

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ПІДРУЧНИК

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

**За загальною редакцією доктора юридичних наук,
доцента, заслуженого працівника освіти України
Д. В. Швеця**

Видавництво
«Юридика»
2023

Авторський колектив:

Д. С. Афонін (п. 4.13, 4.14, 4.15); С. О. Баранов (п. 1.3, 7.1); В. Є. Барба (п. 4.1, 4.2);
А. І. Берендєєва (п. 3.1, 3.2); А. В. Боксгорн (п. 2.1, 2.2, 2.3, 2.8);
С. Г. Братель (п. 2.6, 5.1, 5.2); О. М. Волокітенко (п. 1.6);
В. М. Галуцько (п. 5.3, 5.5, 5.7, 5.8); В. Л. Грохольський (п. 1.1);
А. В. Денисова (п. 7.4); А. А. Десятник (п. 2.7); Н. В. Домброван (п. 7.2);
Р. В. Думанський (п. 4.6, 4.7, 4.8); К. С. Ізбаш (п. 7.3); Д. П. Калайнов (п. 3.3);
М. В. Корнієнко (п. 4.12); О. М. Коропатов (п. 2.4, 2.5, 4.4, 4.5);
В. В. Крикун (п. 2.7); Ю. В. Кузьменко (п. 4.1, 4.2, 4.3); А. А. Нікітін (п. 7.1);
А. Г. Пишна (п. 3.4, 3.5, 4.9, 4.11); І. В. Підпала (п. 1.2); І. О. Позігун (п. 3.3);
К. М. Рудой (п. 1.4); В. С. Сірко (п. 1.5); А. О. Сухарева (п. 4.12, 5.6);
В. Ю. Томіна (4.10, 5.4); Г. В. Форос (п. 6.1, 6.2, 6.3)

Рецензенти:

Бандурка Олександр Маркович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України, перший віцепрезидент Національної академії правових наук України;

Коломоєць Тетяна Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Стеценко Семен Григорович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, суддя Верховного Суду України.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 28 березня 2023 року)*

Поліцейське право України : підручник / С. Г. Братель, А. В. Денисова, П50 А. Г. Пишна та ін. ; за заг. ред. д.ю.н. Д. В. Швеця. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 964 с.

ISBN 978-617-8182-37-3

У підручнику подано матеріали з предметного напрямку «Поліцейське право», що є підгалуззю особливого адміністративного права. Визначено предмет, метод, функції та принципи, норми поліцейського права, його місце в системі адміністративного права; об'єкти поліцейської охорони, суб'єктів, методи та форми поліцейської діяльності, наступність і перспективи розвитку поліцейського права.

Підручник рекомендовано для використання науково-педагогічними та науковими працівниками закладів вищої освіти та наукових установ, практичними працівниками органів і підрозділів Національної поліції України, здобувачами вищої освіти в освітньому процесі, а також зацікавленими особами підгалузі поліцейського права.

Підручник може бути використаний під час підготовки до вступних випробувань для вступу на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність».

Зміни в законодавстві враховано станом на 01 лютого 2023 року.

УДК 342.951:351.74(477)(075.8)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ПЕРЕДМОВА	21
РОЗДІЛ 1	
ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА	22
1.1 Становлення системи поліцейського права	22
1.1.1 Етимологія поняття «поліція» та його значення у започаткуванні досліджень з поліцейського права	22
1.1.2 Фактори, що вплинули на зміну змісту поліцейського права в європейських країнах	24
1.1.3 Передумови формування поліцейського права в Україні	27
1.1.4 Формування системи поліцейського права в сучасній Україні	29
1.2 Предмет поліцейського права	37
1.2.1 Основні засади вивчення дисципліни «Поліцейське право»	37
1.2.2 Співвідношення поліцейського та адміністративного права	39
1.2.3 Предмет поліцейського права в аспекті поліцейської діяльності	40
1.2.4 Поліцейське право як галузь права і науки, дисципліна	43
1.2.5 Поняття «поліція» як складова категорії «поліцейське право»	46
1.2.6 Поліцейська діяльність як реалізація правоохоронної функції державою	49
1.2.7 Поліцейські правовідносини та поліцейська діяльність як об'єкти правових досліджень	51
1.2.8 Нормативно-правова основа поліцейського права	53
1.3 Методи поліцейського права	57
1.3.1 Поняття та ознаки методів поліцейського права	57
1.3.2 Структура методів поліцейського права	60
1.3.3 Класифікація методів поліцейського права	62
1.3.4 Застосування спеціальних (додаткових) методів в управлінні поліцейською сферою відносин	65
1.4 Джерела поліцейського права	73
1.5 Принципи поліцейського права	88
1.6 Взаємозв'язок поліцейського права з іншими галузями права	95

РОЗДІЛ 2**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 102****2.1 Поняття та види поліцейської діяльності 102**

2.1.1 Загальна характеристика поліцейської діяльності 102

2.1.2 Класифікація поліцейської діяльності 106

2.2 Суб'єкти поліцейської діяльності 110

2.2.1 Поняття та класифікація суб'єктів поліцейської діяльності 110

2.3 Об'єкти поліцейської діяльності 128**2.4 Форми поліцейської діяльності 138**

2.4.1 Поняття «форма поліцейської діяльності». 138

2.4.2 Види форм поліцейської діяльності 139

2.5 Методи поліцейської діяльності 146**2.6 Дисципліна в поліцейській діяльності 166**

2.6.1 Службова дисципліна в Національній поліції України 166

2.6.2 Поняття та види заохочень 170

2.6.3 Поняття та види дисциплінарних стягнень 176

2.6.4 Службове розслідування 177

2.6.4.1 Порядок проведення службових розслідувань
у Національній поліції України 1782.6.4.2 Проведення службового розслідування
дисциплінарною комісією 184

2.6.4.3 Оформлення матеріалів службового розслідування 190

2.6.4.4 Прийняття рішення за результатами
службового розслідування 1942.6.4.5 Облік та узагальнення результатів
службових розслідувань 196

2.6.5 Дисциплінарні комісії 197

2.6.5.1 Порядок утворення в органах (підрозділах) поліції,
а також закладах вищої освіти із специфічними
умовами навчання, які здійснюють підготовку
поліцейських, дисциплінарних комісій
та їх повноваження 1992.6.5.2 Особливості формування складу дисциплінарних
комісій із проведення службових розслідувань
за відомостями щодо вчинення поліцейськими
певних видів дисциплінарних проступків 2022.6.5.3 Повноваження голови та членів дисциплінарних
комісій 2052.6.5.4 Відсторонення поліцейського від виконання
службових обов'язків (посади) 209

2.6.5.5 Забезпечення поліцейському права на захист 210

2.6.5.6	Порядок застосування дисциплінарних стягнень	212
2.6.5.7	Повноваження керівників щодо застосування дисциплінарних стягнень	215
2.6.5.8	Строки застосування дисциплінарних стягнень	218
2.6.5.9	Виконання дисциплінарних стягнень	218
2.6.5.10	Строк дії дисциплінарних стягнень та наслідки їх застосування	219
2.6.5.11	Оскарження дисциплінарних стягнень	220
2.6.6	Особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану	221
2.6.6.1	Проведення службового розслідування в період дії воєнного стану	221
2.6.6.2	Відібрання пояснень під час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану	222
2.6.6.3	Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) на час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану	223
2.6.6.4	Особливості застосування дисциплінарних стягнень у період дії воєнного стану	224
2.6.6.5	Особливості доведення до поліцейського наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності	225
2.6.6.6	Оскарження дисциплінарного стягнення, застосованого у період дії воєнного стану	225
2.7	Контроль і нагляд за поліцейською діяльністю	228
2.7.1	Відомчий контроль	228
2.7.1.1	Міністерство внутрішніх справ	229
2.7.1.2	Національна поліція України (центральний орган управління Національної поліції, територіальні органи Національної поліції)	229
2.7.2	Позавідомчий контроль	235
2.7.2.1	Президент України	236
2.7.2.2	Верховна Рада України	236
2.7.2.3	Рада національної безпеки і оборони України	237
2.7.2.4	Кабінет Міністрів України	238
2.7.2.5	Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування	239
2.7.2.6	Судові органи	239
2.7.2.7	Органи прокуратури	241
2.7.2.8	Громадський контроль поліції (цивільний контроль)	245

2.8 Міжнародний досвід поліцейської діяльності	251
2.8.1 Міжнародний досвід поліцейської діяльності у сфері забезпечення публічної безпеки	252
2.8.2 Зарубіжний досвід впровадження громадської безпеки та безпеки в громаді	262
РОЗДІЛ 3	
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА	273
3.1 Місце Національної поліції в системі органів публічної адміністрації	273
3.1.1 Роль Міністерства внутрішніх справ України у функціонуванні Національної поліції	273
3.1.2 Поняття та правова основа діяльності поліції	276
3.1.3 Керівник поліції та його основні повноваження	280
3.1.4 Система Національної поліції України	282
3.1.5 Структурні підрозділи Національної поліції	287
3.2 Завдання та функції поліції	299
3.2.1 Завдання Національної поліції	299
3.2.2 Основні функції поліції	301
3.2.3 Загальні повноваження поліції	303
3.2.4 Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення	309
3.3 Принципи діяльності поліції	315
3.3.1 Принципи як основа функціонування поліції	315
3.3.2 Принцип верховенства права	318
3.3.3 Принцип дотримання прав і свобод людини	320
3.3.4 Принцип законності	321
3.3.5 Принцип відкритості та прозорості	322
3.3.6 Принцип політичної нейтральності	326
3.3.7 Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства	326
3.3.8 Принцип безперервності	329
3.3.9 Особливості реалізації принципів діяльності поліції	331
3.4 Правовий статус поліцейського	333
3.4.1 Правовий статус поліцейських	333
3.4.1.1 Процедура складання Присяги працівника поліції	335
3.4.1.2 Службові посвідчення Національної поліції України	336
3.4.1.3 Спеціальні жетони з індивідуальними номерами, що видаються поліцейським	337
3.4.2 Основні обов'язки поліцейського	340
3.4.3 Види відповідальності поліцейських	342

3.4.4	Однострій поліцейських	345
3.5	Особливості проходження служби в поліції	353
3.5.1	Служба в поліції	353
3.5.2	Обмеження, пов'язані зі службою в поліції	355
3.5.3	Гарантії професійної діяльності поліцейського	362
3.5.4	Контракт про проходження служби в поліції	365
3.5.5	Переміщення поліцейських	367
3.5.6	Перебування поліцейських у розпорядженні	369
3.5.7	Порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації	371
3.5.8	Порядок тимчасового виконання обов'язків поліцейським	372
3.5.9	Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади)	373
3.5.10	Відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції	374
3.5.11	Професійне навчання поліцейських	375
3.5.11.1	Первинна професійна підготовка	376
3.5.11.2	Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання	378
3.5.11.3	Післядипломна освіта поліцейських	380
3.5.11.4	Службова підготовка	382
3.5.12	Граничний вік перебування на службі в поліції	383
3.5.13	Звільнення зі служби в поліції	384
3.5.14	Стаж служби в поліції	385
3.5.15	Види спеціальних звань поліцейських	386
3.5.15.1	Присвоєння первинних спеціальних звань	387
3.5.15.2	Присвоєння чергових спеціальних звань поліції	388
3.5.15.3	Строки вислуги в спеціальних званнях поліції	389
3.5.15.4	Присвоєння спеціальних звань достроково та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою	390
3.5.15.5	Пониження та позбавлення спеціальних звань поліції	391

РОЗДІЛ 4

ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ 396

4.1	Поняття поліцейського заходу та вимоги, що висуваються до поліцейського заходу	396
4.1.1	Поняття та ознаки поліцейського заходу	396

4.1.2	Превентивні поліцейські заходи	397
4.1.3	Примусові поліцейські заходи	399
4.1.4	Застосування поліцейських заходів	400
4.2	Перевірка документів особи	404
4.2.1	Підстави перевірки документів особи	404
4.2.2	Право поліції на перевірку документів	408
4.2.3	Алгоритм дій поліцейського при перевірці документів	409
4.3	Опитування особи	415
4.3.1	Механізм використання превентивного заходу – опитування особи	415
4.3.2	Поняття та особливості опитування особи	416
4.3.3	Опитування неповнолітніх осіб	418
4.4	Поверхнева перевірка	422
4.4.1	Поняття поверхневої перевірки та її форми	422
4.4.2	Випадки здійснення поверхневої перевірки	424
4.4.3	Алгоритм дії поліцейського під час проведення поверхневої перевірки	426
4.5	Зупинення транспортного засобу	431
4.5.1	Поняття транспортного засобу та підстави його зупинення	431
4.5.2	Обов'язки поліцейського під час зупинення транспортного засобу	433
4.5.3	Зміни до порядку зупинення транспортних засобів під час дії режиму воєнного стану	435
4.6	Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію	442
4.6.1	Підстави застосування превентивного поліцейського заходу: залишити місце і обмеження доступу на визначену територію	442
4.6.2	Методи і прийоми несення служби працівниками поліції під час проведення масових заходів	443
4.6.3	Застосування поліцейськими заходів щодо залишення місця і обмеження доступу на визначену територію під час введення режиму надзвичайного (військового) стану	445
4.7	Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю	449
4.7.1	Поняття та підстави затримання особи	449
4.7.2	Затримання правопорушника уповноваженою службовою особою	451
4.7.3	Тимчасове обмеження фактичного володіння річчю поліцейським	455

4.8 Проникнення до житла чи іншого володіння особи	460
4.8.1 Поняття житла чи іншого володіння особи	460
4.8.2 Підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи	461
4.8.3 Обмеження на недоторканність житла в умовах воєнного стану	463
4.9 Перевірка дотримання вимог дозвільної системи	465
4.9.1 Об'єкти дозвільної системи	465
4.9.2 Види зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система	466
4.9.3 Повноваження Національної поліції у сфері дозвільної системи	472
4.9.4 Порядок застосування цивільними особами вогнепальної зброї у період дії воєнного стану	477
4.9.5 Застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони	481
4.9.6 Умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції	485
4.9.7 Одержання дозволу на зберігання, носіння нагородної зброї	488
4.9.8 Порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боеприпасів до неї	492
4.9.9 Контроль за об'єктами дозвільної системи	494
4.9.10 Права органів поліції у разі виявлення порушень правил дозвільної системи	496
4.10 Застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису	503
4.10.1 Порядок застосування автомобільних систем	506
4.10.2 Порядок застосування стаціонарних систем	507
4.10.3 Порядок застосування засобів фото- та відеозапису на БпЛА	507
4.10.4 Обов'язки працівника поліції, пов'язані із застосуванням технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису	508
4.10.5 Загальний порядок зберігання та видачі відеозаписів	508

4.11 Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб	512
4.11.1 Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд	513
4.11.2 Підстави для встановлення адміністративного нагляду	519
4.11.3 Порядок встановлення адміністративного нагляду	519
4.11.4 Термін адміністративного нагляду	521
4.11.5 Порядок припинення адміністративного нагляду	522
4.11.6 Обов'язки піднаглядних	523
4.11.7 Обмеження дій піднаглядних	523
4.11.8 Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдниками)	524
4.11.9 Організація роботи дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку	535
4.12 Поліцейське піклування	542
4.12.1 Правова природа поліцейського піклування серед інших превентивних поліцейських заходів	542
4.12.2 Порядок оформлення протоколу про застосування поліцейського піклування. Облік протоколів	547
4.12.3 Обов'язки поліцейського при застосуванні поліцейського заходу. Наслідки поліцейського піклування	549
4.13 Застосування фізичного впливу (сили)	552
4.14 Застосування спеціальних засобів	554
4.15 Застосування вогнепальної зброї	561
РОЗДІЛ 5	
ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ	568
5.1 Координація та оперативне управління силами і засобами органів (підрозділів) поліції	568
5.1.1 Організаційна діяльність чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України	568
5.1.2 Організація діяльності чергових частин центрального органу управління поліції та його структурних підрозділів, міжрегіональних територіальних органів та їх територіальних (відокремлених) підрозділів, територіальних органів поліції охорони та закладів освіти	572
5.1.3 Організація діяльності чергових частин ГУНП та їх структурних підрозділів	578
5.1.4 Організація діяльності чергових частин територіальних відділів поліції ГУНП	584

5.1.5	Організація роботи чергових у відділах (секторах) поліцейської діяльності територіальних відділів поліції ГУНП	588
5.1.6	Права оперативного чергового	589
5.1.7	Обов'язки чергових	593
5.1.8	Поміщення і тримання затриманих осіб у кімнатах для затриманих, нагляд за їх поведінкою	605
5.1.9	Контроль за здійсненням пропускнуго режиму та охороною адміністративних будинків органів (підрозділів) поліції та закладів освіти	609
5.1.10	Забезпечення збереження в черговій частині службової документації, засобів індивідуального захисту, засобів зв'язку та іншого майна	610
5.1.11	Забезпечення довідкової роботи	612
5.1.12	Контроль за діяльністю чергової служби	613
5.2	Розгляд звернень громадян в органах та підрозділах Національної поліції країни	618
5.2.1	Порядок приймання, реєстрації, розгляду звернень громадян в органах та підрозділах Національної поліції України	618
5.2.1.1	Організація роботи з питань приймання, попереднього розгляду та реєстрації звернень громадян	622
5.2.1.2	Організація особистого прийому громадян	630
5.2.1.3	Розгляд звернень громадян, оформлення результатів розгляду звернень та надання відповідей заявникам	636
5.2.1.4	Розгляд скарг громадян	641
5.2.1.5	Доступ громадян до інформації про них	642
5.2.1.6	Узагальнення, аналіз письмових і усних звернень громадян і забезпечення контролю за їх розглядом	643
5.2.1.7	Контроль за розглядом звернень громадян	645
5.2.2	Реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події	646
5.2.2.1	Основні завдання органів (підрозділів) поліції щодо реагування на правопорушення або події та оперативного інформування чергових служб вищого рівня	649
5.2.2.2	Організація роботи підрозділів ГУНП та їх посадових осіб, уповноважених на приймання і реєстрацію заяв і повідомлень про правопорушення або події та реагування на них	650
5.2.2.3	Обов'язки оперативного чергового територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової частини вищого рівня	667

5.2.2.4	Обов'язки оперативного чергового ГУНП щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової частини вищого рівня	670
5.2.2.5	Обов'язки оперативного чергового Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування керівництва поліції	673
5.2.2.6	Обов'язки керівників органів (підрозділів) поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової служби вищого рівня	674
5.2.2.7	Обов'язки окремих посадових осіб органів (підрозділів) поліції, які здійснюють планування сил та засобів, залучених до реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події	676
5.2.2.8	Порядок дій нарядів патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції та інших нарядів поліції, залучених до реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події	677
5.2.2.9	Порядок організації дій працівників слідчо-оперативної групи щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події	681
5.2.2.10	Порядок дій начальника сектору реагування патрульної поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової служби вищого рівня	682
5.2.2.11	Організація реагування нарядів поліції на правопорушення або події, які не містять ознак кримінального правопорушення	684
5.2.2.12	Організаційні заходи щодо забезпечення оперативного реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події	684
5.2.2.13	Порядок організації взаємодії між ГУНП та міжрегіональними територіальними органами Національної поліції України та їх ТВП під час реагування на правопорушення або події, що можуть викликати суспільний резонанс	687
5.2.2.14	Порядок збирання, опрацювання та подання інформації в ГУНП, ТВП поліції	693
5.2.2.15	Порядок збирання, оброблення та подання інформації в центральному органі управління поліції	697

5.2.2.16	Організація контролю за станом реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) поліції	698
5.2.3	Ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події	699
5.2.3.1	Прийняття заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в органах (підрозділах) поліції	700
5.2.3.2	Реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в центральному органі управління поліцією, головних управліннях Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділах поліції	704
5.2.3.3	Реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в міжрегіональних територіальних органах Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділах	706
5.2.3.4	Особливості реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в органах (підрозділах) поліції в журналі ЄО	707
5.2.3.5	Контроль за дотриманням вимог Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події	708
5.3	Забезпечення публічної безпеки і порядку	715
5.3.1	Суб'єкти забезпечення публічної безпеки і порядку	715
5.3.2	Нормативно-правове забезпечення публічної безпеки і порядку	719
5.3.3	Види правопорушень у сфері публічної безпеки і порядку	720
5.4	Забезпечення безпеки дорожнього руху	723
5.4.1	До компетенції Кабінету Міністрів України у сфері дорожнього руху	724
5.4.2	До компетенції міських рад та їх виконавчих органів, районних рад та районних державних адміністрацій у сфері дорожнього руху	726
5.4.3	До компетенції міських рад та їх виконавчих органів у сфері дорожнього руху	727
5.4.4	До компетенції сільських, селищних рад, їх виконавчих органів у сфері дорожнього руху	728
5.4.5	До компетенції власників автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів або уповноважених ними органів у сфері дорожнього руху	729

5.4.6	До компетенції власників транспортних засобів	731
5.4.7	Участь міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та об'єднань у забезпеченні безпеки дорожнього руху	731
5.4.8	Участь підприємств, установ, організацій у забезпеченні безпеки дорожнього руху, обов'язки посадових осіб у цій сфері	732
5.4.9	Учасники дорожнього руху	733
5.4.10	Основні положення щодо допуску до керування транспортними засобами	735
5.4.11	Основні права та обов'язки водія транспортного засобу	736
5.4.12	Основні права і обов'язки пішохода	739
5.4.13	Основні обов'язки та права пасажира	740
5.4.14	Основні права і обов'язки велосипедистів і погоничів тварин	741
5.4.15	Основні права і обов'язки осіб, які рухаються в кріслах колісних	741
5.4.16	Навчання різних груп населення Правил дорожнього руху	742
5.4.17	Автомобільні дороги, вулиці, їх поділ, користування ними	742
5.4.18	Основні вимоги щодо переобладнання транспортних засобів, технічного стану, реєстрація та облік	748
5.4.19	Обов'язковий технічний контроль транспортних засобів	752
5.4.20	Планування заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху	753
5.4.21	Медичний огляд і переогляд кандидатів у водії і водіїв транспортних засобів. Організація медичного забезпечення безпеки дорожнього руху	754
5.4.22	Обов'язки адміністрації підприємств, установ і організацій щодо охорони здоров'я і контролю за умовами праці водіїв транспортних засобів	756
5.4.23	Контроль у сфері дорожнього руху	756
5.4.24	Відповідальність за порушення законодавства про дорожній рух	760
5.5	Превентивна (профілактична) діяльність	766
5.5.1	Визначення поняття превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності	766
5.5.2	Заходи превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності	768
5.5.3	Превентивний (профілактичний) облік органами Національної поліції	769

5.6 Запобігання та протидія правопорушень серед дітей і захисту їх прав	774
5.6.1 Причини вчинення правопорушень дітьми	774
5.6.2 Поняття та види профілактики	778
5.6.3 Заходи індивідуальної профілактики	781
5.6.4 Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ЮП	784
5.6.5 Введення обліково-профілактичної справи (ОПС) дитини	786
5.7 Фізична та технічна охорона	791
5.7.1 Поняття і види охорони	791
5.7.2 Нормативно-правове забезпечення фізичної та технічної охорони	793
5.7.3 Підстави здійснення фізичної та технічної охорони	794
5.8 Дозвільна діяльність	801
5.8.1 Визначення дозвільної діяльності	801
5.8.2 Нормативно-правові документи, що регламентують дозвільну діяльність	803
5.8.3 Об'єкти дозвільної діяльності	805
5.8.4 Роль Національної поліції в дозвільній діяльності	806

РОЗДІЛ 6

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ

6.1 Формування реєстрів та баз (банків) даних	814
6.2 Інформаційно-пошукова та інформаційно-аналітична робота	836
6.3 Інформаційна взаємодія Національної поліції з іншими органами державної влади України	854

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

7.1 Порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування	867
7.1.1 Проведення у справах про адміністративне правопорушення – як складова адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України	867
7.1.2 Поняття, риси та види провадження у справах про адміністративне правопорушення	868
7.1.3 Принципи провадження у справах про адміністративне правопорушення	871
7.1.4 Структура провадження у справах про адміністративне правопорушення	872

7.1.5	Протокол про адміністративне правопорушення – як процесуальна підстава для порушення провадження у справі про адміністративне правопорушення	878
7.1.6	Заходи забезпечення здійснення провадження у справах про адміністративне правопорушення	883
7.1.7	Особливості здійснення працівниками поліції адміністративних проваджень по правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху.	887
7.2	Розгляд справи та внесення постанови по справі про адміністративне правопорушення	896
7.2.1	Розгляд справи про адміністративне правопорушення	896
7.2.2	Місце розгляду справи про адміністративне правопорушення (ст. 276 КУпАП).	897
7.2.3	Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення	898
7.2.4	Повідомлення про розгляд справи	899
7.2.5	Підготовка до розгляду справи про адміністративне правопорушення	899
7.2.6	Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення	899
7.2.7	Розгляд справ про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису).	900
7.2.8	Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), вчинене на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України (ст. 279-2)	903
7.2.9	Звільнення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14-2 КУпАП, особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису) (ст. 279-3)	904
7.2.10	Інформування відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14-2 КУпАП, про правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису) (ст. 279-4)	905

7.2.11 Особливості оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі	906
7.2.12 Особливості оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції	910
7.2.13 Розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі	914
7.2.14 Розгляд справ про адміністративне правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті	928
7.2.15 Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, вчинене на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України	929
7.2.16 Звільнення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14-3 цього Кодексу, особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті	930
7.2.17 Інформування відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14-3 КУпАП, про правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті	931
7.2.18 Обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення (ст. 280).	932
7.2.19 Протокол засідання колегіального органу по справі про адміністративне правопорушення	933
7.2.20 Пропозиції про усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративних правопорушень	933
7.2.21 Зміст постанови по справі про адміністративне правопорушення	933
7.2.22 Види постанов по справі про адміністративне правопорушення	935
7.2.23 Оголошення постанови по справі про адміністративне правопорушення і вручення копії постанови	936
7.3 Оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення	939
7.3.1 Порядок оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення	939
7.3.2 Строк оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення	941
7.3.3 Набрання постановою адміністративного органу (посадової особи) у справі про адміністративне правопорушення законної сили	941

7.3.4	Строк розгляду скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення	942
7.3.5	Оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі	943
7.3.6	Оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі	944
7.3.7	Набрання постановою судді у справі про адміністративне правопорушення законної сили та перегляд постанови	945
7.3.8	Наслідки скасування постанови із закриттям справи про адміністративне правопорушення	947
7.4	Виконання постанови по справі про адміністративні правопорушення	949
7.4.1	Основні положення виконання постанови по справі про адміністративні правопорушення	949
7.4.2.1	Провадження по виконанню постанови про винесення попередження	949
7.4.2.2	Провадження по виконанню постанови про накладення штрафу	949
7.4.2.3	Провадження по виконанню постанови про оплатне вилучення предмета	950
7.4.2.4	Провадження по виконанню постанови про конфіскацію предмета, грошей	951
7.4.2.5	Провадження по виконанню постанови про позбавлення спеціального права	951
7.4.2.6	Провадження про виконання постанови про застосування громадських робіт	953
7.4.2.7	Провадження про виконання постанови про застосування виправних робіт	954
7.4.2.8	Провадження про виконання постанови про застосування суспільно корисних робіт	956
7.4.2.9	Провадження про виконання постанови про застосування адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті	957
7.4.2.10	Провадження по виконанню постанови в частині відшкодування майнової шкоди	958
	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	961

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АР Крим – Автономна Республіка Крим
АРМ – Автоматизоване робоче місце
АІС ОП – Автоматизація процесів обліку отриманої в процесі
БпЛА – Безпілотний літальний апарат
БДР – Безпека дорожнього руху
ВРУ – Верховна Рада України
ГСУ – Головне слідче управління Національної поліції
ГРПП – Група реагування патрульної поліції
ГУНП – Головне управління Національної поліції
ДВБ – Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України
ДБН – Державні будівельні норми
ДОАЗОР – Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України
ДОП – Дільничні офіцери поліції
ЕРЕН – Європейська мережа поліцейської етики
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС – Європейський Союз
ЄО – Єдиний облік
ЄЦВТМ – Єдина цифрова відомча телекомунікаційна мережа
ЗВО – Заклад вищої освіти
ІПНП – Інформаційний портал Національної поліції України
ІТТ – Ізолятор тимчасового тримання
ІТС – Інформаційно-технологічний супровід
КЗ – Кімната для затриманих осіб
КМУ – Кабінет Міністрів України
КОРД – Корпус оперативно-раптової дії
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
МОН України – Міністерство освіти і науки України
МТО – Матеріально-технічне оснащення
НПУ – Національна поліція України

- НАІС ЄДР МВС** – Національна автоматизована інформаційна система
Єдиного державного реєстру Міністерства внутрішніх справ
стосовно зареєстрованих транспортних засобів та їх власників
- ОБЄС** – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ОВС** – Органи внутрішніх справ
- ООН** – Організація Об'єднаних Націй
- ОПС** – Обліково-профілактична справа
- ОДК** – Оперативно-довідкова картотека
- ПДР** – Правила дорожнього руху
- ППОП** – Підрозділи поліції особливого призначення
- ПСПОП** – Патрульна служба поліції особливого призначення
- ПА** – Патрулювання автошляхів
- РУП** – Районне управління поліції
- РСО** – Режимно-секретні органи
- РКК** – Рейстраційно-контрольні картки
- СУ** – Слідчі управління головних управлінь Національної поліції
в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та
місті Києві
- США** – Сполучені штати Америки
- SARA (Scan, Analyze, Respond, Assess)** – Сканування, аналіз, реагування
і оцінка
- СОГ** – Слідчо-оперативна група
- СП** – Стаціонарний пост
- СРПП** – Сектор реагування патрульної поліції
- СУБД** – Системне управління базами даних
- ТВП** – Територіальний відокремлений підрозділ
- ТОР** – Тактико-оперативного реагування
- УОАЗОР** – Управління організаційно-аналітичного забезпечення та
оперативного реагування
- УПО** – Управління поліції охорони
- УПП** – Управління патрульної поліції
- УПВП** – Підрозділи поліції на воді та в повітрі
- ФРН** – Федеративна Республіка Німеччина
- ФП ЄСІС МВС** – Функціональна підсистема єдиної інформаційної системи
Міністерства внутрішніх справ
- ЦОУП** – Центральний орган управління поліції
- ЦОВВ** – Центральний орган виконавчої влади
- ЧЧ** – Чергова частина
- ЮП** – Ювенальна превенція

ПЕРЕДМОВА

Визначаючи в Конституції України незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, держава взяла на себе зобов'язання щодо проведення реформ, адаптування різних галузей права до європейських стандартів, зокрема, реформування правоохоронних органів, що потребує формування й поліцейського права. Розвиток України у напрямку побудови демократичної правової держави не може відбуватися без встановлення надійних правових гарантій вільного і безпечного існування особи в суспільстві. Важлива роль в цьому відводиться правоохоронним органам, які потребують оновленої і ефективної нормативно-правової бази.

Формування поліцейського права на сьогоdnішньому етапі розвитку правоохоронної системи в Україні потребує визначення засобів поліцейської діяльності щодо виконання їх завдань з охорони громадського порядку і безпеки, протидії правопорушенням. Така діяльність передбачає застосування сили та/або спеціальних повноважень, тобто особливих поліцейських заходів, в тому числі і примусових.

У підручнику подано матеріали з предметного напрямку «Поліцейське право», що є підгалуззю особливого адміністративного права. Визначено предмет, метод, функції та принципи, норми поліцейського права, його місце в системі адміністративного права; об'єкти поліцейської охорони, суб'єктів, методи та форми поліцейської діяльності, наступність і перспективи розвитку поліцейського права.

Підручник рекомендовано для використання науково-педагогічними та науковими працівниками закладів вищої освіти та наукових установ, практичними працівниками органів і підрозділів Національної поліції України, здобувачами вищої освіти в освітньому процесі, а також зацікавленими особами підгалузі поліцейського права.

Підручник може бути використаний під час підготовки до вступних випробувань для вступу на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність».

Розділ 1

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

1.1 Становлення системи поліцейського права

1.1.1 Етимологія поняття «поліція» та його значення у започаткуванні досліджень з поліцейського права

Становлення поліцейського права доцільно розпочати із з'ясування значення сутності слова «поліція», яке має довгу і мінливу історію. Вивчення юридичної літератури щодо з'ясування поняття «поліція» свідчить про його зв'язок з такими поняттями як: «поліс» і «політика», що неоднозначно сьогодні сприймається науковцями та масовою людською свідомістю. Витоки цих понять беруть свій початок з грецької мови і згодом термін «*politia*» проник у європейські мови, де зберіг своє початкове значення – загального управління міським життям.

У давньогрецькому понятті «*politia*» означало «мистецтво управління містом» і охоплювало все, що пов'язано з життям і добробутом громадян поліса. Це поняття нерозривно пов'язувалось з правом регулювання питань міського життя в загальних інтересах поліса, зокрема, у сфері підтримання громадського порядку та безпеки, моралі і благополуччя. Таке право передбачало функціонування спеціальних міських чиновників, відповідальних за громадський порядок та безпеку, тобто, за групу чиновників публічної влади, наділених повноваженнями у сфері правоохоронної діяльності, призначених стежити за дотриманням законів та різного роду приписів, тобто забезпечувати порядок в містах, регулювати ринкову торгівлю і втручатися у вирішення питань, у разі порушення приписів (здійснення правозастосовної діяльності). Таким чином, можна говорити про те, що поняття «*politia*», на той час, означало два різних аспекти публічної влади: по-перше, – це сам суспільний інтерес, який полягає у забезпеченні безпеки і благополуччя, а, по-друге, – право групи

людей підтримувати встановлені правила, приписи, включаючи, при необхідності, застосування фізичної сили (примусу).

Серед науковців панує думка, що процес формування поліцейського права розпочався у Німеччині. У німецькомовному просторі слово *Policey* / *Polizey* / *Polizey* використовувалося з кінця Середньовіччя (XV століття) в широкому значенні благого управління. Тоді ж в Німеччині виникає вчення про *ius politiae*, згідно з яким государ кожного графства не просто мав право, але був зобов'язаний дбати про «добрий порядок» (“*gute Ordnung*”) в своїх володіннях. Саме в цьому сенсі в пізньосередньовічній мові німецького права вираз «*gute Policey*» використовується для характеристики доброго врядування як такого¹.

Найперша згадка слова *Polizey* зафіксовано в розпорядженні епископа Вюрцбурга 1476 року. У 1492 році виходить Нюрнберзький припис, що починається зі слів: «Для підтримки доброго порядку (*gute Polizey*)...» Під поліцією насамперед розумівся зовсім не орган підтримки порядку, а саме стан благополуччя і спокою, що було метою і результатом правильного управління. Після того як у Вормсі в 1495 році була прийнята імперська резолюція про «Вічний земський мир», в Священній Римській імперії з'явилася правова підстава для створення загальноімперського поліцейського регламенту, що і було здійснено на Аугсбурзькому рейхстазі 1530 року – прийнято відповідну резолюцію.

Сам же термін «поліція» вперше вжив німецький юрист Мельхіор фон Оссе (1506-1557), який приблизно в 1550 році служив канцлером у курфюрста Саксонського. Для нього, як і для Ніколя де Ламара (1639-1723), котрий опублікував «Трактат про поліцію» (том 1, 1705), це слово означало просто «громадський порядок»².

У ході дискурсивного та інституційного розвитку поняття «поліція» в Новий час зазнало значних змін. Зберігаючи своє значення стану доброго порядку в місті або громаді, воно також почало застосовуватися для позначення поліцейського органу і його працівників, тобто набуло інституційного та персонального виміру. Спочатку в рамках цих семантичних змін термін «поліція» став позначати державну діяльність, спрямовану на досягнення і збереження стану «доброї поліції», відповідно, регульовані поліцейськими регламентами предмети стали називатися «справами поліції», а окремі органи і чиновники – «поліцейськими» (Knemeyer, 1967: 166f.)³.

¹ Поліцейська діяльність: від витоків до сьогодення: навчальні матеріали. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/police_deontology/info/lec2.html (дата звернення: 11.02.2023).

² Див.: Там саме.

³ Див.: Там саме.

Таким чином, слово «поліція» (лат. та грец. «*politia*») – держава, державний устрій, управління полісом, державою; адміністрація, від «поліс» – місто) залежно від історичного розвитку має два значення: а) у первісному значенні – все внутрішньодержавне управління; б) у наш час – система спеціальних, переважно державних органів для забезпечення захисту суспільного і державного ладу, існуючого правопорядку. Як спеціальний орган охорони правопорядку поліція виникла ще в античні часи⁴.

У багатьох європейських державах для поліцейського права було характерним закріплення прав держави та встановлення обов'язкових приписів для громадян. Управлінський державний апарат піддавався серйозній критиці з боку вчених. Однією з найбільш яскравих робіт того часу по праву вважається трактат французького вченого Ж. Пеше «Про поліцію і муніципалітети» (1789 р.). Таким чином, поліцейське право формувалося як право для адміністрації. Головне призначення поліцейського права полягало у впровадженні тотального підкорення державним інтересам всіх складових суспільної системи. З цією метою юридичний інструментарій спрямовується на втілення жорстких примусових заходів за невиконання будь-якої поліцейської вимоги⁵.

1.1.2 Фактори, що вплинули на зміну змісту поліцейського права в європейських країнах

Переломним моментом у зміні змісту цих понять стала середина XIX-го століття. Причиною таких змін, тобто діяльності держави у сфері благоустрою до того, що ми розуміємо зараз, є поява нової концепції на той час – концепції правової держави. Тобто поняття правової держави прийшло на зміну поняттю поліцейської держави. Поліцейська держава – держава, політичний режим якої характеризується репресивними методами управління, детальною регламентацією життя громадян, контролем і наглядом, поліцейським примусом у найбільш жорсткій формі. Такий режим не допускає самовизначення індивіда і суспільних груп, опозиційних рухів, ґрунтується на всеохоплюючій і всепоглинаючій опіці держави над особою і суспільством⁶.

⁴ Юридична енциклопедія: у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н–П. 2002. С. 639.

⁵ Поліцейське право. URL: https://pidru4niki.com/1529052758735/pravo/politseyske_pravo (дата звернення: 01.02.2023).

⁶ Юридична енциклопедія: у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н–П. 2002. С. 637.

Правова держава – ідеальний тип держави, вся діяльність якої підпорядкована праву⁷.

Такі значні у політичній і правовій сфері події, які відбулися, на той час, – ухвалення конституції США, Велика французька революція, ухвалення декларацій прав людини і громадянина Франції 1791 року, – призвели до того, що сама ідея права, прав людини, вона почала бути панівною у цій сфері. Тодішні ідеї конституціоналізму: права людини, обмеження влади, верховенство права, почали на практиці втілюватись в діяльності чиновників, в діяльність органів влади в цих державах. В першу чергу в Америці, Франції, потім вони розповсюдились на німецькі графства тощо⁸.

Протягом XIX ст., першої половини XX ст. у європейських державах відбувалась жвава дискусія з питань предмету регулювання поліцейського права та питань інституалізації поліції. У більшості європейських держав влада намагалась, з різних причин, уникати якихось радикальних змін у цьому напрямі.

У середині XIX ст. окремі європейські держави (у першу чергу, Пруссія, Баварія, Вюртемберг, Баден) активізували законотворчу діяльність у галузі забезпечення внутрішньої безпеки, ухваливши так звані кримінальні кодекси поліції. З появою цих нормативно-правових актів фактично були визначені перші чіткі обриси сучасного розуміння поліції як «інструменту примусу, контролю і самостійної державної установи». Поліцейська влада полягала у нагляді, вжитті профілактичних заходів, поліцейській юрисдикції. Поліцейське право визначалося як сукупність теоретичних концепцій, нормативно-правових актів, принципів і технологій організації та діяльності поліції. Предмет поліцейського права становила система взаємопов'язаних структурних елементів, а саме: поліцейська функція держави як напрям державної діяльності з метою захисту суспільства від різноманітних протиправних посягань на охоронюване благо; поліцейська діяльність як специфічна форма реалізації поліцейської функції держави з охорони публічного порядку, особистих і майнових благ; інститут поліції як система спеціальних державних органів, уповноважених на реалізацію поліцейської функції та здійснення поліцейської діяльності; система нормативно-правових актів, що регламентували діяльність відповідних державних органів⁹.

⁷ Юридична енциклопедія: у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5: П–С. 2003. С. 36.

⁸ Поліцейська діяльність: від витоків до сьогодення: навчальні матеріали. URL: https://arm.lnau.kiev.ua/books/police_deontology/info/lec2.html (дата звернення: 11.02.2023).

⁹ Поліцейське право. URL: https://pidru4niki.com/1529052758735/pravo/politseyske_pravo (дата звернення: 01.02.2023).

Враховуючи, що поліцейське право у багатьох європейських державах мало занадто широке коло об'єктів регулювання (управлінська і функціональна діяльність не тільки поліції, але й інших державних органів і муніципалітету), відсутність чіткого визначення предмету регулювання поліцейського права, категоріального апарату тогочасної юридичної науки та інше, тривалий час суттєво гальмувало його розвиток.

Система поліцейського права, на той час, зводилась, в основному, до внутрішнього управління, – управління містом, суспільством, державою.

Водночас, щодо сутності змісту, засобів і методів науки поліцейського права, в той час, існували різні думки, позиції і міркування. Зокрема, деякі німецькі юристи називали її «наукою поліції» (Р. фон Моль), французькі юристи (Н. Деламар, Ж. Пеше, Ж. Імберт) – «адміністративним правом», а німецький дослідник (Л. Штейн) дав їй назву «наука внутрішнього управління»¹⁰.

У середині XIX ст. – на початку XX ст. функції поліцейського права полягали в забезпеченні безпеки людини, суспільства, громадського порядку, боротьби з правопорушеннями. Зокрема, Г. Берг у «Довіднику німецького поліцейського права» здійснив обмеження поліцейської діяльності відповідно до принципу правової держави та звів поняття поліції до рівня забезпечення безпеки. Подібний підхід до визначення сутності поліцейського права втілювався і в законотворчій діяльності деяких європейських держав¹¹.

У той же час, у 30-ті – 40-ві роки XIX-го ст., почали відбуватися зміни щодо деполіцізації, поліція почала втрачати функції їхнього абсолютизму, і у другій половині XIX-го ст. поліція була сформована як певна система органів, які займаються забезпеченням громадського порядку та безпеки, превенцією злочинності.

Правова держава, прийшовши на заміну поліцейській державі, почала сповідувати певний принцип обмеження влади. Тобто самі органи влади мають діяти тільки в межах наданих їм повноважень. Таким чином, дуже широке уявлення про поліцейську діяльність було застарілим і таким, що має бути поділене на чіткі сфери відповідальності. З цього часу починає діяти такий принцип конституціоналізму, який ми сьогодні всі знаємо, – що органи влади діють виключно в межах наданих їм повноважень.

¹⁰ Юридична енциклопедія: у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н–П. 2002. С. 638.

¹¹ Гришина Н. В. Вплив поліцейського права на формування адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2018. Вип. 25. С. 42–44.

Тобто, досить широке уявлення про поліцейську діяльність держави стало застарілим. Його необхідно було обмежити, поділити на конкретні сектори: окремий орган, який відповідає за економічну діяльність, окремий за господарську, інший за адміністративну тощо. Таким чином, ситуація, коли є монарх, в нього є його двір і він здійснює, по суті, всю повноту влади в державі, було змінено по суті рухом за права людини¹².

1.1.3 Передумови формування поліцейського права в Україні

Визначаючи в Конституції України незворотність європейського та євроатлантичного курсу України¹³, держава взяла на себе зобов'язання щодо проведення реформ, адаптування різних галузей права до європейських стандартів, зокрема, реформування правоохоронних органів, що потребує формування й поліцейського права.

У Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженій Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» зазначено, що Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, в свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики¹⁴.

Розвиток України у напрямку побудови демократичної правової держави не може відбуватися без встановлення надійних правових гарантій

¹² Поліцейська діяльність: від витоків до сьогодення: навчальні матеріали. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/police_deontology/info/lec2.html (дата звернення: 11.02.2023).

¹³ Конституція України: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

¹⁴ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 13.02.2023).

вільного і безпечного існування особи в суспільстві. Важлива роль в цьому відводиться правоохоронним органам, які потребують оновленої і ефективної нормативно-правової бази. Оптимізація цього процесу потребує вивчення та використання позитивного досвіду зарубіжних країн.

Слід зазначити, що в окремих країнах Європейського Союзу діяльність поліції регламентується не тільки нормами адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального права, а й нормами поліцейського права. В Україні, поки що, поліцейського права офіційно не існує, але наукові дослідження, напрацювання пропозицій щодо запровадження і формування поліцейського права ведуться. Водночас варто відмітити, що з цього питання серед українських науковців єдності не має. Зокрема: О. С. Проневич зазначає, що галузь (підгалузь) поліцейського права в сучасній українській правовій системі відсутня. Своєрідним її аналогом є адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Вдосконалення чинного національного адміністративного законодавства й ефективне реформування системи органів внутрішніх справ неможливе без урахування дореволюційного досвіду організаційно-правового регулювання діяльності поліції, комплексного аналізу сформульованих фундаторами юридичної поліцейстики концепцій поліцейської діяльності, творчого осмислення наукового доробку провідних зарубіжних і українських поліцейстів¹⁵. Окремі науковці поліцейське право розглядають як науку особливої частини адміністративного права поряд з науковими дослідженнями муніципального права та є ядром практики адміністративного права¹⁶. Зокрема, М. В. Лошицький вважає, що діяльність «поліції» як системи органів виконавчої влади, які здійснюють охорону громадського порядку шляхом нагляду та вжиття заходів адміністративного примусу, регулюється нормами адміністративного права, які в сукупності становлять її важливу підгалузь – поліцейське право¹⁷.

В європейських країнах проблеми сучасної поліцейстики та поліцейське право вважається однією з найважливіших галузей адміністративного права, яка, відповідно, вивчається та досліджується на одному рівні з цивільним, кримінальним та іншими галузями права.

¹⁵ Проневич О. С. Генеза та еволюція поліцейського права у контексті формування буржуазної парадигми діяльності поліції (друга пол. XVIII – поч. XX ст.). URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10491/Poniattia%20politseistyky_Panova_2021.pdf?sequence=1 (дата звернення: 13.02.2023).

¹⁶ Приватне життя і поліція: концепт, підходи, теорія та практика / Ю. І. Римаренко та ін.; відп. ред. Ю. І. Римаренко ; Національна академія внутрішніх справ України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інститут законодавства при Верховній Раді України, Університет сучасних знань, Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. Київ : КНТ, 2006. С. 80.

¹⁷ Лошицький М. Поліцейське право в системі права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71.

1.1.4 Формування системи поліцейського права в сучасній Україні

Враховуючи європейський досвід формування поліцейського права, українські науковці наводять в Юридичній енциклопедії поняття та зміст поліцейського права, де зазначають, що це галузь права і наукова дисципліна. Предметом науки поліцейського права у європейських країнах, з другої половини XVIII ст., було внутрішнє управління.

Розвиток поліцейського права як науки методологічно стримувався давньою традицією ототожнювати поняття «поліція» (частина) з поняттям «адміністрація» (ціле). Практично до XIX ст. призначенням державної поліцейської діяльності вважалося забезпечення «щастя громадян», їх безпеки та добробуту, а поліцейська влада розумілася як інструмент здійснення турботи держави про добробут суспільства. Відповідно з терміном «поліція» ототожнювалося поняття «внутрішнє управління» (за винятком управління фінансами).

У наш час питання про поліцейське право як галузь права та наукову дисципліну залишається дискусійним. У правовій науці висунуто ідею про визнання за поліцейським правом статусу підгалузі адміністративного права. Прихильники цієї ідеї розглядають поліцейське право як організовану сукупність адміністративно-правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони громад, порядку та забезпечення громадської безпеки. Норми поліцейського права охоплюють своїм впливом більш широку галузь соціальної дійсності й регулюють відносини у таких сферах безпеки, як державна, екологічна, санітарна тощо. Подібні відносини називаються також поліцейськими відносинами, а сфера, де вони мають місце, – сферою поліцейської діяльності. Під поліцейською діяльністю розуміють певний вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на підтримку громадського порядку, громадської та ін. безпеки, пов'язаної із застосуванням адміністративного примусу.

Предметом поліцейського права є однорідні суспільні відносини управлінського характеру, що складаються з приводу та в процесі втручання представників виконавчої влади та ін. суб'єктів, які реалізують надані їм повноваження, у права та свободи фізичних осіб. Ідеться про суспільні відносини, що виникають під час реалізації заходів адміністративного примусу та оперативно-розшукових заходів.

Специфіка методу поліцейсько-правового регулювання полягає у тому, що:

суб'єктами поліцейського права є переважно органи виконавчої влади, які здійснюють поліцейську діяльність (поліція, органи державної

безпеки, органи митної та прикордонної охорони, різні державні інспекції та ін.);

поліцейсько-правові відносини будуються за формулою «влада – підпорядкування», що закріплює юридичну нерівність їх суб'єктів (поліцейському праву не властиві так звані горизонтальні правовідносини, які є різновидом адміністративно-правових відносин);

великий обсяг дискреційної влади, яким наділяються суб'єкти поліцейського права;

підвищене значення процесуальної форми.

Норми поліцейського права регулюють діяльність органів з нагляду та застосування адміністративного примусу в громадських місцях, із забезпечення громадської та ін. безпеки. Ці норми визначають склад адміністративних правопорушень та відповідальність за їх вчинення; регламентують порядок застосування засобів прямого адміністративного примусу, в т. ч. спеціальних засобів, вогнепальної зброї; провадження за справами про адміністративні правопорушення; ліцензійно-дозвільну систему; порядок введення на території країни спеціальних режимів.

У поліцейському праві є група норм, що встановлюють права, обов'язки та відповідальність громадян у сфері поліцейської діяльності¹⁸.

Сьогодні в Україні назріла необхідність розгляду концептуальних наповнень змісту поліцейського права. Варто відзначити, що мова йде про нове явище в українській юридичній, зокрема адміністративно-правовій науці, хоча історія поліцейського права налічує кілька століть, свого часу воно набуло таких глобальних рис, що відбулась його трансформація в адміністративне право. У зарубіжних країнах історія поліцейського права на цьому не завершилась, воно продовжило своє існування та розвиток як право, що регулює здійснення поліцейської діяльності¹⁹.

В Україні, до недавніх часів, про поліцейське право йшлося тільки в наукових працях, на офіційному рівні поліцейське право не визначалося. На офіційному рівні про поліцейське право вперше згадано в наказі Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. № 1477 «Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право». У цьому переліку визначено напрями дослідження поліцейського права: предмет і метод, функції

¹⁸ Юридична енциклопедія: у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н–П. 2002. С. 638–639.

¹⁹ Комзюк А. Т. Предмет поліцейського права України: проблеми визначення. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/13418/Predmet%20politseiskoho_Komziuk_2019.pdf?sequence=1 (дата звернення: 13.02.2023).

та принципи поліцейського права; місце поліцейського права в системі адміністративного права; норми поліцейського права, об'єкти поліцейської охорони, суб'єкти поліцейської діяльності, методи поліцейської діяльності та форми поліцейської діяльності; наступність і перспективи розвитку поліцейського права; поліцейське право зарубіжних країн²⁰.

Тому, формування поліцейського права потребує осмислення його предмета – кола суспільних відносин, на які поширюється регулюючий вплив його норм.

Вивчення зарубіжного досвіду та наукових напрацювань українських науковців, дає підстави зробити висновок, що поліцейське право регулює поліцейські відносини, які виникають під час здійснення поліцейської діяльності. Зокрема, у Європейському кодексі поліцейської етики визначено, що він застосовується до традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та/або контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу та/або спеціальні повноваження для цих цілей²¹. Тобто, основними завдання цієї діяльності є: по-перше, – забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві і, по-друге, – можливість застосовувати для цих цілей силу та/або спеціальні повноваження. Такі повноваження має не тільки поліція, а й інші суб'єкти публічного управління. У європейській Декларації про поліцію, встановлено, що вона поширюється на всіх співробітників і організації, включаючи такі органи, як секретні служби, військова поліція, збройні сили або міліція, що виконують поліцейські функції, які відповідальні за правоохоронну діяльність, розслідування правопорушень, охорону громадського порядку і державної безпеки²².

У Європейському кодексі поліцейської етики визначено, що основними цілями поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є: підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема в Європейській конвенції про права

²⁰ Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» : наказ МОН України від 28.12.2018 № 1477. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1477729-18#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²¹ Європейський кодекс поліцейської етики. Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 19.02.2023).

²² Декларація про поліцію : резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/download/rezolyutsiya-690-1979-parlamentskoy-assamblei-15618.html> (дата звернення: 19.02.2023).

людини; запобігання та подолання злочинності; виявлення злочинів; надання допомоги і послуг суспільству²³. Подібні положення (завдання): забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, містяться і у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»²⁴.

Важливо зазначити, що поліцейське право переважно розглядається з точки зору організаційно-управлінських засад цієї діяльності. Що стосується розслідування правопорушень (злочинів), їх виявлення, то ця діяльність хоча європейськими нормами і визнається поліцейською, але вона регулюється нормами інших галузей права, наприклад: кримінального, кримінально-процесуального та ін.

Формування поліцейського права на сьогоднішньому етапі розвитку правоохоронної системи в Україні потребує визначення засобів поліцейської діяльності щодо виконання їх завдань з охорони громадського порядку і безпеки, протидії правопорушенням. Така діяльність передбачає застосування сили та/або спеціальних повноважень, тобто особливих поліцейських заходів, в тому числі і примусових. Їх види та порядок застосування мають бути чітко визначені законом. Зокрема, в Законі України «Про Національну поліцію»²⁵ визначено повноваження поліції щодо застосування поліцейських заходів, в тому числі і примусових, які є універсальними і поширюються на інших суб'єктів поліцейської діяльності, зокрема: Державну прикордонну службу України, Національну гвардію України, Службу безпеки України та ін. У профільних законах, які визначають їх правовий статус і діяльність, містяться прямі посилання на застосування Закону України «Про Національну поліцію» з цих питань.

Враховуючи вище наведене можна стверджувати, що формування в Україні поліцейського права є своєчасним і необхідним, що дозволить визначити органи державної влади, наділені поліцейськими функціями, чітко визначити їх правовий статус, зокрема: мету, завдання, функції, компетенцію, повноваження, відповідальність, упорядкувати процедурні

²³ Європейський кодекс поліцейської етики. Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 19.02.2023).

²⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

²⁵ Див.: Там саме.

питання щодо застосування заходів адміністративного примусу, поліцейських та оперативно-розшукових заходів. Комплексне унормування цих та інших питань створить дієві гарантії та реальні умови для забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів особи в діяльності правоохоронних органів.

Філософія сучасної правової, демократичної держави виходить з того, що держава повинна бути гарантом забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Особливість таких гарантій полягає в тому, що держава не тільки декларує права, свободи і гарантії особи, але вживає систему різноманітних заходів щодо їх реального забезпечення і втілення в життя. Поліція у цій діяльності є одною з дієвих інституцій держави, яка діючи на засадах дотримання принципу верховенства права і законності, призвана забезпечувати права, свободи і законні інтереси особи, забезпечення громадського порядку та безпеки.

Ураховуючи вище викладене, можна зробити висновок, що система поліцейського права – це комплекс нормативно-правових актів, які регулюють відносини, що виникають під час здійснення поліцейської діяльності різними суб'єктами (правоохоронними органами) по забезпеченню прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення громадського порядку та безпеки із застосуванням з цією метою, за необхідності, сили та спеціальних повноважень.

Питання для самоконтролю

1. Виникнення та зміст поняття «politia».
2. Процес формування поліцейського права в окремих європейських країнах.
3. Передумови та фактори впливу на зміну змісту поліцейського права в європейських країнах.
4. Передумови формування поліцейського права в Україні.
5. Мета та механізм адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
6. Роль правоохоронних органів в побудові демократичної правової держави та нормативно-правове регулювання поліцейської діяльності.
7. Окремі думки українських науковців щодо формування поліцейського права.
8. Формування системи поліцейського права в сучасній Україні.
9. Коло суб'єктів та питань нормативно-правового регулювання їхньої діяльності, які складатимуть систему поліцейського права.

10. Поняття «поліція», «поліцейська держава», «поліцейське право», «правова держава».

Рекомендовані джерела

1. Конституція України: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 13.02.2023).
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» : наказ МОН України від 28.12.2018 № 1477. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v147729-18#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
5. Гришина Н. В. Вплив поліцейського права на формування адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2018. Вип. 25. С. 42–44.
6. Декларація про поліцію : Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/download/rezolyutsiya-690-1979-parlamentskoy-assamblei--15618.html> (дата звернення: 19.02.2023).
7. Європейський кодекс поліцейської етики. Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 19.02.2023).
8. Комзюк А. Т. Предмет поліцейського права України: проблеми визначення. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/13418/Predmet%20politseiskoho_Komziuk_2019.pdf?sequence=1 (дата звернення: 13.02.2023).
9. Лошицький М. Поліцейське право в системі права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71–74.
10. Поліцейська діяльність: від витоків до сьогодення: навчальні матеріали. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/police_deontology/info/lec2.html (дата звернення: 11.02.2023).
11. Поліцейське право. URL: https://pidru4niki.com/1529052758735/pravo/politseyske_pravo (дата звернення: 01.02.2023).

12. Приватне життя і поліція: концепт, підходи, теорія та практика / Ю. І. Римаренко та ін. ; відп. ред. Ю. І. Римаренко // Національна академія внутрішніх справ України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інститут законодавства при Верховній Раді України, Університет сучасних знань, Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. Київ : КНТ, 2006. 740 с.
13. Проневіч О. С. Генеза та еволюція поліцейського права у контексті формування буржуазної парадигми діяльності поліції (друга пол. XVIII – поч. XX ст.). URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10491/Poniattia%20politseistyky_Panova_2021.pdf?sequence=1 (дата звернення: 13.02.2023).
14. Юридична енциклопедія : у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н–П. 2002. 720 с.
15. Юридична енциклопедія : у 6 т. // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.

Словник основних термінів

Поліція (лат. та грец. «politia» – держава, державний устрій, управління полісом, державою; адміністрація, від «поліс» – місто) залежно від історичного розвитку має два значення: а) у первісному значенні – все внутрішньодержавне управління; б) у наш час – система спеціальних, переважно державних органів для забезпечення захисту суспільного і державного ладу, існуючого правопорядку.

Поліцейська держава – держава, політичний режим якої характеризується репресивними методами управління, детальною регламентацією життя громадян, контролем і наглядом, поліцейським примусом у найбільш жорсткій формі. Такий режим не допускає самовизначення індивіда і суспільних груп, опозиційних рухів, ґрунтується на всеохоплюючій і всепоглинаючій опіці держави над особою і суспільством.

Поліцейське право – це галузь права і наукова дисципліна. Предметом науки поліцейського права у європейських країнах, з другої половини XVIII ст., було внутрішнє управління.

Розвиток поліцейського права як науки методологічно стримувався давньою традицією ототожнювати поняття «поліція» (частина) з поняттям «адміністрація» (ціле). Практично до XIX ст. призначенням державної поліцейської діяльності вважалося забезпечення «щастя громадян», їх безпеки та добробуту, а поліцейська влада розумілася як інструмент

здійснення турботи держави про добробут суспільства. Відповідно з терміном «поліція» ототожнювалося поняття «внутрішнє управління» (за винятком управління фінансами).

У наш час питання про поліцейське право як галузь права та наукову дисципліну залишається дискусійним. У правовій науці висунуто ідею про визнання за поліцейським правом статусу підгалузі адміністративного права. Прихильники цієї ідеї розглядають поліцейське право як організовану сукупність адміністративно-правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони громад, порядку та забезпечення громадської безпеки. Норми поліцейського права охоплюють своїм впливом більш широкую галузь соціальної дійсності й регулюють відносини у таких сферах безпеки, як державна, екологічна, санітарна тощо. Подібні відносини називаються також поліцейськими відносинами, а сфера, де вони мають місце, – сферою поліцейської діяльності. Під поліцейською діяльністю розуміють певний вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на підтримку громадського порядку, громадської та ін. безпеки, пов'язаної із застосуванням адміністративного примусу.

Предметом поліцейського права є однорідні суспільні відносини управлінського характеру, що складаються з приводу та в процесі втручання представників виконавчої влади та ін. суб'єктів, які реалізують надані їм повноваження, у права та свободи фізичних осіб. Ідеться про суспільні відносини, що виникають під час реалізації заходів адміністративного примусу та оперативно-розшукових заходів.

Специфіка методу поліцейсько-правового регулювання полягає у тому, що суб'єктами поліцейського права є переважно органи виконавчої влади, які здійснюють поліцейську діяльність (поліція, органи державної безпеки, органи митної та прикордонної охорони, різні державні інспекції та ін.); поліцейсько-правові відносини будуються за формулою «влада – підпорядкування», що закріплює юридичну нерівність їх суб'єктів (поліцейському праву не властиві так звані горизонтальні правовідносини, які є різновидом адміністративно-правових відносин); великий обсяг дискреційної влади, яким наділяються суб'єкти поліцейського права; підвищене значення процесуальної форми.

Норми поліцейського права регулюють діяльність органів з нагляду та застосування адміністративного примусу в громадських місцях, із забезпечення громадської та ін. безпеки. Ці норми визначають склад адміністративних правопорушень та відповідальність за їх вчинення; регламентують порядок застосування засобів прямого адміністративного примусу, в т. ч. спеціальних засобів, вогнепальної зброї; провадження за справами

про адміністративні правопорушення; ліцензійно-дозвільну систему; порядок введення на території країни спеціальних режимів.

У поліцейському праві є група норм, що встановлюють права, обов'язки та відповідальність громадян у сфері поліцейської діяльності

Правова держава – ідеальний тип держави, вся діяльність якої підпорядкована праву. Головне призначення правової держави – максимально повно забезпечити юридичними засобами охорону і захист прав людини і громадянина. Характер відносин між громадянином і державою є ключовим питанням доктрини правової держави. У такій державі досягається юридична рівність між нею і громадянином. Засобом такої рівності є право.

1.2 Предмет поліцейського права

1.2.1 Основні засади вивчення дисципліни «Поліцейське право»

Постійне вдосконалення діяльності правоохоронних органів України належить до пріоритетних завдань розбудови правової держави, забезпечення національної безпеки та зміцнення правопорядку у суспільстві. Це визначає роль і місце цієї спеціальної юридичної дисципліни у підготовці кваліфікованих фахівців для подальшої служби в органах Національної поліції²⁶.

Предмет будь-якої навчальної дисципліни визначається юридичною проблематикою, що підлягає вивченню. З урахування загальних положень можна визначити предмет навчальної дисципліни. Так, предметом даної дисципліни є система знань нормативно-правової бази, основних організаційних засад, завдань, повноважень та напрямів служби державних органів поліцейської діяльності у правоохоронній сфері та визначає взаємодію між ними і державними органами різних гілок влади. За такого, сутність дисципліни Поліцейське право можна визначити як таку, в рамках якої вивчаються основи організації та найбільш істотні напрями і завдання діяльності органів поліції, їх взаємодія один з одним та іншими органами держави²⁷.

²⁶ Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. М. Судові, правоохоронні, контрольно-наглядові та правозахисні органи України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. М. Гусарова. Харків, 2020. 512 с.

²⁷ Судові та правоохоронні органи України : підручник / колектив ОДУВС ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. О. Кузніченка. Одеса : НДРВВ ОДУВС, 2022. С. 276.

Предмет навчальної дисципліни «Поліцейське право» утворює знання про особливості організації, основи правового статусу та діяльності органів поліції. Багато уваги приділено характеристиці національній поліції як суб'єкта поліцейського права, заходам та діяльності поліції, інформаційно-аналітичній сфері та адміністративно-юрисдикційним процесам.

Метою вивчення дисципліни «Поліцейське право» є засвоєння основних теоретичних положень, що стосуються змісту діяльності поліції, а також структури, завдань та функцій органів поліції, їх компетенції, підпорядкованості та взаємодії і правового статусу посадових осіб Національної поліції України²⁸.

Систему дисципліни утворюють пов'язанні між собою знання щодо сутності та структури, завдань, функцій та організації органів поліції, статусу працівників цих органів, особливостей їх взаємодії. Система дисципліни чи зовнішня побудова навчального курсу «Поліцейське право» умовно включає в себе дві частини: загальну і особливу. Загальна частина присвячена таким основним, вихідним положенням як поняття, предмет, методи пізнання, джерела, принципи, співвідношення з іншими навчальними дисциплінами. Особлива частина розглядає організацію, побудову, внутрішню систему і структуру, цілі, завдання та функції. Систему дисципліни складає сукупність взаємопов'язаних між собою проблем і питань, які вивчаються в даній дисципліні і складаються з наступних: 1. Поліцейське право в системі публічного права. 2. Організаційні засади поліцейської діяльності. 3. Національна поліція як суб'єкт поліцейського права. 4. Поліцейські заходи. 5. Превентивна діяльність поліції. 6. Інформаційно-аналітична діяльність поліції. 7. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції. Таким чином, на відміну від багатьох інших навчальних юридичних дисциплін – кримінального, адміністративного, трудового права та інших, основою яких є певна галузь права, курс «Поліцейське право» немає такої основи. Цей курс ґрунтується переважно на базі правових інститутів: адміністративістики та державної служби, а також положень тих чи інших галузей права, зокрема конституційного, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального, трудового та права соціального забезпечення.

Зазначена дисципліна є універсальною, ввідною до загальнотеоретичних і спеціальних навчальних дисциплін, таких як вивчення діяльності відповідних спеціальних органів²⁹.

²⁸ Поліцейське право в Університеті Святого Володимира. у 2-х кн. Кн. 1 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий; за ред. І. С. Гриценка. К. : Либідь, 2010. 440 с.

²⁹ Комзюк А. Т. Предмет поліцейського права України: проблеми визначення // Сучасна європейська поліцейська та можливість її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. С. 133–135.

Отже, предмет курсу «Поліцейське право» становлять правові інститути та норми вказаних галузей права.

Таким чином, предмет навчальної дисципліни «Поліцейське право» було б правильно визначити як систему знань про компетенцію та засади (принципи) поліцейської діяльності, про напрями й завдання органів (підрозділів) Національної поліції і державних органів, повноваження яких пов'язані із охороною та захистом прав і свобод людини і громадянина, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку, а також про взаємодію між ними й іншими державними та недержавними суб'єктами.

Предмет цієї навчальної дисципліни має тенденцію до розширення. Це відбувається за рахунок як появи нових органів поліцейської діяльності чи суттєвої реорганізації тих, що існували раніше, алене виконували поліцейських функцій, розширення та більш детальної законодавчої регламентації окремих напрямів поліцейської діяльності³⁰.

1.2.2 Співвідношення поліцейського та адміністративного права

Навчальна дисципліна «Поліцейське право» посідає самостійне місце в системі адміністративного права. У той же час вона тісно пов'язана і взаємодіє з іншими галузями права.

Діяльність органів поліції тісно пов'язана з системою знань, які є предметом вивчення правоохоронної сфери та публічної служби. Пізнання багатьох питань організації та діяльності правоохоронних органів, а саме поліції вимагає бачення конкретних правових явищ у розвитку на фоні історичних подій, в порівнянні з накопиченим правовим досвідом як в нашій країні, так і за її межами. Навчальна дисципліна має тісний зв'язок з кримінальним та адміністративним процесом. Кримінальний процес визначає порядок діяльності щодо досудового розслідування, судового розгляду і вирішення кримінальних справ. Однак, в більшості випадків зв'язок навчального курсу простежується з адміністративним правом та адміністративним процесом, теорією оперативно-розшукової діяльності, криміналістикою, судовою психологією, превентивною діяльністю, інформаційною аналітикою та адміністративно-юрисдикційним процесом, тощо. Якщо взяти будь-яку юридичну навчальну дисципліну, що вивчається в закладі вищої освіти юридичного профілю, то без вагань можна віднайти її зв'язок з іншим навчальним курсом. Дисципліна

³⁰ Ярмиш О. Н. Поліцейське право / Юридична енциклопедія. К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2002. Т. 4. 638 с.

«Поліцейське право» не ізольована від жодної з юридичних дисциплін, які входять до сфер правового регулювання правоохоронної діяльності. Тому, навчальна дисципліна «Поліцейське право» тісно пов'язана з юридичними дисциплінами: «Конституційне право України», «Адміністративне право України», «Кримінальне право України», «Цивільне право України», «Кримінальний процес України», «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право України», «Оперативно-розшукова діяльність», «Судові та правоохоронні органи» та багатьма іншими³¹.

Одним із основних результатів розвитку теорії адміністративного права в Україні за останні десятиліття можна вважати формування і зміцнення позиції щодо необхідності використання нових підходів до розуміння поняття та структури Особливої частини цієї правової галузі. На зміну виділенню трьох чи чотирьох сфер публічного управління та його адміністративно-правового забезпечення має прийти система підгалузей як сукупностей правових норм, що регулюють суспільні відносини у цих сферах. Однією з таких підгалузей є поліцейське право. Варто мати на увазі, що мова йде про нове явище в українській юридичній, зокрема адміністративно-правовій науці, хоча історія поліцейського права налічує кілька століть, свого часу воно набуло таких глобальних рис, що відбулась його трансформація в адміністративне право. У зарубіжних країнах історія поліцейського права на цьому не завершилась, воно продовжило своє існування та розвиток як право, що регулює здійснення поліцейської діяльності. Зрозуміло, що історичні здобутки поліцейстики для формування сучасного поліцейського права України мають важливе значення насамперед для розуміння його методологічних засад, встановлення кола поліцейських відносин, які регулюються його нормами³².

1.2.3 Предмет поліцейського права в аспекті поліцейської діяльності

Сьогодні умови для формування поліцейського права зовсім інші, тому для цих завдань визначальними мають бути сучасні положення юридичної науки та норми міжнародного і національного законодавства, європейська поліцейстика та можливості її використання

³¹ Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2-ж кн. (Пам'ятки правничої думки Київського університету). Кн. 2 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. К. : Либідь, 2010. 464 с.

³² Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. 1232 с.

в діяльності Національної поліції України. Формально поштовхом для здійснення наукових досліджень проблем поліцейського права є наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р., яким було затверджено Примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»³³. У цьому переліку поліцейське право названо складовою Особливого адміністративного права. До цього про необхідність формування цього права навіть у статусі окремої правової галузі йшлося лише як про предмет наукової дискусії³⁴, а термін «поліцейське право» автори брали в лапки. Найперше, без чого формування концепції поліцейського права неможливе, – це осмислення предмета цієї адміністративно-правової підгалузі, тобто кола суспільних відносин, на які поширюється регулюючий вплив її норм. З викладеного вбачається, що поліцейське право регулює поліцейські відносини, тобто відносини, що виникають під час здійснення поліцейської діяльності³⁵. Важливою є сутність цієї діяльності та її особливості. З цією метою варто звернутись до сучасних європейських документів. Так, у Європейському кодексі поліцейської етики зазначено, що він застосовується до традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу або спеціальні повноваження для цих цілей³⁶. Тобто основними властивостями цієї діяльності є, по-перше, завдання забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві і, по-друге, можливість застосовувати для цих цілей силу та спеціальні повноваження. Такі повноваження має не тільки поліція, а й інші суб'єкти публічного управління. Наприклад, ще в одному європейському документі, Декларації про поліцію, встановлено, що вона поширюється

³³ Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»: наказ МОН України від 28.12.2018 № 1477. *Міністерство освіти і науки України*: офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisupredmetnih-napryamiv-doslidzen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo> (дата звернення: 22.02.2023)

³⁴ Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3. С. 32–37.

³⁵ Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 125–131. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhivnomeriv/3-9-2014/item/330-pro-politseyske-pravo-yak-riznovyd-administrativnoho-prava-kryzhanovskav-a> (дата звернення: 22.02.2023).

³⁶ Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів). *Центр політико-правових реформ*. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 22.02.2023).

на всіх співробітників і організації, включаючи такі органи, як секретні служби, військова поліція, збройні сили або поліція, що виконують поліцейські функції, які відповідальні за правоохоронну діяльність, розслідування правопорушень, охорону громадського порядку і державної безпеки³⁷. Говорячи про мету та завдання поліцейської діяльності, необхідно знову звернутись до Європейського кодексу поліцейської етики, в якому встановлено, що основними цілями поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є: підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема в Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; виявлення злочинів; надання допомоги і послуг суспільству³⁸. Подібні положення відображені також у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» як її завдання³⁹. В той же час необхідно наголосити, що поліцейське право ми все ж таки прирівнюємо до структурної частини адміністративного права. Що ж стосується розслідування правопорушень, зокрема злочинів, їх виявлення, то ця діяльність хоча європейськими нормами і визнається поліцейською, але в Україні адміністративно-правовими нормами не регулюється. Адміністративне право визначає лише організаційно-управлінські засади цієї діяльності. Та й згаданий Європейський кодекс поліцейської етики у п. 6 містить застереження щодо поліції і системи кримінальної юстиції, зокрема, що має бути чітке відокремлення ролі поліції та служби обвинувачення, судової та пенітенціарної системи; поліція не повинна мати жодних контрольних функцій над цими органами⁴⁰. Тому ці відносини до предмета поліцейського права можна віднести лише частково. У зв'язку з цим викликає заперечення визначення поліцейського права як сукупності норм, покликаних регулювати діяльність суб'єктів публічної адміністрації, пов'язану із реалізацією державної політики у правоохоронній сфері, адже коло таких суб'єктів є дуже широким, так само як і розуміння правоохоронної сфери. Ще один момент, на який необхідно звернути увагу в характеристиці поліцейської діяльності як предмета поліцейського права, –

³⁷ Декларація про поліцію : Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 22.02.2023).

³⁸ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 12.02.2023).

³⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379

⁴⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 12.02.2023).

це її засоби. Не будь-яка діяльність, яка стосується охорони порядку і безпеки, протидії правопорушенням, є поліцейською. Така діяльність має ще й здійснюватись з використанням сили або спеціальних повноважень, тобто особливих поліцейських заходів, як правило, примусових⁴¹. Їх види та порядок застосування мають бути чітко визначені законом. Тому положення Закону України «Про Національну поліцію», які визначають повноваження поліції щодо застосування поліцейських заходів, є універсальними, їх приписи поширюються і на інших суб'єктів поліцейської діяльності: Державну прикордонну службу, Національну гвардію, Службу безпеки тощо. В законах, які визначають їх правовий статус, міститься пряме посилання на дію Закону України «Про Національну поліцію» з цих питань. Таким чином, варто зазначити, що предметом поліцейського права України розуміються суспільні відносини, які виникають під час здійснення поліцейської діяльності, тобто діяльності різних суб'єктів забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві із застосуванням з цією метою сили або спеціальних повноважень⁴.

1.2.4 Поліцейське право як галузь права і науки, дисципліна

Є доцільним, розглянути поліцейське право як галузь права і науки, дисципліну. Наука поліцейського права методологічно ототожнює поняття «поліція» (частина) з поняттям «адміністрація» (ціле). Відповідно з терміном «поліція» ототожнюється поняття «внутрішнє управління». У наш час питання про поліцейське право як галузі права та науки, дисципліни залишається дискусійним. У праві, науці висунуто ідею про визнання за поліцейським правом статусу підгалузі адміністративного права. Прихильники цієї ідеї розглядають поліцейське право як організовану сукупність адміністративно-правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони громад, порядку та забезпечення громад, безпеки. Норми поліцейського права охоплюють своїм впливом більш широку галузь соціальної дійсності й регулюють відносини у таких сферах безпеки, як державна, екологічна, санітарна тощо. Подібні відносини називаються також поліцейськими відносинами, а сфера, де вони мають місце, – сферою поліцейської діяльності. Під поліцейською діяльністю розуміють певний вид державно-управлінської діяльності, спрямованої

⁴¹ Адміністративне право України (у схемах та коментарях) : навч. посіб. / Р. С. Мельник, С. О. Мосьондз ; за ред. Р. С. Мельника. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер ; Буква Закону, 2018. 344 с.

на підтримку громад, порядку, громадської та ін. безпеки, пов'язаної із застосуванням адміністративного примусу⁴².

Тому, предметом поліцейського права є однорідні суспільні відносини управлінського характеру, що складаються з приводу та в процесі втручання представників виконавчої влади та інших суб'єктів, які реалізують надані їм повноваження, у права та свободи фізичних осіб. Ідеться про суспільні відносини, що виникають під час реалізації заходів адміністративного примусу та оперативно-розшукових заходів. Специфіка поліцейсько-правового регулювання полягає у тому, що: суб'єктами поліцейського права є переважно органи виконавчої влади, які здійснюють поліцейську діяльність (поліція, органи державної безпеки, податкова поліція, органи митної та прикордонної охорони, різні державні інспекції та ін.); поліцейсько-правові відносини будуються за формулою «влада – підпорядкування», що закріплює юридичну нерівність їх суб'єктів (поліцейському праву не властиві горизонтальні правовідносини, які є різновидом адміністративно-правових відносин); великий обсяг дискреційної влади, яким наділяються суб'єкти поліцейського права; підвищене значення процес, форми. Норми поліцейського права регулюють діяльність органів з нагляду та застосування адміністративного примусу в громадських місцях, із забезпечення громад, та іншої безпеки. Ці норми визначають склад адміністративних правопорушень та відповідальність за їх вчинення; регламентують порядок застосування засобів прямого адміністративного примусу, в т. ч. спеціальних засобів, вогнепальної зброї; провадження за справами про адміністративні правопорушення; ліцензійно-дозвільну систему; порядок введення на території країни спеціальних режимів.

У поліцейському праві є група норм, що встановлюють права, обов'язки та відповідальність громадян у сфері поліцейської діяльності⁴.

Поняття поліцейського права визначається у доктринальній літературі дещо по-різному, але завжди із вказівкою на тісний взаємозв'язок з адміністративним правом. В. П. Біленчук визначає поліцейське право як–організовану сукупність адміністративно-правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки»⁴³. В окремих роботах дефініція «поліцейське право» тлумачилася через сукупність адміністративно-правових

⁴² Поліцейське право. URL: https://leksika.com.ua/11781028/legal/politseyske_pravo (дата звернення 23.02.2023)

⁴³ Біленчук П. Д. Наука поліцейського права в українському державотворенні. *Юридичний вісник України*. 2015. № 7 (1024). 14 с.

норм, які регулюють відносини, що виникають під час діяльності органів внутрішніх справ України щодо охорони громадського порядку та забезпечення суспільної безпеки, запобігання й боротьби зі злочинами та адміністративними правопорушеннями; або ж об'єктивну реальність як інститут адміністративного права, змістом якого виступають норми, які регламентують організацію і діяльність поліції; право або ж пояснювалося як соціально-правова категорія, що представляє собою регулятивно-охоронну систему, яка володіє реальною (закріпленою у діючому законодавстві і забезпеченою системою дієвих гарантій) можливістю управляти діями індивідуальних і колективних суб'єктів права, узгоджуючи суперечливі погляди особистого, корпоративного і загальносоціального характеру, підпорядковуючи ці інтереси єдиній волі за допомогою переконання або примусу. У загальному розумінні поліцейське право характеризується як структурна складова адміністративного права, його підгалузь. Цілями поліцейського права визначаються: забезпечення законодавчого захисту основних конституційних прав громадян з одночасною вимогою від них належного виконання закріплених законом та іншими нормативними актами обов'язків за дотриманням громадського порядку, суспільної безпеки, інших вимог та обов'язків; законодавче закріплення прав і обов'язків уповноважених державних органів щодо підтримання громадського порядку і суспільної безпеки, захисту конституційних прав громадян, водночас із встановленням бар'єру проявам беззаконня і злочинної бездіяльності⁴⁴. Зауважимо, що погляди науковців на визначення поняття та правової природи поліцейського права значно трансформувалися, що зумовлюється тим, що поліцейська діяльність з моменту створення у Західній Європі формувалась як пожежна, будівнича справа, організація опіки. Значні наукові напрацювання у розробці теоретичних основ поліцейського права були здійсненні українськими фахівцями, професорами українських університетів. Аналіз їх праць свідчить про появу тенденції розгляду поліцейського (адміністративного) права з економічних позицій⁴⁴. З такого погляду викладено «Предмет, завдання і метод науки поліцейського права» (1869 р.) професора Харківського університету по кафедрі поліцейського права В. Левитського. В. Левитський вказував на вплив класичної та історичної шкіл політекономії на поліцейське право та вважав завданням науки поліцейського права вивчення реальних відносин та явищ у сус-

⁴⁴ Поліцейська освіта (за матеріалами зарубіжних видань) : інформ. бюл. / [редкол.: В. К. Колпаков (голова), В. А. Ліпкан (заступ. голови) та ін.] ; пер. з англ. Н. П. Макаренко. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2010. 36 с.

пільному житті та тих змін, що виникають внаслідок урядового втручання та законодавства. У зазначений період були сформовані такі категорії поліцейського права, як: «поліція безпеки» (охорона громадського порядку, життя і безпеки громадян) та «поліція добробуту» (здійснення системи адміністративних заходів із підвищення фізичного та культурного рівня населення та розвитку державного і приватного господарства). Поліцейське право тісно пов'язується з поліцейською державою, її примусовою діяльністю, проте поступовий перехід поліцейської держави до держави правової, що було характерним насамперед для нашої держави і зумовлює як на практиці, так і в теорії, формувати нові погляди на управління, яке здійснюється на основі законів та підзаконних нормативних актів, з дотриманням прав та свобод громадян і з урахуванням державних інтересів⁴⁵.

1.2.5 Поняття «поліція» як складова категорії «поліцейське право»

Для визначення поняття та змісту даної категорії вбачається доцільним в першу чергу розглянути поняття «поліції» як складову частину досліджуваної тематики предмета Поліцейське право. При цьому, особливу увагу слід приділити меті, засобам та предмету діяльності поліції, від яких залежить кінцевий результат визначення категоріального апарату. А також необхідно проаналізувати взаємозв'язок поліції з державою, визначивши при цьому місце та значення цього органу виконавчої влади в механізмі держави. Звернемо увагу на те, що на сьогоднішній час системного дослідження становлення поняття «поліція» не здійснювалось, воно мало більш фрагментарний порядок в частині вивчення науковцями генези поліцейського права в цілому.

На сьогоднішній час під поліцією, як правило, розуміється апарат державної влади, який представляє собою універсальний інструмент примусу, що направлений на охорону громадського порядку, публічної безпеки, життя, здоров'я, майна громадян у всіх країнах світу. Також поняття «поліція» об'єднує в одну систему всі наглядово-примусові органи, як мілітаризовані, так і цивільні, які застосовують адміністративний примус та адміністративну відповідальність⁴⁶.

⁴⁵ Когут Я. Щодо поняття адміністративно-поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 321–326.

⁴⁶ Кобзар О. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : моногр. Харків: Дніпропетровськ, 2015. 316 с.

Слід звернути увагу на те, що в цілому формування та виокремлення особливої галузі поліцейського права ґрунтувалося на необхідності підвищення рівня правового регулювання сфери суспільних відносин, на які може поширюватися застосування державного примусу. А саме до предмета поліцейського права було віднесено: 1) поліцейську функцію держави; 2) поліцейську діяльність; 3) систему державних інституцій, які мають особливе завдання з реалізації поліцейської функції та діяльності; 4) нормативноправову базу, яка стосується функціонування поліцейських інституцій, юрисдикцію з метою охорони громадського порядку. Позитивним вбачається те, що термін «поліція» достатньо чітко розмежовує управлінську та поліцейську діяльність як окремі напрямки функціонування державного апарату¹⁹.

При цьому, поліція під час своєї діяльності може використовувати як «позитивні» методи соціального регулювання (наприклад, метод заохочення), так і «негативні» (наприклад, накладення адміністративних стягнень у вигляді штрафних санкцій). Відзначимо, що поліцією більш широко використовується саме другий метод, що обумовлюється специфікою поліцейської діяльності. Звернемо увагу й на те, що поліція під час застосування санкцій здійснює правозастосовну діяльність через внутрішню та зовнішню форми соціального регулювання. Так, «негативний» метод соціального регулювання, що виражається у внутрішній формі, полягає у самовихованні громадян, у рівні їх правової культури та правосвідомості, фундаментом яких виступає на підсвідомому рівні переконання діяти відповідно до встановлених норм. Така розумова діяльність впливає на внутрішній контроль та дисципліну індивіда, що стимулює правомірну поведінку та виключає вчинення правопорушення, а в разі вчинення останнього особа піддає себе самокритиці та самоосуду. На відміну від внутрішньої форми регулювання, зовнішнє соціальне регулювання передбачає застосування нагляду та контролю за виконанням нормативних приписів інших учасників суспільства як фактор зовнішнього соціального тиску⁴⁷. Слід зауважити, що зовнішня форма «негативного» соціального регулювання може бути реалізована миттєво в процесі спостереження однієї частини населення за іншою, тобто час її реалізації настає спонтанно та чітко не регламентований. В даному випадку можуть застосовуватися як заходи впливу громадський осуд, критика, вигнання та інші заходи, що не мають офіційного

⁴⁷ Проневич О. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 36 с.

примусового характеру та поширюються на обмежене коло осіб відповідної території. Враховуючи обмеження простором, члени такої суспільної групи перебувають під постійним наглядом, контролюючи один одного. Вказана вище форма відрізняється від іншої форми «негативного» соціального регулювання, яка також має місце в правовій дійсності. Тут йде мова про санкціоновані державою та закріплені на законодавчому рівні заходи впливу та контролю, які здійснюються не самими членами суспільства, а спеціальними вповноваженими на те державними органами. І саме в даному випадку відбувається реалізація поліцейської діяльності, при цьому, на відміну від першої форми, буде реалізовуватись непряма (опосередкована) форма тиску зі сторони суспільства. Така організаційно-визначена форма соціального регулювання виникає в тому випадку, коли заходи суспільного контролю виявляються неефективними і забезпечення правопорядку неможливе без залучення спеціального уповноваженого органу державного примусу, який на професійному рівні виконує функції із забезпечення законності, безпеки та громадського порядку. В даному випадку, для більш точної характеристики поліцейської діяльності є розгляд її засобів, що виступають формами зовнішнього непрямого (опосередкованого) контролю⁴⁸. Так, органи поліції, діючи від імені суспільства, під час реалізації своїх правозахисних функцій можуть використовувати заходи примусового характеру. Проте, не слід обмежувати поліцейську діяльність виключно застосуванням сили, так як поліція може використовувати й інші заходи впливу. Хоча застосування примусу є тією характерною рисою, що відрізняє поліцейську діяльність від інших видів діяльності, які можуть здійснюватися іншими органами державної влади. При цьому, слід відмітити, що заходи примусу, які використовуються поліцією, мають свою специфіку, визначення якої допомагає відрізнити поліцейську діяльність від діяльності органів державної влади, що також можуть використовувати примус (наприклад, збройні сили країни можуть застосовувати силу задля відвернення зовнішнього втручання). Зокрема, така специфіка полягає у тому, що метою застосування примусу органами поліції є реалізацією внутрішніх функцій держави стосовно правового регулювання, які направлені на додержання членами суспільства встановлених нормативних приписів, відвернення вчинення протиправних дій та відновлення громадського спокою та безпеки.

⁴⁸ Бельский К. С. Полиция и правовое государство. *Полцейское право*. 2005. № 1 (1). С. 96–100.

1.2.6 Поліцейська діяльність як реалізація правоохоронної функції державою

Зауважимо, що поліцейська діяльність направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин. А також даний вид державної діяльності доповнює інші сфери державного впливу. Це пов'язано з тим, що поліція виникла в межах функціонування держави як суспільної організації людей, де всі сфери життєдіяльності забезпечуються органами державної влади, що діють від імені та в інтересах суспільства та здійснюють свій вплив на правове регулювання суспільних відносин. Таке соціальне регулювання може бути здійснено в разі крайньої необхідності шляхом застосування примусу.

У цілому ж існування поліції та здійснення нею діяльності нерозривно пов'язане з існуванням держави, які співвідносяться як частина і ціле. Обґрунтовуючи дане положення, варто відмітити, що під час функціонування механізму держави важливим є забезпечення реалізації норм права всіма членами суспільства, при цьому неабияку роль відіграють заходи примусу, тому в даному випадку взаємозв'язок держави та поліції є необхідним та логічним. Тут застосування примусу розглядається як правова форма публічної влади, що направлена на захист встановленого та санкціонованого державою правопорядку. Звернемо увагу, що власне в межах даної форми відбувається реалізація поліцейської діяльності. Тому можна стверджувати, що поліцейська функція не може існувати поза межами держави, в результаті чого поліцейські органи та політична система суспільства є єдиним цілим та не можуть існувати один без одного⁴⁹.

Враховуючи вказане, слід зазначити, що органи поліції є частиною механізму держави, у зв'язку з чим держава наділяє дані органи можливістю застосовувати примус в межах, визначених законом. Це дає можливість поліції застосовувати законні заходи впливу з метою виконання громадянами рішень влади та положень нормативно-правових актів, що сприяє закріпленню та втіленню принципу верховенства права в країні. Таким чином, регулятивний вплив держави на соціальні процеси здійснюється також у межах реалізації поліцейської функції, що є напрямом державної діяльності, в межах якої відбувається захист законних прав

⁴⁹ Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державноуправлінської діяльності. *Форум права*. 2009 № 2. С. 350–356 [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_2_55.pdf

та інтересів громадян від протиправних діянь. Така діяльність пов'язана із забезпеченням правопорядку всередині держави, що покладається на спеціально уповноважені озброєні органи державної виконавчої влади (поліцію), які мають у своєму розпорядженні санкціоновані державою заходи державного примусу²³. Сферою застосування таких заходів може бути свідомість, воля, поведінка суб'єктів суспільних відносин з метою приведення соціальної поведінки у відповідність до державної волі. Такі органи представляють собою елемент державного механізму, функціонування яких направлене на реалізацію державою регулятивно-охоронної діяльності. Визначаючи місце поліції в механізмі держави, слід розмежовувати поняття «поліцейська функція держави» і «функції поліції». Адже поліцейська функція держави включає в себе здійснення сукупності взаємопов'язаних заходів впливу держави, які впливають на правове регулювання суспільних відносин. На противагу цьому під функціями поліції слід розуміти систему напрямів діяльності поліцейських органів, реалізація яких направлена на досягнення цілей та завдань, що покладаються на дану спеціалізовану інституцію виконавчо-розпорядчої влади. Зауважимо, що реалізація поліцейської функції держави здійснюється в межах адміністративної діяльності держави, у зв'язку з чим поліцейська діяльність може бути визначена одним із її видів. В свою чергу, поліцейська діяльність здійснюється від імені держави вповноваженими на те спеціальними органами влади⁵⁰.

Пріоритетним змістом поліцейської діяльності є контроль за дотриманням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності. В свою чергу, такий предмет знаходить своє відображення в основних завданнях, що стоять перед поліцією, яким притаманні такі риси: визначення напрямків діяльності членами соціуму, направленість на виконання нормативних актів органів як державної, так і місцевої влади, вдосконалення правової та організаційної основи функціонування структурних підрозділів поліції, направленість на досягнення загальносоціального блага. Для кожної держави притаманні свої особливості взаємодії з поліцією, однак, є й загальні риси, що визначають основний вектор розвитку поліцейських систем світу сучасності, серед яких, можна виділити такі: поліція виступає сервісною службою, що надає низку послуг населенню; тісний взаємозв'язок з громадськістю; підвищення соціальної місії поліцейських структур, яка полягає насамперед у «служінні населенню»; направленість на забезпечення реалізації

⁵⁰ Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства (теоритико-правовые аспекты) : дис. . кандидата юрид. наук : 12.00.01. М., 2002. 42 с.

та захисту основних прав та свобод людини і громадянина. Характеризуючи поліцейську діяльність, необхідно, окрім її засобів, визначити також мету, об'єкт і суб'єкт такої діяльності. Так, метою поліцейської діяльності є реалізація поліцейської функції держави з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки. Суб'єктами поліцейської діяльності виступають наділені особливою компетенцією спеціальні органи, уповноважені державою застосовувати заходи примусу. Об'єктом поліцейської діяльності у вузькому розумінні є поведінка суб'єктів суспільних відносин, на які спрямовані заходи державного примусу. У широкому ж аспекті до об'єкта поліцейської діяльності відносять нормативно врегульовані суспільні відносини, до складу яких входять правовідносини, що направлені на реалізацію суб'єктами конституційних політичних прав та свобод, а також правовідносини, що відновлюють вказані права та свободи в разі їх порушення. Таким чином, об'єктом поліцейської діяльності виступає специфічна сфера суспільних відносин, що врегульована нормами поліцейського права.

1.2.7 Поліцейські правовідносини та поліцейська діяльність як об'єкти правових досліджень

Поліцейські правовідносини свідчать про перетворення повинності в акт конкретної поведінки. У цих правовідносинах правила поліцейського права отримують своє реальне відображення в поведінці громадян, діяльності організацій, органів держави і посадових осіб. Поліцейські правовідносини є різновидом адміністративно-правових (управлінських) відносин. Поліцейські правовідносини – це двосторонній зв'язок. Якщо норма поліцейського права надає одному суб'єкту правовідносин певне суб'єктивне право, то на іншого суб'єкта покладає юридичний обов'язок. Цей обов'язок відповідає суб'єктивному праву іншого суб'єкта, і навпаки, кожному юридичному обов'язку кореспондується суб'єктивне право іншого суб'єкта. У поліцейських правовідносинах, як і в будь-яких інших, уповноважений завжди протистоїть особа зобов'язана, наприклад, громадянин, організація. Діяльність поліції має велике значення не лише для суспільства в цілому, а й для окремої людини зокрема, адже впевненість у власній безпеці та відчуття захищеності з боку органів державної влади є головною вимогою, яку висуває сучасне суспільство до держави. Реформування органів внутрішніх справ в Україні є невід'ємною частиною демократизації суспільного життя та побудови правової держави, а тому дотримання та реалізація основних засад діяльності Національної поліції України, закріплених у розділі II Закону України «Про Національну

поліцію», прискорить процес формування та ефективного функціонування інституту поліції в Україні відповідно до міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод у різних сферах життєдіяльності людини. Слід зазначити, що поліцейська діяльність як правова категорія та власне діяльність спеціалізованих органів виконавчої влади пройшла довгу історію та увібрала в себе найкращі здобутки людства в правоохоронній сфері життєдіяльності суспільства. На сьогоднішній час тяжко уявити будь-яку державу без органів поліції, які не здійснюють свій вплив на забезпечення громадського порядку та безпеки, застосовуючи притаманні їй специфічні засоби та методи діяльності. Варто відмітити, що в сучасних умовах поліцейська діяльність виступає тим інструментом державного апарату, який направлений на забезпечення реалізації та захисту законних прав та свобод людини і громадянина. Шляхом здійснення поліцейської діяльності відбувається реалізація «людино-центристського принципу» побудови взаємовідносин між державою та людиною, за якого остання виступає найбільшою цінністю та вся діяльність держави направлена на задоволення її потреб та інтересів. Саме такий підхід покладений в основу сучасної соціалізації поліції, діяльність якої полягає у служінні своїм громадянам, а не навпаки⁵¹.

У теорії поліцейського права склався плюралізм підходів до визначення дефініції «поліцейська діяльність», проте, можна виокремити такі два основні: по-перше, поліцейська діяльність розглядається як вид державно-управлінської діяльності спеціалізованих органів виконавчої влади; по-друге, поліцейська діяльність уявляється однією із форм реалізації поліцейської функції держави, при здійсненні якої може бути використаний метод примусу. Ці підходи є обґрунтованими, оскільки, дійсно, така специфічна діяльність як поліцейська може здійснюватись виключно вповноваженими на те спеціальними державними інституціями, зокрема, поліцією, при цьому використовуючи всі можливі заходи впливу, включаючи примус як метод соціального управління, з метою забезпечення законності, правопорядку та безпеки в суспільстві. У зв'язку з тим, що в галузі поліцейстики відсутнє уніфіковане визначення поняття «поліцейська діяльність», є за доцільне сформулювати визначення даної категорії. А саме: під поліцейською діяльністю слід розуміти особливу форму державно-владної діяльності управлінського характеру, яка здійснюється уповноваженими органами державної влади, із застосуванням поліцейських заходів, включаючи примус, з метою здійснення

⁵¹ Коваленко А. В. Поняття поліцейської діяльності та підходи до його розуміння в праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. С. 149–151.

адміністративного нагляду у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина.

1.2.8 Нормативно-правова основа поліцейського права

За змістом нормативно-правові акти курсу «Поліцейське право» можуть бути класифіковані:

- загального характеру;
- акти про організаційне забезпечення діяльності органів поліції;
- акти про організацію виявлення, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням;
- накази та розпорядження МВС;
- інші нормативно-правові документи.

Джерела закріплені в законодавчих актах, нерідко уточнюються та розвиваються в приписах наказів, інструкцій, вказівок. Вони можуть видаватися керівниками правоохоронних міністерств та відомств, але тільки на основі закону та в суворій відповідності з ним.

Велику роль відіграють також керівні роз'яснення. Ці роз'яснення оформлюються у вигляді постанов, інструкцій та посібників, які зазвичай містять приписи з питань відповідного застосування законодавства, а також ті, які регламентують організацію та діяльність правоохоронних органів. Постанови, які містять керівні роз'яснення, обов'язкові не тільки для органів поліції, але і для інших органів та посадових осіб, які застосовують закон, з якого дано роз'яснення. До підзаконних нормативних актів діяльності правоохоронних органів відносять накази та розпорядження міністра МВС.

Серед багатьох напрямків нашої сучасної демократичної, правової держави одним із основних є створення спеціальних уповноважених органів з наділеними правоохоронними функціями. Діяльність держави полягає в тому, щоб створити спеціальні органи, покласти на них відповідні завдання, наділити спеціальними повноваженнями. Поліція є одним із таких органів і сутність їх специфічної діяльності відображено у дисципліні Поліцейське право. Тому, предметом навчальної дисципліни є зміст питань і проблем, які нею висвітлюються. Сам предмет навчальної дисципліни «Поліцейське право» – включає систему знань про організацію та діяльність органів поліції які служать суспільству та здійснюють правоохоронну функцію. Систему даної навчальної дисципліни розуміють як взаємопов'язане розташування її розділів, тем, які залежать від складових частин предмету конкретної науки чи навчальної дисципліни.

Відповідно система навчального курсу «Поліцейське право» – це сукупність розділів, що викладаються у певній послідовності та розкривають повноваження і діяльність органів поліції.

Питання до самоконтролю:

1. Назвіть компоненти з яких складається предмет дисципліни «Поліцейське право».
2. Зазначте мету вивчення дисципліни «Поліцейське право».
3. Охарактеризуйте систему дисципліни «Поліцейське право».
4. Визначте предмет дисципліни «Поліцейське право».
5. Розкрийте місце дисципліни «Поліцейське право» серед правових дисциплін та визначте її значення для вивчення інших юридичних дисциплін.
6. Визначте сутність поліцейської діяльності.
7. Охарактеризуйте поняття служба в поліції.
8. Зазначте основні нормативно-правові акти, що регулюють органи поліції України.
9. Розкрийте поняття поліція як складова предмету Поліцейське право.
10. Надайте характеристику в поліцейському праві щодо місця поліцейської діяльності в системі держави.

Рекомендовані джерела

1. Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. М. Судові, правоохоронні, контрольно-наглядові та правозахисні органи України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. М. Гусарова. Харків, 2020. 512 с.
2. Судові та правоохоронні органи України : підручник / колектив ОДУВС ; за заг. ред. д.ю.н., проф. С. О. Кузніченка. Одеса : НДРВВ ОДУВС, 2022. С. 276.
3. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2-х кн. Кн. 1 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. К. : Либідь, 2010. 440 с.
4. Ярмиш О. Н. Поліцейське право. Юридична енциклопедія. К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2002. Т. 4. 638 с.
5. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2-х кн. (Пам'ятки правничої думки Київського університету). Кн. 2 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий; за ред. І. С. Гриценка. К. : Либідь, 2010. 464 с.

6. Комзюк А. Т. Предмет поліцейського права України: проблеми визначення // Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. С. 133–135.
7. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. 1232 с.
8. Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3. С. 32–37.
9. Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 125–131. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhivnomeriv/3-9-2014/item/330-pro-politseyske-pravo-yak-riznovyd-administratyvnoho-prava-kryzhanovskav-a> (дата звернення: 22.02.2023).
10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379
11. Адміністративне право України (у схемах та коментарях) : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. / Р. С. Мельник, С. О. Мосьондз ; за ред. Р. С. Мельника. Київ : Юрінком Інтер ; Буква Закону, 2018. 344 с.
12. Поліцейське право. URL: <http://leksika.com.ua/11781028-legal/politseyske-pravo> (дата звернення 23.02.2023).
13. Біленчук П. Д. Наука поліцейського права в українському державотворенні. *Юридичний вісник України*. 2015. № 7 (1024). 14 с.
14. Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. 816 с.
15. Бельский К., Елисеев Б., Кучеров И. Полицейское право как подотрасль административного права. *Государство и право*. 2001. № 12. С. 45–53.
16. Поліцейська освіта (за матеріалами зарубіжних видань) : інформ. бюл. / редкол.: В. К. Колпаков (голова), В. А. Ліпкан (заступ. голови) та ін. ; пер. з англ. Н. П. Макаренко. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2010. 36 с.
17. Когут Я. Щодо поняття адміністративно-поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 321–326.
18. Кобзар О. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : моногр. Харків; Дніпропетровськ, 2015. 316 с.
19. Бельский К. С. Полиция и правовое государство. *Полицейское право*. 2005. № 1 (1). С. 96–100.
20. Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державноуправлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350–356 [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_2_55.pdf

21. Коваленко А. В. Поняття поліцейської діяльності та підходи до його розуміння в праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. С. 149–151.

Словник основних термінів

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки.

Поліцейський – це громадянин України, що склав присягу та проходить службу на відповідних посадах у поліції та набуває спеціальних звань.

Служба в поліції – це державна служба особливого призначення, що являє собою професійну діяльність поліцейського з виконання покладених повноважень на орган поліції.

Предмет поліцейського права – є однорідні суспільні відносини управлінського характеру, що складають систему знань про організацію та діяльність органів поліції які служать державі та здійснюють правохоронну функцію.

Система поліцейського права – це пов'язанні між собою знання щодо сутності та структури, завдань, функцій та організації органів поліції, статусу працівників цих органів, особливостей їх взаємодії.

Поліцейське право – це організована сукупність адміністративно-правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Поліцейська функція держави – це здійснення сукупності взаємопов'язаних заходів держави, які впливають на правове регулювання суспільних відносин.

Поліцейська діяльність – це особлива форма державно-владної діяльності управлінського характеру, яка здійснюється уповноваженими органами державної влади, із застосуванням поліцейських заходів, включаючи примус, з метою здійснення адміністративного нагляду у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина.

1.3 Методи поліцейського права

1.3.1 Поняття та ознаки методів поліцейського права

Метод правового регулювання є важливою складовою змісту самостійної галузі права. Оскільки він дозволяє відповісти на питання, за допомогою яких прийомів, засобів і способів право впливає на суспільні відносини. З теорії права добре відомо, що якщо предмет галузі відповідає на питання, що регулюється цією галуззю, то метод визначає, як здійснюється регулювання.

Загальноприйнятою в теорії адміністративного права та адміністративної діяльності є думка, що під методом правового регулювання розуміються способи (прийоми) цілеспрямованого організуючого впливу суб'єкта влади на колектив, групу або одну людину⁵².

Таким чином, у понятті методу правового регулювання знаходять відображення кількісні та якісні характеристики державного втручання в регульовані відносини. Та чи інша галузь права при описі свого методу правового регулювання прагне визначити основні параметри поєднання способів регулювання і ступінь обмежувального впливу цих способів на суб'єктів регульованих відносин.

Саме у методах виражається змістовна сторона управлінської (праворегуючої) діяльності, саме те, яким чином за допомогою норми права здійснюється цілеспрямований вплив суб'єкта управління на об'єкт, та яким чином посадові особи в процесі здійснення управлінської діяльності вирішують поставлені перед ними завдання.

Способи та прийоми правового впливу державних органів виконавчої влади на суспільні відносини є похідними від сфери дії цих органів, цілей та завдань, що стоять перед ними. Методи правового забезпечення здійснення управлінських дій органами поліції мають свою специфіку, зокрема у процесі адміністративної діяльності.

У більшості сучасних словників поняття «метод» і «засіб» розглядаються як синоніми. Латинське слово “methodus” перекладається як «прийом», «спосіб», «метод». Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає метод як прийом або систему прийомів,

⁵² Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. С. 18. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/5/kolpakov.pdf> (дата звернення: 14.02.2023); Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2. Т. 1: Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. С. 298. URL: <https://chtyvo.org.ua> (дата звернення: 14.02.2023).

що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, сфері суспільного життя, виробництві тощо)⁵³.

Таким чином, терміном «метод» найчастіше позначають спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання. Описати метод правового регулювання означає розкрити його (правового регулювання) технологію, охарактеризувати інструменти, за допомогою яких здійснюється правове регулювання та способи їх використання.

Методи поліцейського права слід розглядати на основі сформованих теоретичних положень адміністративного права щодо методів як правових засобів регулювання суспільних відносин.

У теорії права категорія «метод правового регулювання» використовується переважно в контексті побудови структури системи права, зокрема при виділенні критеріїв поділу права на галузі або підгалузі.

Поліцейське право виступає складовою частиною – підгалуззю адміністративного права та приймає участь у здійсненні публічного адміністрування в окремих сферах суспільного життя, врегульованих нормами діючого адміністративного законодавства і в першу чергу законом України «Про Національну поліцію».

Таким чином поліцейська діяльність виступає різновидом виконавчої (управлінської) діяльності, двома складовими якої є управління та охорона. Управління та охорона – це власне, не дві різні форми діяльності, а лише дві сторони однієї органічної цілісної діяльності, яка здійснюється виконавчою владою в межах загального державного управління та на підставі діючого законодавства.

Поліцейське право, споріднене з предметом адміністративного права, в той же час, зберігає своєрідність, виражену в його предметі і методі, тісно взаємодіє практично з усіма існуючими галузями права.

Воно охоплює своїм регулюючим впливом найрізноманітніші сфери суспільних відносин в процесі реалізації життєдіяльності суспільства.

Важливою складовою, яка характеризує методи поліцейського права є визначення їх загальних управлінських ознак:

- вони органічно пов'язані з цільовим призначенням управлінської діяльності як особливого виду практичної реалізації завдань і функцій держави;
- вони виражають владно-організуючий (тобто управлінський) вплив органів виконавчої влади і інших суб'єктів державного управління (та їх посадових осіб) на відповідні керовані об'єкти;

⁵³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2005. 1728 с. С. 664. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Busel_Viacheslav/VTSSUM/ (дата звернення: 14.02.2023).

- вони здійснюються у взаємозв'язках між суб'єктами та об'єктами державного управління;
- вони використовуються суб'єктами поліцейського права як засоби реалізації закріпленої за ними компетенції і безпосередньо виражають повноваження державно-владного характеру;
- вони придатні для багаторазового використання в процесі здійснення управлінської (поліцейської) діяльності;
- вони завжди мають своїм адресатом відповідні керовані об'єкти (індивідуальні або колективні);
- вони виступають засобами досягнення певної управлінської мети (охорона публічного порядку та безпеки, протидія злочинності);
- у методах управління у проявляється державний (публічний) інтерес та керівна воля держави;
- наявність адміністративно-правової форми опосередкування методів та реалізація їх у правових актах управління, під якою розуміється вид впливу, тобто управлінсько-розпорядча форма (наказ, вимога, дозвіл тощо);
- вибір конкретних методів управління прямо залежить не лише від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів поліцейської діяльності, а й насамперед від особливостей керованого об'єкта (наприклад, від сфери застосування, форми власності, індивідуального або колективного характеру тощо) і проявляється, як правило, у способах реалізації функціональної компетенції.

Слід відзначити, що головною ознакою методів поліцейського права є також їх нормативно-правова регламентація, оскільки у методах відображається воля держави, повноваження юридично-владного характеру, що належать певним виконавчим органам, тому методи поліцейського права юридично оформляються та закріплюються адміністративно-правовими нормами.

Конституція України у частині другій ст. 19 закріплює положення, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України⁵⁴.

Особливість методу поліцейського права полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів – на захист інтересів людей, держави і суспільства,

⁵⁴ Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

вони передбачають способи врегулювання суспільних відносин та пряме застосування адміністративних санкцій порушення норм адміністративного законодавства, повноваження на їх застосування покладається на посадових осіб поліції.

Викладене дозволяє сформулювати метод поліцейського права у самому загальному плані: як засіб правового регулювання суспільних відносин і як спосіб юридичного та організаційного впливу, що багаторазово використовується органами поліції для охорони об'єктів поліцейської охорони (публічного порядку й безпеки, дорожнього руху, санітарно-епідеміологічного благополуччя, навколишнього природного середовища) та протидії протиправним посяганнями на них.

1.3.2 Структура методів поліцейського права

Зміст методу поліцейського права характеризується тим, що він реалізується шляхом:

- використання приписів (встановлення обов'язків суб'єктів);
- установлення заборон;
- надання дозволів.

Структура методу поліцейського права включає в себе чотири основні компоненти:

- 1) наявність суспільних відносин, які врегульовуються нормами поліцейського права;
- 2) наявність учасників (суб'єктів) суспільних відносин, що врегульовуються нормами поліцейського права, з одного боку це громадяни та юридичні особи з іншого це суб'єкти поліцейської діяльності;
- 3) вибір суб'єктом поліцейської діяльності необхідних прийомів, засобів і способів впливу на певні суспільні відносини або поведінку учасників цих суспільних відносин;
- 4) виконання визначених правовими нормами процесуальних (процедурних) дій, які мають місце при застосуванні відповідного методу поліцейського права.

Таким чином, методи поліцейського права є сукупністю способів і засобів, за допомогою яких держава здійснює вплив на суспільні відносини та суб'єктів цих правовідносин у сфері поліцейської діяльності.

У своєму широкому і різноманітному поєднанні вони і складають зміст адміністративно-правового регулювання суспільних відносин публічного характеру у сфері поліцейської діяльності.

Поліцейське право та його норми спрямовані на врегулювання визначених відносин здійснюють свій регулюючий вплив на суспільні

відносини з метою досягнення певних цілей (забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку й безпеки), має передусім управлінський характер⁵⁵.

Таким чином, сутність методів поліцейського права полягає у:

- встановленні певного механізму, порядку дій – приписи до дій за відповідних умов і належним чином, передбачених відповідною правовою нормою;

- заборона певних дій під страхом застосування відповідних юридичних засобів впливу (наприклад, заборона паління у певних визначених владою громадських місцях, встановлення визначених обмежень для громадян при проведенні масових заходів та спортивних змагань) за порушення даної заборони винні особи несуть юридичну відповідність;

- надання можливостей вибору одного із передбачених правовою нормою варіантів належної поведінки (наприклад, надання посадовим особам можливості прояву самостійності при вирішенні питання про застосування до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, того чи іншого адміністративного стягнення або звільнення його від відповідальності);

- надання можливості чинити або не чинити дії, передбачені правовою нормою у визначених нею умовах (громадянин сам вирішує питання, чи варто оскаржувати дії посадових осіб, які він оцінює як протиправні).

Зазначимо, що поліцейському праву властивий свій метод правового регулювання суспільних відносин, який пов'язаний зі здійсненням публічного управління. Його специфіка визначається сутністю державного управління як юридично-владної діяльності у сфері організаційно-владної, правоохоронної (контрольно-наглядової) та дозвільної діяльності. У відносинах, урегульованих поліцейським правом, має місце нерівність сторін (суб'єктів).

Суть цієї нерівності полягає в тому, що в управлінських відносинах завжди є суб'єкт і об'єкт управління, об'єкт управління підлеглий суб'єктові управління. Відповідно, у більшості випадків виключена можливість договірних методів регулювання відносин між ними. Підпорядкування та ієрархія – невід'ємні частини адміністративно-правових поліцейських відносин, саме цим споріднюється поліцейське право з адміністративним та є відмінним від інших галузей права.

⁵⁵ Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 91–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_4_22 (дата звернення: 20.02.2023).

Таким чином, поліцейсько-правовому регулюванню властивий метод юридичного володарювання, або владних приписів, що виходять від правочинного суб'єкта управління. Ці приписи мають однобічний характер, у їх змісті виражається воля суб'єкта управління.

Наприклад, юридичний акт управління у сфері дозвільної діяльності, який стосується інтересів підприємств, організацій або громадян, виходить не від усіх зацікавлених сторін, а тільки від повноважного органу державного управління (посадової особи). Орган управління, що видав такий акт, тим самим підкоряє своєму однобічному рішення (наприклад, дозвіл на володіння, зберігання або перевезення вогнепальної зброї та набоїв до неї) зазначені сторони.

Оскільки таке підпорядкування має правовий характер, одна сторона управлінських правовідносин, яка піддається адміністративно-правовому регулюванню, є юридично-владною, а інша – підлеглою.

Унаслідок цього відносини управлінського характеру в науковій літературі часто називаються владовідносинами, або відносинами влади й підпорядкування.

Отже, за своїми показниками метод поліцейського управління є засобом ціленаправленого керуючого впливу. Такий підхід до його розуміння зближує його з методом адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Загальним для них є те що – вони є регулюючими засобами, тобто виступають в ролі «носіїв» адміністративно-правових дозволів, заборон, приписів.

Однак слід зауважити, що акценти при цьому різні: у першому випадку мова йде про механізм правового регулювання, що в принципі єдиний для всіх галузей права, у другому про управлінський інструмент, що використовується конкретними виконавчими органами (наприклад: поліцією) для вирішення поставлених перед ними повсякденних завдань.

Головний критерій, необхідний для розмежування наведених варіантів в методологічному сенсі наступний: метод правового регулювання виступає функцією поліцейського права, а метод управління є функцією суб'єкта поліцейського права, причому не будь-якого, а лише того, який одночасно є суб'єктом виконавчої влади (органу публічного управління).

1.3.3 Класифікація методів поліцейського права

Саме поняття «класифікація» походить від латинського classis – ряд, клас. Латинський корінь визначає сутність цього поняття, його змістовне значення: поділ предметів певної сукупності за спільними

ознаками з утворенням системи класів цієї сукупності. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» надається визначення поняття «класифікація» «як системи розподілення по групах об'єктів відповідно до попередньо визначених ознак»⁵⁶.

Будуючи таку систему підпорядкованих понять, використовують певні спільні ознаки, притаманні цим поняттям. Вони називаються ознаками класифікації і відіграють вирішальну роль в отриманні визначеної мети класифікації⁵⁷.

Важливе значення в системі галузі права має здійснення розподілу (класифікації) за певними ознаками видів методів поліцейського права. Правильне розуміння єдності та взаємного зв'язку методів поліцейського права, їх класифікація важливі для пізнання їхньої сутності та створення умов більш ефективного застосування.

Серед науковців найбільше розповсюдження отримав поділ методів поліцейського права на загальні (основні) до яких відносять імперативний і диспозитивний методи та спеціальні (допоміжні) методи: координації, субординації, реординації, адміністративного договору, рекомендації, заохочення тощо⁵⁸.

У теорії права сформована теорія про подвійність методу правового регулювання, яка сьогодні є домінуючою. Відповідно до цієї теорії в механізмі адміністративно-правового регулювання (частиною якого залишається поліцейське право, як підгалузь права) виділяються два «основні» їх ще називають «загальні» методи правового регулювання: імперативний і диспозитивний.

Реалізація основних (загальних) методів правового регулювання відбувається шляхом:

- а) використання приписів;
- б) встановлення заборон;
- в) надання дозволів;
- г) погодження варіантів дій (поведінки) на підставі адміністративного договору.

⁵⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2005. 1728 с. С. 567. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Busel_Viacheslav/VTSSUM/ (дата звернення: 14.02.2023).

⁵⁷ Юровська В. В. Класифікація методів адміністративного права: критерії та види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 29. Том 1. С. 59–63. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc29/part_1/17.pdf (дата звернення: 20.02.2023).

⁵⁸ Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. Т. 1: Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. С. 299; Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С.15.

Основні (загальні) методи характеризуються універсальністю, поширюються діяльність всіх органів виконавчої влади у сфері поліцейської діяльності.

Імперативний метод (метод владних вказівок) – це один із основних методів правового регулювання поліцейського права, який передбачає категоричну та детальну регламентацію поведінки учасників правових відносин.

Імперативний метод правового регулювання уявляє собою метод, в якому переважають владні приписи. Зазначений метод відрізняється тим, що регулювання в його рамках здійснюється із застосуванням владно-імперативних способів регламентації відносин⁵⁹.

Застосування імперативного методу не залишає можливості для вибору варіанта поведінки, він наказує (вимагає вчинення певної дії) або забороняє діяти. Цей метод, безумовно, характерний, можна сказати провідний насамперед, для більшості галузей публічного права, у тому числі і для поліцейського права. Визначаючи режим функціонування органу публічної влади (правоохоронного органу) або встановлюючи основи державної політики у правоохоронній, безпековій сфері, держава встановлює чіткі рамки управлінської діяльності, наказує проведення тих чи інших заходів, у тому числі встановлює неможливість обмеження тих чи інших прав і свобод громадян, забороняє порушення статусу юридичних осіб та колективних суб'єктів суспільних відносин і т. ін. Суб'єкт, який вступив в адміністративно-правове відношення у правоохоронній або в безпековій сфері, знаходиться під впливом дії жорстких вимог імперативного методу.

Слід відзначити, що саме поліцейське право є найбільш яскравим представником застосування імперативного методу регулювання, що пов'язано зі специфікою його предмета правового регулювання.

Диспозитивний метод – це один із найпоширеніших методів правового регулювання, який передбачає впорядкування суспільних відносин за допомогою дозволів, які передбачають вільну саморегуляцію суб'єктами власної поведінки, на основі принципів поліцейського права.

Диспозитивний метод відрізняється від імперативного методу своїм варіативним характером вибору міри поведінки і передбачає юридичну рівність учасників правовідносин.

⁵⁹ Юровська В. В. Класифікація методів адміністративного права: критерії та види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 29. Том 1. С. 59–63. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc29/part_1/17.pdf (дата звернення: 20.02.2023).

У рамках даного методу правового регулювання держава виступає координатором дій рівних суб'єктів врегульованого правом відносини. Як правило, цей метод пов'язаний з такою формою юридичного факту, як адміністративний договір, в якому знаходять відображення узгоджені сторонами їх взаємні права, обов'язки і відповідальність. Право в даному випадку лише регулює порядок оформлення договірних відносин, а також передбачає вирішення питань правового характеру на той випадок, якщо сторони не домовилися про них самостійно.

1.3.4 Застосування спеціальних (додаткових) методів в управлінні поліцейською сферою відносин

Важливе місце у правовому регулюванні суспільних відносин займають, так звані, спеціальні (додаткові) методи поліцейського права: субординації, координації, реординації, адміністративного договору (рівності), рекомендацій, реєстрації та ін⁶⁰.

Широкий перелік спеціальних (додаткових) методів, які використовуються суб'єктами поліцейського права у сфері суспільних правоохоронних відносин, обумовлений неординарністю ситуацій, що виникають у процесі життєдіяльності, а також складністю та неоднозначністю суб'єктів, які є об'єктом їхнього впливу. Саме цими факторами визначається можливість здійснення різних впливів щодо об'єктів, що охороняються, і посягаючих на них правопорушників, і як наслідок – застосування різних методів поліцейського права.

Метод субординації (метод влади – підпорядкування або метод прямого розпорядництва) як один з методів адміністративно-правового регулювання полягає в підпорядкованості між об'єктом щодо якого здійснюється розпорядчий вплив і суб'єктом, що його здійснює. Науковці визначають «субординацію» як «вертикальну» взаємодію сторін, в межах якої одна сторона підпорядкована іншій, при цьому у суб'єкта вищого рівня наявні владні повноваження щодо суб'єкта нижчого рівня.

Цей метод є важливим для організації управлінського процесу, визначення компетенції суб'єктів адміністративно-правових відносин тощо), і тому залишається одним із провідних у змісті адміністративно-правового регулювання поліцейською справою.

⁶⁰ Криволапчук В. О. Сучасний погляд на методи адміністративного права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 184–192. URL: <https://docplayer.net/73742523-Suchasniy-poglyad-na-metodi-administrativnogo-prava.html> (дата звернення: 14.02.2023).

З використанням цього методу регулювання у відносинах між керованим об'єктом і керуючим суб'єктом закріплюється стан підпорядкованості, що і означає субординацію між ними. Без застосування цього способу у регулюванні управлінських відносин неможливо налагодити чітку і життєво здатну систему поліцейського управління.

Координація – це спеціальний метод поліцейської права, в основі якого є необхідність узгодження відносин між кількома суб'єктами для досягнення спільної управлінської мети.

Метод узгодження (координації) – регулює відносини між учасниками, які не перебувають між собою у підпорядкуванні. Узгодженість у діях досягається встановлення нормативів, що визначають цілі та встановлюють можливість дій учасників і в такий спосіб обмежують вибір альтернативної поведінки.

При застосуванні методу координації у правоохоронних та безпечних відносинах, що мають владний та обов'язковий характер взаємодії, використовують силу впливу не тільки для примусу, а й для доцільної узгодженості у спільних діях.

Метод реординації. Останнім часом в науковій літературі термін «реординація» все частіше вживається для повної характеристики правоохоронних управлінських правовідносин і переважно тих, що виникають у системі підрозділів Національної поліції.

Зокрема, реординацію розглядають як метод висхідного підпорядкування, що відображає відносини влади, яка виходить від громадянина, населення, колективних суб'єктів правовідносин.

Реординаційні відносини – це ті відносини, які виникають в процесі реалізації владних повноважень нижчим рівнем щодо вищого рівня в системі публічної влади одночасно розглядаючи їх як такі, що є реакцією на публічно-владний вплив.

Однак далі зазначається, що керований об'єкт здійснює значний вплив на зміст діяльності керуючого суб'єкта, оскільки особливості керованого відповідним чином відображаються на керуючому і враховуються ним у процесі формування зворотної реакції, яка є не чим іншим, як впливом на керованого. Керуючий і керований не можуть мінятися місцями. Їхня роль чітко визначена закономірними зв'язками і залежностями, що встановлюються між ними в процесі формування даної системи. Разом з тим, один і той самий учасник у різних субординаційних системах може одночасно виступати і як керований, і як керуючий⁶¹.

⁶¹ Авер'янов В. Б. Демократизація адміністративного права – ключове завдання його реформування. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. К. : Факт, 2003. 384 с. С. 171.

На думку вчених, поширення реординаційних відносин у практиці взаємостосунків органів виконавчої влади (у тому числі і підрозділів поліції) з громадянами сприятиме реалізації прав та свобод громадян, а також впровадженню в практику діяльності органів виконавчої влади європейських стандартів належного управління⁶².

Поряд з використанням традиційних спеціальних методів правового регулювання, в сучасному механізмі регулювання суспільних відносин у поліцейській сфері використовуються відносно нові методи.

В поліцейському праві дедалі частіше використовується такий метод як **метод адміністративно-договірного регулювання**, його ще називають методом рівності учасників правовідносин.

Метод рівності (адміністративного договору) – означає, що суб'єкти, які знаходяться на одному рівні державного механізму, здійснюють спільні дії у формі адміністративного договору.

Адміністративний договір – це спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи у сфері поліцейської діяльності, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону:

- для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень;
- для делегування публічно-владних управлінських функцій;
- для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом;
- замість видання індивідуального акту;
- для врегулювання питань надання адміністративних послуг.

Тобто під адміністративним договором розуміється дво- або багатостороння публічна угода між суб'єктами поліцейського права з приводу форм і засобів спільної реалізації покладених на них повноважень (прав і обов'язків), один з яких завжди є суб'єктом публічної адміністрації.

Поряд з основними та спеціальними методами у поліцейському праві застосовуються допоміжні методи, до яких належить методи рекомендацій та заохочень.

Метод рекомендацій – метод правового регулювання, який полягає у наданні учасникам правових відносин вказівок, що не несуть в собі

⁶² Дерещ В. А. Реординаційні відносини в діяльності органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Вип. № 35. С. 86–90. Одеса, 2007. URL: <http://www.apdp.in.ua/v35/20.pdf> (дата звернення: 14.02.2023).

обов'язкової юридичної сили, стосовно прийнятних для суспільства і цих осіб форм організації їх взаємодії.

Цей метод застосовується у поліцейському праві для підвищення ефективності регулюючого впливу. Рекомендації суб'єкта відносять здобувачів правову силу за умови прийняття її іншим учасником.

Прикладом його дії є розроблення методичних рекомендацій добровільним формуванням з охорони громадського порядку з організації патрулювання або оформлення процесуальних документів, посадових інструкцій працівників.

Заохочувальний метод – це метод правового регулювання, який передбачає створення таких умов, за наявності яких, вибір суб'єктом поліцейського права певного варіанта юридично значущої поведінки надасть йому додаткових матеріальних (наприклад, премія) або нематеріальних благ (додаткові дні відгулу). Наприклад, встановлення додаткових днів відгулу для учасників громадських формувань з охорони правопорядку.

Таким чином, заохочувальний метод передбачає стимулювання за допомогою комплексного застосування різних способів правового заохочення такої поведінки суб'єктів поліцейського права, яка є найбільш бажаною з погляду досягнення цілей адміністративно-правового регулювання, які були встановлені державою⁶³.

Висновки. На підставі вищевикладеного, спираючись думки вчених-адміністративістів та теоретиків права, пропонується наступне визначення поняття методу поліцейського права та системи класифікації його методів.

Метод поліцейського права це засіб правового регулювання суспільних відносин і спосіб юридичного та організаційного впливу, що багаторазово використовується органами поліції для охорони об'єктів поліцейської охорони (публічного порядку й безпеки, дорожнього руху, санітарно-епідеміологічного благополуччя, навколишнього природного середовища) та протидії протиправним посяганнями на них.

Методи поліцейського права за ступенем свого використання розподіляються (класифікуються) на основні (загальні) та додаткові (спеціальні).

У свою чергу, за характером правового впливу, основні поділяються на імперативний та диспозитивний методи, а спеціальні (додаткові) –

⁶³ Петришин О. В. Посібник для підготовки до державних іспитів «Теорія держави і права». Харків : Право, 2014. С. 76–78. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/126/1-30.pdf> (дата звернення: 20.02.2023).

на методи субординації, координації, реординації, адміністративного договору (рівності), рекомендацій, заохочувальний та ін., які використовуються задля правового забезпечення реалізації окремих повноважень, спеціальних завдань та функцій.

Подальший рівень класифікації методів адміністративного права дає змогу поділити їх, так би мовити, на «підкласи», а саме способи правового регулювання: заборони, приписи (зобов'язання), дозволи.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття методів поліцейського права.
2. Основні ознаки методів поліцейського права.
3. Структура методів поліцейського права.
4. Поняття класифікації видів методів поліцейського права.
5. Характеристика змісту імперативного методу поліцейського права.
6. Характеристика змісту диспозитивного методу поліцейського права.
7. Характеристика додаткових (спеціальних) методів поліцейського права.
8. Значення видів методів поліцейського права для врегулювання суспільних відносин.

Рекомендовані джерела

1. Авер'янов В. Б. Демократизація адміністративного права – ключове завдання його реформуванн. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. К. : Факт, 2003. 384 с. С. 171.
2. Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кер. авт. кол. В. А. Глуховея. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. Т. 1: Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с. URL: <https://chtyvo.org.ua> (дата звернення: 14.02.2023).
4. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богущький, В. М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : Перун, 2005. VIII. 1728 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Busel_Viacheslav/VTSSUM/ (дата звернення: 14.02.2023).

6. Дерещ В. А. Еординаційні відносини в діяльності органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Вип. № 35. С. 86–90. Одеса, 2007. URL: <http://www.apdp.in.ua/v35/20.pdf> (дата звернення: 14.02.2023).
7. Колпаків В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. С. 18. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/5/kolpakov.pdf> (дата звернення: 14.02.2023).
8. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
9. Криволапчук В. О. Сучасний погляд на методи адміністративного права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 184–192. URL: <https://docplayer.net/73742523-Suchasniy-poglyad-na-metodi-administrativnogo-prava.html> (дата звернення: 14.02.2023).
10. Петришин О. В. Посібник для підготовки до державних іспитів «Теорія держави і права». Харків : Право, 2014. С. 76–78. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/126/1-30.pdf>. (дата звернення: 20.02.2023).
11. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової // Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b1e2/content> (дата звернення: 20.02.2023).
12. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.01.2023).
13. Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 91–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_4_22 (дата звернення: 20.02.2023).
14. Юровська В. В. Класифікація методів адміністративного права: критерії та види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 29. Том 1. С. 59–63. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc29/part_1/17.pdf (дата звернення: 20.02.2023).

Словник основних термінів

Адміністративний договір – це спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи у сфері поліцейської діяльності, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону.

Адміністративні повноваження – взаємопов'язані (об'єднані) адміністративні обов'язки та права суб'єкта поліцейського права, надані йому законним чином і необхідні для досягнення поставлених перед ним завдань.

Диспозитивний метод – метод правового регулювання, який передбачає впорядкування суспільних відносин за допомогою дозволів, які передбачають вільну саморегуляцію суб'єктами власної поведінки, на основі принципів поліцейського права.

Дозвільні процедури – установлений чинним законодавством порядок діяльності суб'єктів публічного адміністрування, за результатами якої надаються дозволи на провадження певних видів діяльності та здійснення юридично значущих дій.

Імперативний метод (метод владних вказівок) – це один із основних методів правового регулювання поліцейського права, який передбачає категоричну та детальну регламентацію поведінки учасників правових відносин.

Класифікація – система розподілення по групах об'єктів відповідно допопередньо визначених ознак.

Компетенція – комплекс взаємопов'язаних елементів (мети, завдань, предмета відання та повноважень), що характеризує особливості діяльності конкретного суб'єкта публічного адміністрування, зумовлені його місцем в поліцейській діяльності.

Координація – це спеціальний метод поліцейської права, в основі якого є необхідність узгодження відносин між кількома суб'єктами для досягнення спільної управлінської мети.

Метод – прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь сфері суспільних відносин або галузі діяльності (науці, адмініструванні, виробництві тощо).

Методи адміністративної діяльності Національної поліції – це сукупність способів, засобів адміністративно-правового впливу, що застосовуються органами Національної поліції з метою практичної реалізації покладених на них завдань і функцій.

Метод правового регулювання – це підхід до впорядкування певного роду суспільних відносин, що зумовлює використання певних юридичних засобів.

Метод поліцейського права – засіб правового регулювання і як спосіб юридичного та організаційного впливу на суспільні відносини у сфері поліцейської управлінської діяльності.

Метод заохочення – це метод правового регулювання, який передбачає створення таких умов, за наявності яких вибір суб'єктом поліцейського права певного варіанта юридично значущої поведінки, яка надасть йому можливість отримання додаткових матеріальних або нематеріальних благ.

Метод рекомендацій – метод правового регулювання, який полягає у наданні учасникам правових відносин вказівок, що не несуть в собі обов'язкової юридичної сили, стосовно прийнятої для суспільства, ефективної поведінки у суспільному просторі.

Метод субординації (метод влади – підпорядкування або метод прямого розпорядництва) – полягає у встановленні підпорядкованості між об'єктом щодо якого здійснюється розпорядчий вплив і суб'єктом, що його здійснює.

Метод узгодження (координації) – регулює відносини між учасниками суспільних відносин, які не перебувають між собою у підпорядкуванні для досягнення спільної управлінської мети.

Правове регулювання – упорядкування суспільних відносин, здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток.

Поліцейська діяльність – врегульована нормами права специфічна державно-владна діяльність спеціально уповноваженого органу виконавчої влади – Національної поліції України, метою якої є служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Поліцейський – громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними публічних владних управлінських функцій на підставі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, або надання адміністративних послуг.

Сфера правового регулювання – сукупність суспільних відносин, яку можна і необхідно впорядкувати за допомогою права і правових засобів.

1.4 Джерела поліцейського права

У сучасних українських наукових працях під джерелами поліцейського права розуміють зовнішню форму вираження та закріплення його норм⁶⁴. З огляду на зазначене, джерелами поліцейського права є:

Конституція України (Основний Закон), Міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України.

Законодавчі акти України:

- а) закони України;
- б) кодифіковані акти (кодекси, положення, статuti).

Постанови Верховної Ради України.

Укази і розпорядження Президента України.

Нормативні акти, що приймаються органами виконавчої влади:

а) нормативні постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України;

б) положення, статuti, правила, інструкції, інші акти, затверджені Кабінетом Міністрів України;

в) нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України: положення, статuti, інструкції, правила, настанови. У разі необхідності можуть видаватися й інші види нормативних актів, які обов'язково затверджуються наказом;

г) нормативні акти Національної поліції.

Вивчення джерел поліцейського права має не лише важливе теоретичне значення, а й важливий прикладний характер у галузі правотворчості, правозастосування і правотлумачної діяльності поліції. Етимологія поняття «джерело» містить вказівку на певні першопричини та рушійні

⁶⁴ Курко М. Н. Наука поліцейського права в Українському державотворенні: витоки, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку / М. Н. Курко, П. Д. Біленчук, А. А. Ярмолюк. *Наше право*. 2015. № 4. С. 17–22.

Соломаха А. Г. Київська університетська школа поліцейського права. *Наше право*. 2015. № 5. С. 49–58.

Гриценко І. С. Основні напрямки історичного розвитку вчення про систему адміністративного права (від поліцейського до адміністративного права). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 1–11.

Гришина Н. В. Вплив поліцейського права на формування адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2018. Випуск 25. С. 42–44.

Лошицький М. В. Реабілітація поліцейського права. *Право України*. 2002. № 7. С. 95–99.

Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3 (16). С. 32–37.

Соломаха А. Г. Ретроспектива та перспективи поліцейського права в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1(11). С. 283–295.

Адміністративне право : підруч. / А. Є. Фоменко, Е. О. Сидорова, М. П. Юніна ; за заг. ред. Юніна О. С. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 428 с.

фактори, що зумовлюють появу і формування норм права, а саме – поліцейського права.

Джерело права пояснює, звідки береться норма права, як вона народжується. У зв'язку з цим необхідно розрізняти категорії «джерело права» (відповідає на запитання, звідки береться норма права) і «форма права» (відповідає на запитання, у чому (як) фіксується, отримує зовнішній прояв норма права). З огляду на це термін «джерело поліцейського права» розглядається як спосіб закріплення (об'єктивізації) норм поліцейського права. Водночас слід звернути увагу і на той факт, що джерело поліцейського права виконує не лише функцію об'єктивізації права, а й є юридичною основою діяльності поліції та її підрозділів.⁶⁵

Сукупність джерел поліцейського права є специфічною системою, компоненти якої зв'язані один з одним. Ознаки системи джерел поліцейського права наступні:

а) усі вони засновані на нормах Конституції і законів, що мають юридичну чинність;

б) нормативні акти вищих органів служать юридичною базою для нормативних актів органів нижчого підпорядкування, що також є джерелами поліцейського права;

в) нормативні акти вищих органів, як джерела поліцейського права, мають більшу юридичну силу порівняно з актами, що приймаються суб'єктами нижчого підпорядкування.

Джерела поліцейського права безпосередньо пов'язані з його формами, які є способом зовнішнього закріплення та вираження норм поліцейського права. Існують різні підходи до розуміння терміна «джерело права» у його співвідношенні з «формою права». У колі дослідників адміністративного права термін «джерело права» переважно розглядається у формально-юридичному значенні. Основний акцент робиться на позитивному праві, що встановлюється чи сакціонується державою, а тому й формою права є об'єктивізація відповідних правових норм, якими держава врегульовує суспільні відносини.

Водночас першоджерелом норми права є внутрішня сутність суспільного устрою, той уклад життя, що історично сформувався в межах певної території. А тому норми права є невід'ємною складовою частиною людського буття. Підтвердженням цього є факт існування природних прав людини, тобто тих, які вона має з народження, і які не можуть бути обмежені нічим і ніким. Ці права закріплені у нормах права і супроводжують

⁶⁵ Лошицький М. Поліцейське право в системі права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71–75.

людину все її життя. Держава може створювати норми права лише за двох умов: по-перше, якщо для регулювання суспільних відносин бракує норм природного права; по-друге, норми права, створені державою, не суперечать і не порушують норми природного права.

Джерела права – це встановлені державою або визнані нею офіційно документальні форми прояву та закріплення норм права, що надає їм юридичного, загальнообов'язкового значення. Тобто джерела є офіційними способами зовнішнього висловлювання та закріплення норм права.⁶⁶

Джерела поліцейського права – сукупність загальнообов'язкових нормативно-правових приписів, які містяться у письмовому акті компетентного суб'єкта чи декількох суб'єктів, що створюють, змінюють чи припиняють дію норм поліцейського права.

Ознаки джерел поліцейського права:

офіційно-документарна форма вираження;

офіційність, загальнообов'язковість;

нормативність, формальна вираженість;

багаторазовість застосування;

визначені межі дії в часі, просторі та за колом осіб;

системність, відсутність загальногалузевого кодифікованого акта;

переважна кількість підзаконних нормативно-правових актів у системі джерел поліцейського права;

сукупність матеріальних, процесуальних та процедурних норм обумовлює унікальність та особливість джерел поліцейського права.

Джерелами поліцейського права є Конституція України, положення міжнародного права (Загальна декларація прав людини від 10.12.1948, Європейська конвенція з прав людини (1950), Кодекс поведінки посадових осіб при підтриманні правопорядку від 17.12.1979 та ін.), Закон України «Про Національну поліцію», постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, підвідомчі нормативно-правові акти Національної поліції України.⁶⁷

Конституція України закріплює положення про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3). У процесі забезпечення публічного порядку та публічної безпеки та при застосуванні спеціальних заходів

⁶⁶ Коломоець Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. *Юридичний журнал «Право України»*. 2017. № 5. С. 71–79.

⁶⁷ Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

поліцією ці конституційні положення розглядаються у двох ракурсах. З одного боку, забезпечення прав і свобод громадян – це основне призначення поліції, а з іншого, заходи впливу часто зачіпають права людини, попри те, що ця людина-правопорушник. Тому конституційні положення встановлюють наявність обмежень у діях поліції при виконанні завдань. Стосовно питання публічної безпеки і правопорядку, то п. 17 статті 92 Конституції України врегульовано, що виключно законами України визначаються основи забезпечення громадського порядку.⁶⁸

Національна поліція України, будучи суб'єктом нормотворчої діяльності, повноважна розробляти та приймати в межах законодавства правові акти підзаконного характеру, що містять вторинні (похідні від законодавчих норм та норм вищих органів влади й органів влади, яким поліція підпорядковується) положення на виконання (застосування) та/або конкретизацію відповідних первинних норм, головним чином, для забезпечення реалізації завдань власної управлінської діяльності. Ключовим в цьому питанні є те, що НПУ видає саме акти підзаконного характеру, що означає, що такі правові акти в управлінській діяльності цього органу влади можуть бути видані лише на основі і на виконання Конституції та законів України з метою їх деталізації та створення умов для реалізації норм права, що мають найвищу юридичну силу. Однак, певна річ, підзаконність нормативно-правових актів Національної поліції України не слід трактувати як те, що вказує на те, що такі акти володіють меншою юридичною обов'язковістю. Навпаки, такі акти мають належну юридичну силу, хоча їх сила не характеризується такими ознаками як загальність і верховенство, які притаманні законам нашої держави. Проте, поліцейські акти, як вже вище зазначалось, посідають важливе місце в системі нормативного регулювання, оскільки забезпечують виконання законів шляхом конкретизованого нормативного регулювання відповідного комплексу суспільних відносин. В залежності від виду виконуваних функцій Національної поліції цей орган влади розробляє та приймає правові акти у правоохоронній та управлінській сфері власної діяльності. Що стосується саме сутності правових актів в управлінській діяльності поліції, то варто зауважити, що в таких актах, як в односторонніх владних приписах, вирішуються внутрішні організаційні питання діяльності цього органу влади, а також питання, що виникають в процесі реалізації на практиці державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної

⁶⁸ Особливе адміністративне право : підручник / за ред. Бернда Візера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 23–60.

безпеки та порядку. При цьому, слід звернути увагу на те, що правові акти Національної поліції не завжди виражаються в документальній формі, зважаючи на різноманіття форм вираження таких, відповідно до вимог чинного законодавства.

Зокрема, правові акти в управлінській діяльності Національної поліції можуть викладатись в таких трьох формах:

1) письмова форма. Правовий акт поліції в письмовій формі представляється документом, який складається відповідно до правил й стандартів нормотворчості (зокрема, повинен мати відповідну структуру, містити необхідні реквізити правового акта, головним чином: назву; дату, місце видання; порядковий номер акта; посаду та прізвище й ініціали повноваженої посадової особи – суб'єкта нормотворчої діяльності тощо) та набуває чинності з моменту його реєстрації, затвердження;

2) усна форма. Правовий акт поліції в усній формі приймається у випадку гострої необхідності оперативного здійснення державного управління безпосередньо під час управлінської діяльності. Такі акти, як слушно зазначається в спеціальній юридичній літературі, зазвичай мають форму розпоряджень (наказів), які надаються керівниками органу управління безпосередньо у стосунках з підлеглими посадовими особами;

3) конклюдентна форма. Правовий акт поліції в формі конклюдентних дій «видається» тоді, коли уповноважена особа Національної поліції може здійснювати свою управлінську діяльність лише за рахунок передбачених чинним законодавством жестів та здійснення певних дій. Показовим прикладом цього випадку є патрульна діяльність поліції, в якій правові акти у формі конклюдентних дій «видаються», головним чином, при: регулюванні дорожнього руху; «вказівці» водіям транспортних засобів дати дорогу і забезпечити безперешкодний проїзд поліцейського автомобіля (і супроводжуваних ним транспортних засобів), яку вони оголошують таким водіям на проїзній частині за допомогою спеціальних проблескових маячків та/або спеціальних звукових сигналів тощо.

При цьому, зважаючи на комплекс вищезазначених критеріїв правових актів в управлінській діяльності, що сформулював В. Б. Авер'янов, наголосимо, що правовим актам в управлінській діяльності Національної поліції України властиві, серед іншого, такі загальні та спеціальні ознаки:

4) такі правові акти направлені на виконання (застосування) та/або конкретизацію відповідних положень законодавчих актів, указів Президента, урядових постанов, наказів МВС України та мають односторонній розпорядчий характер;

5) положеннями таких правових актів здійснюється вплив на конкретного адресата цього документу. Головним чином, це стосується

поведінки людини і громадянина, діяльності органу влади, структурного підрозділу, посадової і службової особи, суб'єктів господарської діяльності, громадських об'єднань тощо через встановлення, зміну чи припинення відповідних правовідносин⁶⁹.

Саме на цій підставі правові акти управлінської діяльності Національної поліції можна поділити на:

а) внутрішні організаційні, тобто ті правові акти, що адресовані усім особам, що несуть службу чи працюють за трудовим договором в Національній поліції нашої держави, або ж, наприклад, окремим територіальним органам поліції, структурним підрозділам, групам поліцейських. За допомогою правових актів, сфера застосовування яких обмежується лише підпорядкованими кадрами та апаратами поліції, відбувається керівництво такими суб'єктами (враховуючи й безпосереднє оперативне управління), відповідно: вирішуються питання розстановки службовців та працівників; розв'язуються проблеми ефективного та оптимального використання наявних ресурсів; а також вирішуються питання організації поліції (її структурних підрозділів) загалом;

б) зовнішні, а саме правові акти, що адресовані в односторонньому порядку усім суб'єктам, що не знаходяться у безпосередньому підпорядкованні Національної поліції (громадяни, суб'єкти господарської діяльності усіх форм власності, установи, організації). При цьому, слід підкреслити, що серед управлінських правових актів поліції переважають саме внутрішні організаційні акти;

3) правові акти в управлінській діяльності поліції породжують відповідні правові наслідки (наприклад, звільнення, відсторонення чи переведення поліцейського);

4) правові акти в управлінській діяльності поліції є обов'язковими для суб'єктів, яким вони адресовані (будучи суб'єктом нормотворчості, поліція як орган влади, її структурні підрозділи, посадові особи та окремі співробітники поліції, що уповноважені розробляти й приймати правові акти, виступають від імені держави);

5) виконання правових актів в управлінській діяльності поліції забезпечується шляхом державного примусу, а також шляхом переконання.⁷⁰

⁶⁹ Авер'янов В. Людиноцентристка ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. *Держава та регіони. Серія Право*. 2010. Вип. 2. С. 87–92.

⁷⁰ Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк, О. М. Музичук, І. Д. Казанчук // Міністерство внутрішніх справ України ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2021. С. 192–214.

Беручи до уваги такий критерій як юридична можливість (інакше – юридична властивість) правових актів в управлінській діяльності Національної поліції нашої держави, можна дійти висновку, що Національна поліція на сьогодні розробляє та виносить такі правові акти:

1. **Індивідуально-правові акти поліції.** Такий вид правових актів в управлінській діяльності органів виконавчої влади є найбільш поширеною формою їх діяльності, що пов'язана із застосуванням норм права. Індивідуальні акти слід розглядати як такі, що мають характерно виражений правовиконавчий характер, закріплюють юридично владні волевиявлення органів виконавчої влади. Особливістю такого роду актів, на думку О. В. Констанція, є те, що, по-перше, за їх допомогою вирішуються індивідуальні адміністративні справи, інші питання державного управління; по-друге, вони є персоніфікованими, тобто їх адресатом є певна особа (особи); по-третє, вони є юридичними фактами, які викликають виникнення конкретних адміністративно-правових відносин. Найбільш яскравим прикладом такого акта може розглядатися наказ керівника про призначення тієї чи іншої особи на певну посаду в апараті управління, постанова компетентного органу виконавчої влади (посадової особи) про накладання адміністративного стягнення. Відтак, індивідуально-правові акти поліції є обов'язковими до виконання правовими актами, що видаються поліцією (будь-яка посадова особа, структурний підрозділ, територіальний орган поліції в межах власних повноважень у тому чи іншому обсязі володіє правом прийняття індивідуальних актів управління) в ході поліцейської виконавчої діяльності та які:

1) містять строкові чи безстрокові владні приписи, що:

а) були адресовані (письмово, усно чи у формі конклюдентних дій, коли таке передбачено чинним законодавством про поліцію) поліцією відповідним суб'єктам адміністративних правовідносин, а саме: – суб'єктам, що знаходяться у безпосередньому підпорядковані поліції. На таких суб'єктів направляють свою дію внутрішні індивідуально-правові акти, якими, головним чином: вирішуються окремі питання діяльності поліції, апарату поліції, територіальних органів поліції та її структурних підрозділів; забезпечується нормальне функціонування вказаних адресатів (тобто керівництва, основного чи допоміжного складу поліції або співробітників поліції конкретної структурної одиниці поліції), а також нормальне виконання поліцейськими службових обов'язків; – суб'єктам, що не знаходяться у безпосередньому підпорядковані поліції;

б) зумовлюють виникнення, зміну або припинення конкретних адміністративних правовідносин;

в) були розраховані на одноразове виконання (хоча в окремих випадках такі акти розраховані і на неодноразове використання);

г) характеризуються різними методами управлінського впливу, а саме такими як: зобов'язуючий (зобов'язує суб'єкта адміністративних правовідносин здійснювати певні дії за допомогою виконання встановлених індивідуально-правовим актом приписів), заборонний (встановлює правило суб'єкту адміністративних правовідносин, відповідно до якого він зобов'язується утримуватись від вчинення конкретних дій чи від вчинення дій конкретних шляхом, способом тощо), вповноважуючий (уповноважує суб'єкта адміністративних правовідносин на вчинення конкретних, регламентованих таким індивідуально-правовим актом дій або ж поведінки; уповноважує такого суб'єкта на отримання відповідних матеріальних або нематеріальних благ) та заохочувальний (заохочує чітко визначеного суб'єкта адміністративних правовідносин, наприклад, певною нагородою) методи;

2) видаються у зв'язку з вирішенням конкретних питань, які виникли у сферах забезпечення охорони прав та свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку;

3) здійснюють активний вплив на процес розвитку суспільних відносин у підконтрольних Нацполіції сферах діяльності. Індивідуально-правові акти поліції, в свою чергу, можна розділити на індивідуальні акти-регулятори (оперативно-розпорядчі акти) та індивідуальні акти правоохоронного характеру. Якщо акти правоохоронного характеру містять положення рішення щодо використання заходів адміністративної відповідальності, зокрема, щодо попередження загроз публічній безпеці, й направлені на охорону прав і свобод людини та громадянина, то оперативнорозпорядчі акти спрямовані, головним чином, на організацію позитивної та ефективної діяльності апарату поліції.

Отже, в рамках питання, яке ми аналізуємо, особливої уваги заслуговують саме акти-регулятори, позаяк вони прямо відносяться до управлінських правових актів поліції, що впливає з характеру приписів, які вони в собі містять (зокрема, ліцензійні, дозвільні, реєстраційні, договірні, імперативні, рекомендаційні). Індивідуально-правові акти поліції вказаного виду характеризуються тим, що видаються виключно на підставі та в межах норм нормативно-правових актів, якими врегульовано конкретно суспільні правовідносини та якими встановлено відповідні права та обов'язки учасників таких правовідносин. Наприклад, відповідно до п. 13 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, Національна поліція видає відповідно

до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів, а також у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху. Окрім того, відповідно до Наказу МВС України «Про реалізацію повноважень Національної поліції України з видачі та анулювання дозволів» від 29 грудня 2015 року № 16442, на сьогодні врегульовуються питання повноваження Національної поліції з видачі та анулювання (через Департамент превентивної діяльності Національної поліції) дозволів на придбання, зберігання, носіння, перевезення і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи органів внутрішніх справ, а також на відкриття та функціонування об'єктів, де вони зберігаються чи використовуються, діяльність стрілецьких тирів, стрільбищ невійськового призначення та мисливських стендів, підприємств і майстерень з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, магазинів, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, правил поводження з ними та їх застосування. Разом із тим, аналізуючи чинне законодавство України про поліцію, а також практику, яка ще формується, можна дійти висновку, що найбільш поширеною формою індивідуально-правових актів поліції є наказ.

Таке визначення об'єктивно пояснюється тим, що для посадових осіб поліції, як правило, єдиною закріпленою за ними чинним законодавством формою правових актів, в якій вони повноважні оформлювати свої індивідуальні акти, є накази індивідуально-правового характеру. Так відповідно до п. 9 Положення «Про Національну поліцію», Національна поліція в межах повноважень, передбачених Законом України від 02 липня 2015 року № 580-VIII, на основі та на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та парламентських постанов, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, урядових актів, наказів МВС України видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання. Таким чином, накази поліції – це розпорядчі документи, які повноважний видавати керівник поліції, що діє одноосібно в межах своїх повноважень задля вирішення основних та оперативних завдань.

При цьому слід відмітити, що основна функція розпорядчих документів – регулювати діяльність органу управління задля виконання

поставлених перед ним завдань, одержання максимального ефекту від своєї діяльності та діяльності організації загалом. Розпорядчі документи, як зазначає Г. Беспянська, виконують регулятивну функцію, спрямовану від суб'єкта управління (керівного органу) до об'єкта управління (підлеглих), тобто від керівника органу влади до керівників структурних підрозділів та їх співробітників, працівників, забезпечуючи безперерйність та безперервність процесу управління, злагоджену роботу всіх органів та ланок управління.

Накази поліції як оперативно-розпорядчі акти індивідуально-правового характеру поділяються на накази: з управління кадрами та оцінки службової діяльності поліцейських. При цьому, вказані групи наказів з особового складу (відповідно до ч. 4 ст. 59 Закону України від 2 липня 2015 року № 580-VIII, їх можуть видавати керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законодавством про поліцію й іншими нормативно-правовими актами та номенклатурою посад, затвердженою наказом МВС України від 30 червня 2011 року № 3782) охоплюють, серед іншого, такі накази: про призначення на посаду поліцейського; про звільнення з посади поліцейського; наказ про переведення поліцейського; наказ про надання відпустки поліцейському; про заохочення поліцейського (про присвоєння звання); про накладання дисциплінарного стягнення на поліцейського; про надання матеріальної допомоги поліцейському. Що ж стосується юридичної сутності та значення наказів поліції з особового складу, то слід наголосити, що такі розкриваються в об'єкті та предметі вказаних правових актів. Так, наприклад, в ч.ч. 6 та 7 ст. 70 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII визначаються правова сутність, значення та наслідки видачі наказів про відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) та допуск до виконання таких обов'язків (посади). Так, відповідно до чинного законодавства, день видання відповідного наказу є днем відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (такого співробітника тимчасово не допускають до виконання обов'язків за займаною посадою, а також вилучають службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак і табельну вогнепальну зброю), що триває до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою. До дня видання наказу про допуск поліцейського, якого відсторонено, до виконання службових обов'язків такого поліцейського заборонено призначати на будь-яку іншу посаду (його можуть допустити до виконання службових обов'язків за займаною посадою або призначити на іншу посаду лише після скасування підстави відсторонення та видання відповідного

наказу). При цьому, слід звернути увагу на те, що законодавець встановлює правило, відповідно до якого в тих випадках, коли поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), звільнено зі служби в поліції до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою, такий поліцейський вважається таким, що був відсторонений від виконання службових обов'язків за посадою до дня видання наказу про звільнення зі служби в поліції. У свою чергу, наслідком видання наказу про звільнення, відповідно до ч.ч. 2 та 3 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, є правова фіксація дня звільнення зі служби в поліції (останнього дня служби поліцейського), який є днем видання наказу про звільнення (або датою, зазначеною в такому наказі), та втрата особою прав та обов'язків, які в нього були під час служби в поліції, отримання ним відповідно нових прав (наприклад, права на оскарження наказу про звільнення у визначеному законодавством порядку, право на пенсійне забезпечення тощо). При цьому, варто мати на увазі, що відповідно до ч. 9 ст. 65 вищевказаного закону України, наказ про звільнення із займаної посади та направлення для подальшого проходження служби до іншого органу (закладу, установи) поліції та про призначення на посаду в органі (закладі, установі) поліції, до якого переміщується поліцейський, оформляється єдиним наказом, що видається у разі переведення поліцейського. Наслідком же видання наказу про присвоєння звання є початок перебігу строку вислуги в спеціальному званні, а наказу по особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь – початок пониження у відповідному спеціальному званні. При цьому, зважаючи на правило, що встановлене в ч. 6 ст. 83 та ч. 4, 6 ст. 85 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, в тих випадках, коли наказ про присвоєння спеціального звання визнається незаконним та скасовується (такий наказ скасовується незалежно від часу, що пройшов з моменту його видання, наказом керівника органу поліції, який видав такий наказ (його наступника), наказом вищого керівника або на підставі рішення суду), відповідний поліцейський поновлюється у спеціальному званні (незалежно від його вини у виданні незаконного наказу та подальшого присвоєння спеціальних звань, хоча в тих випадках, коли на момент видання наказу про скасування наказу про присвоєння спеціального звання поліцейський має повну вислугу років для присвоєння чергового спеціального звання, йому має бути присвоєно чергове спеціальне звання, за умови дотримання вимог законодавства про поліцію), а для отримання чергового спеціального звання йому зараховується строк вислуги у спеціальному званні,

що було йому присвоєно внаслідок видання незаконного наказу, а також строк вислуги в наявному спеціальному званні до видання незаконного наказу.⁷¹

2. Нормативно-правові акти поліції. У широкому розумінні нормативно-правовий акт – це письмовий документ компетентного суб'єкта владних повноважень, який містить формально обов'язкове правило поведінки загального характеру. У вузькому розумінні під нормативно-правовим актом в управлінській діяльності органів влади слід розуміти правові акти, які: безпосередньо виражають регулятивну функцію адміністративного права, містять правила поведінки, що регулюють державно-управлінські відносини; розраховані на тривале (неодноразове) застосування, не визначають конкретного (персоніфікованого) адресата; є проявом реалізації правотворчих функцій органів виконавчої влади (є результатом реалізації компетенції відповідного органу державної влади), найбільш поширеною формою встановлення і перебування адміністративно-правових норм, за рахунок яких вирішуються найбільш важливі, принципові управлінські проблеми. Таким чином, під нормативно-правовими актами поліції слід розуміти акти одноосібного розпорядження, які містять правові норми тривалого й неодноразового застосування та які переважно спрямовані на: а) організацію роботи апарату органів поліції; б) охорону об'єктів, які мають важливе значення для життєдіяльності суспільства та держави; в) забезпечення прав і свобод людини та громадянина; г) боротьбу та «витіснення» зі сфери суспільних відносин адміністративних та кримінальних правопорушень й протиправних явищ, що загрожують правам і свободам людини, інтересам суспільства та держави, публічній безпеці та порядку.⁷²

Нормативно-правовим актам поліції властиві такі риси як: а) обов'язковість письмової форми документу; б) офіційність (вноситься поліцією від імені держави спеціально уповноваженою посадовою особою чи колегією, яка утворюється для погодження вирішення питань, що належать до компетенції Національної поліції, обговорення найважливіших напрямів її діяльності) документу та його юридична сила, що відображається, серед іншого, в обов'язковості виконання приписів нормативного акта поліції (невиконання нормативних приписів таких актів поліції тягне за собою настання юридичної відповідальності у порядку, що передбачений

⁷¹ Швец Д. В. Сучасна поліцейстика як науковий та навчальний напрям у діяльності МВС України. Проблеми сучасної поліцейстики. Харків, 2021. С. 37–41.

⁷² Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

чинним законодавством); в) наявність в змісті нормативної інформації (норм права), що направлена на врегулювання відносин у відповідних сферах діяльності поліції через встановлення, зміну або ж скасування норм права; г) нормативно-правові акти поліції виносяться в установленому порядку. Отже, підводячи підсумок всьому вищевикладеному, слід зауважити, що правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України (головним чином: накази, розпорядження, доручення) є односторонніми владними вказівками, правовою формою виконавчо-розпорядчої діяльності поліції, адміністративно-правовими засобами регулювання діяльності такого центрального органу виконавчої влади, за рахунок яких здійснюється, головним чином, адміністративно-юрисдикційна діяльність Нацполіції, позаяк в цих документах: відображається значна частина управлінської (серед іншого, організаційної) діяльності НПУ; вирішується низка питань, які виникають в ході функціонування поліції.

Таким чином, на сучасному етапі формування поліцейського права, використовуючи історичний та функціональний підходи до змісту сучасного законодавства, а також сучасних поліцейських правовідносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, джерела поліцейського права розкривають завдання, принципи та цілі поліцейської діяльності у демократичному суспільстві та правовій державі. На основі джерел поліцейського права повинна досліджуватися та вивчатися поліцейська діяльність через призму її нормативного регулювання, тобто поліцейського права, що має відображатися у назвах навчальних дисциплін та підручників, у проблематиці наукових конференцій, загалом у підходах до оцінки явищ суспільної дійсності. І саме такий акцент як у науці, так і правозастосуванні буде сприяти утвердженню верховенства права в діяльності органів поліції.

Питання для самоконтролю

1. Визначте поняття джерела поліцейського права.
2. Назвіть особливості джерел поліцейського права.
3. Розкрийте відмінності понять форми та джерела поліцейського права.
4. Назвіть види джерел поліцейського права.
5. Конституція України як джерело поліцейського права.
6. Які нормативно-правові акти Президента України регламентують діяльність Національної поліції?
7. Які закони України регламентують діяльність Національної поліції?
8. Які підзаконні нормативно-правові акти регламентують діяльність Національної поліції?

9. Які відомчі нормативно-правові акти МВС України закріплюють діяльність Національної поліції?
10. Які нормативно-правові акти прийняті Національною поліцією України?

Рекомендовані джерела

1. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк, О. М. Музичук, І. Д. Казанчук // Міністерство внутрішніх справ України ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2021. С. 192–214.
2. Особливе адміністративне право : підручник / за ред. Бернда Візера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 23–60.
3. Авер'янов В. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2010. Вип. 2. С. 87–92.
4. Коломоець Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. *Юридичний журнал «Право України»*. 2017. № 5. С. 71–79.
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
6. Курко М. Н. Наука поліцейського права в Українському державотворенні: витоки, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку / М. Н. Курко, П. Д. Біленчук, А. А. Ярмолюк. *Наше право*. 2015. № 4. С. 17–22.
7. Соломаха А.Г. Київська університетська школа поліцейського права. *Наше право*. 2015. № 5. С. 49–58.
8. Гриценко І. С. Основні напрямки історичного розвитку вчення про систему адміністративного права (від поліцейського до адміністративного права). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 1–11.
9. Гришина Н. В. Вплив поліцейського права на формування адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. Випуск 25. 2018. С. 42–44.
10. Лошицький М. В. Реабілітація поліцейського права. *Право України*. 2002. № 7. С. 95–99.
11. Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3 (16). С. 32–37.

12. Соломаха А. Г. Ретроспектива та перспективи поліцейського права в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1 (11). С. 283–295.
13. Лошицький М. Поліцейське право в системі права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71–75.
14. Ярмиш О. Н. Поліцейське право (визначення). Міжнародна поліцейська енциклопедія: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / відп. ред.: Ю. Римаренко, Я. Кондратьєв, Ю. Шемшученко. Київ : ІнЮре, 2003. 1231 с.
15. Швець Д. В. Сучасна поліцейстика як науковий та навчальний напрям у діяльності МВС України. Проблеми сучасної поліцейстики. Харків, 2021. С. 37–41.
16. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
17. Бойко І. В. Основні види поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 3. Том. 1. С. 117–124.
18. Адміністративне право : підруч. / А. Є. Фоменко, Е. О. Сидорова, М. П. Юніна ; за заг.ред. О.С. Юніна. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 428 с.

Словник основних термінів

Наказ МВС України – нормативний акт, який видається з найбільш важливих питань функціонування органів внутрішніх справ і внутрішніх військ МВС і спрямований на забезпечення виконання їх основних завдань і функцій, правове регулювання різних напрямків оперативно-службової діяльності, проходження служби у МВС.

Нормативні акти, що визначають правові засади організації діяльності структурних підрозділів МВС, вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств та установ забезпечення МВС, видаються у вигляді положення або статуту.

Положення визначає статус, завдання, функції, права та обов'язки, порядок нормативного регулювання конкретних видів діяльності, що здійснюються структурними підрозділами МВС.

Статут – це звід положень (правил), що визначають основи оперативно-службової діяльності, права й обов'язки працівників (військовослужбовців), загальний порядок проходження служби в структурних підрозділах МВС.

Статут юридичної особи – це звід положень (правил), що визначає правове становище, завдання, функції, структуру, статутний капітал і назву юридичної особи та її місцезнаходження, найменування посади керівника, який її очолює, а також інші необхідні умови діяльності юридичної особи.

Інструкції і правила регулюють основні види (форми) організаційної, науково-технічної, фінансової, оперативно-службової діяльності структурних підрозділів МВС і порядок її здійснення конкретними працівниками (військовослужбовцями).

Інструкція встановлює порядок застосування актів законодавства та містить норми, що встановлюють ким, у якому порядку, якими способами, методами і за допомогою яких засобів повинен здійснюватися той чи інший вид діяльності.

Правила встановлюють порядок здійснення окремого виду діяльності, а також визначають норми права загального характеру з метою регулювання поведінки суб'єктів правовідносин у сфері діяльності структурних підрозділів МВС.

Настанова – нормативний акт, в якому викладаються норми, що регламентують порядок дій конкретних структурних підрозділів МВС у певній ситуації, спрямованих на реалізацію та виконання відповідних завдань та функцій.

1.5 Принципи поліцейського права

Принцип (лат. *prīncipium* – «начало, первень, основа») – першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки⁷³.

Принципи права – об'єктивно властиві праву відправні початку, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів.

Принципи права визначають шляхи вдосконалення правових норм, виступаючи як керівні ідеї для законодавця. Вони є сполучною ланкою між основними закономірностями розвитку, функціонування суспільства і правовою системою. Завдяки принципам, правова система адаптується до найважливіших інтересів і потреб людини і суспільства.

⁷³ Принцип. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf

Принципи поліцейського права – це основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких будується діяльність суб'єктів поліцейського права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави.

Розглянемо загальні принципи поліцейського права.

Принцип законності є основоположним для всіх правових галузей будь-якої сучасної держави. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ця норма закріплена в ст. 19 Конституції України⁷⁴.

Верховенство права це фундаментальний принцип права, який означає, що жодна людина не є вище права, що нікого не може бути покарано державою, окрім як за порушення приписів права, і що нікого не може бути притягнуто до відповідальності за правопорушення інакше, ніж порядком, що його встановлено приписами права.

Рівності всіх перед законом⁷⁵. Відповідно до положень Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Принцип рівності перед законом знаходить своє логічне продовження у принципі рівності перед судом (згідно з п. 2 ч. 3 ст. 129 Конституції України рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом є однією з основних засад судочинства).

Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина (принцип рівноправності) закріплено у статтях 21 і 24 Конституції України. Так, згідно зі ст. 21 Конституції України «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах». А стаття 24 Конституції проголошує, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи...».

Принцип рівності обов'язків людини і громадянина у прямій формі в українському праві не сформульований, проте факт його існування особливих сумнівів не викликає. Зокрема, проголошуючи рівність усіх громадян перед законом, ст. 24 Конституції України⁷⁶ таким чином

⁷⁴ Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 12.02.2023).

⁷⁵ Принцип. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf

⁷⁶ Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 12.02.2023).

встановлює і рівну підлеглість усіх громадян законам України. Крім того, принцип рівності відображено у положеннях Конституції, які закріплюють конкретні обов'язки громадян.

Принцип гуманізму⁷⁷ Його суть полягає у повазі до гідності і прав особи. Виходячи із принципу гуманізму, чиновникам забороняється, прикриваючись формальними процесуальними приписами, принижувати гідність особи, ущемляти її найменші потреби та інтереси. Правозастосування існує лише для того, щоб реалізувати права та обов'язки громадян. А засоби, як відомо, повинні відповідати меті – безпечному існуванню та розвитку особи у суспільстві. Вибір процедурних форм, що не відповідають цій меті, гальмує або взагалі заважає реалізації ідей гуманізму. Крім того, гуманізм є критерієм правильності рішення, а також проявляється в обставинах, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення (наприклад неосудність особи, стан крайньої необхідності). Достеменно визначена істина у справі має оцінюватись згідно з моральними принципами.

Принцип взаємної відповідальності держави і громадянина – відображає взаємозв'язок та спільну відповідальність між державою (у своїй ролі правового утворення та виконавчої влади) і громадянами. Згідно з цим принципом, як держава, так і громадяни повинні виконувати свої обов'язки та зобов'язання і перед один одним для забезпечення ефективної та справедливої правової системи.

Держава має забезпечувати дотримання законів, забезпечувати захист прав та свобод громадян, здійснювати справедливую правосудну систему, забезпечувати безпеку та громадський порядок, здійснювати соціальний захист та забезпечувати інші функції, які є необхідними для добробуту та розвитку суспільства. З іншого боку, громадяни мають виконувати закони, додержуватись правил поведінки, поважати права та свободи інших осіб, сплачувати податки та виконувати інші обов'язки, які встановлені законодавством. Вони також мають активно брати участь у суспільному житті, дотримуватись етичних норм, розвивати свої знання та навички та сприяти загальному добробуту суспільства.

Цей принцип підкреслює важливість спільної відповідальності утворення справедливого та стабільного суспільства. Як держава, так і громадяни мають взаємно сприяти та виконувати свої обов'язки, щоб забезпечити правову державу, захист прав людини та гармонійний розвиток суспільства.

⁷⁷ Юридичний словник онлайн юридичні терміни. URL: <https://kodeksy.com.ua/dictionary.htm> (дата звернення 12.02.2023).

Відкритість та прозорість – є важливим принципом в багатьох сферах, включаючи державну владу, публічну адміністрацію, бізнес, громадські організації та інші суб'єкти. Цей принцип передбачає доступність та доступ до інформації про діяльність та прийняті рішення, що стосуються громадського інтересу.

Основні аспекти принципу відкритості та прозорості включають:

Публічний доступ до інформації: Цей принцип передбачає, що інформація про діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, публічних установ, бізнесу та інших організацій, які мають вплив на суспільство, повинна бути доступною для громадян. Це означає оприлюднення інформації про прийняті рішення, бюджетні витрати, діяльність організацій та іншу важливу інформацію.

Прозорість процесів прийняття рішень: Цей аспект передбачає, що процеси прийняття рішень мають бути прозорими та зрозумілими для громадськості. Це означає, що люди мають мати можливість брати участь у консультаціях, публічних слуханнях та інших формах діалогу при прийнятті рішень, що стосуються їхніх прав та інтересів.

Активна інформаційна політика: Цей аспект передбачає, що органи влади та інші суб'єкти повинні активно надавати інформацію про свою діяльність та прийняті рішення, не чекаючи запитів від громадян.

Принцип добросовісності загальноправовий принцип, який передбачає необхідність сумлінної та чесної поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав.

У суб'єктивному значенні добросовісність може розглядатися як усвідомлення суб'єктом власної сумлінності та чесності при здійсненні ним прав і виконанні обов'язків. Добросовісність – це певне стримування егоїзму в юридичних відносинах. Тлумачення юридичного акта на основі принципу добросовісності означає суворо об'єктивний, без ознак свавілля, зловживання правом і спроб отримати незаконні переваги, підхід до з'ясування й уточнення намірів його із метою забезпечення найповнішого та беззаперечного виконання всіх його приписів.

Принцип справедливості основоположний принцип права, який являє собою ідею домірності вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення, а також передбачає вимогу відповідності між практичною роллю різних індивідів (соціальних груп) у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між їхніми правами та обов'язками, правопорушенням і відповідальністю, заслугами людей та їхнім суспільним визнанням. Справедливість права вимагає, щоб обмеження прав та свобод були обґрунтованими та пропорційними. Закони та правові

рішення повинні бути справедливими та розумними, і їхнє застосування повинно бути належним чином обґрунтованим та враховувати потреби суспільства.

Принцип справедливості є важливим в усіх сферах юридичної діяльності – як у нормотворчості, так і при вирішенні конкретних юридичних справ (приміром, при визначенні міри кримінального покарання). Принцип справедливості передбачає, щоб правові норми та процедури були доступними та зрозумілими для всіх громадян. Люди повинні мати можливість ознайомитись зі своїми правами та обов'язками, а також мати доступ до судових процедур. Він конкретизується у інших принципах, наприклад, у принципі рівності.

Аспект принципу справедливості підкреслює, що всі громадяни повинні мати однакові права та обов'язки перед законом. Ніхто не повинен бути позбавлений чи перевагатись на підставі таких категорій, як раса, стать, релігія, національність чи соціальний статус.

Принцип доступу до правосуддя⁷⁸ це право людини, що передбачає можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав. Воно впливає з п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Одною з передумов забезпечення доступу до суду є наявність в особи права на судовий захист. Це право впливає з ч. 3 ст. 8, ч. 1 ст. 55 Конституції України. Крім того, воно в подальшому деталізується в процесуальних кодексах (ст. ст. 3, 4 Цивільного процесуального кодексу, ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства). Воно забезпечує можливість особи відстоювати свої права у будь-якій життєвій ситуації, зокрема, пов'язаній з незаконними діями (бездіяльністю) органів державної влади.

Другою передумовою забезпечення доступу до суду є нормативне закріплення й реальне дотримання рівності громадян перед законом і судом. Це означає, що не повинно бути жодних обмежень, за будь-якими ознаками, у разі звернення до суду. Обмеження можливе тільки у випадку відсутності в особи процесуальної правосудатності й дієздатності.

Принцип доцільності⁷⁹ заснований на потребах держави, суспільства і особистості; реалізується як у правотворчій, так і правозастосовчій діяльності; знаходить безпосереднє вираження у виборі та реалізації

⁷⁸ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 12.02.2023).

⁷⁹ Борщевський І. В. Доцільність в системі принципів застосування норм права. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29975/1/16-20.pdf> (дата звернення 12.02.2023).

найбільш ефективного, оптимального, у кожному конкретному випадку рішення. В кожному окремому випадку закон має додержуватися, однак у рамках закону може застосовуватися той захід, який є найдоцільнішим у кожній конкретній ситуації. Принцип доцільності покликаний установлювати правильне співвідношення засобів регулювання та цілей, котрих необхідно досягти в результаті нормотворчості. Найпростішим із засобів є той, вибір якого найкоротшим і ефективним шляхом приведе до встановленої мети та досягнення відповідного результату. Доцільність тісно пов'язана з принципом справедливості, вона є самостійною правовою вимогою, що висувається до актів застосування норм права і виявляється лише в рамках закону. Тільки справедливе рішення може бути доцільним, а не навпаки.

Принцип свободи це один з основних принципів права, що передбачає, що всі люди мають право на свободу вираження, діяльності та вибору. Цей принцип визнає і захищає особисті свободи та автономію кожного індивіда, дозволяючи йому робити власні розумні рішення та володіти контролем над своїм життям.

Основні аспекти принципу свободи включають:

Свобода вираження передбачає, що кожна людина має право вільно висловлювати свої думки, ідеї, переконання та інформацію без непропорційних обмежень чи цензури. Свобода слова та свобода преси є важливими складовими цього аспекту.

Свобода думки та совісті передбачає, що кожна людина має право на свободу своїх думок, переконань та релігійного переконання. Ніхто не може бути примушеним приймати певні ідеї, переконання або релігійні погляди.

Свобода особистості означає, що кожна людина має право на свободу своєї особистості та індивідуального розвитку. Це включає право на особисту гідність, приватність, недоторканність та свободу вибору свого способу життя.

Економічна свобода передбачає, що кожна людина має право на свободу підприємництва, володіння власністю та вільний доступ до ринку. Він захищає право на економічну самостійність та можливість брати участь у економічній діяльності.

Політична свобода передбачає, що кожна людина має право на свободу участі у політичному процесі, включаючи право голосу, право брати участь у виборах та право на участь у прийнятті політичних рішень.

Принцип свободи є важливим для захисту прав та інтересів людей, сприяє розвитку особистості та демократичному функціонуванню суспільства.

За формою нормативного виразу принципи права можуть бути:

1. Конституційні принципи включені безпосередньо до тексту конституції країни або виражені у конституційних принципах. Ці принципи є найвищими нормативними актами і мають особливу вагу, так як стосуються організації та функціонування держави, системи прав та гарантій прав людини.

2. Законодавчі принципи виражені у законах і інших правових актах, які приймаються законодавчими органами країни. Законодавчі принципи встановлюють загальні принципи організації державної влади, процедури прийняття рішень, правові стандарти, вимоги до поведінки громадян та інші норми, які мають законодавчий характер.

3. Судові принципи: Вони виражені у рішеннях судів та юридичних прецедентах. Судові принципи формуються в процесі розгляду справ та вирішення спорів, вони визначають правила тлумачення законів, встановлюють принципи справедливості, презумпції невинуватості та інші принципи, які мають значення для судової практики.

4. Міжнародні принципи виражені у міжнародних договорах, конвенціях, деклараціях та інших актах міжнародного права. Міжнародні принципи є загальноприйнятими нормами, які регулюють відносини між країнами та визнаються як норми, що мають юридичну силу.

Ці принципи взаємодіють між собою та спільно створюють правову систему, яка забезпечує стабільність, прогрес та захист прав та свобод людини. Додержання принципів права є важливим і необхідним для забезпечення справедливості, стабільності та розвитку суспільства, де права та інтереси кожної людини захищені та поважаються.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте принципи права.
2. Дайте визначення терміну принцип права.
3. Де нормативно закріплений принцип законності?
4. Поняття принципу законності та його роль.
5. Як у реальному житті виявляються окремі принципи законності?
6. Яким властивостям має відповідати принцип законності?
7. Де закріплені принципи права за формою нормативного виразу?
8. Що означає принцип гуманізму?
9. Надайте визначення принципу верховенства права.
10. Порівняйте принципи верховенства права та законності.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 12.02.2023).
2. Юридичний словник онлайн юридичні терміни. URL: <https://kodeksy.com.ua/dictionary.htm> (дата звернення 12.02.2023).
3. Принцип. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (дата звернення 14.02.2023).
4. Адміністративна діяльність Національної поліції. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/383/1/ПІДРУЧНИК%20АД%20НП.pdf> (дата звернення 14.02.2023).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 12.02.2023).
6. Борщевський І. В. Доцільність в системі принципів застосування норм права. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29975/1/16-20.pdf> (дата звернення 12.02.2023).

1.6 Взаємозв'язок поліцейського права з іншими галузями права

Поліцейське право – це навчальна юридична дисципліна, це галузь права, правнича наука і сфера практичної діяльності поліції. Як відомо, ця галузь наукових правових знань реально сформувалася в другій половині XVIII ст. у Пруссії, а потім поширилася і в інших країнах Європи. Безпосереднім предметом науки поліцейського права на той час було внутрішнє управління – управління містом, суспільством, державою.

Поліцейська діяльність держави виявилася необхідною умовою існування в нових реаліях, а разом із нею відроджується сукупність правових норм, що регламентують поліцейську діяльність, – поліцейське право, яке не може бути цілком замінено правом адміністративним⁸⁰. Поліцейське право як узагальнений досвід минулого не вичерпало себе, швидше – оно-

⁸⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

вилось, знайшло свою нішу в адміністративному праві, постійно розвивається та має безумовні перспективи.

На сьогодні мають місце думки про необхідність в Україні активного відродження науки поліцейського права та визнання поліцейського права самостійною галуззю українського права. Потрібно застосувати європейський та світовий досвід, оскільки поліцейське право в країнах Європи вважається однією з найважливіших галузей публічного права, яке досліджується на одному рівні з конституційним, адміністративним, цивільним правом. Але не потрібно забувати й про національні цінності, звичаї та традиції.

Одним із основних результатів розвитку теорії адміністративного права в Україні за останні десятиліття можна вважати формування і зміцнення позиції щодо необхідності використання нових підходів до розуміння поняття та структури Особливої частини цієї правової галузі. На зміну виділенню трьох чи чотирьох сфер публічного управління та його адміністративно-правового забезпечення має прийти система підгалузей як сукупностей правових норм, що регулюють суспільні відносини у цих сферах. Однією з таких підгалузей є поліцейське право.

Необхідно наголосити, що поліцейське право ми розглядаємо як структурну частину права адміністративного⁸¹. Оскільки адміністративне право є складовою системи права України, воно тісно пов'язане з іншими його галузями, які взаємодіють між собою і без якого нормальне функціонування її неможливе. Тому актуальним вбачається розгляд місця поліцейського права в системі права України.

Предметом поліцейського права України варто розуміти відносини, які виникають під час здійснення поліцейської діяльності, тобто діяльності різних суб'єктів забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві із застосуванням з цією метою сили та/або спеціальних повноважень.

Цілями та завданням поліцейського права визначаються: забезпечення законодавчого захисту основних конституційних прав громадян з одночасною вимогою від них належного виконання закріплених законом та іншими нормативними актами обов'язків за дотриманням громадського порядку, суспільної безпеки, інших вимог та обов'язків; законодавче закріплення прав і обов'язків уповноважених державних органів щодо підтримання громадського порядку і суспільної безпеки, захисту конституційних прав громадян, водночас із встановленням бар'єру про явам беззаконня і злочинної бездіяльності.

⁸¹ Загальне адміністративне право : підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін. ; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

Отже, найбільш тісний зв'язок існує між поліцейським і конституційним правом⁸², оскільки за допомогою норм конституційного права закладаються основи правового статусу цілої низки суб'єктів поліцейського права, фундамент, на якому вибудовується решта правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки

Слід зауважити, що цим не вичерпується зв'язок конституційного та поліцейського права. В нормах конституційного права закріплено окремі загальні принципи державного управління. Наприклад, принцип законності. Цей принцип дістає втілення в нормативно-правових актах, які регламентують діяльність органів виконавчої влади у різних сферах, в тому числі діяльності державних органів щодо підтримання громадського порядку і суспільної безпеки⁸³.

У свою чергу, варто зазначити, що, незважаючи на суттєві відмінності у методах правового регулювання, певні зв'язки існують між поліцейським і цивільним правом. В окремих випадках можуть співпадати елементи предмета регулювання зазначених галузей. Нормами поліцейського права, як і нормами права цивільного, регулюються певні майнові відносини. Але якщо для цивільного права характерною рисою є юридична рівноправність суб'єктів майнових відносин, то в поліцейському праві майнові відносини виникають, змінюються або припиняються у зв'язку з реалізацією суб'єктами своїх владних повноважень. Прикладом можуть бути відносини, пов'язані з приватизацією майна, що знаходиться у державній власності, або відносини, пов'язані з управлінням державним майном.

Крім того, досить часто вітчизняній українській практиці цивільні правовідносини перебувають у сфері адміністративно-правового регулювання (зокрема, поліцейська діяльність регулюється поліцейським законодавством, проявляється у діяльності поліцейської адміністрації, тобто державних і місцевих органів виконавчої влади, а також здійснюється органами виконавчої поліції – поліцейськими органами у сучасному розумінні цього слова), насамперед там, де для регулювання певних суспільних відносин не вистачає можливостей окремо кожної із зазначених галузей права. Так, це загалом не означає «посягання» на самостійну роль цивільного права у регулюванні майнових відносин, але свідчить

⁸² Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

⁸³ Проневич О. С. Імплементация у вітчизняне поліцейське законодавство європейських стандартів діяльності органів правопорядку. *Форум права*. 2017. № 4. С. 205–210.

про те, що держава додатково застосовує адміністративно-правовий метод регулювання у тих випадках, коли регульовані відносини становлять значний інтерес саме для держави.

Крім того, тісний зв'язок існує між поліцейським і кримінальним правом. Останнє як галузь суто охоронної спрямованості створює специфічний режим охорони відносин у сфері державного управління через встановлення кримінальної відповідальності за посягання на чинний порядок управління⁸⁴.

Сутність поліцейської діяльності полягає у виконанні низки функцій спеціальними органами для ефективного забезпечення громадського порядку, публічної безпеки тощо для створення атмосфери безпеки в суспільстві (державі)⁸⁵. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державноуправлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень. Отже, сутність поліцейської діяльності полягає у виконанні низки функцій уповноваженими на те спеціальними органами з метою ефективного забезпечення громадського порядку, публічної безпеки, а також вирішення інших завдань для створення атмосфери безпеки в суспільстві (державі). Поліцейська діяльність неможлива без функціонування суспільства у формі держави, на благо яким і працюють поліцейські органи. В цьому і проявляється тісний взаємозв'язок поліцейського та кримінального права.

Варто зауважити, що поліцейське право певним чином зв'язане і з трудовим правом. Спільною ознакою тут виступає регулювання відносин державної служби. Хоча державна служба є одним з провідних інститутів адміністративного права, але в тій частині, в якій державна служба має ознаки трудового процесу, вона регулюється за допомогою норм трудового права. Це стосується насамперед питань робочого часу, відпусток, дисциплінарної відповідальності поліцейських тощо⁸⁶.

Крім того, за допомогою інституту адміністративної відповідальності забезпечується охорона трудових правовідносин. Наприклад, Кодексом

⁸⁴ Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3. С. 32–37.

⁸⁵ Жидовцева О. А. Сучасний стан і розвиток поліцейського права як підсистеми адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 109–117.

⁸⁶ Ващенко Ю. В. Тенденції розвитку адміністративного права в Україні в світлі глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 4 (18). С. 4–15.

України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці, а також за правопорушення, пов'язані з укладенням і виконанням колективних договорів.

Дуже виразними є зв'язки, що існують між поліцейським правом і так званими комплексними, або предметними, галузями права, до яких належать фінансове, митне, податкове, банківське, підприємницьке, земельне, аграрне, екологічне галузі права. Особливості зв'язків з даними галузями полягають у тому, що, по-перше, в них широко використовуються властивий публічному праву імперативний метод правового регулювання, а, по-друге, охоронна функція цих галузей реалізується переважно з допомогою інституту адміністративної відповідальності.

Таким чином, аналіз спеціалізованої літератури дозволяє стверджувати, що поліцейське право як інститут адміністративного права, змістом якого виступають норми, які регламентують організацію і діяльність поліції, тісно пов'язане з іншими галузями права, які взаємодіють між собою і без якого нормальне функціонування його неможливе.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення терміну «поліцейське право».
2. Коли сформувалася галузь наукових правових знань як поліцейське право?
3. Розкрийте досвід визнання поліцейського права самостійною галуззю в країнах Європи.
4. Що є предметом поліцейського права України?
5. Розкрийте завданням поліцейського права.
6. В чому проявляється взаємодія поліцейського права з іншими галузями права?
7. Розкрийте зв'язок конституційного та поліцейського права.
8. Розкрийте зв'язок трудового та поліцейського права.
9. Розкрийте зв'язок адміністративного та поліцейського права.
10. В чому особливість зв'язків між поліцейським правом і так званими комплексними, або предметними, галузями права?

Рекомендовані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 20.06.2023).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 20.06.2023).
3. Ващенко Ю. В. Тенденції розвитку адміністративного права в Україні в світлі глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 4 (18). С. 4–15.
4. Жидовцева О. А. Сучасний стан і розвиток поліцейського права як підсистеми адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 109–117.
5. Загальне адміністративне право : підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін. ; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
6. Карабін Т. О. Проблеми формування поліцейського права у системі особливого адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2022. Вип. 68. С. 162–167. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/253970>
7. Ковбас І. В., Федорук Н. С. Адміністративне право України. Конспект лекцій. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2015. 160 с.
8. Конюх Г. В. Основні тенденції розвитку адміністративного права. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: *Право*. 2014. Вип. 197(3). С. 203–208. URL: [file:///C:/Users/Admin/Desktop/nvnau_prav_2014_197\(3\)_31.pdf](file:///C:/Users/Admin/Desktop/nvnau_prav_2014_197(3)_31.pdf)
9. Корнієнко М. В. Адміністративне право як галузь національного права: правовий дискурс. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 8. С. 137–140. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/95228992-9229-45cf-98ea-587f56ba77b1>.
10. Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3. С. 32–37.
11. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. 1232 с.
12. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / укладачі: В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радишевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. Київ : ВД «Дакор», 2016. 464 с.
13. Проневич О. С. Імплементация у вітчизняне поліцейське законодавство європейських стандартів діяльності органів правопорядку. *Форум права*. 2017. № 4. С. 205–210. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/FP_index.htm_2017_4_34.pdf

Словник основних термінів

Поліцейське право – сукупність норм, які регламентують організацію і діяльність поліції, тісно пов'язане з іншими галузями права, які взаємодіють між собою і без якого нормальне функціонування його неможливе.

Предмет поліцейського права України – відносини, які виникають під час здійснення поліцейської діяльності, тобто діяльності різних суб'єктів забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві із застосуванням з цією метою сили та/або спеціальних повноважень.

Поліцейська діяльність – це керівництво спеціальними структурами публічної влади, як правило, виконавчої її ланки, спрямоване на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадської, державної, економічної та ін.).

Розділ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Поняття та види поліцейської діяльності

2.1.1 Загальна характеристика поліцейської діяльності

Національна поліція України є одним з основних суб'єктів, на які державою покладено обов'язок щодо забезпечення законності та правопорядку. Це державний сервісний орган влади, який служить державі й суспільству, захищаючи їхні права та законні інтереси.

Сучасні здобутки незалежної Української держави на її шляху до інтеграції в структури Європейського Союзу нерозривно пов'язані зі створенням та подальшим розвитком інституту Національної поліції. Зазначені процеси стали каталізатором упровадження в науковий обіг нових термінів та понять, таких як «поліцейське право», «поліціїстика», «поліцейська діяльність» тощо⁸⁷.

Наукові основи виникнення та розвитку поліцейського права були закладені в Німеччині у другій половині XVIII сторіччя. Поліцейське право визначалося дуже широко як відносно самостійна галузь правової науки, яка вивчала питання втручання і контролю держави за станом життєдіяльності суспільства. Згодом протягом декількох століть системно була оформлена поліціїстика як наука про поліцейське право. Поліцейсти дореволюційної доби уникали чіткого сутнісного визначення дефініції «поліцейська діяльність», проте особливу увагу вони акцентували на прикладному значенні цієї діяльності як державного інструменту забезпечення щастя і безпеки громадян, охорони публічного порядку, піклування про загальний добробут, забезпечення особистих і майнових благ⁸⁸.

⁸⁷ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 396 с.

⁸⁸ Проневіч О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_2_55.pdf

Слід зазначити, що хоча поняття «поліцейська діяльність» і містить у собі складову «поліцейська», проте не належить до предмета відання тільки органів поліції. Сьогодні так звана поліцейська сфера розглядається в контексті втілення в життя міжнародно-правових стандартів підтримання правопорядку, визначених Генеральною Асамблеєю ООН та Радою Європи як основні принципи діяльності поліцейських організацій, зважаючи на те, що головне їх призначення – служіння суспільству, забезпечення його безпеки та прав громадян. Вагомим доказом та відправною точкою для визначення поняття поліцейської діяльності є норми такого міжнародного акта, як «Декларація про поліцію». Відповідно до статті 1 цього акта поліцейський повинен виконувати покладені на нього законом обов'язки щодо захисту своїх співгромадян і суспільства від насильства, злочинів та інших суспільно небезпечних дій, як це встановлено законом.

Завданнями поліцейської діяльності є завдання, які визначені у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидія злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Зазначені завдання конкретизовані в положеннях спеціалізованих нормативно-правових актів, які визначають завдання певних підрозділів Національної поліції чи завдання поліції в різних сферах, які іменуються спеціальними завданнями.

Чинне законодавство України у сфері поліцейської діяльності закріпило ряд принципів, якими поліція керується під час виконання службових обов'язків.

До таких принципів зараховують принципи, визначені у розділі II Закону України «Про Національну поліцію»:

верховенство права (ст. 6) – конституційний принцип, який про- дубльований і в Законі України «Національну поліцію», відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

дотримання прав і свобод людини (ст. 7) – під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що сприяє зі свого боку їхній реалізації;

законність (ст. 8) – один з найголовніших принципів діяльності Національної поліції, пов'язаний із точним і неухильним дотриманням усіма посадовими особами приписів, що містять нормативно-правові акти;

відкритість та прозорість (ст. 9) є основоположними складниками механізму становлення демократичного суспільства. Відкритість полягає в тому, що сама поліцейська діяльність та її результати доступні для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також для громадськості в межах, визначених законодавством. Прозорість діяльності передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб із поліцією при реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступ до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їхню діяльність;

політична нейтральність (ст. 10) полягає в забезпеченні поліцією захисту прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної приналежності;

взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11) означає, що поліцейська діяльність здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

До основних ознак поліцейської діяльності відноситься:

1. Чітку регламентованість поліцейської діяльності в нормативно-правових актах. Це означає, що поліцейська діяльність здійснюється виключно на правовій основі з використанням нормативно закріплених форм і методів.

2. Державно-владний характер поліцейської діяльності, який проявляється в тому, що її підрозділи та посадові особи здійснюють повноваження від імені держави, реалізуючи внутрішню функцію держави – охорону правопорядку. Працівники органів Національної поліції є представниками державної влади, які мають право надавати обов'язкові для виконання приписи та розпорядження, застосовувати (за наявності підстав) заходи примусу.

3. Публічно-сервісний характер поліцейської діяльності, який полягає в тому, що її органи, підрозділи й посадові особи мають право надавати поліцейські послуги в межах своєї діяльності відповідно до чинного законодавства. Так, у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» прямо передбачено, що завданням поліції є надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; у межах, визначених законом послуг, допомоги особам, які

з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

4. Підзвітність та підконтрольність поліцейської діяльності. Підзвітність поліцейської діяльності означає, що Національна поліція в цілому, окремі її підрозділи, посадові особи звітують про результати своєї діяльності перед органами державного контролю, перед вищими органами і підрозділами, а також перед громадськістю. Так, наприклад, у ч. 2 ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки й порядку. Підконтрольність адміністративної діяльності Національної поліції означає наявність права окремих суб'єктів контролювати дотримання законності в адміністративній діяльності Національної поліції⁸⁹.

1. Специфічність поліцейської діяльності означає, що її характеризують специфічні форм і методи здійснення такої діяльності.

2. Поліцейську діяльність реалізує спеціально уповноважений орган виконавчої влади – Національна поліція України, у складі якої діє:

- кримінальна поліція;
- патрульна поліція;
- органи досудового розслідування;
- поліція охорони;
- спеціальна поліція;
- поліція особливого призначення.

Аналіз діяльності структурних підрозділів Національної поліції України, які реалізують поліцейську діяльність, дає змогу зробити висновок, що її можна розподілити на види залежно від спеціальних завдань, що реалізуються.

Поліцейська діяльність містить у собі такі різновиди:

1. Адміністративна поліцейська діяльність (адміністративна діяльність Національної поліції) – це врегульована нормами адміністративного права специфічна, виконавчо-розпорядча, підзаконна, державно-владна діяльність з організації та здійснення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку.

2. Кримінальна процесуальна поліцейська діяльність – це врегульована кримінальним процесуальним законодавством поліцейська

⁸⁹ Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.

діяльність спеціально уповноважених підрозділів Національної поліції України.

3. Оперативно-розшукова поліцейська діяльність – це вид поліцейської діяльності оперативних підрозділів поліції, що полягає в реалізації системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, здійснюваних із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

4. Спеціальна поліцейська діяльність – це діяльність поліції особливого призначення.

Поліцейську діяльність необхідно розуміти як врегульовану на рівні законодавства специфічну державно-владну діяльність Національної поліції України, спрямовану на забезпечення публічної безпеки і порядку, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидію злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

2.1.2 Класифікація поліцейської діяльності

Сьогодні надзвичайно актуальним є питання щодо визначення кола об'єктів, на які спрямована поліцейська діяльність. Беручи до уваги той факт, що поліцейська діяльність є доволі неоднозначним поняттям, зміст якого, як ми з'ясували відрізняється у різних наукових здобутках, зовсім не дивно, що класифікація також є доволі розгалуженою. Логічним є виокремлення різних видів поліцейської діяльності залежно від певної системи суспільних відносин у відповідних сферах правоохоронної діяльності. Відповідно до цього критерію виокремлено наступні види поліцейської діяльності в Україні, а саме:

- адміністративну поліцейську діяльність
- поліцейську діяльність органів досудового розслідування
- поліцейську діяльність оперативно-розшукових підрозділів
- охоронну поліцейську діяльність⁹⁰.

Адміністративна поліцейська діяльність є підзаконною, організаційно-розпорядчою, врегульованою нормами адміністративного права, насамперед пов'язаною із застосуванням заходів адміністративного примусу та адміністративного нагляду у процесі реалізації державними органами закріплених повноважень із забезпечення публічної безпеки та

⁹⁰ Бойко І. В. Основні види поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 117–124. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/3/tom_1/25.pdf

порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод громадян, надання допомоги особам, які її потребують⁹¹.

Поліцейська діяльність органів досудового розслідування являє собою досудове розслідування кримінальних правопорушень та проступків у межах відомчої підслідності. Перелік суб'єктів, на яких покладено здійснення поліцейської діяльності цього напрямку визначений у ст.38 Кримінального процесуального кодексу України відповідно до неї органами досудового розслідування є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання. Досудове слідство здійснюють: слідчі підрозділи органів Національної поліції; слідчі підрозділи органів безпеки; слідчі підрозділи органів Державного бюро розслідувань; підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України. Дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: органів Національної поліції; органів безпеки; органів Бюро економічної безпеки України; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України. Досудове слідство здійснюють слідчі одноособово або слідчою групою⁹².

Оперативно-розшукова поліцейська діяльність – це вид поліцейської діяльності оперативних підрозділів поліції, що полягає в реалізації системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, здійснюваних із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів⁹³. Основні аспекти оперативно-розшукової діяльності містяться у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Охоронна поліцейська діяльність. Вона забезпечується діяльністю органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції, які визначені Постановою Кабінету Міністрів України «Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ»⁹⁴.

⁹¹ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 396 с. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9647/Politseiska_administrativna_diialnist_2020.pdf?sequence=4&isAllowed=y

⁹² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2013 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁹³ Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. – Київ : ВД Дакор, 2021. – 372 с.

⁹⁴ Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : Постанова КМ України від 13 жовт. 2015 р. № 834. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/834-2015-%D0%BF#Text>

Видами поліцейської діяльності є такі складники, здійснення яких спрямоване на виконання конкретних завдань щодо впорядкування однорідних суспільних відносин, урегульованих окремими нормами права і здійснюваних структурними підрозділами або окремими групами підрозділів.

За змістом поліцейську діяльність можна поділити на управлінську та юрисдикційну. Управлінська поліцейська діяльність за обсягом повноважень і сферою впливу є ширшою за юрисдикційну. Вона пов'язана з організацією правоохоронної діяльності Національної поліції в цілому. Юрисдикційна поліцейська діяльність стосується лише питань реалізації юрисдикційних проваджень у діяльності Національної поліції.

За напрямками впливу адміністративну діяльність розподіляють на:

- внутрішньоорганізаційну (внутрішньосистемну, внутрішню) поліцейську діяльність, яка забезпечує чітке функціонування служб і підрозділів Національної поліції.
- зовнішньоорганізаційну (зовнішню) поліцейську діяльність, у процесі якої реалізуються завдання і функції, покладені на підрозділи Національної поліції.

Зміст внутрішньоорганізаційної (внутрішньої) поліцейської діяльності має переважно адміністративний характер і полягає в упорядкуванні відносин усередині її апарату, тобто в забезпеченні чіткого функціонування усіх підрозділів і служб, організованої роботи працівників Національної поліції, а також ефективного використання сил і засобів. Ця діяльність пов'язана з роботою з персоналом; розстановкою сил і засобів в охороні публічного порядку; удосконаленням організаційної побудови апаратів і служб Національної поліції, ресурсного, інформаційного та іншого забезпечення її діяльності; плануванням і координацією роботи; прийняттям управлінських рішень на певний період або на проведення конкретних заходів, операцій; наданням практичної допомоги підпорядкованим підрозділам і працівникам, налагодженням взаємодії між службами, підрозділами; узагальненням і поширенням передового досвіду поліцейської діяльності; контролем і перевіркою завдань, покладених на певні підрозділи; заохоченням працівників, їх атестуванням, використанням дисциплінарної практики тощо.

Здебільшого поліцейська діяльність є зовнішньою, тобто виходить за межі внутрішньоорганізаційних відносин. Це основна діяльність Національної поліції. Шляхом її здійснення забезпечується безпосередня реалізація завдань, покладених на цей центральний орган виконавчої влади. Зовнішньоорганізаційна (зовнішня) діяльність спрямована на

упорядкування відносин поза межами структури Національної поліції, тобто між нею та іншими державними органами (правоохоронними, іншими органами виконавчої влади, прокуратурою), громадськістю, засобами масової інформації, окремими громадянами тощо. Її метою є здійснення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, надання поліцейських послуг.

Здебільшого поліцейська діяльність є зовнішньою. Шляхом її здійснення забезпечується безпосередня реалізація завдань, покладених на Національну поліцію України⁹⁵.

Питання для самоконтролю

1. Завдання поліцейської діяльності
2. Ознаки поліцейської діяльності
3. Характеристика основних принципів поліцейської діяльності
4. Види поліцейської діяльності
5. Адміністративна поліцейська діяльність
6. Поліцейська діяльність органів досудового розслідування
7. Поліцейська діяльність оперативно-розшукових підрозділів
8. Охоронна поліцейська діяльність
9. Управлінська поліцейська діяльність
10. Юрисдикційна поліцейська діяльність

Рекомендовані джерела

1. Бойко І. В. Основні види поліцейської діяльності в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 117–124. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/3/tom_1/25.pdf
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2013 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : Постанова КМ України від 13 жовт. 2015 р. № 834. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/834-2015-%D0%BF#Text>

⁹⁵ Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. – Київ : ВД Дакор, 2021. – 372 с.

4. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 396 с.
5. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 396 с. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9647/Politseiska_administratyvna_dialnist_2020.pdf?sequence=4&isAllowed=y
6. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.
7. Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_2_55.pdf

Словник основних термінів

Поліцейська діяльність – це врегульована на рівні законодавства специфічна державно-владна діяльність Національної поліції України, спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидію злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

2.2 Суб'єкти поліцейської діяльності

2.2.1 Поняття та класифікація суб'єктів поліцейської діяльності

Суб'єкти поліцейської діяльності є спеціальними органами, які мають особливу компетенцію та повноваження, надані державою, для забезпечення внутрішньої безпеки, державного порядку та боротьби зі злочинністю. Їх основним завданням є служіння суспільству, захист прав і свобод людини, запобігання злочинам та підтримання публічної безпеки і порядку шляхом застосування превентивних та примусових поліцейських заходів.

Ці органи діють від імені держави і мають право вживати заходи примусу, якщо це необхідно, для забезпечення безпеки та правопорядку. Вони можуть проводити розслідування злочинів, затримувати

підозрюваних, здійснювати обшуки та забороняти незаконну діяльність. Суб'єкти поліцейської діяльності можуть бути різного рівня, включаючи національні поліційні служби, регіональні або місцеві поліцейські сили, спеціалізовані агентства та інші подібні структури.

Важливим є питання про те, на що або на кого спрямована поліцейська діяльність. До об'єктів поліцейської діяльності відносять поведінку суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу, тільки осіб, що порушують публічну безпеку, спокій і порядок, поліційній охороні підлягає і безпека загалу, і безпека поодиноких осіб, особистість, її права, свободи та обов'язки; суспільство, його матеріальні та духовні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність.

Суб'єкти поліцейської діяльності – це уповноважені державою особливою компетенцією спеціальні органи, що мають право застосовувати заходи примусу з метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку. Суб'єктами поліцейської діяльності є органи, уповноважені діяти від імені держави, завданням яких є служіння суспільству, охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку шляхом застосування превентивних та примусових поліцейських заходів.

Правовідносини, пов'язані з поліцейською діяльністю, належать до окремої групи правових відносин через свої особливості, які відрізняють їх від інших видів правових відносин. Однією з особливостей поліцейських правовідносин є їх характер, а саме охорона публічного порядку. Учасниками таких правовідносин є поліцейські органи як органи виконавчої влади, на які покладено наглядову функцію. Також до учасників поліцейських правовідносин належать громадяни, підприємства, установи та організації будь-якої форми власності, громадські об'єднання. Тобто поліцейська діяльність здійснюється різними суб'єктами, які разом утворюють систему поліцейської діяльності. Однак, поліцейські органи в системі суб'єктів поліцейської діяльності відіграють основну роль. Система органів виконавчої влади, що здійснює поліцейську діяльність, має можливість використовувати адміністративні впливи та оперативно-розшукові заходи для запобігання адміністративним правопорушенням і злочинам, а також їх профілактики.

Органи поліції, входячи в структуру органів виконавчої влади, є автономною частиною державного апарату, яка виконує завдання та функції виконавчої влади. Кожен поліцейський орган організований як колектив державних службовців, при цьому кожен службовець виконує свою окрему частину компетенції органу.

Органи поліції наділені відповідним обсягом державно-владних повноважень, які включають застосування примусу, здійснення контролю та нагляду, розслідування злочинів, забезпечення безпеки громадян та багато іншого.

Крім того, органи поліції мають власне майно, необхідне для виконання своїх завдань та функцій. Вони діють на певній території і забезпечують порядок та безпеку в цьому регіоні. І, нарешті, органи поліції є підзвітними і підконтрольними органами виконавчої влади, що означає, що вони підлягають нагляду, керівництву та контролю з боку вищих органів влади.

Важливо зауважити, що органи поліції повинні діяти в рамках закону та з урахуванням прав людини. Вони зобов'язані забезпечувати безпеку та захищати громадян, дотримуючись принципів законності, пропорційності та неупередженості.

Суб'єкти поліцейської діяльності виконують різноманітні функції і завдання в рамках своїх повноважень. Основні обов'язки суб'єктів поліцейської діяльності можуть включати наступне.

Забезпечення громадського порядку і безпеки: Поліція здійснює патрулювання вулиць, контроль за громадським порядком, запобігає та реагує на випадки порушень правопорядку, забезпечує безпеку на публічних заходах та інших масових подіях. Поліція займається захистом інфраструктури, важливих об'єктів, громадського транспорту, а також забезпечує безпеку в інтернет-просторі та бореться з кіберзлочинністю.

Боротьба зі злочинністю: Поліція розслідує злочини, затримує підозрюваних, збирає докази, співпрацює з прокуратурою та судами в рамках кримінального провадження. Вона також займається профілактикою злочинів шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, залученням до співпраці громадськості та інших заходів.

Захист прав і свобод громадян: Поліція має завдання забезпечувати захист прав людини, запобігати та реагувати на порушення прав громадян. Вона здійснює контроль за дотриманням законності, захищає громадян від насильства, дискримінації, незаконних обшуків та інших порушень.

Взаємодія з громадськістю: Поліція підтримує активну взаємодію з громадськістю, сприяє залученню громадян до забезпечення безпеки та порядку. Вона проводить превентивні заходи, надає консультації та допомогу громадянам, роз'яснює їх права та обов'язки.

Допомога у випадках надзвичайних ситуацій: Поліція виконує функції допомоги та захисту населення в разі надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи, терористичні акти, масові аварії тощо. Вона

забезпечує координацію дій з іншими службами у вирішенні цих ситуацій та надає допомогу постраждалим.

Міжнародне співробітництво: Поліція може здійснювати співробітництво з поліцейськими органами інших країн у сфері боротьби зі злочинністю, обміну інформацією та екстрадиції злочинців. Це сприяє покращенню міжнародного правопорядку та безпеки.

Виконання дорожнього контролю: Поліція має повноваження контролювати дорожній рух, забезпечувати безпеку учасників дорожнього руху, запобігати порушенням правил дорожнього руху та вживати заходи для забезпечення безпеки на дорогах.

Охорона об'єктів: Поліція може бути відповідальною за охорону важливих об'єктів, таких як державні установи, посольства, аеропорти, промислові об'єкти тощо. Вона здійснює патрулювання, контроль та реагування на можливі загрози безпеці цих об'єктів.

Спеціальні операції: У деяких випадках поліція може проводити спеціальні операції, такі як антитерористичні акції, роззброєння злочинців, затримання небезпечних злочинців тощо. Ці операції виконуються з метою забезпечення безпеки громадян та запобігання злочинності.

Поліцейська освіта та просвіта: Поліція може займатися навчанням та підвищенням кваліфікації своїх працівників, проводити освітні та просвітницькі заходи для громадськості щодо правил безпеки, профілактики злочинності та співпраці з поліцією.

Громадська безпека та конфліктологія: Поліція може займатися превентивною роботою, спрямованою на запобігання конфліктам та підтримку громадської безпеки. Це може включати медіацію в конфліктних ситуаціях, взаємодію з місцевими громадами, сприяння соціальній гармонії та вирішенню соціальних проблем.

Міграційний контроль: В деяких випадках поліція може мати відповідальність за контроль за міграцією та попередження незаконного перетину кордону. Вона може здійснювати патрулювання кордонів, затримання нелегальних мігрантів та співпрацювати з міграційними службами.

Кримінальна аналітика: Поліція може мати спеціалізовані підрозділи з кримінальної аналітики, які займаються збором, аналізом та інтерпретацією кримінальної інформації. Вони допомагають в розслідуванні злочинів, виявленні тенденцій злочинності для ефективного боротьби зі злочинністю.

Транспортний контроль: Поліція може бути відповідальною за контроль за дотриманням правил дорожнього руху та безпеки на транспортних магістралях. Вона може проводити патрулювання доріг, зупиняти

порушників, здійснювати перевірки транспортних засобів та забезпечувати безпеку пасажирів.

Захист від тероризму: Поліція може виконувати завдання з протидії тероризму, виявлення та запобігання терористичним актам. Вона співпрацює зі спеціалізованими службами безпеки, проводить контроль та розслідування потенційно небезпечних осіб та груп.

Кібербезпека: У сучасному цифровому світі поліція може мати відповідальність за боротьбу з кіберзлочинністю та захист від кібератак. Вона проводить розслідування кіберзлочинності, здійснює заходи щодо захисту інформаційної безпеки та сприяє кіберпросторі.

Спеціальний захист осіб: Поліція може надавати спеціальний захист особам, які перебувають під загрозою, таким як свідки злочинів, жертви насильства або особи, що отримали погрози. Вона може забезпечувати особисту охорону, організовувати свідчення у суді та забезпечувати їх безпеку.

Забезпечення громадського порядку під час масових заходів: Поліція виконує завдання з контролю та забезпечення громадського порядку під час масових заходів, таких як спортивні змагання, концерти, демонстрації тощо. Вона забезпечує безпеку учасників та запобігає можливим конфліктам або порушенням правопорядку.

Це лише деякі додаткові завдання, які можуть бути включені в сферу діяльності суб'єктів поліцейської роботи. Варто зазначити, що конкретні функції та завдання поліції можуть змінюватися в залежності від законодавства та потреб суспільства. Крім того, суб'єкти поліцейської діяльності можуть мати спеціалізовані підрозділи, які займаються конкретними видами роботи, наприклад, слідчі відділи, патрульна поліція, відділи дорожньої безпеки, кримінальна поліція, поліція спеціального призначення тощо. Вони працюють в рамках закону та зобов'язані дотримуватися етичних принципів поліцейської служби.

Важливо зазначити, що суб'єкти поліцейської діяльності є необхідною складовою системи правоохоронних органів в країні. Вони забезпечують безпеку та порядок в суспільстві, допомагають захищати права та свободи громадян і виконують важливу роль у збереженні правопорядку.

Суб'єктів поліцейської діяльності можна визначити у якості наділених особливою компетенцією спеціальних органів, які уповноважені державою застосовувати заходи примусу з метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку. Суб'єктами виступають органи, які уповноважені діяти від імені держави, покликані служити суспільству, охороняти права та свободи людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку та порядку шляхом застосування

превентивних та примусових поліцейських заходів. Однак, й тут не все так однозначно, адже саме поняття “поліцейська діяльність” є багато-векторним та доволі дискусійним. Розглянемо, які підходи до розуміння суб'єктів зустрічаються у літературі та яким чином їх класифікують представники наукової спільноти.

З огляду на те, що поліцейська діяльність – це врегульована нормами права специфічна державно-владна діяльність спеціально уповноваженого органу виконавчої влади – Національної поліції України, метою якої є служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку відображає основні аспекти поліцейської діяльності.

Зазначене визначення акцентує увагу на тому, що поліцейська діяльність є специфічною державно-владною діяльністю, яка регулюється нормами права. Воно також вказує на те, що поліцейську діяльність здійснює спеціально уповноважений орган виконавчої влади – Національна поліція України.

Метою поліцейської діяльності, як зазначено у визначенні, є служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, а також підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями суб'єктів поліцейської діяльності у цілому є завдання, визначені у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.⁹⁶

Завдання поліції, включаючи охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, конкретизуються у спеціалізованих нормативно-правових актах. Ці акти встановлюють завдання для різних підрозділів Національної поліції або для поліції в окремих сферах, які відомі як спеціальні завдання.

Ці спеціальні завдання можуть включати розкриття конкретних видів злочинів, боротьбу зі злочинністю в певних галузях (наприклад, боротьба з корупцією), забезпечення безпеки на дорогах, контроль за громадським порядком на масових заходах тощо.

⁹⁶ Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Ці спеціалізовані завдання надають поліції конкретні орієнтири і визначають пріоритети її діяльності в різних областях. Вони є важливою складовою поліцейської роботи та спрямовані на забезпечення безпеки та захисту громадян у конкретних ситуаціях і контекстах.

У ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Національна поліція структурно утворена із⁹⁷:

1. Центрального органу управління;
2. Міжрегіональних територіальних органів;
3. Головні управління поліції в областях України;
4. Державні установи та заклади.

Центральний орган управління структурно складається з:

1. **Керівництва:**
 - Голови Національної поліції;
 - Першого заступника Голови Національної поліції України – начальника кримінальної поліції;
 - Заступника Голови Національної поліції України – начальника Головного слідчого управління;
 - Заступника Голови Національної поліції України – керівника патрульної поліції;
 - Заступника Голови Національної поліції України.
2. **Департаментів:**
 - Департамент забезпечення діяльності Голови Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент міграційної поліції (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент превентивної діяльності;
 - Департамент «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);

⁹⁷ Інформація станом на 21.05.2023 року за даними офіційного сайту Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi>

– Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Головного слідчого управління (у складі органу досудового розслідування);

– Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;

– Департамент інформаційно-аналітичної підтримки;

– Правовий департамент;

– Департамент кадрового забезпечення;

– Департамент управління майном;

– Департамент документального забезпечення;

– Департамент головної інспекції та дотримання прав людини;

– Департамент кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);

– Департамент фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку.

3. **Управління:**

– Управління комунікації;

– Управління внутрішнього аудиту;

– Управління вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);

– Управління режиму та технічного захисту інформації;

– Управління запобігання корупції;

– Управління авіації та поліції на воді Управління дізнання (у складі органу досудового розслідування).

4. **Відділи:**

– Відділ організації кінологічної діяльності;

– Відділ спеціального зв'язку;

– Відділ контролю за обігом зброї Управління ювенальної превенції (у складі патрульної поліції).

5. **Сектору:**

– Сектор з питань пенсійного забезпечення.

Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи в межах граничної чисельності поліції та коштів, визначених на її утримання. Їх утворює, ліквідовує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

Наразі утворено наступні міжрегіональні територіальні органи, а саме:

– Департамент патрульної поліції;

– Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції);

- Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції);
- Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції);
- Департамент поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють»;
- Департамент поліції охорони як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції;
- Органи поліції охорони як територіальні органи Національної поліції.

Відповідно до нової моделі побудови органів Національної поліції України, обумовленої адміністративно-територіальною реформою України, що була презентована в 2021 році в підпорядкуванні Головних Управлінь Національної поліції в областях можуть утворюватися:

- районні управління / відділи поліції;
- відділи поліції;
- відділення поліції;
- сектори поліцейської діяльності.

Структуру Головних Управлінь Національної поліції в областях утворює:

- апарат;
- управління (відділ) поліції як територіальний (відокремлений) підрозділ;
- відділ (відділення) поліції як територіальний (відокремлений) підрозділ у складі управління (відділу) поліції як територіального (відокремленого) підрозділу;
- центр забезпечення;
- ізолятори тимчасового тримання;
- стройовий підрозділ патрульної служби поліції особливого призначення;
- стройовий підрозділ поліції особливого призначення;
- тренінговий центр;
- кінологічний центр;
- приймальник-розподільник для дітей (у складі патрульної поліції);
- стройовий підрозділ конвойної служби;
- оркестр.

Структура районного управління поліції (далі – РУП)

може виглядати таким чином:

1) керівництво РУП:

- начальник РУП;
- заступник начальника РУП – начальник слідчого відділу;

- заступник начальника РУП – начальник кримінальної поліції;
 - заступник начальника РУП з превентивної діяльності;
 - заступник начальника РУП;
- 2) слідчий відділ, у складі якого можуть бути створені такі відділення:
- відділення розслідування злочинів загальнокримінальної спрямованості;
 - відділення розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності;
 - відділення розслідування злочинів, скоєних проти життя та здоров'я особи;
 - сектор криміналістичного забезпечення;
- 3) сектор дізнання;
- 4) відділ кримінальної поліції, у складі якого можуть бути створені такі сектори:
- сектор розкриття злочинів проти власності;
 - сектор розкриття злочинів проти особи;
 - сектор агентурно-оперативної роботи;
- 5) відділ превенції, у складі якого можуть бути створені такі сектори:
- сектор публічного порядку;
 - сектор взаємодії з громадами;
 - сектор дільничних офіцерів поліції;
 - сектор ювенальної превенції;
 - сектор превентивної комунікації;
 - сектор протидії домашньому насильству;
 - сектор реагування патрульної поліції;
 - сектор адміністративної практики;
- 6) сектор контролю за обігом зброї;
- 7) відділ моніторингу;
- 8) чергова частина;
- 9) сектор кадрового забезпечення;
- 10) сектор інформаційної підтримки;
- 11) режимно-секретний сектор;
- 12) сектор логістики;
- 13) сектор документального забезпечення.

Щодо структури відділу поліції, то здебільшого до неї входять такі підрозділи:

- 1) керівництво:
- начальник відділу поліції;
 - заступник начальника відділу поліції – начальник слідчого відділення;

- заступник начальника відділу поліції – начальник сектору кримінальної поліції;
- заступник начальника відділу поліції з превентивної діяльності;
- 2) слідче відділення;
- 3) сектор дізнання;
- 4) сектор кримінальної поліції;
- 5) сектор превенції;
- 6) сектор реагування патрульної поліції;
- 7) сектор моніторингу;
- 8) чергова частина;
- 9) логістика.

Як уже було зазначено, така структура є приблизною й визначається з урахуванням особливостей регіонів, масштабності території обслуговування та інших показників.

Структурно суб'єкти поліцейської діяльності представлені наступними складовими.

Кримінальна поліція – сукупність підрозділів Національної поліції, що забезпечують протидію злочинності, захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави, діяльність яких спрямована на документування протиправних діянь окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

У складі кримінальної поліції перебувають такі департаменти:

1. Департамент карного розшуку, завданнями якого є:
 - надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності;
 - виявлення і розкриття злочинів, зокрема на транспортних засобах, розшук осіб, які їх учинили, документування протиправної діяльності учасників та членів організованих злочинних груп.
2. Департамент міграційної поліції, завданнями якого є:
 - участь у реалізації державної політики у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із торгівлею людьми, нелегальною міграцією, правопорушеннями у сфері суспільної моралі та працевлаштування за кордоном, а також внесення на розгляд Голови Національної поліції України та Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо формування державної політики в зазначених сферах;
 - запобігання вчиненню, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, нелегальною міграцією, правопорушень у сфері суспільної моралі, а також працевлаштування за кордоном;

- вжиття заходів щодо виявлення організаторів, вербувальників, перевізників та посібників учинення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, нелегальною міграцією, правопорушень у сфері суспільної моралі, а також працевлаштування за кордоном, притягнення їх до кримінальної відповідальності, зокрема за вчинення кримінальних правопорушень у складі організованих груп або злочинних організацій;

- моніторинг, вивчення, аналіз і узагальнення ефективності заходів щодо стану боротьби з кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, правопорушеннями у сфері суспільної моралі, а також працевлаштування за кордоном, у межах компетенції прогнозування криміногенної ситуації в державі і своєчасне інформування керівництва Національної поліції України та інших органів державної влади із зазначених питань;

- проведення та організація інформаційно-пошукової та аналітичної роботи, направленої на збирання, оцінку, аналіз та реалізацію інформації при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, оцінювання ризиків, а також із розроблення тактичних та стратегічних засад із протидії злочинності, пов'язаною з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, правопорушеннями у сфері суспільної моралі, а також працевлаштування за кордоном.

3. Департамент оперативної служби, який займається так званою розвідкою. Її працівники засекречені, як, власне, і сама структура.

4. Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами, створений з метою виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними (радіоактивними, хімічними, біологічними та ядерними) матеріалами, а також для реалізації міжнародних конвенцій про фізичний захист ядерного матеріалу, про ядерну безпеку та інших міжнародних договорів, які ратифіковані Україною.

Завданнями департаменту є:

- здійснення гласних та негласних, оперативно-розшукових та пошукових заходів із використанням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на запобігання, виявлення, фіксацію та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із радіологічними, хімічними, біологічними та ядерними матеріалами;

- здійснення в установленому законодавством України порядку слідчих (розшукових), зокрема негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за фактами незаконного поводження з небезпечними матеріалами;

- ужиття необхідних заходів для отримання даних про факти, масштаби та характер загроз, що виникли внаслідок учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із небезпечними матеріалами, та їх запобігання чи усунення.

5. Департамент оперативно-технічних заходів, завданнями якого є здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (негласне візуальне спостереження за об'єктами, проникнення у житло й офіси з метою встановити підслуховувальну апаратуру, відеозаписувальну апаратуру тощо).

6. Департамент кримінального аналізу, завданнями якого є:

- організація та здійснення інформаційно-аналітичної діяльності для реалізації повноважень поліції;

- визначення стратегічних напрямів роботи, шляхів розвитку кримінального аналізу в діяльності органів та підрозділів поліції;

- забезпечення взаємодії та координації діяльності органів (підрозділів) поліції у сфері кримінального аналізу, а також збір, оброблення, узагальнення та аналіз інформації з метою протидії злочинності;

- забезпечення формування та підтримка функціонування автоматизованих інформаційних систем, що утворюються в процесі здійснення оперативно-розшукової та аналітичної діяльності;

- у межах компетенції, відповідно до вимог міжнародного та вітчизняного законодавства, бере участь у здійсненні інформаційної взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями.

7. Департамент захисту інтересів суспільства і держави, який здійснює оперативно-розшукову діяльність із виявлення, попередження та припинення правопорушень, які посягають на громадську безпеку та порядок, права і свободи людини і громадянина.

Основні завдання Департаменту є:

- організовує та бере участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

- здійснює оперативно-розшукову діяльність із попередження, виявлення та припинення правопорушень, зокрема вчинених учасниками та членами організованих груп і злочинних організацій.

Патрульна поліція – сукупність підрозділів Національної поліції, що забезпечують протидію злочинності, захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави, діяльність яких переважно спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку і має превентивний характер.

У складі два департаменти:

1. Департамент превентивної діяльності, основними завданнями якого є:

- формування та реалізація в межах своєї компетенції державної політики у сферах підтримання публічної безпеки і порядку, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, організації роботи дозвільної системи, превентивної та профілактичної діяльності, запобігання та припинення домашнього насильства;

- подання на розгляд глави Національної поліції пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах.

2. Департамент патрульної поліції, основними завданнями якого є:

- участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку;

- надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

- забезпечення безпеки дорожнього руху;

- своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події.

Органи досудового розслідування – сукупність слідчих підрозділів та підрозділів дізнання Національної поліції, уповноважені особи інших підрозділів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кримінальним процесуальним кодексом України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (злочинів та проступків).

Систему органів досудового розслідування складають:

1. Слідчі підрозділи, які є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів – головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі – територіальні (відокремлені) підрозділи поліції), які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції.

Слідчими підрозділами є:

- Головне слідче управління Національної поліції (далі – ГСУ);

- слідчі управління головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі – слідчі управління);

- слідчі відділи (відділення) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції.

На слідчі підрозділи покладають такі завдання:

- захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;

- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;

- забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;

- виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення

2. Підрозділи дізнання органів Національної поліції України, які здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України, у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

На підрозділи дізнання покладають такі завдання:

- захист особи, суспільства та держави від кримінальних проступків;

- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України;

- забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними проступками;

- виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, і вжиття заходів щодо їх усунення.

Поліція охорони – міжрегіональні структурні підрозділи Національної поліції України, які надають на договірних засадах повний комплекс послуг з охорони об'єктів усіх форм власності та забезпечення особистої безпеки громадян, а їх діяльність утримується за рахунок коштів від такої діяльності.

Головним органом у системі поліції охорони є Департамент поліції охорони, який реалізує державну політику і здійснення практичних заходів щодо:

1) визначення основних напрямів роботи підрозділів поліції охорони, надання їм організаційно-методичної та практичної допомоги;

2) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на вдосконалення охорони об'єктів усіх форм власності майна та фізичних осіб;

3) керівництво підрозділами поліції охорони, надання їм практичної допомоги в організації службової діяльності;

4) забезпечення додержання законності в діяльності працівників поліції охорони;

5) організація роботи з кадрами, виховна робота, забезпечення професійної підготовки та психологічного супроводу особового складу, вирішення організаційно-штатних питань;

6) ужиття відповідно до законодавства заходів щодо забезпечення правового та соціального захисту працівників поліції охорони, розроблення пропозицій із цих питань і внесення їх на розгляд до відповідних органів;

7) постійне здійснення організаційних заходів, направлених на зміцнення та розвиток матеріально-технічної бази поліції охорони;

8) забезпечення проведення єдиної технічної політики поліції охорони з розроблення, проектування та виробництва технічних засобів охоронного призначення;

9) організація співпраці поліції охорони з відповідними службами правоохоронних органів інших держав, іноземними суб'єктами господарювання з питань охорони власності та забезпечення безпеки фізичних осіб;

10) взаємодія з іншими силовими структурами, державними установами, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами господарювання з питань підтримання публічної безпеки і порядку, захисту об'єктів державної ваги, уразливих у терористичному плані, службової діяльності підпорядкованих підрозділів поліції охорони в мирний час та особливий період;

11) запобігання, виявлення та припинення правопорушень у межах постів і маршрутів охорони поліції охорони, у порядку та на умовах, визначених органами Національної поліції.

Спеціальна поліція – це спеціально створені підрозділи для забезпечення публічної безпеки і порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи.

Міністерством внутрішніх справ України з дозволу Кабінету Міністрів України можуть створюватись спеціальні підрозділи поліції.

Важливим завданням підрозділів спеціальної поліції є боротьба з диверсійно-розвідувальними групами та незаконними військовими формуваннями, розшук та затримання осіб, які підозрюються у вчиненні терористичних актів та сепаратистських рухів.

Поліція особливого призначення – це спеціально створені структурні підрозділи, які утворені з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень:

- забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів;
- забезпечення безпеки взятих під захист осіб, членів їхніх сімей, охорони адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;
- участі в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом».

Підрозділи «КОРД» виконують такі основні завдання й функції:

1) здійснення заходів у сфері протидії злочинності, які пов'язані з підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських, високою ймовірністю збройного опору та передбачають, що поліцейські повинні мати високий рівень фізичної підготовленості, професійної майстерності та вміння впевнено діяти в екстремальних умовах;

2) планування, підготовка та проведення спеціальних поліцейських операцій, спрямованих на:

- затримання осіб, які чинять збройний опір, озброєних осіб, які погрожують застосуванням зброї та/або інших предметів чи застосовують її (їх), та інших осіб, протиправні дії яких загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

- звільнення заручників;

3) затримання членів злочинних організацій та озброєних банд;

4) забезпечення в межах компетенції проведення уповноваженими органами (підрозділами) оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, які здійснюються щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину, за наявності достатніх підстав вважати, що проведенню цих заходів (дій) буде чинитися збройний опір;

5) участь в антитерористичних операціях, що проводять відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом»;

6) участь відповідно до законодавства та в межах компетенції у здійсненні завдань і заходів із підготовки та ведення територіальної оборони

України та/або підтримання правового режиму воєнного стану в Україні чи в окремих її регіонах.

У складі поліції особливого призначення діє підрозділ вибухотехнічної служби.

Національна поліція як суб'єкт поліцейської діяльності динамічно, системно і структурно розвивається. З'являються нові підрозділи, що реалізують поліцейську діяльність, розширюється функціонал та змінюється підпорядкованість наявних підрозділів із урахуванням потреб сьогодення, упроваджуються нові форми і методи поліцейської діяльності.

Наразі в структурі Національної поліції функціонують підрозділи, що безпосередньо реалізують поліцейську діяльність, та допоміжні підрозділи, діяльність яких спрямована на забезпечення функціонування Національної поліції як суб'єкта поліцейської діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Завдання Національної поліції України.
2. Суб'єкти, які відповідають за здійснення адміністративної поліцейської діяльності
3. Перелік органів досудового розслідування
4. Суб'єкти здійснення оперативно-розшукової поліцейської діяльності
5. Перелік суб'єктів охоронної поліцейської діяльності.
6. Суб'єкти здійснення досудового слідства
7. Функція дізнання
8. Співвідношення понять «органи досудового слідства» та «слідчі органи»
9. Завдання слідчих органів Національної поліції України
10. Функції слідчих органів Національної поліції України.

Використані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi>

Словник основних термінів

Суб'єкти поліцейської діяльності – це уповноважені державою особливую компетенцією спеціальні органи, що мають право застосовувати

заходи примусу з метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку.

Кримінальна поліція – сукупність підрозділів Національної поліції, що забезпечують протидію злочинності, захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави, діяльність яких спрямована на документування протиправних діянь окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Патрульна поліція – сукупність підрозділів Національної поліції, що забезпечують протидію злочинності, захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави, діяльність яких переважно спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку і має превентивний характер.

Органи досудового розслідування – сукупність слідчих підрозділів та підрозділів дізнання Національної поліції, уповноважені особи інших підрозділів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кримінальним процесуальним кодексом України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (злочинів та проступків).

Поліція охорони – міжрегіональні структурні підрозділи Національної поліції України, які надають на договірних засадах повний комплекс послуг з охорони об'єктів усіх форм власності та забезпечення особистої безпеки громадян, а їх діяльність утримується за рахунок коштів від такої діяльності.

Спеціальна поліція – це спеціально створені підрозділи для забезпечення публічної безпеки і порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи.

Поліція особливого призначення – це спеціально створені структурні підрозділи, які утворені з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень.

2.3 Об'єкти поліцейської діяльності

Визначаючи поліцейську діяльність як врегульовану на рівні законодавства специфічну державно-владну діяльність Національної поліції України, спрямовану на забезпечення публічної безпеки і порядку, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидію злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги,

можна зробити висновок, що об'єктами її впливу виступає поведінка суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу. При цьому мова йде не тільки про осіб, які порушують публічну безпеку, спокій і порядок, а й про громадськість (поліцейська діяльність спрямована на забезпечення безпеки загалу, і безпеки окремих осіб), особистість, її права, свободи та обов'язки та суспільство, його матеріальні та духовні цінності, потреби. Окремим об'єктом, який з одного боку формує правовідносини, а з іншого боку виступає окремим вектором захисту виступає держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Розглянемо деякі з цих аспектів більш детально та проаналізуємо окремі категорії, які мають значення для дослідження цього питання.

Характеризуючи поліцейську діяльність, необхідно, окрім її засобів, визначити також мету, об'єкт і суб'єкт такої діяльності.

Об'єктом поліцейської діяльності у вузькому розумінні є поведінка суб'єктів суспільних відносин, на які спрямовані заходи державного примусу. У широкому ж аспекті до об'єкта поліцейської діяльності відносять нормативно врегульовані суспільні відносини, до складу яких входять правовідносини, що направлені на реалізацію суб'єктами конституційних політичних прав та свобод, а також правовідносини, що відновлюють вказані права та свободи в разі їх порушення.⁹⁸

Таким чином, об'єктом поліцейської діяльності виступає специфічна сфера суспільних відносин, що врегульована нормами поліцейського права. Саме поліцейські правовідносини свідчать про перетворення повинності в акт конкретної поведінки. У цих правовідносинах правила і принципи поліцейського права отримують своє реальне відображення в поведінці громадян, діяльності організацій, органів держави і посадових осіб. Поліцейські правовідносини є різновидом адміністративно-правових (управлінських) відносин.

Поліцейські правовідносини – це двосторонній зв'язок. Якщо норма поліцейського права надає одному суб'єкту правовідносин певне суб'єктивне право, то на іншого суб'єкта покладає юридичний обов'язок. Цей обов'язок відповідає суб'єктивному праву іншого суб'єкта, і навпаки, кожному юридичному обов'язку кореспондується суб'єктивне право іншого суб'єкта. У поліцейських правовідносинах, як і в будь-яких інших, уповноваженій завжди протистоїть особа зобов'язана, наприклад, громадянин, організація, підприємство, державний орган тощо. Ці права і обов'язки

⁹⁸ Калайанов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2010. 455 с. (С. 39–40)

утворюють у поліцейських правовідносинах єдність⁹⁹. Окрім того, узагальнюючи вказані вище підходи щодо розуміння правоохоронної діяльності, можна визначити її об'єкти як один з елементів її змісту.

Відповідно, об'єктами правоохоронної діяльності в сучасній державі виступають: 1) невід'ємні (природні) права і свободи людини та права людини у позитивістському розумінні (суб'єктивне право і законні інтереси); 2) основи конституційного ладу, в тому числі основи суспільного і державного ладу, визначені конституційними нормами, та основи місцевого самоврядування; 3) режим законності у суспільстві; 4) правопорядок як стан суспільних відносин; 5) питання безпеки особи, суспільства і держави; 6) стан правосвідомості і правової культури в суспільстві.¹⁰⁰

В свою чергу, правоохоронна діяльність за суб'єктно-об'єктним критерієм складається з таких напрямків: попередження правопорушення, охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності, оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність, контрольно-наглядова діяльність, досудове розслідування в кримінальних справах та адміністративне провадження, правосуддя, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів розслідування і прокурорів, надання правової допомоги.¹⁰¹

Кожний з цих напрямків має за мету досягнення конкретних результатів, а саме: 1) усунення порушень норм Конституції України; 2) справедливий розгляд цивільних і кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення; 3) виявлення і усунення порушень закону засобами прокурорського реагування; 4) розкриття злочинів і викриття осіб, винних в їх вчиненні; 5) підготовка матеріалів для розгляду конкретних справ у суді; 6) надання всім, кому це необхідно, кваліфікованої юридичної допомоги, особливо тим особам, що притягуються до кримінальної відповідальності, а також надання інших юридичних послуг; 7) створення умов для нормальної діяльності судів та інших органів.¹⁰²

⁹⁹ Когут Я. М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ*. Львів, 2014. № 1. С. 173–180.

¹⁰⁰ Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. К., 2005. 20 с.

¹⁰¹ Соколенко О. Напрямки правоохоронної діяльності: особливості теоретичного розуміння. *Вісник Київськ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер.: Юридичні науки*. 2012. № 93. С. 69–72.

¹⁰² Організація судових та правоохоронних органів : навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів освіти / І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової, О. М. Толочка. Харків : Право. 2000. 272 с.

Поліцейські правовідносини – це врегульовані нормами поліцейського права суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності. Саме поліцейські правовідносини свідчать про перетворення повинності в акт конкретної поведінки. У цих правовідносинах правила і принципи поліцейського права отримують своє реальне відображення в поведінці громадян, діяльності організацій, органів держави і посадових осіб.

Поліцейські правовідносини є різновидом управлінських відносин, що мають свої особливості. Але такі правовідносини мають й спільні ознаки, притаманні усім іншим правовідносинам. Поліцейські правовідносини – це двосторонній зв'язок. Якщо норма поліцейського права надає одному суб'єкту правовідносин певне суб'єктивне право, то на іншого суб'єкта покладає юридичний обов'язок. Цей обов'язок відповідає суб'єктивному праву іншого суб'єкта і, навпаки, кожному юридичному обов'язку кореспондується суб'єктивне право іншого суб'єкта. У поліцейських правовідносинах, як і в будь-яких інших, уповноважений завжди протистоїть особа зобов'язана, наприклад громадянин, організація, підприємство, державний орган тощо. Ці права і обов'язки утворюють у поліцейських правовідносинах єдність. Саме через єдність владних повноважень і відповідних їм обов'язків, якими наділені сторони (особи), вони пов'язані між собою, і виступають суб'єктами поліцейських правовідносин.

Поліцейські правовідносини є важливою складовою поліцейської діяльності. Вони виникають на основі положень поліцейського права і визначають взаємовідносини між суб'єктами поліцейської діяльності. Особливість поліцейських правовідносин полягає в тому, що вони регулюють специфічні взаємодії і поведінку суб'єктів, пов'язані з здійсненням поліцейських функцій.

У поліцейських правовідносинах виявляються основні принципи і правила поліцейського права, а також відображається перетворення повинності у конкретні дії та поведінку суб'єктів. Ці правовідносини виникають між різними сторонами, де одна сторона має суб'єктивне право, а інша має юридичний обов'язок. Кожен обов'язок відповідає відповідному суб'єктивному праву, і ця взаємодія створює єдність у поліцейських правовідносинах.

Наприклад, поліцейський орган має повноваження застосовувати заходи примусу (право), а громадянин має обов'язок підкорятися законним вимогам поліцейського органу. Цей двосторонній зв'язок є основою поліцейських правовідносин. Саме через цей зв'язок суб'єкти поліцейських правовідносин виступають як уповноважені особи, які здійснюють заходи державного примусу, та особи, які зобов'язані виконувати встановлені законом вимоги.

Важливим аспектом поліцейських правовідносин є забезпечення збалансованості і захисту прав і свобод громадян. Правоохоронні органи повинні діяти в межах закону і забезпечувати справедливість, враховуючи права та інтереси суб'єктів поліцейських правовідносин. Взаємодія між суб'єктами поліцейських правовідносин підпорядковується нормам поліцейського права, які регулюють діяльність поліцейських органів і права громадян.

Таким чином, поліцейські правовідносини є специфічними управлінськими відносинами, що виникають на основі поліцейського права і регулюють поведінку суб'єктів поліцейської діяльності. Ці правовідносини відображають взаємовідносини між уповноваженими особами та особами, що підлягають поліцейському контролю, і є важливим елементом забезпечення правопорядку та внутрішньої безпеки в суспільстві.

Перш за все варто звернутися до визначення «публічної безпеки та порядку». Забезпечення публічної безпеки та порядку має велике значення для держави, у зв'язку з чим воно є одним із пріоритетних завдань Національної поліції України. Однак в умовах напруженої політичної, економічної та соціальної ситуації, викликаній воєнною агресією з боку Російської Федерації, ця проблема вирішується недостатньо ефективно. Однією з причин такої ситуації є відсутність на законодавчому рівні єдиного категоріального апарату у сфері забезпечення правопорядку, зокрема відсутність єдиного визначення поняття публічної безпеки та порядку. З приводу визначення правової природи категорій «публічна безпека» і «публічний порядок» через призму ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»¹⁰³ різняться.

У тлумачних словниках поняття «публічний» визначається так: 1) який відбувається у присутності публіки, людей; прилюдний; 2) призначений для широкого відвідування, користування; громадський. Своєю чергою, порядок – це: а) стан, коли де-небудь чисто прибрано, всі речі на своїх місцях; чистота, лад; б) стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил; упорядкованість, лад; в) державний, суспільний лад, устрій; г) певна послідовність, черговість чого-небудь¹⁰⁴.

Найбільш усталеною точкою зору є визначення громадського порядку як стану впорядкованості суспільних відносин, що складаються у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина, під час якого органи

¹⁰³ Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 13.05.2022).

¹⁰⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : Перун. 2005. 1728 с. С. 1414, 1425.

державної влади, органи місцевого самоврядування і кожна окремо визначена особа повинні дотримуватися загальноприйнятих норм нормального співіснування.

Поняття «громадська безпека» є ширшим за значенням, аніж «громадський порядок». Деякі науковці вживають термін «громадська безпека» у співвідношенні з дефініцією «державна безпека». Громадську безпеку доцільно визначати як сукупність суспільних відносин, пов'язаних із запобіганням чи усуненням загрози життю і здоров'ю осіб та їхньому майну, які можуть виникнути внаслідок дій людей або вияву негативних властивостей джерел підвищеної небезпеки.

У контексті визначення, об'єктів поліцейської діяльності, слід звернутися до категорії «суспільний інтерес». Нестабільний, постійно змінюваний характер соціальної структури України вкрай ускладнює навіть описування інтересів різних суспільних груп, не говорячи про їх концептуальне осмислення і пояснення. Разом з тим, маючи на увазі перспективу стабілізації соціальної структури соціуму, робота по з'ясуванню змісту і характеру групових інтересів в Україні вкрай важлива і для створення основи для їх теоретичного осмислення, і для практичного політичного менеджменту стосовно тенденції формування соціальної структури країни. З позицій політичної і загалом соціальної теорії для розуміння і пояснення феномену групових інтересів важливо мати чіткі уявлення про зміст і співвідношення тих понять, якими інструменталізується дослідження піднятої проблеми, в першу чергу таких як «інтерес» і «потреба», інтерес «національний» і «державний», про типи інтересів та їх ієрархічний статус, про суб'єктів-носіїв групового інтересу (групи за інтересом) та про їх виразників.

Важко не погодитись з тим, що класичний підхід до визначення національного інтересу базується на парадигмі нації-держави, бажаним компонентом якої є громадянське суспільство. Саме спільнота громадян покликана формулювати як сукупність, так і ієрархію національних інтересів. Але якщо так, то при нерозвиненості громадянського суспільства неможлива й адекватна система національних інтересів: якщо немає нації, то не може бути і національних інтересів. Подібний висновок заводить в глухий кут, оскільки це означає, що чимало держав у зовнішній політиці відстоюють національний інтерес, який насправді відсутній, неусвідомлений, конвенційно непогоджений.

Об'єкти поліцейської діяльності, на які спрямована увага поліції під час забезпечення громадського порядку і безпеки

Громадяни та громадські місця:

Громадяни: Роль громадян у поліцейській діяльності, їх права та обов'язки.

Громадські місця: Забезпечення безпеки на публічних майданах, вулицях, парках, транспорті та інших місцях.

Приватна власність та комерційні об'єкти:

Приватна власність: Захист власників приватних будинків, квартир, автомобілів тощо.

Комерційні об'єкти: Забезпечення безпеки в магазинах, ресторанах, банках, готелях та інших комерційних закладах.

Установи та організації:

Школи та навчальні заклади: Захист учнів, педагогічний персонал та майно навчальних закладів.

Медичні заклади: Забезпечення безпеки в лікарнях, поліклініках, амбулаторіях та інших медичних установах.

Установи соціального обслуговування: Захист осіб, які перебувають у соціальних установах, наприклад, дитячих будинках, притулках для бездомних тощо.

Транспортні засоби:

Автомобілі: Безпека на дорогах, реагування на аварії, злочини та правопорушення, пов'язані з автотранспортом.

Громадський транспорт: Забезпечення безпеки пасажирів в автобусах, трамваях, метро та інших видів громадського транспорту.

Кримінальні об'єкти:

Житлові приміщення: Захист житлових будинків, квартир від крадіжок, вторгнень та інших злочинів.

Комерційні об'єкти: Забезпечення безпеки в банках, ювелірних магазинах, складах цінностей та інших місцях зберігання цінностей.

Промислові об'єкти: Захист промислових підприємств від крадіжок, вандалізму, саботажу та інших злочинів.

Комп'ютерні та кібероб'єкти:

Комп'ютерні системи: Розслідування кіберзлочинів, захист від хакерських атак, крадіжок ідентифікаційних даних та інших кіберзагроз.

Інформаційні ресурси: Захист важливої інформації, боротьба зі зловживанням, розповсюдженням нелегального контенту та інших кіберпорушень.

Природні об'єкти:

Національні парки та заповідники: Забезпечення захисту природних резерватів, запобігання незаконній добуванню ресурсів, браконьєрству та іншим екологічним злочинам.

Водні ресурси: Контроль за дотриманням правил безпеки на водних об'єктах, розслідування випадків саботажу, заборонених сміттєзвалищ та інших порушень.

Вразливі групи населення:

Діти та підлітки: Захист дітей від насильства, зловживання, зникнення та експлуатації.

Жінки та особи з особливими потребами: Захист від домашнього насильства, дискримінації, злочинів на гендерній та соціальній основі.

Люди похилого віку: Забезпечення безпеки та захисту від шахрайства, грабежів, насильства та інших злочинів.

Терористичні загрози та екстремізм:

Запобігання терористичним актам: Реагування на підозрілу діяльність, збору інформації, співпраця з розвідувальними службами.

Протидія екстремізму: Виявлення та запобігання радикалізації, поширенню терористичних ідей та пропаганді.

Правопорядок і громадський порядок:

Забезпечення додержання закону і порядку у суспільстві.

Превентивні заходи, спрямовані на попередження порушень правопорядку і злочинів.

Кримінальне розслідування:

Здійснення слідчих дій та збирання доказів у кримінальних справах.

Встановлення винних осіб та притягнення їх до відповідальності.

Громадська безпека

Захист громадян від насильства, злочинної діяльності та загроз безпеці.

Забезпечення безпеки в місцях масового скупчення людей.

Дорожня безпека:

Забезпечення безпеки на дорогах, запобігання дорожньо-транспортним пригодам та порушенням правил дорожнього руху.

Контроль швидкості, алкогольного сп'яніння та інших порушень дорожнього руху.

Контроль за обігом наркотиків та зброї:

Виявлення, припинення та розслідування злочинів, пов'язаних з наркотиками та незаконним обігом зброї.

Захист суспільства від небезпек, пов'язаних зі зловживанням наркотиками та незаконним збройним обладнанням.

Поведінка суб'єктів суспільних відносин, що становлять об'єкт поліцейської діяльності, може включати такі аспекти:

Злочини і правопорушення: Поліцейські займаються розслідуванням та припиненням злочинів, виявленням правопорушників та забезпеченням їх притягнення до відповідальності. Об'єктом є поведінка осіб, що скоюють злочини або порушують закон.

Громадський порядок: Поліцейські мають за мету забезпечення громадського порядку і запобігання порушенням спокою, безпеки та гармонії

в суспільстві. Об'єктом може бути поведінка осіб, яка порушує громадський порядок, створює загрозу громадській безпеці або спричиняє незручності для інших людей.

Тероризм і злочини проти державної безпеки: Поліцейські займаються протидією терористичним загрозам та боротьбою зі злочинами проти державної безпеки. Об'єктом є поведінка осіб або груп, що здійснюють акти тероризму або спробують нашкодити державі та її інтересам.

Порушення прав людини: Поліцейські забезпечують захист прав та свобод громадян і протидіють будь-яким формам дискримінації, насильства, знущань та інших порушень прав людини. Об'єктом є поведінка осіб, яка порушує права та достоїнство інших.

Незаконний обіг наркотиків та зброї: Поліцейські займаються боротьбою з незаконним обігом наркотиків та незаконною торгівлею зброєю. Об'єктом є діяльність осіб, які займаються незаконним виробництвом, збутом або вживанням наркотиків, а також незаконним придбанням, володінням або торгівлею зброєю.

Об'єктами поліцейської діяльності також можуть бути:

Економічні злочини: Поліцейські займаються розслідуванням та протидією економічним злочинам, таким як шахрайство, корупція, відмивання грошей та інші злочини, що спричиняють збитки економіці та суспільству.

Кіберзлочини: За розвитком технологій з'явилися нові види злочинів, пов'язаних з комп'ютерами, мережами та Інтернетом. Поліцейські займаються розслідуванням та протидією кіберзлочинам, таким як шахрайство в Інтернеті, хакерські атаки, крадіжка особистої інформації та інші злочини, що вчиняються за допомогою комп'ютерних технологій.

Насильство і злочини проти особи: Поліцейські забезпечують захист громадян від фізичного насильства, нападів, сексуальних злочинів та інших злочинів, що спрямовані проти особи. Вони проводять розслідування цих злочинів та забезпечують покарання винних осіб.

Спеціальні операції: У деяких випадках поліцейські залучаються до проведення спеціальних операцій, таких як розкриття організованих злочинних груп, боротьба з тероризмом, розслідування складних кримінальних випадків тощо. Ці операції вимагають спеціальної підготовки та координації дій.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте визначення публічної безпеки та порядку.
2. Що таке конституційний лад держави?

3. Що є об'єктом поліцейської діяльності?
4. Як Ви можете визначити термін «суспільний інтерес»?
5. В чому полягає зміст національного інтересу?
6. Що таке державний примус?
7. Як можна класифікувати заходи державного примусу?
8. Перелічіть поліцейські заходи примусу.
9. Які спеціальні засоби можуть використовувати поліцейські?
10. Чим регулюється порядок застосування спеціальних засобів органами Національної поліції України?

Використані джерела

1. Калаянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2010. 455 с
2. Когут Я. М. визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ.* 2014. № 1. С. 173–180.
3. Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. К., 2005. 20 с.
4. Соколенко О. Напрямки правоохоронної діяльності: особливості теоретичного розуміння. *Вісник Київськ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер.: Юридичні науки.* 2012. № 93. С. 69–72.
5. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів освіти / І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової, О. М. Толочка. Харків : Право. 2000. 272 с.
6. Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : Перун. 2005. 1728 с. С. 1414, 1425

Словник основних термінів

Об'єкт поліцейської діяльності – поведінка суб'єктів суспільних відносин, на які спрямовані заходи державного примусу та нормативно врегульовані суспільні відносини, до складу яких входять правовідносини, що направлені на реалізацію суб'єктами конституційних політичних

прав та свобод, а також правовідносини, що відновлюють вказані права та свободи в разі їх порушення

Поліцейські правовідносини – це врегульовані нормами поліцейського права суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності.

2.4 Форми поліцейської діяльності

2.4.1 Поняття «форма поліцейської діяльності»

Однією із характеристик поліцейської діяльності є форми цієї діяльності.

Слід підкреслити, що обрана форма поліцейської діяльності має бути адекватна змісту даної діяльності, тобто для реалізації тієї чи іншої поліцейської діяльності відповідному суб'єкту необхідно обрати найбільш доцільні форми, які б забезпечили якісне виконання завдань із найменшими затратами сил, засобів та часу. Ефективне використання різноманітних форм поліцейської діяльності сприяє більш якій організації роботи поліцейських підрозділів та їх посадових осіб, налагодженню взаємозв'язків поліцейських із зовнішнім середовищем, налагодженню коректних контактів із громадянами.

Термін «форма» походить від латинського слова “forma”, що означає вигляд, зовнішність, устрій, різновид.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови під редакцією В. Т. Бусела під формою розуміють «обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд», а також «внутрішню організацію, спосіб зв'язку елементів у середині системи».

Ю. П. Битяк та В. М. Гаращук визначають форму, як зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюються органами держави для реалізації поставлених перед ними задач. Саме це визначення є зв'язком поняття форма і форма діяльності, торкаючись органів державної влади, до яких належить поліція.

Як поняття «форма», так і поняття «форма діяльності» мають багатогранний і багатоаспектний характер. Визначаючи форми діяльності А. Ф. Мельник, О. Ю. Обленський, А. Ю. Васіна в посібнику «Державне управління» вказують, що форми діяльності є зовнішніми, постійно і типізовано фіксованими проявами практичної активності органів державної влади з формування та реалізації цілей та функцій, а також забезпечення їх власної життєдіяльності.

Автори підручника «Курс адміністративного права України» В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сушенко пропонують під формами діяльності розуміти зовнішнє вираження дій суб'єктів, що ними здійснюється в рамках їх компетенції для виконання поставлених задач та тягне за собою певні наслідки.

Наведені визначення дають можливість визначитись з загальними ознаками форм поліцейської діяльності: а) зовнішнє відображення дій органів Національної поліції України; б) реалізація в межах компетенції поліції; в) закріпленість у нормативно-правових актах; г) спрямованість на попередження і усунення негативних чинників, що ускладнюють їх реалізацію.

На підставі аналізу наведених позицій авторів відносно поняття форм діяльності нами запропоновано наступне трактування: форми поліцейської діяльності це – визначені нормативно-правовими актами та здійснювані в межах своєї компетенції способи зовнішнього вираження дій Національної поліції України, з питань реалізації завдань і функцій в галузі правоохоронної діяльності, спрямованих на попередження правопорушень, охорони та захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави.

2.4.2 Види форм поліцейської діяльності

У науковій літературі форми поліцейської діяльності поділяються на: а) правові, що спричиняють юридичні наслідки та б) організаційні, що не мають юридичних наслідків.

До правових форм поліцейської діяльності слід віднести:

- 1) видання правових актів управління (нормативного й індивідуального характеру);
- 2) укладання адміністративних договорів (угод);
- 3) вчинення (здійснення) інших юридично значущих дій.

Що ж до здійснення юридично значущих дій, то до такої форми належать насамперед різні реєстраційні дії: реєстрація та облік автомобільного транспорту, реєстрація винаходів і відкриттів, суб'єктів підприємницької діяльності, нормативних актів тощо. Окрім того, до юридично значущих дій належать: прийняття присяги, службова атестація, складання протоколів про адміністративні правопорушення тощо.

Застосовувані форми управління всіх видів повинні відповідати певним вимогам. Мається на увазі насамперед своєчасність прийняття (видання) відповідних актів і їхня актуальність за змістом, стабільність тощо.

Провідною формою публічного адміністрування є прийняття органами Національної поліції рішень у вигляді правових актів управління. Вони є найвагомішим за обсягом різновидом юридичних актів. Поліцейські приймають навіть юрисдикційні акти (тобто з приводу застосування заходів адміністративної відповідальності).

Загалом правові акти управління не тільки приймаються, а й скасовуються (відміняються) у встановленому законом порядку, наявність якого зумовлена їхнім значенням та правовими наслідками. Важливі аспекти правотворчої діяльності органів виконавчої влади визначаються переважно підзаконними нормативними актами різних рівнів: від актів, що приймаються керівниками підрозділів НПУ, до актів, що приймаються поліцейськими.

А величезна кількість і різноманітність суспільних відносин, в яких обов'язковим учасником є поліцейський, потребують видання мільйонів правозастосовчих актів про прийом (на роботу, до вузів та ін), виділення (житлової площі, ресурсів тощо), про призначення (пенсій, стипендій), нагородження, дозволи, покладання обов'язків, заборону, реєстрацію тощо.

Серед таких актів слід виділити ті, що спрямовані на врегулювання кадрових та організаційних питань у системі Національної поліції. Ідеться насамперед про призначення та звільнення співробітників і керівників, призначення службових розслідувань, оголошення кадрових конкурсів, надання премій, відпусток чи лікарняних.

Нормативні акти управління є найбільш містким вираженням реалізації виконавчої влади, оскільки саме через них відбувається підзаконна адміністративна нормотворчість. Нормативні акти встановлюють конкретні права, обов'язки, відповідальність учасників адміністративно-правових відносин. У них часто містяться обмеження і заборони, зумовлені специфікою сфери управління. Вони формують основи взаємодії різних суб'єктів управління (наприклад, шляхом встановлення певного адміністративно-правового режиму), передбачають юридичні гарантії забезпечення законності й дисципліни в управлінні. Наприклад, Наказ МВС України № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади», встановлює права та обов'язки дільничного офіцера поліції, його компетенцію та напрями діяльності.

Іншим проявом правозастосовної форми є видання Національною поліцією індивідуальних дозвільних документів та правозастосовних актів індивідуального характеру, що впливають із контрольних повноважень поліції, наприклад приписів про усунення порушень

закону: як приклад, складання постанов по справах про адміністративні правопорушення.

Відповідно до наказу про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку зброї від 21.08.1998 № 622 уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї (як правило, це Департамент превентивної діяльності центрального апарату та управління й відділи в ГУНП в областях та у відділах поліції) видає дозволи на:

- придбання, перевезення через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, бойових припасів до зброї;
- функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;
- придбання, зберігання та носіння мисливської нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї та пристроїв громадянами України;
- придбання та зберігання відомчої вогнепальної, мисливської зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, пристроїв та патронів до них підприємствами, установами, організаціями, суб'єктами господарювання.

Крім того, органи поліції мають право давати керівникам підприємств, установ та організацій обов'язкові для них письмові приписи щодо усунення порушень правил виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система.

Стосовно інших юридично значущих дій необхідно вказати: відповідно до статті 64 Закону України «Про Національну поліцію» та Порядку складання Присяги працівника поліції, особи, які вступають на службу до поліції, складають Присягу на вірність українському народові, текст якої наведено в ч. 1 ст. 64 Закону України «Про Національну поліцію», та скріплюють її власноручним підписом. Підписаний текст Присяги долучається до особової справи працівника поліції, який її склав .

Зі складенням Присяги поліцейський повинен беззаперечно дотримуватися Конституції та законів України під час виконання службових обов'язків, поважати й охороняти права і свободи людини, а також забезпечувати інтереси суспільства і держави.

Згідно із Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» службове розслідування проводиться з метою своєчасного, повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин вчинення

поліцейським дисциплінарного проступку, встановлення причин та умов його вчинення, вини, ступеня тяжкості дисциплінарного проступку і розміру заподіяної шкоди. Результати службових розслідувань тягнуть за собою настання певних наслідків юридичного характеру, зокрема покарання поліцейського та накладення на нього стягнення, що, в свою чергу, має для нього негативні наслідки у вигляді неможливості подальшого просування по службі, позбавлення премії, пониження у спеціальному званні тощо.

Іншою дією є атестування поліцейських, що проводиться: 1) у разі призначення на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу; 2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність; 3) для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність.

Проведення такої процедури також тягне за собою для поліцейських певні наслідки юридичного характеру: звільнення, переміщення або призначення. Отже, наслідком атестації є виникнення, зміна або припинення правових відносин у сфері проходження служби в Національній поліції України.

До організаційних форм поліцейської діяльності насамперед належать організаційні дії, що здійснюються всередині відповідних органів та підрозділів Національної поліції, як-то проведення інструктажів, нарад, організація прес-конференцій та інших PR заходів.

Нарада являє собою спільне обговорення проблемних питань, що виникають у повсякденній діяльності певних лінійних або функціональних підрозділів. За характером наради бувають інформаційними, навчальними, інструктивними (роз'яснювальними), проблемними та координаційними.

Прес-конференція являє собою захід, що проводиться посадовими особами Національної поліції для ЗМІ та громадськості стосовно найбільш суспільно значущих подій в її системі. Проведенням прес-конференцій реалізується принцип відкритості та прозорості діяльності Національної поліції. Водночас брифінгом є стислий виступ, яким особи Національної поліції інформують про поточний стан справ та відповідають на питання щодо стану надання поліцейських послуг, протидії окремим видам злочинів або надають інформацію про резонансні надзвичайні події.

Організаційні дії можуть також здійснюватися й за межами системи поліції. До них слід віднести роз'яснювальну роботу серед населення щодо особистої поведінки та правил безпеки, заходи пропаганди, агітації, надання допомоги формуванням із забезпечення публічної безпеки й порядку, інформаційну співпрацю з органами державної влади та

місцевого самоврядування в частині забезпечення правопорядку на певній території тощо.

Адміністративний договір – це угода, укладена суб'єктами адміністративного права на підставі адміністративно-правових норм у загальнодержавних та інших публічних інтересах, правовий режим якої визначається змістом владних повноважень, носієм яких є обов'язково одна зі сторін. Для адміністративного права найбільш характерні функціонально-управлінські договори, договори між державними і недержавними організаціями.

Аналіз загальноправового поняття договору як угоди сторін, спрямованої на виникнення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків дає змогу виявити такі його ознаки: а) свобода волевиявлення, тобто добровільність укладення; б) рівність сторін; в) досягнення згоди по всіх істотних аспектах договору; г) еквівалентний характер; д) взаємна відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору; е) забезпечення договору державним примусом, що надає документу юридичної чинності.

Договори в приватному праві найчастіше регулюють відносини двох сторін і розраховані на встановлення, зміну та припинення конкретних правовідносин. У цьому сенсі вони є індивідуалізованими, тобто такими, що не породжують зобов'язань для інших фізичних та юридичних осіб.

Договори в публічному праві здебільшого є договорами нормативного характеру, тобто відрізняються встановленням правил тривалої дії для широкого кола адресатів, котрі повинні: видати правові акти, укласти угоди, здійснити юридично значущі дії.

Предметом публічно-правового договору є відносини владного характеру, причому лише ті з них, в яких допускається узгодження волевиявлення владних суб'єктів. Суб'єктами публічно-правового договору є суб'єкти публічно-правових відносин, котрі наділені насамперед публічно-владними повноваженнями. В адміністративному договорі це можуть бути органи Національної поліції України, інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи.

Іншими діями, що становлять зміст організаційно-правових форм, є матеріально-технічні дії (діловодство та документування, складання довідок, звітів, здійснення статистичного обліку, матеріально-технічні операції тощо).

Враховуючи напрями діяльності можливо запропонувати до форм поліцейської діяльності віднести: а) відкрити та б) конфіденційну.

Відкрита поліцейська діяльність характеризується вільним доступом відносно інформації, щодо діяльності поліції будь-яким громадянином,

наприклад, інформація щодо графіку прийому громадян: дільничним офіцером поліції, керівництвом відділку поліції, загально-доступна інформація, щодо матеріалів кримінального провадження (особливо, коли відносно особи прийнято відповідне рішення). Конфіденційна поліцейська діяльність, що включає характерні методи пошуку, що застосовуються під час проведення конкретного кримінального провадження; робота з особами, які виступають в якості викривачів корупції тощо.

Питання для самоконтролю

1. Поняття «форма діяльності».
2. Поняття та ознаки форми поліцейської діяльності.
3. Види форм поліцейської діяльності.
4. Організаційні форми поліцейської діяльності.
5. Правові акти управління.
6. Прес-конференція, як організаційна форма поліцейської діяльності.
7. Правові форми поліцейської діяльності.
8. Мета проведення службового розслідування.
9. Предмет публічно-правового договору.
10. Особливості конфіденційної поліцейської діяльності.

Рекомендовані джерела

1. Форма // Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6 : Т-Я. 768 с.
2. Бойко О. І. Історичні аспекти формування методологічних підходів до оцінювання діяльності дільничних офіцерів поліції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 3. С. 178–188.
3. Форма // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ–Ірпінь : Перун, 2005. URL: <http://slovopedia.org.ua/93/53412/1010103.html> (дата звернення 06.02.2023).
4. Адміністративне право : підруч. Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. 656 с.
5. Державне управління : підручник / А. Ф. Мельник, О. Ю. Обленський, А. Ю. Васіна ; за ред. А. Ф. Мельника. Київ : Знання, 2009. 582 с.

6. Курс адміністративного права України : підруч. / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сушенко та ін. ; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
7. Беспалова О. І., Джафарова О. В., Шатрава С. О. та ін. Поліцейська (адміністративна діяльність) : навчальний посібник / за заг. ред. Беспалової О. І. Харків, 2020. 396 с.
8. Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Адміністративне право (загальна частина) : навчальний посібник. Львів, 2019. 504 с.
9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).
10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

Словник основних термінів

Адміністративна поліцейська діяльність – це підзаконна, організаційно-розпорядча, врегульована нормами адміністративного права діяльність, пов'язана із застосуванням заходів адміністративного примусу та адміністративного нагляду в процесі реалізації державними органами закріплених повноважень із забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод громадян і надання допомоги особам, які її потребують.

Адміністративні акти – це підзаконне, владне, одностороннє волевиявлення, рішення уповноваженої особи Національної поліції, ухвалене в межах її компетенції, що містить індивідуальні приписи, пов'язані з виникненням, зміною чи припиненням правовідносин у сфері внутрішньосистемної діяльності поліції.

Адміністративний договір – це угода, укладена суб'єктами адміністративного права на підставі адміністративно-правових норм у загальнодержавних та інших публічних інтересах, правовий режим якої визначається змістом владних повноважень, носієм яких є обов'язково одна зі сторін. Для адміністративного права найбільш характерні функціонально-управлінські договори, договори між державними і недержавними організаціями.

Акт державного управління – це офіційний припис, що заснований на законі, прийнятий суб'єктом управління на будь-якому рівні державної ієрархії в порядку одностороннього волевиявлення і в межах його компетенції з додержанням встановленої процедури та форми і тягне за собою певні юридичні наслідки.

Поліцейська діяльність – особливий вид державно-управлінської діяльності поліції, спрямованої на охорону публічного порядку, забезпечення громадської (і будь-який інший) безпеки і пов’язаної із застосуванням заходів державного примусу.

Форми поліцейської діяльності це – визначені нормативно-правовими актами та здійснювані в межах своєї компетенції способи зовнішнього вираження дій Національної поліції України, з питань реалізації завдань і функцій в галузі правоохоронної діяльності, спрямованих на попередження правопорушень, охорону та захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави.

2.5 Методи поліцейської діяльності

Загальноприйнятою в теорії адміністративного права та адміністративної діяльності є думка, що під методом публічного управління розуміються способи (прийоми) цілеспрямованого організуючого впливу суб’єкта влади на колектив, групу або одну людину¹⁰⁵.

Саме у методах виражається змістовна сторона управлінської діяльності, саме те, яким чином здійснюється цілеспрямований вплив суб’єкта управління на об’єкт, яким чином посадові особи в процесі здійснення управлінської діяльності вирішують поставлені перед ними завдання.

У більшості сучасних словників поняття «метод» і «засіб» розглядаються як синоніми. Латинське слово “methodus” перекладається як «прийом», «спосіб», «метод». Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає метод як прийом або систему прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, сфері суспільного життя, виробництві тощо)¹⁰⁶.

У плані практичної діяльності метод – це спосіб діяти, спосіб здійснення функцій чи діяльності. Звідси цілком логічний зв’язок: «функція – діяльність – орган – спосіб здійснення діяльності». Таким чином, поняття «метод» стосовно будь-якої діяльності відповідає на питання, яким чином вона здійснюється, за допомогою яких засобів.

¹⁰⁵ Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. С. 18; Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. Т. 1: Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер’янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. С. 298.

¹⁰⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2005. С. 664.

Методи показують, як посадові особи у процесі здійснення управлінської діяльності вирішують поставлені їх завдання. Інакше висловлюючись, методи визначають якісну сторону управління.

Поліцейська діяльність виступає різновидом виконавчої (управлінської) діяльності, двома складовими якої є управління та охорона. Управління та охорона – це власне, не дві різні форми діяльності, а лише дві сторони однієї органічної цілісної діяльності, яка здійснюється виконавчою владою в межах загального державного управління.

Важливою складовою, яка характеризує методи поліцейської діяльності є визначення їх загальних управлінських ознак:

- вони органічно пов'язані з цільовим призначенням управлінської діяльності як особливого виду практичної реалізації завдань і функцій держави;

- вони виражають владно-організуючий (тобто управлінський) вплив органів виконавчої влади і інших суб'єктів державного управління (та їх посадових осіб) на відповідні керовані об'єкти;

- вони здійснюються у взаємозв'язках між суб'єктами та об'єктами державного управління;

- вони використовуються суб'єктами державного управління як засоби реалізації закріпленої за ними компетенції і безпосередньо виражають повноваження державно-владного характеру;

- вони придатні для багаторазового використання в процесі здійснення управлінської (поліцейської) діяльності;

- вони завжди мають своїм адресатом відповідні керовані об'єкти (індивідуальні або колективні);

- вони виступають засобами досягнення певної управлінської мети (охорона публічного порядку та безпеки, протидія злочинності);

- у методах управління у проявляється державний (публічний) інтерес та керівна воля держави;

- наявність адміністративно-правової форми опосередкування методів та реалізація їх у правових актах управління, під якою розуміється вид впливу, тобто управлінсько-розпорядча форма (наказ, вимога, дозвіл тощо);

- вибір конкретних методів управління прямо залежить не лише від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів поліцейської діяльності, а й насамперед від особливостей керованого об'єкта (наприклад, від сфери застосування, форми власності, індивідуального або колективного характеру тощо) і проявляється, як правило, у способах реалізації функціональної компетенції.

Слід відзначити, що головною ознакою методів державного управління в цілому та методів поліцейської діяльності зокрема є також

їх нормативно-правова регламентація, оскільки у методах відображається воля держави, повноваження юридично-владного характеру, що належать виконавчим органам, тому методи управління юридично оформляються та закріплюються адміністративно-правовими нормами.

Конституція України у частини другій ст. 19 закріплює положення, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України¹⁰⁷.

Викладене дозволяє сформулювати метод поліцейської діяльності у самому загальному плані: як спосіб юридичного та організаційного впливу, що багаторазово використовується органами поліції для охорони об'єктів поліцейської охорони (публічного порядку й безпеки, санітарно-епідеміологічного благополуччя, навколишнього природного середовища) та протидії протиправним посяганнями на них.

Структура методу поліцейської діяльності включає в себе чотири основні компоненти:

- 1) взаємозв'язок між учасниками поліцейської діяльності, що визначає вибір суб'єктом поліцейської діяльності необхідних прийомів і способів впливу;
- 2) визначення відповідних способів та засобів, які суб'єкт поліцейської діяльності використовує при охороні певних об'єктів;
- 3) мотиваційний фактор, що також впливає на вибір суб'єктом поліцейської діяльності відповідних знарядь і засобів впливу, обумовлений об'єктом охорони;
- 4) процесуальні (процедурні) дії, які мають місце при застосуванні методу поліцейської діяльності.

Вид взаємозв'язку між учасниками поліцейської діяльності – це вид правовідносин, у рамках якого суб'єкт, який здійснює владні поліцейські повноваження, вибирає способи юридичного та організаційного впливу на іншого суб'єкта.

У внутрішньоапаратних поліцейських правовідносинах, як «начальник – підлеглий», використовуються переважно загальні методи поліцейської діяльності.

Зовнішньоорганізаційні поліцейські правовідносини «поліцейський Патрульної служби – водій автотранспорту» передбачає використання складнішої системи методів, тобто використання загальних та на їх основі спеціальних методів поліцейської діяльності.

¹⁰⁷ Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Із змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Відповідні способи та засоби – це конкретні методи юридичного та організаційного впливу підрозділів поліції на громадян у процесі охорони певного об'єкта. Це можуть бути знаряддя та засоби, що належать до такого загального способу, як переконання: наприклад, роз'яснення населенню правил дорожнього руху, вимог дотримання санітарно-епідеміологічних обмежень.

Мотиваційний фактор є комплексом мотивів суб'єктів поліцейських правовідносини, мотивів, що формують методи поліцейської діяльності і впливають на вибір суб'єктом поліцейської діяльності відповідних прийомів і засобів впливу.

І у працівника поліції, і у громадянина, який вступає з ним у контакт, діють складні комплекси мотивів поведінки. У громадянині це – як правило, безкорисливі спонукання, що походять із таких почуттів, як совість, честь, чесність, повага до закону. Це спонукання, які мають на меті отримати від суспільства та держави моральні та матеріальні компенсації. Це спонукання, можуть бути основані на почутті страху перед законом та покаранням.

Мотивація поведінки визначає можливість застосування органами поліції різних факторів впливу, під час забезпечення охорони певного об'єкта, надає можливість вибору найбільш ефективних засобів та прийомів для досягнення правоохоронних цілей у сфері поліцейської діяльності.

Таким чином, методи адміністративної діяльності поліції є сукупністю способів і засобів, за допомогою яких співробітники поліції впливають на свідомість та поведінку осіб, з якими їм доводиться вступати в правові відносини в процесі здійснення покладених на них службових обов'язків.

Виходячи з наведеного, для забезпечення поліцейської діяльності слід використовувати методи управління, які визначаються передусім цілями, що стоять перед нею, з яких органічно випливають і особливості компетенції, закріпленої за суб'єктами такої діяльності, і способи її реалізації, і конкретні форми державного управління, в яких ці методи знаходять своє відображення.

Поліцейська діяльність, будучи спрямованою на вплив на суспільні відносини з метою досягнення певних цілей (забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку й безпеки), має передусім управлінський характер.

Серед науковців є багато різноманітних поглядів на зміст методів поліцейської діяльності. Так, О. С. Проневич визначає метод діяльності поліції як спосіб організаційного та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції (міліції) під час охорони

суспільного блага, запобігання і припинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз¹⁰⁸.

Інше визначення пропонує Ю. В. Фомін в його розумінні методи поліцейської діяльності це сукупність способів, засобів і прийомів юридичного та організаційного впливу, що постійно використовуються органами поліції з метою досягнення поставлених цілей щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, профілактики та боротьби зі злочинами й іншими правопорушеннями¹⁰⁹.

У наведених твердженнях загальною рисою, яка характеризує методи, що застосовуються під час здійснення поліцейської діяльності, є саме цільове спрямування їх застосування управлінні суспільними відносинами.

Виходячи із цього, методи поліцейської діяльності можна охарактеризувати як закріплені в нормативно-правових актах способи впливу суб'єктів поліцейської діяльності на суспільні відносини з метою забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, здійснення заходів поліцейського піклування особам, які цього потребують з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій або дії режиму воєнного стану.

У наукових джерелах існує значна кількість дефініцій з класифікації методів поліцейської діяльності. Правильне розуміння єдності та взаємного зв'язку методів поліцейської діяльності, їх класифікація важливі для пізнання їхньої сутності та умов більш ефективного застосування.

Серед науковців найбільше розповсюдження отримав поділ поліцейських методів діяльності на універсальні або загальні, до яких відносять методи переконання, безпосереднє управління, заохочення і примусу¹¹⁰ та спеціальні методи поліцейської діяльності: метод поліцейського нагляду, державної реєстрації, видачі та відкликання ліцензії, прямого примусу, координації, субординації, реординації, адміністративної юрисдикції тощо.

Широкий перелік спеціальних методів, які використовуються органами поліції, обумовлений неординарністю ситуацій, що виникають у процесі їх роботи, а також складністю та неоднозначністю людини, яка

¹⁰⁸ Проневіч О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. С. 17.

¹⁰⁹ Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 93.

¹¹⁰ Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. Т. 1: Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. С. 299; Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С. 15.

є об'єктом їхнього впливу. Саме цими факторами визначається можливість здійснення різних впливів щодо об'єктів, що охороняються, і посягаючих на них правопорушників, і як наслідок – застосування різних методів поліцейської діяльності.

Слід відзначити, що методи примусу і переконання не є специфічними для поліцейської діяльності та є притаманними будь-якій сфері державного управління.

Таким чином, система методів поліцейської діяльності складається з двох ланок. Перша ланка охоплює загальні методи, що використовуються органами поліції при виконанні всіх своїх дій та функцій, охорони всіх об'єктів поліцейської діяльності. Друга спеціальні методи поліцейської діяльності, які використовуються задля реалізації окремих спеціальних завдань та функцій.

Загальні методи характеризуються універсальністю, поширюються діяльність всіх органів виконавчої – управлінських і поліцейських. Вони знаходять застосування як у внутрішньо-апаратних, так і у зовнішньо-організаційних поліцейських правовідносинах.

За характером застосовуваних мотиваційних засобів впливу можна виділити чотири універсальні загальні методи поліцейської діяльності: переконання, безпосереднє управління, заохочення та примус.

Методи переконання передбачають здійснення впливу на свідомість і поведінку людей для спонукання їх до певних дій (або утримання від них), формування у них певних переконань.

Переконання – це словесний та організаційний вплив органів виконавчої (посадових осіб) на підлеглий персонал, конкретного громадянина, юридичну особу, соціальні групи, або населення всієї країни, що здійснюється на правовій та моральній основі.

Переконання як метод діяльності органів поліції реалізується у різних формах, починаючи від зауваження, зробленого нарядом Патрульної служби громадянину за неправильний перехід вулиці і закінчуючи агітаційно-роз'яснювальною роботою у засобах масової інформації.

Як процес, як вплив у галузі поліцейських відносин, даний метод складається з двох взаємодіючих частин, які виражають себе в тому, що: 1) орган поліції словесно та організаційно впливає на громадян; 2) громадяни добровільно та сумлінно дотримуються вимог правової норми, підпорядковуються встановленим приписам.

Переконання в поліцейській діяльності має за мету досягнення наступних цілей:

- виховання у громадян стійкої звички правомірної поведінки;
- запобігання протиправних вчинків;

- безпосередній вплив на свідомість правопорушників.

Заходи переконання, які застосовуються в поліцейській діяльності поліції, об'єднуються у кілька груп (видів, форм переконання):

1. Заходи переконання виховного характеру:

- заходи, що забезпечують моральне та правове виховання;
- заходи заохочення (морального та матеріального стимулювання);

2. Заходи суспільного впливу – це соціальний вплив жителів громади, трудового колективу, громадської організації на правопорушника.

3. Заходи переконання організаційного характеру:

- заходи, які забезпечують публічність у діяльності поліції;
- заходи щодо організаційно-інформаційної роботи серед населення.

На відміну від заходів, пов'язаних із застосуванням примусу, точний перелік та класифікація методів переконання у законодавстві не закріплюються. У зв'язку із цим у науковій літературі не існує єдиного усталеного переліку форм, у яких реалізуються методи переконання.

Так, серед заходів переконання найчастіше виділяють такі:

- правове виховання населення;
- постійне інформування населення про стан правопорядку і боротьби із злочинністю;
- агітаційно-роз'яснювальна робота серед населення;
- критика антигромадських проявів;
- роз'яснення завдань і функцій поліції;
- обмін передовим досвідом;
- стимулювання ініціативи громадськості у справі надання правоохоронним органам допомоги у боротьбі з правопорушеннями¹¹¹.

На думку науковці найбільш ефективними та найчастіше використовуваними формами методу переконання у діяльності органів поліції є: роз'яснення, що надається громадянину посадовими особами у разі обмеження його права і свободи; висловлення правомірної вимоги посадовцем, (яка повинна відбуватися у культурній та коректній формі); співбесіда; консультування; інструктування; агітаційно-масова робота серед населення, що проводиться засобами офіційних електронних порталів державних інституцій та публічних медіа ресурсів (Інтернет, друковані видання, радіо, телебачення).

Різноманіття перерахованих форм реалізації відображає універсальний характер методу переконання у поліцейській діяльності, обумовлено наявністю широкого спектру правоохоронних цілей, а саме: формування

¹¹¹ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кер. авт. кол. В. А. Глуховея. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 82.

правової свідомості громадян, їх переконаності в доцільності виконання правових розпоряджень; виховання внутрішньої потреби і звички дотримуватись законів; впливу на правопорушників; профілактики правопорушень¹¹².

З названих форм переконання як методу поліцейської діяльності як приклад можна вибрати інформування та інструктування. Інформування та інструктування є типовими видами впливу методу переконання.

Цей вплив має характер м'якої імперативності. Якоюсь мірою він є тотожним консультуванню, хоча відрізняється від нього своєю активністю. Метод інформування та інструктування особливо широко застосовується у діяльності підрозділів Патрульної служби, Служби дільничних офіцерів поліції та керівного складу підрозділів поліції, які мають одним із своїх основних завдань систематичне інструктування громадян, організацій, юридичних осіб, особового складу.

Нормативно визначено порядок постійного інформування населення про стан правопорядку та результати протидії злочинності. Відповідно до частини 1 ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують і опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції¹¹³.

Окрім цього, відповідно до частини 3 ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» на керівників територіальних органів покладено обов'язок регулярно оприлюднювати статистичні й аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних вебпорталах органів, які вони очолюють та під час особистих зустрічах з громадськістю.

Одним з завдань поліції є постійне проведення правовиховної та роз'яснювальної роботи серед населення. На Національну поліцію покладаються обов'язки щодо сприяння поширенню правових знань серед населення. Так, відповідно до частини 4 ст. 20 Закону України «Про дорожній рух» поліція надає допомогу у проведенні профілактичних заходів і в навчанні різних груп населення Правилам дорожнього руху¹¹⁴.

¹¹² Петков В. П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 61. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2005_1_10.pdf

¹¹³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 1970.

¹¹⁴ Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 року № 3353-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.

Поєднання методів переконання і примусу є універсальним принципом поліцейської діяльності, який проявляється через систему стимулюючих методів, включно з адміністративними, соціально-психологічними та економічними¹¹⁵.

Адміністративний примус визначається як застосування уповноваженими суб'єктами до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі й бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру з метою охорони суспільних відносин, що виникають у сфері державного управління, шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх учинення¹¹⁶.

До головних ознак методу адміністративного примусу можна віднести наступні складові:

- адміністративний примус використовується в поліцейській діяльності для охорони суспільних відносин у сфері публічного порядку й безпеки;
- механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави і порядок застосування відповідних примусових заходів;
- порядок застосування примусових заходів регулюється, як правило, нормами адміністративного права, які містяться у нормах адміністративного законодавства або адміністративно-правових нормах актів виконавчих і розпорядчих органів влади;
- застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів публічного управління і лише у виключних, установлених законодавством випадках такі засоби можуть застосовувати органи судової влади¹¹⁷.

З наведеного можна сформулювати визначення адміністративного примусу у поліцейській діяльності – як сукупності передбачених адміністративно-правовими нормами заходів, що застосовуються органами Національної поліції до громадян незалежно від їх волі й бажання з метою реалізації поставлених перед поліцією завдань із забезпечення публічного порядку й безпеки, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах,

¹¹⁵ Ковалів М. В. Переконання та примус як загальні методи впливу в органах виконавчої влади. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2015. Вип. 1. С. 213–214.

¹¹⁶ Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. С. 11–12.

¹¹⁷ Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С. 151.

визначених законом, поліцейських послуг та поліцейського піклування особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій або дії режиму воєнного стану потребують такої допомоги.

У свою чергу, залежно від визначеної мети застосування примусу виділяються три групи заходів.

1. Адміністративно-запобіжні заходи. Ця група заходів застосовується, коли факт правопорушення відсутній, проте існує реальна можливість його вчинення або настання інших негативних наслідків (наприклад, в умовах стихійного лиха, техногенної катастрофи тощо).

Метою таких заходів є:

- попередження чи виявлення конкретних правопорушень;
- забезпечення публічної безпеки й порядку;
- запобігання негативним наслідкам надзвичайних ситуацій.

2. Заходи адміністративного припинення. Ці заходи застосовуються за наявності факту правопорушення.

Метою їх застосування можуть бути:

- припинення протиправних дій особи;
- усунення шкідливих наслідків протиправної поведінки;
- створення умов для можливого подальшого притягнення винних до відповідальності (забезпечення провадження у справах про адміністративні проступки).

До заходів адміністративного припинення загального призначення належать: 1) вимога про припинення злочину або адміністративного правопорушення, а також дії, що перешкоджають здійсненню повноважень поліції; 2) усунення від керування транспортними засобами осіб, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони перебувають у стані сп'яніння, а також не мають документів на право керування чи користування транспортним засобом; 3) заборона експлуатації транспортного засобу; 4) затримання транспортного засобу; 5) заборона діяльності об'єктів дозвільної системи; 6) вилучення речей, предметів та речовин, вилучених із цивільного обороту, що перебувають у громадян без спеціального дозволу.

Перелічені заходи адміністративного припинення носять загальний ординарний характер і застосовуються уповноваженими співробітниками поліції як звичайна правоохоронна реакція на виявлене протиправне діяння при виконанні покладених на них функціональних обов'язків.

Адміністративні стягнення застосовуються з метою покарання осіб, які вчинили правопорушення.

До заходів адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення) відносяться адміністративні покарання, що призначаються уповноваженими на те органами та посадовими особами, за скоєння адміністративних правопорушень фізичними чи юридичними особами. До компетенції поліції віднесено призначення таких видів адміністративних покарань, як попередження та адміністративний штраф.

Крім того, поліція забезпечує виконання адміністративного арешту, позбавлення права керування транспортним засобом (за винятком трактора, самохідної машини тощо), а також платного вилучення та конфіскації зброї та бойових припасів, що призначаються виключно суддями.

Окрім власне адміністративних стягнень, в окремих випадках можуть також застосовуватися й інші заходи із притягнення особи до адміністративної відповідальності (наприклад, заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, передбачені ст. 24¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення¹¹⁸).

Безпосереднє управління. Даний метод поліцейської діяльності полягає у прямому та систематичному впливі органів поліції та їх посадових осіб на керовані об'єкти відповідно до поставлених цілей та завдань.

Назвемо найбільш характерні риси даного методу:

а) порівняно з іншими методами поліцейської діяльності метод безпосереднього управління використовується в основному у внутрішньо-апаратних відносинах і поширюється, як правило, на об'єкти, які перебувають у безпосередньому підпорядкуванні посадових осіб поліції;

б) оперативний характер даного методу проявляється в масі щоденних вертикальних та горизонтальних службових впливів для отримання певних рутинних результатів;

в) це поточне, повсякденне управління оперативного характеру здійснюється державними службовцями не «для себе», а спрямоване на ефективну роботу органів поліції з населенням.

Метод безпосереднього управління як метод поліцейської діяльності найчастіше використовується при безпосередньому спілкуванні начальника з підлеглими співробітниками, а також між самими співробітниками в ході виконання ними службових обов'язків. Безпосереднє спілкування, зокрема зустрічі керівника з окремими співробітниками, з групами, досить невеликими для двостороннього обміну думками, дозволяє ставити запитання та обговорювати їх. Використання цього методу

¹¹⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.

надає, таким чином, і можливість встановлення ефективного зворотнього зв'язку між суб'єктами службової діяльності.

Заохочення – важливий метод поліцейської діяльності, який полягає у публічному визнанні заслуг, моральному чи матеріальному нагородженні, наданні суспільної пошани особі чи колективу у зв'язку з досягнутими успіхами у роботі, виконанні громадських обов'язків, припиненні правопорушення.

Метод заохочення апелює до одного з наймогутніших стимулів, закладених у природі людини, – до почуття зацікавленості.

Зацікавленість, моральна, матеріальна, пов'язана з кар'єрними устремліннями, створює якісно іншу мотивацію поведінки, з якою не завжди можуть конкурувати інші мотивації, засновані на почуттях справедливості, чесності, законності, страху покарання.

Необхідно зауважити, що такі людські категорії, як совість, почуття громадянського обов'язку, законослухняність, правосвідомість присутні не у всіх громадян та проявляються з неоднаковою інтенсивністю. Слід відзначити, що у окремих людських колективах вони знаходяться не на тому рівні, який бажаний суспільству. Тому держава, органи виконавчої влади, зокрема, органи поліції для того, щоб досягти практичних результатів у сфері правоохоронної діяльності, повинні вводити в дію фактор, який був і є всеосяжним та ефективним за будь-якого ладу і в будь-якому суспільстві, яким виступає чинник морального та матеріального заохочення.

Як метод поліцейської діяльності заохочення характеризується такими рисами:

- 1) він є персоніфікованим, застосовується до індивідуальних та колективних суб'єктів;
- 2) він може мати місце як у межах державно-службових відносин та бути адресованим співробітнику поліції, так і в межах поліцейських зовнішніх організаційних відносин та бути застосованим до громадян;
- 3) він застосовується на правовій основі, тобто, регулюється адміністративно – правовими нормами, які розміщені у низці нормативно-правових актів.

Метод поліцейської діяльності заохочення уявляє собою систему способів заохочення або сукупність різних заохочувальних впливів. Ці дії можна поділити на три групи (хоча можливі змішані комбінації): моральні заохочення; матеріальні заохочення; заохочення, пов'язані з просуванням по службі.

У відповідності з п. 2 ст. 6 Дисциплінарного статуту Національної поліції до поліцейських можуть застосовуватися такі види заохочень:

- 1) дострокове зняття дисциплінарного стягнення;

- 2) занесення на дошку пошани;
- 3) заохочення грошовою винагородою;
- 4) заохочення цінним подарунком;
- 5) надання додаткової оплачуваної відпустки тривалістю до п'яти діб;
- 6) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України;
- 7) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
- 8) дострокове присвоєння чергового спеціального звання;
- 9) присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого займаною штатною посадою;
- 10) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя»;
- 11) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя»¹¹⁹.

Однак на наш погляд, має сенс надати розгорнуту характеристику змісту заохочень перших двох груп, які застосовують у своїй діяльності органи державної влади (у даному випадку Національна поліція) до громадян.

Насамперед це – моральні заохочення, які в західноєвропейських країнах часто називають «почесними компенсаціями». До них належить широкий перелік морально-правових заохочувальних впливів, що застосовуються до громадян і колективних суб'єктів за досягнення, дії, що позитивно оцінюються органами держави. Ці заохочення включають в себе оголошення подяки громадянину за допомогу поліції при затриманні правопорушника, вручення цінного дарунка, а також нагородженням державними нагородами за самовідданість і відвагу, виявлені при порятунку людей, охороні публічного порядку, у боротьбі зі злочинністю, під час стихійних лих, пожеж, катастроф та надзвичайних обставин.

Стимулювання ініціативи громадськості у справі надання правоохоронним органам допомоги у протидії злочинності є ключовим завданням поліцейських підрозділів. Базовим законом у сфері залучення громадськості до надання Національній поліції допомоги у боротьбі з правопорушеннями є Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»¹²⁰

¹¹⁹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. *Голос України* від 07.07.2018. № 122.

¹²⁰ Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>.

Зокрема, стаття 18 цього Закону передбачає можливість застосування заходів заохочення щодо членів громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону (оголошення подяки, видача цінного подарунка чи грошової винагороди, переважне право на вступ до навчальних закладів системи МВС України, Національної поліції, прийняття на службу до органів Національної поліції або Державної прикордонної служби України)¹²¹

Особливе значення мають процедури, притаманні методу координації в управлінні поліцейською діяльністю. Вони проявляються як:

- різноманітні засоби практичного досягнення позитивного управлінського результату через здійснення управлінських функцій;
- цілеспрямований управлінський вплив з боку керуючого суб'єкта на поведінку керованого об'єкта з метою вирішення найважливіших управлінських завдань;
- застосування конкретних методів у межах компетенції кожного підрозділу поліції або взаємодіючого правоохоронного органу;
- надання методам управління юридично-владних повноважень правоохоронних органів, які можуть проявлятися у правових формах управління;
- відображення характеру взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом управління у сфері правоохоронної діяльності.

Отже, метод координації безпосередньо пов'язаний з такими елементами управління, як компетенція, функції, мета, зміст та форми управлінської діяльності, правове стимулювання.

Координація – це спеціальний метод поліцейської діяльності, в основі якого є необхідність узгодження управлінський дій між кількома суб'єктами для досягнення спільної мети. Узгодженість у діях досягається через дії, що урівнюють цілі та обмежують вибір альтернатив за ними.

При застосуванні методів координації у поліцейській діяльності, що мають владний та обов'язковий характер взаємодії, використовують силу впливу не тільки для примусу, а й для доцільної узгодженості у діях.

Це дає можливість створити об'єктивні умови для всіх структурних підрозділів поліції у забезпеченні публічного порядку й безпеки та ефективної протидії злочинності на основі усунення протиріч для досягнення єдиної цілі.

Перевага цих методів, на відміну від інших, полягає у тому, що джерела їх походження пов'язуються не зі статусом органу, який його

¹²¹ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с. С. 47.

застосовує, а зі змістом тих завдань, що стоять перед кількома органами (підрозділами).

Координаційні методи дуже схожі з адміністративними. Але, на відміну від адміністративних, для координаційних методів характерні такі риси, як гнучкість, економічність та сумісність з іншими методами.

Методи координації яскраво проявляються у самому процесі забезпечення координації, що пов'язане: по-перше, з пріоритетом тих дій, які необхідні для ефективної протидії злочинності; по-друге, – при проектуванні, створенні або удосконаленні заходів протидії злочинності; по-третє, – це методи, що використовуються командою, яка виконує координацію та інші процедури з забезпечення публічного порядку й безпеки та протидії злочинності.

Координуючі органи у поліцейській діяльності можуть впливати на об'єкти управління шляхом прямого або непрямого впливу. Прямий вплив виражає волю відповідного органу – наказ. Непрямий вплив – це створення умов зацікавленості у виконавців через надання їм можливості обрати варіант поведінки тощо.

Проблема застосування методу координації у поліцейській діяльності лежить у площині його розумного поєднання з урахуванням суб'єктивних та об'єктивних чинників та інших умов. Послідовне вирішення цього завдання залежить від наявного стану роботи з упорядкування системи координації як у сфері поліцейської діяльності так і у управлінні всією правоохоронною системою держави.

Близькими за змістом свого правового управлінського впливу до методу координації є методи субординації – це спеціальний метод поліцейської діяльності, основою якого є підпорядкованість об'єкта управління суб'єктові управлінського впливу та реординації – спеціальний метод поліцейської діяльності, основою якого є право керованого об'єкта вимагати від керівного суб'єкта управління створення необхідних умов для забезпечення своєї діяльності.

Підпорядкованість притаманна територіальним органам міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо вищих органів управління. Метод субординації як один з методів адміністративно-правового регулювання полягає в підпорядкованості між об'єктом щодо якого здійснюється розпорядчий вплив і суб'єктом, що його здійснює. Науковці визначають «субординацію» як «вертикальну» взаємодію сторін, в межах якої одна сторона підпорядкована іншій, при цьому у суб'єкта вищого рівня наявні владні повноваження щодо суб'єкта нижчого рівня.

Останнім часом в науковій літературі термін «реординація» все частіше вживається для повної характеристики управлінських

правовідносин і переважно тих, що виникають у системі підрозділів Національної поліції.

Реординаційні відносини – це ті відносини, які виникають в процесі реалізації владних повноважень нижчим рівнем щодо вищого рівня в системі публічної влади одночасно розглядаючи їх як такі, що є реакцією на публічно-владний вплив.

Однак, досліджуючи ефективність взаємодії між органами публічної влади вчені встановили, що ефективність горизонтальних комунікацій становить 90 %, вертикальні ж комунікації є менш ефективними і забезпечують продуктивність на рівні лише 20–25 %, так як саме такий обсяг інформації належним чином передається до виконавців і сприймається ними належним чином¹²².

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити такі узагальнюючі висновки.

1. Методи поліцейської діяльності є різновидом методів державного управління та являють собою законодавчо закріплені способи впливу суб'єктів поліцейської діяльності на суспільні відносини з метою забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання послуг із допомоги особам, які цього потребують з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій.

2. Універсальними методами поліцейської діяльності є переконання і примус, застосування яких є характерним для всіх сфер управлінської діяльності.

3. Переконання є основним методом поліцейської діяльності, і йому по змозі має надаватися перевага. Широкі можливості застосування методів примусу є характерною рисою поліцейської діяльності, однак їх слід розглядати як крайній захід, застосування якого є можливим лише у випадку, якщо іншими методами цілі поліцейської діяльності досягти неможливо.

4. Центральне місце серед спеціальних методів поліцейської діяльності посідає адміністративний примус, який являє собою сукупність передбачених адміністративно-правовими нормами заходів, що застосовуються органами Національної поліції до осіб незалежно від їх волі й бажання з метою реалізації поставлених перед поліцією завдань із забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам,

¹²² Цуруль О. А. Менеджмент у державних організаціях : навч. посіб. К : КНЕУ, 2002. 142 с.

які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

5. Метод безпосереднього управління. Даний метод поліцейської діяльності полягає у прямому та систематичному впливі органів поліції та їх посадових осіб на керовані об'єкти відповідно до поставлених цілей та завдань.

6. Координація – це спеціальний метод поліцейської діяльності, в основі якого є необхідність узгодження управлінських дій між кількома суб'єктами для досягнення спільної мети.

7. Заходи адміністративного примусу поділяються на адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення та адміністративні стягнення.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та ознаки методів поліцейської діяльності.
2. Види методів поліцейської діяльності.
3. Мета, завдання та призначення методів поліцейської діяльності.
4. Переконавання як метод поліцейської діяльності.
5. Примус як метод поліцейської діяльності.
6. Характеристика спеціальних методів поліцейської діяльності.
7. Характеристика адміністративно – попереджувальних (запобіжних) заходів, що застосовуються Національною поліцією.
8. Безпосереднє управління як головний метод внутрішньосистемної поліцейської діяльності.

Рекомендовані джерела

1. Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кер. авт. кол. В. А. Глуховець. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. Т. 1: Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.
3. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богущький, В. М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь. Перун, 2005. VIII. 1728 с.

5. Ковалів М. В. Переконавання та примус як загальні методи впливу в органах виконавчої влади. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. Вип. 1. С. 213–214.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
8. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 32 с.
9. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Із змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
10. Петков В. П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 61. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2005_1_10.pdf
11. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.
12. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 246 с.
13. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 1970.
14. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 року № 3353-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338 .
15. Про Дисциплінарний статут Національної поліції : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. *Голос України* від 07.07.2018. № 122.
16. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>
17. Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 91–94.
18. Пуруль О. А. Менеджмент у державних організаціях : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2002. 142 с.

Словник основних термінів

Адміністративний нагляд – здійснення спеціальними державними органами цільового спостереження виключно у сферах значної суспільної небезпеки за дотриманням підприємствами, установами, організаціями та громадянами правил, передбачених нормативно-правовими актами.

Адміністративний примус Національної поліції – це застосування відповідними суб'єктами до осіб, які не перебувають в їхньому підпорядкуванні, незалежно від волі й бажання останніх, передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру з метою охорони суспільних відносин, що виникають у сфері державного управління шляхом попередження й припинення правопорушень, покарання за їх вчинення.

Адміністративні повноваження – взаємопов'язані (об'єднані) адміністративні обов'язки та права суб'єкта публічного адміністрування, надані йому законним чином і необхідні для досягнення поставлених перед ним завдань.

Адміністративно-запобіжні заходи – комплекс заходів впливу морального, фізичного, організаційного та іншого характеру, які дозволяють виявляти і не допускати правопорушення, забезпечувати правопорядок за різних обставин.

Адміністративний нагляд – здійснення спеціальними державними органами цільового спостереження виключно у сферах значної суспільної небезпеки за дотриманням підприємствами, установами, організаціями та громадянами правил, передбачених нормативно-правовими актами.

Дозвільні процедури – установлений чинним законодавством порядок діяльності суб'єктів публічного адміністрування, за результатами якої надаються дозволи на провадження певних видів діяльності та здійснення юридично значущих дій.

Заходи адміністративного припинення – засновані на законі засоби примусового переривання (припинення) діянь, які мають ознаки адміністративного правопорушення, а в окремих випадках – кримінально-правовий характер, спрямовані на недопущення шкідливих наслідків протиправної поведінки, забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення і притягнення винних до адміністративної, а у виняткових випадках – до кримінальної відповідальності.

Інспекційні процедури – установлений чинним законодавством порядок втручальної контрольно-наглядової діяльності суб'єктів, що полягає

у здійсненні перевірок щодо дотримання законів та інших нормативно-правових актів у сфері поліцейської діяльності.

Компетенція – комплекс взаємопов'язаних елементів (мети, завдань, предмета відання та повноважень), що характеризує особливості діяльності конкретного суб'єкта публічного адміністрування, зумовлені його місцем в поліцейській діяльності.

Метод – прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо).

Методи поліцейської діяльності – це закріплені в нормативно-правових актах способи впливу суб'єктів поліцейської діяльності на суспільні відносини з метою забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, здійснення заходів поліцейського піклування особам, які цього потребують з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій або дії режиму воєнного стану.

Методи адміністративної діяльності Національної поліції – це сукупність способів, засобів адміністративно-правового впливу, що застосовуються органами Національної поліції з метою практичної реалізації покладених на них завдань і функцій.

Переконання – це метод в діяльності Національної поліції, що реалізується через вплив на свідомість і волю осіб, із метою формування в них позиції добровільного дотримання ними норм права.

Поліцейська діяльність – це врегульована нормами права специфічна державно-владна діяльність спеціально уповноваженого органу виконавчої влади – Національної поліції України, метою якої є служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Поліцейський – громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Примус у поліцейській діяльності – це сукупність передбачених адміністративно-правовими нормами заходів, що застосовуються органами Національної поліції до громадян незалежно від їх волі й бажання з метою реалізації поставлених перед поліцією завдань із забезпечення публічного порядку й безпеки, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, поліцейського піклування особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій або дії режиму воєнного стану потребують такої допомоги.

2.6 Дисципліна в поліцейській діяльності

2.6.1 Службова дисципліна в Національній поліції України

Службова дисципліна – дотримання поліцейським Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників.

Службова дисципліна ґрунтується на створенні необхідних організаційних та соціально-економічних умов для чесного, неупередженого і гідного виконання обов'язків поліцейського, повазі до честі і гідності поліцейського, вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків поліцейського шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу.

Службова дисципліна, крім основних обов'язків поліцейського, визначених статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію»¹²³, зобов'язує поліцейського:

- 1) бути вірним Присязі поліцейського, мужньо і вправно служити народу України;
- 2) знати закони, інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) обов'язки;
- 3) поважати права, честь і гідність людини, надавати допомогу та запобігати вчиненню правопорушень;
- 4) безумовно виконувати накази керівників, віддані (видані) в межах наданих їм повноважень та відповідно до закону;
- 5) вживати заходів до негайного усунення причин та умов, що ускладнюють виконання обов'язків поліцейського, та негайно інформувати про це безпосереднього керівника;
- 6) утримуватися від дій, що перешкоджають іншим поліцейським виконувати їхні обов'язки, а також які підризують авторитет Національної поліції України;
- 7) утримуватися від висловлювань та дій, що порушують права людини або принижують честь і гідність людини;
- 8) знати і виконувати заходи безпеки під час несення служби, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку;

¹²³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

9) підтримувати рівень своєї підготовки (кваліфікації), необхідний для виконання службових повноважень;

10) берегти службове майно, забезпечувати належний стан зброї та спеціальних засобів;

11) поважати честь і гідність інших поліцейських і працівників поліції, надавати їм допомогу та стримувати їх від вчинення правопорушень;

12) дотримуватися правил носіння однострою та знаків розрізнення;

13) сприяти керівникові в організації дотримання службової дисципліни, інформувати його про виявлені порушення, у тому числі вчинені іншими працівниками поліції;

14) під час несення служби поліцейському заборонено перебувати у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння.

Поліцейський перебуває під захистом держави. Права поліцейського та порядок їх реалізації з урахуванням особливостей служби в поліції визначаються Конституцією та законами України.

Обмеження прав поліцейського не допускається, крім випадків, визначених законом.

Під час виконання службових обов'язків поліцейський має право:

1) на повагу до своєї особистості, коректне ставлення з боку керівників, колег та інших осіб;

2) вимагати письмового оформлення обсягу посадових (функціональних) обов'язків за відповідною посадою та створення умов, необхідних для їх виконання;

3) приймати у межах, визначених посадовими (функціональними) обов'язками, рішення або брати участь у їх підготовці;

4) на доступ до службової інформації, необхідної для виконання обов'язків за посадою;

5) на просування по службі, збільшення грошового забезпечення з урахуванням результатів службової діяльності та рівня кваліфікації;

6) на захист персональних даних, переданих у розпорядження Національної поліції України та її територіальних органів;

7) ознайомлюватися з матеріалами особової справи, висновками службового розслідування, що проводиться стосовно нього, а також долучати до нього свої пояснення;

8) робити копії матеріалів особової справи, висновків службового розслідування за допомогою технічних засобів з урахуванням обмежень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України¹²⁴, зако-

¹²⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

нами України «Про захист персональних даних»¹²⁵, «Про державну таємницю»¹²⁶ та іншими законами;

9) на неупереджений розгляд скарг, поданих на його рішення, дії чи бездіяльність, а також на неупереджений розгляд поданих ним скарг, у тому числі на рішення, дії чи бездіяльність його керівників;

10) на правничу допомогу та захист своїх прав під час розгляду скарг або під час проведення службових розслідувань;

11) на захист від переслідування у разі повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень, здійснених керівництвом та працівниками Національної поліції України;

12) на забезпечення спеціальними засобами безпеки з урахуванням особливостей проходження служби.

За своїм службовим становищем поліцейські можуть бути керівниками або підлеглими стосовно інших поліцейських.

Керівник – це службова особа поліції, наділена правами та обов'язками з організації службової діяльності підлеглих їй поліцейських та інших працівників поліції і контролю за їхньою службовою діяльністю.

Керівник, якому поліцейський підпорядкований за службою, у тому числі тимчасово, є прямим керівником для нього. Найближчий до підлеглого прямий керівник є безпосереднім керівником.

Під час виконання службових обов'язків поліцейський підпорядковується лише своєму безпосередньому та прямому керівникові.

Забороняється втручання в службову діяльність поліцейських особами, які не є їхніми прямими керівниками, крім випадків, визначених Конституцією та законами України.

У разі спільного виконання службових обов'язків поліцейськими, які не підпорядковані один одному по службі, старшим вважається поліцейський, визначений безпосереднім керівником або який займає вищу посаду. Якщо поліцейські займають рівні посади, старший визначається за спеціальним званням.

Керівник несе відповідальність за дотримання підлеглими службової дисципліни. З метою забезпечення дотримання службової дисципліни керівник зобов'язаний:

1) створити умови, необхідні для виконання підлеглими обов'язків поліцейського;

¹²⁵ Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹²⁶ Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

2) поважати честь і гідність підлеглих, не допускати порушень їхніх прав та соціальних гарантій;

3) розвивати у підлеглих розумну ініціативу та самостійність під час виконання ними обов'язків поліцейського;

4) сприяти підвищенню підлеглими рівня кваліфікації, достатнього для виконання службових повноважень;

5) вивчати індивідуальні та професійні якості підлеглих, забезпечуючи прозорість і об'єктивність в оцінюванні їхньої службової діяльності;

6) забезпечити сприятливий стан морально-психологічного клімату в колективі, своєчасно вчиняти дії із запобігання порушенню службової дисципліни підлеглими та виникненню конфліктів між ними;

7) контролювати дотримання підлеглими службової дисципліни, аналізувати її стан та об'єктивно доповідати про це безпосередньому керівникові, проводити профілактичну роботу із зміцнення службової дисципліни та запобігання вчиненню підлеглими правопорушень;

8) у разі виявлення порушення підлеглим службової дисципліни вжити заходів для припинення такого порушення та застосувати дисциплінарне стягнення до порушника або порушити клопотання про застосування стягнення уповноваженим керівником.

Наказ є формою реалізації службових повноважень керівника, згідно з якими визначаються мета і предмет завдання, строк його виконання та відповідальна особа. Наказ має бути чітко сформульований і не може допускати подвійного тлумачення.

Наказ, прийнятий на основі Конституції та законів України і спрямований на їх виконання, віддається (видається) керівником під час провадження ним управлінської діяльності з метою виконання покладених на нього завдань та здійснення функцій відповідно до наданих повноважень.

Наказ може віддаватися усно чи видаватися письмово, у тому числі з використанням технічних засобів зв'язку.

Наказ віддається (видається), як правило, у порядку підпорядкованості. За потреби прямий керівник може віддати (видати) наказ підлеглому, минаючи його безпосереднього керівника, про що він повідомляє безпосередньому керівнику підлеглого або підлеглий сам доповідає про отримання нового наказу своєму безпосередньому керівнику.

Віддавати (видавати) незаконний наказ або такий, що не пов'язаний із службовою діяльністю поліції або виходить за межі посадових (функціональних) обов'язків керівника, забороняється.

Керівник відповідає за відданий (виданий) наказ, результати його виконання, відповідність його закону.

Наказ, відданий (виданий) з порушенням вимог закону або з перевищенням повноважень, є недійсним та підлягає скасуванню прямим керівником.

Поліцейський отримує наказ від керівника в порядку підпорядкованості та зобов'язаний неухильно та у визначений строк точно його виконувати. Забороняється обговорення наказу чи його критика.

За відсутності можливості виконати наказ поліцейський зобов'язаний негайно повідомити про це безпосередньому керівнику з обґрунтуванням причин невиконання і повідомленням про вжиття заходів до подолання перешкод у виконанні наказу.

У разі якщо поліцейський, який виконує наказ безпосереднього керівника, отримав від прямого керівника новий наказ, що стає перешкодою для виконання попереднього, він зобов'язаний негайно доповісти про це керівникові, який віддав (видав) такий наказ, і після отримання його згоди припинити виконання попереднього наказу. Керівник, який віддав (видав) новий наказ, повідомляє про це керівнику, який віддав (видав) попередній наказ.

Поліцейському забороняється виконувати злочинний або явно незаконний наказ. У разі одержання наказу, що суперечить закону, підлеглий не повинен виконувати його, про що зобов'язаний невідкладно в письмовій формі доповісти керівнику, який віддав (видав) наказ, та своєму безпосередньому керівникові, а в разі наполягання на його виконанні – письмово повідомити про це прямому керівнику.

Виконання поліцейським злочинного або явно незаконного наказу, а також невиконання правомірного наказу тягнуть за собою відповідальність, передбачену Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹²⁷ та законом.

Наказ вищих органів, керівників, посадових та службових осіб не може бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

2.6.2 Поняття та види заохочень

Заохочення є засобом підтримання службової дисципліни, що полягає у відзначенні поліцейського за успішне виконання ним обов'язків, а також за інші заслуги перед державою та суспільством.

¹²⁷ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

До поліцейських можуть застосовуватися такі види заохочень:

- 1) дострокове зняття дисциплінарного стягнення;
- 2) занесення на дошку пошани;
- 3) заохочення грошовою винагородою;
- 4) заохочення цінним подарунком;
- 5) надання додаткової оплачуваної відпустки тривалістю до п'яти діб;
- 6) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України;
- 7) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
- 8) дострокове присвоєння чергового спеціального звання;
- 9) присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого займаною штатною посадою;
- 10) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя»;
- 11) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя».

За мужність, відвагу, героїзм, особливі заслуги перед державою в боротьбі із злочинністю, забезпеченні публічної безпеки і порядку, зразкове виконання службових обов'язків може бути внесено подання про нагородження поліцейського державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Подання про нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України керівника Національної поліції України вносить Міністр внутрішніх справ України.

Подання про нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України інших поліцейських вносить Міністр внутрішніх справ України за поданням керівника Національної поліції України.

Подання про нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України поліцейських, які проходять службу або навчаються у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, вносить Міністр внутрішніх справ України за поданням ректора такого навчального закладу, що погоджується керівником Національної поліції України.

Подання про нагородження державними нагородами України поліцейського за виявлені мужність, відвагу, героїзм, особливі заслуги в боротьбі із злочинністю, забезпеченні публічної безпеки і порядку вноситься незалежно від наявності у поліцейського дисциплінарних стягнень.

Міністрові внутрішніх справ України належить право застосовувати до всіх поліцейських заохочення:

- 1) грошовою винагородою;
- 2) цінним подарунком;
- 3) відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
- 4) відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя»;
- 5) відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя».

Керівникові Національної поліції України належить право застосовувати заохочення, передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹²⁸, до всіх поліцейських, крім відомчих заохочувальних відзнак Міністерства внутрішніх справ України.

Інші керівники поліції застосовують до підлеглих заохочення в межах повноважень, наданих їм керівником Національної поліції України.

Ректори вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, застосовують до підлеглих заохочення в межах повноважень, наданих їм Міністром внутрішніх справ України.

Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень визначає повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських (далі – ЗВО МВС), із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень до поліцейських, які проходять службу або навчаються у ЗВО МВС¹²⁹.

Повноваження ректора із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень поширюються на поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником), здобувають вищу освіту або проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції.

¹²⁸ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹²⁹ Про затвердження Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень : наказ МВС України від 25 березня 2019 р. Дата оновлення: 16.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-19#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

Ректор ЗВО МВС має право застосовувати такі види заохочень, передбачені статтею 6 Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року¹³⁰:

1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником): дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення грошовою винагородою; заохочення цінним подарунком;

2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання: дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення грошовою винагородою; заохочення цінним подарунком; надання додаткової оплачуваної відпустки курсантам (слухачам) тривалістю до п'яти діб;

3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення цінним подарунком.

Ректор ЗВО МВС має право внести Міністрові внутрішніх справ України подання про нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України поліцейських після погодження його керівником Національної поліції України.

Ректор ЗВО МВС має право внести подання або порушити клопотання перед керівником Національної поліції України про заохочення поліцейських відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України.

Ректор ЗВО МВС уповноважений застосовувати такі види дисциплінарних стягнень, передбачені статтею 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року¹³¹:

1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником): зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службову відповідність; пониження в спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади;

2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання: призначення

¹³⁰ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹³¹ Там само.

курсантів (слухачів) поза чергою в наряд – до п'яти нарядів; зауваження; догана; сувора догана; звільнення з посади курсантів (слухачів); звільнення зі служби в поліції курсантів, яким первинне звання молодшого складу поліції присвоєно керівником ЗВО МВС;

3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: призначення поза чергою в наряд – до п'яти нарядів; зауваження; догана; сувора догана.

Поліцейські, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання, до яких застосовано дисциплінарне стягнення у виді звільнення з посади (крім курсантів, первинне звання молодшого складу поліції яким присвоєно керівником ЗВО МВС), відраховуються із ЗВО МВС із подальшим направленням до територіального (у тому числі міжрегіонального) органу Національної поліції, з яким ними укладено контракт про здобуття освіти.

Керівник, не наділений повноваженнями щодо застосування заохочень, має право внести подання або порушити клопотання про заохочення підлеглого перед уповноваженим керівником.

Заохочення застосовуються до поліцейських на підставі сукупної оцінки професійних якостей, результатів службової діяльності, ступеня службової активності, ініціативності та стану дотримання службової дисципліни на підставі подання про заохочення.

У поданні про заохочення зазначаються конкретні заслуги поліцейського, що стали підставою для внесення подання про застосування до нього заохочення.

Забороняється внесення підлеглими подання про заохочення їхнього керівника.

Заохочення поліцейського оформляється письмовим наказом. Зміст наказу оголошується особовому складу відповідного органу поліції та доводиться до відома поліцейського, якого заохочено.

Рішення про заохочення поліцейського, прийняте з порушенням визначеного порядку або на підставі недостовірних відомостей, підлягає скасуванню, а виданий предмет заохочення – вилученню. За відсутності предмета заохочення його вартість відшкодовується в порядку, визначеному законодавством.

Рішення про скасування заохочення поліцейського із зазначених цією статтею підстав приймається уповноваженим керівником за результатами проведеного в установленому порядку службового розслідування.

Поліцейський, який має дисциплінарне стягнення, може заохочуватися лише шляхом дострокового зняття дисциплінарного стягнення, але

не раніше ніж через три місяці з дня видання наказу про застосування дисциплінарного стягнення, крім випадків заохочення такого поліцейського державними нагородами.

Дострокове зняття дисциплінарного стягнення застосовується у разі, якщо воно виконало свою виховну функцію, а поліцейський своїм ставленням до служби і поведінкою довів своє виправлення. Одноразово може бути знято лише одне дисциплінарне стягнення.

Дострокове зняття дисциплінарного стягнення до поліцейського, якому оголошено зауваження, не застосовується.

Заохочення грошовою винагородою може застосовуватися до поліцейського як окремих вид заохочення або одночасно із заохоченням відомчою заохочувальною відзнакою Національної поліції України або Міністерства внутрішніх справ України.

Дострокове присвоєння чергового спеціального звання здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про Національну поліцію»¹³² та може бути застосовано до поліцейського, який має стаж служби в поліції не менше п'яти років.

До поліцейського, до якого застосовано заохочення у виді дострокового присвоєння чергового спеціального звання, повторно такий вид заохочення може бути застосований не раніше ніж через три роки, крім випадків застосування зазначеного виду заохочення до поліцейських за виявлені мужність і героїзм під час рятування життя громадян або затримання особливо небезпечних злочинців.

Під час дії воєнного стану заохочення у виді дострокового присвоєння чергового спеціального звання може бути застосовано до поліцейського без дотримання строків, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції – керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» та відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя» заохочуються поліцейські за виняткові заслуги у сфері забезпечення національної безпеки, з розкриття особливо тяжких злочинів, затримання особливо небезпечних озброєних злочинців, виявлені честь, доблесть та самопожертву під час рятування життя громадян у разі ліквідації наслідків

¹³² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

надзвичайних ситуацій та в особливий період. Реєстрація, зберігання, носіння, використання і застосування зброї здійснюються відповідно до законодавства. Передача відомчої заохочувальної відзнаки іншим особам або її відчуження забороняються.

2.6.3 Поняття та види дисциплінарних стягнень

За порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹³³.

За вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹³⁴, крім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення¹³⁵.

Поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹³⁶.

Дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції.

Дисциплінарне стягнення є засобом підтримання службової дисципліни, що застосовується за вчинення дисциплінарного проступку з метою виховання поліцейського, який його вчинив, для безумовного дотримання службової дисципліни, а також з метою запобігання вчиненню нових дисциплінарних проступків.

Дисциплінарне стягнення має індивідуальний характер та не застосовується до поліцейського, вина якого у вчиненні дисциплінарного

¹³³ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹³⁴ Там само.

¹³⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹³⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

проступку не встановлена у визначеному порядку або який діяв у стані крайньої необхідності чи необхідної оборони.

До поліцейських можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень: зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службу відповідність; пониження у спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади; звільнення із служби в поліції.

До курсантів (слухачів), які проходять навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, крім видів дисциплінарних стягнень, визначених статтею 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹³⁷, застосовується дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд – до п'яти нарядів.

Застосування до поліцейського інших видів дисциплінарних стягнень, не передбачених Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹³⁸, забороняється.

2.6.4 Службове розслідування

Службове розслідування – це діяльність із збирання, перевірки та оцінки матеріалів і відомостей про дисциплінарний проступок поліцейського.

Службове розслідування проводиться з метою своєчасного, повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин вчинення поліцейським дисциплінарного проступку, встановлення причин і умов його вчинення, вини, ступеня тяжкості дисциплінарного проступку, розміру заподіяної шкоди та для підготовки пропозицій щодо усунення причин вчинення дисциплінарних проступків.

Службове розслідування призначається за письмовим наказом керівника, якому надані повноваження із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення.

Підставою для призначення службового розслідування є заяви, скарги та повідомлення громадян, посадових осіб, інших поліцейських, засобів масової інформації (далі – повідомлення), рапорти про вчинення порушення, що має ознаки дисциплінарного проступку, або безпосереднє виявлення ознак такого проступку посадовою особою поліції, за наявності достатніх даних, що вказують на ознаки дисциплінарного проступку.

¹³⁷ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹³⁸ Там само.

У разі надходження до органу поліції матеріалів про вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, що складені в порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення¹³⁹, службове розслідування не призначається, а рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів.

Службове розслідування проводиться на засадах неупередженості та рівності всіх поліцейських перед законом незалежно від займаної посади, спеціального звання, наявних у них державних нагород та заслуг перед державою.

У разі вчинення поліцейським більше двох дисциплінарних порушень проводиться одне службове розслідування. Якщо протягом проведення службового розслідування поліцейським вчинено інший дисциплінарний проступок, розпочинається нове службове розслідування.

У разі надходження скарги на рішення, дії чи бездіяльність поліцейського, щодо яких вже проводиться службове розслідування, така скарга долучається до матеріалів службового розслідування.

У разі надходження скарги на рішення, дії чи бездіяльність поліцейського, щодо яких є висновок дисциплінарної комісії, такі скарги не розглядаються, якщо не містять інформації, яка не була досліджена під час проведення службового розслідування. Про відмову у розгляді скарги заявник інформується у десятиденний строк.

2.6.4.1 Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України

Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затверджений наказом МВС України «Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України» від 07 листопада 2018 р. № 893, визначає процедуру проведення службового розслідування стосовно поліцейського, права учасників службового розслідування, порядок оформлення його результатів, прийняття та реалізації рішень за результатами службового розслідування¹⁴⁰.

¹³⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁴⁰ Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України : наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Службове розслідування призначається за письмовим наказом керівника, якому надані повноваження із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення.

Підставами для призначення службового розслідування є заяви, скарги та повідомлення громадян, посадових осіб, інших поліцейських, засобів масової інформації, рапорти про вчинення порушення, що має ознаки дисциплінарного проступку, або безпосереднє виявлення ознак такого проступку посадовою особою поліції за наявності достатніх даних, що вказують на ознаки дисциплінарного проступку.

Службове розслідування призначається, зокрема, за наявності даних про: внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про скоєння поліцейським кримінального правопорушення;

повідомлення поліцейському про підозру в учиненні ним кримінального правопорушення або якщо за його результатами не було встановлено дисциплінарного проступку;

надходження подання спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або припису Національного агентства з питань запобігання корупції, в якому міститься вимога щодо проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, за яких стало можливим учинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконання вимог Закону України «Про запобігання корупції»¹⁴¹;

ознаки дисциплінарного проступку, що призвів до загибелі або поранення (контузії, травми або каліцтва) поліцейського під час виконання ним службових повноважень;

недотримання підстав та порядку застосування або використання вогнепальної зброї, спеціальних засобів або заходів фізичного впливу;

недотримання норм кримінального процесуального законодавства України під час проведення досудового розслідування;

втрату поліцейським службового посвідчення та спеціального нагрудного знака (жетона), табельної, добровільно зданої чи вилученої зброї або боеприпасів, нагородної зброї, якщо вона зберігалася в територіальному органі поліції чи його територіальному (відокремленому) підрозділі, а також закладі, установі Національної поліції України, що належать до її управління (далі – органі (підрозділ, заклад, установа) поліції), а також втрату спеціальних засобів поліцейським чи відсутність їх в органі (підрозділі, закладі, установі) поліції, матеріалів досудового розслідування, справ оперативного обліку та справ про адміністративні

¹⁴¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

правопорушення, речових доказів, а також тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження;

розголошення конфіденційної, таємної, службової або іншої інформації, яка містить таємницю, що охороняється законом;

порушення законодавства України у сфері фінансово-господарської діяльності органів поліції, а також установ, які належать до сфери управління Національної поліції України, виявлені під час ревізій або перевірок, внутрішніх аудитів;

перебування поліцейського на роботі (службі) у стані алкогольного сп'яніння або стані, викликаному вживанням наркотичних чи інших одурманюючих засобів, або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

приховування від обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні та адміністративні правопорушення, які були відомі поліцейському, але не отримали реєстраційного номера або не були зафіксовані ним у встановленому законодавством України порядку;

здійснення поліцейським дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками в будь-якій формі, а також сексуальних домагань.

Службове розслідування не призначається в разі надходження до органу (підрозділу, закладу, установи) поліції чи закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських (далі – ЗВО), матеріалів про вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, що складені в порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення¹⁴². У цьому разі рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів.

У наказі про призначення службового розслідування та утворення дисциплінарної комісії визначаються голова та члени дисциплінарної комісії, зазначається підстава проведення службового розслідування, а також прізвище, ім'я, по батькові, посада поліцейського, стосовно якого воно проводитиметься (у разі якщо на час призначення службового розслідування це відомо).

Проект наказу про призначення службового розслідування та пропозиції щодо складу дисциплінарної комісії готує структурний підрозділ,

¹⁴² Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

яким встановлено наявність підстав для проведення службового розслідування.

За рішенням уповноваженого керівника в межах повноважень підготовку проекту наказу про призначення службового розслідування може бути доручено іншому органу (підрозділу) поліції.

На час проведення службового розслідування поліцейський може бути відсторонений від виконання службових обов'язків (посади) у разі, якщо обставини виявленого дисциплінарного проступку унеможливають виконання посадових (функціональних) обов'язків ним або іншим поліцейським, а також якщо виконання поліцейським посадових (функціональних) обов'язків перешкоджає встановленню обставин виявленого дисциплінарного проступку.

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) здійснюється на підставі письмового наказу керівника, до повноважень якого належать призначення на посаду та звільнення з посади поліцейського, воно не може тривати більше строку, передбаченого для проведення службового розслідування або зазначеного в рішенні суду.

Поліцейський має право ознайомитися та отримати копію наказу про відсторонення його від виконання службових обов'язків (посади).

Особливостями відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) є:

відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) без видання письмового наказу керівника допускається у разі появи на роботі у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, та відмови поліцейського від проходження в установленому порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або на вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) у разі вчинення ним корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, здійснюється відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»¹⁴³.

поліцейський, якому повідомлено про підозру у вчиненні ним кримінального правопорушення у сфері службової діяльності, підлягає

¹⁴³ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

відстороненню від виконання службових обов'язків (посади) в порядку, визначеному законом.

На період відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) у поліцейського вилучаються службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак, табельна вогнепальна зброя та спеціальні засоби.

Поліцейський, який перебуває на чергуванні (вахті) або в службовому відрядженні та щодо якого видано письмовий наказ про відсторонення від виконання службових обов'язків (посади), підлягає негайній заміні на чергуванні (вахті) або негайному відкликанню зі службового відрядження.

Під час відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) поліцейський зобов'язаний перебувати на робочому місці, визначеному керівником, до повноважень якого належать призначення на посаду та звільнення з посади поліцейського, та сприяти проведенню службового розслідування.

Відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) припиняється в день видання керівником, до повноважень якого належать призначення на посаду та звільнення з посади поліцейського, письмового наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою.

Уповноважений керівник або особа, яка виконує його обов'язки, під час службового розслідування:

контролює роботу дисциплінарної комісії, надає голові та членам дисциплінарної комісії доручення стосовно проведення службового розслідування;

розглядає клопотання про відвід голови та членів дисциплінарної комісії, скарги на їх дії або бездіяльність, за наявності підстав змінює склад дисциплінарної комісії;

у разі відсутності повноважень на залучення до проведення службового розслідування представників інших органів (підрозділів, закладів, установ) поліції звертається до старших прямих керівників з клопотанням про включення до складу дисциплінарної комісії працівників цих органів (підрозділів, закладів, установ) поліції;

приймає рішення про розгляд справи дисциплінарною комісією на відкритому засіданні;

підписує запити до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності з метою збирання матеріалів, необхідних для проведення службового розслідування;

розглядає висновок за результатами службового розслідування (далі – висновок службового розслідування) та матеріали службового розслідування;

у разі незгоди із висновком службового розслідування в межах установленого строку надає доручення голові та членам комісії щодо додаткової перевірки обставин, які раніше не були відомі або не були враховані під час проведення службового розслідування, а також щодо доопрацювання висновку службового розслідування;

у разі потреби за вмотивованим письмовим рапортом (доповідною запискою) голови дисциплінарної комісії продовжує наказом строк проведення службового розслідування, але не більш як на один місяць;

затверджує висновок службового розслідування та з урахуванням зібраних за результатами його проведення матеріалів приймає рішення, що може відрізнятися від запропонованого дисциплінарною комісією;

при встановленні під час службового розслідування діяння, що містить ознаки кримінального або адміністративного правопорушення, уживає заходів у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України¹⁴⁴ або Кодексом України про адміністративні правопорушення¹⁴⁵.

Поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, під час його проведення має право:

надавати пояснення, подавати відповідні документи та матеріали, що стосуються обставин, які досліджуються;

подавати клопотання про отримання і залучення до матеріалів розслідування нових документів, отримання додаткових пояснень від осіб, які мають стосунок до справи;

ознайомлюватися з матеріалами, зібраними під час проведення службового розслідування, робити їх копії за допомогою технічних засобів з урахуванням обмежень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України¹⁴⁶, Законами України «Про захист персональних даних»¹⁴⁷, «Про державну таємницю»¹⁴⁸ та іншими законами;

¹⁴⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁴⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁴⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁴⁷ Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁴⁸ Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

подавати скарги на дії осіб, які проводять службове розслідування;
брати участь у розгляді справи на відкритому засіданні дисциплінарної комісії;

користуватися правничою допомогою, послугами представника.

Поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, має право відмовитися від надання пояснень.

Надання чергової відпустки поліцейському, стосовно якого проводиться службове розслідування, здійснюється з повідомленням голови дисциплінарної комісії.

Поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, має інші права, визначені статтею 18 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁴⁹.

Повноваження голови та членів дисциплінарної комісії визначаються статтею 15 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁵⁰ та Положенням про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893¹⁵¹.

Кожна посадова особа поліції відповідно до своїх повноважень зобов'язана сприяти проведенню службового розслідування.

Відмова поліцейського або іншої посадової особи поліції надавати пояснення про обставини, які є предметом службового розслідування, крім відмови давати будь-які пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначено законодавством України, а також надання завідомо неправдивих пояснень є перешкоджанням проведенню службового розслідування.

2.6.4.2 Проведення службового розслідування дисциплінарною комісією

Проведення службового розслідування полягає в діяльності дисциплінарної комісії із збирання, перевірки та оцінки матеріалів і відомостей про дисциплінарний проступок поліцейського з метою своєчасного, повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин його вчинення, установлення причин і умов учинення дисциплінарного проступку, вини

¹⁴⁹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁵⁰ Там само.

¹⁵¹ Положенням про дисциплінарні комісії в Національній поліції України : наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4> (дата звернення: 27.02.2023).

поліцейського, ступеня тяжкості дисциплінарного проступку, розміру заподіяної шкоди та для підготовки пропозицій щодо усунення причин учинення дисциплінарних проступків.

Службове розслідування розпочинається із дня видання наказу про його призначення та завершується в день затвердження керівником, який призначив службове розслідування, чи особою, яка виконує його обов'язки, висновку службового розслідування. Якщо закінчення строку проведення службового розслідування припадає на вихідний чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

Службове розслідування проводиться та має бути завершено не пізніше одного місяця з дня його призначення керівником.

У разі потреби за вмотивованим письмовим рапортом (повідомною запискою) голови дисциплінарної комісії, утвореної для проведення службового розслідування, його строк може бути продовжений наказом керівника, який призначив службове розслідування, або його прямим керівником, але не більш як на один місяць. При цьому загальний строк проведення службового розслідування не може перевищувати 60 календарних днів.

Службове розслідування має встановити:

наявність чи відсутність складу дисциплінарного проступку в діянні (дії чи бездіяльності) поліцейського, з приводу якого (якої) було призначено службове розслідування;

наявність чи відсутність порушень положень законів України чи інших нормативно-правових актів, організаційно-розпорядчих документів або посадових інструкцій;

ступінь вини кожної з осіб, що вчинили дисциплінарний проступок;

обставини, що пом'якшують або обтяжують ступінь і характер відповідальності поліцейського чи знімають безпідставні звинувачення з нього;

відомості, що характеризують поліцейського, а також дані про наявність або відсутність у нього дисциплінарних стягнень;

вид і розмір заподіяної шкоди;

причини та умови, що призвели до вчинення дисциплінарного проступку.

Письмові клопотання поліцейського, стосовно якого призначено службове розслідування, про отримання і долучення до матеріалів службового розслідування документів, отримання додаткових пояснень від інших осіб подаються голові або членам дисциплінарної комісії в межах строку проведення службового розслідування.

Голова дисциплінарної комісії впродовж п'яти робочих днів з моменту отримання такого письмового клопотання вивчає його обґрунтованість, за результатами вивчення в межах строку проведення службового розслідування приймає рішення про його задоволення або про відмову в задоволенні, про що інформує поліцейського, який подав таке клопотання.

Письмова скарга на дії осіб, які проводять службове розслідування, подається поліцейським, стосовно якого його призначено, уповноваженому керівнику.

У разі визнання такої скарги обґрунтованою уповноважений керівник у межах строку, встановленого законодавством України, може прийняти рішення про виключення особи, дії якої було оскаржено, зі складу дисциплінарної комісії, а також про призначення відносно неї (у разі виявлення ознак дисциплінарного проступку) службового розслідування.

Розгляд справи дисциплінарною комісією проводиться зазвичай у формі письмового провадження.

Збирання та перевірка матеріалів і відомостей про дисциплінарний проступок поліцейського у разі розгляду справи у формі письмового провадження здійснюються зазвичай шляхом:

одержання пояснень щодо обставин справи від поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, та від інших осіб;

одержання в органах, закладах, установах поліції та їх підрозділах чи за запитом в інших органах державної влади та органах місцевого самоврядування необхідних документів або їх копій та долучення до матеріалів справи;

отримання консультацій спеціалістів з питань, що стосуються службового розслідування.

У разі розгляду справи у формі письмового провадження рішення дисциплінарною комісією приймається без повідомлення та (або) виклику інших учасників службового розслідування на підставі наявних у справі матеріалів.

За рішенням уповноваженого керівника розгляд справи може здійснюватися дисциплінарною комісією на відкритому засіданні, яке полягає в гласному та відкритому дослідженні обставин, які стали підставою для призначення службового розслідування, за участю поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, та інших заінтересованих осіб.

У формі відкритого засідання розгляд справи може проводитися за відомостями про порушення поліцейським конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Розгляд справи дисциплінарною комісією, членами якої є представники громадськості або інші особи, які не мають відповідної форми допуску до інформації з обмеженим доступом, здійснюється з дотриманням вимог законодавства у сфері охорони державної таємниці чи іншої інформації, що охороняється законом.

У разі прийняття уповноваженим керівником рішення про розгляд справи у формі відкритого засідання голова дисциплінарної комісії покладає на одного з членів дисциплінарної комісії обов'язки секретаря, який забезпечує інформування інших членів дисциплінарної комісії про дату, час і місце проведення відкритих засідань комісії, запрошення поліцейського, стосовно якого призначено службове розслідування, інших заінтересованих осіб на такі засідання, веде протоколи засідань.

Під час розгляду справи у формі відкритого засідання всі процедурні питання, пов'язані з його проведенням, порядок дослідження матеріалів справи (у тому числі оголошення матеріалів, надання пояснень, їх дослідження тощо) визначає голова дисциплінарної комісії.

Рішення про запрошення інших заінтересованих осіб на засідання комісії, черговість заслуховування їх пояснень приймає голова дисциплінарної комісії, при цьому поліцейського, який притягається до відповідальності, не пізніше ніж за три дні в письмовій формі повідомляють про час, дату та місце розгляду справи дисциплінарною комісією.

Збирання та перевірка матеріалів і відомостей про дисциплінарний проступок поліцейського під час розгляду справи у формі відкритого засідання здійснюються як шляхом одноосібного одержання пояснень членами дисциплінарної комісії, надсилання запитів про надання необхідних документів або їх копій, отримання консультацій спеціалістів з питань, що стосуються службового розслідування, так і шляхом дослідження отриманих документів, пояснень на відкритих засіданнях дисциплінарної комісії, одержання пояснень безпосередньо на цих засіданнях.

Зібрані одноосібно членами дисциплінарної комісії матеріали і відомості підлягають дослідженню на відкритих засіданнях дисциплінарної комісії.

У разі неможливості будь-кого із членів дисциплінарної комісії або інших запрошених осіб з поважних причин бути присутнім на відкритому засіданні дисциплінарної комісії таке засідання за рішенням голови дисциплінарної комісії може бути перенесено.

Поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, та інші особи можуть надавати усні чи письмові пояснення з приводу відомих їм відомостей про діяння, що стало підставою для призначення службового розслідування.

Під час розгляду справи у формі письмового провадження поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, надає пояснення в письмовій формі.

У письмовому поясненні поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, та інших осіб зазначаються посада, звання, прізвище, ім'я, по батькові особи, що одержує пояснення; прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце роботи, посада, адреса проживання особи, що надає пояснення, а якщо пояснення надається поліцейським, додатково зазначаються відомості про освіту, час служби в поліції та на займаній посаді; попередження особи про право відмовитися надавати пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначено законодавством України; надання особою, що надає пояснення, згоди на обробку та використання в службових документах поліції її персональних даних.

Пояснення поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, та інших осіб може фіксуватися на бланку пояснення.

Отримання пояснень від поліцейського, який перебуває під вартою, здійснюється через адміністрацію місця ув'язнення шляхом його повідомлення про необхідність надіслати пояснення на зазначену дисциплінарною комісією адресу.

Отримання пояснень від поліцейського, який перебуває на чергуванні або патрулюванні, здійснюється лише після закінчення ним чергування, патрулювання або заміни його іншим поліцейським, а від поліцейського, який перебуває у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, – після його протверезіння.

Письмове пояснення підписують особа, яка отримувала пояснення, та особа, яка надала пояснення, із зазначенням дати його надання.

Під час розгляду справи у формі відкритого засідання поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, може надавати письмові пояснення, а також усні пояснення, які фіксуються одним із членів дисциплінарної комісії на бланку пояснення або за допомогою відеота (або) звукозаписувального технічного засобу.

Інформація про час та спосіб повідомлення поліцейського про необхідність прибуття на засідання дисциплінарної комісії, форма надання ним пояснення зазначаються в протоколі відкритого засідання дисциплінарної комісії.

Власноруч викладене на відкритому засіданні дисциплінарної комісії письмове пояснення поліцейського зачитується членам дисциплінарної комісії, які з метою уточнення можуть ставити додаткові запитання, що разом із відповідями на них вносяться до цього пояснення.

У разі надання поліцейським під час відкритого засідання усних пояснень такі пояснення (у разі нездійснення їх фіксування за допомогою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу) можуть фіксуватися одним з членів дисциплінарної комісії на бланку пояснення. Після надання поліцейським усних пояснень заповнений бланк пояснення надається йому для ознайомлення, внесення можливих уточнень, доповнень та проставлення підпису.

У разі надання поліцейським під час відкритого засідання усних пояснень такі пояснення можуть фіксуватися за допомогою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу, а носій, на якому зафіксовано такі пояснення, є додатком до протоколу відкритого засідання і після закінчення відкритого засідання долучається до матеріалів справи.

Якщо поліцейський, викликаний на засідання дисциплінарної комісії, не з'явився та не повідомив про причини свого неприбуття, він вважається таким, що належно повідомлений. У цьому разі засідання дисциплінарної комісії проводиться без його участі, а поліцейський вважається таким, що відмовився від надання пояснень.

У разі відсутності поліцейського на службі дисциплінарна комісія викликає його для надання пояснень. Виклик для надання пояснень надсилається рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі.

Виклик про надання пояснень надсилається з таким розрахунком, щоб поліцейський, який викликається, мав не менше двох діб для прибуття на засідання дисциплінарної комісії.

Фактом, що підтверджує отримання або неотримання поліцейським виклику про надання пояснень, є отримання органом, що проводить службове розслідування, поштового повідомлення про вручення або про відмову від отримання такого виклику чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення.

Поліцейський, який з поважних причин не може прийти для надання пояснень, зобов'язаний не менше ніж за добу до визначеного часу повідомити про це дисциплінарну комісію з наданням підтвердних документів.

Якщо поліцейський, викликаний для надання пояснень не з'явився та не повідомив про причини свого неприбуття, він вважається таким, що відмовився від надання пояснень.

Факт відмови поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, та інших осіб від надання пояснень фіксується шляхом складення акта про відмову надати пояснення.

В акті обов'язково зазначаються відомості про дату, час і місце його складення, посади, звання, прізвища, імена, по батькові осіб, які його склали, прізвище, ім'я, по батькові особи, якій було запропоновано надати пояснення та яка відмовилася це зробити, а також (у разі повідомлення) – причини такої відмови. Акт про відмову надати пояснення підписують член дисциплінарної комісії, присутній під час відмови, та інші особи, присутні під час відмови.

Акт про відмову надати пояснення реєструється в службі діловодства (канцелярії) органу (підрозділу, закладу, установи) поліції, ЗВО, в якому утворена дисциплінарна комісія, та долучається до матеріалів службового розслідування.

Під час розгляду справи у формі відкритого засідання обговорення та прийняття дисциплінарною комісією рішень за результатами розгляду справи можуть здійснюватися відкрито або за рішенням зазначеної комісії за відсутності осіб, викликаних на таке засідання.

За рішенням голови дисциплінарної комісії (за потреби) розгляд матеріалів справи та прийняття рішення за результатами службового розслідування можуть бути перенесені на інший день або час у межах строку проведення службового розслідування.

2.6.4.3 Оформлення матеріалів службового розслідування

Зібрані під час проведення службового розслідування матеріали та підготовлені дисциплінарною комісією документи формуються нею у справу.

Підсумковим документом службового розслідування є висновок службового розслідування, який складається зі вступної, описової та резолютивної частин. Висновок службового розслідування готує і підписує дисциплінарна комісія.

У вступній частині висновку службового розслідування викладаються такі відомості:

дата і місце складання висновку службового розслідування, прізвище та ініціали, посада і місце служби (роботи) голови (заступника голови) та членів дисциплінарної комісії, що проводила службове розслідування;

підстава для проведення службового розслідування;

форма розгляду справи дисциплінарною комісією (відкрите засідання чи письмове провадження).

У разі залучення до проведення службового розслідування фахівців та представника поліцейського також зазначаються їх прізвища, ініціали та статуси у службовому розслідуванні.

В описовій частині висновку службового розслідування викладаються відомості, встановлені під час проведення службового розслідування:

обставини справи, зокрема обставини вчинення поліцейським дисциплінарного проступку, час, місце, спосіб, мотив учинення дисциплінарного проступку, його наслідки (їх тяжкість), що настали у зв'язку з цим;

посада, звання, прізвище, ім'я, по батькові, персональні дані (дата і місце народження, освіта, період служби в поліції і на займаній посаді – із дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних»¹⁵²), відомості, що характеризують поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, а також дані про наявність або відсутність у нього дисциплінарних стягнень;

пояснення поліцейського щодо обставин справи, а в разі відмови від надання такого пояснення – інформація про засвідчення цього факту відповідним актом про відмову надати пояснення чи поштове повідомлення про вручення або про відмову від отримання виклику для надання пояснень чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення;

пояснення безпосереднього керівника поліцейського щодо обставин справи;

пояснення інших осіб, яким відомі обставини справи;

документи та матеріали, що підтверджують та (або) спростовують факт учинення дисциплінарного проступку;

обставини, що пом'якшують відповідальність поліцейського:

1) усвідомлення та визнання своєї провини у вчиненні дисциплінарного проступку;

2) попередня бездоганна поведінка;

3) високі показники виконання повноважень, наявність заохочень та державних нагород;

4) вжиття заходів щодо запобігання, відвернення або усунення негативних наслідків, які настали або можуть настати внаслідок вчинення дисциплінарного проступку, добровільне відшкодування завданої шкоди;

5) вчинення проступку під впливом погрози, примусу або через службу чи іншу залежність;

6) вчинення проступку внаслідок неправомірних дій керівника¹⁵³;

¹⁵² Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁵³ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

обставинами, що обтяжують відповідальність поліцейського:

- 1) вчинення дисциплінарного проступку у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння;
- 2) вчинення дисциплінарного проступку повторно до зняття в установленому порядку попереднього стягнення;
- 3) вчинення дисциплінарного проступку умисно на ґрунті особистої неприязні до іншого поліцейського, службовця, у тому числі керівника, чи помсти за дії чи рішення стосовно нього;
- 4) настання тяжких наслідків, у тому числі збитків, завданих вчиненням дисциплінарного проступку;
- 5) вчинення дисциплінарного проступку на ґрунті ідеологічної, релігійної, расової, етнічної, гендерної чи іншої нетерпимості¹⁵⁴.

причини та умови, що призвели до вчинення виявленого дисциплінарного проступку, обставини, що знімають із поліцейського звинувачення.

В описовій частині зазначаються також відомості про залучення фахівців та результати їх участі в службовому розслідуванні.

При проведенні службових розслідувань за фактами витоку секретної інформації зазначаються форма допуску до робіт, пов'язаних з державною таємницею, поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, або осіб, дані яких зазначаються у висновку службового розслідування, а також номер, дата наказу про надання доступу до секретної інформації та найменування органу і посадової особи, який(а) видав(ла) цей наказ.

У резолютивній частині висновку службового розслідування дисциплінарною комісією зазначаються:

висновок щодо наявності або відсутності в діянні поліцейського дисциплінарного проступку, а також щодо його юридичної кваліфікації з посиланням на положення закону, іншого нормативно-правового чи організаційно-розпорядчого акта, наказу керівника, який було порушено.

У разі неможливості встановлення за результатами службового розслідування факту наявності/відсутності в діях (бездіяльності) поліцейського складу дисциплінарного проступку внаслідок неможливості отримання доступу до необхідних документів такі обставини розцінюються на користь поліцейського, стосовно якого призначено службове розслідування;

¹⁵⁴ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

вид стягнення, що пропонується застосувати до поліцейського в разі наявності в його діянні ознак дисциплінарного проступку;

відомості про списання чи відновлення використаних, пошкоджених або втрачених матеріальних цінностей, зброї, боеприпасів, службових документів, а також про надсилання матеріалів службового розслідування до відповідних органів для прийняття рішення згідно із законодавством;

запропоновані заходи, спрямовані на усунення виявлених під час службового розслідування недоліків, причин та умов виникнення обставин, які стали підставою для призначення службового розслідування.

У разі наявності у висновку службового розслідування відомостей, які в установленому законодавством України порядку віднесено до державної таємниці або інформації, що належить до службової, такому висновку службового розслідування надається відповідний гриф обмеження доступу.

Висновок службового розслідування підписують голова, заступник голови та члени дисциплінарної комісії.

У разі якщо за результатами службового розслідування в діях поліцейського встановлено склад дисциплінарного проступку, дисциплінарна комісія разом з висновком службового розслідування подає уповноваженому керівнику проект наказу про накладення на цього поліцейського дисциплінарного стягнення.

У разі якщо член дисциплінарної комісії не погоджується з висновком службового розслідування, він підписує його і поряд зі своїм підписом зазначає: «Окрема думка». Окрема думка члена дисциплінарної комісії викладається на окремому аркуші, що додається до висновку службового розслідування.

Висновок службового розслідування затверджує керівник, який його призначив, або особа, яка виконує обов'язки керівника.

Враховуючи думку членів дисциплінарної комісії та на підставі поданих матеріалів службового розслідування уповноважений керівник може прийняти рішення про накладення на поліцейського іншого виду дисциплінарного стягнення, що відрізняється від запропонованого дисциплінарною комісією.

У разі якщо уповноважений керівник не має права на накладення конкретного виду дисциплінарного стягнення на поліцейського, він затверджує висновок службового розслідування і одночасно порушує перед старшим прямим керівником, наділеним правом накладати таке стягнення, клопотання про притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейського.

У разі надходження до керівника органу поліції вищого рівня скарги на рішення, дії чи бездіяльність поліцейського, щодо якого є висновок службового розслідування, якщо в ній містяться відомості, які не були досліджені під час проведення службового розслідування, чи безпосереднього виявлення таких відомостей уповноважений керівник органу поліції вищого рівня призначає нове службове розслідування за такими відомостями, проведення якого доручається дисциплінарній комісії органу поліції вищого рівня.

За наявності підстав у таких випадках може призначатися службове розслідування за фактом учинення членами дисциплінарної комісії дисциплінарного проступку.

2.6.4.4 Прийняття рішення за результатами службового розслідування

У разі якщо за результатами розгляду матеріалів службового розслідування (справи) дисциплінарна комісія встановить наявність у діях (бездіяльності) поліцейського дисциплінарного проступку, керівнику, який призначив службове розслідування, вносяться пропозиції щодо накладення на поліцейського дисциплінарного стягнення.

Уповноважений керівник, враховуючи характер проступку, обставини, за яких він був учинений, особу порушника, ступінь його вини, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, попередню поведінку поліцейського, його ставлення до служби, визначає вид дисциплінарного стягнення, що підлягає застосуванню до поліцейського, та видає письмовий наказ про його застосування. У разі якщо керівник не уповноважений на застосування дисциплінарних стягнень, він порушує перед старшим прямим керівником клопотання про притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності.

Застосування до поліцейського, винного в учиненні дисциплінарного проступку, дисциплінарних стягнень та їх виконання здійснюються з урахуванням вимог статей 19-22 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁵⁵.

Наказ про застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення виконується шляхом його оголошення в органі (підрозділі, закладі, установі) поліції, ЗВО та особистого ознайомлення поліцейського з ним, що

¹⁵⁵ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

здійснюється кадровим підрозділом органу (підрозділу, закладу, установи), ЗВО за місцем проходження служби зазначеним поліцейським. Таке ознайомлення засвідчується шляхом проставляння поліцейським, притягнутим до дисциплінарної відповідальності, підпису, прізвища та ініціалів на останньому аркуші копії наказу, долученої до його особової справи.

У разі відмови особи від ознайомлення з наказом про це складається акт довільної форми, що підписується працівником кадрового підрозділу та іншими присутніми під час відмови особами, який долучається до особової справи поліцейського, притягнутого до дисциплінарної відповідальності.

Виконання таких дисциплінарних стягнень, як звільнення з посади, пониження в спеціальному званні на один ступінь та звільнення зі служби в поліції, шляхом видання наказів по особовому складу покладається на підрозділи кадрового забезпечення (служби персоналу) територіальних органів поліції, установ та закладів поліції, а також ЗВО.

Поліцейський має право оскаржити застосоване до нього дисциплінарне стягнення протягом місяця з дня його виконання (реалізації) шляхом подання рапорту до прямого керівника особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, а також шляхом звернення до суду в установленому порядку.

Розгляд рапорту про незгоду з дисциплінарним стягненням здійснюється протягом 30 календарних днів з дня його реєстрації в органі поліції шляхом проведення перевірки викладених у рапорті фактів та обставин, що, на думку поліцейського, не були враховані під час проведення службового розслідування та під час прийняття рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення.

У разі підтвердження фактів, викладених у рапорті, керівник, який здійснює його розгляд, зобов'язаний негайно вжити заходів до поновлення прав поліцейського, усунення обставин, що призвели до таких порушень, та вирішити питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні порушень.

Про результати розгляду рапорту уповноважений керівник письмово інформує поліцейського, який подав скаргу.

У разі поновлення порушених прав поліцейського у судовому порядку вищий керівник зобов'язаний негайно вжити заходів до поновлення прав поліцейського, усунення обставин, що призвели до таких порушень, та притягти до відповідальності осіб, винних у вчиненні порушень¹⁵⁶.

¹⁵⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

2.6.4.5 Облік та узагальнення результатів службових розслідувань

Після закінчення проведення службового розслідування оригінал висновку службового розслідування та матеріали службового розслідування, сформовані у справу, а також копія наказу про накладення дисциплінарного стягнення (за наявності) передаються до канцелярії (секретаріату) органу (підрозділу, закладу, установи) поліції, ЗВО, в якому проходить службу голова дисциплінарної комісії, що проводила службове розслідування.

У разі призначення головою дисциплінарної комісії працівника Міністерства внутрішніх справ України, керівника органу (підрозділу, закладу, установи) поліції чи ЗВО місце зберігання оригіналів матеріалів службового розслідування (справи) визначається уповноваженим керівником, що призначив службове розслідування.

Строк зберігання матеріалів службового розслідування (справи) встановлюється відповідно до чинного законодавства України.

Копії висновків службових розслідувань, під час проведення яких встановлено факти порушення поліцейськими службової дисципліни, та копії наказів про застосування до поліцейських дисциплінарних стягнень протягом трьох робочих днів з дати затвердження (підписання) надсилаються до підрозділів кадрового забезпечення (служби персоналу) для обліку, узагальнення та долучення до особових справ поліцейських.

Засвідчені копії висновків службових розслідувань, проведених за фактами повідомлення поліцейському про підозру в учиненні ним кримінального правопорушення або якщо за його результатами не було встановлено дисциплінарного проступку; надходження подання спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або припису Національного агентства з питань запобігання корупції, в якому міститься вимога щодо проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, за яких стало можливим учинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконання вимог Закону України «Про запобігання корупції»¹⁵⁷; недотримання підстав та порядку застосування або використання вогнепальної зброї, спеціальних засобів або заходів фізичного впливу; недотримання норм кримінального процесуального законодавства України під час проведення досудового розслідування; приховування від обліку заяв і повідомлень про вчинені

¹⁵⁷ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

кримінальні та адміністративні правопорушення, які були відомі поліцейському, але не отримали реєстраційного номера або не були зафіксовані ним у встановленому законодавством України порядку, підрозділами кадрового забезпечення територіальних органів поліції, закладів та установ, які належать до сфери управління Національної поліції України, та наказів про застосування до поліцейських дисциплінарних стягнень (за наявності) в п'ятиденний строк після затвердження надсилаються до Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції України для вивчення та узагальнення.

За результатами вивчення висновків службових розслідувань та наказів про застосування до поліцейських дисциплінарних стягнень Департаментом кадрового забезпечення Національної поліції України за наявності відповідних підстав готуються пропозиції керівникові Національної поліції України щодо скасування або пом'якшення накладеного дисциплінарного стягнення чи застосування суворішого дисциплінарного стягнення.

У разі засудження, звільнення від кримінальної відповідальності поліцейського або закриття кримінального провадження, провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо службове розслідування щодо такого поліцейського проводилося за відомостями про порушення ним службової дисципліни, що призвело до відкриття органами досудового розслідування кримінального провадження або складання спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, до матеріалів службового розслідування долучається копія відповідного вироку (ухвали, постанови) суду, постанови слідчого (прокурора), що набрали законної сили, а копія відповідного документа протягом трьох робочих днів з моменту отримання надсилається до Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції України.

2.6.5 Дисциплінарні комісії

Проведення службових розслідувань за фактом порушення поліцейським службової дисципліни здійснюють дисциплінарні комісії.

Дисциплінарні комісії формуються з поліцейських та працівників поліції, які мають відповідні знання та досвід, необхідні для ефективного проведення службового розслідування.

До складу дисциплінарних комісій можуть також включатися представники громадськості, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

Забороняється включення до складу дисциплінарної комісії осіб, які є підлеглими поліцейського, стосовно якого призначено службове розслідування, осіб, які сприяли вчиненню або приховуванню дисциплінарного проступку, та осіб, зацікавлених у результатах розслідування. У разі виникнення таких обставин член дисциплінарної комісії зобов'язаний негайно письмово повідомити про це керівнику, який призначив службове розслідування.

Кожна посадова особа поліції відповідно до своїх повноважень зобов'язана сприяти проведенню службового розслідування.

Посадові особи, які перешкоджають діям дисциплінарної комісії, притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законодавством.

У разі проведення службового розслідування стосовно заступників керівника Національної поліції України чи керівників територіальних органів Національної поліції України до складу дисциплінарної комісії можуть включатися працівники Міністерства внутрішніх справ України.

Уповноважений член дисциплінарної комісії, що проводить службове розслідування, має право:

- 1) одержувати пояснення щодо обставин справи від поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, та від інших осіб;
- 2) одержувати в органах, закладах, установах поліції та їхніх підрозділах чи за запитом в інших органах державної влади та органах місцевого самоврядування необхідні документи або їх копії та долучати до матеріалів справи;
- 3) отримувати консультації спеціалістів з питань, що стосуються службового розслідування.

За рішенням керівника, який призначив службове розслідування, розгляд справи може здійснюватися дисциплінарною комісією у відкритому засіданні. У такому разі поліцейський, який притягається до відповідальності, у письмовій формі не пізніше ніж за три дні повідомляється про час, дату та місце розгляду справи дисциплінарною комісією.

У разі відсутності поліцейського на службі дисциплінарна комісія викликає його для участі в засіданні комісії. Виклик надсилається рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі. Виклик надсилається з таким розрахунком, щоб поліцейський, який викликається, мав не менше двох діб для прибуття на засідання дисциплінарної комісії.

Фактом, що підтверджує отримання або неотримання поліцейським виклику, є отримання органом, що проводить службове розслідування, поштового повідомлення про вручення або про відмову від отримання

такого виклику чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення.

Поліцейський, який з поважних причин не може прибути на засідання дисциплінарної комісії, зобов'язаний не менше ніж за добу до визначеного часу повідомити про це дисциплінарну комісію з наданням підтвердних документів.

Якщо поліцейський, викликаний на засідання дисциплінарної комісії у визначеному статтею 15 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁵⁸ порядку, не з'явився та не повідомив про причини свого неприбуття, він вважається належним чином повідомленим. У такому разі засідання дисциплінарної комісії проводиться без його участі.

За результатами проведеного службового розслідування дисциплінарна комісія приймає рішення у формі висновку.

2.6.5.1 Порядок утворення в органах (підрозділах) поліції, а також закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, дисциплінарних комісій та їх повноваження

Порядок утворення в органах (підрозділах) поліції, а також закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, дисциплінарних комісій та їх повноваження визначається Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затвердженим наказом МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893¹⁵⁹.

Дисциплінарна комісія створюється за письмовим наказом Міністра внутрішніх справ України, службової особи поліції або ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, наділених повноваженнями із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення (далі – уповноважений керівник), одночасно з прийняттям рішення про призначення службового розслідування.

Дисциплінарна комісія утворюється у складі не менше трьох осіб, з яких визначається голова дисциплінарної комісії. У разі призначення

¹⁵⁸ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁵⁹ Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України : наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4> (дата звернення: 27.02.2023).

службового розслідування за відомостями про скоєння поліцейським дисциплінарного проступку, що потребує значного обсягу дій, зокрема опитування великої кількості поліцейських та інших осіб, витребування та аналізу значного обсягу матеріалів, уповноважений керівник може призначати заступника голови дисциплінарної комісії. Головою дисциплінарної комісії, утвореної в поліції, може бути лише поліцейський.

Дисциплінарна комісія створюється із числа поліцейських та інших працівників органу (підрозділу) поліції, у якому призначено службове розслідування, або працівників інших органів (підрозділів) поліції за наявності згоди їхніх керівників, які мають відповідні знання та досвід служби (роботи) в поліції або відповідну фахову підготовку щодо предмета проведення службового розслідування.

Залучення поліцейських та працівників інших органів (підрозділів) поліції до складу дисциплінарної комісії здійснюється на підставі письмового запиту уповноваженого керівника, який прийняв рішення про проведення службового розслідування, та за наявності письмової згоди керівника органу (підрозділу) поліції, в якому вони проходять службу (працюють).

У разі призначення службового розслідування стосовно заступників керівника Національної поліції України чи керівників територіального органу Національної поліції України до складу дисциплінарної комісії можуть включатися працівники Міністерства внутрішніх справ України із числа кандидатур, запропонованих Міністром внутрішніх справ України.

У разі проведення службового розслідування за відомостями про порушення поліцейським конституційних прав і свобод людини і громадянина до складу дисциплінарних комісій можуть також включатися представники громадськості, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

Включення представників громадськості до складу дисциплінарної комісії здійснюється за рішенням уповноваженого керівника.

Члени дисциплінарних комісій із числа представників громадськості виконують свої обов'язки у складі дисциплінарної комісії на громадських засадах, їх загальна кількість у складі дисциплінарної комісії не може становити більше трьох осіб.

Особи, кандидатури яких запропоновані для включення до складу дисциплінарної комісії як представників від громадськості, не повинні мати реальних або потенційних конфліктів інтересів з посадовими та службовими особами органу (підрозділу) поліції та закладу вищої освіти, в якому проводиться службове розслідування, або з поліцейським, стосовно якого проводиться службове розслідування.

Не може бути включено до складу дисциплінарної комісії особу, яка (щодо якої):

визнана недієздатною або обмежено дієздатною;

засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;

було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;

притягувалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Забороняється включати до складу дисциплінарної комісії осіб, які є підлеглими поліцейського, щодо якого призначено службове розслідування, осіб, які сприяли вчиненню або приховуванню дисциплінарного проступку, та осіб, заінтересованих у результатах розслідування.

Унесення змін до персонального складу дисциплінарної комісії здійснюється шляхом видання відповідного письмового наказу уповноваженого керівника на підставі вмотивованого рапорту голови дисциплінарної комісії, що свідчить про наявність правових підстав для внесення змін до персонального складу дисциплінарної комісії. У разі відсутності з поважних причин голови дисциплінарної комісії зазначений(а) рапорт (заява) подається заступником голови дисциплінарної комісії або членом дисциплінарної комісії.

У разі спільного виконання службових обов'язків поліцейськими, які не підпорядковані один одному по службі, старшим вважається поліцейський, визначений безпосереднім керівником або який займає вищу посаду. Якщо поліцейські займають рівні посади, старший визначається за спеціальним званням¹⁶⁰.

Голова, заступник голови (у разі призначення) та члени дисциплінарної комісії зобов'язані завчасно письмово поінформувати про наявність підстав, що унеможливають подальше виконання ними обов'язків у складі зазначеної комісії, уповноваженого керівника, який її утворив, для внесення змін до персонального складу цієї комісії.

Дисциплінарна комісія створюється на строк проведення службового розслідування.

¹⁶⁰ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Дисциплінарна комісія розпочинає свою діяльність із моменту видання уповноваженим керівником письмового наказу про призначення службового розслідування, в якому зазначається інформація про створення дисциплінарної комісії, призначення її голови та затвердження персонального складу.

Повноваження дисциплінарної комісії припиняються в день затвердження уповноваженим керівником висновку службового розслідування.

У разі прийняття уповноваженим керівником рішення про продовження строків проведення службового розслідування повноваження дисциплінарної комісії продовжуються одночасно з виданням письмового наказу про продовження строку проведення службового розслідування.

Забезпечення належної роботи дисциплінарної комісії та її матеріально-технічне забезпечення покладаються на керівника органу (підрозділу, установи, закладу), де призначено службове розслідування, або на керівника органу (підрозділу, установи, закладу), відносно підлеглого якого призначено службове розслідування.

2.6.5.2 Особливості формування складу дисциплінарних комісій із проведення службових розслідувань за відомостями щодо вчинення поліцейськими певних видів дисциплінарних проступків

Персональний склад дисциплінарних комісій із проведення службових розслідувань за відомостями про порушення поліцейським посадових (функціональних) обов'язків, наказів безпосереднього керівника, втрату службового посвідчення та (або) спеціального жетона (знака) формується із числа поліцейських та працівників органу (підрозділу) поліції, в якому проходить службу зазначений поліцейський.

Персональний склад дисциплінарних комісій із проведення службових розслідувань за відомостями про порушення поліцейським норм кримінального процесуального законодавства під час здійснення досудового розслідування в кримінальному провадженні формується із числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України.

За листом керівника Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України чи його заступника, а також керівника територіального (відокремленого) підрозділу цього органу до складу дисциплінарної комісії може(уть) бути включений(і) представник(и) підрозділу внутрішньої безпеки.

До складу дисциплінарних комісій, що проводять службові розслідування за відомостями про порушення поліцейським службової дисципліни, що призвело до поранення (контузії, травми чи каліцтва)

або загибелі поліцейського, включаються працівники підрозділів з охорони праці.

Для проведення службових розслідувань щодо реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань відомостей про скоєне поліцейським кримінальне правопорушення, повідомлення поліцейському про підозру в учиненні ним кримінального правопорушення, скоєння діяння, що містить ознаки дисциплінарного проступку та призвело до загибелі або травмування (поранення) поліцейського під час здійснення службових повноважень, самогубства або спроби самогубства поліцейського, порушення поліцейським вимог законодавства у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, що призвело до скоєння дорожньо-транспортної пригоди, унаслідок якої загинув(ли) чи отримав(ли) тілесні ушкодження поліцейський(і) чи інші особи, а також за повідомленнями про порушення порядку і правил застосування поліцейським поліцейських заходів примусу, що призвело до загибелі або поранення поліцейського чи загибелі іншої особи, до складу дисциплінарних комісій включаються працівники уповноваженого підрозділу з моніторингу якості проведення службових розслідувань, а де такі підрозділи відсутні – підрозділи моніторингу або внутрішніх розслідувань Національної поліції України.

До проведення службових розслідувань з метою поглибленого вивчення причин і умов, що передували порушенню службової дисципліни, також можуть залучатися працівники інших підрозділів Національної поліції України, зокрема в разі службових розслідувань:

1) за фактами надходження до органів та підрозділів поліції повідомлень про порушення поліцейськими під час виконання службових обов'язків прав і свобод людини і громадянина, дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками в будь-якій формі, а також сексуальних домагань – підрозділу дотримання прав людини центрального органу управління поліції, представника відповідного підрозділу Національної поліції України, відповідального за забезпечення гендерної рівності;

2) за відомостями про порушення порядку та підстав застосування поліцейських заходів примусу, внаслідок чого особі було заподіяно тілесні ушкодження або ці дії призвели до її смерті, а також скоєння діяння, що містить ознаки дисциплінарного проступку та призвело до загибелі або поранення (травмування) поліцейських під час виконання службових обов'язків, – підрозділів професійної підготовки та підрозділів психологічного забезпечення підрозділів кадрового забезпечення Національної поліції України;

3) за відомостями про скоєння поліцейським діяння, що містить ознаки дисциплінарного проступку та призвело до самогубства або спроби самогубства поліцейського, – служби психологічного забезпечення підрозділів кадрового забезпечення Національної поліції України;

4) за фактами втрати поліцейським зброї та спеціальних засобів або викрадення їх у поліцейського чи з органу (підрозділу) поліції – підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, а також управління майном Національної поліції України;

5) за фактами розголошення службової інформації, крім інформації, яка не пов'язана з охороною державної таємниці, та спеціальної інформації, втрати (викрадення), пошкодження виданих поліцейському печаток, штампів і бланків – підрозділів документального забезпечення Національної поліції України;

6) за фактами розголошення таємної або іншої інформації, яка містить таємницю, що охороняється законом, порушення режиму секретності – підрозділів режиму та технічного захисту інформації Національної поліції України;

7) за фактами порушень фінансово-господарської діяльності органів поліції, а також установ, які належать до сфери управління Національної поліції України, виявлених під час ревізій або перевірок, внутрішніх аудитів, – підрозділів внутрішнього аудиту Національної поліції України;

8) за фактом порушення поліцейським порядку доступу до державних інформаційних ресурсів, порушення порядку доступу до баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», а також порушення встановленого порядку роботи з електронно-обчислювальними машинами, комп'ютерною мережею Національної поліції України – підрозділів кіберполіції Національної поліції України та підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України;

9) у разі виявлення факту невнесення слідчими органу (підрозділу) поліції відомостей за заявами та повідомленнями про вчинені кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або їх приховування – уповноваженого підрозділу з моніторингу якості проведення службових розслідувань;

10) якщо порушення сталося під час планування, підготовки та проведення спеціальних поліцейських операцій, – підрозділів «Корпусу оперативно-раптових дій» Національної поліції України;

11) за фактами порушення вимог нормативно-правових актів з питань організації та забезпечення безпеки спеціальних видів зв'язку – підрозділів спеціального зв'язку Національної поліції України.

2.6.5.3 Повноваження голови та членів дисциплінарних комісій

Дисциплінарна комісія під час проведення щодо поліцейського службового розслідування має право:

1) відвідувати місце скоєння можливого дисциплінарного проступку, при цьому не перешкоджати здійсненню правоохоронними органами огляду місця події в межах кримінального процесуального чи адміністративного законодавства;

2) викликати поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, а також запрошувати інших працівників органів (підрозділів) поліції, інших осіб (за їх згодою), які обізнані або мають стосунок до обставин, що стали підставою для призначення службового розслідування, й одержувати від них усні або письмові пояснення, здійснювати фіксацію технічними засобами за згодою особи, з якою проводиться бесіда, її усних пояснень, а також одержувати документи, які стосуються службового розслідування;

3) проводити одночасні опитування осіб, у поясненнях яких про обставини дисциплінарного проступку є суттєві розбіжності. Одночасне опитування проводиться за згодою опитуваних осіб, про його проведення складається довідка;

4) одержувати в органах, закладах, установах поліції та їх підрозділах чи за запитом в інших органах державної влади та органах місцевого самоврядування необхідні документи або їх копії та долучати до матеріалів службового розслідування;

5) вивчати документи, що мають стосунок до службового розслідування, у разі потреби знімати з них копії і долучати до матеріалів службового розслідування;

6) користуватися в установленому порядку базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та інших органів державної влади;

7) залучати в разі потреби відповідних фахівців і отримувати консультації спеціалістів з питань, що стосуються службового розслідування;

8) у разі перешкоджання посадовими особами поліції проведенню службового розслідування шляхом подання письмового рапорту (заяви) доповідати про це уповноваженому керівнику, який його призначив, для ініціювання питання призначення службового розслідування щодо такої особи;

9) у разі необхідності проведення значного обсягу дій звертатися з рапортом до керівника, який призначив службове розслідування, про

продовження строку службового розслідування та (або) додаткове залучення працівників з метою своєчасного його завершення.

Додаткове залучення працівників поліції до проведення службового розслідування здійснюється шляхом унесення змін до наказу про призначення службового розслідування та утворення дисциплінарної комісії.

Голова дисциплінарної комісії:

- 1) забезпечує організацію роботи дисциплінарної комісії;
- 2) організовує та веде засідання дисциплінарної комісії;
- 3) підписує висновок службового розслідування, протоколи засідань дисциплінарної комісії (у разі розгляду справи у формі відкритого засідання);
- 4) готує пропозиції керівнику, який призначив службове розслідування, про залучення фахівців для з'ясування питань, які мають значення для встановлення обставин дисциплінарного проступку;
- 5) формує завдання для спеціалістів, залучених для надання практичної і методичної допомоги дисциплінарній комісії на час проведення службового розслідування;
- 6) інформує свого заступника та членів дисциплінарної комісії про документи та інші матеріали, що надійшли до дисциплінарної комісії;
- 7) у разі систематичного невиконання обов'язків членом дисциплінарної комісії інформує про це керівника, який призначив службове розслідування, а також подає йому пропозиції про внесення змін до персонального складу комісії;
- 8) забезпечує виклик поліцейських та інших осіб для отримання пояснень, організовує їх опитування, у тому числі з використанням технічних засобів;
- 9) інформує членів дисциплінарної комісії та запрошених осіб про проведення засідання дисциплінарної комісії;
- 10) у встановлений строк готує та подає на розгляд і затвердження керівнику, який призначив службове розслідування, підписаний особисто та членами дисциплінарної комісії висновок службового розслідування та проект наказу про накладення на поліцейського дисциплінарного стягнення;
- 11) за необхідності організовує прибуття та огляд дисциплінарною комісією місця скоєння дисциплінарного проступку;
- 12) уживає заходів із забезпечення доступу членів дисциплінарної комісії до баз (банків) даних Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та інших органів державної влади;
- 13) звертається до керівника, який призначив службове розслідування, з вмотивованим рапортом про продовження строків його

проведення, а також забезпечує підготовку проекту наказу про продовження строків проведення службового розслідування;

14) після затвердження висновку службового розслідування за письмово оформленим волевиявленням поліцейського, стосовно якого проводилося службове розслідування, забезпечує ознайомлення його із затвердженням висновком службового розслідування, а також з матеріалами, зібраними в процесі його проведення, з дотриманням вимог законодавства України.

Факт ознайомлення із затвердженням висновком службового розслідування або отримання його копії оформлюється відповідним записом на останньому аркуші (за відсутності вільного місця – на його звороті) цього висновку із проставленням підпису, зазначенням прізвища та ініціалів поліцейського, який з ним ознайомився, а також дати ознайомлення;

15) забезпечує належне збереження, облік та передання до служби діловодства (канцелярії) після затвердження висновку службового розслідування матеріалів цього розслідування (справи).

У разі передання матеріалів службового розслідування (справи) до органів досудового розслідування забезпечує передання їх засвідчених копій до служби діловодства (канцелярії) органу (підрозділу) поліції, в якому проходить службу;

16) користується іншими повноваженнями члена дисциплінарної комісії.

Член дисциплінарної комісії:

1) бере участь у роботі дисциплінарної комісії та її засіданнях;

2) для з'ясування питань, пов'язаних зі службовим розслідуванням, із дотриманням чинного законодавства України відвідує органи, підрозділи, установи поліції або за погодженням з адміністрацією інші органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форм власності, отримує від їх працівників письмові або усні пояснення, документи та матеріали, що стосуються предмета службового розслідування;

3) готує та надсилає за підписами уповноважених посадових осіб поліції запити для отримання інформації, яка має значення для проведення службового розслідування, збирає інформацію, пояснення, документи і матеріали, здійснює їх дослідження;

4) у разі необхідності подає пропозиції щодо організації роботи дисциплінарної комісії, залучення до участі в її роботі фахівців, запрошення відповідних осіб для отримання пояснень, а також опрацювання матеріалів та висновку службового розслідування;

5) у разі незгоди з висновками і пропозиціями за результатами службового розслідування викладає в письмовій формі свою окрему думку, що додається до протоколу засідання або долучається до висновку службового розслідування;

6) інформує голову дисциплінарної комісії про факти перешкоджання з боку поліцейських та інших працівників Національної поліції України проведенню службового розслідування, діяльності комісії, а також про виявлені порушення законодавства, вимог нормативно-правових актів, інші недоліки;

7) у межах компетенції виявляє та досліджує причини та умови, що сприяли скоєному дисциплінарному проступку, готує пропозиції щодо їх усунення;

8) зобов'язаний зберігати інформацію, що стала йому відома під час проведення службового розслідування, а також не використовувати її у своїх інтересах чи інтересах третіх осіб;

9) зобов'язаний заявити про самовідвід у випадках, передбачених Положенням про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893¹⁶¹;

10) у разі відмови поліцейського, щодо якого проводиться службове розслідування, надати пояснення факт відмови фіксує шляхом складання акта, що підписують члени дисциплінарної комісії, присутні під час відмови, та особи, присутні під час відмови.

У разі складання акта про відмову поліцейського надати пояснення в триденний строк з моменту складання в установленому законодавством порядку реєструє цей акт у підрозділах документального забезпечення за місцем свого проходження служби, а в разі неможливості – в органі (підрозділі) поліції, працівник якого допустив порушення, після чого зазначений акт долучає до матеріалів службового розслідування;

11) у разі відмови іншої опитуваної особи надати пояснення обов'язково документально засвідчує таку відмову складанням акта;

12) у разі встановлення під час проведення службового розслідування ознак кримінального чи адміністративного правопорушення негайно доповідає про це відповідному керівнику для вирішення питання про передання матеріалів до правоохоронних органів для прийняття рішення згідно з вимогами законодавства;

¹⁶¹ Положенням про дисциплінарні комісії в Національній поліції України : наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4> (дата звернення: 27.02.2023).

13) у разі виявлення в поліцейського, службових приміщеннях, у службовому автотранспорті предметів, речей, лікарських препаратів тощо, обіг яких згідно із законодавством заборонено або обмежено, а також предметів та речей, які надалі можуть стати речовими доказами, інформує про це компетентні органи для документування та подальшого збереження слідів і доказів скоєного правопорушення з одночасним повідомленням про це керівника, який призначив службове розслідування;

14) виконує в межах повноважень доручення голови дисциплінарної комісії, пов'язані з проведенням службового розслідування, та за дорученням голови дисциплінарної комісії веде протокол засідання дисциплінарної комісії.

Заступник голови дисциплінарної комісії користується повноваженнями члена дисциплінарної комісії, а також (у разі тимчасової відсутності голови цієї комісії) виконує його обов'язки.

Неналежне виконання головою, заступником голови чи членом дисциплінарної комісії своїх обов'язків є підставою для виключення його з персонального складу дисциплінарної комісії.

2.6.5.4 Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади)

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) є тимчасовим заходом на час проведення службового розслідування та може бути застосовано до поліцейського у разі, якщо обставини виявленого дисциплінарного проступку унеможливають виконання посадових (функціональних) обов'язків ним або іншим поліцейським, а також якщо виконання поліцейським посадових (функціональних) обов'язків перешкоджає встановленню обставин виявленого дисциплінарного проступку.

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) оформляється письмовим наказом керівника, до повноважень якого належить призначення на посаду та звільнення з посади поліцейського, та не може перевищувати строку, передбаченого для проведення службового розслідування або зазначеного в рішенні суду.

Поліцейський має право ознайомитися та отримати копію наказу про відсторонення його від виконання службових обов'язків (посади).

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) без видання письмового наказу керівника допускається у разі появи на роботі у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному

вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, та відмови поліцейського від проходження в установленому порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або на вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) у разі вчинення ним корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, здійснюється відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»¹⁶².

Поліцейський, якому повідомлено про підозру у вчиненні ним кримінального правопорушення у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання службових обов'язків (посади) в порядку, визначеному законом.

На період відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) у поліцейського вилучається службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак, табельна вогнепальна зброя та спеціальні засоби.

Під час відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) поліцейський зобов'язаний перебувати на робочому місці, визначеному керівником, до повноважень якого належить призначення на посаду та звільнення з посади поліцейського, та сприяти проведенню службового розслідування.

2.6.5.5 Забезпечення поліцейському права на захист

Під час проведення службового розслідування поліцейський має право на захист, що полягає в наданні йому можливості надавати письмові пояснення щодо обставин вчинення дисциплінарного проступку та докази правомірності своїх дій.

Поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, має право:

- 1) надавати пояснення, подавати відповідні документи та матеріали, що стосуються обставин, які досліджуються;
- 2) подавати клопотання про отримання і залучення до матеріалів розслідування нових документів, отримання додаткових пояснень від осіб, які мають відношення до справи;

¹⁶² Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

3) ознайомлюватися з матеріалами, зібраними під час проведення службового розслідування, робити їх копії за допомогою технічних засобів з урахуванням обмежень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України¹⁶³, законами України «Про захист персональних даних»¹⁶⁴, «Про державну таємницю»¹⁶⁵ та іншими законами;

4) подавати скарги на дії осіб, які проводять службове розслідування;

5) користуватися правничою допомогою.

Поліцейський, стосовно якого проводиться службове розслідування, має право відмовитися від надання пояснень. Факт такої відмови фіксується шляхом складення акта, що підписується членом дисциплінарної комісії, присутнім під час відмови, та іншими особами, присутніми під час відмови.

Отримання пояснень від поліцейського, який перебуває у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, не допускається, а підлягає відкладенню до його протверезіння.

Отримання пояснень від поліцейського, який перебуває на чергуванні або патрулюванні, здійснюється лише після закінчення ним чергування, патрулювання або заміни його іншим поліцейським.

У разі відсутності поліцейського на службі дисциплінарна комісія викликає його для надання пояснень. Виклик для надання пояснень надсилається рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі.

Виклик про надання пояснень надсилається з таким розрахунком, щоб поліцейський, який викликається, мав не менше двох діб для прибуття на засідання дисциплінарної комісії.

Фактом, що підтверджує отримання або неотримання поліцейським виклику про надання пояснень, є отримання органом, що проводить службове розслідування, поштового повідомлення про вручення або про відмову від отримання такого виклику чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення.

Поліцейський, який з поважних причин не може прибути для надання пояснень, зобов'язаний не менше ніж за добу до визначеного

¹⁶³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁶⁴ Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁶⁵ Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

часу повідомити про це дисциплінарну комісію з наданням підтвердних документів.

Якщо поліцейський, викликаний для надання пояснень у визначеному порядку статтею 18 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁶⁶, не з'явився та не повідомив про причини свого неприбуття, він вважається таким, що відмовився від надання пояснень.

Отримання пояснень від поліцейського, який перебуває під вартою, здійснюється через адміністрацію місця ув'язнення шляхом його повідомлення про необхідність надіслати пояснення на зазначену дисциплінарною комісією адресу.

Представником поліцейського може бути адвокат, повноваження якого підтверджені копією свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, ордером та копією договору із представником. Представник користується правами поліцейського, щодо якого проводиться службове розслідування, крім прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо поліцейським і не може бути доручена представнику, а також користується правами з урахуванням обмежень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України¹⁶⁷, законами України «Про захист персональних даних»¹⁶⁸, «Про державну таємницю»¹⁶⁹ та іншими законами, з моменту надання дисциплінарній комісії підтвердних документів.

2.6.5.6 Порядок застосування дисциплінарних стягнень

У висновку за результатами службового розслідування зазначаються:

- 1) дата і місце складання висновку, прізвище та ініціали, посада і місце служби членів дисциплінарної комісії, що проводила службове розслідування;
- 2) підстава для призначення службового розслідування;
- 3) обставини справи, зокрема обставини вчинення поліцейським дисциплінарного проступку;

¹⁶⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁶⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁶⁸ Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁶⁹ Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

4) пояснення поліцейського щодо обставин справи;
5) пояснення інших осіб, яким відомі обставини справи;
6) пояснення безпосереднього керівника поліцейського щодо обставин справи;

7) документи та матеріали, що підтверджують та/або спростовують факт вчинення дисциплінарного проступку;

8) відомості, що характеризують поліцейського, а також дані про наявність або відсутність у нього дисциплінарних стягнень;

9) причини та умови, що призвели до вчинення проступку, вжиті або запропоновані заходи для їх усунення, обставини, що знімають з поліцейського звинувачення;

10) висновок щодо наявності або відсутності у діянні поліцейського дисциплінарного проступку, а також щодо його юридичної кваліфікації з посиланням на положення закону;

11) вид стягнення, що пропонується застосувати до поліцейського у разі наявності в його діянні дисциплінарного проступку.

Висновок підписується всіма членами дисциплінарної комісії, що проводила розслідування. Члени дисциплінарної комісії мають право на окрему думку, що викладається письмово і додається до висновку.

Під час визначення виду стягнення дисциплінарна комісія враховує характер проступку, обставини, за яких він був вчинений, особу порушника, ступінь його вини, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, попередню поведінку поліцейського, його ставлення до служби.

Обставинами, що пом'якшують відповідальність поліцейського, є:

1) усвідомлення та визнання своєї провини у вчиненні дисциплінарного проступку;

2) попередня бездоганна поведінка;

3) високі показники виконання повноважень, наявність заохочень та державних нагород;

4) вжиття заходів щодо запобігання, відвернення або усунення негативних наслідків, які настали або можуть настати внаслідок вчинення дисциплінарного проступку, добровільне відшкодування завданої шкоди;

5) вчинення проступку під впливом погрози, примусу або через службову чи іншу залежність;

6) вчинення проступку внаслідок неправомірних дій керівника.

Для цілей застосування конкретного виду дисциплінарного стягнення можуть враховуватися й інші, не зазначені у частині 4 статті 19

Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁷⁰, обставини, що пом'якшують відповідальність поліцейського.

Обставинами, що обтяжують відповідальність поліцейського, є:

- 1) вчинення дисциплінарного проступку у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння;
- 2) вчинення дисциплінарного проступку повторно до зняття в установленому порядку попереднього стягнення;
- 3) вчинення дисциплінарного проступку умисно на ґрунті особистої неприязні до іншого поліцейського, службовця, у тому числі керівника, чи помсти за дії чи рішення стосовно нього;
- 4) настання тяжких наслідків, у тому числі збитків, завданих вчиненням дисциплінарного проступку;
- 5) вчинення дисциплінарного проступку на ґрунті ідеологічної, релігійної, расової, етнічної, гендерної чи іншої нетерпимості.

У разі встановлення вини поліцейського за результатами проведеного службового розслідування видається письмовий наказ про застосування до поліцейського одного з видів дисциплінарного стягнення, передбаченого статтею 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁷¹, зміст якого оголошується особовому складу органу поліції.

Під час визначення виду стягнення керівник враховує характер проступку, обставини, за яких він був вчинений, особу порушника, ступінь його вини, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, попередню поведінку поліцейського, його ставлення до служби.

За кожен дисциплінарний проступок не може застосовуватися більше одного дисциплінарного стягнення. Якщо поліцейський вчинив кілька дисциплінарних проступків, стягнення застосовується за сукупністю вчинених дисциплінарних проступків та враховується під час визначення виду дисциплінарного стягнення.

У разі вчинення дисциплінарного проступку кількома поліцейськими дисциплінарне стягнення застосовується до кожного окремо.

У разі вчинення поліцейським незначного проступку керівник може обмежитися його попередженням про необхідність дотримання службової дисципліни.

У разі притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейського, який має дисциплінарне стягнення і вчинив дисциплінарний

¹⁷⁰ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁷¹ Там само.

проступок, дисциплінарне стягнення, що застосовується, повинно бути суворішим, ніж попереднє.

У разі повторного вчинення поліцейським незначного проступку з урахуванням його сумлінного ставлення до виконання обов'язків за посадою або нетривалого перебування на посаді (до трьох місяців) керівник може обмежитися раніше застосованим до такого поліцейського дисциплінарним стягненням.

Дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь до поліцейських, які мають первинні спеціальні звання, та у виді звільнення з посади до поліцейських, які обіймають посади найнижчого рівня, не застосовується.

2.6.5.7 Повноваження керівників щодо застосування дисциплінарних стягнень

Повноваження щодо застосування дисциплінарних стягнень мають керівники в межах, визначених Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹⁷².

Міністр внутрішніх справ України уповноважений застосовувати дисциплінарні стягнення, визначені Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹⁷³, до заступників керівника Національної поліції України та порушувати перед Кабінетом Міністрів України питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника Національної поліції України.

Керівник Національної поліції України уповноважений застосовувати дисциплінарні стягнення, передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹⁷⁴, до всіх поліцейських.

Інші керівники застосовують дисциплінарні стягнення в межах повноважень, визначених керівником Національної поліції України.

Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень, затверджене наказом МВС України від 25 березня 2019 р. № 209, визначає повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських (далі – ЗВО МВС), із застосування заохочень

¹⁷² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁷³ Там само.

¹⁷⁴ Там само.

і дисциплінарних стягнень до поліцейських, які проходять службу або навчаються у ЗВО МВС.

Повноваження ректора із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень поширюються на поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником), здобувають вищу освіту або проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції.

Ректор ЗВО МВС має право застосовувати такі види заохочень, передбачені статті 6 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁷⁵:

1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником): дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення грошовою винагородою; заохочення цінним подарунком;

2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання: дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення грошовою винагородою; заохочення цінним подарунком; надання додаткової оплачуваної відпустки курсантам (слухачам) тривалістю до п'яти днів;

3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: дострокове зняття накладеного ним дисциплінарного стягнення; занесення на дошку пошани ЗВО МВС; заохочення цінним подарунком.

Ректор ЗВО МВС має право внести Міністрові внутрішніх справ України подання про нагородження державними нагородами України, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України поліцейських після погодження його керівником Національної поліції України.

Ректор ЗВО МВС має право внести подання або порушити клопотання перед керівником Національної поліції України про заохочення поліцейських відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України.

Ректор ЗВО МВС уповноважений застосовувати такі види дисциплінарних стягнень, передбачені статті 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁷⁶:

1) до поліцейських, щодо яких він є безпосереднім та прямим керівником (начальником): зауваження; догана; сувора догана; попередження

¹⁷⁵ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁷⁶ Там само.

про неповну службову відповідність; пониження в спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади;

2) до поліцейських, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання: призначення курсантів (слухачів) поза чергою в наряд – до п'яти нарядів; зауваження; догана; сувора догана; звільнення з посади курсантів (слухачів); звільнення зі служби в поліції курсантів, яким первинне звання молодшого складу поліції присвоєно керівником ЗВО МВС;

3) до поліцейських, які проходять у ЗВО МВС первинну професійну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: призначення поза чергою в наряд – до п'яти нарядів; зауваження; догана; сувора догана.

Поліцейські, які здобувають вищу освіту на певному рівні вищої освіти у ЗВО МВС на денній формі навчання, до яких застосовано дисциплінарне стягнення у виді звільнення з посади (крім курсантів, первинне звання молодшого складу поліції яким присвоєно керівником ЗВО МВС), відраховуються із ЗВО МВС із подальшим направленням до територіального (у тому числі міжрегіонального) органу Національної поліції, з яким ними укладено контракт про здобуття освіти.

Керівник, не уповноважений на застосування дисциплінарних стягнень, може порушити перед уповноваженим керівником клопотання про притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності.

Керівник, який перевищив надані йому дисциплінарні повноваження, несе відповідальність відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁷⁷. Дисциплінарне стягнення, застосоване з порушенням вимог Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁷⁸, скасовується як незаконне керівником, який його застосував, або прямим керівником.

Протягом двох місяців з дня підписання наказу про застосування дисциплінарного стягнення прямий керівник посадової особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, має право його скасувати, пом'якшити або застосувати суворіше дисциплінарне стягнення, якщо встановить невідповідність такого стягнення ступеню тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та вини.

Застосування дисциплінарного стягнення у виді звільнення із служби в поліції, звільнення з посади, пониження у спеціальному званні на один

¹⁷⁷ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁷⁸ Там само

ступінь здійснюється керівниками, які уповноважені приймати на службу до поліції, призначати на посаду та присвоювати спеціальне звання.

2.6.5.8 Строки застосування дисциплінарних стягнень

Дисциплінарне стягнення застосовується не пізніше одного місяця з дня виявлення дисциплінарного проступку і не пізніше шести місяців з дня його вчинення шляхом видання дисциплінарного наказу.

У разі проведення службового розслідування за фактом вчинення дисциплінарного проступку днем його виявлення вважається день затвердження висновку за результатами службового розслідування.

Перебування поліцейського на лікарняному (у період тимчасової непрацездатності) чи у відпустці не перешкоджає застосуванню до нього дисциплінарного стягнення.

2.6.5.9 Виконання дисциплінарних стягнень

Дисциплінарне стягнення виконується негайно, але не пізніше місяця з дня його застосування, не враховуючи часу перебування поліцейського у відпустці, відрядженні або на лікарняному (у період тимчасової непрацездатності). Після закінчення зазначеного строку дисциплінарне стягнення не виконується.

Наказ про застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення виконується шляхом його оголошення в органі (підрозділі) поліції та особистого ознайомлення поліцейського з ним. У разі відмови особи від ознайомлення з наказом про це складається акт.

Дисциплінарні стягнення у виді звільнення з посади, пониження у спеціальному званні на один ступінь та звільнення із служби в поліції виконуються (реалізуються) шляхом видання наказу по особовому складу.

Дисциплінарні стягнення у виді звільнення з посади та звільнення із служби в поліції, застосовані до поліцейського, який перебуває у відпустці чи на лікарняному (у період тимчасової непрацездатності), виконуються (реалізуються) після його прибуття до місця проходження служби.

За відсутності на службі без поважних причин поліцейського, до якого застосовано дисциплінарне стягнення у виді звільнення з посади чи звільнення із служби в поліції, таке дисциплінарне стягнення виконується, а витяги з наказів про застосування та виконання дисциплінарного стягнення надсилаються рекомендованим листом з повідомленням

на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі. У такому разі днем ознайомлення поліцейського із зазначеними наказами є дата, зазначена в поштовому повідомленні про вручення їх поліцейському, до якого застосовано дисциплінарне стягнення, або повнолітньому члену сім'ї такого поліцейського.

У разі якщо поліцейський, до якого застосовано дисциплінарне стягнення, відмовляється від отримання витягів з наказів про застосування та виконання дисциплінарного стягнення, днем отримання витягів з наказів є день проставлення в поштовому повідомленні відмітки про відмову в їх отриманні чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення.

Поліцейський, до якого застосовано дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь, зобов'язаний протягом семи календарних днів з дня ознайомлення з наказом здійснити заміну знаків розрізнення на однострої та службового посвідчення. Під час виконання зазначеного дисциплінарного стягнення забороняється зривання погонів, а також будь-які інші дії, що принижують гідність поліцейського.

Дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд виконується шляхом несення служби в наряді позачергово в будь-який день тижня.

Поліцейський, з вини якого не виконано дисциплінарне стягнення, несе відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹⁷⁹.

2.6.5.10 Строк дії дисциплінарних стягнень та наслідки їх застосування

Строк дії дисциплінарних стягнень з моменту оголошення їх порушникові становить:

- 1) зауваження – протягом двох місяців;
- 2) догана – протягом трьох місяців;
- 3) сувора догана – протягом чотирьох місяців;
- 4) попередження про неповну службову відповідність – протягом шести місяців;
- 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь та звільнення з посади – протягом одного року;

¹⁷⁹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

6) звільнення зі служби в поліції – протягом трьох років.

Дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд вважається виконаним з моменту його відбуття курсантом (слухачем).

Протягом строку дії дисциплінарних стягнень до поліцейського не можуть застосовуватися заходи заохочення, крім дострокового зняття раніше застосованого дисциплінарного стягнення.

Строк дії дисциплінарного стягнення не зараховується до строків вислуги поліцейського для присвоєння чергового спеціального звання.

У місяці виконання дисциплінарного стягнення поліцейського може бути позбавлено премії повністю або частково в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Поліцейський вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення, якщо його нагороджено державною нагородою, заохочено шляхом дострокового зняття дисциплінарного стягнення або закінчився строк дії дисциплінарного стягнення.

Закінчення строку дії дисциплінарного стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь не дає поліцейському права на поновлення у спеціальному званні, якого він був позбавлений за порушення дисципліни. Строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання обліковується в загальному порядку.

Закінчення строку дії дисциплінарного стягнення у виді звільнення з посади не дає поліцейському права бути поновленим на посаді, з якої він був звільнений за порушення дисципліни.

Поліцейський, звільнений з поліції за вчинення дисциплінарного проступку, не може бути прийнятий на службу до поліції протягом трьох років з дня виконання наказу про звільнення.

2.6.5.11 Оскарження дисциплінарних стягнень

Поліцейський має право оскаржити застосоване до нього дисциплінарне стягнення протягом місяця з дня його виконання (реалізації) шляхом подання рапорту до прямого керівника особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, а також шляхом звернення до суду в установленому порядку.

Розгляд рапорту про незгоду з дисциплінарним стягненням здійснюється протягом 30 календарних днів з дня його реєстрації в органі поліції шляхом проведення перевірки викладених у рапорті фактів та обставин, що, на думку поліцейського, не були враховані під час проведення службового розслідування та під час прийняття рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення.

У разі підтвердження фактів, викладених у рапорті, керівник, який здійснює його розгляд, зобов'язаний негайно вжити заходів до поновлення прав поліцейського, усунення обставин, що призвели до таких порушень, та вирішити питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні порушень.

Про результати розгляду рапорту уповноважений керівник письмово інформує поліцейського, який подав скаргу.

У разі поновлення порушених прав поліцейського у судовому порядку вищий керівник зобов'язаний негайно вжити заходів до поновлення прав поліцейського, усунення обставин, що призвели до таких порушень, та притягти до відповідальності осіб, винних у вчиненні порушень.

2.6.6 Особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану

2.6.6.1 Проведення службового розслідування в період дії воєнного стану

У період дії воєнного стану службове розслідування проводиться з дотриманням вимог Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁸⁰ з урахуванням особливостей.

Службове розслідування призначається та проводиться у формі письмового провадження.

Службове розслідування за фактом порушення поліцейським службової дисципліни може проводитися як дисциплінарною комісією, так і однією особою, у тому числі безпосередньо уповноваженим керівником, який одноособово здійснює передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹⁸¹ повноваження дисциплінарної комісії (далі – уповноважена особа).

Службове розслідування стосовно заступників керівника Національної поліції України чи керівників територіальних органів Національної поліції України проводиться виключно дисциплінарною комісією.

Службове розслідування має бути завершене протягом 15 календарних днів з дня його призначення уповноваженим керівником. У разі потреби цей строк може бути продовжений керівником, який призначив службове розслідування, але не більш як на 15 календарних днів.

¹⁸⁰ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

¹⁸¹ Там само.

До строку проведення службового розслідування не зараховується документально підтверджений час перебування поліцейського, стосовно якого проводиться службове розслідування, у відрядженні чи на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я, розташованих на підконтрольних органам державної влади територіях.

Якщо протягом проведення службового розслідування поліцейським, стосовно якого призначено службове розслідування, вчинено інший дисциплінарний проступок, обставини його вчинення підлягають перевірці уповноваженою особою під час проведення такого службового розслідування.

За результатами службового розслідування уповноважена особа складає висновок. У разі проведення службового розслідування безпосередньо керівником, який його призначив, висновок не складається, а обставини вчинення дисциплінарного проступку відображаються в наказі про притягнення до дисциплінарної відповідальності або в довідці про відсутність в діях поліцейського ознак дисциплінарного проступку.

Службове розслідування вважається завершеним у день затвердження керівником, який призначив службове розслідування, чи особою, яка його заміщує, висновку за результатами службового розслідування.

У разі проведення службового розслідування безпосередньо керівником, який його призначив, днем завершення службового розслідування є день підписання наказу про притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності або довідки про відсутність в діях поліцейського дисциплінарного проступку, яка підлягає реєстрації в органі поліції.

2.6.6.2 Відібрання пояснень під час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану

Під час проведення службового розслідування уповноважена особа зобов'язана запропонувати поліцейському або іншій особі, обізнаній з обставинами вчинення дисциплінарного проступку, надати пояснення.

У разі відсутності поліцейського на службі уповноважена особа зобов'язана викликати його для надання пояснень. Виклик здійснюється шляхом його безпосереднього вручення поліцейському або надсилання поштовим зв'язком чи з використанням електронної комунікації.

За наявної можливості надсилання виклику поштовим зв'язком здійснюється рекомендованим листом на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі.

Надсилання виклику з використанням електронної комунікації здійснюється виключно на адресу електронної пошти поліцейського чи за

іншими контактними даними, які зазначені в його особовій справі або які наявні в розпорядженні його безпосереднього керівника.

Виклик надсилається з таким розрахунком, щоб поліцейський, який викликається, мав не менше однієї доби для прибуття за вказаною у виклику адресою.

Виклик, який надіслано поштовим зв'язком, вважається таким, що отриманий поліцейським, на четвертий календарний день з дня його відправлення.

Виклик, надісланий з використанням електронної комунікації, вважається таким, що отриманий поліцейським, на другий день з дня його відправлення.

Якщо поліцейський, викликаний уповноваженою особою у визначеному статтею 27 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁸² порядку, не з'явився та не повідомив про наявність поважних причин свого неприбуття, він вважається таким, що відмовився від надання пояснень, про що уповноваженою особою складається акт.

Від поліцейського, стосовно якого є підтвердні дані про самовільне залишення ним місця несення служби, виїзд до інших регіонів країни чи за кордон, пояснення не відбираються, поліцейський вважається таким, що відмовився від надання пояснень.

2.6.6.3 Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) на час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану

У період дії воєнного стану на час проведення службового розслідування за рішенням керівника, який його призначив, на поліцейського, стосовно якого було прийнято рішення про відсторонення від виконання службових обов'язків (посади), може бути покладено тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою.

Рішення про покладення тимчасового виконання обов'язків приймається з обов'язковим урахуванням обставин можливого вчиненого дисциплінарного проступку та його тяжкості, а також можливості відстороненого поліцейського під час тимчасового виконання обов'язків за іншою посадою впливати на хід проведення службового розслідування.

У разі прийняття рішення про покладення на відстороненого поліцейського тимчасового виконання обов'язків за іншою посадою службове

¹⁸² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

посвідчення, спеціальний нагрудний знак, табельна вогнепальна зброя та спеціальні засоби в нього не вилучаються.

2.6.6.4 Особливості застосування дисциплінарних стягнень у період дії воєнного стану

У разі встановлення за результатами службового розслідування в діях поліцейського дисциплінарного проступку видається письмовий наказ про застосування до нього одного з видів дисциплінарного стягнення з урахуванням особливостей, визначених статтею 29 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁸³.

Дисциплінарні стягнення застосовуються в порядку зростання від менш суворого, яким є зауваження, до більш суворого – звільнення зі служби в поліції.

Дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь не застосовується до поліцейських, які мають первинне спеціальне звання рядовий поліції.

У разі притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейського, який має дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь і вчинив новий дисциплінарний проступок, до нього знову може бути застосовано дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь.

Дисциплінарні проступки такі, як перебування поліцейського на службі у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння, а також залишення місця несення служби без поважних причин, не можуть бути віднесені до незначних дисциплінарних проступків.

У разі повторного вчинення дисциплінарного проступку поліцейським протягом строку дії дисциплінарного стягнення у виді зауваження за результатами службового розслідування дисциплінарне стягнення, що застосовується, повинно бути суворішим, ніж попереднє.

Протягом 10 днів з дня підписання наказу про застосування дисциплінарного стягнення прямий керівник посадової особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, має право його пом'якшити, застосувати суворіше дисциплінарне стягнення або звільнити поліцейського від дисциплінарної відповідальності, якщо встановить невідповідність такого стягнення ступеню тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та вини.

¹⁸³ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

У разі застосування до поліцейського інших заходів дисциплінарного впливу, не пов'язаних із застосуванням дисциплінарного стягнення, прямий керівник посадової особи, яка призначила службове розслідування, має право переглянути це рішення шляхом видання наказу про притягнення цього поліцейського до дисциплінарної відповідальності.

2.6.6.5 Особливості доведення до поліцейського наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності

У разі відсутності поліцейського, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, без поважних причин на службі копія наказу про застосування до нього дисциплінарного стягнення надсилається поштовим зв'язком (у разі можливості) на адресу місця проживання, зазначену в його особовій справі, або з використанням електронної комунікації за контактними даними, які наявні в розпорядженні його безпосереднього керівника.

Поліцейський вважається таким, що ознайомлений з наказом про застосування дисциплінарного стягнення, після спливу чотирьох календарних днів з дня його відправлення поштовим зв'язком або після спливу двох календарних днів – у разі відправлення з використанням електронної комунікації.

Доведення до поліцейського, який відсутній на службі без поважних причин, наказу про виконання застосованого до нього дисциплінарного стягнення у виді звільнення з посади або звільнення зі служби в поліції, здійснюється в порядку, визначеному статтею 30 Дисциплінарного статуту Національної поліції України¹⁸⁴.

У разі встановлення поважних причин відсутності поліцейського до наказу по особовому складу, яким виконується застосоване до нього дисциплінарне стягнення у виді звільнення з посади, пониження у спеціальному званні на один ступінь або звільнення зі служби в поліції, вносяться зміни щодо дати його виконання.

2.6.6.6 Оскарження дисциплінарного стягнення, застосованого у період дії воєнного стану

Поліцейський має право подати рапорт про перегляд застосованого до нього дисциплінарного стягнення або його скасування протягом трьох

¹⁸⁴ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

днів з дня його виконання (реалізації) шляхом подання рапорту до прямого керівника особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення, а також шляхом звернення до суду в установленому порядку.

Подання поліцейським рапорту про перегляд або скасування такого дисциплінарного стягнення, як звільнення з посади або звільнення зі служби в поліції, здійснюється протягом п'яти днів, але не пізніше видання наказу по особовому складу про виконання такого стягнення.

Розгляд рапорту поліцейського здійснюється протягом семи календарних днів з дня його реєстрації в органі поліції шляхом проведення перевірки викладених у рапорті фактів та обставин, що, на думку поліцейського, не були враховані під час проведення службового розслідування, та прийняття рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення.

Відповідь за результатами розгляду рапорту поліцейського надсилається на адресу, в тому числі електронної пошти, вказану поліцейським у рапорті. За наявності в рапорті номера засобу комунікаційного зв'язку поліцейського відповідь може бути надіслана на вказаний номер.

Поліцейський має право оскаржити застосоване до нього дисциплінарне стягнення, звернувшись до адміністративного суду протягом 15 днів з дня його ознайомлення з наказом про притягнення до дисциплінарної відповідальності.

У разі застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення у виді звільнення з посади, пониження у спеціальному званні на один ступінь або звільнення зі служби в поліції поліцейський має право оскаржити таке стягнення протягом 15 днів з дня його ознайомлення з наказом по особовому складу про виконання застосованого дисциплінарного стягнення.

Питання для самоконтролю

1. Поняття службової дисципліни.
2. Поняття та ознаки заохочень.
3. Види заохочень.
4. Поняття та ознаки дисциплінарних стягнень.
5. Види дисциплінарних стягнень.
6. Призначення дисциплінарних комісій.
7. Порядок здійснення дисциплінарного провадження.
8. Порядок проведення службових розслідувань.
9. Строк дії дисциплінарних стягнень.
10. Проведення службових розслідувань в період дії воєнного стану.

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).
3. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України : наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4> (дата звернення: 27.02.2023).
4. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 27.02.2023).
5. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).
7. Про затвердження Положення про повноваження ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, із застосування заохочень і дисциплінарних стягнень : наказ МВС України від 25 березня 2019 р. Дата оновлення: 16.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-19#n14> (дата звернення: 27.02.2023).
8. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).
9. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Словник основних термінів

Службова дисципліна – дотримання поліцейським Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових

актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників.

Територіальні органи поліції – головні управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, а також міжрегіональні територіальні органи Національної поліції України.

Уповноважений керівник – Міністр внутрішніх справ України, службова особа поліції, ректор закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, наділені повноваженнями із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення.

Фінансово-господарська діяльність – сукупність рішень, дій та операцій, які об'єкт контролю приймає та здійснює в частині володіння, використання та розпорядження фінансовими ресурсами, необоротними та іншими активами.

Керівник – це службова особа поліції, наділена правами та обов'язками з організації службової діяльності підлеглих їй поліцейських та інших працівників поліції і контролю за їхньою службовою діяльністю.

2.7 Контроль і нагляд за поліцейською діяльністю

2.7.1 Відомчий контроль

Контроль і нагляд за поліцейською діяльністю є важливою її ланкою, яка надає можливість забезпечити належне функціонування органів Національної поліції України, зменшення порушень нормативних вимог працівниками поліції, а також усунення недоліків вказаної діяльності, поновлення порушених прав та свобод громадян, тобто забезпечення законності.

На наш погляд система контролю та нагляду за поліцейською діяльністю складається з відомчого контролю та позавідомчого контролю.

Відомчий контроль:

- Міністерство внутрішніх справ;
- Національна поліція України (центральный орган управління Національної поліції, територіальні органи Національної поліції).

Позавідомчий контроль:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- Кабінет Міністрів України;

- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування;
- судові органи;
- органи прокуратури;
- громадський контроль поліції (цивільний контроль).

2.7.1.1 Міністерство внутрішніх справ

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національну поліцію» Міністр внутрішніх справ України забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 вказаного Закону Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними реєстрами та базами (банками) даних у порядку, визначеному у статтях 26, 27 цього Закону.¹⁸⁵

Згідно п.п. 1, 3 п. 5 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878, МВС з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, контроль за їх реалізацією в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС, а також контролює діяльність територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС.¹⁸⁶

2.7.1.2 Національна поліція України (центральний орган управління Національної поліції, територіальні органи Національної поліції)

У відповідність до ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію» керівник поліції:

1) очолює поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, забезпечує виконання покладених на неї завдань;

¹⁸⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁸⁶ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Дата оновлення: 21.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

2) у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції;

Згідно з п.п. 1, 3 п. 5 Положення про Національну поліцію Національна поліція з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління, а також контролює діяльність територіальних органів Національної поліції, підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери її управління.¹⁸⁷

Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 887 утворено як юридичну особу публічного права Департамент внутрішньої безпеки як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції¹⁸⁸. Наказом Національної поліції України від 09.11.2015 № 83 (зі змінами) затверджено Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України (далі ДВБ), у відповідності до п. 1 розділу 1 якого ДВБ НПУ є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції НПУ, який здійснює свою діяльність у напрямі дотримання внутрішньої безпеки у НПУ. Дотримання внутрішньої безпеки в діяльності органів НПУ реалізується шляхом внутрішнього контролю та забезпечення власної безпеки органів поліції і полягає у здійсненні комплексу правових, організаційних та практичних заходів, спрямованих на виявлення, запобігання, попередження та припинення фактів порушення поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками НПУ вимог законодавства України при виконанні службових обов'язків, фактів протиправного перешкоджання службовим особам поліції у виконанні покладених на них завдань та повноважень, а також виявлення та усунення інших чинників, які негативно впливають на діяльність поліції. Розділом II Положення про ДВБ передбачено як одне із завдань ДВБ запобігання, виявлення, попередження і припинення кримінальних,

¹⁸⁷ Положення про Національну поліцію : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. Дата оновлення: 24.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁸⁸ Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 887. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, що готуються або вчинені поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками поліції.¹⁸⁹

Департамент головної інспекції НПУ. Наказом НПУ від 28.04.2021 р. № 337 затверджено положення про Департамент головної інспекції НПУ. У відповідності до п. 1 розділу I вказаного положення, Департамент головної інспекції НПУ є структурним підрозділом центрального органу управління поліції (далі – ЦОУП), який здійснює контроль за службовою діяльністю структурних підрозділів ЦОУП, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів НПУ, закладів та установ, що належать до сфери управління НПУ (далі – органи (підрозділи) поліції), сприяє вдосконаленню їх службової діяльності та зміцненню службової дисципліни. Згідно з п.п. 10 п. 1 розділу III положення Департамент відповідно до покладених на нього завдань здійснює, у межах повноважень Департаменту, моніторинг та оцінювання службової діяльності органів (підрозділів) поліції, пов'язаної з дотриманням установленого порядку:

- реагування на заяви і повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення, інші події;
- зберігання речових доказів, цінностей, документів та іншого майна;
- ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події;
- ведення інших обліків та реєстрів;
- пропускового режиму;
- інших вимог та процедур, визначених Головою Національної поліції України, МВС та іншими органами влади.

У разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення забезпечити інформування Голови НПУ та Національного агентства з питань запобігання корупції, інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення антикорупційного законодавства;

Згідно з п.п. 11 п. 1 розділу III положення Департамент організовує та проводить за дорученням Голови НПУ або особи, яка виконує його обов'язки:

- інспектування, контрольні та цільові перевірки службової діяльності органів (підрозділів) поліції, державних установ, що належать до сфери управління Національної поліції України, а також надання

¹⁸⁹ Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України : затверджено наказом Національної поліції України від 09.11.2015 р. № 83. URL: <https://www.npu.gov.ua/acts/polozhennya-pro-departament-vnutrishnoyi-bezpeki-nacionalnoyi-policiyi-ukrayini> (дата звернення: 19.02.2023).

ім практичної допомоги. За потреби вносить Голові Національної поліції пропозиції щодо їх скасування або перенесення на інший строк;

- перевірки, у межах повноважень Департаменту, стану дотримання працівниками органів (підрозділів) поліції законів України, актів Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів, а також організаційно-розпорядчих документів МВС та Національної поліції України;

- службові розслідування за відомостями про вчинення дисциплінарних проступків керівниками органів (підрозділів) поліції, їх заступниками та іншими працівниками поліції;

- службові перевірки за фактами винесення місцевими радами резолюцій недовіри керівникам органів (підрозділів) поліції, контроль за проведенням таких перевірок в органах (підрозділах) поліції;

- розгляд звернень і запитів фізичних та юридичних осіб, народних депутатів усіх рівнів, відомостей, висвітлених у засобах масової інформації, Інтернеті, соціальних мережах та системах для обміну повідомленнями, повідомлень інших органів державної влади чи судових органів України про неправомірні дії поліцейських, перевірки дотримання порядку та строків розгляду таких матеріалів органами (підрозділами) поліції.

У відповідності до п. 6 розділу IV положення Працівники Департаменту під час виконання службових обов'язків відповідно до вимог законодавства України мають право:

- 1) безперешкодно в будь-який час доби відвідувати органи (підрозділи) поліції та здійснювати їх перевірки з питань, що належать до компетенції Департаменту, мати доступ до їх службових приміщень, сховищ, сейфів, персональних комп'ютерів, носіїв інформації, документів і матеріалів, у тому числі режимних, із дотриманням вимог законодавства України у сфері охорони державної таємниці, проводити їх огляд за участю працівника та/або керівника відповідного органу (підрозділу) чи іншої уповноваженої особи;

- 2) здійснювати нагляд за працівниками органів (підрозділів) поліції під час виконання ними службових обов'язків, моніторинг їх робочого часу, позапланову, вибіркову та іншу перевірку несення служби, у тому числі згідно з критеріями оцінювання ефективності їх професійної діяльності;

- 3) використовувати автотранспорт, сертифіковані або передбачені законодавством засоби фото-, відеозйомки, прилади нічного бачення, інше обладнання, техніку, пристрої та засоби.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Положення про Департамент головної інспекції Національної поліції України : затверджено наказом Національної поліції України від 28.04.2021 р. № 337.

Необхідними повноваженнями щодо контролю за діяльністю відповідних галузевих служб Національної поліції України наділені їх керівники.

Так, наприклад, начальник Головного слідчого управління НПУ згідно з п.п. 1, 3, 4, 5 п. 2 розділу V Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 06.07.2017 р. № 570, організовує здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції України; організовує звітування керівників структурних підрозділів центрального органу управління поліції, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів, територіальних органів поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів з питань службової діяльності органів досудового розслідування, у тому числі стану взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень; за наявності підстав приймає рішення про проведення службового розслідування за фактами невиконання службовими особами поліції покладених на них обов'язків, вживає інших заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчими Національної поліції України; ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування кримінальних правопорушень, дає у них слідчим Національної поліції України письмові вказівки; викликає до апарату Національної поліції України для заслуховування стану досудового розслідування в кримінальних провадженнях працівників слідчих та оперативних підрозділів, інших службових осіб територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України.

Згідно п. 4 розділу V Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 06.07.2017 № 570, начальник слідчого відділу територіального (відокремленого) підрозділу НПУ, крім повноважень, передбачених КПК України:

- керує діяльністю слідчого відділу та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, дотримання підпорядкованими слідчими вимог законодавства України;
- заслуховує на оперативних нарадах звіти працівників слідчого відділу та інших працівників територіального (відокремленого) підрозділу поліції з питань виявлення та розслідування кримінальних правопорушень (не рідше двох разів на тиждень), уживає заходів щодо усунення недоліків на цьому напрямі діяльності;
- здійснює контроль за своєчасністю та повнотою внесення відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію

кримінальних правопорушень матеріалам кримінального провадження, достовірністю даних про розслідування у кримінальних провадженнях та про їх рух, об'єктивністю відображення відомостей в ЄРДР і звітах;

- заслуховує слідчих, інших службових осіб, уповноважених на проведення досудового розслідування, з питань розслідування кримінальних правопорушень;

- розглядає акти прокурорського реагування, рішення слідчого судді, суду про порушення норм кримінального процесуального законодавства; за результатами вживає заходів щодо усунення недоліків у роботі конкретних слідчих та слідчого відділу в цілому.¹⁹¹

Під час здійснення досудового розслідування, у відповідності до ч. 2 ст. 39 Кримінального процесуального кодексу України, керівник органу досудового розслідування уповноважений:

- відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

- ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

- вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим.

Схожі повноваження має керівник органу дізнання. Так, згідно з ч. 2 ст. 39¹ Кримінального процесуального кодексу України, керівник органу дізнання уповноважений:

- відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

- ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

- вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем.¹⁹²

¹⁹¹ Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁹² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 19.02.2023).

Що стосується проваджень в справах про адміністративні правопорушення, що здійснюється у тому числі органами Національної поліції, то відповідно до ст. 7 КУпАП, додержання вимог закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення забезпечується систематичним контролем з боку вищестоящих органів і посадових осіб, правом оскарження, іншими встановленими законом способами.¹⁹³

При цьому керівники здійснюють відомчий контроль за службовою діяльністю поліцейських на постійній основі та мають найбільший вплив на її перебіг. Згідно ч. 2 ст. 2 Дисциплінарного статуту Національної поліції України керівник – це службова особа поліції, наділена правами та обов'язками з організації службової діяльності підлеглих їй поліцейських та інших працівників поліції і контролю за їхньою службовою діяльністю. Частина 1 ст. 1 вказаного статуту передбачає, що керівник несе відповідальність за дотримання підлеглими службової дисципліни. З метою забезпечення дотримання службової дисципліни керівник зобов'язаний:

- контролювати дотримання підлеглими службової дисципліни, аналізувати її стан та об'єктивно доповідати про це безпосередньому керівникові, проводити профілактичну роботу із зміцнення службової дисципліни та запобігання вчиненню підлеглими правопорушень;
- у разі виявлення порушення підлеглим службової дисципліни вжити заходів для припинення такого порушення та застосувати дисциплінарне стягнення до порушника або порушити клопотання про застосування стягнення уповноваженим керівником.¹⁹⁴

2.7.2 Позавідомчий контроль

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Національну безпеку України», у межах повноважень, наданих відповідно до Конституції України, сектор безпеки і оборони підлягає демократичному цивільному контролю (далі – цивільний контроль). Система цивільного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється

¹⁹³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁹⁴ Дисциплінарний статут Національної поліції України : затверджений Законом України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. Дата оновлення: 24.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського нагляду.¹⁹⁵

Позавідомчий контроль здійснює:

2.7.2.1 Президент України

Згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Національну безпеку України», відповідно до статей 106 і 107 Конституції України Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.¹⁹⁶

2.7.2.2 Верховна Рада України

Пункт 33 ст. 85 Конституції України передбачає, що до повноважень Верховної Ради України належить здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією та законом;

Згідно зі ст. 89 Конституції України Верховна Рада України для виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів. Верховна Рада України у межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії для підготовки і попереднього розгляду питань.

Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, утворює тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від конституційного складу Верховної Ради України. Висновки і пропозиції тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду. Організація і порядок діяльності комітетів Верховної Ради України, її тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюються законом.

¹⁹⁵ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁹⁶ Там само.

Відповідно до ст. 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.¹⁹⁷

Згідно з ч.ч. 1, 9 ст. 6 Закону України «Про Національну безпеку України», Верховна Рада України (далі – ВРУ) відповідно до статті 85 Конституції України здійснює парламентський контроль. ВРУ відповідно до статті 89 Конституції України створює комітети ВРУ, до повноважень яких належить, зокрема, забезпечення контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони. Для вивчення, підготовки і попереднього розгляду окремих питань у сферах національної безпеки і оборони, а також діяльності сектору безпеки і оборони ВРУ в межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії, а для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, – тимчасові слідчі комісії, які діють у порядку, встановленому законом. Відповідно до статті 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений ВРУ з прав людини, повноваження якого визначаються законом.

Верховна Рада України відповідно до Регламенту ВРУ, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України», може офіційно запросити або вимагати присутності на пленарному засіданні Верховної Ради України для заслуховування посадових чи службових осіб органів сектору безпеки і оборони.¹⁹⁸

2.7.2.3 Рада національної безпеки і оборони України

У відповідності до ст. 107 Конституції України, Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України¹⁹⁹. Стаття 3 Закону України «Про Раду національної безпеки

¹⁹⁷ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁹⁸ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

¹⁹⁹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

і оборони України» передбачає, що функціями Ради національної безпеки і оборони України є:

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;
- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.²⁰⁰

2.7.2.4 Кабінет Міністрів України

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про Національну безпеку України», КМУ відповідно до статей 113, 116, 117 Конституції і законів України здійснює контроль за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки, звітує з цих питань перед Президентом України і Верховною Радою України. КМУ забезпечує цивільний контроль за діяльністю Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, інших органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони України.

Центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України правоохоронні органи:

- 1) забезпечують цивільний контроль у межах своїх повноважень;
- 2) створюють необхідні умови для здійснення іншими суб'єктами цивільного контролю передбачених законами повноважень;
- 3) забезпечують об'єктивне і своєчасне інформування Президента України, ВРУ, КМУ, Ради національної безпеки і оборони України про стан справ у підпорядкованих органах сектору безпеки;
- 4) інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами України.²⁰¹

Частина 2 ст. 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» визначає, що Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади,

²⁰⁰ Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Дата оновлення: 06.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

²⁰¹ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.²⁰²

2.7.2.5 Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про Національну безпеку України», Верховна Рада АР Крим і Рада міністрів АР Крим забезпечують на території АР Крим здійснення цивільного контролю за виконанням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, службовими (посадовими) особами і громадянами законів України, інших нормативно-правових актів з питань національної безпеки і оборони, інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України заслуховують, за потреби, доповіді посадових осіб правоохоронних органів, що знаходяться на відповідній території, про виконання вимог законодавства щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку;

Для здійснення цивільного контролю органи місцевого самоврядування можуть утворювати депутатські комісії, а в місцевих органах виконавчої влади можуть створюватися відповідні підрозділи²⁰³.

2.7.2.6 Судові органи

Стаття 9 Закону України «Про Національну безпеку України» визначає, що рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, посадових і службових осіб можуть бути оскаржені в суді. Контроль за виконанням судових рішень здійснюють суди²⁰⁴.

Також в рамках кримінального процесуального законодавства відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) до повноважень слідчого судді належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, що

²⁰² Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. Дата оновлення: 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

²⁰³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

²⁰⁴ Там само.

проводяться органами досудового розслідування Національної поліції. Відповідно до ст. 303 КПК на досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача:

1) бездіяльність слідчого, дізнавача, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим КПК.

2) рішення слідчого, дізнавача, про зупинення досудового розслідування, про закриття кримінального провадження, про відмову у визнанні потерпілим, про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

3) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача при застосуванні заходів безпеки – особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом та інші дії чи бездіяльність, прийняті процесуальні рішення.

У відповідність до ст. 307 КПК ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про:

- 1) скасування рішення слідчого, дізнавача;
- 1¹⁾ скасування повідомлення про підозру;
- 2) зобов'язання припинити дію;
- 3) зобов'язання вчинити певну дію;
- 4) відмову у задоволенні скарги.

У відповідність до ст. 206 КПК якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому цим Кодексом порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судові рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявність інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

Якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання

в уповноваженому органі державної влади, державній установі (орган державної влади, державна установа, яким законом надано право здійснювати тримання під вартою осіб), слідчий суддя зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:

1) забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи;

2) доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених в заяві особи;

3) вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством²⁰⁵.

2.7.2.7 Органи прокуратури

Статтею 131-1 Конституції України передбачено, що, в Україні діє прокуратура, яка здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку²⁰⁶.

Пунктами 1, 3 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що одними із завдань поліції є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності²⁰⁷. При цьому органи Національної поліції значною мірою під час своєї діяльності використовує норми Кодексу України про адміністративні правопорушення, здійснює оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, що значною мірою обмежує права та свободи громадян.

Крім відомчого контролю за вказаною діяльністю, який здійснюється з боку МВС України, Національною поліцією України, у відповідність до ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», на прокуратуру покладаються функція нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Статтею 25 вказаного Закону України передбачено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять

²⁰⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 19.02.2023).

²⁰⁶ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

²⁰⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню. Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами. Порядок та інші форми координації затверджуються наказом Генерального прокурора.

Стаття 26 Закону України «Про прокуратуру» регламентує, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, має право:

- 1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення та будь-які інші місця, до яких доставлено осіб з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу та опитувати осіб, які перебувають у вказаних місцях з метою отримання інформації про умови їх тримання та поведінки з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, або до них застосовано заходи примусового характеру, вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, застосування заходів примусового характеру та перевірок вказаних місць;

- 2) знайомитися з матеріалами, отримувати їх копії, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимагати від посадових чи службових осіб їх скасування та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії;

- 3) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин

і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності;

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян в органах та установах, шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах. У межах реалізації зазначеної функції прокурор має право залучати відповідних спеціалістів.

Прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно (за відсутності відповідного судового рішення, рішення адміністративного органу або іншого передбаченого законом документа чи після закінчення передбаченого законом або таким рішенням строку) перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру.

Письмові вказівки прокурора щодо додержання встановлених законодавством порядку та умов тримання осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення та будь-які інших місць, до яких доставлено осіб з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу, а також письмові вказівки прокурора, надані іншим органам, що виконують судові рішення у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, є обов'язковими і підлягають негайному виконанню.²⁰⁸

У відповідності до п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України слідчий – службова особа органу Національної поліції, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, а згідно з п. 4-1 ч. 1 ст. 3 вказаного Кодексу, дізнавач – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків. При цьому, згідно ч. 2 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України, прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений:

²⁰⁸ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 23.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

- мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;
- ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування.²⁰⁹

Стосовно проваджень в справах про адміністративні правопорушення, що здійснюється у тому числі органами Національної поліції, то відповідно до ст. 7 КУпАП, прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Стаття 250 КУпАП передбачає, що прокурор, заступник прокурора, здійснюючи нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при провадженні в справах про адміністративне правопорушення має право: порушувати провадження в справі про адміністративне правопорушення; знайомитися з матеріалами справи; перевіряти законність дій органів (посадових осіб) при провадженні в справі; брати участь у розгляді справи; заявляти клопотання; давати висновки з питань, що виникають під час розгляду справи; перевіряти правильність застосування відповідними органами (посадовими особами) заходів впливу за адміністративні правопорушення; вносити подання, оскаржувати постанову і рішення по скаргі в справі про адміністративне правопорушення, а також вчиняти інші передбачені законом дії.²¹⁰

При здійсненні оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції, у відповідності до ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснюється Генеральним прокурором, його заступниками, керівниками обласних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками, а також уповноваженими наказом

²⁰⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 19.02.2023).

²¹⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top> (дата звернення: 19.02.2023).

Генерального прокурора прокурорами Офісу Генерального прокурора та уповноваженими наказом керівника обласної прокуратури прокурорами відповідних обласних прокуратур.

Керівник окружної прокуратури, а також уповноважені його наказом прокурори відповідної окружної прокуратури здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності в оперативно-розшукових справах, заведених піднаглядними їм територіальними оперативними підрозділами правоохоронних органів.

Прокурор в межах своєї компетенції:

- безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;
- вимагає для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів;
- доручає керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону;
- отримує пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;
- перевіряє скарги на порушення законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами;
- скасовує незаконні постанови про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності чи про інші рішення, що суперечать закону;
- вживає заходів щодо усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності.²¹¹

2.7.2.8 Громадський контроль поліції (цивільний контроль)

Згідно зі ст. 10 Закону України «Про Національну безпеку України», громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку,

²¹¹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 26.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#top> (дата звернення: 19.02.2023).

встановленому Конституції України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України. Сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю».

Громадським об'єднанням, зареєстрованим у встановленому законом порядку, гарантується відповідно до Конституції і законів України, а також статутних положень можливість:

- отримувати в установленому порядку від державних органів, зокрема від керівників складових сектору безпеки і оборони, інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, крім інформації з обмеженим доступом;
- проводити громадську експертизу проектів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам;

Засоби масової інформації, висвітлюючи питання національної безпеки і оборони, інформують суспільство про стан захисту національних інтересів України²¹².

У відповідність до ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» Розділу VIII «Громадський контроль поліції», з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції *раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції*. Щорічний звіт про діяльність поліції та територіальних органів поліції повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями. Керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють.

Стаття 87 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що Верховна Рада АР Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території відповідно АР Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти

²¹² Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

резольоцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції може бути прийнято не раніше, ніж через один рік після його призначення на посаду, вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від складу депутатів. У вказаному рішенні мають бути зазначені мотиви для його прийняття з посиланням на обставини, що їх обґрунтовують. Завірена належним чином копія вказаного рішення невідкладно надсилається кур'єром або поштовою кореспонденцією з повідомленням про отримання керівнику органу поліції, до повноважень якого належить право призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого відповідний орган прийняв резолюцію недовіри. Керівник органу поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, з моменту надходження до очолюваного ним органу завіреної належним чином копії рішення відповідної місцевої ради про прийняття резолюції недовіри зобов'язаний невідкладно своїм наказом звільнити з посади такого керівника або відсторонити його від виконання службових обов'язків та призначити службу перевірку для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою такого рішення. Про прийняте рішення відповідна місцева рада інформується в одnodенний строк. Службова перевірка для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції, проводиться в десятиденний строк. За результатами проведеної службової перевірки керівник органу поліції, до повноважень якого належить право на призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня закінчення перевірки прийняти рішення про подальше перебування такого керівника на займаній посаді. Про прийняте рішення стосовно подальшого перебування керівника, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді письмово інформується місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри.

У разі прийняття рішення про залишення керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді відповідний керівник органу поліції повинен письмово поінформувати відповідну місцеву раду про причини прийняття такого рішення та надати копії матеріалів проведеної перевірки. Матеріали, що містять інформацію з обмеженим доступом, надаються на підставах та в порядку, визначених законом.

Місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри, протягом одного місяця з дня отримання рішення про залишення на посаді керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, та копій матеріалів проведеної перевірки має право повторно розглянути питання про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції.

У разі якщо при повторному розгляді за рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції проголосувало не менше трьох чвертей від складу відповідної місцевої ради, таке рішення вважається остаточним і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк з дня прийняття.

У разі якщо керівник органу поліції, до повноважень якого належить право на призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, протягом чотирнадцяти днів з дня отримання відповідного рішення очолюваним органом не видав наказу про звільнення такого керівника або не надіслав до відповідної місцевої ради інформацію щодо залишення на посаді такого керівника разом із матеріалами проведеної перевірки, рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри набуває статус остаточного і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк.

Стаття 88 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Зазначені керівники з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень.

У відповідності до ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію», поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності.

Стаття 90 вказаного Закону передбачає, що контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників

громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України.

Згідно зі ст. 90¹ Закону України «Про Національну поліцію» під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції, визначений статтями 86-88 та 90 цього Закону, не здійснюється²¹³.

Питання для самоконтролю

1. Структура система контролю та нагляду за поліцейською діяльністю, сутність відомчого контролю Міністерства внутрішніх справ.
2. Відомчий контроль Національної поліції України (центрального органу управління Національної поліції, територіальних органів Національної поліції)?
3. Департамент головної інспекції Національної поліції України, як суб'єкт контролю за поліцейською діяльністю.
4. Повноваження керівників щодо контролю за діяльністю відповідних галузевих служб Національної поліції України за поліцейською діяльністю.
5. Сутність позавідомчого контролю за поліцейською діяльністю. Здійснення контролю Президентом України, Верховною Радою України.
6. Сутність позавідомчого контролю Радою національної безпеки і оборони України, Кабінетом Міністрів України за поліцейською діяльністю.
7. Які особливості цивільного контролю органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за поліцейською діяльністю?
8. Які особливості контролю судовими органами?
9. Які повноваження органів прокуратури з контролю та нагляду за поліцейською діяльністю?
10. Особливості громадського контролю поліції.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023)

²¹³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

2. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Дата оновлення: 21.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
3. Положення про Національну поліцію : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. Дата оновлення: 24.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 19.02.2023).
4. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 887. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
5. Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України : затверджено наказом Національної поліції України від 09.11.2015 р. № 83. URL: <https://www.npu.gov.ua/acts/polozhennya-pro-departament-vnutrishnoyi-bezpeki-nacionalnoyi-policiyi-ukrayini> (дата звернення: 19.02.2023).
6. Положення про Департамент головної інспекції Національної поліції України : затверджено наказом Національної поліції України від 28.04.2021 р. № 337.
7. Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 19.02.2023).
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top> (дата звернення: 19.02.2023).
10. Дисциплінарний статут Національної поліції України : затверджений Законом України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. Дата оновлення: 24.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
11. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

12. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
13. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. Дата оновлення: 06.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
14. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. Дата оновлення: 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
15. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 23.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
16. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 19.02.2023).
17. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 26.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#top> (дата звернення: 19.02.2023).

2.8 Міжнародний досвід поліцейської діяльності

Останні роки наша держава зіштовхнулась з цілим рядом визначальних подій та нових викликів. Зокрема, український народ підтвердив свою європейську ідентичність і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, а Президент став гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Сучасна поліцейська діяльність – це поєднання традиційних поліцейських цінностей, таких як залучення громади на індивідуальній основі та застосування останніх передових теорій і технологій, таких як прогностичне аналітичне програмне забезпечення. Правоохоронні органи – це галузь, що розвивається й саме тому дослідження витоків цієї галузі та вивчення міжнародного досвіду побудови поліцейської системи зарубіжних країн є актуальним для України сьогодні. Деякі країни є взірцем для цього, деякі – навпаки дозволяють навчитися на помилках.

2.8.1 Міжнародний досвід поліцейської діяльності у сфері забезпечення публічної безпеки

Як член Ради Європи, Україна зобов'язалася дотримуватися міжнародних стандартів у галузі прав людини. Ці стандарти встановлюють загальновизнані міжнародно-правові гарантії, які мають бути закріплені в національному законодавстві та забезпечувати захист прав людини в діяльності поліції.

Запровадження єдиних міжнародних стандартів у діяльність поліції стає необхідністю у зв'язку зі зростанням транснаціональної організованої злочинності, міграцією населення, відмінностями в системах підготовки поліцейських кадрів та проблемами, пов'язаними зі забезпеченням прав людини в діяльності поліції.

Міжнародні стандарти у галузі прав людини накладають на країни зобов'язання з утвердження та захисту прав людини, забезпечення недискримінації, права на життя, свободу та безпеку особи, захист від катування та жорстокого поводження, свободу думки, совісті, релігії та переконань, свободу вираження, право на справедливий судовий розгляд, презумпцію невинуватості, права на приватне і сімейне життя, свободу об'єднання, право на ефективні засоби правового захисту та багато інших.

Застосування міжнародних стандартів у діяльності поліції допомагає забезпечити дотримання прав і свобод громадян, забезпечити прозорість та відповідальність поліцейських органів, а також зміцнити довіру громадян до правоохоронних органів. Це сприяє створенню правової держави, де дотримання прав людини є невід'ємною складовою частиною роботи поліції.

З метою впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції, Україна здійснює ряд заходів. Одним з них є прийняття та ратифікація міжнародних документів, які містять норми та принципи забезпечення прав людини у діяльності поліції. Зокрема, Україна приєдналася до Європейської конвенції з прав людини, яка містить широкий спектр прав та свобод, які повинні бути гарантовані поліцією.

Україна також приймає внутрішні закони та нормативно-правові акти, які враховують міжнародні стандарти прав людини у контексті поліцейської діяльності. Ці законодавчі акти встановлюють правові основи для діяльності поліції, зокрема, стандарти професійної поведінки поліцейських, процедури затримання та обшуку, захист прав підозрюваних та потерпілих тощо.

Органи влади та правоохоронні органи України забезпечують навчання поліцейських з питань прав людини, включаючи міжнародні

стандарти, норми та принципи. Це сприяє підвищенню свідомості та компетентності поліцейських у забезпеченні та захисті прав людини під час виконання своїх обов'язків.

Паралельно з внутрішніми заходами, Україна співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами з метою обміну досвідом та підтримки у впровадженні міжнародних стандартів у діяльність поліції. Такі співробітництво сприяє постійному вдосконаленню поліцейської практики та забезпеченню високих стандартів захисту прав людини.

Отже, впровадження єдиних міжнародних стандартів у діяльність поліції в Україні є необхідним для забезпечення прав людини, зменшення злочинності та підвищення довіри громадян до поліції. Це вимагає постійного вдосконалення законодавства, навчання поліцейських та співробітництва з міжнародними партнерами з метою забезпечення ефективної та правової поліцейської діяльності.

Одним із важливих аспектів впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції є забезпечення ефективного контролю за діями поліцейських та забезпечення механізмів відповідальності за порушення прав людини. Україна активно сприяє розвитку механізмів зовнішнього та внутрішнього контролю над поліцією з метою запобігання правопорушенням та забезпечення злагодженої роботи правоохоронних органів.

Досягнення єдності стандартів у діяльності поліції потребує також впровадження системи незалежної оцінки та контролю якості роботи поліції. Це може включати проведення аудитів, оцінку ефективності поліцейських заходів, впровадження механізмів збору та аналізу статистичних даних щодо правопорушень та заходів поліції.

Крім того, розвиток міжнародних стандартів у діяльності поліції передбачає інтеграцію з іншими секторами суспільства. Важливо залучати цивільне суспільство, академічну спільноту та інші зацікавлені сторони до дискусій, консультацій та спільної роботи щодо визначення стандартів, розробки політик та практик поліцейської діяльності.

У виконанні своїх зобов'язань перед міжнародним співтовариством у галузі прав людини, Україна активно співпрацює з іншими країнами, міжнародними організаціями та фахівцями з метою обміну досвідом, підтримки та взаємної підтримки у покращенні поліцейської діяльності.

Таким чином, впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції є необхідним кроком для забезпечення прав людини, зменшення злочинності та підвищення довіри громадян до поліції. Це вимагає спільних зусиль держави, поліції, громадськості та міжнародного співтовариства з метою розвитку ефективної та правової поліцейської діяльності, що забезпечує захист прав та свобод людини.

Процес запозичення зарубіжного досвіду можна розподілити на кілька етапів: 1) збирання інформації щодо досвіду окремої держави або групи держав; 2) аналіз з метою виявлення позитивних і негативних сторін певної моделі, розповсюдженій в іншій країні (країнах); 3) встановлення ступеню прийнятності такої моделі для України; 4) вироблення наукових засад, методичних рекомендацій щодо запровадження такого досвіду в Україні; 5) реалізація моделі на практиці із постійним науковим супроводженням, спостереженням за станом «приживлення» інновацій на вітчизняній ниві; 6) коригування намічених планів і програм²¹⁴. Така поетапність роботи є доволі поміркованою й кожен із етапів важливий по-своєму, від кожного з них залежить те, наскільки добре буде досягнута мета (запозичення зарубіжного досвіду та його імплементація).

Поліція ФРН є складовою Міністерства внутрішніх справ, яке, в свою чергу, наділено широкими повноваженнями, перелік яких є набагато ширшим за компетенцію аналогічних органів в ряді інших країн світу. МВС цієї країни відповідає за здійснення контролю за всіма сферами внутрішнього життя країни. Проте головними завданнями є боротьба з торгівлею наркотиками, вимаганням грошей, утриманням притонів для проституції і нелегальним ігровим бізнесом, торгівлею зброєю, корупцією, відмиванням грошей, незаконною торгівлею радіоактивними речовинами і комп'ютерною злочинністю. Федеральне Міністерство внутрішніх справ ФРН має таку структуру: відділ Z (Центральний відділ, виконує організаційно-штабні функції взаємодії); відділ G (основні питання внутрішньої політики); відділ V (контроль за дотриманням конституції, державного права і управління); відділ O (структура управління, комунальне господарство, статистика, державна звітність і облік); відділ VTK (займається справами біженців, вигнанців, потерпілих від війн і справами культури); відділ IS (внутрішня безпека держави); відділ SM (питання засобів масової інформації, спортивні організації); відділ KN (цивільна оборона, захист від катастроф, попередження нещасних випадків); відділ D (розробляє і реалізовує норми, які регулюють правовий стан державних службовців і інших обставин державної служби); відділ P (поліція). Німецька поліція ділиться на: поліцію громадської безпеки, поліцію громадського порядку; кримінальну поліцію. Федеральне Міністерство внутрішніх справ розробляє загальну політику боротьби із злочинністю і охорони громадського порядку. Оперативне управління поліцейськими органами

²¹⁴ Кобзар О. Ф. Використання досвіду поліцейської діяльності провідних країн світу у діяльності правоохоронних органів України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 46–50.

здійснюється через 16 земельних кримінальних управлінь (ФРН складається із 16 федеральних земель). Земельні поліцейські управління діють самостійно на підставі земельного законодавства, мають свої системи підготовки кадрів і матеріально-технічне забезпечення²¹⁵.

США. Основною урядовою установою США, на яку покладається розслідування всіх кримінальних злочинів, за винятком тих, розслідування яких доручено іншим службам, є Федеральне бюро розслідувань²¹⁶.

Цей правоохоронний орган займає центральне місце в боротьбі з правопорушеннями і справедливому відправленні правосуддя в Сполучених Штатах.

Законодавство та модель правоохоронної системи США побудовані таким чином, що призвели до якщо не повної, то значної децентралізації поліцейських підрозділів. Поліцейські служби та підрозділи штатів є незалежними від федеральних. А кількість поліцейських органів різної компетенції в США сягає майже 40 тисяч. Жорстких ієрархічних зв'язків, таких, які має поліція в Україні, між ними немає ні по вертикалі, ні по горизонталі.

Поліцейські органи США умовно можна згрупувати так: федеральні поліцейські органи;

поліцейські органи штатів;

поліцейські органи в графствах;

поліцейські органи в містах і селищах міського типу; поліцейські органи корпорацій і фірм (приватна поліція).

У США поліцейські функції, крім вказаних органів, виконують також спеціальні органи Міністерства фінансів, митної служби, служби внутрішніх прибутків, федеральні органи контролю за банками, управління банків, бюро наркотиків, служби імміграції, інспекційного департаменту поштового відомства і ряду інших органів, які мають право на проведення дізнання і досудового слідства по правопорушенням, віднесеним до їх компетенції²¹⁷.

Польща. Досліджуючи поліцейську діяльність Польщі зупинимось не тільки на системі органів поліції, яка існує в державі, а й на основних етапах підготовки майбутнього поліцейського. Поліція Республіки Польщі

²¹⁵ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов. 2015. 316 с. (С. 210)

²¹⁶ Басс В. О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн : дис. ... кандидата юрид. наук. К., 2010. 208 с.

²¹⁷ Ратушняк В. І. Адміністративно-правові засади управління міліцією громадської безпеки в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук. Х., 2013. 212 с.

є складовою державного адміністративного апарату, а не органів місцевого самоврядування, як це було до 1990 р. Оскільки поліцейське відомство є формацією, яка відрізняється жорстким рівнем централізованості та чіткою ієрархічністю. Управління поліцією Польщі здійснюється за централізованою схемою (Головна комендатура поліції – воєводська комендатура – повітова (районна) комендатура). Поліція Польщі складається з кримінальної, превентивної і сприяючої (допоміжної) поліції. У структурі поліції функціонує також судова поліція, повноваження та засади організації якої визначаються Міністром внутрішніх справ й адміністрації за погодженням з Міністром юстиції²¹⁸. Що ж до підготовки майбутніх правоохоронців, то тут варто зазначити, що в Польщі використовується досвід таких розвинених зарубіжних країн як Великобританія, Голландія, Німеччина та Франція. У них професійна підготовка майбутніх поліцейських включає в себе декілька рівнів. Спочатку майбутній фахівець має здобути початкову професійну освіту, яку вони проходять у відповідних навчальних фахових поліцейських закладах, після цього – пройти базову та спеціальну професійну підготовку.

Процедура прийняття кандидата на службу є багатоступеневою, вона відбувається в польових та навчальних підрозділах поліції та включає в себе: розгляд документів з точки зору їх відповідності до вимог, встановлених законодавством щодо проходження служби в органах поліції; вступну співбесіду (інформаційний етап, інструктаж); тестування загальних знань (в галузі функціонування державного управління, в тому числі поліції і громадської безпеки); тест на визначення фізичних показників; психологічний тест (інтелектуальні здібності, соціальна поведінка, стійкість тощо); перевірка (чи дана особа може гарантувати збереження секретності і, таким чином, може мати доступ до секретної інформації); комбінована співбесіда (для оцінки характеристик і придатності кандидата, а також наявності компетенції, необхідної для служби в поліції); медична комісія (визначення фізичної і психічної здатності кандидата до служби в поліції)²¹⁹.

Підготовка поліцейських починається з обов'язкової початкової професійної освіти. Цей етап навчання здійснюють навчальні заклади з підготовки працівників поліції, а саме: Вища школа поліції в Щитно; навчальний центр поліції в Легіонові; школи поліції в Катовіце,

²¹⁸ Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. ХНУВС, 2004. С. 602. 700 с.

²¹⁹ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

Слупську і Пілі, а також самостійні підрозділи поліції та поліцейські навчальні центри, які можуть бути створені в деяких воєводських комендатурах. З 2001 р. базова підготовка офіцерів польської поліції спрямована на набуття суто спеціальних навичок. Крім теоретичних знань, офіцери поліції набувають і покращують практичні навички, необхідні для виконання завдань після закінчення підготовки. Протягом підготовки велика уваги приділяється формуванню в офіцерів поліції таких рис як самодисципліна, чесність, обов'язковість, відповідальність і мужність.

Базова підготовка складається з двох стадій.

1) першу стадію проходять офіцери всіх поліцейських служб, тобто підрозділів профілактики, кримінальної поліції та допоміжних служб (наприклад, адміністрація, логістика тощо). Тривалість її становить 15 тижнів. Після закінчення цієї стадії офіцери поліції допоміжних служб можуть призначатися на посади в своїх підрозділах. Навчання здійснюється відповідно до програми, в якій передбачена теоретична і практична підготовка до виконання основних завдань посадових осіб (нижчої ланки) у превентивній службі. Програма включає питання, що стосуються базових знань і вмінь;

2) офіцери поліції підрозділів з профілактики злочинності та кримінальної поліції повинні пройти другу стадію базової підготовки – спеціальну підготовку, тривалість якої визначається характером майбутньої посади. У середньому вона триває близько чотирьох місяців. Програму навчання для цієї стадії обирають відповідно до спеціалізації групи: профілактика злочинності, контроль за дорожнім рухом, оперативна робота, експертологія, оперативна техніка. Закінчується ця стадія іспитами, які дозволяють встановити, чи засвоїв офіцер професійні знання та навички, необхідні для виконання майбутніх службових завдань. Успішне складання іспиту є обов'язковою умовою для присвоєння молодшого офіцерського звання.

Вища професійна підготовка (вища освіта і післядипломне навчання) здійснюється Вищою школою поліції в Щитно, яка надає вищу освіту першого рівня (рівень університету). Кандидатами на навчання є особи, які мають хоча б середню освіту та пройшли базову і спеціальну підготовку. Школа також забезпечує підготовку фахівців для Міністерства внутрішніх справ, а також для національної системи освіти Республіки Польща, а також забезпечує післядипломне навчання випускникам, що спеціалізуються в різних сферах правоохоронної діяльності.

У процесі подальшої служби поліцейські мають можливість підвищувати спеціалізовані професійні знання у рамках професійного вдосконалення.

Професійна підготовка організована таким чином:

а) центральне підвищення кваліфікації – здійснюється навчальними підрозділами поліції, відбувається у формі спеціалізованих курсів, відповідно до програм, затверджених офіційними наказами головного коменданта поліції, та у формі інших заходів;

б) локальне підвищення кваліфікації – має «польовий» характер, що здійснюється підрозділами поліції або структурними одиницями цих підрозділів, що дозволяє формувати формули заходів і, як наслідок, ефективну модифікацію змісту програми у відповідь на якісні зміни злочинності;

в) зовнішнє підвищення кваліфікації – організоване поза поліцейськими суб'єктами у ситуації, коли навчальні проблеми з різних причин не можуть бути вирішені у рамках центрального або локального підвищення кваліфікації.

Пропоновані спеціалізовані курси, а також інші заходи становлять доповнення професійних навичок, які дозволяють покращити уміння поліцейських, що необхідні їм під час виконання своїх службових обов'язків у межах конкретних спеціальностей.

Серед значних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах, зокрема, Польщі, є її висока технічна оснащеність, висока якість навчального процесу і наукових досліджень, навчання конкретної роботи, вироблення навичок і вмінь (часто доведених до автоматизму). Це той стандарт, якого повинні прагнути і в Україні, використовуючи передовий досвід підготовки зарубіжних поліцейських в організації навчання українських фахівців²²⁰.

Визначення ряду вимог до майбутніх поліцейських та вирішення питань щодо функціональних обов'язків – це безумно важливо, однак в контексті реформування органів поліції не варто нехтувати психологічною складовою. В цьому контексті цікавим є досвід Іспанії. Так, згідно ст. 5, Органічного закону Королівства Іспанії № 2 від 13 березня 1986 р. «Про сили і корпуси безпеки», у професійній комунікації поліцейський повинен налагоджувати: «1. Належні стосунки з громадою, зокрема: під час виконання професійних обов'язків – недопущення будь-яких зловживань, свавільних або дискримінаційних дій, пов'язаних з фізичним або моральним насильством; постійна коректна та бездоганна поведінка у відносинах з громадянами, яким забезпечується допомога та захист завжди, коли цього вимагають обставини або конкретні особи. У кожному акті втручання – надання повної та максимально комплексної

²²⁰ Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Ярмиш О. Н. Вищий заклад освіти МВС України : науково-практичний посібник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 369 с.

інформації про причини та цілі такого втручання; під час виконання своїх функцій – діяти з необхідною рішучістю та негайністю, коли це є доцільним для запобігання тяжкій, безпосередній та незворотній шкоді. У разі застосування із зазначеною метою наявних засобів – дотримання принципів відповідності, використання нагоди та пропорційності;

2. Належне поводження із взятими під варту особами, зокрема обов'язок дбати про збереження життя та здоров'я осіб, яких вони затримують або тримають під вартою, а також поважати честь та гідність таких осіб» Формування відповідних знань та умінь спілкування, оволодіння технікою проведення бесід з різними категоріями людей, вуличного опитування населення під час патрулювання, є предметом ретельної підготовки поліцейських в Японії. Поліцейським надаються конкретні поради та рекомендації, покликані допомогти в налагодженні контактів з населенням. В першу чергу увага фахівців спрямована на тих співробітників, які тільки-но призначені на посаду. З метою вдосконалення техніки вуличного опитування, привертання уваги до цього методу збору інформації, встановлення контактів з населенням щорічно проводиться загальнонаціональний поліцейський конкурс, де визначається «кращий опитувач». Під час таких змагань один із патрульних грає роль перехожого, а іншому надається від 10 до 20 хв на те, щоб у присутності журі отримати від «перехожого» всю потрібну інформацію.

У Законі України «Про Національну поліцію» закріплено основи професійної діяльності. До них зокрема відносяться відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Саме цим обумовлено в першу чергу створення в Національній поліції нового підрозділу превентивної комунікації (поліція діалогу), підготовка працівників для якого здійснюється за принципом скандинавської моделі (мінімізація демонстрації сили). Відповідно до Наказу МВС України від 23.08.2018 року № 706, яким було затверджено «Концепцію запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів», тому чітке розуміння, оволодіння теоретичних і практичних аспектів вищевказаної моделі є важливим і необхідним для поліцейських. Впровадження в діяльності органів та підрозділів поліції скандинавської моделі дозволяє сформувати доволі ефективну систему управління та координації сил поліції, дає можливість вирішити наявні конфліктні або кризові події на ранніх стадіях, відповідно не потрібно залучати більш фізично підготовлені підрозділи поліції особливого

призначення, оскільки силу поліція вправі застосовувати виключно тоді, коли застосування інших поліцейських заходів і методів не забезпечує виконання повноважень, покладених на поліцейського, відповідно до чинного законодавства. Важливе значення у вищевказаній моделі відіграє саме практичний підхід, який полягає в максимальній реалізації демократичного принципу діяльності поліцейських під час проведення різного роду масових заходів. Скандинавська модель охоплює чітке вивчення психології натовпу під час проведення масових заходів.

Підводячи підсумки можна зазначити, що вивчення досвіду розвитку поліцейських підрозділів країн Європи та США є корисним для науковців та практичних діячів, які прагнуть сприяти функціонуванню поліції європейського зразка. Однак варто пам'ятати, що кожна з поліцейських систем має свою індивідуальну історію розвитку та свою специфіку й «сліпе» запозичення норм, вимог та стандартів не принесе бажаного результату. В цьому контексті головною є виваженість при прийнятті рішень.

Крім того, впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції має на меті забезпечити принципи прозорості, відповідальності та розбудови довіри до поліцейських органів. Це включає створення механізмів звітності, які дозволяють громадськості та незалежним органам контролювати дії поліції і встановлювати відповідальність за можливі порушення прав людини.

Україна, як член Ради Європи, активно сприяє розвитку і впровадженню міжнародних стандартів у галузі поліцейської діяльності. Вона співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Європейська мережа поліцейської етики (EPEN), для обміну досвідом, підтримки та розвитку кращих практик поліцейської діяльності.

Одним із напрямків реалізації міжнародних стандартів є професійна підготовка поліцейських кадрів. Україна здійснює реформу своєї поліції, включаючи перегляд програм навчання, підвищення якості освіти поліцейських та розвиток етичних і професійних стандартів поведінки. Це сприяє підвищенню рівня компетентності поліцейських, їхній здатності виконувати свої обов'язки з повагою до прав та свобод людини.

Загальновизнані міжнародні стандарти поліцейської діяльності також передбачають сприяння розвитку діалогу між поліцією та громадськістю. Це означає відкритість до взаємодії з громадськістю, врахування їхніх потреб та думок, а також залучення громадськості до процесу прийняття рішень та контролю над поліцейською діяльністю. Це сприяє побудові довіри та співпраці між поліцією та громадськістю для досягнення спільної мети – забезпечення правопорядку та безпеки громадян.

Впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції є важливим кроком для забезпечення прав людини, ефективного боротьби зі злочинністю та підтримки довіри громадськості. Це сприяє побудові справедливого і демократичного суспільства, де права та свободи кожної людини захищені та поважаються.

Окрім виконання своїх зобов'язань перед Радою Європи, Україна також активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями з метою сприяння створенню та вдосконаленню міжнародних стандартів у галузі поліцейської діяльності. Вона бере участь у роботі міжнародних форумів, семінарів та тренінгів, де обговорюються питання поліцейської етики, прав людини та поліцейського професійного стандарту.

Україна також здійснює внутрішні реформи у поліції з метою впровадження міжнародних стандартів. Це включає перегляд законодавства, встановлення етичних кодексів для поліцейських, підвищення професійної підготовки та підтримку розвитку відповідних механізмів звітності та контролю.

Застосування міжнародних стандартів у діяльності поліції сприяє підвищенню якості поліцейських послуг, забезпеченню дотримання прав та свобод громадян, а також зміцненню довіри громадськості до поліції. Це допомагає створити сприятливі умови для розвитку правової держави, зміцнення демократії та забезпечення стабільності в суспільстві.

Загалом, впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції є важливим кроком для побудови справедливого та прозорого суспільства, де права та свободи людини захищені та поважаються. Це підтримує становлення професійної та етичної поведінки поліцейських, забезпечує ефективну боротьбу зі злочинністю та сприяє взаємодії поліції з громадськістю на основі взаємного довір'я та розуміння.

Важливим аспектом впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції є забезпечення внутрішньої контролюючої системи. Україна активно працює над підвищенням прозорості та обліковості в поліцейській діяльності шляхом впровадження механізмів звітності та контролю, а також підтримує участь громадськості у моніторингу поліцейської роботи.

Україна також спрямовує зусилля на підвищення професійного рівня поліцейських шляхом вдосконалення системи навчання, підготовки та перепідготовки. Це включає розвиток спеціалізованих програм навчання з питань прав людини, етики, розуміння культурних різниць та інших аспектів, які впливають на роботу поліції.

Поліцейська реформа також спрямована на забезпечення рівноправності та недискримінації у поліцейській діяльності.

Це означає забезпечення рівного доступу до послуг поліції для всіх громадян незалежно від їх расової, етнічної, релігійної чи іншої приналежності. Україна працює над вдосконаленням процедур та механізмів, які мінімізують ризик дискримінації та зловживання поліцейською владою.

Впровадження міжнародних стандартів у діяльність поліції є довгостроковим та постійним процесом. Україна зосереджує свої зусилля на постійному вдосконаленні поліцейської системи та забезпеченні відповідності її діяльності міжнародним стандартам з метою забезпечення прав та свобод громадян і забезпечення правопорядку у країні.

2.8.2 Зарубіжний досвід впровадження громадської безпеки та безпеки в громаді

Перехід до соціально-сервісного підходу в поліцейській діяльності є важливим аспектом реформи правоохоронних органів. Це передбачає зміну акцентів з простого карантинування та розслідування злочинів на підтримку громадської безпеки, надання послуг та захисту прав громадян.

Використання міжнародного досвіду може бути корисним для України, оскільки це дозволяє вивчати кращі практики, ефективні методи та стандарти поліцейської роботи, які успішно застосовуються в інших країнах. Це допомагає удосконалювати внутрішні процеси, поліпшувати якість надання послуг та зміцнювати довіру громади до поліції.

Однак важливо враховувати контекст та особливості України при впровадженні міжнародного досвіду. Критерії успіху та підходи, що добре працюють у одній країні, можуть потребувати адаптації до місцевих умов. При використанні міжнародного досвіду слід забезпечити його відповідність національному законодавству, культурному контексту та потребам українського суспільства.

Впровадження міжнародних стандартів та використання міжнародного досвіду є важливими кроками для побудови сучасної, прозорої та довіреної поліції, яка ефективно забезпечує публічний порядок та захищає права та свободи громадян.

Саме тому, особливо актуальним питанням у розрізі дослідження сутності поліцейської діяльності є взаємодія поліції з громадськістю. Взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства – це спільна діяльність, спрямована на найбільш ефективне виконання правоохоронних завдань та оптимальне використання наявних можливостей.

Взаємодія поліції з громадськістю є необхідною умовою їхньої ефективної та прозорої діяльності²²¹. Community policing – це дійсно нова філософія дій поліції. На відміну від традиційних поліцейських практик, поліція закликає представників та різні інституції громади брати участь у постійному діалозі щодо всіх аспектів громадського порядку на території громади. Той факт, що поліція є відкритою для громадян, які шукають її підтримки, поліцейська діяльність миттєво переводить вектор на соціальний процес. По суті, поліцейська діяльність у громаді сприяє розвитку людського обличчя поліцейської інституції та змінює імідж поліції з державного механізму репресій на організацію, яка надає різноманітні послуги у сфері громадської безпеки всім громадянам без дискримінації, з дотриманням прав та основних свобод та без застосування репресивно-каральних заходів. Концепція є загальною для всіх країн Європи та США. Однак все ж таки, в різних країнах є свої особливості реалізації Community policing. Аби реалізувати концепцію в Україні на високому рівні, варто звернутися до практики зарубіжних країн. Розглянемо історію формування community policing в деяких країнах (така підбірка обумовлена бажанням висвітлити різний рівень імплементації цієї моделі у діяльність поліції).

США. Дорога до громадської поліції вимощена добрими намірами. Ці наміри мають дві генези. По-перше, більшу частину переходу від традиційної поліцейської діяльності до поліцейської діяльності в громаді можна простежити в давній історії спроб реформувати поліцію та зробити її більш цивільною та юридично підзвітною. По-друге, більша частина акценту на громадській поліцейській діяльності має на меті зробити поліцію більш ефективною у боротьбі зі злочинністю та заворушеннями в районі та уникнути давньої критики поліції як неефективної. Історія формування поліції, наближеної до громадськості доволі тривала. Зупинимось лише на деяких основних його аспектах та тих моделях, які залишили найбільш явний відбиток.

Сучасні тенденції реформування поліції США, що підпадають під широку назву поліцейської діяльності в громаді, почалися в середині 1980-х років і тривають дотепер. Ці тенденції підкреслюють контекстуальну роль поліції, яка наголошує на тіснішій взаємодії з громадою у вирішенні постійних проблем злочинності та заворушень по сусідству. Вони у своїх роботах досліджують модель охорони публічного порядку

²²¹ Братель С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. С. 5. 22 с.

«Теорія розбитих вікон», яку вперше описали у 1982 р. криміналісти Джеймс Вілсон та Джордж Келлінг²²².

Модель «Теорія розбитих вікон» полягає у тому, що злочинність – неминучий результат браку порядку. Якщо вікно розбите і не заклеєно, то люди, які проходять повз, вирішують, що іншим усе одно і ніхто ні за що не відповідає. Незабаром будуть розбиті й інші вікна, і почуття безкарності поширяться на всю вулицю, посиляючи сигнал усій околиці про те, що тут можна скоювати більш серйозні злочини. Поліція може відігравати ключову роль у цьому процесі. Якщо правоохоронці зосереджують увагу на дрібних правопорушеннях та менш серйозних злочинах, то можуть допомогти зменшити страх і тривогу мешканців. Сприяння більш високому рівню неформального соціального контролю допоможе жителям самостійно запобігати виникненню тяжких злочинів²²³. Традиційна поліцейська діяльність передбачає, що інституційно та індивідуально поліція прагне звести до мінімуму зовнішнє втручання в роботу та адміністрування поліції. Це робиться в основному завдяки тому, що поліція приймає професійну мантію, тобто ідентифікує себе як авторитетно незалежну від своїх клієнтів. В даному випадку клієнтами такої діяльності виступають громадяни України, законні права та інтереси яких мають охоронятися не тільки на рівні законодавства.

Виходячи з часто негативної критики традиційної поліцейської діяльності, поліцейська діяльність у громаді спрямована на досягнення балансу ролі поліцейського середовища в організації життя суспільства для досягнення широкого спектру результатів на рівні громади. Загальні ключові елементи програм такої поліцейської діяльності включають переосмислення ролі поліції для посилення заходів із запобігання злочинності, більшу взаємність у відносинах між поліцією та громадою, децентралізацію поліцейських служб і командування на території, а також певну форму цивілізації. Кожна з цих змін розглядається у якості необхідної умови для реалізації більшої відповідальності поліції перед громадою. Водночас ці зусилля свідчать про те, що якщо їх прийняти, поліція може стати ефективнішою та результативнішою. Громадська поліцейська діяльність збільшила увагу поліції до таких питань, як громадська безпека, злочинність, страх перед злочинністю та якість

²²² Шадська У. С. Безпека громади: пошук спільних рішень : посібник. КиївЮ 2018. 154 с., с. 78

²²³ Кожухар О. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. С. 174. 278 с.

життя громади. Громади розглядаються як учасники формування поліцейських цілей і заходів, а також їх оцінювання.

У той час як поліцейська діяльність у громаді має широкі повноваження щодо розбудови громади, «поліцейська діяльність, орієнтована на вирішення проблем» є більш цілеспрямованою та, як випливає з назви, спрямована на конкретну проблему. Основний напрямок проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності полягає в тому, щоб зробити поліцію більш уважною до проблем, які вона вирішує, і до методів втручання. Одним словом, поліція має бути більш аналітичною.

Проблемно-орієнтована поліцейська діяльність має на меті формалізувати методологію для поліції для вирішення постійних проблем злочинності, безладдя та страху в громаді. Найбільшу увагу в цьому відношенні привернула модель вирішення проблем SARA (Scan, Analyze, Respond, Assess). Використовуючи SARA, поліція має сканувати громади на наявність проблем, ретельно та систематично аналізувати динаміку цих проблем, розробляти реакцію для вирішення визначеної та проаналізованої проблеми, а потім оцінювати вплив реагування на виявлену проблему. За своїм змістом проблемно-орієнтовна поліцейська діяльність є наближеною до моделі community policing. В обох моделях громада часто бере участь у визначенні проблеми та обговоренні втручання. На відміну від традиційної поліцейської діяльності, проблемно-орієнтована поліцейська діяльність робить поліцейські рішення та дії більш прозорими не тільки для громадськості, а й для поліцейських наглядців.

Останніми роками американська поліцейська діяльність стала свідком ще одного стилю поліцейської діяльності – нульової толерантності. Дехто стверджує, що цей стиль поліцейської діяльності насправді є результатом неправильного тлумачення або неправильного представлення поліцейської діяльності, орієнтованої на вирішення проблеми. Інші стверджують, що нульова толерантність – це повне застосування поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду та вирішення проблем. В будь-якому випадку система поліцейських органів в країні побудована таким чином, щоб забезпечити захист прав та свобод людини та громадянина.

Зараз зупинимось на дослідженні **Греції**. Грецька поліція була заснована в 1984 році як об'єднання двох колишніх поліцейських організацій, жандармерії Греції та міської поліції. Кожна з цих інституцій мала довгу історію та пройшла довгий шлях свого становлення. Корпус жандармерії був створений у 1833 році за моделлю тодішньої французької жандармерії, тоді як міська поліція була створена в 1920 році за моделлю лондонської столичної поліції. Не вдаючись до глибокого аналізу передумов

реформування вищезазначених органів, можемо відзначити, що створення нового органу мало на меті покращення стосунків між поліцейськими органами та цивільними особами, підвищення продуктивності та ефективності поліцейських у боротьбі зі злочинністю, підвищення освітнього рівня поліцейських, а також умови їх роботи. Заснування однієї національної поліцейської організації відбулося в період, протягом якого Греція намагалася зміцнити демократію після семи років диктатури (1967–1974). У той період соціальні та політичні умови, у яких відбувався розвиток країни, були не сталими. Держава весь час стикалася з безперервними конфліктами між величезним робітничим класом, який прагнув встановити свої власні демократичні права, та правлячим класом, який прагнув до підтримання балансу між робочими вимогами та основними конституційними вимогами. Поліція в той період брала активну участь у протистоянні цим конфліктам і її діяльність була спрямована перш за все на охорону громадського порядку. Падіння Берлінської стіни та безпрецедентний міграційний потік, з яким зіштовхнулася Греція ознаменували новий етап поліцейської діяльності Греції. Традиційні поліцейські структури зіткнулися з проблемою раптового зростання злочинності по всій країні, особливо в міських центрах, і зростаючої загрози з боку внутрішнього тероризму. Це зумовило необхідність формування нового етапу в розвитку діяльності поліцейських органів. Так в 2003 році було видано Указ Президента, в ньому було визначено місію та завдання офіцерів місцевої поліції. Однак, він не приніс бажаного результату й ця спроба була провалена. Однією з головних причин відмови від цієї першої спроби була той факт, що стратегічна увага грецької поліції була зосереджена на підготовці безпеки до Олімпійських ігор (2004), глобальної події, яка поглинула загальну кількість ресурсів грецької поліції. Друга спроба запровадити громадську поліцію в Греції відбулася майже через шість років, у січні 2010 року. Вона була доволі вдалою (за результатами звіту, який був оприлюднений наступного року), тим не мене ця друга спроба запровадити громадську поліцію в Греції закінчилася в тому ж році без будь-яких офіційних пояснень з боку головного управління грецької поліції або компетентного міністерства. Знову ж таки, не було стратегії, і той факт, що ця друга спроба була незабаром залишена, чітко вказує на вплив політичних рішень на місцеву поліцію. На початку 2015 року національні парламентські вибори привели до нового уряду та проблеми громадська поліція повернулася на перший план. Однак і до сьогодні, практику Греції важко назвати позитивною. Сьогодні для грецької поліції дуже важливо посилити свої зусилля не лише для забезпечення безперервності поліцейської діяльності

в громаді, але й для її розширення по всій країні, таким чином сприяючи людському обличчю грецької поліції та поступово забезпечуючи ширшу громадськість консенсус у превентивній поліцейській діяльності. З кількісної точки зору, звіти про роботу громадської поліції в Греції є надзвичайно позитивними, демонструючи не лише високий рівень готовності громадян співпрацювати з поліцією, але й ефективний превентивний вимір у протистоянні серйозним злочинам, таким як пограбування громадян. Поліції Греції не вистачає стратегії поліцейської діяльності в громаді, хоча вона неодноразово заявляла про свою відданість цінності поліцейської діяльності в громаді у сфері запобігання злочинності за підтримки місцевої влади. Роль і участь місцевої влади та інших зацікавлених сторін громади не передбачені спільною стратегією, тоді як сама громадськість не бажає активно залучатися та тісно співпрацювати з місцевою поліцією.

У поліцейському житті **Швеції** зроблено акцент на етичний бік: «Повага до закону починається з поваги до громадянина». Саме у Скандинавських країнах була виявлена і врахована така закономірність – чим вищий індекс освіти і рівень загальної культури поліцейських, тим ефективніша їхня професійна діяльність. У межах соціально орієнтованої стратегії в діяльності поліції сталася «гуманізація» у ставленні до правопорушників як до «деформованих правовою поведінкою», які потребують не лише обмежувальних заходів, а й допомоги. У цій країні ведеться цілеспрямована робота з вивчення причин звернення громадян у поліцію й усунення цих чинників. Рівень соціальної довіри шведів до поліції, за статистичними даними, найвищий у світовій практиці – 98 %, що виражається у дотриманні законослухняної поведінки, сприянні поліції в оперативно-розшуковій діяльності, участі як свідків у судових розглядах.

Бельгія. Поліція Бельгії складається з федеральної поліції та місцевої поліції. Обидва рівні забезпечують функціонування інтегрованої поліції, здійснюють свою діяльність повністю автономно й функціонують незалежно від інших органів влади. Федеральна поліція відповідає за внутрішню безпеку та забезпечення демократії в країні. Це проявляється в роботі адміністративної та судової поліції, а також наданні спеціалізованої підтримки підрозділам місцевої поліції. Для досягнення кращих результатів та забезпечення здійснення більше ефективної діяльності вона тісно співпрацює з місцевою поліцією.

Зона обслуговування місцевої поліції включає в себе одну або декілька громад (муніципалітетів). Кожна зона поліції має один корпус місцевої поліції. Місцева поліція організована у такий спосіб, щоб мати один або декілька відділів поліції у кожній громаді, що входить до цієї

зони. У тих випадках, коли зона обслуговування поліції включає в себе декілька громад, вона управляється поліцейською радою. До її складу входять мер міста, представники громад відповідно до кількості населення, але не менше одного представника від громади. Після обрання члени поліцейської ради приймають присягу перед президентом поліцейської колегії.

Місцева поліція відповідає за здійснення організаційних заходів та відповідає за надання завдань місцевому поліцейському корпусу, який знаходиться під керівництвом мера. Рада громади або поліцейська рада відіграє в такій ситуації важливу роль у діяльності поліції. Окрім зазначеного вище, вона: визначає штат персоналу, призначає поліцейських зі складу кандидатів, визнаних придатними відбірковою комісією, інших категорій працівників (адміністративний, логістичний, технічний персонал) тощо.

Визначальною для поліції Бельгії є філософія «поліцейська діяльність на рівні громади», вона направлена на інтеграцію поліції в спільноту, служінню громадянам та спільний з громадами пошук рішень з урахуванням місцевих особливостей задля забезпечення правопорядку.

Діяльність бельгійської поліції, орієнтованої на допомогу громадянськості, ґрунтується на 5 основних принципах:

- 1) зовнішня орієнтація,
- 2) вирішення проблем,
- 3) партнерство,
- 4) відповідальність (підзвітність),
- 5) компетентна участь (розширення прав і можливостей).

Зовнішня орієнтація означає, що поліція не поза суспільством, а в середині нього. Поліція знаходиться в суспільстві, як його частина, і може діяти ефективно тільки інтегруючись в суспільство, спільноту, для чого вирішальне значення мають присутність, постійність і обмін. Інтеграція поліції дозволяє визначити, що її щоденна діяльність пов'язана із забезпеченням безпеки та якості життя в суспільстві і в кожній конкретній громаді, в результаті чого поліція своєчасно і належним чином реагує на ситуації та може їх передбачати. Орієнтація на суспільство реалізується шляхом сервіс-орієнтованого підходу до надання поліцейських послуг, відповідно до потреб і очікування громади.

Принцип вирішення завдань та проблем реалізується через проблемно-орієнтований підхід до забезпечення безпеки. Він означає, що люди та поліція не просто реагують на інциденти, а реагуючи діють відповідним чином. Поліція повинна визначати причини проблем і намагатися цілеспрямовано їх усувати. Дотримання такого проактивного

принципу допомагає запобігати та вирішувати проблеми в короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Партнерство означає усвідомлення поліцією того, що не тільки вона несе відповідальність за забезпечення безпеки та якості життя. Необхідно працювати разом з громадою. Партнерство ґрунтується на переконаності в тому, що безпека і якість життя з'являються лише завдяки спільній роботі всіх ланок, кожен партнер формує ланку глобального та комплексного підходу.

Принцип відповідальності (підзвітності) означає, що поліція відповідає та звітує перед громадою за свій внесок в забезпечення потреб громади в безпеці та якості життя.

Принцип компетентної участі (розширення прав і можливостей) реалізується через створення можливостей як для поліцейських служб, так і для населення спільно вирішувати питання безпеки, якості життя, надання послуг та забезпечення правопорядку, а також критично ставитися до виконання власних завдань та способів їх виконання.

На місцевому рівні в Бельгії взаємодія поліції та громади, зокрема, відбувається з використанням «діалог-кафе». В районах міста або маленьких містечках відповідальні районні інспектори (дільничні поліцейські) за необхідності, але регулярно проводять зустрічі з мешканцями, представниками громади для обговорення проблем, пропозицій щодо їх усунення, вирішення питань безпеки. Ці зустрічі відбуваються в неформальній обстановці, в будь-якому зручному місці, наприклад кафе. На них можуть бути присутніми органи місцевої влади, керівництво поліції. В результаті таких зустрічей під час обговорень відбувається швидке прийняття рішень, узгодження дій і розподіл завдань по повноваженням між відповідальними службами. Окрім того, зустрічі в такому форматі дозволяють поліцейському бути ближче до громади, а громаді сприймати працівників поліції, як своїх членів. Також допомогу поліції при охороні публічного порядку, особливо в зимовий час, надають поліцейські волонтери – молодь, яка планує прийти на службу в поліцію, пенсіонери, або свідомі громадяни.

Вирішення проблем протидії злочинності, забезпечення підтримки публічного порядку та захист прав та законних інтересів людини та громадянина потребують більш активних дій не тільки з боку правоохоронних органів, а й громадськості. При цьому варто орієнтуватися перш за все на її інтереси, а не відстоювати лише інтереси держави (така практика існувала раніше). Лише поліпшення взаємовідносин між правоохоронним сектором та населенням дозволить вивести якість життя на новий рівень в нашій державі та сприятиме формуванню гарного іміджу держави на міжнародній арені.

Взаємодія поліції з громадськістю є важливим аспектом забезпечення громадської безпеки та забезпечення правопорядку. Ефективна співпраця між поліцією та громадськістю сприяє підвищенню рівня безпеки, попередженню злочинів та виявленню порушників закону.

Існують різні форми взаємодії поліції з громадськістю. Деякі з них включають:

Комунікація та інформаційний обмін. Поліція повинна підтримувати відкриту та прозору комунікацію з громадськістю. Це може включати інформування про безпекові заходи, поширення попереджувальних повідомлень, а також висвітлення результатів роботи поліції.

Залучення до патрулювання. Деякі поліцейські служби сприяють залученню громадських активістів до патрулювання на вулицях. Це допомагає поліції більш ефективно контролювати вуличну ситуацію та швидше реагувати на можливі порушення.

Консультації та навчання. Поліція може проводити консультації з громадськістю, надавати поради з питань безпеки та правопорядку, а також організовувати навчальні заходи, які допомагають громадськості бути більш освіченою та активною у питаннях безпеки.

Подання заяв. Громадяни можуть подавати заяви про можливі злочини або небезпеку поліції, що допомагає виявити проблемні ситуації та попередити можливі злочини.

Спільні проекти. Поліція може співпрацювати з громадськістю у рамках спільних проектів, спрямованих на забезпечення безпеки та попередження злочинів. Це можуть бути спільні акції, програми партнерства чи спільні дослідження.

Громадські комітети безпеки. У деяких містах та районах створюються громадські комітети безпеки, в яких представники громадськості співпрацюють з поліцією для обговорення проблем безпеки, виявлення основних потреб та вироблення спільних стратегій посилення безпеки в конкретній територіальній області.

Взаємодія у випадку надзвичайних ситуацій. Поліція тісно співпрацює з громадськістю під час надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи, терористичні акти або інші небезпечні події. Громадськість може бути запрошена до евакуаційних дій, надання першої медичної допомоги або надзвичайної підтримки.

Розгляд скарг та контроль. Громадськість може подавати скарги на неправомірну поведінку поліцейських або недоліки в роботі поліції. Поліція повинна мати механізми для розгляду скарг та забезпечення прозорості та відповідальності.

Програми співробітництва. Поліція може запроваджувати різноманітні програми співробітництва з громадськістю, такі як програми молодіжного партнерства, спільні проекти з навчання самооборони або спільні ініціативи з профілактики злочинів.

Громадські лідери та посередники. Поліція може встановлювати контакти з громадськими лідерами та посередниками, які мають довіру громади і можуть сприяти врегулюванню конфліктних ситуацій або сприяти побудові позитивних взаємин між поліцією та громадою.

Ці підходи до взаємодії поліції з громадськістю сприяють покращенню взаєморозуміння, довіри та спільної відповідальності в суспільстві. Взаємодія з громадськістю допомагає поліції бути більш ефективною та відповідальною в своїх завданнях забезпечення безпеки та правопорядку.

Питання для самоконтролю

1. Значення вивчення міжнародного досвіду поліцейської діяльності?
2. Сутність моделі community policing.
3. Особливість реалізації community policing у США.
4. Зміст теорії розбитих вікон?
5. Етапи підготовки поліцейського в Польщі Ви можете назвати?
6. Засади поліцейської діяльності в Бельгії.
7. Психологічна компонента у діяльності поліцейського.
8. Завдання поліції діалогу.
9. Передумови запровадження поліції діалогу в Україні.

Використані джерела

1. Кобзар О. Ф. Використання досвіду поліцейської діяльності провідних країн світу у діяльності правоохоронних органів України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 46–50.
2. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
3. Басс В. О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн : дис. ... кандидата юрид. наук. К., 2010. 208 с.
4. Ратушняк В. І. Адміністративно-правові засади управління міліцією громадської безпеки в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук. Х., 2013. 212 с.

5. Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. ХНУВС, 2004. С. 60. 700 с.
6. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
7. Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Ярмиш О. Н. Вищий заклад освіти МВС України : науково-практичний посібник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 369 с.
8. Братель С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. С. 5. 22 с.
9. Шадська У. С. Безпека громади: пошук спільних рішень : посібник. Київ, 2018. С. 78. 154 с.
10. Кожухар О. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. С. 174. 278 с.

Розділ 3

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА

3.1 Місце Національної поліції в системі органів публічної адміністрації

3.1.1 Роль Міністерства внутрішніх справ України у функціонуванні Національної поліції

Існування будь-якої держави неможливо представити без наявності державних органів, створених для забезпечення публічного порядку та безпеки. Спеціально створені з цією метою правоохоронні органи покликані створювати такі умови життєдіяльності, які би забезпечували нормальне функціонування держави, суспільства загалом, сприяли реалізації прав і свобод людей, а також захищали від протиправних посягань.

Провідним державним органом, роль якого полягає у створенні умов розвитку безпечного середовища життєдіяльності, як основи безпеки на території України, є Міністерство внутрішніх справ України. На сьогоднішній день цей державний орган є цивільним органом європейського зразка, який відповідає за декілька напрямів роботи.

Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, Міністерство внутрішніх справ України (МВС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;
- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів²²⁴.

Таким чином, МВС представляє собою орган виконавчої влади, який відповідає за декілька напрямів роботи. Національна поліція входить до складу МВС України та забезпечує реалізацію діяльності МВС у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг. Відповідно до Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877, Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку²²⁵.

На підставі аналізу повноважень, які містяться в Положенні про Міністерство внутрішніх справ України, у сфері поліцейської діяльності МВС має наступні повноваження:

- 1) здійснює нормотворчу діяльність з питань поліцейської діяльності (зокрема має право розробляти проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції);

- 2) забезпечує усталене функціонування поліції (наприклад, забезпечує функціонування криміналістичного обліку та обліку знарядь кримінальних правопорушень, інших об'єктів);

- 3) створює умови для діяльності поліцейських (наприклад, організовує систему психологічного забезпечення, медичне обстеження, вживає заходів до забезпечення правового і соціального захисту поліцейських;

²²⁴ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. Дата оновлення: 16.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.02.2023).

²²⁵ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 15.02.2023).

організовує в установленому порядку матеріально-технічне та ресурсне забезпечення діяльності органів поліції);

4) забезпечує на базі закладів освіти, що належать до сфери управління МВС, підготовку та професійне навчання кадрів для Національної поліції, тощо.

МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України²²⁶. Основні повноваження Міністра внутрішніх справ України у відносинах з поліцією полягають в тому, що він:

1) забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією;

2) забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності поліції, погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені поліцією та Міністерством внутрішніх справ України проекти законів, актів Кабінету Міністрів України з питань діяльності поліції;

3) затверджує стратегічні програми діяльності та визначає пріоритетні напрями роботи поліції, шляхи виконання покладених на неї завдань, затверджує плани її роботи;

4) забезпечує виконання міжнародних договорів України, що належать до сфер діяльності поліції;

5) забезпечує ведення та використання баз (банків) даних, визначає порядок обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України, поліцією та іншими центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України;

6) приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Міністерство внутрішніх справ України;

7) виконує інші обов'язки відповідно до законів України²²⁷.

Таким чином, Міністерство внутрішніх справ України та Міністр внутрішніх справ забезпечують в основному правові та організаційні аспекти діяльності Національної поліції.

²²⁶ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. Дата оновлення: 16.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.02.2023).

²²⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

3.1.2 Поняття та правова основа діяльності поліції

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку²²⁸. Це визначення закріплено в статті 2 закону України «Про Національну поліцію», який є фундаментальним нормативно-правовим актом, який врегульовує діяльність Національної поліції. Окрім зазначеного закону у своїй діяльності поліція керується й іншими нормативно-правовими актами, які становлять у своїй сукупності становлять правову основу діяльності поліції.

Правовою основою діяльності Національної поліції є:

- Конституція України;
- міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- закони України;
- акти Президента України;
- постанови Верховної Ради України;
- акти Кабінету Міністрів України;
- акти Міністерства внутрішніх справ України;
- інші нормативно-правові акти²²⁹.

В основу діяльності Національної поліції покладено конституційний принцип, закріплений у статті 3 Конституції України, який встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави²³⁰. Для діяльності поліції важливе значення мають статті, розміщені в Розділі II Конституції України, в якому передбачені права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

Згідно статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України²³¹. Серед таких міжнародних

²²⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 25.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

²²⁹ Там само.

²³⁰ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

²³¹ Там само.

нормативно-правових актів, які безпосередньо впливають на здійснення поліцейської діяльності, можна назвати наступні:

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) 1950 р.²³²;
- Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р.²³³;
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р.²³⁴;
- Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.²³⁵
- Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р.²³⁶ та інші.

До міжнародних договорів також можна віднести договори, укладені Україною з іншими державами з питань співробітництва у сфері поліцейської діяльності (наприклад, Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про передачу засуджених осіб 2021 р.²³⁷).

Центральне місце у правовому регулюванні діяльності поліції займає закон України «Про Національну поліцію», прийнятий 2 липня 2015 року. Цей закон закріплює організаційно-правові засади діяльності поліції в Україні. Зрозуміло, що поліцейські у своїй діяльності керуються й іншими законами, які мають відношення до діяльності поліції. Частина таких законів врегулює окремі напрями діяльності поліції, наприклад закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» визначає сутність службової дисципліни в Національній поліції України, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження²³⁸.

²³² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 17.02.2023).

²³³ Європейська конвенція про видачу правопорушників. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 17.02.2023).

²³⁴ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 17.02.2023).

²³⁵ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 17.02.2023).

²³⁶ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 17.02.2023).

²³⁷ Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про передачу засуджених осіб. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_001-21#Text (дата звернення: 17.02.2023).

²³⁸ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 24.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 18.02.2023).

Інші закони врегульовують різні аспекти функціонування держави та поширюють свою дію не лише на поліцію, але й на інші державні органи. Наприклад, в статті 5 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції. Але в цій же статті міститься перелік й інших підрозділів інших державних органів²³⁹, тобто цей закон є правовою основою не лише підрозділів Національної поліції, але й Державного бюро розслідування, Служби безпеки України та ряду інших. Також серед таких законів можна ще назвати закони України «Про запобігання корупції»²⁴⁰, «Про запобігання та протидію домашньому насильству»²⁴¹, «Кодекс України про адміністративні правопорушення»²⁴², «Кримінальний процесуальний кодекс»²⁴³ тощо.

Що стосується актів Президента України, постанов Верховної Ради України та актів Кабінету Міністрів України, то вони, як правило стосуються окремих організаційних питань діяльності поліції або затверджують певний порядок здійснення окремого виду діяльності. Наприклад, постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 затверджене положення про Національну поліцію²⁴⁴; постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456 затверджено Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану²⁴⁵; указом

²³⁹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴⁰ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Дата оновлення: 17.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 07.12.1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴⁴ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴⁵ Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

Президента України від 9 грудня 2015 року встановлено, що День Національної поліції України – 4 липня²⁴⁶.

Особливістю правового регулювання поліцейської діяльності є те, що значне місце посідає відомче правове регулювання, тобто багато питань врегульовуються на рівні наказів МВС. Необхідно підкреслити, що самі по собі такі накази не є правовою основою поліцейської діяльності, оскільки вони не створюють нові правові норми, а лише конкретизують ті правові норми, що закріплені в законах та підзаконних нормативно-правових актах Президента України та Кабінету міністрів України. Наприклад, наказ МВС від 12.10.2020 № 724, що затвердив інструкцію з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування²⁴⁷, конкретизував статтю 41 закону України «Про Національну поліцію»²⁴⁸, яка передбачає здійснення поліцейського піклування як поліцейського заходу.

Інший приклад. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 врегульовані питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану, відповідно до якого сім'ям загиблих осіб, виплачується одноразова грошова допомога²⁴⁹. Але в цій Постанові не зазначено механізм, як саме родичи загиблих можуть отримати таку допомогу. З метою врегулювання питання щодо порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі поліцейського під час дії воєнного стану наказом МВС від 21.06.2022 № 376 був затверджений порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі поліцейського під час дії воєнного стану²⁵⁰. Таким чином, в наказах МВС нові правові норми не створюються, а лише уточнюються та детально регламентуються правові норми, які містяться в інших нормативно-правових актах, в першу чергу – в законах України.

²⁴⁶ Про День Національної поліції України : Указ Президента України від 9 грудня 2015 року № 693/2015. Дата оновлення: 04.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693/2015#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴⁷ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування : наказ МВС України від 12.10.2020 № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁴⁹ Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168. Дата оновлення: 20.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁵⁰ Про затвердження Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі поліцейського під час дії воєнного стану : наказ МВС України від 21.06.2022 № 376. Дата оновлення: 02.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0858-22#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

Також окрім вже зазначених державних органів, правові норми, що стосуються поліції, можуть видавати й інші органи державної влади, в першу чергу – різні міністерства України. Як правило, такі накази є міжвідомчими, тобто такими, що стосуються різних відомств (міністерств). Наприклад, спільний наказ МВС України та Міністерства оборони України від 21.12.2022 № 833/443 затвердив Порядок здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України та організації взаємодії під час їх виконання. Цей Порядок визначає механізм реалізації повноважень Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України з питань здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України, організації взаємодії під час виконання таких заходів та особливості їх здійснення в умовах дії правового режиму воєнного стану та у відбудовний період²⁵¹. Таким чином, цей наказ стосується цілої низки державних органів, які входять до складу МВС України та Міністерства оборони, а отже є міжвідомчим.

3.1.3 Керівник поліції та його основні повноваження

Безпосереднє керівництво Національною поліцією здійснює керівник поліції. До особи, яка претендує на посаду керівника поліції висуваються певні вимоги. Крім того, що він повинен відповідати загальним умовам вступу на службу в поліцію, він ще повинен мати вищу повну юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менш як сім років та досвід роботи на керівних посадах не менш як п'ять років. Керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України²⁵².

Керівник поліції має широко коло повноважень у сфері публічного адміністрування. Стаття 22 закону України «Про Національну поліцію» закріплює його наступні повноваження:

²⁵¹ Про затвердження Порядку здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України та організації взаємодії під час їх виконання : наказ МВС України, Міністерство оборони України від 21.12.2022 № 833/443. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0014-23#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁵² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

1) очолює поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, забезпечує виконання покладених на неї завдань;

2) у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції;

3) вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг;

4) представляє у визначеному порядку поліцію у відносинах з іншими органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, іншими організаціями в Україні та за кордоном;

5) звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень;

6) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

7) підписує накази поліції;

8) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів поліції;

9) у межах повноважень надає доручення, обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками поліції;

10) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату поліції;

11) приймає на службу та звільняє зі служби, призначає та звільняє з посад поліцейських відповідно до положень цього Закону;

12) призначає на посади та звільняє з посад у порядку, визначеному законом та іншими нормативно-правовими актами про державну службу, державних службовців апарату центрального органу управління поліції;

13) приймає на роботу та звільняє з роботи в порядку, визначеному законодавством про працю, працівників центрального органу управління поліції;

14) приймає у визначеному порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських;

15) приймає у визначеному законодавством про державну службу порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців апарату центрального органу управління поліції;

16) приймає у визначеному трудовим законодавством порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників поліції;

17) у визначеному порядку вносить подання про представлення поліцейських, державних службовців апарату центрального органу управління поліції та працівників поліції до відзначення державними нагородами України;

18) присвоює спеціальні звання поліції відповідно до цього Закону;

19) присвоює ранги державних службовців відповідно до законодавства про державну службу;

20) вносить Міністру внутрішніх справ України пропозиції про утворення територіальних органів поліції, які є юридичними особами публічного права, у межах граничної чисельності поліцейських, державних службовців та працівників поліції і коштів, визначених на її утримання, а також щодо їх ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України;

21) утворює, ліквідовує, реорганізовує підприємства, заклади та установи, затверджує їхні положення (статути), у визначеному порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, здійснює інші повноваження з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління поліції;

22) забезпечує дотримання визначеного Міністром внутрішніх справ України порядку обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України і поліцією;

23) приймає у визначеному порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є поліція;

24) виконує повноваження керівника державної служби в органі відповідно до законодавства про державну службу та здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону²⁵³.

3.1.4 Система Національної поліції України

Систему Національної поліції складають центральний орган управління поліцією та територіальні органи поліції²⁵⁴, керівництво яких мають владні повноваження в сфері поліцейської діяльності в рамках своєї компетенції.

²⁵³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

²⁵⁴ Там само.

До складу апарату центрального органу управління Національної поліції входять організаційно поєднані між собою структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника Національної поліції, а також виконання покладених на Національну поліцію завдань. Перелік цих підрозділів може змінюватися в залежності від певних обставин. Станом на лютий 2023 року структура центрального органу управління поліції виглядає таким чином:

- Департамент забезпечення діяльності Голови;
- Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції);
- Департамент міграційної поліції (у складі кримінальної поліції);
- Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
- Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
- Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами (у складі кримінальної поліції);
- Департамент превентивної діяльності;
- Департамент «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);
- Департамент міжнародного поліцейського співробітництва;
- Головне слідче управління (у складі органу досудового розслідування);
- Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;
- Департамент інформаційно-аналітичної підтримки;
- Правовий департамент;
- Департамент кадрового забезпечення;
- Управління комунікації;
- Управління внутрішнього аудиту;
- Департамент управління майном;
- Департамент документального забезпечення;
- Управління вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);
- Управління режиму та технічного захисту інформації;
- Управління дотримання прав людини;
- Управління запобігання корупції;
- Відділ організації кінологічної діяльності;
- Відділ спеціального зв'язку;
- Сектор з питань пенсійного забезпечення;
- Департамент кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);

- Департамент фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- Управління авіації та поліції на воді Управління дізнання (у складі органу досудового розслідування);
- Департамент захисту інтересів суспільства і держави (у складі кримінальної поліції);
- Департамент головної інспекції;
- Відділ контролю за обігом зброї;
- Управління ювенальної превенції²⁵⁵.

Із назв структурних елементів зрозуміло, що вони призначені для забезпечення функціонування як поліції в цілому, так і організації діяльності окремих напрямів поліцейської діяльності.

Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання. Територіальні органи поліції утворює, ліквідовує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції. Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України²⁵⁶.

Територіальні органи поліції складаються з:

1. Міжрегіональні територіальні органи, до складу яких входять:
 - Департамент патрульної поліції;
 - Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють»;
 - Департамент боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції);
 - Департамент поліції охорони;
2. Головні управління поліції в областях України – головні управління Національної поліції в кожній області (наприклад, ГУНП в Одеській

²⁵⁵ Структура Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policii> (дата звернення: 20.02.2023).

²⁵⁶ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

області, ГУНП в Рівненській області і т.д.), а також районні територіальні (відокремлені) підрозділи, які входять до складу таких управлінь.

3. Підпорядковані держані установи:

- Центр обслуговування підрозділів Національної поліції України;
- Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти із специфічними умовами навчання «Житомирська академія поліції»;
- Центр авіаційного забезпечення Національної поліції України;
- Волинський навчальний центр підготовки поліцейських;
- Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти із специфічними умовами навчання «Рівненська академія патрульної поліції»
- Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти із специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції»;
- дитячі заклади оздоровлення та відпочинку;
- дошкільні навчальні заклади²⁵⁷.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
- 2) має вищу повну юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року²⁵⁸.

Головні управління поліції в областях мають приблизно однакову структуру. Наприклад, структура ГУНП в Одеській області станом на 21 вересня 2022 року виглядає наступним чином:

- Відділ документального забезпечення;
- Управління режиму та технічного захисту інформації;
- Управління кадрового забезпечення;
- Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;

²⁵⁷ Структура Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policii> (дата звернення: 20.02.2023).

²⁵⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

- Управління карного розшуку;
- Управління міграційної поліції;
- Слідче управління;
- Управління логістики та матеріально-технічного забезпечення;
- Відділ комунікації;
- Управління інформаційно-аналітичної підтримки;
- Управління фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- Відділ правового забезпечення;
- Батальйон патрульної служби поліції особливого призначення

«Шторм»;

- Відділ міжнародного поліцейського співробітництва;
- Батальйон поліції особливого призначення;
- Кінологічний центр;
- Управління вибухотехнічної служби;
- Управління захисту інтересів суспільства і держави;
- Батальйон конвойної служби;
- Відділ запобігання корупції;
- Відділ контролю за обігом зброї;
- Управління «Корпус оперативно-раптової дії»;
- Управління головної інспекції;
- Відділ дізнання;
- Управління оперативної служби;
- Управління кримінального аналізу;
- Управління оперативно-технічних заходів;
- Сектор спеціального зв'язку;
- Сектор з питань пенсійного забезпечення;
- Центр забезпечення;
- Ізолятори тимчасового тримання;
- Відділ організаційного забезпечення діяльності місць тимчасового

тримання осіб;

- Управління превентивної діяльності;
- Оркестр;
- Музей²⁵⁹.

Також до складу ГУНП в областях входять районні територіальні (відокремлені) підрозділи (районні управління, відділи та відділення), чисельність яких різниться в різних областях.

²⁵⁹ Структура ГУНП в Одеській області. URL: <https://od.npu.gov.ua/strucktura/struktura-hunp-v-odeskii-oblasti> (дата звернення: 20.02.2023).

3.1.5 Структурні підрозділи Національної поліції

У статті 13 закону України «Про Національну поліцію» встановлено, що у складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення;
- 7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ²⁶⁰.

Головне призначення кримінальної поліції полягає в запобіганні, розслідуванні та розкритті кримінальних правопорушень, а також у розшуку осіб, які їх вчинили, а також осіб, які зникли безвісті. З цією метою оперативні підрозділи кримінальної поліції:

- здійснюють оперативно-розшукової діяльність, завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави²⁶¹;

- беруть участь у здійсненні кримінальних проваджень (кримінальне провадження – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність²⁶²);

- проводять розшукові, у тому числі гласні та негласні, а також інші процесуальні дії, відповідно до вимог КПК України;

- розшукують осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісті тощо.

²⁶⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 21.02.2023).

²⁶¹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 21.02.2023).

²⁶² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.02.2023).

Наголошуємо, що згідно з ч. 6 ст. 246 КПК України право на проведення негласних слідчих (розшукових) дій має слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи органів Національної поліції, проте повноваження працівників оперативних підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій ґрунтуються на Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» і відрізняються від повноважень, якими наділені слідчі при проведенні слідчих (розшукових) дій²⁶³.

Патрульна поліція є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, який складається зі структурних підрозділів апарату Департаменту патрульної поліції і його територіальних (відокремлених) підрозділів.

Основні завдання патрульної поліції:

1. Забезпечення публічного порядку і громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій.

2. Запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків домашнього насильства, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню.

3. Взаємодія із суспільством: реалізація підходу «поліція та громада», що полягає у співпраці та взаємодії із населенням, громадськими організаціями, іншими підрозділами поліції, органами публічної влади, з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установлення довірливих відносин між поліцією та населенням.

4. Забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху²⁶⁴.

Відповідно до статті 38 КПК України органами досудового розслідування в Національній поліції є слідчі підрозділи та підрозділи дізнання. Відповідно до статті 215 КПК різниця між цими підрозділами полягає

²⁶³ Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні : навчальний посібник / С. В. Албул, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін ; за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2017. С. 16.

²⁶⁴ Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ МВС України від 02.07.2015 № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

в тому, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому цим кодексом²⁶⁵.

На слідчі підрозділи покладаються такі завдання:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;
- 4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;
- 5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення²⁶⁶.

Дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого²⁶⁷. Отже, на органи дізнання покладаються ті самі завдання, що і на слідчі підрозділи.

Діяльність поліції охорони спрямована на організацію та виконання заходів з фізичної охорони об'єктів і майна усіх форм власності, фізичних осіб, прийнятих під охорону на договірних засадах. Під час здійснення охоронної діяльності виконують завдання з:

- 1) охорони об'єктів (майна) усіх форм власності шляхом контролю за станом майнової безпеки об'єкта охорони, використання пунктів централізованого спостереження та оперативного реагування нарядів поліції охорони на повідомлення про спрацювання технічних засобів охорони чи інші повідомлення про правопорушення;
- 2) охорони валютних та інших цінностей, вантажів під час їх перевезення транспортними засобами, інкасації;
- 3) охорони фізичних осіб шляхом запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється;

²⁶⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

²⁶⁶ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. Дата оновлення: 20.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023)

²⁶⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

4) інші повноваження відповідно до законодавства України та нормативно-правових актів МВС²⁶⁸.

Також поліція охорони надає послуги з охорони на договірних засадах визначеним в законодавстві об'єктам державної форми власності та сфер державного регулювання. До таких об'єктів відносяться:

- об'єкти, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;
- об'єкти, де розміщуються органи державної влади (за пропозиціями/зверненнями керівництва);
- об'єкти, де розміщуються органи місцевого самоврядування (за пропозиціями/зверненнями керівництва);
- склади та інші нерухомі об'єкти зберігання (використання, транспортування) речовин підвищеної небезпеки;
- особливо важливі об'єкти електроенергетики;
- сховища нафти і газу, магістральні, промислові нафто-, газо- та нафтопродуктопроводи, конденсатопроводи та особливо важливі об'єкти нафтогазової галузі;
- об'єкти державних підприємств, що забезпечують функціонування морських портів України; об'єкти і споруди централізованого питного водопостачання;
- території зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення та об'єкти, розташовані на них (за пропозиціями/зверненнями керівництва);
- музейні заклади, в яких зберігаються музейні предмети державної частини Музейного фонду України, внесені до Державного реєстру національного культурного надбання;
- об'єкти та архівні установи, де зберігаються документи Національного архівного фонду;
- об'єкти, на яких виготовляються бланки цінних паперів, бланки документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, бланки ідентифікаційних документів, банківські картки, бланки для оформлення результатів надання адміністративних послуг, марки акцизного податку, інші захищені документи, або провадиться інша поліграфічна діяльність;
- Український центр оцінювання якості освіти, регіональні центри оцінювання якості освіти, їх об'єкти, а також пункти проведення

²⁶⁸ Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577. Дата оновлення: 27.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#n21> (дата звернення: 23.02.2023).

зовнішнього незалежного оцінювання, пункти обробки та пункти перевірки;

- об'єкти державних підприємств, установ, організацій, заснованих органами державної влади, що забезпечують інформаційну діяльність у сфері телебачення і радіомовлення, за погодженням із Держкомтелерадіо;

- об'єкти структурних підрозділів психіатричних закладів з посиленням та суворим наглядом;

- об'єкти, на яких зберігається відомча зброя, здійснюється виробництво, ремонт, торгівля та зберігання вогнепальної зброї невійськового призначення, боєприпасів до них, холодної та охолощеної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, основних частин зброї, спеціальних засобів (у тому числі пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії), а також об'єкти, на яких здійснюється виготовлення, торгівля, зберігання піротехнічних засобів, вибухових матеріалів і речовин; об'єкти державної власності, на яких здійснюється видобуток, виробництво, перероблення, використання, зберігання, перевезення, реалізація дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх відходів і брухту та в яких розміщуються органи державного контролю за такою діяльністю;

- об'єкти та приміщення, які використовуються у сфері обігу та зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів²⁶⁹.

Видами охорони об'єктів є фізична охорона та/або охорона за допомогою засобів охоронного призначення. Вид охорони визначається органами поліції охорони спільно з органом, підприємством, установою, організацією, у віданні яких перебувають об'єкти, стосовно кожного окремого об'єкта з урахуванням його індивідуальних характеристик (розташування, територія, інженерна й технічна захищеність, наявність іншої охорони, протяжність поста / маршруту тощо). Об'єкти, що охороняються відомчими (спеціальними, спеціалізованими, воєнізованими) підрозділами охорони або військовими формуваннями, які створені та діють згідно із законодавством, можуть за зверненнями замовника додатково

²⁶⁹ Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах : Постанова Кабінету міністрів України від 21 листопада 2018 р. № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2018-%D0%BF#n15> (дата звернення: 23.02.2023).

охоронятися (посиливатися) органами поліції охорони на договірних засадах (крім підприємств, установ, організацій, які перебувають у сфері управління Держрезерву)²⁷⁰.

Спеціальна поліція може створюватися для забезпечення громадського порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи, Міністерством внутрішніх справ України з дозволу Кабінету Міністрів²⁷¹.

Підрозділи поліції особливого призначення головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві відповідно до своїх функціональних повноважень виконують такі завдання:

- запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів;
- забезпечення безпеки взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорона адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;
- участь в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом»²⁷².

Залежно від специфіки, функцій, посадових (функціональних) обов'язків, що покладені на поліцейських, такі підрозділи в штаті мають відділення, взводи, роти швидкого реагування, які призначені для безпосереднього проведення спеціальних поліцейських операцій із припинення злочинів, пов'язаних з високим ступенем суспільної небезпеки та вчиненням збройного опору, а також для здійснення відповідно до компетенції заходів у сфері протидії злочинності, що пов'язані з підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських та потребують від поліцейських високого рівня фізичної і професійної підготовленості, уміння впевнено діяти в екстремальних умовах²⁷³.

²⁷⁰ Про затвердження Порядку забезпечення охорони об'єктів органами поліції охорони на договірних засадах : наказ МВС України від 14.12.2022 № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-23#Text> (дата звернення: 23.02.2023).

²⁷¹ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 50.

²⁷² Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення : наказ МВС України від 04.12.2017 № 987. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1565-17#Text> (дата звернення: 23.02.2023).

²⁷³ Там само.

Одним із таких підрозділів поліції особливого призначення є «Корпус оперативно-раптові дії» (підрозділи «КОРД»). Підрозділи «КОРД» мають такі основні завдання та функції:

1) здійснення заходів у сфері протидії злочинності, які пов'язані з підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських, високою ймовірністю збройного опору та передбачають, що поліцейські повинні мати високий рівень фізичної підготовленості, професійної майстерності та вміння впевнено діяти в екстремальних умовах;

2) планування, підготовка та проведення спеціальних поліцейських операцій, спрямованих на:

затримання осіб, які чинять збройний опір, озброєних осіб, які погрожують застосуванням зброї та/або інших предметів чи застосовують її (їх), та інших осіб, протиправні дії яких загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

звільнення заручників;

3) затримання членів злочинних організацій та озброєних банд;

4) забезпечення в межах компетенції проведення уповноваженими органами (підрозділами) оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, які здійснюються щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину, за наявності достатніх підстав вважати, що проведенню цих заходів (дій) буде чинитися збройний опір;

5) участь в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом»;

6) участь відповідно до законодавства та в межах компетенції у здійсненні завдань і заходів із підготовки та ведення територіальної оборони України та/або підтримання правового режиму воєнного стану в Україні чи в окремих її регіонах²⁷⁴.

13 січня 2023 року був створений ще один підрозділ поліції особливого призначення – міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департамент поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють»²⁷⁵. Об'єднана штурмова бригада «Лють» – це воєнізований підрозділ поліції нового зразка. Полки спеціального призначення «Сафарі» та «Цунамі»,

²⁷⁴ Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення «Корпус оперативно-раптові дії» : наказ МВС України від 26.11.2018 № 958. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1436-18#Text> (дата звернення: 23.02.2023).

²⁷⁵ Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету міністрів України від 13 січня 2023 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

батальйон патрульної служби поліції особливого призначення «Луганськ-1 імені Героя України Сергія Губанова» – підрозділи поліції, яких об'єднала «Лють». Бригада «Лють» – це два штурмові полки, батальйон особливого призначення, артилерійський полк і рота спеціальних операцій. У їхньому арсеналі – бронетехніка (БМП, БТР, КОЗАК), артилерійське, зенітне, протитанкове та снайперське озброєння. Головні завдання: відсіч та стримування збройної агресії проти України, проведення штурмових дій, знешкодження диверсійно-розвідувальних груп і незаконних збройних формувань ворога, аеророзвідка, виявлення позицій ворога та знищення противника²⁷⁶.

Відповідно до статті 13 закону України «Про Національну поліцію», структурними елементами можуть бути й інші підрозділи поліції²⁷⁷. Це можуть бути підрозділи, які забезпечують здійснення окремих напрямів роботи поліції. Наприклад, підрозділи ювенальної превенції відповідають за забезпечення прав та законних інтересів дітей, які перебувають у контакті з законом з приводу вчинення ними або вчинення щодо них правопорушень. Таким чином, цей підрозділ є відповідальний за окремий напрям роботи поліції, пов'язаний з дітьми.

Також у складі Національної поліції існує значна кількість підрозділів, які забезпечують функціонування Національної поліції як державного органу. Наприклад, управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві здійснюють координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату таких управлінь та їх відокремлених структурних підрозділів з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги²⁷⁸.

²⁷⁶ «Лють» – об'єднана штурмова бригада Національної поліції України. URL: <https://storm.mvs.gov.ua/> (дата звернення: 24.02.2023).

²⁷⁷ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

²⁷⁸ Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві: наказ МВС України від 22.01.2016 № 39. Дата оновлення: 04.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16#n14> (дата звернення: 25.02.2023).

Крім того, у системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання²⁷⁹.

Система та структура Національної поліції постійно змінюється з метою відповідності сучасним викликам та вимогам. Створюються нові підрозділи, ліквідуються або реорганізуються існуючі структурні елементи. Це природний процес, який свідчить про вміння Національної поліції вчасно змінюватися, аби бути сучасним державним органом, який може адекватно відповісти на загрози, які стоять перед українським суспільством.

Питання для самоконтролю

1. Повноваження МВС в сфері поліцейської діяльності.
2. Поняття та правова основа Національної поліції.
3. Повноваження керівника поліції.
4. Система Національної поліції України.
5. Структурні підрозділи Національної поліції.
6. Напрями роботи кримінальної поліції.
7. Основні завдання патрульної поліції.
8. Завдання органів досудового розслідування.
9. Особливості діяльності поліції охорони.
10. Підрозділи поліції особливого призначення: завдання та види.

Рекомендовані джерела

1. «Лють» – об'єднана штурмова бригада Національної поліції України. URL: <https://storm.mvs.gov.ua/> (дата звернення: 24.02.2023).
2. Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про передачу засуджених осіб. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_001-21#Text (дата звернення: 17.02.2023).
3. Європейська конвенція про видачу правопорушників. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 17.02.2023).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 07.12.1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 18.02.2023).

²⁷⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023).

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 17.02.2023).
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 17.02.2023).
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 17.02.2023).
8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 17.02.2023).
9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.02.2023).
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023).
11. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
12. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168. Дата оновлення: 20.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
13. Про День Національної поліції України : Указ Президента України від 9 грудня 2015 року № 693/2015. Дата оновлення: 04.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693/2015#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
14. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 24.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 18.02.2023).
15. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
16. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Дата оновлення: 17.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 18.02.2023).

17. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування : наказ МВС України від 12.10.2020 № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
18. Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах : Постанова Кабінету міністрів України від 21 листопада 2018 р. № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2018-%D0%BF#n15> (дата звернення: 23.02.2023).
19. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. Дата оновлення: 16.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.02.2023).
20. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 15.02.2023).
21. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ МВС України від 02.07.2015 № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text> (дата звернення: 22.02.2023).
22. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення : наказ МВС України від 04.12.2017 № 987. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1565-17#Text> (дата звернення: 23.02.2023).
23. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення «Корпус оперативно-раптової дії» : наказ МВС України від 26.11.2018 № 958. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1436-18#Text> (дата звернення: 23.02.2023).
24. Про затвердження Порядку забезпечення охорони об'єктів органами поліції охорони на договірних засадах : наказ МВС України від 14.12.2022 № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-23#Text> (дата звернення: 23.02.2023).
25. Про затвердження Порядку здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України та організації взаємодії під час їх виконання : наказ МВС України, Міністерство оборони України від 21.12.2022 № 833/443. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0014-23#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
26. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового

- режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
27. Про затвердження Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі поліцейського під час дії воєнного стану : наказ МВС України від 21.06.2022 № 376. Дата оновлення: 02.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0858-22#Text> (дата звернення: 18.02.2023).
28. Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : наказ МВС України від 22.01.2016 № 39. Дата оновлення: 04.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16#n14> (дата звернення: 25.02.2023).
29. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023).
30. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 21.02.2023).
31. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. Дата оновлення: 20.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 22.02.2023).
32. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577. Дата оновлення: 27.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#n21> (дата звернення: 23.02.2023).
33. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету міністрів України від 13 січня 2023 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2023).
34. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні : навчальний посібник / С. В. Албул, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін ; за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2017. 150 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).
35. Структура ГУНП в Одеській області. URL: <https://od.npu.gov.ua/struktura/struktura-hunp-v-odeskii-oblasti> (дата звернення: 20.02.2023).
36. Структура Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi> (дата звернення: 20.02.2023).

Словник основних термінів

Міністерство внутрішніх справ України – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Система Національної поліції – центральний орган управління поліцією та територіальні органи поліції.

Патрульна поліція – міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який складається зі структурних підрозділів апарату Департаменту патрульної поліції і його територіальних (відокремлених) підрозділів.

Органи досудового розслідування в Національній поліції – слідчі підрозділи та підрозділи дізнання.

3.2 Завдання та функції поліції

3.2.1 Завдання Національної поліції

Національна поліція є сучасним правоохоронним органом, в центрі уваги якого є права та свободи людини. Згідно статті 2 закону України «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги²⁸⁰.

Вказівка в законі на те, що основним завданням поліції є надання поліцейських послуг підкреслює сервісний характер роботи поліції.

²⁸⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

Це означає, що поліція надає послуги населенню з питань, що належать до її компетенції. У такому випадку поліція виступає як виконавець послуг, що йому замовляє суспільство. Таким чином, відбувається концептуальна зміна розуміння поліцейської діяльності, яка розуміється не як державна діяльність, що контролює суспільство, а як діяльність держави з надання суспільству певних послуг. Саме такий підхід відповідає сучасному підходу розуміння поліції не як органу, який створений для покарання, а як державного органу, який забезпечує належне функціонування суспільства шляхом служіння народові України.

Забезпечення публічної безпеки та порядку досягається шляхом діяльності поліції, яка спрямована на те, щоб всі члени суспільства дотримувалися встановлених в державі правових норм, закріплених в законах на інших нормативно-правових актах. Поліція покликана створювати умови, щоб у суспільстві панував публічний порядок, тобто такий стан суспільних відносин, в якому забезпечується реалізація прав і свобод людини та створені умови для нормальної життєдіяльності. Поліція повинна також забезпечувати і публічну безпеку, тобто усувати загрози функціонуванню суспільства в цілому та притягати осіб, які порушують публічний порядок і тим самим загрожують публічній безпеці, до юридичної відповідальності.

Ключовим елементом забезпечення публічного порядку та безпеки є охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави. Це означає, що поліція повинна створювати умови для того, аби такі права і свободи не порушувалися. Наприклад, патрулювання вулиць та інших громадських місць працівниками патрульної поліції є одним із способів попередження так званої «вуличної злочинності» – грабежів, розбоїв, хуліганства та інших правопорушень. Також своїми діями поліція повинна сприяти реалізації прав людини. Наприклад, забезпечувати публічний порядок та безпеку під час реалізації права на мирні зібрання. Національна поліція таким чином виступає «захисником» людей, суспільства та держави.

Протидія злочинності полягає у тому, що, по-перше, поліція повинна запобігати вчиненню правопорушень, а у випадку, якщо вже права людей, інтереси суспільства та держави були порушені, відреагувати та такі порушення: розшукати осіб, які це вчинили, та забезпечити притягнення винуватих до передбаченої законодавством відповідальності.

Надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, є важливим елементом поліцейської діяльності. Прикладом може бути надання домедичної допомоги особам,

які потрапили у дорожньо-транспортну пригоду, допомога в евакуації населення під час надзвичайних ситуацій, здійснення поліцейського піклування, тощо. Яскравим прикладом також є функціонування фронт-офісів в підрозділах поліції, які можуть надавати консультативну та інформаційну допомогу особам, які звернулися. Надання подібних послуг є важливим аспектом реалізації принципу партнерства поліції та населення.

3.2.2 Основні функції поліції

Функції поліції – це основні напрями діяльності поліції, які забезпечують охорону прав і свобод людини, протидію злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку. В сучасному законодавстві не визначено перелік функцій Національної поліції. Втім, з урахуванням основних напрямів роботи, можна визначити наступні функції:

- адміністративна;
- превентивна;
- оперативно-розшукова;
- кримінально-процесуальна;
- охоронна;
- сервісна;
- забезпечувальна.

Цей перелік є доволі умовним, в інших джерелах можуть зустрічатися й інші класифікації функцій поліції.

Адміністративна функція має державно-владний характер і полягає у застосуванні поліцією своїх повноважень з метою підтримання публічного порядку та безпеки, а також виконання інших завдань шляхом здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності. В рамках цієї функції поліція має право здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, застосовувати поліцейські заходи, передбачені законодавством, а також за допомогою інших адміністративно-правових заходів забезпечувати публічний порядок та безпеку.

Превентивна функція поліції спрямована на недопущення вчинення правопорушень. Ця функція включає в себе декілька складових. По-перше, це виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень, а також вжиття заходів в рамках своєї компетенції щодо їх усунення. По-друге, превентивна діяльність передбачає діяльність, спрямовану на профілактику правопорушень, наприклад, забезпечення безпеки дорожнього руху, здійснення адміністративного нагляду (як у широкому, так і у вузькому розумінні), інформаційно-просвітницької роботи. Окремих напрямом превентивної діяльності є поставлення осіб

на профілактичний облік та проведення з ними профілактичної роботи. Це передбачає здійснення певних заходів, спрямованих на контроль за поведінкою осіб певних категорій з метою недопущення вчинення ними протиправних діянь. Варто також окремо зазначити інформаційно-просвітницьку роботу поліції, яка спрямована на формування у населення високого рівня правосвідомості та правової культури.

Оперативно-розшукова функція поліції полягає у пошуку та фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави та передбачає застосування системи гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів²⁸¹.

Кримінально-процесуальна функція спрямована на забезпечення здійснення досудового розслідування. Досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження²⁸². Здійснення досудового розслідування передбачає здійснення певних заходів, спрямованих на збір доказів для встановлення об'єктивної істини у справі.

Охоронна функція поліція полягає в тому, що поліція забезпечує охорону прав і свобод людини, інтересів держави та суспільства, які передбачені чинним законодавством. Одним із проявів такої функції є діяльність поліції охорони, яка створена з метою організації та виконання заходів з фізичної охорони об'єктів і майна усіх форм власності, фізичних осіб, прийнятих під охорону на договірних засадах²⁸³.

²⁸¹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

²⁸² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

²⁸³ Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577. Дата оновлення: 27.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#n21> (дата звернення: 25.02.2023).

Сервісна функція діяльності Національної поліції полягає в тому, що, по-перше, вся діяльність поліції розуміється як діяльність із надання певних послуг населенню (поліцейських послуг), а по-друге, що поліція в рамках своїх повноважень допомагає населенню в усіх ситуаціях, коли це можливо. Також до цієї функції можна віднести здійснення дозвільної діяльності, тобто діяльності поліції, пов'язаної з надання певних дозволів, наприклад, дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху, на предмети, на які поширюється дозвільна система (наприклад, видача дозволів на зберігання та використання мисливської нарізної і гладкоствольної вогнепальної зброї).

Забезпечувальна функція полягає у створенні передумов для успішного виконання поліцією всіх інших функцій. Це проявляється у створенні та забезпеченні належного функціонування інформаційних систем, матеріально-технічного забезпечення діяльності поліції та інших видів діяльності, які спрямовані на реалізацію завдань Національної поліції.

Для успішного виконання завдань, які стоять перед Національною поліцією, важливим є здійснення всіх зазначених функцій якісно та професійно.

3.2.3 Загальні повноваження поліції

З метою забезпечення реалізації функцій Національна поліція наділена широким колом повноважень, визначених в розділі IV закону України «Про Національну поліцію». В статті 23 зазначеного закону встановлено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

5¹) здійснює екстрені комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції постачальниками

електронних комунікаційних мереж та/або послуг у випадках та порядку, передбачених Законом України «Про електронні комунікації»;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволу на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом; здійснює відбір біологічного матеріалу осіб та встановлює його генетичні ознаки (геномну інформацію) у випадках, передбачених законодавством;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій

бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також об'єктів критичної інфраструктури, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боеприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боеприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості;

24¹) здійснює у визначеному законом порядку протидію злочинним посяганням на об'єкти критичної інфраструктури, які загрожують безпеці громадян і порушують функціонування систем життєзабезпечення; захист об'єктів критичної інфраструктури, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі, здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів проти об'єктів критичної інфраструктури;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснює привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії

Верховної Ради України, а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій поліцейських здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень під час дії воєнного стану, а також для подолання наслідків надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі аварій, епідемій;

28) забезпечує інформування Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

29) виявляє транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більш як на 30 діб та не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки;

30) вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів.

31) на підставі відповідної постанови Уповноваженого із захисту державної мови вживає заходів у межах компетенції для забезпечення здійснення Уповноваженим із захисту державної мови своїх повноважень, передбачених Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Залучення поліцейських здійснюється за вмотивованим зверненням Уповноваженого із захисту державної мови, в якому має зазначатися, які саме дії пропонується вчинити поліцейським. Таке звернення

надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем вчинення визначених у зверненні дій;

32) забезпечує проведення спільних з органом регулювання у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра заходів з метою встановлення та притягнення до відповідальності власників радіообладнання будь-якого призначення, експлуатація якого заборонена в Україні або яке експлуатується без визначеного законодавством радіочастотного присвоєння, припинення порушень законодавства у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, у порядку взаємодії, який затверджується спільними нормативно-правовими актами.

33) у межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням порядку виходу домашніх тварин (собак) у громадських місцях, за дотриманням вимог у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та вживають відповідних заходів у разі порушення законодавства у цій сфері;

34) здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;

35) сприяє Державній прикордонній службі України у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боеприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідує такі канали;

36) за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання визначених цим Законом завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у вигляді та у формі, що зазначені в такому запиті. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості – не пізніше десятиденного строку з дня отримання запиту, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

37) здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду.

Перелік місцевих загальних судів, відповідних установ попереднього ув'язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, з/до яких поліцією здійснюється конвоювання таких осіб, визначається Міністром внутрішніх справ України;

38) у випадках, передбачених законом, утримує в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

39) у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень;

40) організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;

41) здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

42) здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу;

43) здійснює співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європолом) та діє як Національний контактний пункт між компетентними органами України та Європолом;

44) організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Європейським поліцейським офісом (Європолом), а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу;

45) здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України;

46) здійснює адміністративний нагляд відповідно до закону²⁸⁴.

Зазначений перелік повноважень поліції є вичерпний. Поліція як орган державної влади має лише ті повноваження, які прямо прописані в законодавстві і не може на свій розсуд розширювати коло своїх повноважень. Інша справа, що з урахуванням розвитку суспільства повноваження поліції можуть змінюватися. Але в такому випадку відповідні

²⁸⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023).

зміни мають бути внесені в закон України «Про Національну поліцію», оскільки виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом²⁸⁵.

Таким чином, повноваження поліції – це вичерпний перелік заходів, встановлених в законодавстві України з метою ефективного виконання завдань поліції.

Органи Національної поліції беруть активну участь у відсічі збройної агресії російській федерації. Разом з іншими силами безпеки та оборони працівники поліції активно працюють в напрямку забезпечення національної безпеки. Це передбачено статтею 24 закону України «Про Національну поліцію», де визначено, що у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості. У ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, підпорядковуються відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві²⁸⁶.

3.2.4 Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення

Сучасний світ інформаційних технологій вимагає від поліції ефективного використання інформації. Окремими статтями закону України «Про Національну поліцію» визначені повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення. Зокрема, стаття 25 зазначено закону встановлює, що поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених законом.

²⁸⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023).

²⁸⁶ Там само

Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

- 1) формує реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;
- 2) користується реєстрами та базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;
- 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;
- 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;
- 5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Поліція може створювати власні реєстри та бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, та інформаційно-аналітичні системи (у тому числі міжвідомчі), необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України²⁸⁷. Зокрема, працівники поліції зобов'язані забезпечити захист персональних даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних²⁸⁸.

Поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про виявлення нецільового використання та/або передачі транспортних засобів особистого користування, тимчасово ввезених на митну територію України чи поміщених у митний режим транзиту, у володіння,

²⁸⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023).

²⁸⁸ Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 26.02.2023).

користування або розпорядження особам, які не ввозили такі транспортні засоби на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також про виявлення розкомплектування таких транспортних засобів.

Поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

- 1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;
- 2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;
- 3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;
- 4) розшуку осіб, зниклих безвісти;
- 5) установлення особи невідомої трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;
- 6) зареєстрованих в органах внутрішніх справ і поліції кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;
- 7) осіб, стосовно яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення;
- 8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;
- 9) зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень, адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;
- 10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;
- 11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;
- 12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;
- 13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) транспортних засобів, які розшукуються, у тому числі у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безхазяйних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону;

19) дорожньо-транспортних пригод, оформлення яких здійснювалося поліцією, та їх наслідків.

При наповненні реєстрів та баз (банків) даних, щодо осіб, стосовно яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення, поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео, звукозаписи) та біометричних даних (відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук, дактилокартки). Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення біометричних даних здійснюються відповідно до вимог закону в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України. Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення відомостей про генетичні ознаки людини (геномну інформацію людини) здійснюються відповідно до закону.

Поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством.

Поліція має безпосередній оперативний (у тому числі автоматизований) доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Інформація про доступ до реєстру та бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про особу, яка отримала доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано.

Кожна дія особи щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 25–27 закону України «Про Національну поліцію», фіксується у спеціальному електронному архіві інформаційно-комунікаційної системи, за допомогою якої отримано відомості. В електронному архіві фіксуються прізвище, ім'я, по батькові, посада та номер спеціального жетона (в разі наявності), вид отриманої інформації, реєстр, з якого отримувалася інформація, час отримання інформації та інші дані, необхідні для ідентифікації особи, яка отримувала інформацію з інформаційних ресурсів, реєстрів та баз (банків) даних.

Поліція вживає всіх заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації. Поліцейські та особи, які відповідно до законодавства мають доступ до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційно-комунікаційних систем (інформаційних ресурсів), несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними реєстрами та базами (банками) даних у порядку, визначеному у статтях 26, 27 закону України «Про Національну поліцію»²⁸⁹.

Питання для самоконтролю

1. Завдання Національної поліції.
2. Функції Національної поліції.
3. Адміністративна функція поліції.
4. Превентивна функція поліції.
5. Оперативно-розшукова функція поліції.
6. Кримінально-процесуальна функція поліції.
7. Охоронна функція поліції.
8. Сервісна функція поліції.
9. Забезпечувальна функція поліції.
10. Загальні повноваження поліції.

²⁸⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 26.02.2023).

Рекомендовані джерела

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.02.2023).
2. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577. Дата оновлення: 27.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#n21> (дата звернення: 25.02.2023).
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 24.02.2023).
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 26.02.2023).
5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

Словник основних термінів

Завдання поліції – надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Функції поліції – основні напрями діяльності поліції, які забезпечують охорону прав і свобод людини, протидію злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку.

Повноваження поліції – це вичерпний перелік заходів, встановлених в законодавстві України з метою ефективного виконання завдань поліції.

3.3 Принципи діяльності поліції

3.3.1 Принципи як основа функціонування поліції

Основною метою діяльності держави є створення на державному рівні ефективної системи гарантій прав і свобод. Такими вихідними гарантіями є правові принципи, на яких базується виконання завдань та функцій, покладених на той чи інший державний орган. Діяльність будь-якого державного органу повинна реалізовуватися відповідно до покладених на нього завдань, а ті у свою чергу – базуватися на основних ідеях (принципах) функціонування органу державної влади. Сьогодні особливої актуальності набувають питання, що пов'язані з реалізацією державної політики у сферах відання поліції, зокрема з ефективністю державного управління та забезпечення публічної безпеки і порядку. Чинне законодавство України у сфері діяльності поліції закріпило ряд принципів, які повинні стати орієнтиром на створення поліції європейського зразка, на їх основі повинна базуватися вся діяльність поліції як органу, що покликаний надавати сервісні послуги населенню. Іншими словами, принципи визначають зміст і спрямованість діяльності Національної поліції.

Ураховуючи те, що основу діяльності поліції складають правові принципи, насамперед потрібно визначити сутність поняття «принципи» та «принципи діяльності поліції». Слово «принцип» походить від латинського “*principium*” – *початок, основа, першоджерело*. Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття «принцип» визначає як: 1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці.

Теорія права визначає, що принципи права – це закріплені в праві вихідні нормативно-керівні положення, що характеризують його зміст, основи, зазначені в ньому закономірності суспільного життя. Принципи права як керівні юридичні вимоги відображають особливості та специфіку юридичного права, мають нормативний, регулятивний характер, визначають і скеровують правомірну поведінку людей²⁹⁰.

Отже, визначаючи сутність правового поняття «принцип», виділяють кілька його ключових ознак як юридичної категорії:

²⁹⁰ Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваіте, 2015. 392 с.

основоположна правда (істина), закон, доктрина або припущення;
узагальнена теоретична інтерпретація законів і закономірностей об'єктивного розвитку тих чи інших суспільних відносин, загальне правило або стандарт;

сукупність моральних та етичних стандартів, що безпосередньо чи опосередковано відображені в чинному законодавстві;

певний спосіб дії, що визначає внутрішню природу або окремі характеристики поведінки.

В адміністративному праві принципи асоціюються з принципами державного управління, якими визнаються позитивні закономірності, які пізнані наукою і практикою та охарактеризовані (зафіксовані, закріплені) у відповідних поняттях. Відповідно, адміністративно-правове регулювання у тій чи іншій галузі підпорядковано принципам, властивим цій сфері²⁹¹.

Принципи організації й діяльності органів державної влади – це законодавчі, відправні засади, ідеї, положення, які виступають основою формування, організації та функціонування органів публічної влади.

Таким чином, *під принципами діяльності Національної поліції слід розуміти сукупність основоположних, керівних ідей, що закладені в сутність діяльності поліції як державного органу, та на основі яких формуються певні правила поведінки у сфері поліцейської діяльності*. Принципи діяльності Національної поліції визначаються як основні положення, якими керуються відповідні органи, а також посадові особи при виконанні визначених перед ними завдань. Принципи поліцейської діяльності повинні охоплювати об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, водночас слід зазначити, що принципи діяльності поліцейських органів повинні також базуватись національному та міжнародному законодавстві при здійсненні поліцейської діяльності²⁹².

Оскільки принципи права лежать в основі діяльності Національної поліції як центрального органу виконавчої влади, то є дуже важливим, щоб нормативно-правові акти, які регулюють діяльність цього органу, містили такі чіткі та зрозумілі принципи права, які б не суперечили один одному та були визнані міжнародною спільнотою. Адже їх суперечливість, неправильне трактування та/або невстановлення, неминуче

²⁹¹ Коломоець Т. О. Принципи адміністративного права : монографія. Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. 203 с.

²⁹² Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

призводить до хибного правового регулювання будь-якої сфери діяльності держави, включаючи правоохоронну.

Правові принципи організації та діяльності поліції як основні ідеї або положення, що мають характер безумовних вимог, а також закріплюються безпосередньо в законодавчих актах або ж випливають зі змісту конкретних правових норм та є керівними началами для органів та їх посадових осіб, уповноважених на охорону громадського порядку і забезпечення громадської безпеки. Як свідчить практика провідних європейських країн, правові принципи організації та діяльності поліції закріплено в конституціях, законах про поліцію та інших нормативно-правових актах, що слугують правовою основою її діяльності.

Слід наголосити, що принципи поліцейської діяльності охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, які поступово усталилися у сфері поліцейської діяльності та покликані на забезпечення стабільності й ефективності функціонування поліцейського апарату. Водночас принципи діяльності поліції повинні також базуватись на національному і міжнародному законодавстві.

Правовими актами, в яких були сформовані принципи діяльності Національної поліції на етапі її утворення до прийняття відповідного закону, стали: Стратегія розвитку ОВС та Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ, схвалені 22 жовтня 2014 року розпорядженням Кабінету Міністрів України, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. У вказаних правових актах було окреслено таку систему принципів діяльності поліції: верховенство права, деполітизація, децентралізація, демілітаризація, професійність, відкритість і прозорість, тісна взаємодія з населенням та місцевими громадами (community policing). Слід зауважити, що принцип верховенства права є конституційним принципом, закріпленим у ст. 8 Конституції України, норми якої є нормами прямої дії.

Серед найважливіших із погляду правового регулювання діяльності поліції міжнародних актів слід назвати Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий Резолюцією 2200А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р., Конвенцію про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р., Європейську конвенцію про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р., Європейську конвенцію про взаємну правову допомогу в кримінальних справах від 20 квітня 1959 р., Європейську конвенцію про припинення тероризму від 27 січня 1977 р., Конвенцію про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності від 8 листопада 1990 р., Європейську

конвенцію щодо запобігання катуванням і нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню від 26 листопада 1987 р.

Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII (далі – Закон про поліцію) визначив перелік принципів діяльності поліцейських органів при забезпеченні законності, правопорядку, а також захисту прав людини і громадянина. Норми розділу II цього закону, які закріплюють принципи діяльності поліції при захисті прав та свобод людини і громадянина, за своєю суттю є аксіологічним і формально-юридичним об'єктивуванням провідних конституційних категорій, які формують інститут прав і свобод людини. Систематизовані і сконцентровані в одному розділу, ці принципи як концептуальні ідеї функціонування поліції в сучасній Україні, взаємовідносин поліції з інститутами громадянського суспільства та окремими громадянами знаходять юридичну природу, перетворюючись на нормативні приписи, що формують юридичний каркас тієї системи координат, в межах якої і повинна здійснюватися повсякденна діяльність поліції.

Введення принципів до базового закону, який регламентує діяльність поліції щодо захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, – один із його безперечних плюсів. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» (Дотримання прав і свобод людини) поліція здійснює свою діяльність на основі дотримання та поваги прав і свобод людини і громадянина.

Саме розділом II Закону України «Про Національну поліцію» визначаються принципи діяльності поліції при захисті прав та свобод людини і громадянина: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства та безперервність.

Принципами діяльності поліцейських органів відповідно до цього закону є: *верховенство права; дотримання прав і свобод людини; законність; відкритість та прозорість; політична нейтральність; взаємодія з населенням на засадах партнерства та безперервність.*

3.3.2 Принцип верховенства права

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» у своїй діяльності поліція керується принципом **верховенства права**: людина, її права та свободи визначаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Преамбула Загальної декларації прав людини проголошує: «... необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою

забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення». У доповіді Генерального секретаря ООН «Панування права та правосуддя перехідного періоду в конфліктних та постконфліктних суспільствах» визначено верховенство права як «... принцип управління, згідно з яким усі особи, установи й структури, державні і приватні, також і сама держава, функціонують під дією законів, які були публічно прийняті, рівною мірою виконуються і незалежно реалізуються судовими органами та сумісні з міжнародними нормами і стандартами в галузі прав людини. Для цього також необхідні заходи, щоб забезпечити дотримання принципів чільності права, рівності перед законом, відповідальності перед законом, неупередженого застосування законів, поділу влади, участі в прийнятті рішень, правової визначеності, недопущення свавілля та процесуальної і правової транспарентності»²⁹³.

У свою чергу розділом I ст.8 Конституції України закріплюється й визначається, що в Україні діє принцип верховенства права, який саме відображає вплив європейських та світових традицій конституціоналізму і напрямок тенденцій формування правових систем сучасності. Верховенство права – це панування права у суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони, які повинні за своїм змістом бути проникнуті, передусім, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Саме одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Особливу вагу набуває розгляд сучасного стану нормативно-правового опосередкування принципу верховенства права в чинному законодавстві України з точки зору врахування норм, закріплених у європейських правових джерелах із метою вироблення пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового закріплення зазначеного принципу в джерелах права України. Принцип верховенства права має втілюватися в усіх сферах діяльності держави та зайняти домінуюче місце у відносинах за участю поліцейських органів. Саме повага до прав і свобод людини визначає зміст і напрями реалізації державної політики, в якій діяльність поліції спрямована за забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина.

²⁹³ The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies. Report of the Secretary-General. S/2004/616. 23 August 2004. 24 p.

Слід зазначити, що одним із найважливіших напрямів застосування принципу верховенства права виступає належне забезпечення його реалізації у сфері поліцейської діяльності. І це цілком зрозуміло, адже саме поліцейська діяльність є найбільш наближеною до людини; саме з поліцією людина найчастіше вступає у відносини з приводу задоволення різноманітних суб'єктивних прав і законних інтересів. Тому принцип верховенства права має втілюватися в усіх сферах діяльності Української держави та зайняти домінуюче місце у відносинах за участю поліцейських органів. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

3.3.3 Принцип дотримання прав і свобод людини

Наступним принципом у діяльності поліції відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» є *дотримання прав і свобод людини*, який виражається в тому, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Заходи, які обмежують права та свободи людини, мають бути негайно припинені, якщо мета застосування таких заходів буде досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково негайно доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, учинених поліцейськими.

У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Слід зауважити, що під правами людини розуміються універсальні правові гарантії, які охороняють осіб від дій органів влади, котрі порушують основні свободи і принижують людську гідність. Свобода на відміну від права не має чіткого механізму реалізації, проте держава зобов'язана утримуватися від здійснення будь-яких дій, які б порушували свободу. Тобто свободи належать до тієї сфери життєдіяльності, в яку держава не повинна втручатися, але зобов'язана їх захищати (свобода слова, свобода думки).

3.3.4 Принцип законності

Законність (ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію») – один із найголовніших принципів діяльності Національної поліції, пов'язаний із точним і неухильним дотриманням усіма посадовими особами приписів, що містять нормативно-правові акти. Відповідно до цього принципу поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Саме накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Під законністю слід розуміти комплексне соціально-правове явище, що характеризує організацію та функціонуванням суспільства і держави на правових засадах. Законність є важливим принципом діяльності поліцейських органів, що виражається як у правоохоронному характері самої діяльності поліції, так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого й неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів. Дотримання законності є особливо важливим у діяльності поліції, тому що на неї покладено обов'язок запобігати правопорушенням та припиняти їх, захищати життя, здоров'я, честь, права і свободи громадян, а також гарантувати безпеку суспільства і держави.

До принципу законності при захисті прав та свобод людини і громадянина належать такі елементи: верховенство закону, єдність законності, недопустимість протиставлення законності і доцільності, реальність законності.

Водночас слід зауважити, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих

обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

3.3.5 Принцип відкритості та прозорості

Наступним принципом у діяльності поліції є **принцип відкритості та прозорості**. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські органи забезпечують постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Водночас слід зауважити, що термін «постійне інформування» не досить конкретно виписаний, оскільки не встановлено строки такого інформування.

Діяльність поліції є відкритою для суспільства в тій мірі, в якій це не суперечить вимогам законодавства України про кримінальне судочинство, про провадження у справах про адміністративні правопорушення, про оперативно-розшукову діяльність, про захист державної та іншої захищеної законом таємниці, а також не порушує права громадян, громадських об'єднань і організацій.

Поліція регулярно інформує державні органи та органи місцевого самоврядування, громадян про свою діяльність через засоби масової інформації, мережу Інтернет, а також шляхом звітів посадових осіб (не рідше одного разу на рік) про аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, надає інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями.

Відповідно до статей 26, 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР на засіданнях сільських, селищних, міських, районних та обласних рад слухається інформація керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території. Також відповідно до ст. 8 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України заслуховують, за потреби, доповіді посадових осіб правоохоронних органів, що знаходяться на відповідній території, про виконання вимог законодавства щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку.

Тому, виходячи з вимог чинного законодавства, звіт керівника органу (підрозділу) поліції перед населенням повинен мати форму очної інформативної доповіді, яка доводиться до відома відповідного органу місцевого самоврядування на його пленарному засіданні. Указані звіти також мають бути опубліковані на офіційних веб-порталах органів поліції відповідно до ч. 1 ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію».

Звіт про поліцейську діяльність може містити таку інформацію:

- особливості криміногенної ситуації на відповідній території;
- основні підсумки діяльності органу (підрозділу) поліції щодо виконання завдань, передбачених ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», зокрема про ефективність ужитих заходів у сфері: забезпечення публічного порядку в громадських місцях; ювенальної превенції; безпеки дорожнього руху; протидії сімейному насильству; боротьби з особливо тяжкими та тяжкими злочинами (також і по резонансних справах); боротьби з обігом і вживанням наркотичних засобів; боротьби з незаконним обігом зброї;
- проведена робота з профілактики правопорушень;
- підсумки моніторингу громадської думки про діяльність поліції в регіоні;
- про виконання пріоритетів, поставлених перед органом (підрозділом) поліції відповідною поліцейською комісією;
- результати розгляду звернень громадян, депутатів, представників громадських організацій, а також заходи реагування на публікації в ЗМІ про недоліки в діяльності органу (підрозділу) поліції.
- потреби органу (підрозділу) поліції, які могли б бути задоволені шляхом допомоги з боку органів місцевого самоврядування, а також результати використання допомоги, наданої у звітному періоді органами місцевого самоврядування на реалізацію покладених на поліцію завдань;
- приклади самовідданого виконання працівниками органу (підрозділу) поліції свого службового обов'язку та їх заохочення;
- приклади неналежного виконання працівниками органу (підрозділу) поліції своїх посадових обов'язків та притягнення їх до встановленої законом відповідальності.

Керівник органу (підрозділу) поліції звітує перед громадськістю органом місцевого самоврядування про діяльність підпорядкованого органу один раз на рік – у першому кварталі року, наступного за звітним. Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію», керівники територіальних підрозділів поліції не менше одного разу на два місяці проводять відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування.

Час, місце і регламент звітування (відкритих зустрічей) керівників органів (підрозділів) поліції визначається за погодженням з органом місцевого самоврядування, а також із вищим керівником територіального органу поліції.

На етапі підготовки до звіту розробляється інформаційно-аналітична довідка, в якій необхідно відобразити результати проведеної роботи.

Інформаційно-аналітичну довідку не пізніше ніж за 10 днів до призначеної дати звітування необхідно надати до органу місцевого самоврядування і розмістити на офіційному веб-порталі органу (підрозділу) поліції, а також у соціальних мережах. Інформацію про звіт варто розміщувати на головній сторінці сайту. Стенд з інформацією про звіт необхідно розмістити в доступному для громадськості місці.

Слід передбачити, що за підсумками звіту перед населенням може прийматися рішення, яке повинне містити оцінку діяльності органу (підрозділу) поліції, а також рекомендації щодо покращання його діяльності.

За погодженням із керівництвом органу місцевого самоврядування проводиться акредитація представників електронних і друкованих ЗМІ для поширення інформації про діяльність поліції відповідно до ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію». Також слід передбачити, що залежно від тематики питань, які передбачається обговорити під час відкритих зустрічей із громадськістю, для участі можуть запрошуватися працівники міжрегіональних територіальних органів поліції. Під час відкритих зустрічей із громадськістю може проходити нагородження громадян та громадських організацій за активну участь в охороні публічного порядку та безпеки. Прийняті в ході проведення відкритих зустрічей із громадськістю звернення громадян підлягають реєстрації, обліку і вирішенню в порядку, установленому нормативно-правовими актами Національної поліції.

Також доцільно зауважити, що керівники органів (підрозділів) поліції мають бути готові до ефективної організації взаємодії:

- з депутатськими комісіями, які можуть створюватися в органах місцевого самоврядування для здійснення цивільного контролю за сектором безпеки і оборони (до складу якого входить Національна поліція) (відповідно до ст. 8 Закону України «Про національну безпеку України»);

- з органами місцевого самоврядування у межах своєї компетенції спільно для здійснення координації та контролю за діяльністю громадських формувань з охорони громадського порядку, заслуховування повідомлень і звітів керівників зазначених формувань (відповідно до ст. 16

Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р. № 1835-III);

- з громадськими об'єднаннями, іноземними неурядовими організаціями та іншими заінтересованими особами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (відповідно до ст. 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII та Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658);

- з органами місцевого самоврядування та громадськістю у проведенні комплексу соціальних, медико-профілактичних заходів на території населених пунктів з досить високою концентрацією незаконного обігу наркотиків (відповідно до Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р);

- з громадськими організаціями (відповідно до ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. № 4572-VI).

Також поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом. Громадяни, громадські об'єднання та організації мають право в порядку, установленому законодавством України, отримувати достовірну інформацію про діяльність поліції, а також отримувати від поліції інформацію, яка безпосередньо зачіпає їх права, за винятком тієї, доступ до якої обмежений законом. Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції. Нормативно-правові акти з обмеженим доступом оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом. Питання стосовно проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини і громадянина, обов'язково проходять громадське обговорення. Слід зазначити, що принцип відкритості при здійсненні діяльності поліцією є її обов'язком із забезпечення можливості вільного доступу громадян до безпосереднього громадського контролю над нею. Прозорість у діяльності поліції полягає також і в численних телевізійних проектах, де показують реальні кадри роботи поліцейських на вулицях українських міст.

Відкритість і прозорість поліції – це основні вимоги до ефективності діяльності поліції, сформованої демократичним способом.

3.3.6 Принцип політичної нейтральності

Важливим принципом поліцейської діяльності є **політична нейтральність** (ст. 10 Закону України «Про Національну поліцію»), яка визначає, що поліція забезпечує захист прав та свобод людини і громадянина незалежно від політичних переконань та партійної належності. Також поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, а також провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях. Працівники поліції, перебуваючи поза політикою та політичною боротьбою, повинні відмовитися від давання політичних оцінок, звертаючи увагу тільки на дотримання букви і духу Закону. З іншого боку, поліцейські не повинні залучатися в політичну діяльність, яка може вплинути на ставлення службовців до своєї роботи.

Зважаючи на специфіку реалізації принципу політичної нейтральності, доцільно більш детально закріпити цей принцип, оскільки неякісне його застосування призведе до погіршення загальної ефективності роботи. Потрібно розробити системи менеджменту та механізми виконавчого контролю (розмежування компетенції, усунення дублювання повноважень), які зведуть до мінімуму можливість прийняття керівництвом рішень безпосередньо під впливом політичних сил або ж під впливом власних політичних уподобань.

3.3.7 Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства

Принцип **взаємодії з населенням на засадах партнерства** (ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію») визначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами й громадськими об'єднаннями на засадах партнерства та спрямована на задоволення їхніх потреб. Законодавець на концептуальному рівні закріпив партнерську модель взаємин української поліції і суспільства, орієнтовану на співробітництво поліції з інститутами громадянського суспільства та громадянами в процесі протидії злочинності, охорони та забезпечення публічної безпеки та порядку.

В основі партнерської моделі взаємин поліції і населення лежить низка важливих компонентів. Вона передбачає, зокрема, що поліція не

стоїть над суспільством, а служить йому, орієнтуючись на співпрацю з інститутами громадянського суспільства та громадянами в процесі захисту їхніх прав і свобод, протидії злочинності, охорони громадського порядку, прагнучи забезпечувати суспільну довіру до себе і підтримку громадян. Ця модель передбачає ввічливе і уважне ставлення поліції до громадян, бездоганний зовнішній вигляд поліцейського, розумну відкритість поліції для громадського контролю, залучення громадян до запобігання протиправних дій, бездоглядності дітей підлітків, наркотизації та алкоголізації населення тощо. Дії співробітників поліції повинні бути обґрунтованими і зрозумілими для громадян. Тому для визначення причин та умов учинення правопорушень службова діяльність органів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. Відтак і рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. А оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами відповідно до Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 року № 58. Указана постанова визначає механізм оцінки рівня довіри населення до поліції, де визначає завдання, які стоять перед Національною поліцією. Своєю чергою незалежна соціологічна служба, яка проводить оцінку:

- готує програму проведення дослідження; опитувальник за визначеними Національною поліцією питаннями;
- проводить дослідження рівня довіри населення до Національної поліції;
- узагальнює та аналізує результати дослідження, оцінює рівень довіри населення до Національної поліції;
- готує підсумкову аналітичну інформацію про результати проведення оцінки;
- надає Національній поліції підсумкову аналітичну інформацію про результати проведення оцінки.

Водночас слід зауважити, що в разі введення на всій території України воєнного чи надзвичайного стану оцінка на загальнодержавному рівні тимчасово не проводиться. Проведення оцінки відновлюється наступного року після припинення або скасування воєнного чи надзвичайного стану в Україні.

Стаття 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає власні (самоврядні) і делеговані повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Отже, обов'язок щодо взаємодії в рамках охорони громадського (публічного) порядку, дотримання законності та захисту прав і свобод громадян покладено як на органи і підрозділи поліції, так і на органи місцевого самоврядування. Необхідність взаємодії зумовлена багатьма чинниками, серед яких можна виділити: комплексний характер завдань, поставлених законодавцем перед органами і підрозділами поліції; негативні тенденції зростання кількості злочинів і правопорушень; складність і специфічність діяльності, спрямованої на виконання правоохоронних завдань; неузгодженість методів і форм діяльності суб'єктів взаємодії; локальний незбіг місць учинення злочинів і проживання злочинців із територіальними межами обслуговування органом поліції; необхідність мобільного, масованого використання сил і засобів органом поліції.

Водночас правильна організації взаємодії дозволяє досягти позитивних результатів: усувається дублювання; відпадає необхідність у витратах додаткових сил і засобів; забезпечується найбільш ефективно використання ресурсів для своєчасного виявлення, запобігання та розкриття злочинів, правопорушень, розшуку злочинців, а також виконання інших завдань, що стоять перед підрозділами поліції.

Разом із тим, наразі немає чітких нормативно встановлених критеріїв оцінки ефективності взаємодії поліції і органів місцевого самоврядування, що у свою чергу, унеможливорює адекватно визначити рівень довіри населення до поліції. Тому основними критеріями оцінки ефективності такої діяльності в теперішній час, як і раніше, є якісні і кількісні показники, що відображають реалізацію окремих форм та напрямів їх взаємодії, які складаються в певних сферах. Серед таких сфер взаємодії органів місцевого самоврядування та поліції можна виділити організаційно-правову, правоохоронну і консультативно-інформаційну сфери. Водночас ефективність такої взаємодії залежить не тільки від її нормативно-правового регулювання, але також і від організаційно-аналітичної підготовки та матеріально-технічної оснащеності суб'єктів взаємодії, здатності керівників органів і підрозділів поліції та органів місцевого самоврядування конструктивно організувати й вибудувати взаємодію між собою.

Взаємодія здійснюється за такими основними напрямками: обмін інформацією про стан правопорядку і заходи щодо його забезпечення; спільне розроблення комплексних цільових програм і проведення окремих заходів; формування в поліції і органах місцевого самоврядування підрозділів, які відають питаннями їх взаємодії щодо забезпечення правопорядку на території громади. Також мають значення такі форми їх

співробітництва, як участь представників органів місцевого самоврядування в координаційних нарадах керівників територіальних органів поліції; спільна підготовка й узгодження проектів нормативних актів; взаємна участь у засіданнях і нарадах, що проводяться в органах місцевого самоврядування і органах поліції; участь представників відповідних органів у роботі міжвідомчих комісій та нарад; проведення спільних заходів із підвищення кваліфікації; проведення спільної профілактичної роботи, заслуховування інформації керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони публічного порядку та результати діяльності на відповідній території.

Взаємодія між поліцією і органами місцевого самоврядування в межах громади дозволяє досягти їх узгоджених дій і рішень, консолідувати зусилля і продуктивно використовувати ресурси в забезпеченні правопорядку, за допомогою органів місцевого самоврядування залучити громадськість до забезпечення правопорядку і безпеки. Належним чином організована взаємодія поліції і органів місцевого самоврядування із залученням громадськості сприятиме інформуванню населення про стан правопорядку і систему заходів, комплексно прийнятих органами місцевого самоврядування та поліцією щодо його забезпечення, ступеня участі інститутів громадянського суспільства в таких процесах, що якісно позначиться на профілактиці та мінімізації протиправних проявів у громаді в цілому.

3.3.8 Принцип безперервності

Принцип **безперервності** (ст. 12 Закону України «Про Національну поліцію») означає те, що поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Національна поліція здійснює превентивні дії постійно, безперервно та цілодобово, також і при патрулюванні, припиненні інших правопорушень та злочинів.

Відповідно до змісту присяги працівника поліції, визначеного в ст. 64 Закону України «Про Національну поліцію», якої особа, яка вступає на службу в поліцію, присягається вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави. Тобто поліцейський у будь-якому випадку зобов'язаний охороняти права

і свободи людини. Про це йдеться також у ч. 2 ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій, зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Отже, принцип безперервності полягає в тому, що Національна поліція як орган державної влади, функціонує без вихідних та святкових днів, цілодобово. Також цей принцип має на увазі, що поліцейський незалежно від того, чи виконує він свої службові обов'язки, у разі отримання повідомлення або виявлення подій, що посягають на права та свободи, повинен застосувати всі наявні у нього знання та засоби для рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, припинення вчинення кримінального правопорушення, і повідомити про це найближчі компетентні органи.

Слід зауважити, що поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право у будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Найбільш яскраво цей принцип виявляється в роботі патрульної служби поліції. Мета патрулювання полягає в наданні допомоги населенню, підтриманні громадського порядку та запобіганні злочинів. Патрулювання означає огляд певної території, при цьому поліцейський може пересуватися пішки або на машині, пильнуючи за тим, що відбувається і, по суті, чекаючи можливості або вимоги до дії. Причому такий запит може надійти по радіо (після отримання сигналу від населення). Патрульні поліцейські найчастіше працюють по змінах, які можуть тривати добу.

Поліція – чи не єдина державна служба, яка працює цілодобово. У результаті за певних обставин поліція бере на себе різні функції, також і ті, які, можливо, не входять до її обов'язків. Наприклад, в окремих випадках вона займається особами з психічними вадами, соціально незахищеними й іншими людьми, які потребують допомоги. Водночас це призводить до того, що поліція виявляється «всюдисущою», що може сприяти зміцненню почуття захищеності в населення. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

3.3.9 Особливості реалізації принципів діяльності поліції

Правові принципи організації та діяльності поліції закріплено в Конституції, Законі про поліцію та інших нормативно-правових актах, що слугують правовою основою її діяльності.

Описані принципи є підґрунтям діяльності Національної поліції з виконання основних завдань. Сьогодні законодавець визначає такі завдання:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидія злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Реалізація завдань Національної поліції означає, що поліцейська діяльність відбувається на основі закріплених у чинному законодавстві принципів з урахуванням сучасних тенденцій європейської інтеграції.

Результати діяльності поліції залежать не тільки від професіоналізму та самовідданості її працівників, а й від ступеня довіри до них із боку широких верств населення, налагодження співпраці підрозділів взагалі та окремих працівників зокрема з громадськими об'єднаннями та громадянами. Вона включає в себе як запобігання злочинам, відновлення та забезпечення прав і свобод людини, так і повагу та дотримання їх самими підрозділами Національної поліції. Ключовим у викладеному є законодавча конструкція «поліцейські послуги», визначення сутності якого не врегульовано на законодавчому рівні.

Одним із характерних прикладів реалізації принципів діяльності поліції при захисті прав та свобод людини і громадянина є поліцейське піклування – нововведення, передбачене ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію». Воно здійснюється щодо осіб, які потребують допомоги у зв'язку із втратою контролю над собою та існування реальної небезпеки завдання шкоди оточуючим або собі (психічно хворі особи, особи в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння). Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування. Дані роз'яснення проводяться за умови, що особа може адекватно сприймати інформацію. Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої

здійснюється поліцейське піклування. Про застосування поліцейського піклування складається протокол.

Отже, діяльність поліції повинна ґрунтуватися насамперед на взаємодії поліції і громадянського суспільства, і цей принцип має стати вирішальним.

Сприяти подальшій розбудові поліції як інституту європейського зразка покликані принципи як керівні ідеї, що покладені в основу функціонування кожного органу та підрозділу поліції. Своєю чергою завдання поліції визначають засоби здійснення поліцейської діяльності, що базуються на відповідних принципах.

Проте сьогодні, коли відбувається переформатування сутності поліції на орган, що надає сервісні послуги населенню, така взаємодія ускладнюється відсутністю чітко сформульованої державної політики в зазначеній сфері. Єдиною умовою для успішного завершення реформи поліції в Україні є налагодження механізму співпраці поліції з населенням на засадах партнерства, що підвищить рівень довіри до поліції, насамперед шляхом наближення правоохоронців до громадян через їх максимальне залучення до роботи на вулицях, зробить поліцію захисником прав і свобод людини, а також прав і законних інтересів суспільства. Про це свідчить зарубіжний досвід діяльності поліції, де основним принципом визнано “community policing” – діяльність, орієнтована на громаду. Також на міжнародному рівні вважаються ключовими у діяльності поліції такі загальновизнані засади, як невторчання у приватне життя (повага до приватного життя), презумпція невинуватості, етичність, пропорційність і ефективність. Оскільки Україна прагне досягти найкращих європейських стандартів, доцільно включити ці принципи до загальної системи принципів діяльності Національної поліції України та належним чином реалізовувати в правозастосовній практиці.

Питання для самоконтролю

1. Загальна характеристика принципів діяльності поліції в демократичній державі.
2. Визначення принципів діяльності Національної поліції.
3. Сутність принципу верховенства права в діяльності поліції.
4. Сутність принципу роль дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції.
5. Сутність принципу законності в діяльності поліції.
6. Сутність принципу відкритості та прозорості в діяльності поліції.

7. Сутність принципу політичної нейтральності в діяльності поліції.
8. Сутність принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства в діяльності поліції.
9. Сутність принципу безперервності в діяльності поліції.
10. Перспективи розвитку системи принципів діяльності поліції.

Рекомендована література

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваіте, 2015. 392 с.
2. Коломоєць Т. О. Принципи адміністративного права : монографія. Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. 203 с.
3. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
4. The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies. Report of the Secretary-General. S/2004/616. 23 August 2004. 24 p.

Словник основних термінів

Принципи діяльності поліції – сукупність основоположних, керівних ідей, які закладені в сутність діяльності поліції як державного органу, на основі яких формуються певні правила поведінки у сфері поліцейської діяльності та якими керуються відповідні органи та посадові особи при виконанні визначених перед ними завдань.

3.4 Правовий статус поліцейського

3.4.1 Правовий статус поліцейських

У ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. визначено, що поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції²⁹⁴.

²⁹⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Відповідно ч. 1 ст. 1 до Закону України «Про громадянство України»²⁹⁵ від 18 січня 2001 року надається визначення понять «громадянство України» та «громадянин України», а саме:

громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках;

громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

У ч. 1 ст. 3 Закону України «Про громадянство України» визначено ознаки належності до громадянства України. Так, Громадянами України є:

1) усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 року) постійно проживали на території України;

2) особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України» (13 листопада 1991 року) проживали в Україні і не були громадянами інших держав;

3) особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13 листопада 1991 року і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України», та діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України;

4) особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України²⁹⁶.

Відповідно до ст. 5 зазначеного Закону документами, що підтверджують громадянство України, є:

- паспорт громадянина України;
- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- тимчасове посвідчення громадянина України;
- дипломатичний паспорт;
- службовий паспорт;
- посвідчення особи моряка;

²⁹⁵ Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

²⁹⁶ Там само.

- посвідчення члена екіпажу;
- посвідчення особи на повернення в Україну.

3.4.1.1 Процедура складання Присяги працівника поліції

Текст Присяги поліцейського закріплено у статті 64 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. Особа, яка вступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я та по батькові), усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави, з гідністю нести високе звання поліцейського та сумлінно виконувати свої службові обов'язки»²⁹⁷ та скріплює її власноручним підписом.

Процедура складання Присяги працівника поліції визначена у наказі МВС України від 09.11.2015 № 1453 «Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції»²⁹⁸.

З прийняттям Присяги поліцейський повинен беззаперечно дотримуватися Конституції та законів України при виконанні службових обов'язків, поважати та охороняти права і свободи людини, а також забезпечувати інтереси суспільства і держави.

Присягу складають:

- 1) особи, уперше прийняті на службу в поліцію;
- 2) курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Особи, уперше прийняті на службу в поліцію, складають Присягу до початку проходження первинної професійної підготовки за місцем проходження служби в терміни, визначені керівником органу поліції.

Курсанти ЗВО МВС складають Присягу після їх зарахування на навчання до цих закладів у терміни, визначені ректорами ЗВО МВС.

Складання Присяги організовується, затверджується та проводиться згідно зі сценарієм для:

- 1) органів поліції – керівниками головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві;

²⁹⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.01.2023).

²⁹⁸ Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції : наказ МВС України від 09 листопада 2015 р. № 1453. Дата оновлення: 04.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15#n14> (дата звернення: 20.01.2023).

2) ЗВО МВС – ректорами цих закладів.

Для осіб, які не змогли скласти Присягу у визначений термін, керівник органу поліції, ЗВО МВС призначає інший день і час для її складання.

Підписаний текст Присяги долучається до особової справи працівника поліції²⁹⁹, який її склав.

Згідно ст. 79 Закону України «Про Національну поліцію» проходження служби поліцейським відображається в його особовій справі.

До особової справи вноситься автобіографічна інформація поліцейського та членів його сім'ї, інформація про проходження служби, трудову діяльність та інша інформація, що характеризує професійні, освітні та особисті якості особи, місце її проживання, а також інша необхідна інформація, визначена законом та іншими нормативно-правовими актами. Порядок формування та ведення особових справ поліцейських визначається наказом МВС України від 12 травня 2016 № 377.

Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджуються Міністерством внутрішніх справ.

3.4.1.2 Службові посвідчення Національної поліції України

Наказом МВС України від 26 квітня 2017 року № 347 «Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень Національної поліції України» визначається послідовність дій посадових осіб кадрового забезпечення щодо оформлення, виготовлення, обліку, видачі та знищення службових посвідчень, що видаються поліцейським. Службове посвідчення є офіційним документом, що посвідчує належність особи до Національної поліції, підтверджує її повноваження встановлені законодавством України³⁰⁰.

Службовим посвідченням присвоюються серії та відповідні порядкові номери. Посвідчення видаються строком на 4 роки, за виключенням курсантів, слухачів, ад'юнктів денної форми навчання, яким вони видаються строком дії на час навчання. Термін дії службового посвідчення не продовжується. Обмін та повторна видача посвідчень здійснюється в разі закінчення терміну його дії, переведення особи до іншого органу (підрозділу) поліції, установи, що належить до сфери управління Національної

²⁹⁹ Про затвердження Порядку формування та ведення особових справ поліцейських : наказ МВС України від 12.05.2016 № 377. Дата оновлення: 18.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-16#Text> (дата звернення: 20.01.2023).

³⁰⁰ Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень Національної поліції України : наказ МВС України від 26 квітня 2017 року № 347.

поліції України, її переміщення на іншу посаду, присвоєння чергового спеціального звання, зміни прізвища (імені, по-батькові), втрати або механічного пошкодження, яке призвело до порушення цілісності службового посвідчення або унаслідок якого неможливо ідентифікувати дані про особу.

У випадку, якщо посадову особу було відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), у неї вилучається службове посвідчення. На цей період службове посвідчення зберігається у безпосереднього керівника такої посадової особи.

При втраті службового посвідчення його власник зобов'язаний доповісти рапортом (заявою) прямому начальнику, який інформує про це відповідний підрозділ кадрового забезпечення. За фактом втрати, псування, передачі службового посвідчення іншим особам проводиться службове розслідування, уживаються заходи щодо його розшуку, усунення причин і умов, за яких це стало можливим.

3.4.1.3 Спеціальні жетони з індивідуальними номерами, що видаються поліцейським

Наказ МВС України від 23.12.2015 № 1614 «Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським»³⁰¹ визначає послідовність дій працівників підрозділів кадрового забезпечення, щодо оформлення, обліку, видачі спеціальних жетонів поліцейським.

Спеціальні жетони з індивідуальними номерами, що видаються поліцейським, посвідчують їх належність до органів, закладів та установ Національної поліції України, підтверджують повноваження, встановлені Законом України «Про Національну поліцію»³⁰².

Спеціальні жетони видаються особам, які призначаються на службу в поліцію на посади молодшого, середнього, вищого складу Національної поліції України, а також курсантам, слухачам, ад'юнктам, докторантам денної форми навчання та працівникам вищого навчального закладу МВС, які набули статусу поліцейських, відряджених до таких навчальних закладів із залишенням на службі в Національній поліції України, і проходять службу в Національній поліції України відповідно до Закону України «Про Національну поліцію».

³⁰¹ Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським : наказ МВС України від 23 грудня 2015 р. № 1614. Дата оновлення: 30.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0092-16#n65> (дата звернення: 20.01.2023).

³⁰² Там само.

Спеціальні жетони з індивідуальними номерами закріплюються за поліцейськими наказами Національної поліції України, територіальних органів поліції, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, закладів, установ Національної поліції України та вищих навчальних закладів МВС одночасно з призначенням на службу на посади молодшого, середнього, вищого складу поліції та зберігаються за ними протягом усього періоду їх служби.

При прийомі на службу офіцерів Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів і офіцерів запасу, яким вже були присвоєні особисті номери, в наказах про призначення на посади молодшого, середнього, вищого складу поліції за ними закріплюються спеціальні жетони з індивідуальними номерами на період їх служби в поліції.

Спеціальні жетони видаються після оголошення наказу про призначення поліцейських на посаду під особистий підпис у журналі обліку видачі спеціальних жетонів з індивідуальними номерами.

Спеціальний жетон розміщується на однострої поліцейських. Спеціальний жетон заборонено знімати з однострою чи приховувати, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Спеціальний жетон поліцейського розміщують зліва на грудях на предметах однострою, крім випадків, визначених Правилами носіння однострою поліцейських, затверджених наказом МВС України від 19.08.2017 № 718 на:

накладній деталі для кріплення спеціального жетона на предметах однострою (пальті для осіб вищого складу поліції, пальті; плащі, плащі жіночого; куртці та знімній жилетці від куртки; куртці спеціальній та утеплювальній куртці від куртки спеціальної; куртці костюма (куртка, брюки) утепленого, костюма (куртка, брюки) спеціального; утеплювальній куртці від костюма (куртка, брюки) утепленого; сорочці костюма (сорочка, брюки), костюма (сорочка, брюки) жіночого, костюма (сорочка, брюки) спеціального, куртці костюма-дошовика; куртці-ідентифікаторі; светрі; сорочці літній / літній жіночій; жилеті спеціальному та жилеті-ідентифікаторі);

кітелі костюма (кітель, брюки) для осіб вищого складу поліції, костюма (кітель, брюки), костюма (кітель, спідниця) для осіб вищого складу поліції, костюма (кітель, спідниця) та жилеті розвантажувальному вище рівня лінії грудей;

клапані лівої нагрудної кишені куртки костюма (куртка, брюки) для осіб вищого складу поліції, костюма (куртка, брюки), сорочки для осіб вищого складу поліції, сорочки; сорочки для осіб вищого складу поліції з короткими рукавами, сорочки з короткими рукавами;

хомутику вздовж нижнього краю застібки сорочки спеціальної та сорочки трикотажної з короткими рукавами.

Дозволяється розмішувати спеціальний жетон поліцейського на шкіряному утримувачі для жетона, закріплюючи платформу за гудзик під клапан лівої нагрудної кишені кітеля костюма (кітель, брюки), куртки костюма (куртка, брюки) для осіб вищого складу поліції, костюма (куртка, брюки), сорочки для осіб вищого складу поліції, сорочки, сорочки для осіб вищого складу поліції з короткими рукавами, сорочки з короткими рукавами або нижній гудзик сорочки трикотажної з короткими рукавами.

Забороняється неприховано носити спеціальний жетон поліцейського на предметах цивільного одягу³⁰³.

Поліцейські, які перебувають на службі та виконують службові обов'язки в цивільному одязі, зобов'язані мати при собі спеціальні жетони, крім випадків, коли наявність спеціальних жетонів перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

У поліцейських підрозділів особливого призначення індивідуальний номер із спеціального жетона, крім однострою, додатково зазначається й на шоломі таким чином, щоб його можна було прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності.

Номери закріплених спеціальних жетонів заносяться до всіх документів особового обліку поліцейських, у тому числі до послужного списку особової справи, службового посвідчення, наказів про особовий склад, документів грошового і речового забезпечення та зазначаються в службовому листуванні. У послужному списку особової справи такий номер зазначається над словами «послужний список»³⁰⁴.

На період відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) спеціальний жетон у поліцейського вилучається та передається на зберігання його безпосередньому керівнику.

Право вилучення спеціального жетона мають працівники підрозділів кадрового забезпечення при оформленні документів щодо звільнення зі служби поліцейських, а в разі скоєння ними правопорушення, відповідальність за яке встановлено Кримінальним кодексом, – прямі начальники або особи, які проводять службове розслідування.

³⁰³ Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських : наказ МВС України від 19.08.2017 № 718. Дата оновлення: 10.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1122-17#n13> (дата звернення: 20.02.2023).

³⁰⁴ Про затвердження Порядку формування та ведення особових справ поліцейських : наказ МВС України від 12 травня 2016 № 377. Дата оновлення: 18.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-16#Text> (дата звернення: 20.01.2023).

У разі смерті поліцейського керівник органу, в якому він проходив службу, уживає заходів щодо вилучення спеціального жетона у членів сім'ї померлого та передачі його до підрозділу кадрового забезпечення, у якому він проходив службу, для долучення до його особової справи.

При втраті спеціального жетона його власник зобов'язаний доповісти рапортом прямому начальнику.

За фактом втрати, псування, передачі спеціального жетона іншим особам проводиться службове розслідування, уживаються заходи щодо його розшуку, усунення причин і умов, за яких це стало можливим.

Матеріали службового розслідування за фактом втрати спеціального жетона надсилаються до відповідного підрозділу кадрового забезпечення для долучення до особової справи поліцейського.

У разі втрати спеціального жетона за результатами розгляду матеріалів службового розслідування відповідним наказом за поліцейським закріплюється новий спеціальний жетон з індивідуальним номером. Дублікати спеціальних жетонів не виготовляються.

При звільненні зі служби поліцейський зобов'язаний здати спеціальний жетон до підрозділу кадрового забезпечення. У разі неповернення поліцейським спеціального жетона при звільненні зі служби керівники органів, де він проходив службу, уживають заходів щодо вилучення спеціального жетона та передачі його до підрозділу кадрового забезпечення.

При поверненні спеціального жетона працівником підрозділу кадрового забезпечення в обхідному листі ставиться відповідна відмітка.

Спеціальні жетони звільнених поліцейських приєднуються до їх особових справ та передаються на зберігання до архіву.

При поновленні на службі за поліцейськими при призначенні на посади молодшого, середнього, вищого складу поліції закріплюються спеціальні жетони з індивідуальними номерами, які зберігалися в їх особових справах³⁰⁵.

3.4.2 Основні обов'язки поліцейського

Основні обов'язки поліцейського визначені у частині 1 статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р.³⁰⁶.

³⁰⁵ Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським : наказ МВС України від 23 грудня 2015 р. № 1614. Дата оновлення: 30.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0092-16#n65> (дата звернення: 20.01.2023).

³⁰⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Поліцейський зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського³⁰⁷;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаний посаді.

Крім того, у частині 2 статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції³⁰⁸.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

³⁰⁷ Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції : наказ МВС України від 09 листопада 2015 р. № 1453. Дата оновлення: 04.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15#n14> (дата звернення: 20.01.2023).

³⁰⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

3.4.3 Види відповідальності поліцейських

Ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. визначає види відповідальності поліцейських. Так, у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним Кодексом України³⁰⁹.

Відповідно до ст. 11 Кримінального Кодексу України кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі³¹⁰.

У разі вчинення кримінального правопорушення поліцейські несуть кримінальну відповідальність відповідно до положень Кримінального кодексу України на загальних підставах. Але у разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб.

У ст. 9 КУпАП визначено, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності³¹¹.

Згідно ст. 14 КУпАП посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням

³⁰⁹ Кримінальний Кодекс України. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

³¹⁰ Там само.

³¹¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 15 КУпАП поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. За порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у разі винесення термінового заборонного припису, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, зазначені особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт. У разі притягнення таких осіб до відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі направлення особи, яка вчинила таке насильство, на проходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, здійснюється на загальних підставах³¹².

У ч. 1 ст. 22 Цивільного кодексу України передбачено процедуру відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Тобто, особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування³¹³.

Згідно ч. 2 ст. 22 Цивільного кодексу України збитками є:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

³¹² Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

³¹³ Цивільний кодекс України. Дата оновлення: 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодовуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, пошкодження пошкодженої речі тощо), якщо інше не встановлено законом.

У стаття 23 Цивільного кодексу України визначено право особи на відшкодування моральної шкоди. Так, особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

Моральна шкода полягає:

- 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Якщо інше не встановлено законом, моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом³¹⁴.

³¹⁴ Цивільний кодекс України. Дата оновлення: 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом України від 15.03.2018 № 2337-VIII³¹⁵.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Дисциплінарного статуту Національної поліції України за порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність.

У ч. 3 ст. 11 Статуту визначено, що поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності згідно з цим Статутом.

Дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції³¹⁶.

Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

3.4.4 Однострій поліцейських

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. поліцейські мають єдиний однострій, який отримують безоплатно.³¹⁷

Зразки предметів однострою поліцейських затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 823 «Про однострій поліцейських»³¹⁸.

Наказом МВС України від 04.06.2020 № 434 затверджуються 12 видів норм належності однострою поліцейських, а також норми

³¹⁵ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

³¹⁶ Там само.

³¹⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

³¹⁸ Про однострій поліцейських : постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2015 № 823. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 28.01.2023).

взаємозамінності предметів однострою поліцейських. Так, відповідно до цього наказу норми належності однострою поліцейських відрізняються в залежності від підрозділу Національної поліції України, де поліцейський проходить службу³¹⁹.

1. Норму № 1 належності однострою для осіб вищого складу поліції.

2. Норму № 2 належності однострою поліцейських центрального органу управління поліції та апаратів територіальних органів поліції.

3. Норму № 3 належності однострою дільничних офіцерів поліції, поліцейських ізоляторів тимчасового тримання та конвойної служби поліції.

4. Норму № 4 належності однострою поліцейських підрозділів патрульної поліції (крім підрозділів патрульної поліції тактико-оперативного реагування).

5. Норму № 5 належності однострою поліцейських підрозділів «Корпус оперативно-раптової дії».

6. Норму № 6 належності однострою поліцейських вибухотехнічних та кінологічних підрозділів поліції.

7. Норму № 7 належності однострою поліцейських підрозділів поліції особливого призначення та підрозділів патрульної поліції тактико-оперативного реагування.

8. Норму № 8 належності однострою курсантів (яким присвоєно спеціальне звання молодшого складу поліції) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

9. Норму № 9 належності однострою поліцейських, яких відповідно до статті 71 Закону України «Про Національну поліцію» відряджено до органів державної влади, установ та організацій із залишенням на службі в поліції.

10. Норму № 10 належності однострою поліцейських органів поліції охорони (крім поліцейських апарату Департаменту поліції охорони).

11. Норму № 11 належності однострою поліцейських, які не зазначені в нормах № 1–10.

12. Норму № 12 належності однострою поліцейських, які залучені до здійснення операції Об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей або безпосередньо виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю, забезпечення безпеки дорожнього руху в районі її проведення.

13. Норму взаємозамінності предметів однострою поліцейських.

³¹⁹ Про затвердження норм належності однострою поліцейських : наказ МВС України від 04.06.2020 № 434. Дата оновлення: 04.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0568-20#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

На однострої поліцейського розміщується спеціальний жетон³²⁰.

Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати спеціальний жетон, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Поліцейський, який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, зобов'язаний завжди мати при собі спеціальний жетон, крім випадків, коли його наявність перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, виконанню завдань в умовах режиму секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану.

У разі виконання поліцейським службових обов'язків із використанням засобів індивідуального захисту на них розміщується ідентифікаційний номер або спеціальний жетон, крім здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану.

Наказом МВС України від 19.08.2017 № 718 було затверджено Правила носіння однострою поліцейських. Ці Правила визначають порядок та умови використання предметів однострою, розміщення на ньому державних нагород, відомчих заохочувальних відзнак, знаків розрізнення та нагрудного знака поліцейськими, у тому числі відрядженими (прикомандированими) до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади, установ та організацій, закладів, органів місцевого самоврядування, а також здобувачами вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – поліцейські)³²¹.

Під час виконання службових обов'язків (завдань) носіння однострою поліцейськими визначається безпосереднім або прямим керівником.

Поліцейські зобов'язані носити однострій відповідно до вимог цих Правил; утримувати однострій у зразковому стані; бережно ставитися до однострою та запобігати його пошкодженню й забрудненню.

³²⁰ Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським : наказ МВС України від 23 грудня 2015 р. № 1614. Дата оновлення: 30.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0092-16#n65> (дата звернення: 20.01.2023).

³²¹ Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських : наказ МВС України від 19.08.2017 № 718. Дата оновлення: 10.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1122-17#n13> (дата звернення: 20.02.2023).

Однострій поділяється:

1) за призначенням на: урочистий та спеціальний;

урочистий однострій – однострій, що використовується поліцейськими під час парадів, святкових, пам'ятних, скорботних та інших заходів, що мають офіційний характер.

спеціальний однострій – однострій, що використовується поліцейськими під час виконання службових обов'язків (завдань), проведення спеціальних заходів (операцій), тренувань (навчань), на заняттях та інших заходах, що мають офіційний характер;

2) за сезоном носіння на: літній та зимовий.

Перехід на носіння літнього або зимового однострою оголошується наказом Голови Національної поліції України або особи, яка виконує його обов'язки.

Перехід на носіння літнього або зимового однострою для ЗВО оголошується відповідним наказом керівника закладу після набрання чинності наказом Голови Національної поліції України або особи, яка виконує його обов'язки.

Контроль за зовнішнім виглядом поліцейських, наявністю, станом предметів однострою та за дотриманням поліцейськими вимог цих Правил здійснюється керівниками (заступниками керівників, уповноваженими особами від керівництва) органів (підрозділів) поліції, ЗВО під час проведення ними стройових оглядів, інструктажів, занять.

Розділом II Правил визначені особливості носіння предметів однострою поліцейських. Так, під час виконання службових обов'язків (завдань), участі у спеціальних заходах (операціях), тренуваннях (навчаннях) в однострої поліцейські можуть використовувати засоби індивідуального захисту (шолом, бронежилет, інше екіпірування) та спеціальне спорядження.

У разі виконання службових обов'язків (завдань), участі у спеціальних заходах (операціях), тренуваннях (навчаннях) для ідентифікації поліцейських на предметах спеціального однострою розмішують нашивну ідентифікаційну платформу у формі прямокутника із зазначеним на ній індивідуальним номером поліцейського згідно з описом, наведеним у постанові Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 823 «Про однострій поліцейських»³²², та вимогами щодо її розміщення, викладеними в підпункті 5 пункту 1 розділу VI цих Правил.

³²² Про однострій поліцейських х: постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2015 № 823. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 28.01.2023).

У разі виконання службових обов'язків (завдань), участі у спеціальних заходах (операціях), тренуваннях (навчаннях) для ідентифікації поліцейських дозволяється використовувати ідентифікаційну металеву платформу у формі прямокутника із зазначеною на ній інформацією, що ідентифікує поліцейського, на предметах однострою.

Носіння предметів однострою вимагає від поліцейського носіння охайних зачісок (стрижок), стриманого макіяжу та манікюру, підбору аксесуарів, що не є виразними (світлих, яскравих кольорів, з візерунками та великих розмірів), не відкривати (демонструвати) частини тіла з татуванням.

Поліцейським дозволяється носити вуса та/або бороду, що не заважають використанню засобів індивідуального захисту.

Поліцейським забороняється:

носити забруднені, вицвілі, не випрасувані, пошкоджені предмети однострою;

носити однострій без спеціального жетона та знаків розрізнення, крім випадків, визначених цими Правилами;

носити аксесуари (предмети), що приховують спеціальний жетон, знаки розрізнення на предметах однострою та перешкоджають візуальній ідентифікації особи як поліцейського;

носити аксесуари (предмети), що можуть створити перешкоду або небезпеку під час виконання службових обов'язків (завдань) поліцейського;

одночасне носіння предметів однострою кольору хакі та/або в колористиці «камуфляж» із предметами однострою темно-синього та/або чорного кольору, крім випадків, передбачених цими Правилами;

одночасне носіння взуття коричневого кольору з предметами однострою темно-синього та/або чорного кольору, крім випадків, передбачених цими Правилами;

одночасне носіння предметів однострою білого або сірого кольору з предметами однострою кольору хакі або в колористиці «камуфляж», крім випадків, передбачених цими Правилами;

одночасне носіння предметів урочистого однострою з предметами спеціального однострою, крім випадків, передбачених цими Правилами;

одночасне носіння предметів однострою разом з іншими предметами цивільного одягу (взуття), крім випадків, передбачених цими Правилами;

носити державні нагороди, відомчі заохочувальні відзнаки, що не передбачені (встановлені) законодавством України та цими Правилами (виняток становлять державні нагороди, відомчі заохочувальні відзнаки,

які були видані в установленому законодавством порядку, але нагородження ними вже не здійснюється).

Поліцейські при носінні однострою повинні утримуватися від використання навушників та інших аксесуарів систем зв'язку, крім тих, носіння яких становить службу необхідність.

Контроль за комплектністю однострою здійснюється безпосереднім або прямим керівником (керівником заходу (операції)) відповідно до вимог цих Правил з урахуванням особливостей, умов виконання службових обов'язків (завдань) та погодних умов.

У разі різкої зміни погодних умов поліцейським дозволяється самостійно доповнити однострій необхідними предметами однострою відповідно до вимог цих Правил.

Під час оголошення комплектності однострою зазначається його назва і (за потреби) назви окремих предметів (комплектів) однострою, наприклад «Літній спеціальний однострій, у сорочках трикотажних темно-синього кольору».

Комплектність однострою для стрійових оглядів, шикувань та службових нарад, виконання інших службових обов'язків визначається особою, яка проводить (організовує) цей захід на підставі виданих нею організаційно-розпорядчих актів.

У ст. 20¹ Закону України «Про Національну поліцію» визначено порядок вітання поліцейських під час перебування у строю. На вітання керівника або старшого за спеціальним званням «Слава Україні» всі поліцейські, які перебувають у строю, відповідають: «Героям слава». Якщо керівник або старший за спеціальним званням прощається, на його слова «Слава Україні» поліцейські відповідають: «Героям слава»³²³.

Питання для самоконтролю

1. Правовий статус поліцейського.
2. Присяга поліцейського.
3. Основні обов'язки поліцейського.
4. Вітання поліцейських під час перебування у строю.
5. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності.

³²³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

6. Підстави та порядок притягнення поліцейських до кримінальної відповідальності.
7. Підстави та порядок притягнення поліцейських до адміністративної відповідальності.
8. Порядок видачі спеціальних жетонів.
9. Порядок видачі службових посвідчень.
10. Правила носіння та норми належності однострою поліцейських.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.01.2023).
2. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № № 2337-VIII. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
4. Кримінальний Кодекс України. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
6. Цивільний кодекс України. Дата оновлення: 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
7. Про однострій поліцейських : постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2015 № 823. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 28.01.2023).
8. Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським : наказ МВС України від 23 грудня 2015 р. № 1614. Дата оновлення: 30.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0092-16#n65> (дата звернення: 20.01.2023).
9. Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції : наказ МВС України від 09 листопада 2015 р. № 1453. Дата оновлення: 04.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15#n14> (дата звернення: 20.01.2023).

10. Про затвердження Порядку формування та ведення особових справ поліцейських : наказ МВС України від 12 травня 2016 № 377. Дата оновлення: 18.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-16#Text> (дата звернення: 20.01.2023).
11. Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень Національної поліції України : наказ МВС України від 26 квітня 2017 року № 347.
12. Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських : наказ МВС України від 19.08.2017 № 718. Дата оновлення: 10.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1122-17#n13> (дата звернення: 20.02.2023).
13. Про затвердження норм належності однострою поліцейських : наказ МВС України від 04.06.2020 № 434. Дата оновлення: 04.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0568-20#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

Словник основних термінів

Громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

Знаки розрізнення поліцейського – знаки розрізнення на однострої (нарукавний знак «Поліція», нарукавні знаки органів (структурних підрозділів поліції), погони), що визначають приналежність до держави, відповідних органів (структурних підрозділів) поліції та спеціальні звання поліцейського.

Службове посвідчення є офіційним документом, що посвідчує належність особи до Національної поліції, підтверджує її повноваження встановлені законодавством України.

Спеціальний жетон поліцейського – спеціальний жетон з індивідуальним номером поліцейського є нагрудним знаком, що закріплюється за поліцейським у встановленому законодавством порядку (далі – спеціальний жетон);

Спеціальний однострій – однострій, що використовується поліцейськими під час виконання службових обов'язків (завдань), проведення спеціальних заходів (операцій), тренувань (навчань), на заняттях та інших заходах, що мають офіційний характер;

Урочистий однострій – однострій, що використовується поліцейськими під час парадів, святкових, пам'ятних, скорботних та інших заходів, що мають офіційний характер.

3.5 Особливості проходження служби в поліції

3.5.1 Служба в поліції

Статтею 59 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень³²⁴.

Поліцейські проходять службу в поліції:

на посадах у центральному органі управління поліції, територіальних органах, закладах, установах поліції;

під час перебування в розпорядженні згідно з положеннями статті 67 цього Закону;

під час навчання на денній формі навчання за державним замовленням у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських;

під час прикомандирування до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування згідно з положеннями статті 20 Закону України «Про статус народного депутата України»³²⁵, статті 29 Закону України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим»³²⁶ та статті 33 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад»³²⁷;

під час відрядження до державних органів, установ та організацій згідно з положеннями статті 71 цього Закону.

Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких установлюються Міністерством внутрішніх справ України. Наказом МВС України від 23.11.2016 № 1235 затверджено

³²⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³²⁵ Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. Дата оновлення: 20.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³²⁶ Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим : Закон України від 22.12.2006 року № 533-V. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³²⁷ Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002 року № 93-IV. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Порядок підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції³²⁸.

Видавати накази по особовому складу можуть керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України.

Підставою для видання наказів по особовому складу є такі зміни в службовій діяльності:

- призначення на посади, переміщення по службі, тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою;

- присвоєння та позбавлення спеціальних звань поліції, пониження у спеціальному званні на один ступінь;

- закріплення спеціальних жетонів з індивідуальним номером;

- заохочення;

- зарахування у розпорядження;

- звільнення з посади;

- звільнення зі служби в поліції;

- відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ, організацій та органів місцевого самоврядування із залишенням на службі в поліції;

- відсторонення від виконання службових обов'язків (посади);

- надання відпусток відповідно до законодавства;

- зміни прізвища, імені та по батькові;

- обчислення стажу служби в поліції, який дає право на встановлення поліцейським надбавки за вислугу років, надання додаткової оплачуваної відпустки;

- установлення посадових окладів;

- установлення чи скасування додаткових видів грошового забезпечення, премії та інших доплат відповідно до вимог чинного законодавства України;

- направлення поліцейських для проходження служби у складі національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, а також їх повернення.

Підставою для підготовки та видання наказів по особовому складу є документи з питань проходження служби, подані до підрозділу кадрового забезпечення поліцейським, його керівником або працівником, який здійснює кадрове забезпечення підрозділу.

³²⁸ Про затвердження Порядку підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції : наказ МВС України від 23.11.2016 № 1235. Дата оновлення: 23.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Перелік документів з питань проходження служби:

1. Рапорт (заява), що пишеться власноручно у довільній формі.
2. Подання про призначення на посаду.
3. Подання про встановлення додаткових видів грошового забезпечення

Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції на спеціальному обліку.

Поліцейським призовного віку на весь період їх служби в поліції надається відстрочка від призову на строкову військову службу.

Відповідно до статті 60 Закону України «Про Національну поліцію» відносини, що виникають у зв'язку зі вступом, проходженням та припиненням служби в поліції, регулюються цим Законом та іншими нормативно-правовими актами з питань проходження служби в поліції

3.5.2 Обмеження, пов'язані зі службою в поліції

Відповідно до статті 61 Закону України «Про Національну поліцію» на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України.

У розділі IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» Закону України «Про запобігання корупції» визначені обмеження щодо: використання службових повноважень чи свого становища; одержання подарунків; сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; спільної роботи близьких осіб; запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними; обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування³²⁹.

У ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища. Так особам, зазначеним у ч. 1 ст. 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

³²⁹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Обмеження щодо одержання подарунків визначені у ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції». Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Особам, які за будь-який рік, починаючи з 2010 року, належали або належать до осіб, передбачених абзацом третім пункту 3 підрозділу 9⁴ «Особливості застосування одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб» розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України³³⁰, забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати від членів сім'ї такої фізичної особи першого та другого ступенів споріднення, визначених підпунктом 14.1.263 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України, подарунки, які є активами, включеними до одноразової (спеціальної) добровільної декларації відповідно до підрозділу 9⁴ «Особливості застосування одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб» розділу XX «Прикінцеві положення» Податкового кодексу України, протягом п'яти років з дати закінчення строку подання декларацій з одноразового (спеціального) добровільного декларування відповідно до Податкового кодексу України.

Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизначеному уявленню про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

³³⁰ Податковий кодекс України. Дата оновлення: 07.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1195³³¹.

Рішення, прийняте особою, зазначеною у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 цього Закону.

Особливості запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними визначено у статті 24 Закону України «Про запобігання корупції»³³². Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

³³¹ Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 р. № 1195. Дата оновлення: 15.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#п76> (дата звернення: 15.02.2023).

³³² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 23 Закону України «Про Національну поліцію».

У випадку наявності в особи сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до Національного агентства, яке надає відповідне роз'яснення.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено певні обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності³³³.

Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією³³⁴ або законами України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді)), якщо інше не передбачено

³³³ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³³⁴ Конституція України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Конституцією або законами України, крім випадку, передбаченого абзацом першим частини другої цієї статті.

Особа, призначена (обрана) на посаду, зазначену в пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язана не пізніше 15 робочих днів з дня призначення (обрання) на посаду здійснити дії, спрямовані на припинення підприємницької діяльності та припинення її повноважень у складі правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, якщо особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді)), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

У строк, визначений абзацом першим цієї частини, особі, призначеній (обраній) на посаду, зазначену в пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється здійснювати підприємницьку діяльність, брати участь у діяльності та прийнятті рішень відповідними органами з дня призначення (обрання) на посаду та отримувати будь-які доходи (винагороду тощо) у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності або перебуванням у таких органах.

Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), присяжних, помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, працівників патронатних служб у державних органах, осіб, зазначених у підпункті «к» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону (крім осіб, зазначених в інших підпунктах пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону). Обмеження, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, не поширюються на осіб молодшого начальницького складу служби цивільного захисту, які проходять службу в аварійно-рятувальних формуваннях та пожежно-рятувальних підрозділах у змінному режимі (за умови відсутності у таких осіб повноважень із здійснення заходів державного нагляду (контролю), реєстрації декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки, ліцензування).

Відповідно до статті 66 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої³³⁵.

Відповідно до положень статті 26 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування³³⁶.

Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців;

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

Порушення встановленого пунктом 1 частини першої цієї статті обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору.

Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог пункту 1 частини першої цієї статті, можуть бути визнані недійсними.

³³⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³³⁶ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

У разі виявлення порушень, передбачених частиною першою цієї статті, Національне агентство звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

Обмеження, встановлені цією статтею, поширюються на членів Ради Національного банку України.

Крім того, у статті 27 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено обмеження спільної роботи близьких осіб.

Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:

- 1) народних засідателів і присяжних;
- 2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи, крім випадків прийняття близької особи на роботу помічником-консультантом народного депутата України, помічником-консультантом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, помічником-консультантом депутата місцевої ради;
- 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

У ч. 2 ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що не може бути поліцейським:

- 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;
- 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої;

4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;

5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених цим та іншими законами України.

Поліцейський не може бути членом політичної партії.

Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках³³⁷.

3.5.3 Гарантії професійної діяльності поліцейського

У статті 62 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. визначені гарантії професійної діяльності поліцейського, а саме:

1. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави.

2. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

3. Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

³³⁷ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

4. Поліцейський надає пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом.

5. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом.

6. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

7. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

8. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб.

9. Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пунктів 1–4, 7, 8 частини першої статті 77 цього Закону, для забезпечення власної безпеки мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, використовуючи їх виключно з підстав, визначених цим Законом.

Умови та порядок придбання зазначеними особами таких спеціальних засобів визначено наказом МВС України від 29.03.2016 № 223 «Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції»³³⁸.

³³⁸ Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії,

10. Поліцейський:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських суднах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

11. В органах (закладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається.

та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. Дата оновлення: 14.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#n12> (дата звернення: 15.02.2023).

3.5.4 Контракт про проходження служби в поліції

Контракт про проходження служби в поліції – це письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами.

Згідно ч. 2. ст. 63 Закону України «Про Національну поліцію» контракт про проходження служби в поліції укладається:

1) з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції, – одноразово строком на два роки без права продовження;

2) з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – на час навчання;

3) із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ – на термін три роки з правом продовження контракту на той самий термін;

4) із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорами (керівниками) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняних до них керівниками – строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років;

5) з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років³³⁹.

Право на укладення від імені поліції контракту про проходження служби надається:

1) Міністрові внутрішніх справ України – з керівником поліції та його заступниками;

2) керівнику поліції – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади його наказами, крім осіб, право на підписання контракту з якими належить Міністру внутрішніх справ України;

³³⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

3) керівнику вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – з курсантами та слухачами цих навчальних закладів про навчання;

4) керівникам територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорам (керівникам) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняним до них керівникам – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади їхніми наказами.

Право на продовження контракту, якщо це допускається цим Законом, надається посадовим особам, зазначеним у частині третій цієї статті.

Контракт є підставою для видання наказу про прийняття особи на службу в поліції та/або призначення її на відповідну посаду.

Після закінчення строку контракту, укладеного згідно з пунктом 1 частини другої цієї статті, поліцейський, який був стороною в цьому контракті, за рішенням керівника, якому надано право приймати на службу, може продовжити службу в поліції на підставі наказу відповідно до цього Закону.

Контракт про навчання укладається з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, за умови досягнення такими особами 18-річного віку.

Визначення правових відносин між курсантами вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, яким не виповнилося 18 років, і державою здійснюється відповідно до вимог Цивільного кодексу України³⁴⁰.

Контракт про проходження служби в поліції укладається на підставах і в порядку, визначеному наказом МВС України 03.02.2017 № 89 «Про затвердження Типової форми контракту про проходження служби в поліції та Порядку укладання контракту про проходження служби в поліції»³⁴¹.

Контракт укладається за Типовою формою контракту про проходження служби в поліції у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу, підписується особою, яка поступає на службу в поліцію та/або призначається на відповідну посаду в поліції чи продовжує

³⁴⁰ Цивільний кодекс України. Дата оновлення: 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

³⁴¹ Про затвердження Типової форми контракту про проходження служби в поліції та Порядку укладання контракту про проходження служби в поліції : наказ МВС України 03.02.2017 № 89. Дата оновлення: 03.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20190-17#n8> (дата звернення: 28.01.2023).

службу за Контрактом, і посадовою особою, якій надано право на укладення Контракту, скріплюється гербовою печаткою відповідного органу, закладу, установи поліції і зберігається у кожної зі Сторін.

Примірник Контракту, що залишається в органі (підрозділі), закладі, установі поліції, долучається до матеріалів для формування особової справи особи, яка приймається на службу в поліцію, особової справи поліцейського, який продовжує службу в поліції.

Контракт є підставою для видання наказу про прийняття особи на службу в поліції та/або призначення її на відповідну посаду.

3.5.5 Переміщення поліцейських

Відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону України «Про Національну поліцію» переміщення поліцейських здійснюється:

- 1) на вищу посаду – у порядку просування по службі;
- 2) на рівнозначні посади:

для більш ефективної служби, виходячи з інтересів служби;

за ініціативою поліцейського;

у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням реорганізації;

у разі необхідності проведення кадрової заміни в місцевостях з особливими природними, географічними, геологічними, кліматичними, екологічними умовами (далі – місцевості з визначеним строком служби);

за станом здоров'я – на підставі рішення медичної комісії;

з меншим обсягом роботи з урахуванням професійних і особистих якостей – на підставі висновку атестації;

у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри відповідно до статті 87 цього Закону;

- 3) на посади, нижчі ніж та, на якій перебував поліцейський:

у зв'язку зі скороченням штатів або реорганізацією в разі неможливості призначення на рівнозначну посаду;

за станом здоров'я – на підставі рішення медичної комісії;

через службову невідповідність – на підставі висновку атестації з урахуванням професійних і особистих якостей;

за ініціативою поліцейського;

як виконання накладеного дисциплінарного стягнення – звільнення з посади відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України³⁴²;

³⁴² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри, відповідно до статті 87 цього Закону;

4) у зв'язку із зарахуванням на денну форму навчання за державним замовленням, у тому числі до магістратури, ад'юнктури та докторантури закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, а також у разі призначення на посаду після закінчення навчання.

Посада вважається вищою, якщо за нею штатом (штатним розписом) передбачене вище спеціальне звання поліції, нижчою, якщо передбачене нижче спеціальне звання поліції, та рівнозначною, якщо передбачене таке саме спеціальне звання поліції.

Випускники, які навчалися на денній формі навчання за державним замовленням закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, направляються згідно з розподілом, затвердженим центральним органом управління поліції, до органів (закладів, установ) поліції та призначаються на відповідні вакантні посади безпосередньо після закінчення навчання в цих закладах.

Поліцейський, переміщений з вищої посади на посаду, нижчу ніж та, яку він займав, у подальшому просувається по службі з дотриманням вимог, визначених цим Законом, а звільнений з посади в дисциплінарному порядку, – після зняття дисциплінарного стягнення.

Не допускається переміщення поліцейських жіночої статі за ініціативою керівника відповідного органу (установи, закладу) поліції на посади, нижчі ніж та, яку вони займали, з мотивів, пов'язаних із вагітністю, наявністю дітей віком до трьох років (до шести років – за медичними показниками), або у зв'язку з тим, що вони є самотніми матеріями та мають дітей віком до чотирнадцяти років чи дітей з інвалідністю.

Якщо законом визначено додаткові вимоги до кандидатів на призначення на окремі посади в органах (закладах, установах) поліції, призначення на такі посади здійснюється за умови відповідності особи, яка призначається на таку посаду, додатковим вимогам.

Переведення є формою переміщення поліцейських, яке здійснюється у разі, якщо звільнення їх із посад або призначення на інші посади належить до номенклатури призначення різних керівників.

Переведення поліцейського може здійснюватися за його ініціативою, ініціативою прямих керівників (начальників), керівників інших органів (закладів, установ) поліції, які порушили питання про переміщення.

Поліцейські зобов'язані проходити службу там, де це викликано інтересами служби і обумовлено наказами керівника органу (закладу,

установи) поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади.

Переведення поліцейського здійснюється на підставі наказу про звільнення із займаної посади та направлення для подальшого проходження служби до іншого органу (закладу, установи) поліції та наказу про призначення на посаду в органі (закладі, установі) поліції, до якого переміщується поліцейський.

Переведення поліцейського, якого зарахованого на денну форму навчання за державним замовленням до закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, до відповідного закладу освіти для подальшого проходження служби здійснюється на підставі наказу про його звільнення із займаної посади в органі (закладі, установі) поліції.

У разі якщо згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначенню поліцейського на посаду повинно передувати погодження відповідних органів державної влади або органів місцевого самоврядування чи їх посадових осіб, призначення на посаду здійснюється після отримання такого погодження.

Не допускається переміщення поліцейських на вищі посади протягом шести місяців з дня притягнення до адміністративної відповідальності, а також поліцейських, які мають діюче дисциплінарне стягнення.

3.5.6 Перебування поліцейських у розпорядженні

Статтею 67 Закону України «Про Національну поліцію» визначено підстави та порядок перебування поліцейських у розпорядженні³⁴³.

Згідно ч. 1. ст. 67 зарахування поліцейських наказами по особовому складу в розпорядження органів поліції для подальшого проходження служби під керівництвом посадових осіб, уповноважених призначати на посади поліцейських, допускається у разі:

- 1) звільнення поліцейського з посади у зв'язку з виконанням дисциплінарного стягнення або виконанням висновку поліцейської комісії про невідповідність займаної посади, якщо до кінця визначеного строку виконання дисциплінарного стягнення або протягом десяти днів з дня ухвалення висновку про службову невідповідність не вирішено питання про подальше проходження ним служби;

³⁴³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

2) повернення поліцейських, які відповідно до закону були відражені (прикомандировані) до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади (закладів, установ) або органів місцевого самоврядування на час виконання відповідних повноважень на постійній основі із залишенням їх на службі в поліції;

3) застосування до поліцейського тримання під вартою як запобіжного заходу;

4) якщо поліцейський відсутній за місцем проходження служби та за місцем проживання і більше десяти днів близьким родичам невідомо, де він перебуває, – до повернення поліцейського (у разі неприйняття іншого рішення про подальше проходження ним служби в поліції) або до дня набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім чи оголошення померлим;

5) скорочення штатних посад, що займають поліцейські, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (шестирічного віку – за медичними показниками), якщо немає можливості перемістити таких осіб на вакантні посади, – до закінчення відпустки по догляду за дитиною.

Поліцейські звільняються з посад та зараховуються в розпорядження наказами керівників, уповноважених призначати на такі посади.

Поліцейські, які зараховані в розпорядження відповідно до пунктів 1–2 частини першої цієї статті, продовжують проходити службу згідно із законом, виконуючи обов'язки служби відповідно до тимчасових функціональних обов'язків, визначених керівником відповідного органу (закладу, установи) поліції, з урахуванням попередніх посад, які обіймав поліцейський, рівня його знань та професійного досвіду.

Призначення на посади поліцейських, які перебувають у розпорядженні, проводиться в якомого коротший строк, але не пізніше ніж через два місяці з дня звільнення з попередньої посади і зарахування в розпорядження, крім випадків, визначених пунктами 3–5 частини першої цієї статті.

До строку, зазначеного в частині четвертій цієї статті, не входить час перебування поліцейських на стаціонарному лікуванні. Сукупний строк призначення на посади поліцейських, які перебувають у розпорядженні, не повинен перевищувати 120 календарних днів.

Поліцейський, якого звільнено з посади і зараховано в розпорядження, вважається таким, що перебуває в розпорядженні відповідного органу (установи, закладу), з дня, що настає за днем звільнення з посади, до дня, з якого він почав виконувати обов'язки за новою посадою, на яку

його призначено, або до дня зарахування в розпорядження іншого органу (закладу, установи) поліції для подальшого проходження там служби.

Грошове забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження, здійснюється в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р. № 623³⁴⁴.

3.5.7 Порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації

Порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації визначено у статті 68 Закону України «Про Національну поліцію».

У разі здійснення реорганізації, внаслідок якої на підставі відповідного наказу скорочуються посади в органі чи окремому підрозділі органу (закладу, установи) поліції, поліцейський, посада якого буде скорочена, має бути персонально письмово попереджений про можливе наступне звільнення зі служби в поліції за два місяці до такого звільнення.

Поліцейський, посада якого скорочена, може бути призначений за його згодою з урахуванням досвіду роботи, освітнього рівня, стану здоров'я, ставлення до виконання службових обов'язків на іншу посаду в будь-якому органі (закладі, установі) поліції до закінчення двомісячного строку з дня його персонального попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції відповідно до частини першої цієї статті.

Поліцейський, посада якого була скорочена і якого не призначено на іншу посаду в поліції відповідно до частини другої цієї статті, після закінчення двомісячного строку з дня попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції має бути звільнений зі служби в поліції на підставі пункту 4 частини першої статті 77 Закону України «Про Національну поліцію».

Перебування поліцейського, посада якого скорочена, на лікарняному, у відрядженні чи у відпустці не є перешкодою для його призначення на іншу посаду або звільнення зі служби в поліції відповідно до положень цієї статті, за умови його персонального у письмовій формі попередження у встановлений законом строк.

Переважне право на залишення на службі в поліції при реорганізації надається поліцейським з більш високими кваліфікацією

³⁴⁴ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження : постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.2016 р. № 623. Дата оновлення: 14.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/623-2016-%D0%BF#n8> (дата звернення: 15.02.2023).

та досягненнями у службовій діяльності. За рівних умов щодо кваліфікації та досягнень у службовій діяльності перевага в залишенні на службі надається особам, які мають таке право відповідно до вимог законодавства.

Поліцейський, посада якого була скорочена, до дня його призначення на іншу посаду в поліції або звільнення зі служби в поліції зобов'язаний виконувати обов'язки за останньою посадою, яку він займав, якщо керівник органу (закладу, установи) поліції не покладе на нього інші обов'язки.

Якщо поліцейський, посада якого була скорочена, звернувся до керівника відповідного органу (закладу, установи) з клопотанням про надання йому відпустки, така відпустка може бути надана на підставах та в порядку, визначених цим Законом. Тривалість наданої відпустки у такому разі не може перевищувати загальну кількість днів, що залишилися до передостаннього дня двомісячного строку з дня персонального попередження поліцейського про можливе наступне звільнення зі служби в поліції.

Поліцейському, посада якого скорочена, грошове забезпечення виплачується включно до дня призначення на іншу посаду або до дня звільнення зі служби в поліції в розмірі, визначеному за останньою штатною посадою, яку він займав на момент її скорочення. Розмір щомісячної премії встановлюється рішенням керівника органу (закладу, установи) поліції.

3.5.8 Порядок тимчасового виконання обов'язків поліцейським

Відповідно до ч. 1 ст. 69 Закону України «Про Національну поліцію» у зв'язку зі службовою необхідністю на поліцейського, який займає штатну посаду, може бути покладено тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою, а саме:

- 1) вакантною – за його згодою;
- 2) невакантною – у разі тимчасової відсутності або внаслідок усунення чи відсторонення від посади поліцейського, який займає таку посаду, незалежно від його згоди.

Безперервний строк тимчасового виконання обов'язків не повинен перевищувати чотирьох місяців.

Тимчасове виконання обов'язків покладається на поліцейських письмовим наказом керівника органу (закладу, установи) поліції, який уповноважений призначати на відповідну посаду згідно з цим Законом.

Керівники органів (закладів, установ) поліції можуть уповноважувати керівників структурних підрозділів таких органів (закладів, установ)

самостійно приймати рішення про тимчасове покладення обов'язків за іншою невакантною посадою цього підрозділу на поліцейських, які їм підпорядковані.

Для тимчасового заміщення посад, що займають поліцейські, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (шестирічного віку – за медичними показниками), на період перебування в таких відпустках керівники органів поліції можуть призначати на ці посади інших поліцейських, а також приймати на роботу з призначенням на посади, що займають поліцейські в підрозділах забезпечення, цивільних осіб, у тому числі державних службовців, які мають споріднені спеціальності, з укладенням з ними на цей період строкового трудового договору відповідно до вимог закону³⁴⁵.

3.5.9 Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади)

У статті 70 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено випадки, коли може бути здійснено Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади).

1. Поліцейський, щодо якого проводиться службове розслідування, може бути відсторонений від виконання службових обов'язків у порядку, визначеному Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

2. Поліцейський, який є керівником органу (підрозділу) поліції, відстороняється від виконання службових обов'язків у разі прийняття відповідною місцевою радою резолюції недовіри згідно з положеннями статті 87 цього Закону.

3. Поліцейський, щодо якого здійснюється кримінальне провадження, може бути відсторонений від посади в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України³⁴⁶.

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків є тимчасовим недопущенням поліцейського до виконання обов'язків за займаною посадою.

За особою, відстороненою від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються всі види грошового забезпечення, які були їй визначені до відсторонення, крім премії.

³⁴⁵ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³⁴⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України. Дата оновлення: 05.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Поліцейський вважається відстороненим від виконання службових обов'язків з дня видання відповідного наказу до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою.

У разі якщо поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), звільнено зі служби в поліції до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою, він вважається таким, що був відсторонений від виконання службових обов'язків за посадою до дня звільнення зі служби в поліції. Протягом періоду, коли поліцейського відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), призначення такої особи на будь-яку іншу посаду заборонено.

Якщо поліцейського відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), його можуть допустити до виконання службових обов'язків за займаною посадою або призначити на іншу посаду лише після скасування підстави відсторонення та видання відповідного наказу.

На період відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) у поліцейського вилучається службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак і табельна вогнепальна зброя. Службове посвідчення та спеціальний нагрудний знак поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються в його безпосереднього керівника. Табельна вогнепальна зброя поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігається в черговій частині органу (закладу, установи), де проходить службу поліцейський.

3.5.10 Відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції

Процедуру відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції визначено у статті 71 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліцейські за їхньою згодою можуть бути відряджені до органів державної влади, установ та організацій із залишенням на службі в поліції, але зі звільненням із займаної посади з подальшим призначенням на посади відповідно до переліку посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях, що затверджується Президентом України.

У разі потреби в поліцейських для заміщення вакантних посад у державних органах, установах та організаціях керівники таких органів державної влади, установ та організацій надсилають до поліції письмовий запит про основні характеристики зазначених посад та професійні,

освітні і кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття таких посад. Рішення про відрядження поліцейських приймає керівник поліції.

Відрядження оформлюється на підставі запиту керівника державного органу, установи, організації, рапорту поліцейського та відповідного подання його прямого керівника. Про призначення відряджених поліцейських на посади керівники відповідних органів державної влади, установ та організацій мають письмово повідомити поліцію.

Звільнення з посад відряджених поліцейських здійснюється за рішенням керівника державного органу, установи, організації з подальшим направленням їх у розпорядження поліції.

За службової потреби керівник поліції може в будь-який час відкликати з державного органу, установи чи організації відряджених поліцейських, повідомивши за місяць про таке відкликання керівника відповідного державного органу, установи чи організації з наданням відповідної заміни.

Звільнені з посади відряджені поліцейські мають бути направлені в місячний строк у розпорядження поліції з приписом, службовою характеристикою та наказом про звільнення з посади. До зазначеного строку не включається час перебування поліцейського у відпустці, відрядженні, на лікарняному.

Після повернення в розпорядження поліції поліцейський має бути призначений на попередню посаду або іншу рівнозначну посаду з урахуванням рівня його освіти, фізичної підготовки та стану здоров'я.

За відрядженими до органів державної влади, установ та організацій поліцейськими та членами їхніх сімей зберігаються всі гарантії та пільги, визначені законом для такої категорії осіб.

Нагородження (заохочення) поліцейських, відряджених до органів державної влади, установ і організацій, державними нагородами та відомчими відзнаками здійснюється на загальних підставах за поданням керівника державного органу, установи, організації, до яких вони відряджені.

3.5.11 Професійне навчання поліцейських

У ч. 1 ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що професійне навчання поліцейських складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;

3) післядипломної освіти;

4) службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України³⁴⁷.

3.5.11.1 Первинна професійна підготовка

Поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними освітніми програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України.

Положення абзацу першого ч. 2 ст. 73 Закону України «Про Національну поліцію» не поширюються на колишніх поліцейських, які були звільнені зі служби в поліції на підставі підпунктів 1, 4, 7, 8 частини першої статті 77 цього Закону та які призначаються на посади в поліції. Такі поліцейські, після прийняття на службу в поліції та призначення на посаду в органі (підрозділі) поліції направляються для проходження післядипломної освіти в порядку, установленому Положенням про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженого наказом МВС України від 24 грудня 2015 року № 1625³⁴⁸.

Для курсантів (слухачів), які вступили на навчання із числа цивільних осіб та здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, передбачені відповідними програмами (планами) первинної професійної підготовки навчальні предмети (дисципліни) включаються до освітніх програм за кожною спеціальністю їх підготовки та вивчаються на першому курсі.

³⁴⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

³⁴⁸ Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ МВС України від 24.12.2015 року № 1625. Дата оновлення: 24.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#n14> (дата звернення: 15.02.2023).

Порядок і умови проходження первинної професійної підготовки визначено наказом МВС України від 16.02.2016 № 105³⁴⁹.

Професійна підготовка проводиться на базі закладів вищої освіти МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також підвищення кваліфікації і перепідготовки молодшого складу поліції, проведення окремих видів службової підготовки поліцейських.

За результатами успішного закінчення навчання за програмами (планами) первинної професійної підготовки поліцейському видається документ зразка, визначеного Міністерством внутрішніх справ України.

Поліцейські після успішного закінчення первинної професійної підготовки повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони були направлені на навчання, для подальшого проходження служби в поліції відповідно до цього Закону.

Поліцейські, відраховані з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, до закінчення навчання, а також поліцейські, які після закінчення курсу первинної професійної підготовки отримали незадовільні оцінки за результатами іспитів, повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони прибули на навчання, з подальшим звільненням зі служби в поліції.

Поліцейські, достроково відраховані з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, за станом здоров'я, мають бути звільнені зі служби в поліції на підставі пункту 2 частини першої статті 77 цього Закону.

Поліцейські, які достроково відраховані з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, через недисциплінованість, невиконання навчального плану, небажання продовжувати або проходити навчання, а також поліцейські, які після закінчення первинної професійної підготовки склали іспити і отримали незадовільні оцінки, підлягають звільненню зі служби в поліції на підставі пунктів 5 або 6 частини першої статті 77 цього Закону.

Заборонено залучати поліцейських, які не пройшли первинну професійну підготовку, до виконання повноважень поліції, допускати до роботи з інформацією з обмеженим доступом або до будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням зброї та спеціальних засобів (крім навчальних

³⁴⁹ Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105. Дата оновлення: 01.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#n14> (дата звернення: 15.02.2023).

та тренувальних занять під час проходження первинної професійної підготовки).

3.5.11.2 Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання

Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання здійснюється відповідно до положень статті 74 Закону України «Про Національну поліцію».

До вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років.

Підготовка фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проводиться на підставі контракту про здобуття освіти, який укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається.

Розподіл випускників вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, які навчаються на денній формі навчання за державним замовленням, здійснюється комісіями з персонального розподілу з урахуванням інтересів служби відповідно до набутої випусником кваліфікації, спеціальності та спеціалізації.

Особи, які навчаються за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, а також поліцейські, звільнені зі служби в поліції протягом трьох років після закінчення вищезазначених навчальних закладів з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, відшкодовують Міністерству внутрішніх справ України витрати, пов'язані з їх утриманням у вищому навчальному закладі, в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2017 р. № 261³⁵⁰.

³⁵⁰ Про затвердження Порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 р. № 261. Дата оновлення: 12.04.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2017-%D0%BF#n9> (дата звернення: 15.02.2023).

Цей Порядок визначає механізм відшкодування особами, які навчалися за денною формою навчання за державним замовленням (далі – особи) у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – вищі навчальні заклади), витрат, пов'язаних з їх утриманням у таких закладах (далі – витрати), у разі:

дострокового розірвання контракту про здобуття освіти (далі – контракт) з будь-яких підстав, крім звільнення із служби в Національній поліції (далі – поліція) через хворобу (за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції) чи у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;

звільнення із служби в поліції протягом трьох років після закінчення вищого навчального закладу з будь-яких підстав, крім звільнення із служби в поліції через хворобу (за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції) чи у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів.

Витрати відшкодовуються згідно з контрактом, укладеним між вищим навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчалася. У разі коли особа є неповнолітньою, установлення правових відносин здійснюється відповідно до вимог Цивільного кодексу України.

У разі відмови від добровільного відшкодування витрат, зазначених у частині четвертій цієї статті, таке відшкодування здійснюється в судовому порядку.

Порядок добору, направлення та зарахування на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, визначається наказом МВС України від 15.04.2016 № 315³⁵¹. Цей Порядок визначає процедуру добору, направлення і зарахування на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для МВС і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України (далі – ЗВО) за державним замовленням.

ЗВО здійснюють підготовку кадрів для МВС, Національної поліції України та Національної гвардії України (далі – замовники) ступенів вищої освіти бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук.

³⁵¹ Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ МВС України від 15.04.2016 № 315. Дата оновлення: 05.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Підставою для оголошення прийому до ЗВО для здобуття вищої освіти є ліцензія на провадження освітньої діяльності, видана МОН, та затверджені вченою радою правила прийому до ЗВО (далі – правила прийому).

Правила прийому розробляються відповідно до законодавства України, умов прийому до закладів вищої освіти України, що затверджуються МОН у відповідному році вступу (далі – умови прийому), цього Порядку та після затвердження вченою радою ЗВО оприлюднюються на його офіційному веб-сайті.

Правила прийому до ад'юнктури (аспірантури) та докторантури ЗВО затверджуються вченою радою як додаток до правил прийому.

Строки проведення конкурсного відбору, перелік і форми проведення вступних випробувань до ЗВО зазначаються у правилах прийому.

Організацію прийому кандидатів на навчання до ЗВО здійснює приймальна комісія, яка утворюється відповідно до законодавства України, умов прийому та цього Порядку.

Приймальна комісія ЗВО забезпечує виключення зарахованих кандидатів на навчання з конкурсу на інші місця державного замовлення.

Контроль за проведенням вступної кампанії до ЗВО здійснює Управління професійної освіти та науки Департаменту персоналу, організації освітньої та наукової діяльності Міністерства внутрішніх справ України.

3.5.11.3 Післядипломна освіта поліцейських

Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Національну поліцію», і складається з:

- 1) спеціалізації;
- 2) перепідготовки;
- 3) підвищення кваліфікації;
- 4) стажування.

спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції;

перепідготовка – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією;

підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань;

стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань.

Метою післядипломної освіти є задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції.

Основними завданнями післядипломної освіти є:

навчання необхідним знанням і спеціальним навичкам для успішного виконання обов'язків із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та інших службових завдань;

удосконалення навичок управлінської діяльності, опанування методик навчання та виховання підлеглих, упровадження в практичну діяльність досягнень науки, передових форм і методів роботи, основ наукової організації праці;

формування професійної самосвідомості працівників поліції, почуття відповідальності за свої дії, розуміння необхідності постійного вдосконалення своєї професійної майстерності з урахуванням специфіки діяльності в конкретних підрозділах поліції;

навчання прийомам та засобам забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків, під час надзвичайних подій і в екстремальних умовах;

удосконалення навиків працівників поліції поводження з вогнепальною зброєю, спеціальними засобами і спеціальною технікою, експлуатації транспортних засобів, засобів зв'язку;

формування високої психологічної стійкості працівників поліції, розвиток у них спостережливості, пильності, пам'яті, мислення та інших професійно-психологічних якостей і навичок.

Післядипломна освіта поліцейських може здійснюватися безпосередньо в підрозділах поліції або в навчальних закладах, у тому числі на договірних умовах.

Поліцейські зобов'язані проходити підвищення кваліфікації за відповідним напрямом службової діяльності:

- 1) не рідше одного разу на три роки;
- 2) перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана.

Поліцейські, які не пройшли підвищення кваліфікації відповідно до цієї статті або не виконали відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), не можуть бути призначені на вищі посади.

Поліцейські, які не виконали під час проходження підвищення кваліфікації відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), можуть бути знову направлені для проходження підвищення кваліфікації не раніше ніж через рік.

Підвищення кваліфікації поліцейських здійснюється у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання за відповідними програмами, погодженими Міністерством внутрішніх справ України.

Порядок організації післядипломної освіти поліцейських установлює Міністерство внутрішніх справ України з урахуванням положень цього та інших законів.

За результатами успішного проходження спеціалізації, перепідготовки та підвищення кваліфікації поліцейському видається документ за зразком, визначеним Міністерством внутрішніх справ України.

3.5.11.4 Службова підготовка

Службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 визначає порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України (далі – поліцейські)³⁵².

Основними завданнями службової підготовки є:

підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки;

вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України;

удосконалення керівним складом органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції навичок управління поліцейськими.

Види службової підготовки:

³⁵² Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказом МВС України від 26.01.2016 № 50. Дата оновлення: 16.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

функціональна підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов’язків;

загальнопрофільна підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування психологічної надійності та стійкості, готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань;

тактична підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування готовності до дій у ситуаціях з різним ступенем ризику, здатності прогнозувати їх розвиток та своєчасно приймати правомірні рішення;

вогнева підготовка – це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо;

фізична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Усі види службової підготовки є взаємопов’язаними між собою.

3.5.12 Граничний вік перебування на службі в поліції

Граничний вік перебування на службі в поліції визначено у статті 76 Закону України «Про Національну поліцію»³⁵³.

Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку.

Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку:

- 1) до підполковників поліції включно – 55 років;
- 2) полковники, генерали поліції – 60 років.

³⁵³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Поліцейські, які досягли граничного віку перебування на службі в поліції, мають бути звільнені зі служби.

У разі необхідності керівники, уповноважені призначати на посади поліцейських, можуть залишити на службі поліцейських за їхнім клопотанням понад граничний вік перебування на службі в поліції, але не більше ніж на 5 років, виключно у разі якщо такий поліцейський має високу професійну підготовку і досвід практичної роботи на займаний посаді та визнаний придатним за станом здоров'я для проходження служби.

У виняткових випадках керівник поліції може повторно продовжити таким особам строк служби до п'яти років.

Поліцейські, які перебувають на службі понад граничний вік перебування на службі в поліції, за їхнім клопотанням або за ініціативою керівника, уповноваженого призначати їх на посаду, можуть бути звільнені зі служби до закінчення строку, на який їм продовжено службу, з підстав, визначених цим Законом.

3.5.13 Звільнення зі служби в поліції

Підстави звільнення зі служби в поліції визначено у ч. 1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію». Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

- 1) у зв'язку із закінченням строку контракту;
- 2) за станом здоров'я (через хворобу) – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;
- 3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;
- 4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;
- 5) через службову невідповідність;
- 6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;
- 7) за власним бажанням;
- 8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);
- 9) у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;
- 9¹) у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований іншим способом;

10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, а також рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави;

12) у разі надання особою завідомо неправдивої інформації під час прийняття на службу в поліції.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення. День звільнення вважається останнім днем служби.

Проходження служби в поліції припиняється наказами керівників, яким надано право звільняти зі служби в поліції, у разі:

смерті (загибелі) поліцейського – на підставі свідоцтва про смерть;

визнання судом поліцейського безвісно відсутнім чи оголошення померлим – на підставі відповідного рішення суду, що набрало законної сили.

3.5.14 Стаж служби в поліції

Стаж служби в поліції дає право на встановлення поліцейському надбавки за вислугу років, надання додаткової оплачуваної відпустки.

До стажу служби в поліції зараховуються:

1) служба в поліції на посадах, що заміщуються поліцейськими, з дня призначення на відповідну посаду;

2) військова служба в Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України, Національній гвардії України, Управлінні державної охорони, Цивільній обороні України, внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки, Державній спеціальній службі транспорту;

3) служба в органах внутрішніх справ України на посадах начальницького і рядового складу з дня призначення на відповідну посаду;

4) час роботи у Верховній Раді України, місцевих радах, центральних і місцевих органах виконавчої влади із залишенням на військовій службі, на службі в органах внутрішніх справ України або на службі в поліції;

5) час роботи в органах прокуратури і суді осіб, які працювали на посадах суддів, прокурорів, слідчих, а також служба у Службі судової охорони;

6) дійсна військова служба в Радянській Армії та Військово-Морському Флоті, прикордонних, внутрішніх, залізничних військах, в органах державної безпеки та інших військових формуваннях колишнього СРСР, а також служба в органах внутрішніх справ колишнього СРСР.

Під час обчислення стажу служби в поліції враховуються тільки повні роки вислуги років без округлення фактичного розміру вислуги років у бік збільшення.

Порядок обчислення вислуги років у поліції визначається постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб»³⁵⁴.

3.5.15 Види спеціальних звань поліцейських

Види спеціальних звань поліцейських зазначено у ч. 1 ст. 80 Закону України «Про Національну поліцію».

Установлюються такі спеціальні звання поліцейських:

1) спеціальні звання молодшого складу:

рядовий поліції;

капрал поліції;

сержант поліції;

старший сержант поліції;

2) спеціальні звання середнього складу:

молодший лейтенант поліції;

лейтенант поліції;

старший лейтенант поліції;

капітан поліції;

майор поліції;

підполковник поліції;

полковник поліції;

3) спеціальні звання вищого складу поліції:

генерал поліції третього рангу;

³⁵⁴ Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393. Дата оновлення: 20.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

генерал поліції другого рангу;
генерал поліції першого рангу.

Граничні спеціальні звання молодшого, середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції.

Граничні спеціальні звання поліції вищого складу поліції за штатними посадами встановлюються Президентом України.

3.5.15.1 Присвоєння первинних спеціальних звань

Первинні звання молодшого складу поліції присвоюються керівниками органів поліції, керівниками навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, та науково-дослідних установ поліції, які приймають рішення про прийняття на службу в поліції, одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

Первинні спеціальні звання середнього складу поліції присвоює керівник поліції в порядку, визначеному наказом МВС України від 12.03.2016 № 177 «Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань»³⁵⁵.

Первинні спеціальні звання вищого складу поліції присвоюються Президентом України.

Громадянам, уперше прийнятим на службу в поліції, присвоюється звання рядового поліції, якщо відсутні визначені цим Законом підстави для присвоєння іншого спеціального звання.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр», після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання лейтенанта поліції.

Військовослужбовцям та громадянам, які мають військові або спеціальні звання, класні чини, під час прийняття на службу в поліції присвоюються первинні спеціальні звання поліції, відповідні наявним у них військовим або спеціальним званням, класним чинам, у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

³⁵⁵ Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань : наказ МВС України від 12.03.2016 № 177. Дата оновлення: 12.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0498-16#n14> (дата звернення: 15.02.2023).

Громадянам, які були звільнені зі служби в поліції, під час повторного прийняття на службу присвоюється спеціальне звання поліції, яке вони мали на момент звільнення.

3.5.15.2 Присвоєння чергових спеціальних звань поліції

Чергові спеціальні звання поліції присвоюються після закінчення строку вислуги в попередньому званні, якщо інше не визначено цим Законом, за умови відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою, відсутності незнятих дисциплінарних стягнень.

Чергове спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції присвоюється:

- 1) поліцейським з числа осіб молодшого складу, які без відриву від служби здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр» та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього складу поліції;

- 2) поліцейським з числа осіб молодшого складу поліції, які заочно навчаються на останньому курсі вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та вище, і проходять службу (призначені) на посадах, які заміщуються особами середнього і вищого складу.

Чергове спеціальне звання лейтенанта поліції присвоюється:

- 1) молодшим лейтенантам поліції, в яких закінчився строк вислуги в цьому званні;

- 2) молодшим лейтенантам поліції, які після закінчення вищого навчального закладу набули кваліфікацію бакалавра та вище;

- 3) курсантам і слухачам – випускникам вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських та набули кваліфікацію бакалавра та вище;

- 4) поліцейським з числа молодшого складу поліції, які без відриву від служби закінчили вищі навчальні заклади та набули кваліфікацію бакалавра і вище та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції.

Курсантам – випускникам вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку поліцейських, які набули кваліфікацію бакалавра і вище та отримали диплом з відзнакою, керівник поліції може присвоїти чергове спеціальне звання старшого лейтенанта поліції.

Чергові спеціальні звання поліції мають право присвоювати:

- 1) керівники поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установах, ректори (керівники)

вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняні до них керівники – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до підполковника поліції включно поліцейським, щодо яких вони є безпосередніми або прямими керівниками (начальниками);

2) керівник поліції – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, у тому числі заступникам керівника поліції;

3) Міністр внутрішніх справ України – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, керівнику поліції;

4) Президент України – спеціальні звання поліції вищого складу поліції.

3.5.15.3 Строки вислуги в спеціальних званнях поліції

Строки вислуги в спеціальних званнях поліції визначено у ч. 1 ст. 83 Закону України «Про Національну поліцію».

Установлюються такі строки вислуги в спеціальних званнях поліції:

капрал поліції – 1 рік;

сержант поліції – 3 роки;

молодший лейтенант поліції – 1 рік;

лейтенант поліції – 2 роки;

старший лейтенант поліції – 3 роки;

капітан поліції – 4 роки;

майор поліції – 4 роки;

підполковник поліції – 5 років.

Строки вислуги в званнях рядового поліції, старшого сержанта поліції та полковника поліції, генерала поліції третього рангу, генерала поліції другого рангу не встановлюються.

Строк вислуги в спеціальному званні обчислюється від дня підписання наказу про присвоєння звання.

Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання починає обраховуватися з дня видання наказу по особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь.

Громадянам, які були повторно прийняті на службу в поліції, до вислуги років у спеціальному званні зараховується строк вислуги у званні до звільнення зі служби.

Поліцейським, поновленим у спеціальному званні у зв'язку із скасуванням як незаконного наказу про присвоєння спеціального звання, до

вислуги років для отримання чергового спеціального звання зараховується строк вислуги у спеціальному званні, що було їм присвоєно внаслідок видання незаконного наказу, а також строк вислуги в наявному спеціальному званні до видання незаконного наказу.

Чергові спеціальні звання поліції до полковника поліції включно слухачам (у тому числі аспірантам (ад'юнктам) і докторантам) вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, присвоюються під час навчання після закінчення встановленого строку вислуги у спеціальному званні в разі відповідності чергового спеціального звання званню, передбаченому останньою штатною посадою, яку вони займали перед вступом до навчального закладу, аспірантури (ад'юнктури) чи докторантури без урахування наступних змін (підвищення чи пониження), внесених до штату за цією посадою.

Присвоєння чергових спеціальних звань поліцейським, прикомандированим або відрядженим із залишенням у кадрах поліції до інших органів державної влади (установ, організацій), органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, здійснюється за поданням керівників зазначених органів (установ, організацій) з додержанням вимог, передбачених цим Законом, за умови відповідності чергового спеціального звання спеціальному званню, передбаченому останньою займаною штатною посадою, яку поліцейський займав до відрядження.

3.5.15.4 Присвоєння спеціальних звань достроково та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою

Достроково спеціальні звання можуть бути присвоєні в порядку заохочення після закінчення не менше половини визначеного строку вислуги в спеціальному званні (у разі дострокового присвоєння спеціального звання посмертно – незалежно від строку вислуги в попередньому спеціальному званні та займаній штатній посаді) у разі відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою.

Чергові спеціальні звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною штатною посадою, можуть присвоюватися в порядку заохочення після закінчення не менше ніж півтора строку вислуги у попередньому спеціальному званні.

Зазначене положення не поширюється на випадки, коли спеціальним званням, передбаченим штатною посадою, є спеціальне звання старшого сержанта поліції або полковника поліції.

Підстави та порядок застосування заохочення у вигляді дострокового присвоєння спеціального звання та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України³⁵⁶.

Поліцейським, які звільняються зі служби за віком або через хворобу, мають вислугу 25 років і більше в календарному обчисленні, після закінчення визначеного строку вислуги в наявному спеціальному званні за поданням прямих начальників може бути присвоєно чергове спеціальне звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною посадою, до підполковника поліції включно.

Під час дії воєнного стану чергове спеціальне звання може бути присвоєно без встановлення термінів, передбачених статтею 84 Закону України «Про Національну поліцію», достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції – керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

3.5.15.5 Пониження та позбавлення спеціальних звань поліції

Порядок пониження та позбавлення спеціальних звань поліції визначено у статті 85 Закону України «Про Національну поліцію». Поліцейський може бути понижений у спеціальному званні на один ступінь унаслідок застосування відповідного дисциплінарного стягнення на підставах і в порядку, визначених Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, чергові спеціальні звання присвоюються в порядку, визначеному цим Законом.

Поліцейські можуть бути позбавлені спеціального звання за вчинення кримінального правопорушення на підставі вироку суду, що набрав законної сили.

Наказ про присвоєння спеціального звання поліції, виданий з порушенням вимог, установлених цим Законом, має бути скасований незалежно від часу, що пройшов з моменту його видання, наказом керівника

³⁵⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 28.01.2023).

органу поліції, який видав такий наказ (його наступника), наказом вищого керівника або на підставі рішення суду.

Указ Президента України про присвоєння спеціального звання поліції, виданий з порушенням вимог, визначених цим Законом, підлягає скасуванню незалежно від часу, що минув із дня його видання, указом Президента України або на підставі рішення суду.

Поліцейський, якому було присвоєно спеціальне звання внаслідок видання незаконного наказу, має бути поновлений у спеціальному званні, яке він мав до видання наказу, незалежно від його вини у виданні незаконного наказу та подальшого присвоєння спеціальних звань.

У разі якщо на момент видання наказу про скасування наказу про присвоєння спеціального звання поліцейський має повну вислугу років для присвоєння чергового спеціального звання, йому має бути присвоєно чергове спеціальне звання, за умови дотримання вимог, визначених цим Законом.

Питання для самоконтролю

1. Обмеження, пов'язані зі службою в поліції.
2. Гарантії професійної діяльності поліцейського.
3. Контракт про проходження служби в поліції.
4. Переміщення поліцейських.
5. Професійне навчання поліцейських.
6. Граничний вік перебування на службі в поліції.
7. Звільнення зі служби в поліції.
8. Види спеціальних звань поліцейських.
9. Порядок присвоєння спеціальних звань поліцейських.
10. Пониження та позбавлення спеціальних звань поліції.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
3. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. Дата оновлення: 20.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

4. Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим : Закон України від 22.12.2006 року № 533-V. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
5. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002 року № 93-IV. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
6. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
7. Податковий кодекс України. Дата оновлення: 07.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
8. Цивільний кодекс України. Дата оновлення: 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Дата оновлення: 05.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
10. Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям : постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 р. № 1195. Дата оновлення: 15.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#n76> (дата звернення: 15.02.2023).
11. Про затвердження Порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із спеціальними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 р. № 261. Дата оновлення: 12.04.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2017-%D0%BF#n9> (дата звернення: 15.02.2023).
12. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження : постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.2016 р. № 623. Дата оновлення: 14.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/623-2016-%D0%BF#n8> (дата звернення: 15.02.2023).
13. Про затвердження Порядку підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції : наказ МВС України від 23.11.2016 № 1235. Дата оновлення: 23.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

14. Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. Дата оновлення: 14.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#n12> (дата звернення: 15.02.2023).
15. Про затвердження Типової форми контракту про проходження служби в поліції та Порядку укладання контракту про проходження служби в поліції : наказ МВС України 03.02.2017 № 89. Дата оновлення: 03.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0190-17#n8> (дата звернення: 28.01.2023).
16. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ МВС України від 15.04.2016 № 315. Дата оновлення: 05.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
17. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. Дата оновлення: 16.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
18. Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань : наказ МВС України від 12.03.2016 № 177. Дата оновлення: 12.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0498-16#n14> (дата звернення: 15.02.2023).

Словник основних термінів

Контракт про проходження служби в поліції – це письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами.

Службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції.

Перепідготовка – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією.

Підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань.

Стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань.

Функціональна підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків.

Загальнопрофільна підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування психологічної надійності та стійкості, готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань.

Тактична підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування готовності до дій у ситуаціях з різним ступенем ризику, здатності прогнозувати їх розвиток та своєчасно приймати правомірні рішення.

Вогнева підготовка – це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо.

Фізична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Розділ 4

ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ

4.1 Поняття поліцейського заходу та вимоги, що висуваються до поліцейського заходу

4.1.1 Поняття та ознаки поліцейського заходу

Важливою функцією держави є забезпечення правопорядку в країні. Права і свободи людини закріплено на законодавчому рівні, тому їх дотримання та гарантія з боку держави може відтворюватися в примусовому порядку. Серед зобов'язань влади у сфері захисту прав людини та громадянина важливу роль відіграє попередження, протидія правопорушенням та своєчасне на них реагування. Цю функцію держави покладено на правоохоронні органи, зокрема і на Національну поліцію України. Реалізація наданих повноважень відбувається в рамках застосування поліцейських заходів, що обмежують ряд прав і свобод людини, особливо це відноситься до заходів примусу. Повноваження поліції закріплені законом повинні сприяти забезпеченню правопорядку, а не створювати підстав для порушення прав людей. Цілком логічно, що застосування поліцейських заходів порушує певні права і свободи, проте заборонено зловживати цим правом з боку поліцейського.

З метою охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення, збереження здоров'я та життя громадян Національна поліція України, як орган виконавчої влади, вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Конституцією України³⁵⁷, Кримінальним процесуальним кодексом України³⁵⁸ та кодексом України про адміністративні

³⁵⁷ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).

³⁵⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

правопорушення³⁵⁹, на підставах та в порядку, визначених чинним законодавством.

У розділі V Закону України «Про Національну поліцію»³⁶⁰ подано визначення: **поліцейський захід** – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Поліцейські отримали чітко визначений перелік таких заходів.

Для виконання покладених на поліцію завдань застосовуються в межах своєї компетенції поліцейські **превентивні заходи та заходи примусу** визначені Законом України «Про Національну поліцію». Проте, поліцією інколи можуть застосовуватися інші заходи, визначені окремими законами. Кожен вид поліцейського заходу має відповідні підстави для його застосування.

4.1.2 Превентивні поліцейські заходи

Перелік превентивних поліцейських заходів (ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію»), що, відповідно до закону, можуть застосовуватися поліцейськими під час несення служби та виконання своїх функціональних обов'язків:

- 1) перевірка документів особи (стаття 32);
- 2) опитування особи (стаття 33);
- 3) поверхнева перевірка (стаття 34);
- 4) зупинення транспортного засобу (стаття 35);
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території (стаття 36);
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю (стаття 37);
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи (стаття 38);
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ (стаття 39);
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (стаття 40);

³⁵⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.02.2023).

³⁶⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;

11) поліцейське піклування (стаття 41).

Термін «превентивні заходи» означає попереджувальні, профілактичні, запобіжні дії. Тому превентивні заходи, як спосіб попередження правопорушень, мають свої особливості:

- застосовуються:
 - з метою попередження, недопущення правопорушень;
 - й за умови відсутності протиправного діяння;
 - для забезпечення громадського порядку і громадської безпеки під час надзвичайних ситуацій;
- можуть мати мету:
 - профілактичну;
 - попередження настання шкідливих наслідків.

Не є самоцілью застосування превентивних заходів поліцією, вони покликані доповнити інші заходи, такі як виховні, інформаційні та роз'яснювальні. Превентивні заходи базуються на засадах необхідності, ефективності, законності, пропорційності та із дотриманням прав і свобод людини. Вони передбачають застосування обмежень певних прав і свобод до людей та організацій у встановлених законом випадках, що носить примусовий характер, проте правопорушення при цьому можуть бути і відсутніми. Ці заходи профілактичної спрямованості, орієнтовані на захист інтересів публічної безпеки та порядку, недопущення правопорушень.

Сутність превентивних поліцейських заходів проявляється у:

- недопущенні протиправної поведінки з боку конкретної особи, які до неї схильні,
- усуненні причин, що сприяють вчиненню правопорушення, створенні умов для їх скоєння.

Превентивні поліцейські заходи включають одну чи комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане з протиправною поведінкою особи, застосовуються відповідно із дотриманням установлених законом вимог для забезпечення виконання повноважень покладених на поліцію³⁶¹.

³⁶¹ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

4.1.3 Примусові поліцейські заходи

Перелік поліцейських заходів примусу (ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію»)³⁶², що, відповідно до закону, можуть застосовуватися поліцейськими під час виконання своїх повноважень:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

У статті 29 Закону України «Про Національну поліцію» окреслено вимоги, що висуваються до поліцейського заходу:

- Поліцейський захід застосовується **виключно** для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

- Обраний поліцейський захід є **законним**, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

- Обраний поліцейський захід є **необхідним**, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

- Застосований поліцейський захід є **пропорційним**, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

- Обраний поліцейський захід є **ефективним**, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

- Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Важливо, під час проведення превентивних поліцейських заходів поліцейський зобов'язаний повідомити особі про причини застосування до неї поліцейського заходу, довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких вони застосовуються.

Попередження про застосування повинно бути зрозумілим, як для однієї особи так і для групи осіб. Поліцейський має заздалегідь попередити особу про застосування відносно неї певного поліцейського заходу,

³⁶² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

а також надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги, і лише потім застосовувати. Проте, існують виключення, коли таке попередження зробити неможливо і зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи поліцейського.

Важливо. Поліцейський зобов'язаний дотримуватися правил персональної ідентифікації, що включає в себе однострій та спеціальний жетон (нагрудний знак), який розміщується на однострої, службове посвідчення. У разі звернення громадянина до працівника поліції, або ж коли він звертається до особи, поліцейський обов'язково повинен назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи посвідчення з рук.

4.1.4 Застосування поліцейських заходів

Підстави щодо застосування поліцейських заходів залежать від ступеня конкретної загрози особистої небезпеки чи небезпеки інших людей.

Застосування будь якого поліцейського заходу повинне відповідати нормам Закону. Правомірність порядку його проведення і особливостей застосування залежить від самого працівника органів внутрішніх справ, від сумлінності виконання своїх обов'язків, дотримання принципів діяльності Національної поліції України.

На сьогодні на рівні закону чітко прописані поліцейські заходи та умови їх застосування, а не на рівні інструкцій, як було раніш. Вони мають провідну роль в адміністративній діяльності поліції, бо забезпечують: подолання спротиву проведення превентивного поліцейського заходу; відновлення публічного порядку та безпеки; захист життя та здоров'я громадян; локалізацію негативних наслідків, у тому числі й збереження місця події в первинному, незмінному стані, фіксацію та збирання речових доказів на місці події в передбачений у законі спосіб; припинення скоєння правопорушення; встановлення особи правопорушника; затримання особи правопорушника у законний спосіб, його доставляння до територіального підрозділу поліції, забезпечення складання протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення; здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; розшукування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти; регулювання дорожнього руху, контроль за правомірністю експлуатації транспортних засобів; здійснення

супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом; здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймання рішень про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання; вживання заходів для запобігання та припинення домашнього насильства; здійснення охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності на договірних засадах; контроль щодо дотримання фізичними та юридичними особами спеціальних правил й порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту і активної оборони, боеприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів й речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; особисту безпеку працівника поліції, безпеку оточуючих і порушника та ін.

Важливий напрямок стратегії поліцейської діяльності – розумний баланс вибору між превентивними та примусовими діями у ході протидії правопорушенням. При застосуванні поліцейських заходів відбувається обмеження прав і свобод людини, проте вини повинні бути прямопропорційними цінностям правової суверенної держави.

Ці обмеження повинні обов'язково враховувати інтереси особи, суспільства і держави, що створює необхідний баланс застосування певного поліцейського заходу. Повага до людини, охорона, захист її честі і гідності – це обов'язок усіх державних органів, мокра й Національної поліції України. Забезпечення правових гарантій законності – конституційний обов'язок діяльності поліції при забезпеченні реалізації людиною своїх прав, свобод та обов'язків.

Превентивні поліцейські заходи використовуються для попередження та профілактики правопорушень; для забезпечення охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави; протидії злочинності; підтримання публічної безпеки і порядку; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують її.

Профілактичний вплив застосування превентивних поліцейських заходів може забезпечуватися під час виявлення правопорушень, або намагання їх вчинити. Вони не містять елементи покарання особи, до якої вони можуть застосовуються, їх використання частіше ніяк не пов'язане з протиправною поведінкою конкретної особи.

Превентивні поліцейські заходи не мають карального характеру, вони не потребують встановлення вини правопорушника як обов'язкової умови використання, чи інших обов'язкових ознак протиправної дії. Через використання цих заходів, поліцейськими створюються умови для неухильного дотримання законів, виявлення і припинення

правопорушень, попереджують та відвертають можливість посягання на інтереси суспільства і держави, що охороняються законом.

Підставами для застосування таких превентивних поліцейських заходів як поверхнева перевірка, зупинення транспортного заходу, можуть бути реальне припущення про намір особи вчинити правопорушення; заходів – вимога залишити місце й обмеження доступу на певну територію, обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю при умові виникнення обставин, що загрожують публічній безпеці та порядку та ін³⁶³.

Вирізною особливістю превентивних заходів з правової точки зору – це урегулювання та впорядкування суспільних відносин за допомогою адміністративно-правових норм і профілактична дія. Примусовим поліцейським заходам притаманне використання фізичної сили, застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Разом з тим вони застосовуються тільки в виключних ситуаціях, коли превентивні заходи не були результативними або коли суспільно небезпечні діяння неможливо зупинити в інший спосіб, окрім як за допомогою заходів примусу.

Поліцейський захід не може бути використаний уповноваженими на те органами і посадовими особами інакше як на підставі і в порядку, встановлених законодавством. Застосування поліцейських заходів проводиться в межах компетенції поліції, у прямій відповідності до закону.

Поліцейські повинні знати і вміти доцільно застосувати поліцейські превентивні заходи чи примусу, які не виходять за межі встановлені законодавством. Додержання вимог закону при їх застосуванні забезпечується систематичним контролем з боку вищерозташованих органів і посадових осіб, правом оскарження, іншими встановленими законом способами.

Усі поліцейські заходи використовуються у публічному адмініструванні, в адміністративно-юрисдикційній діяльності для охорони суспільних відносин, які виникають в окремих сферах публічної діяльності. Механізм їх правового регулювання застосування дає підстави й визначає порядок застосування відповідних превентивних або примусових заходів працівниками поліції. Їх застосування врегульовано не лише національним законодавством, а також міжнародними нормативно-правовими актами, наприклад: Рекомендація Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики»; Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку; Резолюція

³⁶³ Мкртчян Р. С., Горішній О. О. Підстави та порядок застосування поліцейських заходів примусу. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. Вип. 10. С. 393–395. С. 394.

Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію»; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» та ін.

Питання для самоконтролю

1. Мета застосування поліцейських заходів працівниками поліції.
2. Превентивні поліцейські заходи.
3. Поліцейські заходи примусу.
4. Сутність превентивних поліцейських заходів.
5. Підстави щодо застосування поліцейських заходів.
6. Дотримання поліцейськими правил індивідуальної ідентифікації.
7. Особливості поліцейських заходів.
8. Принципи поліцейських заходів.
9. Попередження, щодо застосування поліцейських заходів.
10. Вимоги, що висуваються до поліцейського заходу.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
3. Мкртчян Р. С., Горішній О. О. Підстави та порядок застосування поліцейських заходів примусу. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. Вип. 10. С. 393–395.
4. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
5. Мех Ю. В., Уварова М. В. Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 11. С. 482–485.
6. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення 06.02.2023).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.02.2023).

Словник основних термінів

Вирізною особливістю превентивних заходів з правової точки зору – це урегулювання та впорядкування суспільних відносин за допомогою адміністративно-правових норм і профілактична дія.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

4.2 Перевірка документів особи

4.2.1 Підстави перевірки документів особи

Перевірка документів особи, відноситься до групи превентивних поліцейських заходів, використовується у тих випадках коли є підстави окреслені у ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію»³⁶⁴:

1. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують

³⁶⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка:

- перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи,
- самовільно залишила місце для утримання військовополонених (це положення діє тимчасово, на період введення воєнного стану в Україні, здійснення заходів із забезпечення нацбезпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України та 60 днів після цього);

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боеприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Важливо. Поліцейський має право вимагати від особи пред'явити два види документів:

1) документи, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України (Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»³⁶⁵);

а) паспорт громадянина України – документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України на території України. Видається з 14 років (стаття 21);

б) паспорт громадянина України для виїзду за кордон – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України особи, на яку він оформлений, і дає право цій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну.

³⁶⁵ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012. № 5492-VI. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

Кожен громадянин України не може мати більше двох паспортів громадянина України для виїзду за кордон. Вікових обмежень щодо його видачі немає (стаття 22);

в) дипломатичний паспорт України – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну. Видається у порядку, встановленому Президентом України (стаття 23);

г) службовий паспорт України – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну. Видається у порядку, встановленому Президентом України (стаття 24);

г) посвідчення особи моряка – документ, що посвідчує особу, оформляється і видається громадянину України, який може обіймати будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна) або працевлаштований на будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна), зареєстрованого в Україні чи в інших державах. Видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах морського і внутрішнього водного транспорту (стаття 25);

д) посвідчення члена екіпажу – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України і видається громадянину України, який належить до складу екіпажу повітряного судна, відноситься до осіб льотного екіпажу та екіпажу пасажирського і вантажного салону, осіб авіаційного персоналу, які не належать до складу екіпажу, але забезпечують виконання технологічних процесів перевезення та виконання видів польотів або авіаційних робіт чи технічне обслуговування повітряних суден у позабазових аеропортах. Видається уповноваженим органом з питань цивільної авіації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (стаття 26);

е) посвідчення особи на повернення в Україну – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України, дає право на в'їзд в Україну. Видається закордонною дипломатичною установою громадянам України, особам без громадянства, які мають право на постійне проживання в Україні, іноземцям та особам без громадянства, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у випадках передбачених законом (стаття 27);

є) тимчасове посвідчення громадянина України – документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України і видається особі, яка досягла чотирнадцятирічного віку, набула громадянства України та взяла зобов'язання припинити іноземне громадянство протягом двох

років з дня набуття громадянства України. Видається особі, яка проживає в Україні, розпорядником Реєстру за місцем проживання заявника, а в разі постійного проживання особи за кордоном – закордонною дипломатичною установою (стаття 28);

2) що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус (відповідне право особи):

а) посвідчення водія – документ, що посвідчує особу та її спеціальний статус у частині підтвердження права його власника на керування транспортними засобами (стаття 29);

б) посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон – документ, що посвідчує особу без громадянства під час перетинання нею державного кордону України і перебування за кордоном (стаття 30);

в) посвідка на постійне проживання – документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує право на постійне проживання в Україні (стаття 31);

г) посвідка на тимчасове проживання – документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує законні підстави для тимчасового проживання в Україні (стаття 32);

г) картка мігранта – документ, що оформляється іноземцю або особі без громадянства з метою створення та управління національною системою ідентифікації мігрантів. (стаття 29);

д) посвідчення біженця – документ, посвідчує особу його власника та підтверджує факт визнання його біженцем в Україні і є дійсним для реалізації прав та виконання обов'язків, передбачених цим Законом та іншими законами України (стаття 33);

е) проїзний документ біженця – документ, що посвідчує особу та надає право особі, якій він оформлений, на виїзд з України і в'їзд в Україну (стаття 34);

е) посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту – документ, що посвідчує особу його власника та підтверджує факт визнання її особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, і є дійсним для реалізації прав та виконання обов'язків, передбачених цим Законом та іншими законами України (стаття 36);

ж) картка мігранта – документ, що оформляється іноземцю або особі без громадянства з метою створення та управління національною системою ідентифікації мігрантів (стаття 35);

з) проїзний документ особи, якій надано додатковий захист – документ особи, якій надано додатковий захист, є документом, що посвідчує особу та надає право особі, якій він оформлений, на виїзд з України і в'їзд в Україну (стаття 37).

При перевірці документів поліцейському надано право вимагати пред'явлення як одного, так і певної сукупності зазначених вище документів, залежить від обставин здійснення поліцейського заходу.

Відповідно до внесення змін до Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»³⁶⁶ цифрові документи в додатку «Дія» мають повну юридичну силу.

4.2.2 Право поліції на перевірку документів

Перевірка документів – дослідження уповноваженими особами Національної поліції паспортних чи інших документів громадян, іноземців та осіб без громадянства в разі підозри у вчиненні правопорушення, або у випадку роботи з потерпілим, свідками скоєного правопорушення, чи при встановленні їх дійсності й приналежності відповідній особі.

Право поліції на перевірку документів виникає у разі:

1. Підозри у вчиненні правопорушення – перевірка документів громадян, що засвідчують їх особу.

Підставою для такої перевірки є підозра конкретної особи у вчиненні адміністративного чи кримінального правопорушення, що ґрунтується на конкретних фактах (наявність у поліцейського відповідної оперативної інформації, що громадянин вчинив або має намір вчинити правопорушення, поведінка особи та ін.).

2. Якщо особа є свідком чи потерпілим від правопорушення – перевірка документів громадян, що засвідчують їх особу.

Підставами для застосування цього поліцейського заходу є:

– звернення потерпілого, що перебуває на місці вчинення кримінального правопорушення, дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події, із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення чи іншу подію, якому завдано моральної, фізичної чи майнової шкоди (відповідно до ст. 55 КПК України³⁶⁷ може надавати на підтвердження своєї особи документи);

– звернення фізичної особи (заявника), що перебуває на місці вчинення кримінального правопорушення, дорожньо-транспортної пригоди, іншої

³⁶⁶ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012. № 5492-VI. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

³⁶⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

надзвичайної події, із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення чи іншу подію, та не є потерпілим (відповідно до ст. 60 КПК України заявник повинен подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи);

– якщо особа є свідком, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження про вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події, і яка перебуває на місці вчинення правопорушення чи викликана для давання показань (відповідно до ст. 65 КПК України свідок має на підтвердження своєї особи пред'явити документи).

3. Право на перевірку документів у громадян, що знаходяться на території чи об'єкті із спеціальним режимом чи в місці здійснення спеціального поліцейського контролю для встановлення їх дійсності та приналежності конкретній особі.

Підставою для здійснення перевірки документів є умова, коли конкретна особа перебуває на території або на об'єкті із спеціальним режимом чи у місці здійснення спеціального поліцейського контролю.

Відповідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про прикордонний режим» від 27.07.1998 року № 1147 до територій із спеціальним режимом відносять прикордонний режим, де встановлено систему режимних заходів у прикордонній смузі і контрольованому прикордонному районі, які регламентують відповідно до чинного законодавства правила в'їзду та виїзду, тимчасового перебування, проживання, пересування громадян України та інших осіб, провадження робіт, обліку та тримання на пристанях, причалах та у пунктах базування самохідних та несамохідних суден, їх плавання та пересування у внутрішніх водах України.

4.2.3 Алгоритм дій поліцейського при перевірці документів

Алгоритм дій поліцейського при перевірці документів громадян:

1) привітатися з особою на державній мові, після, приклавши руку до головного убору, чітко назвати своє прізвище, посаду, спеціальні звання. На вимогу громадянина пред'явити службове посвідчення, надати можливість ознайомитися із викладеною в документі інформацією. Поліцейський повинен обов'язково утримувати посвідчення у своїх руках;

2) звертатися до особи з повагою, на «Ви», назвати причину проведення даного поліцейського заходу, повідомити свої вимоги, робити зауваження у переконливій формі;

3) з документами слід поводитися акуратно, у жодному разі не слити пальці та не загинати сторінки, заборонено робити жодні відмітки на сторінках наданого документу. У випадку роботи на вулиці коли йде

дощ чи сніг, перед перевіркою документів необхідно вживши заходів, що націлені на не зіпсування документу та інформації розміщеної в них (використати парасольою, зайти під накриття, сісти у службову машину).

4) поліцейському у ході перевірки необхідно звертати особливу увагу на правильність заповнення відповідних реквізитів документу. Наприклад, перевіряючи паспорт громадянина важливо зосередити увагу на обличчі особи та здійснити порівняльний візуальний аналіз із фотокарткою в документі, перевірити правильність заповнення усіх реквізитів, строк його дії, цілісність захисних елементів документу, відповідності серії та номеру паспорту перфорації на кожній його сторінці. За чинним законодавством громадянин має право надавати для підтвердження своєї особи е-документ з «Дії», у таких випадках також головне візуально перевірити відповідність фото документу і особи у якої перевіряють документи.

5) у процесі проведення заходу поліцейський має право ставити власнику документу контрольні питання, для більшої вірогідності, обов'язково звіряючи отримані відповіді із даними розміщеними в документі підтверджуючому його особу. Наприклад, спитати дату та місце народження. У разі коли відповіді не є вірними або було виявлено підробку правопорушнику пропонується продовження здійснення перевірки у відділенні поліції, надавши пояснення відносно виявлених фактів правопорушення.

Перевірку документів слід проводити на певній відстані від сторонніх громадян. Якщо ж в момент передачі документу особа випустила його із своїх рук та вони впали на підлогу чи землю, працівнику поліції необхідно запропонувати підняти їх й передати безпосередньо йому. У такий ситуації поліцейський повинен відступити на крок назад і обов'язково здійснити застережні заходи щодо можливої атаки з боку особи.

4.2.4 Особливості здійснення перевірки документів в умовах воєнного стану

Особливості здійснення перевірки документів в умовах воєнного стану, відзеркалено у Постанові Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 року № 1456 якою затверджено «Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень та житла громадян при забезпеченні заходів правового режиму воєнного стану»³⁶⁸, який набрав чинності 26 січня 2022 року.

³⁶⁸ Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Зазначеним нормативно-правовим актом, крім іншого, визначено механізм перевірки документів в осіб. У відповідності до п. 7 Порядку № 1456, уповноважена особа має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи:

- 1) якщо особа має зовнішні ознаки, схожі на ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;
- 2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;
- 3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом;
- 4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;
- 5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;
- 6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення;
- 7) порушення особою відповідних заборон, введених на території, де запроваджено правовий режим воєнного стану.

Отже, фактично для перевірки у водіїв документів, коли вони проїжджають блокпост, підставами можуть бути п.п. 2, 6 та 7 Порядку № 1456, проте чинним законодавством не передбачено інструкцій або положень, за якими можна виявити особу, яка «має намір вчинити правопорушення» або «причетна до вчинення правопорушення». У цьому випадку уповноважена особа керується своїм суб'єктивним внутрішнім переконанням та особистими відчуттями.

Під час здійснення перевірки документів осіб, поліцейський має діяти у відповідності до алгоритму тактичної комунікації, що є гарантією забезпечення безпеки громадян та особистої безпеки при застосуванні превентивних поліцейських заходів.

Зокрема, при перевірці документів поліцейський повинен діяти наступним чином:

- включити нагрудну камеру;
- представитися (назвати прізвище, посаду, спеціальне звання, за вимогою пред'явити службове посвідчення та назвати причину звернення);

- попередити осіб про використання технічних приладів та засобів, що мають функції відеозапису (відповідно до вимог ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію»);
- перевірити документи особи.

Питання для самоконтролю

1. При перевірці документів поліцейським особливе значення має забезпечення особистої безпеки, постійна комунікація з особою, правильність та послідовність дій, здатність утримувати психологічний контроль ситуації та власний емоційний стан, оперування правовою базою та головне - Мета перевірки документів, як превентивний захід.
2. Документи, що посвідчують особу.
3. Карта мігранта.
4. Посвідчення особи моряка.
5. Тимчасове посвідчення громадянина України.
6. Строки адміністративного затримання.
7. Проїзні документи біженця.
8. Процедура проведення поліцейським перевірки документів.
9. Перевірка документів під час режиму воєнного стану.
10. Документи, що посвідчують громадянство України.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
4. Нормативно-правові засади спілкування та перевірки документів, порядок проведення зовнішнього огляду речей та одягу особи (особистого огляду та огляду речей затриманої особи) : методичні рекомендації / Кол. авторів. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 32 с.
5. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень

- і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.02.2023).
8. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#top> (дата звернення 06.02.2023).
9. Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#top> (дата звернення 06.02.2023).
10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення 06.02.2023).
11. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», де окреслено особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#top> (дата звернення 06.02.2023).
12. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012. № 5492-VI. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

Словник основних термінів

Дипломатичний паспорт України – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну.

Дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Картка мігранта – документ, що оформляється іноземцю або особі без громадянства з метою створення та управління національною системою ідентифікації мігрантів.

Паспорт громадянина України – документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України на території України. Видається з 14 років.

Перевірка документів – дослідження уповноваженими особами Національної поліції паспортних чи інших документів громадян, іноземців та осіб без громадянства в разі підозри у вчиненні правопорушення, або у випадку роботи з потерпілим, свідками скоєного правопорушення, чи при встановленні їх дійсності й приналежності відповідній особі.

Посвідчення особи на повернення в Україну – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України, дає право на в'їзд в Україну. Видається закордонною дипломатичною установою громадянам України, особам без громадянства, які мають право на постійне проживання в Україні, іноземцям та особам без громадянства, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у випадках передбачених законом.

Посвідка на тимчасове проживання – документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує законні підстави для тимчасового проживання в Україні

Проїзний документ біженця – документ, що посвідчує особу та надає право особі, якій він оформлений, на виїзд з України і в'їзд в Україну.

Проїзний документ особи, якій надано додатковий захист – документ особи, якій надано додатковий захист, є документом, що посвідчує особу та надає право особі, якій він оформлений, на виїзд з України і в'їзд в Україну

Посвідчення особи моряка – документ, що посвідчує особу, оформляється і видається громадянину України, який може обіймати будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна) або працевлаштований на будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна), зареєстрованого в Україні чи в інших державах.

Службовий паспорт України – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну.

Тимчасове посвідчення громадянина України – документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України і видається особі, яка досягла чотирнадцятирічного віку, набула громадянства України та взяла зобов'язання припинити іноземне громадянство протягом

двох років з дня набуття громадянства України. Видається особі, яка проживає в Україні, розпорядником Реєстру за місцем проживання заявника, а в разі постійного проживання особи за кордоном – закордонною дипломатичною установою.

4.3 Опитування особи

4.3.1 Механізм використання превентивного заходу – опитування особи

Наявність в нормативно-правовому акті положень, які регулюють діяльність поліцейського при опитуванні особи, свідчить про відповідність діяльності Національної поліції до європейських стандартів, з урахуванням принципів демократії та гуманізму³⁶⁹.

Так ст. 49 Європейського кодексу поліцейської етики встановлює, що поліцейські розслідування повинні бути об'єктивними і справедливими. Вони повинні бути чутливими і гнучкими до особливих потреб осіб, таких як дітей, підлітків, жінок, меншин, включаючи етнічні меншини і вразливих осіб.

Розглянемо один із найбільш використовуваний поліцейськими превентивний захід- «опитування особи». Об'єктами спрямування такої превентивної діяльності, насамперед, будуть потенційна жертва, підозрюваний, свідки, поняті, спеціалісти та ін.

Механізм використання цього превентивного заходу регламентовано нормами ст. 33 Закону України «Про Національну поліцію»³⁷⁰:

1. Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень та їх можна отримати шляхом проведення опитування. Обсяг достатності інформації поліцейський визначає на власний розсуд з урахуванням конкретної ситуації.

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.

³⁶⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

³⁷⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

Згідно положень статті 33 Конституції України³⁷¹, кожній особі на території України гарантується свобода пересування. Тому особа має право відмовитись від запрошення на проведення опитування в поліцейському приміщенні.

2. Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

3. Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї законодавством України.

4. Під час спілкування з опитуваною особою поліцейський повинен демонструвати тактовність, етичність, чуйність, ввічливість. За необхідності повинен запропонувати особі гарантії безпеки, захисту та в необхідних випадках забезпечити конфіденційність спілкування.

5. Завданням поліцейського під час опитування особи є подолання психологічних бар'єрів, які можливо, виникають на початковому етапі спілкування, пропозиції, щодо надання інформації в процесі опитування.

4.3.2 Поняття та особливості опитування особи

Опитування особи – засіб спілкування працівника поліції з особою, мета якого отримання інформації від опитуємого про вчинені правопорушення або ті, що мають бути вчиненні, про осіб причетних до їх вчинення, про відомі інші події, які мають значення для протидії чи запобіганню злочинності, підтримання публічного порядку і громадської безпеки або ті, що належать до сфери діяльності поліцейських підрозділів.

Опитування особи – один із кроків у збиранні доказів, воно не повинно бути прив'язане до конкретного кримінального провадження, це головна його відмінність від допиту (результати допиту, а не опитування особи виступають доказами в суді).

При застосуванні цього поліцейського заходу особа не може вважатися такою, яка доставлена як правопорушник (ст. 259 КУпАП), піддана адміністративному затриманню (ст. 261–263 КУпАП), затриманою (статті 207–211 КПК України).

³⁷¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Суб'єктами опитування виступають працівники поліції, діяльність яких регламентована законом.

Дещо специфічним є опитування особи представником кримінальної поліції, бо воно здійснюється відповідно до спеціальної тактики і методики оперативно-розшукових заходів, проте, вони також різновид поліцейських заходів. Особа має право:

- відмовитись від запрошення на проведення опитування в поліцейському приміщенні, відповідно до ст. 33 Конституції України де гарантовано свободу пересування;
- відмовитися від надання інформації, за умови, що реалізація права на інформацію порушує духовні, громадські, економічні, політичні, соціальні, екологічні чи інші права, свободи, законні інтереси інших громадян чи юридичних осіб.

Поліцейський захід «опитування осіб» має на меті отримати під час бесіди інформацію з відповідей на поставлені питання, що відома їм про правопорушення чи причетних до події осіб. Під час розмови питання можуть ставитися відкрито чи мати «подвійне дно», але опитуваний відповідає на них тільки добровільно.

Цілком логічно, що ефективність отриманої інформації під час опитування залежить від планування та якості підготовки поліцейського до його проведення, зокрема:

- означити предмет опитування. Необхідно зібрати, проаналізувати та систематизувати існуючі данні, після наперед визначитись із предметом опитування (яку саме необхідно отримати інформацію та про що);
- визначитися в якому вигляді може бути отримана потрібна інформація та яким чином її здобути: шляхом гласного або негласного опитування носіїв інформації (правопорушника, жертви, свідків, сусідів, родичів, друзів, колег та ін.);
- обрати коло осіб, що можуть володіти необхідною інформацією. Потрібно визначити потенційні можливості, межі використання та ступінь достовірності джерела інформації;
- за можливості слід врахувати характер опитуваного, індивідуально-психологічні властивості, уподобання, мотиви, інтереси, позитивні та негативні якості, життєві цінності та принципи, домінуючі риси, пріоритети, сильні та слабкі сторони характеру, особливості темпераменту, спосіб життя, життєвий шлях, освіту, професію, соціальний статус, умови праці, його ставлення до правопорушення чи події. Доречно спиратися на знання типових форм поведінки людей;
- розробити план проведення опитування. Планування допомагає правильно організувати опитування та правильно визначити тактичні

завдання, які необхідно вирішити для отримання потрібної інформації. Зокрема виділити базові слова, ключові речення, продумати хід опитування та програму власних дій у різних ситуаціях, намагатися передбачити позицію співрозмовника, нюанси, що можуть вплинути на його перебіг та результат в умовах можливої протидії з боку опитуваного;

- визначитися із місцем проведення. Доцільно проводити опитування безпосередньо на місці події, проте можливо запросити до поліцейського приміщення, проте жертву краще опитувати в іншому місці де вона не відчуває загрози.

Якщо заявник чи потерпілий звернувся не на службу 102, а безпосередньо про поліцейського, зокрема дільничного офіцера поліції, з інформацією про вчинення правопорушення варто обов'язково зупинитися під час опитування на таких моментах:

- яке саме правопорушення було скоєно, де і в який час;
- чи є потерпілі і в якому вони стані, по необхідності здійснити виклик швидкої чи повідомити найближчий пункт надання медичної допомоги тощо;
- чи знає особу правопорушника заявник, з'ясувати їх кількість, особливі прикмети, де зараз знаходяться, звідки прибули, при втечі у який бік рухалися і який транспортний засіб використовували, його номерні знаки, які предмети використовували для вчинення правопорушення, послідовність злочинних дій, чи залишили за собою сліди, при крадіжці уточнити які речі і їх прикмети та ін.;
- чи є свідки даної події та чи знає їх заявник чи потерпілий;
- взнати дані особи заявника чи потерпілого (ПІБ, адреса проживання, номер телефону);
- звідки у заявника інформація про правопорушення, він є свідком події чи чув про нього від інших осіб.

Після проведеного опитування слід при необхідності зателефонувати в швидку, передати усю інформацію оператору служби 102, заповнити службову книжку та вирушати на місце події на закріплену за дільничним територію.

4.3.3 Опитування неповнолітніх осіб

Проведення опитування малолітньої особи віком до 14 років або неповнолітніх віком від 14 до 18 років допускається лише за участю батьків (одного з них), інших близьких родичів чи членів сім'ї, педагога чи психолога, законного представника (усиновлювача, опікуна, піклувальника), представників органів опіки й піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній.

Має свої особливості підготовки й проведення. Зокрема, представники неповнолітніх мають право ставити опитуваним особам перефразовані запитання, висловлювати заперечення проти окремих запитань, отримати роз'яснення з якою ціллю проводиться опитування (виключення становлять обставини за яких роз'яснення причин опитування перешкоджає реалізації повноважень поліції).

Важливе значення в ході проведення опитування особи відіграє тактика опитування неповнолітніх осіб. У відповідності до ст. 6 Сімейного кодексу України неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років.

Статтею 1 Закону України «Про охорону дитинства»³⁷² визначено, що дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше. Статтею 3 цього закону передбачено основні принципи охорони дитинства. Зокрема, всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами. У разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що особа є дитиною, до встановлення віку такої особи їй надається захист, передбачений для дитини згідно з цим Законом та іншими актами законодавства.

Конвенцією про права дитини (стаття 1) зазначає, що дитиною є кожна людська істота, що не досягла 18-річного віку, якщо згідно із законом, застосованим до цієї дитини, вона не досягає повноліття раніше.

Отже, вимоги законодавства щодо проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), усиновлювачів, опікунів чи піклувальників, інших близьких родичів чи членів сім'ї, а також представників органів опіки й піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, педагога або психолога визначають особливості підготовки й проведення опитування неповнолітньої особи віком від 14 до 18 років або малолітньої особи віком до 14 років.

Запрошення зазначеного переліку осіб для проведення опитування неповнолітнього не обмежується лише їх присутністю, а й передбачає

³⁷² Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. № 2402-III. Дата оновлення: 08.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 06.02.2023).

виконання ними певних обов'язків та надає їм певні права, такі як право ставити опитуваним особам запитання або висловлювати заперечення проти окремих із заданих неповнолітньому запитань.

Тактика проведення опитування неповнолітніх осіб має свої особливості, оскільки позитивне ставлення до такої категорії осіб, уміння слухати, майстерність говорити, налагодження та підтримання контактів, уміння привернути та утримати увагу, безперешкодно долати бар'єри спілкування та вирішувати конфліктні ситуації, ефективно впливати на осіб з метою бажаних змін поведінки, допоможуть працівникам поліції підвищити ефективність обміну та сприйняття інформації.

Серед тактичних прийомів, що застосовуються поліцейськими при опитуванні неповнолітньої особи, можна виділити наступні:

- при опитуванні законний представник неповнолітньої особи має допомогти налагодити контакт з дитиною, а не в примусовій формі заставляти давати відповіді поліцейському;
- при проведенні опитування використовувати зацікавленість неповнолітньої особи на довільні теми не пов'язані із темою розмови для встановлення психологічного контакту;
- враховувати схильність неповнолітніх осіб до перебільшення або до надмірної емоційності;
- опитування краще проводити на території неповнолітнього (це надає йому психологічної впевненості у своїх діях).

При цьому треба пам'ятати, що керувати діалогом має поліцейський. Для цього він повинен задавати питання, переважно відкриті; уважно слухати відповіді; занотовувати, записувати в протокол інформацію або окремі факти; слідкувати за поведінкою опитуваного, його ставленням до бесіди та окремих тем в її рамках; у випадку погіршення ставлення до теми або поліцейського, виконати дії по відновленню довіри опитуваного.

Закінчивши опитування, працівник поліції повинен: підсумувати отриману інформацію, запропонувати повідомити будь-яку інформацію йому особисто, якщо дитина згадає її після опитування; залишити свої контакти, завіривши дитину, що деталі, які він згадає будуть дуже важливими в розкритті правопорушення.

Отже, поліцейським, плануючи проведення опитування, необхідно пам'ятати, що ефективність процесу залежить від ретельності підготовки до цього заходу: у визначені його предмету, вивчені особи опитуваного, оцінки обстановки та місця де опитування проходить, визначені кінцевої мети, планування бесіди та ін.

Питання для самоконтролю

1. Опитування різних категорій осіб.
2. Поняття дитина.
3. Основні вимоги, щодо опитування осіб.
4. Суб'єкти, що беруть участь під час опитування осіб.
5. Опитування та допит.
6. Етапи проведення опитування осіб.
7. Мета опитування осіб поліцейськими.
8. Загальна характеристика опитування.
9. Опитування підозрюваної особи.
10. Права особи під час опитування.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
3. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення 06.02.2023).
4. Нормативно-правові засади спілкування та перевірки документів, порядок проведення зовнішнього огляду речей та одягу особи (особистого огляду та огляду речей затриманої особи) : методичні рекомендації / Кол. авторів. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 32 с.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).
6. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012. № 5492-VI. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. № 2402-III. Дата оновлення: 08.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Словник основних термінів

Дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Опитування особи – поліцейський захід збору інформації, шляхом звернення з питаннями до особи, тобто безпосереднього спілкування та фіксування відповіді опитуваного.

Малолітня особа – особа молодше 14 років.

4.4 Поверхнева перевірка

4.4.1 Поняття поверхневої перевірки та її форми

У ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію»³⁷³ розкрито механізм проведення превентивного заходу – поверхнева перевірка.

Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Мінка Т. П. підкреслює, що поверхнева перевірка є попереджувальною мірою, спрямованою на забезпечення особистої безпеки поліцейського, що становить перед собою ціль вилучення зброї та інших предметів у особи, які можуть бути використані ним для нападу на поліцейського та інших громадян; не потребує отримання санкції (дозволу суду) для її проведення та складання протоколу³⁷⁴.

Поверхнева перевірка особи, речі або транспортного засобу належать до превентивних поліцейських заходів, що спрямовані на запобігання або виявлення протиправних діянь, забезпечення публічного порядку та безпеки.

Поверхнева перевірка включає три форми: 1) здійснення візуального огляду особи, 2) проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом; 3) візуальний огляд речі або транспортного

³⁷³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

³⁷⁴ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с., 217С.

засобу. Під візуальним оглядом особи, транспортного засобу або речі необхідно розуміти такий їх спосіб перевірки, який здійснюється за допомогою органів зору, з метою аналізу та оцінки ризиків щодо можливої виявлення ознак їх причетності до вчинення правопорушення та/або отримання інформації, необхідної для виконання поліцейських повноважень (безконтактна поверхнева перевірка).

Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Приклад. Свідки бачили, що правопорушник наніс жертві колоті рани, при цьому на вбранні правопорушника залишились плями крові. Правопорушник був одягнений у сорочку синього кольору. Саме поверхнева перевірка надасть можливість встановити правопорушника.

Зупинення особи є складовою поверхневої перевірки, адже остання, крім візуального огляду, навряд чи можлива без зупинення особи.

Поліцейський має право зупинити особу чи транспортний засіб для здійснення поверхневої перевірки, проте важливо, щоб для застосування даного поліцейського заходу був достатній привід і проходить вона швидко з мінімальними витратами часу, декілька хвилин. При проведенні поверхневої перевірки транспортного засобу, його салону чи багажника, поліцейському надано право вимагати відкрити багажник, двері салону автомобіля. У цей час особа не вважається затриманою особою. Разом з тим якщо було виявлено сліди вчинення правопорушення то залежно від обставин до особи може бути застосоване відповідно до ст.ст. 261–263 КУпАП³⁷⁵ – адміністративне затримання чи відповідно ст. 208 КПК України³⁷⁶ особу буде затримано. Поверхнева перевірка, що пов'язана з проведенням рукою по поверхні вбрання особи, є контактною, а значить, має проводитися поліцейським однієї статі з оглядуваною особою. У невідкладних випадках поверхневу перевірку особи може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу. Очевидно, що перелік відповідних приладів або засобів має бути визначений Міністерством внутрішніх справ України. При цьому, відповідні технічні засоби повинні мати свідоцтво про реєстрацію та свідоцтво про його повірку.

³⁷⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.02.2023).

³⁷⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

4.4.2 Випадки здійснення поверхневої перевірки

Здійснення поліцейським поверхневої перевірки речі або транспортного засобу можливо в наступних випадках:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

Якщо було виявлено під час поверхневої перевірки будь-які сліди правопорушення поліцейський повинен забезпечити їх схоронність та огляд, викликати на місце події слідчо-оперативну групу працівники якої проводять огляд відповідно до вимог статті 237 КПК України³⁷⁷.

Поверхнева перевірка може мати два варіанти виконання:

1) безконтактна поверхнева перевірка (візуальна перевірка) – це візуальний огляд особи, предмету, речі, транспортного засобу, його салону чи багажника,

2) контактна поверхнева перевірка:

- перевірка через проведення по поверхні одягу перевіряємої особи рукою для прощупування через вбрання на предмет небезпечних предметів чи підозрілих речей.

- перевірка через проведення по поверхні одягу перевіряємої особи спеціальними приладами чи засобами з метою виявлення небезпечних предметів чи підозрілих речей.

³⁷⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).

Важливо. Поверхнева перевірка у невідкладних випадках, навіть у разі коли об'єкт і суб'єкт перевірки різної статі, може здійснюватися будь-яким поліцейським але з використанням спеціального приладу чи засобу.

Як підкреслює О. І. Ульянов, підставами, які у своїй сукупності передбачають ухвалення рішення про необхідність зупинення та поверхневої перевірки особи, є такі: 1) наявність інформації, яку надано у встановленому порядку поліції (поліцейському) у формі звернення (повідомлення); 2) наявність інформації, яка є результатом об'єктивної оцінки поліцейським слідів на особі, речі або транспортному засобі; 3) застання поліцейським особи під час вчинення правопорушення; 4) самостійне виявлення поліцейським ознак правопорушення під час законної реалізації інших поліцейських заходів; 5) наявність фактичних даних, отриманих внаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів³⁷⁸.

Перед перевіркою особі потрібно запропонувати на добровільних засадах пред'явити наявні у неї при собі документи, речі та їх вміст. Аналогічні дії виконуються при перевірці транспортного засобу. Поліцейський не має права в рамках даної перевірки самостійно засовувати руку в кишеню, сумку чи піднімати тент в багажнику автомобіля. Проте особа має самостійно, на його вимогу, відкрити багажник, салон авто, бардачок, показати йому вміст сумки, кишень, автоаптечки, після чого поліцейський тільки візуально має оглядати виявлені речі.

Поліцейський має право, в межах своєї компетенції, вилучати тільки речі та документи, що мають значення для кримінального провадження і вважаються тимчасово вилученим майном.

У ході проведення поверхневої перевірки варто забезпечити безпеку особи, усунути можливі загрози життю і здоров'ю людини, її честі і гідності.

Не можна розголошувати інформацію, яка стала відомою працівнику поліції під час здійснення даного поліцейського заходу. Зокрема, у Резолюції 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку»³⁷⁹ визначено, що при виконанні своїх обов'язків посадові особи по підтриманню правопорядку поважають і захищають людську гідність і підтримують і захищають права людини по відношенню до всіх осіб.

³⁷⁸ Ульянов О. І. Лекційний матеріал до теми «Превентивні поліцейські заходи». URL: https://oduvv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Tema_-3_Preventivni_politsejs_ki_zahodi_orig.pdf (дата звернення 06.02.2023).

³⁷⁹ Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: [https://zakon.cc/law/document/read/995_282_\(дата_звернення_06.02.2023\)](https://zakon.cc/law/document/read/995_282_(дата_звернення_06.02.2023)).

4.4.3 Алгоритм дії поліцейського під час проведення поверхневої перевірки

Наведемо приблизний алгоритм дій поліцейського під час проведення поверхневої перевірки:

1) привітатися з особою на державній мові, після, приклавши руку до головного убору, чітко назвати своє прізвище, посаду, спец. звання, за вимогою особи пред'явити службове посвідчення утримуючи його в своїх руках, надавши можливість ознайомитися з вміщеною в ньому інформацією;

2) звертатися до особи з повагою, на «Ви», назвати мету і причину проведення даного поліцейського заходу, повідомити свої вимоги, робити зауваження у переконливій формі;

3) забезпечити безпеку особи, усунути можливі загрози життю і здоров'ю людини (відвести від дороги на безпечну відстань тощо).

4) обрати спосіб контактної чи безконтактної перевірки.

5) запропонувати громадянину самостійно показати свої особисті речі, їх вміст чи транспорт;

6) при застосуванні поверхневої перевірки підозрілої особи необхідно подбати про особисту безпеку.

Важливо. Обов'язково необхідно звертати увагу перед наближенням до особи на положення її ніг. Вони повинні бути дещо розведені у сторони так, щоб громадянин став одного зросту із поліцейським. А наблизившись до особи, має використовувати один із способів проведення поверхневої перевірки – стоячи, коли руки за спиною; стоячи, коли руки за головою та ін.;

7) проводячи рукою по поверхні одягу особи, здійснює контактну поверхневу перевірку;

8) при перевірці транспортного засобу, використовується візуальний огляд зовні та усереднені авто (салону, бардачка, багажника). За необхідності пропонує водію відкрити кришку багажника, двері салону. Обов'язково дотримуватися особистої безпеки поліцейського;

9) поліцейський за умови виявлення під час поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення повинен забезпечити їх зберігання, цілісність.

На практиці поліцейський може застосовувати поверхневу перевірку та огляд, це різні поліцейські заходи.

Проведення особистого огляду та огляду речей складається протокол, у якому відповідно п. 12 розділу III Інструкції з оформлення матеріалів

про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 р. № 1376³⁸⁰ зазначаються:

- дата, час, місце його складення;
- посадова особа органу поліції, яка його склала (повністю, без скорочень);
- прізвища, імена та по батькові, місця проживання двох понятих (повністю, без скорочень);
- прізвище, ім'я, та по батькові (повністю, без скорочень), місце проживання особи, яку оглядають та у якої оглядають речі, цінності, документи, що є знаряддям або об'єктом правопорушення;
- індивідуальні ознаки речей, цінностей, документів;
- місця та обставини виявлення.

Протокол особистого огляду та огляду речей підписує особа, яку було піддано оглядові та у якої оглядали речі, поняті та посадова особа органу поліції, яка його склала.

Про особистий огляд та огляд речей особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення чи в протоколі про адміністративне затримання, де зазначаються:

- прізвища, імена та по батькові, місця проживання двох понятих;
- перелік речей, що оглядаються, та предметів одягу, що є на особі на час її затримання;
- відомості щодо наявності або відсутності у затриманої особи тілесних ушкоджень. Якщо виявлено тілесні ушкодження, потрібно зазначити, на яких саме частинах тіла вони є та їх характер (синці, подряпини, різані рани тощо).

Якщо від затриманої особи під час проведення особистого огляду, огляду речей надходять скарги чи робляться нею зауваження у протоколі про адміністративне затримання необхідно зробити відповідний запис із зазначенням їх суті.

У протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються час надання медичної допомоги, номер бригади швидкої медичної допомоги, прізвище та ініціали лікаря, до якого закладу охорони здоров'я направлено затриманого.

³⁸⁰ Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015. р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Відповідно до норм Закону України «Про боротьбу з тероризмом»³⁸¹: у районі проведення антитерористичної операції, посадові особи, залучені до операції, мають право: затримувати та доставляти в органи Національної поліції осіб, що вчинили або вчиняють правопорушення чи інші дії, які перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до антитерористичної операції, або дії, пов'язані з несанкціонованою спробою проникнення у район проведення антитерористичної операції та перешкоджання її проведенню.

Заходи безпеки поліцейського під час проведення огляду:

- зовнішній огляд речей і одягу слід робити негайно після затримання особи, підозрюваної у вчиненні правопорушення, або в більш зручний момент, коли можливо отримати допомогу від інших поліцейських, працівників служби охорони, представників громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, добровільних формувань територіальної громади, або громадян;
- для проведення зовнішнього огляду речей та одягу необхідно подати перевіряемій особі команду: «Руки вгору!», наказати повернутися обличчям до стіни (дерева, стовпа і тощо) і опертися об неї руками, широко розставити ноги і нахилитися вперед;
- швидко прощупати із зовнішньої сторони одяг затриманого: кишені, рукава, пояс, звернути увагу на взуття, з метою виявлення та вилучення зброї та інших предметів, які можуть бути використані затриманими для нападу на поліцейських;
- в окремих випадках, коли є підстава підозрювати, що знаряддя злочину можуть бути замасковані (замаскована зброя, міститься в авторучці, парасольці; колючо-ріжуча, ударно-роздробна фіксується гумкою до одягу або тіла в плечовій та інших областях тощо), зовнішній огляд одягу і речей проводять з особливою уважністю;
- оглядати одяг і взуття потрібно з обережністю щоб не ушкодити руки лезом ножа чи бритви, які можуть знаходитися в них;
- не дозволяти особам, які оглядаються, самим діставати речі з кишень;
- під час проведення зовнішнього огляду слід уважно стежити за кожним рухом особи, відносно якої проводиться перевірка. Якщо є службово-розшуковий собака, то він повинен знаходитись у 2–3 метрах від перевіряемого, виконувати команду «Охороняти!»;

³⁸¹ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення 06.02.2023).

- оглянути по змозі місце, де знаходився правопорушник у момент затримання і під час проведення зовнішнього огляду, з метою виявлення викинутих ним предметів, що можуть бути речовими доказами у справі;

- вилучені під час зовнішнього огляду документів, зброю та інші предмети здати оперативному черговому по органу Національної поліції, або слідчо-оперативній групі.

Для забезпечення безпеки поліцейського та оточуючих основні положення підозрюваного під час проведення огляду можуть бути наступними:

- стоячи упором о стіну (дах легкового автомобіля, ін.);
- стоячи на колінах;
- вимагати від особи обпертися руками на стінку чи іншу опору під кутом, обернувшись лицем до стіни, відставивши ноги якомога далі від опори;

- поставити свою ногу між ногами затриманого, для того, щоб у разі опору можна було б нанести цією ногою удар знизу.

У разі невиконання особою вимог поліцейського, передбачених ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію», такі дії тягнуть за собою відповідальність за нормами ст. 185 КУпАП, та класифікуються як злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків.

Питання для самоконтролю

1. Зупинення особи, як складова поверхневої перевірки.
2. Форми поверхневої перевірки.
3. Візуальний огляд особи.
4. Особливості проведення огляду транспортного засобу.
5. Підстави, які передбачають ухвалення рішення про необхідність зупинення та поверхневої перевірки особи.
1. Етапи проведення поверхневої перевірки.
2. Мета перевірки транспортного засобу.
3. Особливості контактної поверхневої перевірки.
4. Розташування підозрюваної особи під час здійснення огляду особи.
5. Заходи безпеки поліцейського під час проведення огляду особи.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

2. Підстави зупинення транспортного засобу. Повноваження поліцейського та права водія. *Сайт Безплатної правової допомоги*. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення 06.02.2023).
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
4. Ульянов О. І. Лекційний матеріал до теми «Превентивні поліцейські заходи». URL: https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Tema_-_3._Preventivni_politsejs_ki_zahodi.orig.pdf (дата звернення 06.02.2023).
5. Мех Ю. В, Уварова М. В. Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 11. С. 482–485.
6. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення 06.02.2023).
7. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).
8. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції ї: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015. р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення 06.02.2023).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 06.02.2023).
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.02.2023).
11. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#top> (дата звернення 06.02.2023).
12. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Дата оновлення: 14.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

13. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення 06.02.2023).

Словник основних термінів

Візуальний огляд особи, транспортного засобу або речі – це такий їх спосіб перевірки, який здійснюється за допомогою органів зору, з метою аналізу та оцінки ризиків щодо можливої виявлення ознак їх причетності до вчинення правопорушення та/або отримання інформації, необхідної для виконання поліцейських повноважень (безконтактна поверхнева перевірка).

Огляд транспортного засобу – захід забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, що можуть проводитися в установленому порядку, що визначено статтею 264 КУпАП.

Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

4.5 Зупинення транспортного засобу

4.5.1 Поняття транспортного засобу та підстави його зупинення

Діяльність учасників дорожнього руху спрямована на реалізацію насущної суспільної потреби в просторовому переміщенні людей, предметів, засобів і продуктів їх праці в межах свободи пересування, в тому числі за допомогою транспортного засобу. При цьому, як уявляється, основним критерієм, що визначає якість задоволення вказаної вище потреби, є витрати часу.

У п. 1.10 ПДР України зазначається, що транспортний засіб – це пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів³⁸².

³⁸² Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Дата оновлення: 14.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Зупинення транспортного засобу слід розцінювати як обмеження свободи громадянина на певний час, тому дії працівника Національної поліції повинні бути чітко регламентовані та відповідати міжнародним стандартам.

Відповідно до п. 54 Європейського кодексу поліцейської етики, обмеження свободи осіб має бути настільки обмеженою, наскільки це можливо, і проводитися з урахуванням гідності, уразливості і особистих потреб кожного затриманого³⁸³.

Транспортний засіб є об'єктом підвищеної небезпеки, а тому так важливо упорядкувати суспільні відносини в сфері безпеки дорожнього руху. Відповідно цього у ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію»³⁸⁴ окреслено підстави щодо такого поліцейського заходу, як зупинення транспортного засобу.

Поліцейські можуть зупиняти транспортні заходи за допомогою:

- сигнального диску із червоним сигналом або світлоповерточем чи рукою, яка вказує на конкретний транспортний засіб і подальше його місце зупинки;
- увімкнення пробліскowego маячка синьо-червоного кольору та спеціального звукового сигналу;
- гучномовного пристрою;
- спеціального екрана (табло), на якому зазначено вимогу про зупинку транспортного засобу.

Відповідно до норм Постанови Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху»³⁸⁵ поліцейський не має право зупиняти транспортний засіб жезлом, оскільки він повинен використовуватися лише для регулювання дорожнього руху.

Поліцейський має право зупиняти транспортні засоби у разі:

- 1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;
- 2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- 3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди,

³⁸³ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с. С.181.

³⁸⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

³⁸⁵ Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Дата оновлення: 14.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;

4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв;

10) якщо зупинка транспортного засобу, який зареєстрований в іншій країні, здійснюється з метою виявлення його передачі у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту;

11) якщо є наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених.

4.5.2 Обов'язки поліцейського під час зупинення транспортного засобу

Поліцейський зобов'язаний зупиняти транспортні засоби у разі:

1) якщо є інформація, що свідчить про порушення власником транспортного засобу митних правил, виявлені митними органами відповідно до Митного кодексу України, а саме: порушення строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту іншого транспортного засобу особистого користування, використання такого транспортного засобу для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, розкомплектування чи передачу у володіння, користування або розпорядження такого транспортного засобу особам,

які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту;

2) якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб, який зареєстрований в іншій країні, не зареєстрований в Україні у встановлені законодавством строки чи перебуває на території України з порушенням строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту, чи використовується для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, чи переданий у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту.

Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.

Відповідно до норм Постанови Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху»³⁸⁶ водій на вимогу поліцейського зобов'язаний зупинитися відповідно дотримуючись приписів правил дорожнього руху, навіть за умови вимоги працівником поліції України зупинитися негайно.

Під час зупинки транспортного засобу поліцейський зобов'язаний без будь яких затримок підійти до водія, не змушувати його чекати та витрачати час. Водій транспортного засобу повинен пред'явити для перевірки документи та надати можливість здійснити перевірку номерів вузлів і агрегатів, комплектність авто. При цьому виходити з салону автомобілю водію не обов'язково, наприклад, він може відкрити капот з салону. Водій має право не надавати в руки поліцейського документи, достатньо пред'явити їх в розгорнутому вигляді. Відповідно до норм ст. 16 Закону України «Про дорожній рух»³⁸⁷ вимога поліцейського передати йому у руки документи є протиправною. Зміст цієї статті передбачає зобов'язання поліцейського привітатися, назвати свою посаду, звання та прізвище. Водій має право впевнитися в наявності поліцейського посвідчення та ознайомитися із інформацією розміщеною в ньому, проте поліцейський не має право надавати його в руки інших осіб. Поліцейський повинен чітко роз'яснити причину зупинки транспортного засобу та суть скоєного правопорушення, якщо воно мало місце бути (ч. 2 ст. 35 Закону

³⁸⁶ Про Правила дорожнього руху: Постанова Кабінету міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Дата оновлення: 14.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

³⁸⁷ Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#top> (дата звернення 06.02.2023).

України «Про Національну поліцію»). Водій має право записати номер автомобілю на якому несе службу поліцейський, здійснювати аудіо-відеофіксацію його дій.

Отримання від водія пояснень чи відповідей на питання: «Звідки та куди йдете?», «Який був знак?», «Чи знаєте пункт ... правил?» тощо відбувається на добровільній zasadі водія, він має право не надавати ні пояснень ні відповідей поліцейському (ст. 63 Конституції України)³⁸⁸.

Поліцейський також має право застосувати наступні примусові заходи: 1) тимчасове вилучення посвідчення водія, 2) тимчасове затримання транспортних засобів, 3) відсторонення осіб від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Проте обов'язково слід довести при цьому до відома водія нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 року № 1456 затверджено «Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень та житла громадян при забезпеченні заходів правового режиму воєнного стану»³⁸⁹, яка окреслює специфіку забезпечення заходів правового режиму воєнного стану.

4.5.3 Зміни до порядку зупинення транспортних засобів під час дії режиму воєнного стану

Деякі зміни щодо зупинки транспортного засобу відбулися під час введення в Україні режиму воєнного стану. Так зупинити транспортний засіб поліцейський має право у таких випадках:

- у разі порушення водієм Правил дорожнього руху;
- за умови очевидних ознак, що свідчать про технічну несправність;
- за наявності інформації про причетність водія або пасажирів до

вчинення дорожньо-транспортної пригоди, адміністративного чи кримінального правопорушення;

³⁸⁸ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).

³⁸⁹ Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

- за наявності інформації про те, що транспортний засіб або вантаж може бути об'єктом чи знаряддям вчинення дорожньо-транспортної пригоди, адміністративного або кримінального правопорушення;
 - у разі коли транспортний засіб перебуває у розшуку;
- за необхідності здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, адміністративного або кримінального правопорушення, свідками якого вони стали чи могли б бути;
 - за необхідності залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху;
 - у разі необхідності залучити водія транспортного засобу як свідка у ході оформлення протоколу про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортної пригоди;
 - за умови необхідності обмеження або заборони руху транспортних засобів;
 - у разі якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку;
 - якщо водій порушує порядок визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових чи звукових сигнальних пристроїв;
 - під час проїзду транспортного засобу через блокпости чи контрольні пункти в'їзду-виїзду³⁹⁰.

Ці норми майже повністю дублюють положення ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію», проте з'являється нова підстава – проїзд через блокпости та контрольні пункти в'їзду-виїзду.

При зупиненні транспортного засобу поліцейським, відповідно до п. 2.4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху»³⁹¹ водій повинен пред'явити для перевірки наступні документи:

а) посвідчення водія на право керування транспортним засобом відповідної категорії;

б) реєстраційний документ на транспортний засіб (для транспортних засобів Збройних Сил, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Держспецтрансслужби, Держспецзв'язку, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – технічний талон);

³⁹⁰ Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

³⁹¹ Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Дата оновлення: 14.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).

в) у разі встановлення на транспортних засобах пробліскових маячків та (або) спеціальних звукових сигнальних пристроїв – дозвіл, виданий уповноваженим органом МВС, а у разі встановлення пробліскового маячка оранжевого кольору на великогабаритних та великовагових транспортних засобах – дозвіл, виданий уповноваженим підрозділом Національної поліції;

г) на маршрутних транспортних засобах – схему маршруту та розклад руху; на великовагових і великогабаритних транспортних засобах та транспортних засобах, що здійснюють дорожнє перевезення небезпечних вантажів, – документацію відповідно до вимог спеціальних правил;

г) чинний страховий поліс (страховий сертифікат «Зелена картка») про укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів або чинний внутрішній електронний договір зазначеного виду обов'язкового страхування у візуальній формі страхового поліса (на електронному або паперовому носії), відомості про який підтверджуються інформацією, що міститься в єдиній централізованій базі даних, оператором якої є Моторне (транспортне) страхове бюро України. Водії, які відповідно до законодавства звільняються від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів на території України, повинні мати при собі відповідні підтвердні документи (посвідчення);

д) у разі встановлення на транспортному засобі розпізнавального знака «Водій з інвалідністю» – документ, що підтверджує інвалідність водія або пасажирів (крім водіїв з явними ознаками інвалідності або водіїв, які перевозять пасажирів з явними ознаками інвалідності).

Огляд транспортного засобу – захід забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, що можуть проводитися в установленому порядку, що визначено статтею 264 КУпАП. Уповноважені посадові особи органів Національної поліції, мають право на огляд транспортного засобу з наступних підстав:

- за умови коли водій або власник транспортного засобу вчинили адміністративне правопорушення;
- за умови якщо автомобіль містить такі ознаки, що свідчать про вчинення правопорушення;
- при наявності конкретної орієнтування на автомобіль чий номерні знаки були зафіксовані при скоєнні адміністративного правопорушення.

Огляд автотранспорту здійснюється у присутності його власника. За умови якщо невідкладна ситуація транспортний засіб може бути оглянутий за умови участі двох понятих коли відсутній власник.

У разі огляду транспортного засобу, повинен бути складений протокол про адміністративне правопорушення, один екземпляр якого поліцейський повинен надати водію.

Проведення особистого огляду та огляду речей складається протокол, у якому відповідно Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, що затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 р. № 1376³⁹².

Працівник поліції уповноважений здійснити обшук транспортного засобу лише на підставі ухвали суду у кримінальному провадженні.

Поліцейський, що входить до групи яка проводить антитерористичну операцію, на підставі наданого права Законом України «Про боротьбу з тероризмом»³⁹³, може здійснювати в районі проведення антитерористичної операції особистий догляд громадян, огляд речей, що при них знаходяться, транспортних засобів та речей, які ними перевозяться.

Вимога поліцейського про зупинення транспортного засобу на законних підставах є обов'язковою для всіх учасників дорожнього руху.

У разі невиконання таких вимог поліція здійснює переслідування та зупинення транспортного засобу.

Під час переслідування транспортного засобу:

- патрульний поліцейський обов'язково вмикає відповідні світові та сигнальні засоби на патрульному автомобілі;
- про здійснення переслідування обов'язково повідомляє диспетчера (чергового) та безпосереднього керівника, із зазначенням марки, моделі, кольору, державного номерного знака переслідуваного транспортного засобу;
- через гучномовець закликає водія переслідуваного транспортного засобу зупинитися;
- про напрям і характер руху переслідуваного транспортного засобу систематично доповідає черговому.

У процесі переслідування:

- не рекомендується здійснення контакту транспортних засобів;
- переслідування здійснюється виключно в разі крайньої необхідності (відвернення небезпеки для громадян) і після погодження безпосереднім керівником;

³⁹² Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015. р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення 06.02.2023).

³⁹³ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення 06.02.2023).

- вогнепальна зброя може застосовуватися лише в крайніх випадках, і якщо патрульний переконаний в ефективності її застосування;

- переважним способом зупинення переслідуваного транспортного засобу є його блокування іншими патрульними автомобілями, а завданням екіпажу, який здійснює його переслідування, є постійне спостереження за ним;

- дозволяється порушення правил дорожнього руху, тільки якщо це не створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху і громадян.

При переслідування поліцейськими мають бути оцінені можливі ризики, а саме:

- характер зупинки;
- кількість пасажирів;
- поведінка водія та пасажирів;
- тип транспортного засобу;
- можлива наявність зброї;
- пора року, час доби, місце, в якому можливо безпечно здійснити переслідування та блокування автомобіля.

Після зупинки переслідуваного транспортного засобу необхідно:

- наказати водієві зупинити двигун, тримати руки на виду і вийти з транспортного засобу;
- контролювати поведінку водія, подаючи чіткі команди;
- контролювати поведінку пасажирів;
- наказати водієві пройти до патрульного автомобіля;
- не заважати офіцеру, який вступає в контакт з водієм, подавати команди і контролювати правопорушника;
- один офіцер відповідальний за фізичний контроль підозрюваного, в той час як інші контролюють пасажирів (за наявності) та автомобіль.

Питання для самоконтролю

1. Поняття транспортний засіб.
2. Види транспортних засобів.
3. Водій транспортного засобу.
4. Підстави зупинення транспортного засобу.
5. Мета зупинення транспортного засобу.
6. Права поліцейського, щодо зупинення транспортного засобу.
7. Примусові заходи, під час зупинення транспортних засобів.
8. Оцінка ризиків поліцейськими при переслідуванні транспортних засобів.

9. Права водія, під час зупинки транспортних засобів.
10. Підстави зупинення транспортного засобу, під час дії режиму воєнного часу.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
3. Підстави зупинення транспортного засобу. Повноваження поліцейського та права водія. *Сайт Безплатної правової допомоги*. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення 06.02.2023).
4. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
5. Мех Ю. В, Уварова М. В. Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 11. С. 482–485.
6. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення 06.02.2023).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.02.2023).
8. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#top> (дата звернення 06.02.2023).
9. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. Дата оновлення: 14.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).
10. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення 06.02.2023).
11. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#top> (дата звернення 06.02.2023).

12. Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#top> (дата звернення 06.02.2023).
13. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення 06.02.2023).
14. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», де окреслено особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#top> (дата звернення 06.02.2023).
15. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-201-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.02.2023).
16. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015. р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Словник основних термінів

Водій – особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії. Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі.

Зупинка (транспортного засобу) – припинення руху транспортного засобу на час до 5 хвилин або більше, якщо це необхідно для посадки (висадки) пасажирів чи завантаження (розвантаження) вантажу, виконання вимог цих Правил (надання переваги в русі, виконання вимог регулювальника, сигналів світлофора тощо).

Транспортний засіб – це пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів.

4.6 Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію

4.6.1 Підстави застосування превентивного поліцейського заходу: залишити місце і обмеження доступу на визначену територію

Для забезпечення публічного порядку і публічної безпеки під час надзвичайних обставин, вчасного реагування на ті чи інші антигромадські діяння, поліцейські наділені повноваженнями застосовувати такий превентивний поліцейський захід як вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію (ст. 36 Закону України «Про Національну поліцію»³⁹⁴).

1. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

2. Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.

Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію може охоплювати, наприклад, такі моменти:

- залишення певного визначено місця на певний строк – використовують у межах термінового заборонного припису чи обмежувального припису; під час надзвичайної ситуації;
- заборону або обмеження доступу до певної визначеної території чи об'єктів – використовують у разі забезпечення охорони життя і здоров'я людей, публічної безпеки і порядку, збереження та фіксування слідів правопорушення; під час надзвичайної ситуації. Окремим пунктом слід розглянути захід обмеження доступу до певної визначеної території чи об'єктів до осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, за постановою суду (ст. 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільнених з місць позбавлення волі», що полягають у: забороні виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може

³⁹⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

перевищувати восьми годин на добу; забороні перебування у визначених місцях району (міста); забороні виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста);

- заборону або обмеження руху транспортних засобів та пішоходів на певних ділянках автодоріг та вулиць, з метою забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя й здоров'я, зменшення кількості жертв використовують: під час затримання правопорушників; якщо трапилася дорожньо-транспортна пригода, техногенна аварія чи інша надзвичайна ситуація (землетруси, повені, територія бойових дій, ремонт дороги, пошкодження газової мережі, пожежа тощо); проведення масових заходів (демонстрації, змагання, мітинги, масові походи) та інше.

За умови неактуальності застосування тимчасового обмеження пересування особи чи доступу на визначену територію то такий захід припиняється негайно.

Найчастіше такий превентивний поліцейський захід як вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію застосовується під час проведення масових заходів.

4.6.2 Методи і прийоми несення служби працівниками поліції під час проведення масових заходів

Завдання щодо сприятливих умов проведення масових заходів вирішується комплексно, на основі узгоджених дій усіх підрозділів поліції з урахуванням форм і методів їх роботи, розмежування компетенції та відповідальності.

Під час проведення масових заходів поліцейськими застосовуються методи і прийоми несення служби з охорони публічного порядку і суспільної безпеки, серед яких – регулювання та перешкоджання, які відносяться до превентивних заходів.

Регулювання – цей прийом використовується під час пересування громадян, що прибувають до місця проведення масового заходу, у період його проведення і після закінчення його. Поліцейські регулюють рух глядачів з метою рівномірного розподілу їх при вході в будинки, споруди, особливу увагу, звертаючи при цьому на недопущення скупчення мас у вузьких проходах. Також здійснюється регулювання руху транспорту.

Перешкоджання – вказаний прийом використовується з метою недопущення проникнення окремих осіб на визначену територію. Поліцейські дислокуються на підступах до місць проведення заходів, навколо споруджень для проведення масових заходів, оглядових майданчиків, спортивних споруджень і не дозволяють входити в ту чи іншу зону

неорганізованим глядачам, особам у стані алкогольного сп'яніння, стороннім особам тощо.

Організація охорони правопорядку та публічної безпеки під час проведення масових заходів передбачає:

- а) на вулицях, площах, у парках, скверах:
 - по зовнішньому периметру території проведення заходу – недопущення проходу до місця заходів осіб, які знаходяться в стані сп'яніння, мають предмети, які можна використати для нанесення тілесних ушкоджень; забезпечення безперешкодного проходу місцевих жителів до своїх помешкань, а працівників установ, підприємств, організацій до місця роботи; створення поліцейських ланцюгів перед шляхами пересування протидіючих груп громадян; проїзд автотранспорту;
 - охорону важливих об'єктів, що знаходяться поблизу проведення, шляхом обмеження доступу до них;
 - поступову (планомірно) евакуацію визначеними шляхами учасників і глядачів заходу після його завершення, організовану посадку та безпечний проїзд комунальним транспортом;
- б) під час піших походів:
 - завчасне відведення транспорту від маршруту проведення заходу;
 - можливість зміни руху учасниками заходу від раніше визначеного маршруту;
 - можливість блокування проїжджої частини вулиць.

Для здійснення ефективної протидії порушенням публічного порядку, мінімізації ризиків публічної безпеки під час проведення масових заходів та вибору найоптимальніших управлінських рішень у кожній конкретній ситуації, Національною поліцією застосовується превентивний поліцейський захід як вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію.

При цьому вимоги поліцейського з питань охорони публічного порядку є обов'язковими для виконання як службовими особами, так і громадянами, особливо, якщо вони перешкоджають здійсненню їх повноважень.

На місці вчинення малозначного адміністративного порушення поліцейський має право зробити усне зауваження, однак при вчиненні правопорушень у сфері публічного порядку він має повноваження застосувати заходи адміністративного примусу.

Відповідно ст. 15 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»³⁹⁵ поліцейські, що залучені проведення антитерористичної операції мають

³⁹⁵ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення 06.02.2023).

право у районі її здійснення: тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях та дорогах, не допускати транспортні засоби, у тому числі транспортні засоби дипломатичних представництв і консульських установ, та громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, виводити громадян з окремих ділянок місцевості та об'єктів, відбуксировувати транспортні засоби.

4.6.3 Застосування поліцейськими заходів щодо залишення місця і обмеження доступу на визначену територію під час введення режиму надзвичайного (військового) стану

Під час введення правового режиму надзвичайного стану та військового стану, що несе пряму загрозу життю громадян, поліцейські можуть вживати заходи залишити місце і обмеження доступу на визначену територію, виключно у тих межах, що зумовлено гостротою становища, але за умови, що це не суперечить зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану»³⁹⁶ надзвичайний стан може бути введений у разі:

- 1) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;
- 2) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;
- 3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;
- 5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;
- 6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- 7) необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади.

³⁹⁶ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#top> (дата звернення 06.02.2023).

Зокрема в Указі Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»³⁹⁷ зазначено: У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст. ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України³⁹⁸, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Відповідно до норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Наприклад, відповідно п. 5 ч. 1 ст. 8 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» було запроваджено комендантську годину: забороняється перебувати на вулицях та у громадських місцях протягом визначеного періоду часу (зазвичай це період ночі), за виключенням осіб які мають спеціальні перепустки чи посвідчення, а також вимога встановлювати спеціальний режим світломаскування.

Під час воєнського стану поліцейський має право на здійснення вимагання залишити певне місце і обмежування людей у доступі на визначену територію у ситуаціях коли на певних визначених територіях (деокупованих територіях, місцевостях, де ведуться активні бойові дії та ін.):

- запроваджено комендантську годину;
- проведення евакуації населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю.

³⁹⁷ Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#top> (дата звернення 06.02.2023).

³⁹⁸ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.02.2023).

Таким чином законодавством врегульовано ситуації, коли поліцейський має право на законних підставах вимагати залишити певне місце і обмежувати людину у доступі на визначену територію.

Питання для самоконтролю

1. Поняття обмеження доступу на визначену територію.
2. Підстави вимагати залишити певне місце і обмежувати особу у доступі на визначену територію.
3. Регулювання, як превентивний захід.
4. Перешкоджання, як превентивний захід.
5. Мета обмеження доступу на визначену територію.
6. Права поліцейського, щодо застосування регулювання.
7. Масові заходи та їх види.
8. Режим воєнного стану.
9. Порядок введення та дії комендантської години.
10. Обмеження, під час дії режиму воєнного стану.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.02.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
4. Мех Ю. В., Уварова М. В. Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 11. С. 482–485.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 06.02.2023).
6. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення: 06.02.2023).

7. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#top> (дата звернення: 06.02.2023).
8. Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#top> (дата звернення: 06.02.2023).
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення: 06.02.2023).
10. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015. р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

Словник основних термінів

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Масові заходи – дії або явища соціального життя за участю великої кількості осіб, що відбуваються з метою задоволення політичних, духовних, фізичних та інших потреб громадян, які є формою реалізації їх прав і свобод, а також формою соціального спілкування між людьми і способом вироблення єдності установок особистості, колективу і суспільства в цілому.

Перешкоджання – захід, що використовується з метою недопущення проникнення окремих осіб на визначену територію. Поліцейські дислокуються на підступах до місць проведення заходів, навколо споруджень для проведення масових заходів, оглядових майданчиків, спортивних споруджень і не дозволяють входити в ту чи іншу зону неорганізованим глядачам, особам у стані алкогольного сп'яніння, стороннім особам тощо.

Регулювання – захід, що використовується під час пересування громадян, що прибувають до місця проведення масового заходу, у період його проведення і після закінчення його. Поліцейські регулюють рух глядачів з метою рівномірного розподілу їх при вході в будинки, споруди, особливу увагу, звертаючи при цьому на недопущення скупчення мас у вузьких проходах. Також здійснюється регулювання руху транспорту.

4.7 Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю

4.7.1 Поняття та підстави затримання особи

Право обмежувати пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю, які має право застосовувати поліція визначені у ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію»³⁹⁹, а також міжнародними правовими актами (Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 01.11.1950; Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку ООН від 1990 року; Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р.).

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»:

1. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.

2. Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

3. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.

Затримання особи передбачає два порядки затримання, відповідно вимогам Кримінального процесуального кодексу України:

а) затримання підозрюваного, обвинуваченого на підставі ухвали слідчого судді, суду із метою приводу (ст.187–191) – полягає

³⁹⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

у короткотривалому утриманні підозрюваного обвинуваченого під вартою, з метою забезпечення можливості постати перед слідчим суддею, судом для вирішення питання про обрання запобіжного заходу.

Цей порядок затримання має певні особливості:

- юридична підстава – ухвала слідчого судді, суду про дозвіл на затримання із метою приводу;

- фактична підстава – неприбуття підозрюваного, обвинуваченого для розгляду клопотання щодо обрання відносно нього запобіжного заходу в вигляді застави, домашнього арешту або тримання під вартою за умови, якщо ухвала про привід не була виконана (ч. 3 ст. 187 КПК України)⁴⁰⁰. Неявлення підозрюваного, обвинуваченого для розгляду клопотання про обрання інших запобіжних заходів не може бути підставою для винесення ухвали про затримання із метою приводу;

- неприбуття без поважних причин або ж наявність ризику неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом з метою участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу в вигляді тримання під вартою (ст. 188 КПК України);

- мета затримання – привід підозрюваного, обвинуваченого до суду для забезпечення його участі в розгляді клопотання щодо застосування запобіжного заходу;

- строк затримання – до 36 годин. Даний строк обумовлено необхідністю найшвидшого доставлення до слідчого судді, суду, оскільки у даному разі не потрібно звертатися до суду із клопотанням про застосування до затриманої особи запобіжного заходу. У цей часовий відрізок підозрюваного, обвинуваченого слід лише доставити до слідчого судді, суду, що постановив ухвалу, або звільнити (ч. 1 ст. 191 КПК України).

Уповноважена службова особа, що затримала особу на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання чи в якій під вартою тримається особа, відносно якої діє ухвала про дозвіл на затримання, повинна негайно повідомити про це слідчого, прокурора, зазначеного в ухвалі;

б) затримання особи без ухвали слідчого судді, суду, яке у свою чергу поділяється на:

- законне затримання (ст. 207 КПК України);
- затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України).

⁴⁰⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 06.02.2023).

Законне затримання регламентовано тим, що поліцейський має право затримати будь-яку особу, крім осіб, зазначених у статтях 482 і 482² Кримінального процесуального кодексу України, за наявності таких підстав:

- при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
- безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Затримання безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення має місце тоді, коли часова і просторова ознаки знаходження особи щодо події і місця вчинення кримінального правопорушення дають підстави запідозрити особу у його вчиненні. Затримання особи під час її переслідування буде законним тоді, коли дії з переслідування були безперервними, суцільними та істотно не припинялися в часі.

Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою і затримав відповідну особу не вправі вчиняти щодо неї інших дій, які не пов'язані із обмеженням затриманої особи в свободі пересування та тимчасовим вилученням майна, зокрема – речей, документів, грошей, які використовувалися як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та зберегли на собі його сліди.

Після затримання, кожен, хто не є уповноваженою службовою особою і затримав відповідну особу, зобов'язаний негайно доставити її до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи. Одночасно із доставлянням, особа, яка здійснила затримання, зобов'язана передати і тимчасово вилучене майно, що має бути зафіксовано в протоколі (ч. 1 ст. 168 КПК України). Якщо в силу певних причин не має можливості доставити затриманого до уповноваженої службової особи, то закон зобов'язує особу, яка здійснила затримання, негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

4.7.2 Затримання правопорушника уповноваженою службовою особою

Затримання уповноваженою службовою особою регламентовано ст. 208 КПК України, де передбачено, що поліцейський має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні правопорушення тільки у випадках:

- якщо цю особу застали під час вчинення правопорушення або замаху на його вчинення;

- якщо безпосередньо після вчинення правопорушення очевидно, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила правопорушення;

- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного правопорушення, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні правопорушення, передбаченого статтями 255, 255¹, 255² Кримінального кодексу України⁴⁰¹.

Поліцейський, що здійснив затримання, повинен негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави його затримання та в вчиненні якого правопорушення він підозрюється, а також роз'яснити право: мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України. Вимога негайного повідомлення про права затриманого обумовлена тим, що це є гарантією реального та своєчасного забезпечення прав, свобод та інтересів затриманого.

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні правопорушення, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати 72 годин з моменту затримання. При цьому затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше 60 годин з моменту затримання повинна бути або звільнена, або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ст. 211 КПК України). Даний строк надається для виконання всіх процесуальних дій, пов'язаних із затриманням, та встановлення фактичних даних причетності затриманої особи до вчиненого правопорушення.

Також, протягом 24 годин з моменту затримання орган досудового розслідування повинен вручити затриманій особі повідомлення про

⁴⁰¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

підозру, у випадку якщо протягом зазначеного часу особі не вручено повідомлення про підозру, то така особа підлягає негайному звільненню (ч. 2 ст. 278 КПК України).

Під час обчислення строків затримання важливо правильно встановити момент затримання.

У ст. 209 КПК України визначено: момент затримання – це момент, з якого особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Якщо ж особа затримана не уповноваженою на затримання особою, відповідно до вимог статті 207 Кримінального процесуального кодексу, то моментом затримання такої особи є той момент, коли фактично затримана особа переходить у розпорядження уповноваженої службової особи.

В умовах воєнного стану повноваження поліцейського щодо затримання особи розширюються, відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»⁴⁰², де окреслено особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану (розділ IX¹ статті 615–616 КПК України).

Зокрема, якщо:

- відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 186, 187, 189, 190, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245–248, 250 та 294 КПК України, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–115, 121, 127, 146, 146¹, 147, 152–156¹, 185, 186, 187, 189–191, 201, 255–255², 258–258⁵, 260–263¹, 294, 348, 349, 365, 377–379, 402–444 КК України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину,
- такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури з урахуванням вимог ст. 37 КПК України за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором;

⁴⁰² Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», де окреслено особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#top> (дата звернення: 06.02.2023).

- наявні випадки для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду, визначені ст. 208 КПК України, або виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, – уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду або постанови керівника органу прокуратури затримати таку особу.

Строк такого затримання особи під час дії воєнного стану не може перевищувати 260 годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами ст. 209 КПК України. Затримана без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури особа під час дії воєнного стану не пізніше 260 годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду чи керівника органу прокуратури для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених цією статтею, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування.

Про рішення, прийняті прокурором у випадках та порядку, передбачених ст. 615 КПК України, невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення.

Окрім цього, згідно з ст. 616 КПК України у разі введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду, який тримається під вартою, крім тих, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, а також правопорушень, передбачених статтями 115, 146–147, 152–156, 186, 187, 189, 255, 255¹, 257, 258–262, 305–321, 330, 335–337, 401–414, 426–433, 436, 437–442 КК України, має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування цього запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Про затримання неповнолітнього обов'язково повідомляють його батьків або осіб, які їх замінюють.

У місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право розглянути питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання.

4.7.3 Тимчасове обмеження фактичного володіння річчю поліцейським

Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.

Відповідно до ст. 260 КУпАП: у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Після тимчасового затримання транспортного засобу працівник Національної поліції повинен надати особі можливість повідомити про тимчасове затримання транспортного засобу та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором та вжити відповідних заходів відносно повернення автомобіля до місця постійної його дислокації, і також забороняє експлуатацію транспортного засобу до усунення несправностей, що виявлені під час його огляду, або до моменту демонтажу спеціальних світлових чи звукових сигнальних пристроїв. Може тимчасово затримуватись транспортний засіб на строк до моменту вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше 3 діб з моменту такого затримання.

У статті 15 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»⁴⁰³ надано право поліцейським, які залучені у проведенні антитерористичної операції: використовувати із службовою метою засоби зв'язку і транспортні засоби, у тому числі спеціальні, що належать громадянам (за їх згодою), підприємствам, установам та організаціям, за винятком транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав та міжнародних організацій, для запобігання терористичному акту, переслідування та затримання осіб, що підозрюються у вчиненні терористичного акту, або для доставки осіб, які потребують термінової медичної допомоги, до лікувальних закладів, а також для проїзду до місця кримінального правопорушення.

Воєнний стан є особливим правовим режимом, який може бути введений за певних умов на території всієї країни, або окремих її місцевостях. Тому в цей період можливості поліцейського є розширеними відповідно Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», «Про правовий режим воєнного стану». Зокрема у разі коли:

- встановлено особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;
- запроваджено у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;
- проведення евакуації населення;
- проведення евакуації матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності, у разі виникнення загрози їх пошкодження або знищення згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

⁴⁰³ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення: 06.02.2023).

- у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

- примусово відчужувати майно, в тому числі те, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

- вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

- інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

- здійснювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обов'язкову евакуацію затриманих осіб, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід – тримання під вартою, що перебувають в слідчих ізоляторах; етапування засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в безпечній місцевості.

Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.

Питання для самоконтролю

1. Загальна характеристика превентивного заходу: «Обмеження пересування особи».
2. Вкажіть підстави обмеження пересування особи чи транспортного засобу.
3. Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою.
4. Юридичні підстави затримання
5. Фактичні підстави затримання.
6. Права затриманої особи.
7. Адміністративне затримання особи: підстави та строки.

8. Момент затримання особи.
9. Порядок затримання особи уповноваженою службовою особою.
10. В чому полягають обмеження на недоторканність житла в умовах дії режиму воєнного стану.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
3. Ульянов О. І. Лекційний матеріал до теми «Превентивні поліцейські заходи». URL: https://oduvts.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Tema_-_3_Preventivni_politsejs_ki_zahodi.orig.pdf (дата звернення: 06.02.2023).
4. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення: 06.02.2023).
5. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015. р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення: 06.02.2023).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 06.02.2023).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 06.02.2023).
8. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення: 06.02.2023).
9. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#top> (дата звернення: 06.02.2023).

10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#top> (дата звернення: 06.02.2023).
11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення: 06.02.2023).
12. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», де окреслено особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#top> (дата звернення: 06.02.2023).
13. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

Словник основних термінів

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Затримання особи – це тимчасовий, короткочасний запобіжний захід, що застосовується з метою забезпечення дієвості кримінального провадження, припинення кримінально протиправного діяння, попередження уникнення особою слідства або суду, запобігання фальсифікації особою доказів та з метою запобігання іншим спробам завадити здійсненню кримінального провадження.

Момент затримання – це момент, з якого особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

4.8 Проникнення до житла чи іншого володіння особи

4.8.1 Поняття житла чи іншого володіння особи

У Загальній декларації прав людини (стаття 12) від 10.12.1948 року підкреслено, що ніхто не може зазнавати безпідставного посягання на недоторканність його житла. У статті 30 Конституції України⁴⁰⁴ гарантовано кожному недоторканність житла чи іншого володіння особи. Зокрема, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення у них огляду чи обшуку інакше як за умов вмотивованого рішення суду.

Частина 2 статті 233 КПК України⁴⁰⁵ містить наступні визначення:

«Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення.

Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом.

Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи».

У ст. 13 КПК України визначено: не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України. Разом з тим, відповідно до норм ст. 30 Конституції України, ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію»:

Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій (техногенного характеру, природного характеру, соціально-політичні, воєнні та ін);

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення;

⁴⁰⁴ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

⁴⁰⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 06.02.2023).

3) припиненням правопорушення, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні. У даному випадку повинна бути конкретна інформація про вчинення такого правопорушення, що загрожує безпосередньо життю осіб, що знаходяться в приміщенні. Тобто припинення злочинної діяльності, яка вже відбувається та недопущенні настання злочинного результату.

4.8.2 Підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи

Проникнення поліцейським до житла чи до іншого володіння особи допускається у разі:

- добровільної згоди власника житла – законодавство не конкретизує у письмовій чи усній формі вона може надаватися;
- на підставі ухвали слідчого судді з метою: а) проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях (стаття 233 КПК України); б) проведення оперативно-розшукових заходів (Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»);
- під час перевірки дотримання обмежень, стосовно осіб, за якими встановлено адміністративний нагляд, відповідно до норм Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільнених з місць позбавлення волі».

Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

Відповідно до норм статті 15 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»⁴⁰⁶ у районі проведення антитерористичної операції поліцейські, що залучені до операції, мають право: входити (проникати) в жилі та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, під час припинення терористичного акту та при переслідуванні осіб, які підозрюються у вчиненні такого акту, на територію та в приміщення підприємств, установ і організацій, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю людей.

Крім цього, ще однією підставою для проникнення до житла особи без рішення суду є припинення правопорушень, пов'язаних з запобіганням та протидією домашньому насильству.

⁴⁰⁶ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення: 06.02.2023).

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁴⁰⁷: поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Тобто, якщо поліцейські почують крики та галас, що свідчитиме про побиття, вони мають право зламати двері та увійти в помешкання і захистити постраждалих.

У зв'язку з цим наказом МВС України від 25.06.2020 № 488 внесено відповідні зміни до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції.

Повноваження поліцейських підрозділів ювенальної превенції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки, коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком такого насильства, не досягла 18-річного віку.

Так, відповідно до Інструкції при отриманні повідомлення про вчинення домашнього насильства щодо дитини, поліцейські проводять оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесено терміновий заборонний припис, а також негайно інформують службу у справах дітей про виявлений факт насильства.

Також допускається проникнення поліцейським до житла чи до іншого володіння особи у разі:

- добровільної згоди власника житла – законодавство не конкретизує у письмовій чи усній формі вона може надаватися;
- за рішенням суду з метою: а) проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях (ст. 233 КПК України); б) проведення оперативно-розшукових заходів (Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»);
- у ході перевірки дотримання обмежень, встановлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом (Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільнених з місць позбавлення волі»).

Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

⁴⁰⁷ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

4.8.3 Обмеження на недоторканність житла в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану право на недоторканність житла може бути обмежено у випадках:

1. Встановлення військово-квартирної повинності з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ.

2. Встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан.

3. Проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду (службових приміщень і житла громадян). У процесі проведення огляду службових приміщень і житла громадян поліцейський може використовувати технічні прилади або технічні засоби, які мають функції виявлення вибухонебезпечних предметів та речей (речовин), обіг яких заборонено чи обмежено. Також можуть застосовувати фото-, аудіо- і відеофіксації житла громадян та їх особистих речей здійснюється уповноваженими особами за згодою громадян.

4. Патрулям надано право на території, де запроваджена комендантська година і встановлено спеціальний режим світломаскування, проникати на територію та у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні правопорушення, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб.

Питання для самоконтролю

1. Поняття житла особи.
2. Поняття іншого володіння особи.
3. Які нормативні акти регулюють питання, щодо недоторканості житла особи?
4. Підстави проникнення поліцейського до житла чи до іншого володіння особи.
5. Які процесуальні документи необхідно скласти під час проникнення поліцейського до житла особи?

6. Мета проникнення поліцейського до житла особи?
7. Яке приміщення не є житловим приміщенням?
8. Додаткові законні підстави проникнення поліцейського до житла чи до іншого володіння особи.
9. Процедура проникнення до житла особи, за якою встановлено адміністративний нагляд.
10. Обмеження, на недоторканість житла під час дії режиму воєнного стану.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
2. Мкртчян Р. С., Горішній О. О. Підстави та порядок застосування поліцейських заходів примусу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 10. С. 393–395.
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
4. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення: 06.02.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 06.02.2023).
6. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#top> (дата звернення: 06.02.2023).
7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.02.2023).
8. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 06.02.2023).

Словник основних термінів

Інші володіння особи – транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Житло особи – будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення.

Право на житло – це економічне, соціальне та культурне право на належне житло та притулок. Це право визнано у деяких національних конституціях, Загальній декларації прав людини, а також у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права.

Право на недоторканність житла – це право, яке гарантує захист від втручань у володіння особи, забороняє безпідставне втручання в особисте життя людини, шляхом незаконних посягань на недоторканність житла та іншого володіння людини.

4.9 Перевірка дотримання вимог дозвільної системи

4.9.1 Об'єкти дозвільної системи

Одним із превентивних поліцейських заходів є перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, порядок здійснення якого передбачено ст.39 Закону України «Про Національну поліцію»⁴⁰⁸.

У постанові Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» під дозвільною системою розуміється особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян⁴⁰⁹.

⁴⁰⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁰⁹ Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576. Дата оновлення: 19.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Відповідно до п. 2 розділу 1 Положення до предметів, матеріалів і речовин, підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, належать:

- вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна),
- бойові припаси до неї,
- холодна зброя, (арбалети, мисливські ножі тощо),
- пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду,
- пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони,
- вибухові матеріали і речовини, сильнодіючі отруйні речовини I–II класу безпечності, збудники інфекційних захворювань I–II групи патогенності і токсини,

– сховища, склади і бази, де вони зберігаються,

– стрілецькі тири і стрільбища, мисливсько-спортивні стенди, а також

- підприємства і майстерні по виготовленню і ремонту вогнепальної та холодної зброї,
- піротехнічні майстерні,
- пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування,
- магазини, в яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї,
- організації, що займаються збутом сильнодіючих отруйних речовин, і лабораторії, що проводять аналізи цих засобів і речовин, працюють із збудниками інфекційних захворювань I – II групи патогенності і токсинами)⁴¹⁰.

4.9.2 Види зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система

Види зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система визначено у під-розділі 8 розділу II Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для

⁴¹⁰ Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576. Дата оновлення: 19.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622⁴¹¹.

Дозвільна система, що здійснюється органами поліції, поширюється на бойову нарізну військових зразків зброю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, нейтралізовану, несучасну, спортивну, мисливську вогнепальну зброю, бойові припаси до зброї, основні частини зброї, пневматичну, холодну зброю, пристрої та патрони до них, що належать підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання та громадянам.

Вогнепальна зброя – зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевого заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Бойова вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та (або) техніки.

До бойової зброї не належить старовинна зброя та її сучасні копії.

До старовинної вогнепальної зброї належить вогнепальна зброя, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення.

До несучасної зброї належать:

копії старовинної вогнепальної зброї;

вогнепальна зброя, яка знята з озброєння армії та виробництва і для якої боеприпаси не випускаються серійно;

знята з озброєння зброя і зброя, яка наявна в одиничних екземплярах;

зброя, що виготовлена спеціально для виставок (експонування) в одиничних екземплярах.

Охолощена зброя – пристрої, виготовлені шляхом спеціального пристосування конструкції стрілецької вогнепальної зброї до стрільби лише холостими патронами, з яких неможливо зробити постріл снарядом, що має достатню вражаючу здатність.

⁴¹¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Дата оновлення: 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Призначена для використання на кінозйомках, при проведенні театралізованих, костюмованих та інших культурних заходів.

Охолощена зброя повинна бути приведена на заводах – виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї у стан, придатний для стрільби тільки холостими патронами, що підтверджується відповідним висновком.

Нейтралізована зброя – стрілецька зброя будь-якої моделі, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи у спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в непридатний для стрільби стан.

Кожна одиниця нейтралізованої зброї повинна мати відповідний висновок про незворотне приведення її в непридатний для проведення пострілів стан та віднесення її до певного виду нейтралізованої зброї.

На кожну одиницю нейтралізованої зброї наносять серійний номер та аббревіатуру виду нейтралізованої зброї.

Нейтралізована зброя залежно від її призначення класифікується так:

учбова зброя – зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, призначена для навчання правилам поведінки зі зброєю (розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стрільбових прийомів зі зброєю) (аббревіатура виду – УЧ);

учбово-розрізна зброя – зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, основні деталі якої мають спеціально виконані вирізи, призначені для забезпечення наочності при вивченні порядку взаємодії деталей і вузлів (аббревіатура виду – УЧР);

музейна зброя – зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан та призначена виключно для експонування в музеях (аббревіатура виду – МУЗ);

макети зброї масогабаритні – конструктивно подібні до вогнепальної зброї вироби, призначені для колекціонування та експонування фізичними і юридичними особами, які спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї шляхом внесення до конструкції її основних частин та механізмів змін, що виключають здійснення пострілу (аббревіатура виду – ММГ).

Спортивна зброя – вогнепальна, пневматична або холодна зброя, призначена для ураження цілей під час спортивних тренувань і змагань, що відповідає правилам спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, з урахуванням пропозицій відповідних всеукраїнських спортивних федерацій та правил спортивних змагань відповідної міжнародної спортивної федерації.

Кожна одиниця спортивної зброї повинна бути сертифікована в установленому порядку та відповідати вимогам ГСТУ 78-41-002-97.

Мисливська вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, що відповідає вимогам, установленим до мисливської зброї технічним регламентом, а за його відсутності – національним (галузевим) стандартом.

До мисливської вогнепальної зброї належать: мисливські гвинтівки, карабіни та штуцери, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці із свердловиною «парадокс» з нарізами 100-140 мм на початку або в кінці ствола, мисливські рушниці зі свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці, що мають поряд з гладкими і нарізні стволи.

Мисливська зброя повинна відповідати таким вимогам:

для стрільби із зброї використовуються мисливські патрони відповідного калібру;

загальна довжина з розкладеним та зафіксованим прикладом має становити не менше 800 мм;

ємність магазину (барабана) (з установленим обмежувачем за наявності) нарізної зброї не має перевищувати 10 патронів, а гладкоствольної – 4 патронів;

мати запобіжник;

довжина ствола нарізної зброї має становити більше 200 мм, гладкоствольної – не менше 450 мм.

У разі якщо приклад складаний, загальна довжина зброї вимірюється в складаному стані, крім випадків, коли зброя із складаним прикладом нездатна здійснити постріл. Загальна довжина зброї або її ствола включає всі частини зброї або ствола, які неможливо відокремити від зброї або ствола без використання спеціальних інструментів.

Боєприпаси – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту.

До бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони до гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі.

До пневматичної зброї належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснених газів.

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для одноразового заподіяння шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини.

До пристроїв належать такі пістолети і револьвери вітчизняного виробництва, які конструктивно призначені тільки для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії і технічно не придатні для стрільби бойовими патронами. При цьому їхня конструкція має забезпечувати неможливість взаємозаміни основних частин бойової і спортивної вогнепальної зброї, унеможливує здійснення пострілів в автоматичному режимі чергами.

Патрони до пристроїв – належать патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва і допущені в установленому порядку до використання.

Складові частини зброї включають основні та неосновні.

Основними частинами є складові елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, а саме: ствол, рамка, ствольна коробка (її верхня та нижня частини, за їх наявності), затвор чи інший пристрій для запирання ствола, барабан.

Неосновними частинами є складові елементи або запасні деталі вогнепальної зброї, які не є необхідні для її функціонування, а також аксесуари (додаткове обладнання) до неї, які служать для покращення зовнішнього вигляду зброї, її ергономіки, комфорту у використанні, адаптації до анатомічних особливостей власника, пристосування до виконання певних завдань, зокрема: засоби зменшення гучності пострілу, засоби зменшення сили віддачі, полум'ягасники, ложа, приклади, додаткові прицільні та цілевказівні засоби, оптичні (оптично-електронні) приціли та прицільні пристрої, приціли нічного бачення, освітлювальні пристрої, магазини тощо.

Порядок придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання зброї та бойових припасів до неї в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях і господарських об'єднаннях регламентується відповідними інструкціями, узгодженими з Національною поліцією України.

Спортивна зброя (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливська нарізна і гладкоствольна зброя, бойові припаси до неї, основні частини зброї, пневматична, холодна і охолоджена зброя, пристрої та патрони до них купуються у суб'єктів господарювання, які мають відповідні (відповідну) ліцензії (ліцензію) МВС України на здійснення господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боеприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної

зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боеприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу за дозволами на придбання, виданими органами поліції.

У навчальних закладах дозволено зберігати нейтралізовану вогнепальну зброю, що приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї в стан, який виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт.

Учбова вогнепальна зброя повинна мати:

сегментний виріз на казенній частині ствола знизу і ПК-41 – зверху;

наскрізний проріз на початку каналу ствола з виходом його в ділянку патронника завширшки 4 мм і завдовжки в АК та РКК – 48 мм, СКС – 38 мм, ПК – 41–51 мм, РПД – 48 мм, ДК та ДКТ – 65 мм, СГД – 60 мм, КК – 52 мм, у карабінів зразка 1938 і 1944 років – 57 мм;

спиляний бойок у всіх зразках зброї;

спиляні курок (АК, РКК, АКТ, СКС, СГД) чи стояк затворної рами (РКД) у місці удару по ударнику;

вмонтований обмежувач ствола у ствольній коробці (ПК-41, ДК, ДКМ, КК), який перешкоджає встановленню ствола від бойової зброї на навчальну;

проточку на казенній частині ствола (ПК-41, ДК, ДКМ, КК) для входу обмежувача ствола, що виступає, усередину ствольної коробки;

наскрізні поздовжні пази в передній частині ствола зверху та в кришці ствольної коробки.

На військових кафедрах навчальних закладів III та IV рівнів акредитації зберігається нарізна зброя воєнних зразків, що приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї в стан, який виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт.

Навчальними закладами вогнепальна зброя і бойові припаси отримуються за наявності дозволу на придбання, який видається органом поліції.

У сценічних постановках і циркових виставах використовується нейтралізована зброя або охолощена вогнепальна зброя. Для захисту артистів від нападу хижих звірів під час циркових вистав застосовується короткоствольна вогнепальна зброя.

Зброя, що використовується кіностудіями для кінозйомок, повинна відповідати вимогам пунктів 8.5 та 8.6 глави 8 цього розділу.

Для експонування в музеях та на виставках міномети, артилерійські гармати, танки, літаки з навчальним стрілецьким озброєнням відпускаються Міністерством оборони України, військовим округом (оперативним командуванням) без дозволу органу поліції. Інша зброя може бути придбана виключно за дозволом на придбання зброї, який видає орган поліції.

Забороняється використовувати для експонування в музеях і на виставках зброю, знайдену в місцях минулих боїв, подаровану або передану фізичними, юридичними особами, без її реєстрації в органах поліції.

Для отримання дозволу на придбання зброї, подарованої фізичними, юридичними особами, музеї одночасно з письмовим зверненням до УП ЦОУП надають копію договору дарування зброї, завірену в установленому законодавством порядку.

Придбання музеями зброї і бойових припасів до неї у фізичних або юридичних осіб здійснюється за письмовим зверненням музею та за дозволом органу поліції.

Вогнепальна зброя, що надходить до музеїв, крім старовинної вогнепальної зброї та її сучасних копій, перед експонуванням подається до майстерень з ремонту зброї, де вона має бути перероблена в охолощену зброю або приведена у стан нейтралізованої, у тому числі музейної, зброї.

Музейна зброя повинна бути перероблена з метою виключення можливості здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт шляхом:

просвердлення відтулини діаметром не менше 5 мм у казенній частині зброї без ушкодження написів і тавра;

вилучення чи спилення бойка.

Патрони до стрілецької зброї експонуються в музеях тільки в розряженому стані (без пороху).

4.9.3 Повноваження Національної поліції у сфері дозвільної системи

Здійснюючи дозвільну систему, органи поліції відповідно до законодавства України видають міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, ремонту, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення, боеприпасами до неї, холодною та охолощеною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу (далі – суб'єкти господарювання), дозволи на придбання, зберігання, перевезення (через

митний кордон України, територією України, транзит через територію України) й використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, охолощеної зброї, пневматичної зброї; пристроїв та патронів до них; вибухових матеріалів і речовин; на відкриття та функціонування сховищ, складів і баз, де вони зберігаються, стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та патронів до них (далі – об'єкти дозвільної системи); громадянам – дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної мисливської зброї, холодної, охолощеної, пневматичної зброї, пристроїв⁴¹².

Строк дії дозволів:

на виготовлення, зберігання та використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, які видаються на ім'я керівників підприємств, установ і організацій, а також громадянам, – 3 роки;

на придбання та перевезення цих предметів, матеріалів і речовин – до 3 місяців;

на придбання вибухових матеріалів – до 6 місяців.

Дозволи видаються:

Уповноваженим підрозділом із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією (далі – УП ЦОУП) на:

право придбання, перевезення через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів і речовин міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, а також іноземним суб'єктам господарювання на підставі відповідних договорів;

⁴¹² Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Дата оновлення: 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

придбання в Україні та перевезення через митний кордон України (за 5 днів до перевезення) вогнепальної зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них іноземцями за погодженням з іноземними дипломатичними представництвами країн, громадянами яких вони є, перевезення ними через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї для участі в змаганнях здійснюються за клопотанням міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України, а з метою полювання – на конкретно визначений уповноваженим на це органом строк;

функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;

право перевезення через митний кордон України нагородної зброї та патронів до неї;

зберігання, носіння нагородної зброї;

придбання патронів до нагородної зброї.

УП ЦОУП можуть видаватися всі види дозволів, передбачені законодавством, в тому числі цією Інструкцією.

Уповноваженим підрозділом з контролю за обігом зброї та дозвільної системи головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – УП ГУНП) на:

відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи: сховищ, складів, де зберігаються вибухові матеріали і речовини, відкриття стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, холодної та охолощеної зброї, спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них;

право перевезення через митний кордон України мисливської вогнепальної зброї, основних частин зброї, бойових припасів до неї, пневматичної, холодної та охолощеної зброї громадянами України;

придбання, зберігання та носіння мисливської нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, пристроїв громадянами України;

придбання та зберігання відомчої вогнепальної, мисливської зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної,

охолощеної зброї, пристроїв та патронів до них підприємствами, установами, організаціями, суб'єктами господарювання.

УП ГУНП також можуть видаватися дозволи, які видаються територіальними підрозділами поліції.

Територіальними (відокремленими) підрозділами поліції в районах, містах, районах у містах (далі – територіальними підрозділами поліції) на:

придбання і перевезення територією України вибухових матеріалів і речовин;

носіння і перевезення територією України відомчої вогнепальної, пневматичної, холодної зброї та бойових припасів до неї;

придбання, зберігання і носіння громадянами України мисливської гладкоствольної зброї, основних частин зброї, бойових припасів до неї, пневматичної, холодної та охолощеної зброї.

Відповідно до п. 1 ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію» поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб – підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боеприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання.

Відповідно до п. 2 ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію» поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боеприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання⁴¹³.

Відповідно до п. 3 ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боеприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та

⁴¹³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також печатують і закривають об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боеприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поводження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одноденний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боеприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

Уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією (далі – УП ЦОУП) за:

забезпечення контролю за дотриманням порядку на об'єктах дозвільної системи із вогнепальною, пневматичною і холодною зброєю, а також боеприпасами до зброї та вибуховими матеріалами; здійснення заходів щодо їх забезпечення надійними засобами охоронно-пожежної сигналізації; посилення контролю за додержанням порядку виготовлення, придбання, обліку, зберігання, охорони та використання предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система;

дотримання правил вилучення, приймання, обліку і зберігання вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, а також її передачу до чергових частин органів поліції; створення та регулярне поповнення в кожній черговій частині картотек власників вогнепальної, пневматичної і холодної зброї; забезпечення систематичного професійного навчання працівників дозвільної системи; координацію діяльності структурних підрозділів міністерства на цій ділянці роботи⁴¹⁴.

⁴¹⁴ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Дата оновлення: 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

У чергових службах територіальних підрозділів поліції працівником, який здійснює дозвільну систему, ведеться картотека, у якій містяться картки обліку власника мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї, яка використовується для перевірки осіб, затриманих за правопорушення, а також для інформування нарядів поліції. Працівниками чергової служби ведеться комп'ютерний облік власників зброї, пристроїв.

Контроль за зберіганням вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв, що належать громадянам, здійснюється органами поліції відповідно до законодавства. Перевірка порядку зберігання зброї громадянами проводиться дільничними офіцерами поліції не рідше одного разу на три роки. Про результати перевірки складається рапорт, який підшивається до особової справи власника зброї, пристрою. Вимоги працівників органів поліції щодо забезпечення схоронності вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, а також пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв, патронів до них є обов'язковими для її власників. При оформленні завдання дільничному офіцеру поліції допускається його заповнення як на кожного власника окремо, так і на групу власників за списком.

У разі зміни місця проживання власник зброї, пристрою у десятиденний строк повинен звернутися із заявою в довільній формі про постановку на облік в органі поліції за новим місцем проживання. При зміні місця проживання, придбанні зброї та її перереєстрації громадяни обов'язково перевіряються за місцем проживання.

4.9.4 Порядок застосування цивільними особами вогнепальної зброї у період дії воєнного стану

Відповідно до положень частини першої статті 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України⁴¹⁵.

Статтею 1 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» визначено, що у період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (далі – цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської

⁴¹⁵ Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України⁴¹⁶.

Застосування цивільними особами вогнепальної зброї, отриманої відповідно до цього Закону, здійснюється аналогічно до застосування зброї військовослужбовцями під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України⁴¹⁷.

Процедуру застосування громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, вогнепальної зброї і боєприпасів до неї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 488. Цивільні особи, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України, під час застосування вогнепальної зброї повинні керуватися принципами, що ґрунтуються на загальновизнаних нормах міжнародного гуманітарного права, а саме: неминучості; військової необхідності та пропорційності.

неминучості – застосування вогнепальної зброї в разі, коли це є абсолютно очевидним та необхідним;

військової необхідності – застосування вогнепальної зброї в разі, коли в інший спосіб реалізувати право на самооборону та/або виконати поставлені завдання неможливо;

пропорційності – застосування вогнепальної зброї у тій мірі, в якій це необхідно для досягнення мети самооборони та/або відсічі, стримування збройної агресії проти України, якщо це не заподіє стороннім особам і цивільним об'єктам надмірної шкоди порівняно з очікуваними конкретними військовими перевагами.

Застосування вогнепальної зброї повинне здійснюватися тільки таким чином, щоб заподіяти мінімальну шкоду в кожній конкретній ситуації.

⁴¹⁶ Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 3 березня 2022 року № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴¹⁷ Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#n9> (дата звернення: 20.02.2023).

Під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України у період дії воєнного стану цивільні особи мають право застосовувати вогнепальну зброю для:

відбиття нападу або запобігання загрозі нападу на військові та/або цивільні об'єкти, що охороняються;

запобігання вчиненню та/або припинення протиправних дій чи діяльності осіб, причетних до збройної агресії;

звільнення захоплених військових та/або цивільних об'єктів або запобігання (перешкоджання) такому захопленню;

знищення зброї, бойової техніки, транспортних або технічних засобів, які перебувають у користуванні осіб, причетних до збройної агресії;

захисту цивільних осіб, військових та/або цивільних об'єктів від нападу;

запобігання та/або припинення діяльності, затримання, роззброєння або знешкодження осіб, причетних до збройної агресії;

припинення дій осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;

припинення дій осіб, які перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану;

відбиття нападу на осіб, залучених до виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, або інших осіб, у разі виникнення загрози їх життю чи здоров'ю⁴¹⁸.

Рішення про застосування зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України у період дії воєнного стану приймається цивільними особами з урахуванням обстановки у взаємодії з відповідним командиром з'єднання, військової частини і підрозділу Збройних Сил.

Цивільні особи під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України у період дії воєнного стану мають право самостійно приймати рішення про застосування вогнепальної зброї відповідно до вимог цього Порядку з подальшим обов'язковим повідомленням відповідному командирі з'єднання, військової частини і підрозділу Збройних Сил та/або правоохоронного органу у разі: індивідуальної самооборони; захисту життя і здоров'я інших осіб.

Цивільні особи зобов'язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції

⁴¹⁸ Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#n9> (дата звернення: 20.02.2023).

України не пізніше 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні.

За порушення вимоги, передбаченої цією статтею, цивільні особи несуть кримінальну відповідальність.

У період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї.

Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована на підставі та в порядку, визначених статтею 1 та статтею 4 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»⁴¹⁹. Дія цього Закону поширюється на всіх осіб, які отримали вогнепальну зброю і боеприпаси до неї у випадку, передбаченому статтею 1 цього Закону, незалежно від дати їх видачі та застосовується протягом дії воєнного стану і 10 днів після його припинення або скасування.

Уповноваженими підрозділами Національної поліції України відмовляється у наданні дозволу, або здійснюється анулювання дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї у разі встановлення обставин, зазначених в підпункті 2 пункту 1 наказу МВС України від 01.03.2022 № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану», а саме:

наявності даних про систематичне (два чи більше разів) порушення такою особою громадського порядку (притягнення два чи більше разів протягом року до адміністративної відповідальності за статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП);

систематичне порушення вимог Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх

⁴¹⁹ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3095> (дата звернення: 20.02.2023).

справ України від 21 серпня 1998 року № 622, щодо зберігання, перевезення, використання раніше придбаної зброї, пристроїв (притягнення два чи більше разів протягом року до адміністративної відповідальності за статтями 174, 190, 191, 193, 194, 195 КУпАП);

керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (притягнення протягом року до адміністративної відповідальності за частинами другою, третьою статті 130 КУпАП);

незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (притягнення протягом року до адміністративної відповідальності два чи більше разів за статтею 44 КУпАП);

вчинення домашнього насильства (притягнення протягом року до адміністративної відповідальності за статтею 173² КУпАП);

наявність інформації про повідомлення такій особі про підозру або інформації про складення щодо такої особи повідомлення про підозру, що не вручене через не встановлення її місцезнаходження;

наявності в особи судимості за тяжкий злочин, особливо тяжкий злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку;

протягом року з дня набрання законної сили рішенням суду, про конфіскацію чи оплатне вилучення зброї⁴²⁰.

4.9.5 Застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони

Члени добровольчих формувань територіальних громад можуть застосовувати особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боєприпаси до них під час виконання завдань територіальної оборони на виконання Закону України «Про основи національного спротиву»⁴²¹.

⁴²⁰ Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану : наказ МВС України від 01.03.2022 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴²¹ Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1448 було затверджено Порядок застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони⁴²².

Цей Порядок визначає процедуру застосування членами добровольчих формувань територіальних громад (далі – добровольчі формування) особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони.

Особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боеприпаси до них можуть застосовувати під час виконання завдань територіальної оборони всі члени добровольчих формувань. При цьому виготовлення, придбання, зберігання та облік особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них здійснюються відповідно до вимог законодавства.

Під час перенесення або перевезення особиста мисливська зброя, стрілецька зброя, інші види озброєння членів добровольчих формувань можуть бути у зарядженому стані та поза спеціальним чохлам, кейсом, футляром тощо, але виключно під час виконання ними завдань територіальної оборони. При цьому перенесення або перевезення членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них здійснюється з дозволу відповідного командира добровольчого формування.

Всі члени добровольчих формувань, які застосовують особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боеприпаси до них під час виконання завдань територіальної оборони, повинні керуватися такими принципами, що ґрунтуються на загальноновизначених нормах міжнародного гуманітарного права:

неминучості – застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони в разі, коли це є абсолютно очевидним та необхідним;

військової необхідності – застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час

⁴²² Про затвердження Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1448. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

виконання завдань територіальної оборони в разі, коли в інший спосіб реалізувати право на самооборону та/або виконати поставлені завдання неможливо;

пропорційності – застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони тією мірою, якою це необхідно для досягнення мети самооборони та/або виконання поставлених завдань, якщо це не заподіє стороннім особам і цивільним об'єктам надмірну шкоду порівняно з очікуваними конкретними військовими перевагами.

Застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони повинне здійснюватися таким чином, щоб заподіяти мінімальну шкоду в кожній конкретній ситуації.

Члени добровольчих формувань, залучені під час виконання завдань територіальної оборони, мають право застосовувати особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боеприпаси до них з дотриманням принципів, наведених у пункті 5 цього Порядку, для:

захисту цивільних осіб та/або цивільних об'єктів від нападу;

відбиття нападу або запобігання загрозі нападу на об'єкти, що охороняються;

звільнення захоплених військових та/або цивільних об'єктів або запобігання (перешкоджання) такому захопленню;

знищення зброї, бойової техніки, транспортних або технічних засобів, які перебувають у користуванні осіб, причетних до збройної агресії;

запобігання та/або припинення діяльності, затримання, роззброєння або знешкодження осіб, причетних до збройної агресії;

припинення дій осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;

припинення дій осіб, які перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до виконання завдань територіальної оборони;

припинення дій осіб, які становлять або можуть становити небезпеку для осіб, залучених до виконання завдань територіальної оборони, або інших осіб.

Командири військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил та командири добровольчих формувань під час виконання завдань територіальної оборони зобов'язані вжити вичерпних заходів для захисту здоров'я і життя членів добровольчих формувань, цивільних осіб, а також військових та/або цивільних об'єктів, що охороняються (обороняються), від нападу або загрози нападу на них.

У разі нападу або загрози нападу на членів добровольчих формувань та/або цивільних осіб, а також на військові та/або цивільні об'єкти,

що охороняються (обороняються), за можливості вживаються попереджувальні заходи, спрямовані на його відвернення, які можуть включати:

- використання візуальних та звукових сигналів, покажчиків на місцевості для попередження про можливість застосування зброї;

- установлення невибухових загороджень на ділянках місцевості навколо об'єктів з метою попередження та запобігання небезпечному наближенню до них;

- усне або з використанням технічних засобів попередження цілі про можливість застосування зброї;

- попереджувальну стрільбу.

Командири військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил для організації охорони (оборони) військових та цивільних об'єктів із залученням добровольчих формувань, а члени добровольчих формувань для здійснення індивідуальної самооборони залежно від обставин, наявних часу та засобів самостійно визначають можливість вжиття попереджувальних заходів.

Вжиті попереджувальні заходи повинні бути вичерпними та забезпечувати можливість для цілі відмовитися від нападу (припинити дії з його підготовки).

У разі раптового нападу, а також за інших обставин, що унеможливають вжиття попереджувальних заходів, особиста мисливська зброя, стрілецька зброя, інші види озброєння та боєприпаси до них застосовуються під час виконання завдань територіальної оборони членами добровольчого формування без вжиття попереджувальних заходів.

Летальне застосування членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони дозволяється для індивідуальної самооборони, самооборони, а також з метою виконання завдань щодо відсічі збройній агресії проти України та під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії.

У разі коли летальне застосування членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони є неминучим, член добровольчого формування повинен вжити заходів до:

- збереження людського життя, мінімізації можливості поранення цивільних осіб, що не беруть участі у збройній агресії;

- надання медичної допомоги та за можливості евакуації поранених осіб у найкоротший строк.

Рішення про застосування членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони, під час самооборони, а також за інших передбачених цим Порядком обставин приймається з урахуванням обстановки командирами добровольчих формувань та командирами військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил відповідно до вимог цього Порядку і наказів Командувача Сил територіальної оборони, виданих на його виконання.

Член добровольчого формування під час виконання завдань територіальної оборони у складі добровольчого формування або самостійно має право прийняти рішення про застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них відповідно до вимог цього Порядку з подальшим обов'язковим повідомленням командирів добровольчого формування у випадку індивідуальної самооборони.

4.9.6 Умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції

Наказом МВС України від 29.03.2016 № 223 було затверджено Інструкцію про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції, якою визначено умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (далі – пристрої), та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції відповідно до пунктів 1–4, 7, 8 частини першої статті 77 Закону України «Про Національну поліцію», або колишніми працівниками міліції, звільненими зі служби в органах внутрішніх справ через хворобу, обмежений стан здоров'я, за віком, у зв'язку із скороченням штатів, за власним бажанням, у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу

до інших міністерств, відомств, організацій (далі – поліцейські, а також особи, звільнені зі служби)⁴²³.

Видача дозволів на придбання, зберігання та носіння пристроїв здійснюється відповідними підрозділами головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях і м. Києві (далі – територіальні підрозділи).

Для одержання дозволу на придбання пристроїв до територіальних підрозділів за місцем проживання (реєстрації), який видається строком до 3 місяців, необхідно подати:

1) поліцейському: рапорт на ім'я начальника підрозділу про видачу дозволу; заповнену картку-заяву, форму якої наведено у додатку 1 до цієї Інструкції; довідку з місця служби; платіжний документ (платіжне доручення, квитанцію) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги (далі – квитанція про оплату послуг);

2) особі, звільненій зі служби: заяву на ім'я начальника територіального підрозділу за місцем проживання (реєстрації) про видачу дозволу на придбання пристроїв; заповнену картку-заяву; довідку або інший документ, передбачений законодавством, який підтверджує, що особа була звільнена зі служби в поліції відповідно до пунктів 1–4, 7, 8 частини першої статті 77 Закону або звільнена зі служби в органах внутрішніх справ за віком, хворобою або вислугою років; медичну довідку для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи за формою 127/о, визначеною додатком 1 до пункту 1 Порядку видачі медичної довідки для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20 жовтня 1999 року № 252, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 05 листопада 1999 року за № 768/4061 (далі – медична довідка)⁴²⁴; довідку про проходження навчання та складання заліків з вивчення матеріальної частини пристроїв, правил застосування та заходів безпеки; квитанцію про оплату послуг.

⁴²³ Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. Дата оновлення 14.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#n12> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴²⁴ Про затвердження Порядку видачі медичної довідки для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.10.1999 № 252. Дата оновлення 29.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-99#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Придбані пристрої протягом 5 робочих днів з дня придбання мають бути зареєстровані за місцем отримання дозволу на придбання.

Для одержання дозволу на зберігання і носіння пристрою до територіальних підрозділів за місцем проживання (реєстрації) поліцейські, а також особи, звільнені зі служби, подають: рапорт (заяву) на ім'я начальника підрозділу щодо реєстрації придбаного пристрою; 2 фотокартки розміром 3 x 4 см; дублікат дозволу на придбання пристрою з відміткою магазину про реалізацію пристрою або інший документ, що засвідчує джерело надходження та належність пристрою; квитанцію про оплату послуг.

Дозвіл на зберігання й носіння пристрою видається строком на 3 роки.

Для перереєстрації пристроїв (продовження терміну дії дозволу на їх зберігання та носіння), які придбані відповідно до законодавства, до територіальних підрозділів за місцем проживання (реєстрації) необхідно подати:

1) поліцейському: рапорт на ім'я начальника підрозділу про продовження терміну дії дозволу; довідку з місця служби; квитанцію про оплату послуг;

2) особі, звільненій зі служби: заяву про продовження терміну дії дозволу на зберігання і носіння пристрою; медичну довідку; квитанцію про оплату послуг.

Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби, зобов'язані забезпечити належне зберігання пристрою. Пристрій має зберігатися у металевих ящиках, сейфах за місцем постійного проживання або тимчасового перебування власників (у дачних будинках тощо) у період проживання.

Порядок застосування спеціальних засобів поліцейськими, а також особами, звільненими зі служби, визначається пунктом 10 частини третьої статті 45 Закону України «Про Національну поліцію»⁴²⁵.

Облік пристроїв та їх власників здійснюється відповідними підрозділами головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві. Для ведення обліку використовується відповідна книга обліку пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії. В книжці зазначається: порядковий номер; прізвище, ім'я, по батькові; адреса місця проживання; марка, калібр, заводський номер пристрою (кожної одиниці); номер, дата

⁴²⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

видачі (продовження) дозволу на зберігання й носіння пристрою; термін дії дозволу на зберігання й носіння пристрою; дата перевірки стану зберігання пристрою за місцем проживання власника; відмітка про зняття з обліку або вилучення пристрою (дата зняття з обліку, адреса, вибуття власника, дата і підстави вилучення)

Відомості про пристрої та їх власників заносяться також до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України.

4.9.7 Одержання дозволу на зберігання, носіння нагородної зброї

Порядок нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» визначається наказом МВС України від 19.05.2022 № 306⁴²⁶.

Нагородження відзнаками здійснюється відповідно до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України⁴²⁷ та Дисциплінарного статуту Національної поліції України⁴²⁸ за наказом Міністерства внутрішніх справ України.

Відзнаками нагороджуються військовослужбовці за визначні заслуги в забезпеченні обороноздатності України, недоторканності її державного кордону, підтриманні високої бойової готовності військ (сил), зміцненні національної безпеки, боротьбі зі злочинністю, захисті конституційних прав та свобод людини і громадянина, за бездоганну багаторічну службу, зразкове виконання військового та службового обов'язку, виявлені при цьому честь і доблесть.

Відзнаками нагороджуються поліцейські за виняткові заслуги у сфері забезпечення національної безпеки, за розкриття особливо тяжких злочинів, затримання особливо небезпечних озброєних злочинців, за виявлені честь, доблесть та самопожертву під час рятування життя громадян у разі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та в особливий період.

Для нагородження відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» використовується

⁴²⁶ Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» : наказом МВС України від 19.05.2022 № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0548-22#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴²⁷ Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#n12> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴²⁸ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

вогнепальна зброя вітчизняного або іноземного виробництва, що має номер і штамп (марку) виробника, придбана (отримана) в установленому законодавством порядку. Для нагородження відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя» використовується холодна зброя вітчизняного або іноземного виробництва, придбана (отримана) в установленому законодавством порядку.

Реєстрація, зберігання, носіння, використання і застосування нагородної зброї здійснюються згідно із законодавством.

Передача відзнаки іншим особам або її відчуження забороняється.

Повторне нагородження тією самою відзнакою не здійснюється, втрачені відзнаки повторно не видаються.

Після смерті нагородженого відзнака здається у визначений законодавством строк до органу, уповноваженого реєструвати нагородну зброю, видавати дозвіл на її зберігання, носіння.

Клопотання про нагородження відзнаками порушуються щодо:

військовослужбовців – Головою Державної прикордонної служби України, командувачем Національної гвардії України, а також керівниками військових формувань, утворених відповідно до законів України, або особами, які виконують їх обов'язки;

поліцейських – Головою Національної поліції України або особою, яка виконує його обов'язки;

поліцейських, які проходять службу в апараті Міністерства внутрішніх справ України, закладах та установах, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, - керівниками відповідних структурних підрозділів апарату Міністерства внутрішніх справ України, закладів та установ або особами, які виконують їх обов'язки, за погодженням з державним секретарем Міністерства внутрішніх справ України або особою, яка виконує його обов'язки, а також державним секретарем Міністерства внутрішніх справ України або особою, яка виконує його обов'язки, - стосовно керівників структурних підрозділів апарату Міністерства внутрішніх справ України.

Клопотання про нагородження відзнакою, в якому зазначаються заслуги особи, разом з нагородним листом підписується керівниками та надсилаються до Міністерства внутрішніх справ України. До клопотання про нагородження відзнакою додається засвідчена в установленому порядку копія паспорта громадянина України, дві фотографії особи, яку нагороджують, формату 3 × 4 см.

Документи стосовно поліцейських, які проходять службу в апараті Міністерства внутрішніх справ України, подаються на розгляд Міністрові внутрішніх справ України або особи, яка виконує його обов'язки,

за погодженням з державним секретарем Міністерства внутрішніх справ України або особою, яка виконує його обов'язки.

Про нагородження відзнакою видається наказ Міністерства внутрішніх справ України.

Вручення відзнак здійснюється в урочистій обстановці Міністром внутрішніх справ України або особою, яка виконує його обов'язки, або іншою особою за дорученням Міністра внутрішніх справ України.

Разом з відзнакою вручається завірена в установленому порядку копія наказу Міністерства внутрішніх справ України про нагородження.

Про вручення відзнаки складається протокол вручення відомчої заохочувальної відзнаки Міністерства внутрішніх справ України, який підписується особою, яка її вручила, та особою, яку нагороджують. Протокол надсилається до Державної установи «Центр обслуговування підрозділів Міністерства внутрішніх справ України», а його засвідчена в установленому порядку копія залишається в Департаменті персоналу Міністерства внутрішніх справ України.

В особову справу нагородженого вноситься запис про нагородження відзнакою із зазначенням дати і номера наказу Міністерства внутрішніх справ України.

За рішенням Міністра внутрішніх справ України або особи, яка виконує його обов'язки, нагородженого може бути позбавлено відзнаки у зв'язку з його засудженням за вчинення кримінального правопорушення згідно з вироком суду, який набрав законної сили, звільненням з військової служби або служби в поліції через службову невідповідність, у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, анулюванням дозволу на зберігання, носіння нагородної зброї за наявності визначених законодавством підстав.

Підготовка проекту наказу Міністерства внутрішніх справ України про позбавлення нагородженого відзнаки здійснюється на підставі клопотань (листів) керівників та відповідного рішення Міністра внутрішніх справ України або особи, яка виконує його обов'язки.

Особам, які мають нагородну вогнепальну зброю, органами поліції видаються дозволи на її зберігання, носіння без зазначення строку їх дії з позначкою «Нагородна». Нагородною вважається зброя, одержана в порядку, встановленому законодавством України.

Для одержання дозволу на зберігання, носіння нагородної зброї власник до органу поліції подає такі документи:

заяву;

копії 1, 2, 11 сторінок паспорта громадянина України (для осіб, яким видано паспорт громадянина України з безконтактним електронним носієм, – копії паспорта та витягу з Єдиного державного демографічного реєстру щодо реєстрації місця проживання);

оригінал, що повертається власнику, або засвідчену в установленому законодавством порядку копію документа про нагородження зброєю;

дві фотокартки розміром 3 x 4 см;

платіжний документ (платіжне доручення, квитанцію) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги;

особи, нагороджені зброєю уповноваженими посадовими особами іноземних держав, подають оригінали документів про нагородження зброєю. Якщо такі документи складені іноземною мовою, до них додаються їх переклади, засвідчені в установленому законодавством порядку.

Генерали, адмірали і офіцери Збройних Сил України, інших військових формувань, а також особи вищого, старшого та середнього начальницького складу органів поліції України та інші громадяни, які мають нагородну зброю, зобов'язані в місячний строк зареєструвати таку зброю в Міністерстві внутрішніх справ і одержати дозвіл на її зберігання, носіння.

Подарована мисливська вогнепальна нарізна, гладкоствольна зброя, пневматична зброя, холодна зброя, пристрої можуть бути зареєстровані в органах поліції, якщо особа, якій ця зброя подарована, має дозвіл на її придбання. Реєстрація такої зброї відбувається відповідно до вимог, встановлених пунктом 12.5 глави II Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622⁴²⁹.

⁴²⁹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Дата оновлення: 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>. (дата звернення: 20.02.2023).

4.9.8 Порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї

Наказом МВС України від 31.05.1993 № 314 затверджено Інструкцію, що визначає порядок роботи органів внутрішніх справ щодо приймання, обліку, зберігання, передачі в інші організації чи знищення вилученої, добровільно зданої і знайденої нарізної вогнепальної зброї (револьверів, пістолетів автоматів, кулеметів, карабінів, гвинтівок, дрібнокаліберних гвинтівок і пістолетів, обрізів бойових гвинтівок, карабінів, мисливських рушниць, саморобної нарізної зброї тощо), комбінованої вогнепальної зброї, гладкоствольної мисливської зброї, боєприпасів до вказаних видів зброї, мисливського пороху, холодної зброї (мисливських ножів, кинджалів, фінських ножів, кортиків, стилетів, палахів, шабель, шпаг, кастетів та інших предметів, призначених чи пристосованих для ураження живої цілі)⁴³⁰.

Вилучена, добровільно здана та знайдена зброя уповноваженим підрозділом із контролю за обігом зброї передається до чергових частин органів поліції. Така зброя ставиться на облік та направляється до Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України для взяття на облік експериментально відстріляних куль та гільз вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї для створення державної кулегільзотеки; зберігання відстріляних гільз та куль.

Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України відповідає за забезпечення приймання, зберігання та охорону черговими службами органу Національної поліції України вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї; ведення в кожній черговій службі картотек власників вогнепальної, пневматичної, холодної зброї з метою своєчасної перевірки громадян, затриманих за різні правопорушення, та орієнтування нарядів поліції при виїзді їх на побутові конфлікти та за заявами про злочини.

Департамент управління майном Національної поліції України відповідає за виконання роботи щодо обліку, зберігання, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї; проведення інвентаризації такої зброї на складах управлінь логістики та матеріально-технічного забезпечення головних управлінь Національної

⁴³⁰ Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї : наказ МВС України від 31.05.1993 № 314. Дата оновлення 05.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-93#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та м. Києві та у відділі спецміліції, а також за виготовлення бланків дозволів та забезпечення ними органів поліції⁴³¹.

При здаванні зброї і боеприпасів працівнику, який відповідає за їх зберігання, або черговому подається: працівником поліції – протокол вилучення у громадян зброї, боеприпасів, акт про вилучення зброї, боеприпасів з підприємств, установ і організацій; рапорт про добровільно здану чи знайдену зброю, боеприпаси з додатком заяви особи, яка добровільно здала чи знайшла ці предмети; громадянами – заява про добровільно здану чи знайдену зброю, боеприпаси.

При прийманні вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї і боеприпасів працівник, відповідальний за зберігання зброї, або черговий чергової частини органу поліції перевіряє відповідність записів у поданих йому документах кількості, системам, номерам, рокам виготовлення, зовнішньому та технічному стану зброї і боеприпасів, що здається. У випадку розходження цих документів з наявністю зброї за номерами чи іншими ознаками складається акт за участю особи, яка здала предмети озброєння.

На кожну одиницю зброї, а також на загальну кількість боеприпасів працівником, відповідальним за зберігання зброї, або черговим виписується квитанція. Квитанція видається особі, яка здала предмети озброєння, корінець квитанції разом з документами (протоколом вилучення, рапортом, заявою) протягом доби реєструється у журналі вхідної кореспонденції у канцелярії (секретаріаті) і доповідається начальнику органу внутрішніх справ, другий корінець квитанції залишається для контролю.

При проведенні кримінального провадження тимчасове вилучення чи накладення арешту на вогнепальну зброю (на основні частини зброї – за наявності), бойові припаси до неї, пневматичну, холодну і охолощену зброю, пристрої та патрони до них, а також нагородну зброю, що належать особам, здійснюється в порядку, установленому статтями 167–175 Кримінального процесуального кодексу України⁴³².

⁴³¹ Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертальної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. Дата оновлення 14.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#n12> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴³² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1644> (дата звернення: 20.02.2023).

У разі вилучення зброї у випадках, передбачених законодавством, добровільної її здачі в орган поліції, продажу, смерті власника зброї особа справа здається в архів, про що в книзі обліку власників мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї робиться відповідний запис, а також дані вносяться до БД.

Після оформлення документів працівник, відповідальний за зберігання вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, бойових припасів, спеціальних засобів, разом із черговим чергової частини органу поліції поміщають вилучену, добровільно здану, знайдену зброю, бойові припаси, спеціальні засоби в окрему металеву шафу, розміщену в кімнаті для зберігання зброї, яка опечатується їх особистими печатками і здається черговому із записом у книзі обліку приймання, передачі озброєння.

4.9.9 Контроль за об'єктами дозвільної системи

Об'єкти дозвільної системи інспекторами дозвільної системи та дільничними офіцерами поліції обстежуються щокварталу, а об'єкти, де зберігається велика кількість зброї (20 чи більше одиниць), і базові склади вибухових матеріалів і речовин – щомісяця. При цьому обстеження складів з вибуховими матеріалами і речовинами проводиться за участю посадових осіб поліції охорони, вибухотехнічних підрозділів Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України та органів ДСНС (за згодою).

Керівники органів поліції повинні не менше одного разу на рік особисто брати участь у перевірці об'єктів дозвільної системи.

На підприємствах, в установах і організаціях, де виготовляються, ремонтуються, зберігаються та використовуються предмети, матеріали і речовини, на які поширюється дозвільна система, перевіряються:

наявність відповідних дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання підконтрольних предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень та лабораторій (також відповідних паспортів на бази, сховища, склади вибухових матеріалів, піротехнічні майстерні тощо); строк дії цих документів; погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин; дотримання пропускового режиму;

облік підконтрольних предметів, матеріалів і речовин, порядок видачі, приймання зброї, бойових припасів до неї, пристроїв, патронів

до них, вибухових матеріалів і речовин; їх списання після використання, повернення в місця постійного зберігання; правильність ведення відповідної службової документації;

придатність приміщень, в яких розміщені об'єкти дозвільної системи, до зберігання зброї, бойових припасів до неї, пристроїв, патронів до них, вибухових матеріалів і речовин, а саме: міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійність замків, справність охоронної протипожежної сигналізації;

стан технічного устаткування (складів, баз, сховищ); наявність охорони, постових вишок, блок-постів, сторожових собак, засобів пожежогашіння, зв'язку з найближчими постами охорони і органами поліції;

стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його для охорони об'єктів та знання своїх посадових обов'язків, тривалість збору за сигналом «Тривога», порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил дислокації постів, а також планів оборони цих об'єктів в органах поліції та проведення навчання з відпрацюванням взаємодії всіх видів нарядів;

обладнання та технічний стан транспорту, що здійснює перевезення предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

На всіх об'єктах дозвільної системи обов'язково перевіряється організація внутрішнього контролю за схоронністю предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

У разі виявлення під час обстеження об'єктів дозвільної системи порушень складаються відповідні акти, в яких докладно описується суть виявлених недоліків, указується строк їх усунення. Один примірник акта залишається на об'єкті дозвільної системи, а другий після доповіді керівнику органу поліції підшивається до облікової справи на цей об'єкт.

У разі виявлення під час перевірки порушень порядку виготовлення, ремонту, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, особи, які допустили порушення, притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законами України.

Якщо на об'єкті під час обстеження не виявлені порушення, складається рапорт на ім'я начальника органу поліції, у якому вказуються дата перевірки, найменування об'єкта та результати перевірки.

Акти і рапорти про перевірки об'єктів дозвільної системи доповідаються керівнику органу поліції, який приймає відповідні рішення щодо проведеної перевірки, після чого вони підшиваються до облікових справ на ці об'єкти.

4.9.10 Права органів поліції у разі виявлення порушень правил дозвільної системи

У разі виявлення порушень правил дозвільної системи органам поліції надано право:

анулювати виданий підприємству, установі й організації дозвіл на придбання, зберігання і використання зброї, основних частин зброї, бойових припасів, пристроїв та патронів до них, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин при невиконанні встановлених правил користування і поводження з ними або при недоцільності їх подальшого зберігання, вилучати при необхідності зазначені предмети, опечатувати склади, бази й сховища, закривати стрілецькі тири і стенди, зброєремонтні підприємства, магазини, що торгують зброєю, основними частинами зброї і боеприпасами, пристроями та патронами до них до усунення порушень відповідних правил;

анулювати дозволи на придбання, зберігання і носіння зброї, основних частин зброї, пристроїв та боеприпасів, видані громадянам, які зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби без призначення лікаря, інші одурманюючі засоби, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законодавством;

на підставі вмотивованої постанови державного виконавця про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, тимчасово вилучати на відповідальне зберігання дозволи на їх зберігання та носіння із відповідним врученням боржнику зобов'язання, яке надає право виключно на зберігання такої зброї, пристроїв. Повернення власнику дозволу на зберігання, носіння зброї, пристроїв здійснюється на підставі відповідної постанови державного виконавця, судового рішення.

оглядати за участю адміністрації підприємств, установ, організацій приміщення, де знаходяться зброя, основні частини зброї, боеприпаси, вибухові матеріали, з метою перевірки додержання правил поводження з ними;

оглядати зброю, пристрої та патрони до них, боеприпаси, що знаходяться у громадян, а також місця їх зберігання;

анулювати дозволи на придбання, зберігання, носіння зброї, основних частин зброї та пристроїв, видані громадянам, у випадках, передбачених пунктом 5.1 глави 5 розділу 1 Інструкції про порядок виготовлення,

придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622. Після анулювання відповідного дозволу власник зобов'язаний здати зброю (за наявності – основні частини зброї) чи пристрій, патрони і боеприпаси до них до органу поліції та прийняти рішення щодо подальшого її переоформлення чи реалізації. У разі незгоди власника з рішенням органу поліції про анулювання зазначеного дозволу матеріали передаються до суду для вирішення питання щодо примусового вилучення зброї, основних частин зброї, пристроїв, патронів і боеприпасів до них. Відповідна інформація вноситься програмно-технічними засобами інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» до баз даних єдиної інформаційної системи МВС (далі – БД);

давати керівникам підприємств, установ, організацій обов'язкові для них письмові приписи щодо усунення порушень правил виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система⁴³³.

Питання для самоконтролю

1. Види зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система.
2. Процедура застосування членами добровольчих формувань територіальних громад (далі – добровольчі формування) особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони.
3. Порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими

⁴³³ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Дата оновлення: 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії.

4. Порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї.
5. Права органів поліції у разі виявлення порушень правил дозвільної системи.
6. Порядок застосування цивільними особами вогнепальної зброї у період дії воєнного стану.
7. Контроль за об'єктами дозвільної системи.
8. Одержання дозволу на зберігання, носіння нагородної зброї
9. Анулювання дозволів на придбання, зберігання, носіння зброї, основних частин зброї та пристроїв, видані громадянам.
10. Перевірка об'єктів дозвільної системи.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576. Дата оновлення: 19.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Дата оновлення: 02.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
5. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 3 березня 2022 року № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
6. Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної

- агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#n9> (дата звернення: 20.02.2023).
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3095> (дата звернення: 20.02.2023).
 8. Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану : наказ МВС України від 01.03.2022 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text>. (дата звернення: 20.02.2023).
 9. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
 10. Про затвердження Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони: постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1448. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
 11. Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. Дата оновлення 14.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#n12> (дата звернення: 20.02.2023).
 12. Про затвердження Порядку видачі медичної довідки для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.10.1999 № 252. Дата оновлення 29.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-99#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
 13. Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» : наказом МВС України від 19.05.2022 № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0548-22#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
 14. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. Дата оновлення: 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#n12> (дата звернення: 20.02.2023).

15. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
16. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї : наказ МВС України від 31.05.1993 № 314. Дата оновлення 05.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-93#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
17. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1644>. (дата звернення: 20.02.2023).

Словник основних термінів

Дозвільна система – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян.

Вогнепальна зброя – зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Бойова вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та (або) техніки.

Охолощена зброя – пристрої, виготовлені шляхом спеціального пристосування конструкції стрілецької вогнепальної зброї до стрільби лише холостими патронами, з яких неможливо зробити постріл снарядом, що має достатню вражаючу здатність.

Нейтралізована зброя – стрілецька зброя будь-якої моделі, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи у спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в непридатний для стрільби стан.

Учбова зброя – зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, призначена для навчання правилам поведінки зі зброєю (розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стрільбових прийомів зі зброєю) (аббревіатура виду – УЧ).

Учбово-розрізна зброя – зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, основні деталі якої мають спеціально виконані

вирізи, призначені для забезпечення наочності при вивченні порядку взаємодії деталей і вузлів (абревіатура виду – УЧР).

Музейна зброя – зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан та призначена виключно для експонування в музеях (абревіатура виду – МУЗ).

Макети зброї масогабаритні – конструктивно подібні до вогнепальної зброї вироби, призначені для колекціонування та експонування фізичними і юридичними особами, які спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї шляхом внесення до конструкції її основних частин та механізмів змін, що виключають здійснення пострілу (абревіатура виду – ММГ).

Спортивна зброя – вогнепальна, пневматична або холодна зброя, призначена для ураження цілей під час спортивних тренувань і змагань, що відповідає правилам спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, з урахуванням пропозицій відповідних всеукраїнських спортивних федерацій та правил спортивних змагань відповідної міжнародної спортивної федерації.

Мисливська вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, що відповідає вимогам, установленим до мисливської зброї технічним регламентом, а за його відсутності – національним (галузевим) стандартом.

Боєприпаси – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту.

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового заподіяння шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини.

Патрони до пристроїв – належать патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва і допущені в установленому порядку до використання.

Застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них – ведення стрільби з особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння членами добровольчих формувань під час виконання завдань територіальної оборони, в тому числі здійснення індивідуальної самооборони та самооборони під час виконання завдань територіальної оборони.

Індивідуальна самооборона – застосування членом добровольчого формування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння під час виконання завдань територіальної оборони для захисту свого здоров'я і життя від нападу або загрози нападу, якщо в інший спосіб і за допомогою інших засобів захистити себе в такій ситуації неможливо.

Летальне застосування членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них – застосування членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони, що має на меті спричинення смерті чи важкого поранення, внаслідок якого може настати смерть особи, причетної до збройної агресії.

Попереджувальна стрільба – попередження про можливість та намір застосування особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони шляхом здійснення пострілу, який не призначено для ураження цілі і є сигналом до негайного припинення нею будь-яких дій.

Самооборона – застосування членами добровольчих формувань особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони для захисту від нападу або загрози нападу на об'єкти, що охороняються та/або обороняються ними, якщо в інший спосіб і за допомогою інших засобів захистити їх у такій ситуації неможливо.

Ціль – будь-які об'єкти або особи, виявлені під час виконання завдань територіальної оборони членом добровольчого формування, військовослужбовцем військової частини Сил територіальної оборони Збройних Сил та/або представниками інших правоохоронних органів і військових формувань, що створюють або можуть створити небезпеку нападу.

Стрілецька зброя – вогнепальна, пневматична ствольна зброя для стрільби кулями або іншими видами патронів;

Інші види озброєння – артилерійське озброєння, ракетні системи (комплекси), керовані (некеровані) ракети та їх складові частини, комплекси (установки) для їх запуску та складові частини до них, засоби керування зброєю (вогнем), системи дистанційного керування ракетами, обладнання для транспортування і обслуговування ракет, гранатомети, вогнемети, міни, гранати.

4.10 Застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

Відповідно до пункту 9 частини першої статті 31, статті 40 Закону України «Про Національну поліцію», з метою забезпечення організації застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Інструкція із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису регулює застосування органами, підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції автоматичної фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, доступ до відеозаписів працівників поліції та інших осіб, порядок зберігання, видачу та приймання технічних приладів і технічних засобів, а також зберігання, видалення та використання інформації, отриманої з цих приладів.

Інструкція не поширюється на здійснення працівниками поліції фото- і кінозйомки, відеозапису процесуальних дій відповідно до вимог статті 107 Кримінального процесуального кодексу України, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, застосування в системі фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2017 року № 833 «Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі».

Застосування працівниками поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, здійснюється з метою:

- 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення;
- 2) охорони громадської безпеки та власності;
- 3) забезпечення безпеки осіб;
- 4) забезпечення публічної безпеки і порядку.

У цій Інструкції терміни вживаються у таких значеннях:

автомобільна система технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відео-, аудіозапису – технічний комплекс, що встановлюється на службових транспортних засобах Національної поліції України, а саме автомобілях ситуаційних центрів, командно-штабних автомобілях, спеціальному автотранспорті для перевезення затриманих та взятих під варту осіб (далі – автомобільна система);

безпілотний літальний апарат (далі – БПЛА) – повітряне судно, призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування польотом якого і контроль за яким здійснюються за допомогою спеціальної станції керування, що розташована поза повітряним судном;

відеореєстратор – пристрій, призначений для запису, зберігання та відтворення відеоінформації;

карта пам'яті або флеш-карта – компактний електронний носій інформації, що використовується для зберігання цифрової інформації;

кінозйомка та відеозапис – процеси фіксації динамічних властивостей об'єктів, подій, явищ за допомогою кіно- або відеокамери. Кінозйомка проводиться на фотоматеріалах, відеозапис – на цифрових носіях інформації;

портативний відеореєстратор – пристрій, призначений для запису, зберігання та відтворення відеоінформації, технічні характеристики та особливості конструкції якого дають змогу закріпити його на форменому одязі поліцейського;

стаціонарна система технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – технічний комплекс, установлений в органах, підрозділах поліції та призначений для здійснення фото- і кінозйомки, відеозапису з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, також може бути використаний у деяких службових приміщеннях органів, підрозділів поліції, у тому числі спеціальних приміщеннях, призначених для утримання затриманих та взятих під варту осіб (далі – стаціонарна система);

сервер для зберігання відеозаписів – програмно-апаратний комплекс, призначений для зберігання цифрової відеоінформації з усіх видів технічних засобів, що використовуються органами, підрозділами поліції;

станція для заряджання та зберігання відеозаписів портативних відеореєстраторів – програмно-апаратний комплекс, призначений для зберігання фото- і відеозаписів, а також автоматичного заряджання їх акумуляторних батарей (далі – док-станція).

Наказом керівника органу, підрозділу поліції призначається відповідальна особа з числа працівників органу, підрозділу поліції (далі – відповідальна особа), на яку покладається відповідальність за:

- 1) зберігання, видачу та приймання портативних відеореєстраторів;
- 2) зберігання, видачу та приймання карт пам'яті;
- 3) зміну дати та часу на портативних відеореєстраторах;
- 4) облік, зберігання та видачу інформації, отриманої з портативних відеореєстраторів;
- 5) належне ведення відповідної документації.

Портативний відеореєстратор та карта пам'яті обліковуються з наданням відповідного інвентарного та номенклатурного номерів.

Портативні відеореєстратори та карти пам'яті зберігаються в приміщеннях органів, підрозділів поліції та видаються поліцейському під підпис у журналі обліку видачі, повернення портативного відеореєстратора та карт пам'яті, копіювання цифрової інформації (далі – Журнал обліку), який зберігається в органі, підрозділі поліції.

У разі одночасного виходу на службу більше 30 поліцейських можливе використання відомості до Журналу обліку (далі – Відомість), що затверджується керівником органу, підрозділу поліції.

Після затвердження керівником органу, підрозділу поліції відповідальна особа передає Відомості до підрозділу документального забезпечення органу, підрозділу поліції, де вони реєструються, нумеруються, щотижня зшиваються та зберігаються до передання в архів.

Під час здійснення повноважень поліцейськими портативний відеореєстратор закріплюється на його форменому одязі на грудях (ближче до плечового суглоба) так, щоб не створювати перешкод діям поліцейського. У випадках, пов'язаних з необхідністю якісної фіксації подій, поліцейські можуть тримати портативний відеореєстратор у руках. Дозволяється закріплення портативного відеореєстратора на екіпіруванні (шоломі) або зброї, якщо їх конструкцією передбачені відповідні кріплення.

Включення портативного відеореєстратора відбувається з моменту початку виконання службових обов'язків та/або спеціальної поліцейської операції, а відеозйомка ведеться безперервно до її завершення, крім випадків, пов'язаних з виникненням у поліцейського особистого приватного становища (відвідування вбиральні, перерви для приймання їжі тощо). У процесі включення портативного відеореєстратора поліцейський переконується в точності встановлених на пристрої дати та часу.

Під час здійснення повноважень поліцейський забезпечує збереження та належні умови експлуатації виданого йому портативного відеореєстратора та не допускає його розряджання.

У разі пошкодження портативного відеореєстратора поліцейський негайно доповідає про це відповідальній особі та керівнику органу, підрозділу поліції.

Після прибуття до місця постійної дислокації портативний відеореєстратор або карта пам'яті передається відповідальній особі.

Під час приймання портативного відеореєстратора відповідальна особа проводить його візуальний огляд та за відсутності видимих

пошкоджень приймає під підпис зазначений портативний відеореєстратор або карту пам'яті.⁴³⁴

Відповідальна особа забезпечує безперебійне заряджання портативного відеореєстратора впродовж 4 годин та експорт інформації під час під'єднання до док-станції в автоматичному режимі або в інший спосіб, визначений виробником такого відеореєстратора.

У разі виявлення механічних пошкоджень портативного відеореєстратора або карти пам'яті відповідальна особа здійснює відповідний запис у Журнали обліку й письмово доповідає про цей факт керівнику органу, підрозділу поліції.

За необхідності портативний відеореєстратор може застосовуватися під час проведення поліцейськими навчальних занять та навчальних зборів зі службової підготовки з метою здійснення аналізу дій поліцейських.

Порядок застосування відеореєстраторів, встановлених на службових транспортних засобах передбачає:

1. Відеореєстратор може бути встановлений усередині салону службового транспортного засобу та/або зовні для максимальної фіксації навколишньої обстановки та/або внутрішньої частини салону в спосіб, що не заважає огляду водія.

2. Включення відеореєстратора здійснюється з моменту початку виконання службових обов'язків або спеціальної поліцейської операції, а відеозапис ведеться безперервно до її завершення, при цьому в процесі включення відеореєстратора поліцейський переконується в точності встановлених на пристрої дати та часу. Залежно від наявних режимів відеореєстратора та освітлення відеозапис здійснюється у відповідному режимі денної або нічної зйомки.

4.10.1 Порядок застосування автомобільних систем

Автомобільні системи встановлюються на службових транспортних засобах ситуаційних центрів, командно-штабних автомобілях, спеціальному автотранспорті для перевезення затриманих та взятих під варту осіб.

⁴³⁴ Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Дорожно-транспортна пригода» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 15 липня 2020 року № 533. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0726-20>; Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фотоі кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису : наказ МВС України від 18 грудня 2018 року № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#top>

У спеціальному автотранспорті, призначеному для перевезення затриманих та взятих під варту осіб, кількість відеокамер автомобільної системи визначається відповідно до технічних завдань та норм належності, затверджених у встановленому порядку.

Автомобільні системи спеціального автотранспорту включаються під час здійснення конвоювання з моменту поміщення затриманих та взятих під варту осіб до його камер.

4.10.2 Порядок застосування стаціонарних систем

Стаціонарні системи органів, підрозділів поліції працюють у цілодобовому режимі.

Наказом керівника органу, підрозділу поліції призначається відповідальна особа, на яку покладаються:

- контроль за функціонуванням стаціонарної системи органу, підрозділу поліції;
- перегляд відеозаписів;
- копіювання та видача відеозаписів.

Копіювання та видача інформації із стаціонарної системи проводяться відповідальною особою на підставі письмового доручення керівника органу, підрозділу поліції або особи, яка виконує його обов'язки, про що робиться відмітка в Журналі обліку копіювання та видачі відеозаписів зі стаціонарної системи технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (додаток 3).

У разі виявлення непрацездатності елементів стаціонарної системи користувач або черговий повідомляє відповідальну особу.

Під час ведення відеоспостереження з використанням стаціонарних систем у громадських місцях, окремих службових приміщеннях органів і підрозділів поліції, у тому числі спеціальних приміщеннях, призначених для утримання затриманих та взятих під варту осіб, на видному місці встановлюється попереджувальний знак про проведення відеоспостереження.

4.10.3 Порядок застосування засобів фото- та відеозапису на БпЛА

Польоти БпЛА здійснюються відповідно до законодавства у галузі державної авіації України.

БпЛА можуть бути обладнані системами (однією або декількома) фото- і відеозапису залежно від технічних характеристик повітряного судна.

Кількість відеокамер та порядок їх використання на БПЛА (умови польотів, погодні умови, час доби тощо) визначаються згідно з керівництвом з льотної експлуатації БПЛА та/або згідно з інструкцією виробника.

Підготовка та розробка польотного завдання, у якому визначається початок та кінець роботи систем фото- і відеозапису, розміщених на БПЛА, здійснюються у порядку, визначеному законодавством, із дотриманням відповідних вимог, польотне завдання затверджує керівник органу підрозділу поліції.

Після виконання польотного завдання інформація з карти пам'яті або флеш-карти БПЛА експортується (переноситься) на носій інформації (карту пам'яті або флеш-карту) працівника поліції, який ставив завдання, про що робиться відмітка в польотному завданні.

4.10.4 Обов'язки працівника поліції, пов'язані із застосуванням технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

1. Під час виконання своїх повноважень поліцейським забороняються:
 - 1) самовільне видалення відеозаписів з носіїв відеозапису, заміна цих носіїв, зміна їх системної дати та часу;
 - 2) примусове виключення відеореєстраторів, у тому числі на вимогу сторонніх осіб;
 - 3) перешкоджання здійсненню фото- і кінозйомки, відеозапису;
 - 4) використання носіїв відеозапису у випадках, не пов'язаних із здійсненням ними повноважень поліції;
 - 5) копіювання, передання інформації з відповідних носіїв стороннім особам.

2. Поліцейський забезпечує належне виконання вимог цієї Інструкції.

За фактами втрати або пошкодження портативного відеореєстратора чи карти пам'яті, відеореєстраторів, установлених на службових транспортних засобах, БПЛА складових стаціонарних та автомобільних систем, призначається та проводиться службове розслідування в установленому законодавством порядку.

4.10.5 Загальний порядок зберігання та видачі відеозаписів

Вивантаження відеозаписів з карт пам'яті портативних відеореєстраторів та відеореєстраторів, установлених на службових транспортних засобах, БПЛА, на сервер зберігання відеозаписів здійснюється

шляхом приєднання карти пам'яті до спеціального обладнання в автоматичному режимі за допомогою спеціального програмного забезпечення або в інший спосіб, визначений виробником до такого сервера.

Відеозаписи автомобільних та стаціонарних систем зберігаються на сервері у визначений виробником спосіб.

Строк зберігання відеозаписів становить:

1) з портативних та відеореєстраторів, установлених у службових транспортних засобах, БПЛА, – 30 діб;

2) з автомобільної або стаціонарної системи залежно від технічних характеристик – не менше 30 діб;

3) у стаціонарних системах, які використовуються під час відбору кандидатів на службу до поліції, – 60 діб;

4) під час проведення поліцейськими навчальних занять та навчальних зборів зі службової підготовки – встановлюється керівником навчань.

Строк зберігання відеозаписів за рішенням керівника органу, підрозділу поліції може бути збільшено у разі використання їх у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності, у рамках розслідування кримінального провадження та/або в провадженнях у справах про адміністративні правопорушення, у разі фіксації надзвичайних подій за участю особового складу поліції, інших подій, якщо вони можуть бути використані в процесі службової діяльності органів, підрозділів поліції, під час проведення службових розслідувань.

Контроль за використанням технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- і кінозйомки, відеозапису, здійснює відповідальна особа, за інформацією, отриманою з їх допомогою, – безпосередньо керівник органу, підрозділу поліції.

Дозвіл на копіювання та видачу відеозаписів надається відповідальній особі виключно за рішенням керівника цього органу, підрозділу поліції.

Копіювання та видача відеозапису проводяться відповідальною особою на підставі відповідного письмового доручення керівника органу, підрозділу поліції або особи, яка виконує його обов'язки.

У разі копіювання та видачі відеозапису робиться відмітка в Журнали обліку копіювання та видачі відеозаписів зі стаціонарної системи або в Журналі обліку.

Відеозаписи або копії з них можуть бути надані за вмотивованими запитами органів державної влади, органів досудового розслідування, прокуратури, слідчого судді та суду, поліцейського та інших осіб у порядку, передбаченому законодавством України.

Передавання відеозаписів, отриманих з портативних та відеореєстраторів, установлених на службових транспортних засобах, БПЛА,

автомобільних та стаціонарних систем для використання засобами масової інформації, а також поширення в мережі Інтернет, здійснюється з дозволу керівника органу, підрозділу поліції з дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Таке передавання здійснюється виключно з метою забезпечення безпеки та захисту інтересів громадян, суспільства і держави, а також з метою захисту гідності та честі працівника поліції.

Відеозаписи працівникам органу, підрозділу поліції видаються в тому вигляді, в якому вони були збережені на док-станції, без коригування. Перегляд, аналіз відеозапису здійснюються працівником поліції, якому він виданий у встановленому цією Інструкцією порядку для виконання покладених на нього завдань в межах його повноважень.

Питання для самоконтролю

1. Який порядок застосування портативних відеореєстраторів і карт пам'яті до них, їх облік, зберігання та видача відеозаписів.
2. Як відбувається фіксація порушень правил дорожнього руху в автоматичному режимі.
3. Портативний відеореєстратор – це ...
4. Який порядок застосування автомобільних систем.
5. Порядок застосування стаціонарних систем.
6. Як проводиться копіювання та видача інформації із стаціонарної системи.
7. Обов'язки працівника поліції, пов'язані із застосуванням технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапис.
8. Строки зберігання інформації з карт пам'яті.
9. Застосування працівниками поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, здійснюється з метою.
10. За способом і місцем установлення та використання технічні засоби (прилади контролю) можуть бути.

Рекомендовані джерела

1. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF>
2. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року : Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 21 жовтня 2020 року № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80>

3. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 року № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>
4. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 року № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>
5. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
6. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Дорожньо-транспортна пригода» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 15 липня 2020 року № 533. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0726-20>
7. Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису : наказ МВС України від 18 грудня 2018 року № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#top>

Словник основних термінів

Автомобільна система технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відео-, аудіозапису – технічний комплекс, що встановлюється на службових транспортних засобах Національної поліції України, а саме автомобілях ситуаційних центрів, командно-штабних автомобілях, спеціальному автотранспорті для перевезення затриманих та взятих під варту осіб (далі – автомобільна система);

Безпілотний літальний апарат (далі – БПЛА) – повітряне судно, призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування польотом якого і контроль за яким здійснюються за допомогою спеціальної станції керування, що розташована поза повітряним судном;

Відеореєстратор – пристрій, призначений для запису, зберігання та відтворення відеоінформації;

Карта пам'яті або флеш-карта – компактний електронний носій інформації, що використовується для зберігання цифрової інформації; **кінозйомка та відеозапис** – процеси фіксації динамічних властивостей об'єктів, подій, явищ за допомогою кіно- або відеокамери. Кінозйомка проводиться на фотоматеріалах, відеозапис – на цифрових носіях інформації; портативний відеореєстратор – пристрій, призначений для запису, зберігання та відтворення відеоінформації, технічні характеристики та особливості конструкції якого дають змогу закріпити його на форменому одязі поліцейського;

Стаціонарна система технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – технічний комплекс, установлений в органах, підрозділах поліції та призначений для здійснення фото- і кінозйомки, відеозапису з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, також може бути використаний у деяких службових приміщеннях органів, підрозділів поліції, у тому числі спеціальних приміщеннях, призначених для утримання затриманих та взятих під варту осіб (далі – стаціонарна система);

Сервер для зберігання відеозаписів – програмно-апаратний комплекс, призначений для зберігання цифрової відеоінформації з усіх видів технічних засобів, що використовуються органами, підрозділами поліції; станція для заряджання та зберігання відеозаписів портативних відеореєстраторів – програмно-апаратний комплекс, призначений для зберігання фото- і відеозаписів, а також автоматичного заряджання їх акумуляторних батарей.

4.11 Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб

Відповідно до підпункту 46 частини 1 статті 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює адміністративний нагляд відповідно до закону⁴³⁵.

Згідно підпункту 10 частини 1 статті 31 Закону України «Про Національну поліцію» поліція може застосовувати такий превентивний захід

⁴³⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

як перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб.

Адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції⁴³⁶.

Звільнені особи – особи, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом⁴³⁷.

Адміністративний нагляд встановлюється з метою запобігання вчиненню кримінальних правопорушень окремими особами, звільненими з місць позбавлення волі, і здійснення виховного впливу на них.

4.11.1 Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд

Відповідно до статті 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року адміністративний нагляд встановлюється щодо повнолітніх осіб:

- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;
- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення;
- засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

⁴³⁶ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Дата оновлення 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴³⁷ Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17 березня 2011 року № 3160-VI. Дата оновлення: 20.01.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

- засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи⁴³⁸;
- засуджених до довічного позбавлення волі⁴³⁹.

У статті 12 Кримінального Кодексу України наводиться класифікація кримінальних правопорушень. Так кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини.

Кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі.

Нетяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Тяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

Особливо тяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин⁴⁴⁰.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – діяння з: культивування рослин, включених до Переліку

⁴³⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19 грудня 2019 року № 409-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#n37> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴³⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини : Закон України від 18 жовтня 2022 року № 2689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2689-20#n44> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁴⁰ Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори⁴⁴¹.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР особи, яких було засуджено до позбавлення волі за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, підлягають адміністративному нагляду у встановленому законодавством порядку.

Інформація щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи вноситься до реєстру.

Єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи (далі – реєстр), – автоматизована електронна база даних, створена для забезпечення збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення даних про осіб, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за такі злочини знята або погашена в установленому законом порядку.

До реєстру вносяться відомості щодо прізвища, імені, по батькові засудженого, дати народження, місця проживання чи перебування, злочину, за який його було засуджено, виду кримінального покарання, який до нього був застосований, інформацію про фактично відбуте ним покарання, а також про порушення правил адміністративного нагляду.

Інформація про особу вноситься до реєстру на підставі обвинувального вироку суду, який набрав законної сили. У разі якщо особа вчинила злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи до створення реєстру, інформація про таку особу вноситься до реєстру на підставі ухвали суду за місцем проживання такої особи або місцем відбування нею покарання за клопотанням прокурора.

⁴⁴¹ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Інформація про особу виключається з реєстру у разі скасування обвинувального вироку або ухвали суду, зазначених у частині п'ятій статті 6⁴⁴² Кримінально-виконавчого кодексу України⁴⁴².

Право на отримання інформації щодо факту перебування конкретної особи в реєстрі мають:

сільські, селищні та міські голови, керівники державних адміністрацій, інших органів державної влади та місцевого самоврядування – щодо осіб, які претендують на зайняття посади керівника (заступника керівника) дошкільного навчального закладу, середнього навчального закладу, позашкільного навчального закладу, закладу охорони здоров'я або іншої установи, організації, зобов'язаної здійснювати нагляд за малолітніми особами або надавати послуги медичного, навчального чи соціального характеру малолітнім особам, та належать до їх сфери управління;

керівники дошкільних навчальних закладів, середніх навчальних закладів, позашкільних навчальних закладів, закладів охорони здоров'я або іншої установи, організації, зобов'язаної здійснювати нагляд за малолітніми особами або надавати послуги медичного, навчального чи соціального характеру таким особам, у зв'язку з вирішенням питання щодо прийняття особи на роботу;

будь-яка фізична особа щодо інформації про себе;

будь-яка фізична особа щодо інформації про іншу особу у разі наявності завіреної відповідно до вимог Закону України «Про нотаріат» згоди особи, щодо якої така інформація запитується.

Відповідно до частини 7 статті 151 Кримінально-виконавчого кодексу України засудженим до довічного позбавлення волі може бути подано клопотання про його помилування після відбуття ним не менше п'ятнадцяти років призначеного покарання⁴⁴³.

Згідно частини 3 статті 154 Кримінально-виконавчого кодексу України стосовно засудженого, щодо якого відповідно до статей 81, 82 Кримінального кодексу України може бути застосовано умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, заміну покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, орган або установа виконання покарань у місячний термін надсилає клопотання до суду у порядку, встановленому кримінальним процесуальним

⁴⁴² Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n10> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁴³ Там само.

законодавством. Адміністрація органу або установи виконання покарань після відбуття засудженим установленого Кримінальним кодексом України строку покарання зобов'язана в місячний термін розглянути питання щодо можливості представлення його до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Разом із поданням щодо можливості представлення засудженого до довічного позбавлення волі до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким адміністрація виправної колонії подає до суду висновок щодо ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі.

Визначення ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі та складення висновку здійснюються за участю уповноваженого органу з питань пробації⁴⁴⁴.

З метою соціальної адаптації перед звільненням з установи виконання покарань адміністрацією зазначеної установи вживаються заходи з підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, спільно із суб'єктами соціального патронажу, які надають цим особам допомогу щодо трудового і побутового влаштування за обраним ними місцем проживання⁴⁴⁵.

Виявлення звільнених осіб, які потребують допомоги та побутового влаштування, здійснюється з метою своєчасної організації заходів соціального патронажу, зокрема через мережу спеціалізованих установ, профілактики повторних злочинів, запобігання розповсюдженню соціально небезпечних хвороб та соціальної адаптації звільнених осіб⁴⁴⁶.

Порядок та методика визначення ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

⁴⁴⁴ Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації : Наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5. Дата оновлення 25.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁴⁵ Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17 березня 2011 року № 3160-VI. Дата оновлення: 20.01.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁴⁶ Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України від 07.11.2011 № 429/831/769/3279/5. Дата оновлення: 09.02.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-11#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Основною метою подання висновку щодо ступеня виправлення засудженого до довічного позбавлення волі є забезпечення суду інформацією, що є необхідною для визначення можливості заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на більш м'яке та визначення в індивідуальному порядку строку позбавлення волі засудженому, стосовно якого вирішується зазначене питання.

Особа, засуджена до довічного позбавлення волі, додатково до подання щодо можливості представлення її до заміни покарання на більш м'яке у виді позбавлення волі на певний строк повинна подати індивідуальний план виправлення та ресоціалізації. Такий план має містити заходи, здійснення яких у період відбування більш м'якого покарання у виді позбавлення волі на певний строк дасть змогу засудженій особі усунути фактори, що можуть негативно впливати на утримання від вчинення повторного кримінального правопорушення, та факти, що свідчать про перспективи виправлення та ресоціалізації засудженої особи після звільнення.

Форма індивідуального плану виправлення та ресоціалізації визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Засуджена особа, якій покарання у виді позбавлення волі на певний строк призначено в порядку заміни більш м'яким покаранням та в якій настало право на застосування умовно-дострокового звільнення, додатково повинна подати до суду звіт про виконання індивідуального плану виправлення та ресоціалізації під час відбування більш м'якого покарання, у тому числі аналіз причин успішності або неуспішності виконання заходів, передбачених зазначеним планом.

Органи (підрозділи) поліції:

направляють протягом десяти днів після звернення звільненої особи до органів соціального захисту населення повідомлення за встановленою формою про звільнених осіб, які втратили соціально корисні зв'язки з рідними, є особами з інвалідністю або бездомними та самостійно звернулись до них, з метою подальшого їх влаштування до спеціалізованих установ для звільнених, закладів соціального обслуговування чи закладів для бездомних або інших закладів соціальної підтримки (догляду);

забезпечують публічну безпеку та порядок на території центрів соціальної адаптації, закладів соціального обслуговування, спеціальних будинків-інтернатів та інших закладів соціальної підтримки (догляду) відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»;

проводять превентивну роботу серед засуджених, які є клієнтами центрів соціальної адаптації, закладів соціального обслуговування,

спеціальних будинків-інтернатів, реабілітаційних установ для осіб з інвалідністю інших закладів соціальної підтримки (догляду), та здійснюють адміністративний нагляд за особами, щодо яких його встановлено.

4.11.2 Підстави для встановлення адміністративного нагляду

Підставами для встановлення адміністративного нагляду є:

а) вирок суду, що набрав законної сили, – щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; та засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи;

б) матеріали установ виконання покарань – щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства; та осіб, засуджених до довічного позбавлення волі п. «д» статті 3 цього Закону;

в) матеріали органів Національної поліції – щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення⁴⁴⁷.

4.11.3 Порядок встановлення адміністративного нагляду

Відповідно до статті 158 Кримінально-виконавчого кодексу України адміністративний нагляд встановлюється щодо осіб, зазначених у статті 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», за постановою судді в порядку, передбаченому статтею 5 вищезазначеного Закону⁴⁴⁸.

⁴⁴⁷ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Дата оновлення 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁴⁸ Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n10> (дата звернення: 20.02.2023).

Адміністративний нагляд встановлюється:

щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства; засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи – в судовому засіданні одноособово суддею районного, районного у місті, міського та міськрайонного суду за місцезнаходженням установи виконання покарань за поданням начальника установи виконання покарань;

щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення – в судовому засіданні одноособово суддею районного, районного у місті, міського та міськрайонного суду за місцем проживання особи, звільненої з місць позбавлення волі, за поданням начальника органу Національної поліції.

У поданні мають бути визначені обмеження, які пропонує встановити на підставі статті 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» відповідно начальник установи виконання покарань чи начальник органу Національної поліції щодо поведінки піднаглядного, та обґрунтування доцільності таких заходів.

Разом з поданням до суду надсилаються копія вироку та матеріали, що свідчать про необхідність встановлення адміністративного нагляду за відповідною особою.

У судові засідання викликається особа, щодо якої внесено подання про встановлення адміністративного нагляду, а за її клопотанням – і захисник, а також представник органу, начальник якого вніс подання.

Розгляд питання починається доповіддю про зміст подання та матеріалів, що надійшли разом з ним, після чого заслуховуються пояснення осіб, які з'явилися у судові засідання.

Після розгляду справи суддя виходить до нарадчої кімнати для прийняття рішення, після чого повертається в зал засідань і оголошує постанову про встановлення адміністративного нагляду та обмежень, які встановлюються щодо поведінки піднаглядного.

Постанова судді може бути оскаржена в установленому законом порядку.

У статті 159 Кримінально-виконавчого кодексу України визначено порядок виконання постанови судді про встановлення та припинення адміністративного нагляду.

Постанова судді про встановлення або припинення адміністративного нагляду у випадках, передбачених пунктами «б» і «г» статті 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», надсилається судом начальнику колонії.

Адміністрація колонії надсилає для виконання постанову судді органу Національної поліції за обраним піднаглядним місцем проживання в день його звільнення.

Постанова судді оголошується піднаглядному під розписку. При цьому особі, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, роз'яснюються обов'язки піднаглядного, сповіщається про відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду та про встановлені щодо неї обмеження, передбачені статтями 9, 10 і 11 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Постанова судді надсилається для виконання начальнику органу Національної поліції України за місцем проживання особи, щодо якої встановлено нагляд, а у випадках, передбачених пунктами «б», «г» і «г» статті 3 цього Закону, – начальнику установи виконання покарань.

Адміністрація установи виконання покарань постанову судді надсилає для виконання органу Національної поліції за вибраним піднаглядним місцем проживання в день його звільнення.

4.11.4 Термін адміністративного нагляду

Адміністративний нагляд встановлюється у визначеному статтею 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» порядку терміном від одного року до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості.

Але слід звернути увагу, що для осіб, засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи та осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, адміністративний нагляд встановлюється на строк до погашення судимості.

У разі, коли є підстава вважати, що особа, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, залишається небезпечною для суспільства,

адміністративний нагляд за поданням відповідного органу Національної поліції може бути продовжено у визначеному цим Законом порядку кожного разу ще на шість місяців, але не більше терміну, передбаченого законом для погашення або зняття судимості.

Термін адміністративного нагляду починається з дня оголошення особі постанови судді про встановлення адміністративного нагляду.

Відповідно до статті 7 Закону адміністративний нагляд здійснюється органами Національної поліції. Осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, беруть на облік, фотографують, а у разі необхідності у них беруть відбитки пальців. Працівники поліції зобов'язані систематично контролювати поведінку цих осіб, запобігати порушенням ними громадського порядку та прав інших громадян і припиняти їх, проводити розшук осіб, які уникають адміністративного нагляду.

4.11.5 Порядок припинення адміністративного нагляду

Адміністративний нагляд припиняється постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції:

а) у разі погашення або зняття судимості з особи, яка перебуває під наглядом;

б) достроково, якщо піднаглядний перестав бути небезпечним для суспільства і позитивно характеризується за місцем роботи і проживання.

Піднаглядний може сам подати клопотання про зняття нагляду у разі погашення або зняття з нього судимості.

В інших випадках адміністративний нагляд автоматично припиняється:

а) після закінчення терміну, на який його встановлено, якщо органом Національної поліції не подано клопотання про продовження нагляду або суддя відмовив у продовженні нагляду;

б) у разі засудження піднаглядного до позбавлення волі і направлення його до місця відбування покарання;

в) у разі смерті піднаглядного.

Порядок розгляду в суді питання про припинення адміністративного нагляду здійснюється відповідно до вимог частини четвертої статті 5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а саме: у судове засідання викликається особа, щодо якої внесено подання про встановлення адміністративного нагляду, а за її клопотанням – і захисник, а також представник органу, начальник якого вніс подання.

4.11.6 Обов'язки піднаглядних

Особи, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, зобов'язані вести законслухняний спосіб життя, не порушувати громадський порядок і додержувати таких правил:

а) прибути у визначений установою виконання покарань термін в обране ними місце проживання і зареєструватися в органі Національної поліції;

б) з'являтися за викликом органу Національної поліції у вказаний термін і давати усні та письмові пояснення з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду;

в) повідомляти поліцейських, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи, місця проживання чи перебування, а також про виїзд за межі району (міста) у службових справах;

г) в разі від'їзду в особистих справах з дозволу поліцейського в інший населений пункт та перебування там більше доби зареєструватися у відповідному органі Національної поліції.

Після припинення адміністративного нагляду особи, засуджені до позбавлення волі за злочин проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої особи, зобов'язані повідомляти органи Національної поліції України про зміну свого місця проживання чи перебування. За заявою прокурора на підставі рішення суду такий обов'язок також може бути встановлений щодо осіб, які відбули покарання за тяжкі або особливо тяжкі злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої особи та до яких не було застосовано адміністративного нагляду. Обов'язок, передбачений цією частиною 2 статті 9 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», встановлюється строком на три роки та може бути продовжений на такий самий строк на підставі судового рішення за заявою прокурора, поданою за місцем проживання особи, на яку покладається такий обов'язок.

4.11.7 Обмеження дій піднаглядних

До осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, за постановою суду можуть бути застосовані частково або у повному обсязі такі обмеження:

а) заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;

б) заборона перебування у визначених місцях району (міста);

в) заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста);

г) реєстрація в поліції від одного до чотирьох разів на місяць.

Під час здійснення адміністративного нагляду суд за поданням начальника органу Національної поліції з урахуванням особи піднаглядного, його способу життя і поведінки може змінювати (зменшувати або збільшувати) обсяг обмежень, передбачених статтею 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

4.11.8 Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдниками)

У частині 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надається таке визначення термінів:

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Дитина-кривдник – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі;

Кривдник – особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі⁴⁴⁹.

Наказом МВС України від 25.02.2019 № 124 затверджено порядок Порядку, який встановлює процедуру взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, забезпечення контролю за дотриманням кривдником тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку з учиненням домашнього насильства⁴⁵⁰.

⁴⁴⁹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>. (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁵⁰ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим

Уповноважений підрозділ поліції бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Профілактичний облік – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Профілактичний облік осіб, що вчинили домашнє насильство, які не досягли вісімнадцятирічного віку, здійснюється працівниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік є: складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП;

терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;

отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику;

рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП;

відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.

Обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне

припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства⁴⁵¹.

У статті 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Відповідно до статті 25 Закону Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити.

Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого

⁴⁵¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків⁴⁵².

Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб.

Терміновий заборонний припис вручається кривднику, а його копія – постраждалій особі або її представнику.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства.

Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України.

Терміновий заборонний припис не може містити заходів, передбачених пунктами 1 і 2 частини другої статті 25 Закону, якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою.

Терміновий заборонний припис виноситься в порядку, затвердженому наказом МВС України від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»⁴⁵³.

У статті 26 Закону визначено підстави винесення обмежувального припису стосовно кривдника.

Право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:

- 1) постраждала особа або її представник;
- 2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід,

⁴⁵² Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : Наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁵³ Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#n14> (дата звернення: 20.02.2023).

повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;

3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4) заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців.

За заявою осіб, визначених частиною першою статті 26 Закону, на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням згідно з частиною четвертою цієї статті.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України⁴⁵⁴.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

У разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються Кримінальним кодексом України⁴⁵⁵ та Кримінальним процесуальним кодексом України⁴⁵⁶.

У статті 27 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено порядок взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи.

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, який взяв його на профілактичний облік, автоматично після завершення встановленого строку, якщо інше не передбачено законодавством.

⁴⁵⁴ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁵⁵ Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁴⁵⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1644> (дата звернення: 20.02.2023).

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджується наказом МВС України від 25.02.2019 № 124⁴⁵⁷.

Статтею 28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено процедуру виконання програм для кривдників.

Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Суб'єкт, відповідальний за виконання програм для кривдників, організовує та забезпечує проходження кривдниками таких програм.

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством.

Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів.

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти пробацийну програму відповідно до пункту 4 частини другої статті 76 Кримінального кодексу України.

⁴⁵⁷ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. Дата оновлення: 31.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#n14> (дата звернення: 20.02.2023).

Відповідно до статті 91¹ Кримінального кодексу України до осіб, які вчинили домашнє насильство, застосовуються обмежувальні заходи. В інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

5) направлення для проходження програми для кривдників або пробачійної програми.

Заходи, передбачені частиною першою цієї статті, застосовуються до особи, яка на момент вчинення домашнього насильства досягла 18-річного віку. Заходи, передбачені частиною першою цієї статті, можуть застосовуватися на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців.

Контроль за поведінкою засуджених, до яких застосовано обмежувальні заходи, здійснює орган пробації за місцем проживання засудженого, а в разі вчинення злочину військовослужбовцем – командир військової частини⁴⁵⁸.

Працівники, уповноважені на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, протягом доби формують матеріали за фактами вчинення домашнього насильства та інформують про це керівника уповноваженого підрозділу поліції для поставлення кривдника на профілактичний облік із наданням копій таких матеріалів.

⁴⁵⁸ Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Рішення про поставлення кривдника на профілактичний облік приймає керівник територіального (відокремленого) уповноваженого підрозділу поліції за результатами розгляду матеріалів, які є підставою для поставлення кривдника на профілактичний облік.

Працівник уповноваженого підрозділу поліції, відповідальний за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку, вносить відомості про кривдника до журналу реєстрації осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення домашнього насильства, який ведеться в електронному вигляді, а в разі відсутності такої можливості – у друкованому вигляді.

Відомості про взяття кривдника на профілактичний облік протягом доби вносяться до інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – система ІНПІ) з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних» працівником уповноваженого підрозділу поліції, відповідальним за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку.

У відомостях про взяття кривдника на профілактичний облік зазначаються:

посада поліцейського, відповідального за організацію профілактичної роботи з кривдником, з обов'язковим зазначенням найменування уповноваженого підрозділу поліції, у якому він проходить службу, звання, прізвища, імені та по батькові (повністю, без скорочень);

прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила домашнє насильство (повністю, без скорочень), число, місяць, рік народження, стать, громадянство, місце проживання, навчання та/або місце роботи, номер контактного телефону, паспорт громадянина України, а у разі його відсутності документ, що підтверджує громадянство України, посвідчує особу чи її спеціальний статус (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ, строк дії документа);

інформація про притягнення кривдника до адміністративної відповідальності (упродовж року) або кримінальної відповідальності;

заходи термінового заборонного припису або обмежувального припису стосовно кривдника, передбачені статтями 25, 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», та строки їх дії;

форма(и) домашнього насильства та суть діяння;

прізвище, ім'я та по батькові постраждалої особи (повністю, без скорочень), число, місяць, рік народження, стать, громадянство, місце проживання, навчання та/або місце роботи, номер контактного телефону, ступінь спорідненості з кривдником відповідно до частин другої, третьої статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому

насильству». Згода на внесення персональних даних про постраждалу особу надається цією особою (її представником) з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних»;

підстава та дата зняття кривдника з обліку.

Строки ведення профілактичного обліку кривдників устанавлюються:

відповідно до строків застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника, а в разі продовження припису – на встановлений судом строк;

упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства у випадку, коли обмежувальний припис стосовно кривдника судом не виносився;

упродовж одного року з дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

до набрання законної сили вироком суду у кримінальному провадженні, відкритому стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства.

Строк зберігання відомостей про кривдника, який перебуває на профілактичному обліку, становить три роки з дня зняття його з такого обліку, після чого відомості про нього та постраждалу особу автоматично знеособлюються.

Знеособлені відомості в подальшому використовуються в статистичних та наукових цілях.

У разі зміни кривдником місця проживання/перебування уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку особа, яка вчинила домашнє насильство, інформує уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого проживатиме кривдник, із зазначенням його місця проживання/перебування.

Уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого вирішив проживати кривдник, після підтвердження факту прибуття особи, яка вчинила домашнє насильство, за цією адресою протягом трьох діб інформує про це уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку кривдник, та вносить відповідні корективи до системи ІПНП.

Забороняється зняття з профілактичного обліку кривдника, який змінив місце проживання/перебування, без отримання підтвердження з відповідного уповноваженого підрозділу поліції про узяття кривдника на такий облік за новим місцем проживання/перебування.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку кривдник, у зв'язку з настанням однієї з підстав, визначених пунктом 13 розділу II Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України⁴⁵⁹.

Підставами для зняття кривдника з профілактичного обліку є:

- відсутність повторних випадків учинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік;
- закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника;
- закриття справи про адміністративне правопорушення стосовно кривдника;

- закриття кримінального провадження за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, розпочатого у зв'язку з вчиненням кривдником домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

- погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства;

- набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства;
- рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть.

Працівник уповноваженого підрозділу поліції, відповідальний за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку, після завершення встановленого строку, але не пізніше трьох днів з дати виникнення підстав для зняття кривдника з профілактичного обліку за рішенням керівника уповноваженого підрозділу поліції вносить відповідні зміни до системи ІПНП.

Відомості про кривдника, який перебуває на профілактичному обліку, та постраждалу особу, особи яких ідентифіковані або можуть бути ідентифіковані, є персональними даними і захищаються під час їх обробки та зберігання в порядку, визначеному Законом України «Про захист персональних даних».

Працівникам уповноваженого підрозділу поліції, відповідальним за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку,

⁴⁵⁹ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. Дата оновлення: 31.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#n14> (дата звернення: 20.02.2023).

забороняється розголошувати персональні дані, що вносяться до системи ІПНП, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, крім випадків, передбачених законодавством.

Обробка персональних даних, зазначених у відомостях про взяття кривдника на профілактичний облік та унесених до системи ІПНП, здійснюється виключно з метою виконання визначених законодавством завдань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Уповноважений підрозділ поліції та інші підрозділи поліції, уповноважені на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечують контроль за поведінкою кривдника за місцем проживання/перебування та проведення з ним профілактичної роботи з метою недопущення скоєння повторних фактів домашнього насильства.

Уповноважений підрозділ поліції здійснює контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків шляхом щотижневого спілкування з кривдником, а у разі необхідності з постраждалою особою за місцем проживання/перебування, навчання та/або місцем роботи, іншими місцями, які часто відвідують ці особи.

4.11.9 Організація роботи дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку

Превентивна (профілактична) діяльність дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади – заходи, що застосовуються дільничними офіцерами поліції та поліцейськими офіцерами громади у межах компетенції, спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування.

Превентивний (профілактичний) облік – комплекс організаційно-практичних заходів у діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади із запобігання, фіксації та припинення правопорушень, контролю за поведінкою осіб із метою недопущення повторного вчинення ними правопорушень, дотриманням установлених законодавством тимчасових обмежень та виконанням покладених зобов'язань⁴⁶⁰.

⁴⁶⁰ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. Дата оновлення 03.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади здійснюють превентивні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, із залученням до цієї роботи громадськості, для запобігання вчинення ними правопорушень.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади ставлять на превентивний (профілактичний) облік та в межах своєї компетенції проводять профілактичну роботу з:

- 1) особами, звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законодавством порядку;

- 2) особами, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками).

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади в установленому порядку ініціюють установлення адміністративного нагляду щодо осіб, звільнених із місць позбавлення волі, які за ознаками судимості підпадають під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

На підставі аналізу додержання раніше судимими особами встановлених судом обмежень, визначених Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади подають керівнику територіального відділу поліції пропозиції щодо продовження адміністративного нагляду.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади у межах компетенції вживають усіх необхідних заходів із метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень. Припиняють виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення. Виявляють на поліцейській ділянці осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників), та вживають превентивних заходів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством та насильством за ознакою статі.

Рішення про поставлення особи на превентивний (профілактичний) облік приймає керівник територіального відділу поліції або його заступник на підставі наданих дільничним офіцером поліції або поліцейським офіцером громади матеріалів.

Відомості про осіб, звільнених з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законодавством порядку та осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдниками) заносяться до ЄІС МВС.

Унесення зазначених відомостей до ЄІС МВС покладається на начальника сектору превенції ТВП або працівника цього сектору, до обов'язків

якого входить організація роботи з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку.

У ДОП та ПОГ зберігаються відомості про осіб, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку та проживають на території, закріпленій за відповідною поліцейською дільницею.

На осіб, узятих на превентивний (профілактичний) облік, заводяться облікові справи.

Облікові справи (далі – ОС) заводяться відносно раніше судимих осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, та осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо ці особи після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження поліції, систематично порушують публічний порядок і права громадян, учиняють інші правопорушення.

ОС реєструються ДОП та ПОГ в підрозділі документального забезпечення ТВП.

ОС зберігаються в начальника сектору превенції ТВП або працівника цього сектору. З моменту закінчення строку перебування на обліку особи цієї категорії ОС передається на архівне зберігання в передбачені законодавством строки.

ОС осіб, що перебувають на превентивному (профілактичному) обліку на території обслуговування ПОГ, зберігаються на поліцейській станції. З моменту закінчення строку перебування на обліку особи зазначеної категорії ОС передається на архівне зберігання в підрозділ та строки, передбачені законодавством.

У разі зміни постійного місця проживання особи, стосовно якої працівниками поліції проводяться превентивні заходи, до підрозділу поліції за територіальністю у стислі строки надсилається відповідна інформація.

Забороняється зняття з обліку особи, яка перебуває на превентивному (профілактичному) обліку та переїхала на нове місце проживання, без надходження з відповідного ТВП підтвердної інформації про поставлення її на профілактичний облік у зазначеному місці.

Питання для самоконтролю

1. Особи, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд.
2. Підстави для встановлення адміністративного нагляду.

3. Порядок встановлення адміністративного нагляду.
4. Термін адміністративного нагляду.
5. Порядок припинення адміністративного нагляду.
6. Обов'язки піднаглядних.
7. Обмеження дій піднаглядних.
8. Порядок виконання постанови судді про встановлення та припинення адміністративного нагляду.
9. Організація роботи дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку.
10. Превентивний (профілактичний) облік.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Дата оновлення 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19 грудня 2019 року № 409-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#n37> (дата звернення: 20.02.2023).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини : Закон України від 18 жовтня 2022 року № 2689-IX. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2689-20#n44> (дата звернення: 20.02.2023).
5. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
6. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

7. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. Дата оновлення 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n10> (дата звернення: 20.02.2023).
8. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації : Наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5. Дата оновлення 25.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
9. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17 березня 2011 року № 3160-VI. Дата оновлення: 20.01.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
10. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України від 07.11.2011 № 429/831/769/3279/5. Дата оновлення: 09.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-11#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
12. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. Дата оновлення: 31.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#n14> (дата звернення: 20.02.2023).
13. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#n14> (дата звернення: 20.02.2023).
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1644> (дата звернення: 20.02.2023).

16. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. Дата оновлення 03.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Словник основних термінів

Адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції.

Звільнені особи – особи, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбукання зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом.

Тяжким злочином є передбачене Кримінальним Кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

Особливо тяжким злочином є передбачене Кримінальним Кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – діяння з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.

Єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи (далі – реєстр), – автоматизована електронна база даних, створена для забезпечення збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення даних про осіб, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за такі злочини знята або погашена в установленому законом порядку.

Превентивна (профілактична) діяльність дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади – заходи, що застосовуються дільничними офіцерами поліції та поліцейськими офіцерами громади у межах компетенції, спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування.

Превентивний (профілактичний) облік – комплекс організаційно-практичних заходів у діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади із запобігання, фіксації та припинення правопорушень, контролю за поведінкою осіб із метою недопущення повторного вчинення ними правопорушень, дотриманням установлених законодавством тимчасових обмежень та виконанням покладених зобов'язань.

Облікові справи (далі – ОС) заводяться відносно раніше судимих осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, та осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо ці особи після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження поліції, систематично порушують публічний порядок і права громадян, учиняють інші правопорушення.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Дитина-кривдник – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі;

Кривдник – особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

Профілактичний облік – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

4.12 Поліцейське піклування

4.12.1 Правова природа поліцейського піклування серед інших превентивних поліцейських заходів

Напрямок діяльності поліції у сфері реалізації громадських прав і свобод є сукупність однорідних і чітких дій її працівників, пов'язаних зі створенням найкращих умов для громадяни, щоб вони вільно використовували переваги особистої свободи, з викоріненням негативних факторів, що ускладнюють реалізацію прав і свобод тощо.

У статті 31 Закону України «Про Національну поліцію» визначені превентивні поліцейські заходи, які можуть застосовувати поліцейські під час виконання своїх службових обов'язків.

До ухвалення Закону України «Про Національну поліцію» в законодавстві нашої країни термін «превентивні заходи» не використовувався. Новелою вище вказаного закону є абсолютно новий для нашої країни окремий превентивний захід – поліцейське піклування, що має позитивне значення для формування партнерських відносин між громадянами та поліцейськими⁴⁶¹.

Згідно з статтею 41 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

- неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

⁴⁶¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

- особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;
- особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;
- особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

В усіх випадках мова йде не про осіб, які вчиняють або можуть вчинити правопорушення (як у випадку застосування інших поліцейських заходів), а про осіб, які перебувають у стані, що створює потенційну загрозу для них, а, в окремих випадках, і для оточуючих.

Існує доктринальне визначення поліцейського піклування, а також формально визначене у національному законодавстві. Цивільний кодекс України, у статті 55 визначає «піклування встановлюються з метою здійснення захисту особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки»⁴⁶².

Згідно з Українським академічним тлумачним словником «піклування» – це дія в значенні турботи. Слово «піклуватися» має багато значень: виражає турботу, виявляти увагу, піклуватися про когось або щось, надавати послуги, допомагати, створювати необхідні умови; перебувати в стані тривоги, хвилюватися, за когось або про щось⁴⁶³.

Юридична енциклопедія визначає «піклування», як одну з форм правового захисту законних прав громадян і прав власності⁴⁶⁴.

Поліцейське піклування як «тимчасовий запобіжний захід, при якому працівник поліції надає допомогу особам, які потребують такої допомоги з особистих, економічних чи соціальних причин у межах дії закону». Ознаки поліцейського піклування:

- це запобіжний захід, тобто дія (сукупність дій), спрямована на запобігання порушенням громадського порядку, громадської безпеки або запобігання заподіяння шкоди особою самої собі;

⁴⁶² Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (з наст. змінами). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

⁴⁶³ Академічний тлумачний словник української мови / за заг. ред. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1976 р., 1980 р. <http://sum.in.ua/s/pikluvatysja>

⁴⁶⁴ Юридична енциклопедія. Укр. Енциклопедія за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1998. Т. 4: 2002. 720 с.

- це тимчасовий захід, в основному, короткостроковий, повністю реалізується працівником поліції і застосовується до певних чітко визначених категорій осіб і випадків, передбачених національним законодавством;

- не передбачає застосування санкцій⁴⁶⁵.

Також, поліцейське піклування належить до соціальних послуг, для цього превентивного поліцейського заходу є характерними такі риси:

- унікальність (у компетенції лише Національної поліції України);
- превентивність (спрямоване на запобігання порушенням громадського порядку, громадської безпеки чи запобігання заподіяння шкоди особи собі самої);

- короткочасність;
- обмежене коло суб'єктів та підстави надання;
- обов'язковість оформлення протоколу про поліцейське піклування;
- відсутність юрисдикційного наслідку для суб'єкта споживача послуги⁴⁶⁶

Законодавством України чітко визначено сферу дії таких поліцейських заходів, а також коло суб'єктів, саме:

- щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

- особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;

- особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;

- особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Якщо впровадити загальні вимоги до документального оформлення процедури поліцейського піклування можна виокремити три етапи: підготовчий, основний, заключний.

Підготовчий – включає елементи виявлення та належної оцінки застосування поліцейського піклування як превентивного поліцейського заходу. На цьому етапі спочатку з'ясовуються чи є підстави застосування даного заходу.

⁴⁶⁵ Кубрак, Ю. М. Поліцейське піклування: поняття та ознаки. *Національна поліція України: проблеми становлення та стратегія розвитку* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 груд. 2015 р.) / оргком. конф. : В. В. Сокурченко. С. 77–81.

⁴⁶⁶ Біла-Тюріна Ю.З. Адміністративно-правове регулювання послуг, що надаються Національною поліцією України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019.

Основний – передбігає практичне виконання заходів поліцейського піклування щодо дитини.

Заключний – передбачає документальне оформлення даного поліцейського заходу. Підсумовуючи, можна зауважити, щодо юридичного оформлення поліцейського піклування висувається низка умов, яким має відповідати їх адміністративно-юрисдикційна діяльність при здійсненні даного заходу.

Завдання поліцейського піклування:

- надання психологічної допомоги особам, які потрапили в складне становище;
- встановлення та підтримання комунікації (контакту) з суб'єктами даного заходу та третіми особами (наприклад, батьки неповнолітніх дітей тощо);
- забезпечення якісного оформлення правовідносин у сфері поліцейського піклування, оформлення відповідних матеріалів.

Функції поліцейського піклування:

- соціальна (надання допомоги найуразливішим особам; даний поліцейський захід підвищує рівень довіри населення та держави в цілому);
- психологічна (психологічна допомога та підтримка працівника поліції є невід'ємною частиною даного поліцейського заходу, застосування їх навиків позитивно впливають на подолання конфліктів);
- процесуальна функція (поліцейське піклування обов'язково має бути правильно процесуально оформлено);
- контрольно-наглядова функція (передбачає нагляд і контроль за дотримання законності)⁴⁶⁷.

Так, ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що поліцейський захід має бути *законним, необхідним, пропорційним та ефективним*.

Вимога законності означає, що захід, який застосовується, має бути визначений законом. Іншими словами, він має застосовуватися за підстав, передбачених законом, у межах покладених на поліцію повноважень та відповідно до вимог, порядку та процедури застосування та оформлення, встановлених законом.

Як зазначалось вище, поліцейське піклування може застосовуватися лише до визначеного ст. 41 вичерпного кола осіб та за викладеного у ній вичерпного переліку обставин. Іншими словами, просте надання

⁴⁶⁷ Адміністративно-правове регулювання застосування поліцейського піклування
Режим доступу https://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17868/1/dysertatsiya_Shubina.pdf

працівниками поліції допомоги громадянам не вважається поліцейським піклуванням.

Конкретні дії, які вчиняються працівниками поліції в межах застосування поліцейського піклування, законодавчо не встановлюються, однак Закон України «Про Національну поліцію» чітко встановлює результат, якого має досягти його здійснення щодо особи.

Вимога *необхідності* полягає у тому, що для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Незважаючи на своє спрямування передусім на надання допомоги особі, щодо якої воно здійснюється, поліцейське піклування тим не менш може бути пов'язане із певними обмеженнями прав людини (наприклад, обмеження свободи пересування). Тому перед застосуванням даного поліцейського заходу необхідно упевнитися в його необхідності, провівши оцінку ситуації, що склалася.

Вимога *пропорційності*, яка означає, що шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не повинна перевищувати блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

На дану вимогу слід звертати особливу увагу при застосуванні заходів примусу, в яких може виникнути потреба при здійсненні поліцейського піклування (наприклад, у випадку здійснення поліцейського піклування щодо осіб у стані алкогольного сп'яніння або особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу). Заподіяна за таких умов шкода повинна бути мінімальною.

Вимога *ефективності* означає, що застосування поліцейського заходу забезпечує виконання повноважень поліції. У випадку поліцейського піклування це означає або передання особи передбаченим законом особам або організаціям (батькам, лікувальному закладу тощо) або припинення обставин, що обумовили необхідність здійснення піклування (напр., виявлення відсутності у особи психічного розладу, прибуття батьків неповнолітньої особи тощо)⁴⁶⁸.

⁴⁶⁸ Святокум І. О. Особливості здійснення поліцейського піклування в Україні : наук.-метод. рек. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2018. 31 с.

4.12.2 Порядок оформлення протоколу про застосування поліцейського піклування. Облік протоколів

Важливою складовою дотримання законності при здійсненні поліцейського піклування є його належне документальне оформлення. Поліцейський складає протокол про застосування поліцейського піклування (далі – протокол) за формою, наведеною в додатку до Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування, щодо:

- ✓ неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, для передання такої особи батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

- ✓ особи, яка підозрюється у втечі із закладу з надання психіатричної допомоги чи спеціалізованого закладу охорони здоров'я, де вона утримувалася на підставі судового рішення, для передання такої особи відповідному закладу;

- ✓ особи, яка має ознаки тяжкого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі, для передання такої особи відповідному закладу охорони здоров'я;

- ✓ особи, яка перебуває в публічному місці і внаслідок алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі, для передання такої особи у спеціалізований заклад охорони здоров'я чи до місця проживання.

У протоколі зазначаються:

- ✓ місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського піклування;

- ✓ посада, прізвище, ім'я, по батькові поліцейського, який склав протокол;

- ✓ відомості про особу, щодо якої здійснюється поліцейське піклування (прізвище, ім'я, по батькові особи (за наявності), рік та місце її народження; місце проживання (перебування). У разі неможливості встановити особу, щодо якої застосовується поліцейське піклування, поліцейський описує особу за ознаками зовнішності;

- ✓ назва, серія та номер документа (за наявності), що посвідчує особу;

- ✓ дата і точний час (година і хвилини), найменування (назва) органу (підрозділу) поліції, посада, прізвище, ім'я, по батькові відповідального поліцейського, якого повідомлено про застосування поліцейського піклування;

- ✓ підстави застосування поліцейського піклування;

- ✓ підпис особи про роз'яснення їй прав та підстави застосування поліцейського піклування (у разі такого роз'яснення);

- ✓ відомості про спосіб та осіб (прізвище, ім'я, по батькові), яких повідомлено про застосування поліцейського піклування (у разі повідомлення);
- ✓ опис вилученої зброї чи інших предметів, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу;
- ✓ наявність або відсутність видимих тілесних ушкоджень, виявлених під час поверхневої перевірки та огляду;
- ✓ відомості про осіб та/або орган (заклад), до якого передано особу;
- ✓ клопотання, заяви чи скарги особи, щодо якої застосовано поліцейське піклування, якщо такі надходили.

Протокол підписують поліцейський, який його склав, та особа, щодо якої здійснено поліцейське піклування. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі.

Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої статті 41 Закону України «Про Національну поліцію».

У разі відмови особи, щодо якої застосовано поліцейське піклування, підписати протокол, у ньому робиться відповідний запис про це.

Записи в протоколі робляться світлостійким чорнилом або пастою державною мовою розбірливим почерком. У графах, які не заповнюються під час складання протоколу, проставляється прочерк.

Облік протоколів

Автоматизований облік протоколів здійснюється в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – система ІПНП) з метою забезпечення контролю за дотриманням прав і свобод людини, формування статистичної звітності про застосування превентивних поліцейських заходів.

Відомості про застосування поліцейського піклування, що містяться у протоколі, уносяться до системи ІПНП уповноваженим працівником органу (підрозділу) поліції, на якого покладено обов'язок ведення обліку цих протоколів, упродовж доби із часу застосування такого заходу.

Контроль за складанням протоколів та унесенням інформації про застосування поліцейського піклування до системи ІПНП здійснює керівник відповідного органу (підрозділу) поліції⁴⁶⁹.

⁴⁶⁹ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування : наказ МВС України від 12.10.2020 № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

4.12.3 Обов'язки поліцейського при застосуванні поліцейського заходу. Наслідки поліцейського піклування

Поліцейські негайно повідомляють особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснюють право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Після роз'яснення особі її прав, необхідно оцінити стан її здоров'я, оглянувши її та/або опитавши про самопочуття та необхідність надання медичної допомоги. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський зобов'язаний надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я.

В процесі здійснення поліцейського піклування, окрім медичної, поліцейський повинен надати й інші види допомоги, необхідні особі (напр., забезпечення обігріву у холодну пору року). За необхідності, слід викликати швидку допомогу, очікувати з особою прибуття лікарів та результатів огляду, проведеного ними.

За потреби особа має право скористатися послугами перекладача.

Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.

Застосування поліцейського піклування (за наявності технічної можливості) фіксується спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, про що зазначається у протоколі.

У разі якщо є достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб, поліцейський проводить поверхневу перевірку і огляд з додержанням вимог, передбачених статтею 34 Закону.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.

Поліцейський уповноважений вилучити в особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу, з дотриманням вимог, передбачених статтею 37 Закону.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити його копію цій особі.

У протоколі зазначається інформація про складення протоколу про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю.

Про кожне застосування поліцейського піклування поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції, на території обслуговування якого застосовується поліцейське піклування.

Однак на практиці існує безліч недоліків які допускають працівники поліції під час оформлення протоколу такого виду. Непоодинокі випадки коли під час внесення відомостей до протоколу поліцейський робить виправлення, закреслення, використовує коректор для виправлення помилок, вносить додаткові відомості після того, як протокол про поліцейське піклування було підписано особою, відносно якої його складено. Часті випадки, коли працівник поліції зовсім не складає протокол про поліцейське піклування, а натомість оформлює рапорт про застосування поліцейського піклування, тим самим порушуючи чинне законодавство. Це говорить про прояви недосконалого вивчення існуючого законодавства у сфері адміністративної діяльності поліції або правового нігілізму, що в свою чергу призводить до порушення прав людини.

Поліцейське піклування має наслідком щодо:

- ✓ неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду – передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;
- ✓ особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення або особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі – передання відповідному закладу;
- ✓ особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі – передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

Питання для самоконтролю

1. Правова природа поліцейського піклування серед інших превентивних поліцейських заходів.

2. Ознаки поліцейського піклування.
3. Коло суб'єктів поліцейського піклування.
4. Етапи процедури поліцейського піклування.
5. Завдання, функції поліцейського піклування.
6. Порядок оформлення протоколу про застосування поліцейського піклування.
7. Облік протоколів.
8. Обов'язки поліцейського при застосуванні поліцейського заходу.
9. Наслідки поліцейського піклування.
10. Наслідки застосування поліцейського піклування.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (з наст. змінами), *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).
3. Академічний тлумачний словник української мови за заг. ред. Білодід І. К. Київ : Наукова думка, 1976. 1980 р. <http://sum.in.ua/s/pikluvatysja>
4. Юридична енциклопедія. Укр. Енциклопедія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1998. Т. 4: 2002. 720 с.
5. Кубрак Ю. М. Поліцейське піклування: поняття та ознаки. *Національна поліція України: проблеми становлення та стратегія розвитку* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 груд. 2015 р.) / оргком. конф. : В. В. Сокурєнко. С. 77–81.
6. Біла-Тюріна Ю. З. Адміністративно-правове регулювання послуг, що надаються Національною поліцією України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019.
7. Адміністративно-правове регулювання застосування поліцейського піклування Режим доступу https://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/17868/1/dysertatsiya_Shubina.pdf
8. Святокум І. О. Особливості здійснення поліцейського піклування в Україні : наук.-метод. рек. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2018. 31 с.
9. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування : наказ МВС України від 12.10.2020 № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

10. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей : навчально-методичний посібник. Ч. 1 / Т. В. Журавель, Т. В. Зуб, О. В. Ковальова, Ю. В. Пилипас. Київ, 2019. 515 с.

Словник основних термінів

Дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Девіантна поведінка дитини – це система вчинків або окремі вчинки, які суперечать прийнятим у суспільстві нормам і виявляються у вигляді порушень у збалансованості психічних процесів, неадекватності, порушенні процесу самоактуалізації або у вигляді відхилень від морального й естетичного контролю за своєю поведінкою.

Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – превентивний поліцейський захід, що застосовується стосовно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод та є наслідком передання її батькам, законним представникам або органам опіки та піклування.

4.13 Застосування фізичного впливу (сили)

Фізичний вплив (сила) відноситься до поліцейського заходу примусу, який застосовується під час виконання повноважень поліції. Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку»⁴⁷⁰ та Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію»⁴⁷¹ визначені керівні принципи застосування поліцією спеціальних засобів, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності використання та застосування спеціальних засобів поліцейськими. Відповідно до п. 2 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р., **фізичним впливом** є застосування будь-якої фізичної сили, а також

⁴⁷⁰ Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку» від 17.12.1979. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU79004R?an=1> (дата звернення: 10.02.2023).

⁴⁷¹ Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію» від 08.05.1979. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08 (дата звернення: 10.02.2023).

спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників⁴⁷².

Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою) – це удари, захоплення, способи звільнення від них, способи обшуку і конвоювання, блоки, відходи з лінії атаки тощо.

Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату; письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили; заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим або неможливим; надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу. Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування фізичного впливу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейському заборонено застосування фізичної сили до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати фізичну силу стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вищеперерахованих вимог та заборон.

⁴⁷² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

Під час дії воєнного стану у разі застосування поліцейським фізичного впливу (сили) стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України, та завдання зазначеним особам тілесних ушкоджень, каліцтва, за наявності можливості, з урахуванням подій на відповідній території, поліцейський усно або за допомогою засобів комунікаційного зв'язку повідомляє свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Питання для самоконтролю

1. Які заходи примусу уповноважена застосовувати поліція під час виконання повноважень, визначених Законом України «Про Національну поліцію»?
2. Що називається фізичним впливом, відповідно Закону України «Про Національну поліцію»?
3. Що таке спеціальні прийоми боротьби?
4. Як співвідносяться поняття «фізична сила» та «спеціальні прийоми боротьби»?
5. Що повинен зробити поліцейський перед застосуванням фізичного впливу (сили)?
6. Проти кого заборонене застосуванням фізичного впливу (сили)?
7. При яких умовах поліцейський може застосовувати фізичний вплив (силу)?
8. Які особливі умови застосування фізичного впливу (сили) поліцейським під час дії воєнного стану?
9. Який алгоритм дій поліцейського після застосування фізичного впливу (сили)?
10. Що визначає вид та інтенсивність застосування фізичного впливу (сили)?

4.14 Застосування спеціальних засобів

Застосування спеціальних засобів відноситься до поліцейського заходу примусу, який застосовується під час виконання повноважень поліції, а саме для забезпечення публічної безпеки і порядку. Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб

по підтримці правопорядку»⁴⁷³ та Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію»⁴⁷⁴ визначені керівні принципи застосування поліцією спеціальних засобів, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності використання та застосування спеціальних засобів поліцейськими.

Відповідно до п. 3 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р., **спеціальні засоби** як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин⁴⁷⁵.

Всі спеціальні засоби поділяються на дві групи: індивідуального захисту та активної оборони. До спеціальних засобів індивідуального захисту відносяться: шоломи, бронежилети та інше спеціальне екіпірування. До спеціальних засобів активної оборони відносяться: гумові кийки, електрошокові пристрої, пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії тощо.

Відповідно до п. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. **спеціальні засоби**, які може використовувати поліцейський під час виконання своїх повноважень поділяються на:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;

⁴⁷³ Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку» від 17.12.1979. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU79004R?an=1> (дата звернення: 10.02.2023)..

⁴⁷⁴ Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію» від 08.05.1979. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08 (дата звернення: 10.02.2023).

⁴⁷⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби⁴⁷⁶.

Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

Під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби.

Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування). Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування спеціального засобу в момент досягнення очікуваного результату.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністерством внутрішніх справ України.

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування спеціальних засобів і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим. Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку. Вид та інтенсивність застосування спеціальних засобів визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті

⁴⁷⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

застосування спеціальних засобів. Заборонено застосування спеціальних засобів до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

До загальних правил застосування спеціальних засобів відносяться:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

б) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

е) припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскування дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами слезогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії,

з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу. Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України. Так, наприклад, відповідно п. 1 Розділу III. «Заходи безпеки під час використання» Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М»⁴⁷⁷ поліцейському забороняється:

1) застосовувати спецзасіб, що має пошкодження цілісності корпусу (тріщини, ум'ятини тощо) та запобіжно-пускового пристрою;

2) тримати спецзасіб у руці після приведення його в дію з відпущеним важелем;

3) розбирати спецзасіб;

4) навмисно пошкоджувати чи використовувати спецзасіб не за призначенням.

⁴⁷⁷ Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М»: наказ МВС України від 18 жовтня 2018 р. № 847. Дата оновлення: 18.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-18#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

Питання для самоконтролю

1. Що таке спеціальний засіб, відповідно Закону України «Про Національну поліцію»?
2. На які групи поділяються спеціальні засоби?
3. Які спеціальні засоби може використовувати поліцейський для виконання своїх повноважень?
4. В яких випадках поліцейський може використовувати підручні засоби?
5. В яких випадках застосування поліцейським спеціальних засобів не буде вважатися заходом примусу?
6. Що повинен зробити поліцейський перед застосуванням спеціальних засобів?
7. Які правила застосування гумових та пластикових кийків?
8. Проти кого заборонене застосуванням спеціальних засобів?
9. Які особливі умови застосування спеціальних засобів поліцейським під час дії воєнного стану?
10. Що заборонено поліцейському під час застосування спеціальних засобів?

4.15 Застосування вогнепальної зброї

Застосування вогнепальної зброї відноситься до найбільш суворого примусу поліцейського заходу примусу.

Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку»⁴⁷⁸ та Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію»⁴⁷⁹ визначені керівні принципи застосування поліцією вогнепальної зброї, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності використання та застосування вогнепальної зброї поліцейськими.

Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він

⁴⁷⁸ Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку» від 17.12.1979. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU79004R?an=1> (дата звернення: 10.02.2023).

⁴⁷⁹ Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію» від 08.05.1979. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08 (дата звернення: 10.02.2023).

пройшов відповідну спеціальну підготовку. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боеприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України (Закон України «Про Національну поліцію», ст. 16, ч. 1, п.п. 2, 7)⁴⁸⁰.

Крім цього відповідно п. 3 Розділу IV «Порядок видачі озброєння» Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України, затвердженої наказом МВС України від 11 жовтня 2018 р. № 828, підставами для видачі поліцейському зброї, боеприпасів, спеціальних засобів та засобів індивідуального захисту є:

1) витяги з наказів про видачу зброї, у тому числі для проведення навчально-тренувальних стрільб;

2) затверджені керівником органу (підрозділу) поліції розрахунки в книзі нарядів, складені на підставі графіків чергувань;

3) рапорти на ім'я керівника органу (підрозділу) поліції щодо видачі зброї окремим поліцейським для виконання службових завдань, чищення зброї (на підставі затверджених графіків) з резолюцією керівника про видачу;

4) рапорти на ім'я керівника органу (підрозділу) поліції щодо видачі зброї поліцейським інших органів (підрозділів) поліції, які перебувають у відрядженні, з резолюцією керівника про видачу, витяг з наказу про відрядження, службове посвідчення та облікова картка зброї та боеприпасів поліцейського, який виїжджає у службове відрядження;

5) затверджені керівником органу (підрозділу) поліції окремі відомості про видачу зброї під час уведення в дію спеціальних оперативних планів та визначення ступенів готовності⁴⁸¹.

Заборонено видавати озброєння поліцейським, які перебувають у відпустці, відсторонені від посади, учинили діяння, що містить ознаки злочину, або щодо яких проводиться службове розслідування за фактом порушення службової дисципліни, чи за наявності інших обмежувальних умов, визначених законодавством України.

⁴⁸⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

⁴⁸¹ Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : наказ МВС України від 11 жовтня 2018 р. № 828. Дата оновлення: 11.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

Відповідно до п. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р., поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю⁴⁸²:

- 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;
- 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
- 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
- 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;
- 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;
- 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування вогнепальної зброї в момент досягнення очікуваного результату; заздалегідь попередити особу про застосування вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим; надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу. Попередження може бути зроблено голо- сом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Заборонено застосування вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує

⁴⁸² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування. Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським

відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вищеперерахованих вимог та заборон.

Під час дії воєнного стану у разі застосування поліцейським вогнепальної зброї стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України, поліцейський усно або за допомогою засобів комунікаційного зв'язку повідомляє свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Питання для самоконтролю

1. Які умови зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї поліцейським?
2. Чим відрізняється застосування від використання вогнепальної зброї?
3. Коли поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю?
4. Коли допускається застосування вогнепальної зброї поліцейським без попередження?
5. Що повинен зробити поліцейський перед застосуванням вогнепальної зброї?
6. Проти кого заборонене застосуванням вогнепальної зброї?
7. Які особливі умови застосування вогнепальної зброї поліцейським під час дії воєнного стану?
8. Що заборонено поліцейському під час застосування вогнепальної зброї?
9. Коли поліцейський має право привести у бойову готовність вогнепальну зброю?
10. Коли поліцейський може використати вогнепальну зброю?

Рекомендовані джерела

1. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с. URL:

- <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/374/1/ЗАКОН%20УКРАЇНИ%20ПРО%20НАЦІОНАЛЬНУ%20ПОЛІЦІЮ.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
 3. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : наказ МВС України від 11 жовтня 2018 р. № 828. Дата оновлення: 11.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
 4. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Дата оновлення: 21.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
 5. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 10.02.2023).
 6. Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М» : наказ МВС України від 18 жовтня 2018 р. № 847. Дата оновлення: 18.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-18#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
 7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
 8. Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку» від 17.12.1979. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU79004R?an=1> (дата звернення: 10.02.2023).
 9. Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію» від 08.05.1979. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08 (дата звернення: 10.02.2023).

Словник основних термінів

Боеприпаси – патрони до стрілецької зброї, гранати, постріли, вибухові речовини, засоби ініціювання (підриву);

Зброя – пістолети, револьвери, пістолети-кулемети, ручні кулемети, автомати, снайперські та спортивні гвинтівки, штурмові гвинтівки, гранатомети (у тому числі автоматичні та станкові), навчальні/учбові пістолети, автомати та кулемети;

Прилади та інше захисне спорядження – загальновійськові протигази, засоби захисту органів дихання та шкіри, оптичні прилади, запасні інструменти, приладдя та спорядження до зброї;

Службово-бойове завдання – завдання, що виконують озброєні поліцейські в установленому чинним законодавством порядку;

Спеціальний засіб – це пристрій, прилад або предмет, спеціально виготовлений, конструктивно призначений і технічно придатний для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмет, що її оточує, з чітким регулюванням підстав і правил застосування такого засобу та службових тварин.

Фізичний вплив – це застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Розділ 5

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ

5.1 Координація та оперативне управління силами і засобами органів (підрозділів) поліції

5.1.1 Організаційна діяльність чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України

Відповідно до п. 5 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р., поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події⁴⁸³; підпункту 7 п. 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877, Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події⁴⁸⁴; п. 9 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878, МВС в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, здійснює організацію і контроль за їх виконанням⁴⁸⁵.

⁴⁸³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁸⁴ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁸⁵ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Дата оновлення: 21.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

Інструкція з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440, регламентує організацію діяльності чергової служби в центральному органі управління поліції та його структурних підрозділах, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України (далі – МТО) та їх територіальних (відокремлених) підрозділах, органах поліції охорони як територіальних органах Національної поліції України (далі – ПО), головних управліннях Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – ГУНП), їх структурних підрозділах та територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП (далі – органи (підрозділи) поліції), закладах професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання Національної поліції України (далі – заклади освіти)⁴⁸⁶.

Чергова служба – сукупність підрозділів поліції та окремих поліцейських (уповноважених службових осіб), визначених Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440, які здійснюють невідкладні заходи із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги⁴⁸⁷.

Організаційну діяльність чергової служби відповідно до компетенції забезпечують:

- чергова частина ДООЗОР (далі – чергова частина апарату поліції);
- чергові частини структурних підрозділів центрального органу управління поліції;
- чергові частини МТО;
- чергові частини територіальних органів ПО;
- чергові частини територіальних (відокремлених) підрозділів МТО;
- чергові частини УООЗОР ГУНП (далі – чергова частина ГУНП);
- чергові частини структурних підрозділів ГУНП;
- чергові частини підрозділів моніторингу (чергові частини) територіальних відділів поліції (далі – ТВП);

⁴⁸⁶ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁸⁷ Там само.

інспектори-чергові та помічники чергового підрозділів поліцейської діяльності ТВП;

чергові частини закладів освіти;

управління оперативного інформування та реагування ДООЗОР;

управління забезпечення діяльності ситуаційного центру ДООЗОР;

ситуаційний центр ГУНП;

ситуаційні підрозділи УООЗОР;

підрозділи диспетчерської служби УООЗОР;

підрозділи, на які покладено обов'язок здійснення електронного моніторингу УООЗОР;

підрозділи «102» УООЗОР;

підрозділи моніторингу ТВП;

поліцейські первинної комунікації фронт-офісів ТВП;

поліцейські підрозділів дотримання прав людини ТВП;

інші поліцейські, які залучаються до чергування у складі добового наряду чергової служби.

Основними принципами роботи чергової служби є: володіння оперативною інформацією та знання оперативної обстановки на території обслуговування, оперативність реагування на кримінальні правопорушення та інші події, безперервний режим роботи, постійна готовність до змін оперативної обстановки.

На чергову частину органів (підрозділів) поліції та закладів освіти складається тактико-технічний паспорт чергової частини, виділяються спеціально обладнані приміщення, кількість та вимоги щодо устаткування яких визначаються згідно з переліком приміщень і устаткування чергової служби органу (підрозділу) поліції, закладу освіти та поліцейських первинної комунікації фронт-офісів

Чергова частина органів (підрозділів) поліції та закладів освіти забезпечується вогнепальною зброєю, боеприпасами, спеціальними засобами, засобами індивідуального захисту, засобами зв'язку та облаштовується переговорними пристроями, засобами відеоспостереження та відеоаналітики, автоматизованими робочими місцями з відповідним програмним забезпеченням, службовою документацією, автотранспортом та іншим майном, необхідним для забезпечення завдань і функцій, покладених на чергову частину.

Основними завданнями чергової служби органів (підрозділів) поліції відповідно до компетенції є:

1) прийняття та реєстрація заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, організація негайного реагування на них;

2) здійснення оперативного управління силами й засобами, які залучаються до забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, виявлення та припинення правопорушень та інших подій на території обслуговування, взаємодія з іншими органами (підрозділами) поліції, черговими частинами вищого рівня та черговими частинами закладів освіти, органами державної влади та місцевого самоврядування;

3) збирання, опрацювання й доповідь керівництву органу (підрозділу) поліції інформації про оперативну обстановку на території обслуговування, передача її до чергової частини вищого рівня, а також інших органів державної влади та місцевого самоврядування;

4) забезпечення введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів;

5) поміщення (звільнення), утримання осіб у кімнатах для затриманих (далі – КЗ) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП;

6) дотримання прав і свобод осіб при поміщенні (звільненні), утриманні їх у КЗ;

7) організація та забезпечення обліку, зберігання, видачі й приймання вогнепальної зброї, боеприпасів та іншого озброєння, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, зв'язку, службової документації та іншого майна, що перебуває на зберіганні в спеціально обладнаних приміщеннях чергової частини (підрозділів поліцейської діяльності) в установленому порядку;

8) надання довідкових послуг під час звернень громадян із питань, що належать до компетенції поліції;

9) контроль за здійсненням пропускового режиму та охорони адміністративних будинків поліції;

10) здійснення в нічний час доби контролю за дотриманням правил пожежної безпеки та санітарних норм у службових приміщеннях адміністративного будинку поліції;

11) здійснення в разі відсутності цілодобового чергування в місцевих органах виконавчої влади (органах місцевого самоврядування) запуску місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення та отримання сигналів й інформації з питань цивільного захисту через технічні засоби територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення;

12) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

13) здійснення моніторингу інформації, яка надходить із СВВ, використання її для запобігання вчиненню злочинів, їх своєчасного розкриття та забезпечення публічної безпеки та порядку.

Чергові чергової частини органів (підрозділів) поліції чи закладів освіти несуть службу в єдиному однострої, із службовим посвідченням, спеціальним жетоном і табельною вогнепальною зброєю.

Робота поліцейських (уповноважених службових осіб) добового наряду чергової служби органів (підрозділів) поліції або закладів освіти організовується в чотири зміни тривалістю 24 години кожна, крім випадків службової необхідності, зумовленої специфікою та особливостями роботи у відповідному органі (підрозділі) поліції або закладі освіти, а також може встановлюватися інший режим роботи відповідно до законодавства про працю.

**5.1.2 Організація діяльності чергових частин
центрального органу управління поліції та його структурних
підрозділів, міжрегіональних територіальних органів
та їх територіальних (відокремлених) підрозділів,
територіальних органів поліції охорони та закладів освіти**

Чергова частина апарату поліції входить до складу ДОАЗОР.

Чергова частина апарату поліції забезпечує:

1) координацію діяльності чергових служб органів (підрозділів) поліції, закладів освіти щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави від противоправних посягань, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

2) оперативне управління силами й засобами, що перебувають у підпорядкуванні поліції, під час учинення резонансних кримінальних правопорушень чи надзвичайних ситуацій, які поширюються на значній території та/або території декількох регіонів держави;

3) своєчасне інформування керівництва Національної поліції України, зацікавлених структурних підрозділів центрального органу управління поліції та МТО, відповідних органів державної влади про оперативну обстановку в державі, стан розкриття резонансних кримінальних правопорушень, надзвичайні події, протидію злочинності та результати роботи підпорядкованих органів (підрозділів) поліції;

4) облік, зберігання, видачу й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини апарату поліції в установленому порядку;

5) отримання кореспонденції, у тому числі від громадян, яка надходить до Національної поліції України в неробочий час, святкові й вихідні дні, для подальшої її передачі до підрозділу документального забезпечення, який здійснює її реєстрацію, та за потреби доповідає керівникам відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України.

Головний інспектор – черговий є старшим чергової зміни чергової частини апарату поліції, який:

1) забезпечує оперативний контроль, координацію і взаємодію із черговими частинами органів (підрозділів) поліції та закладів освіти;

2) забезпечує зберігання, облік, видачу й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини апарату поліції в установленому порядку;

3) здійснює моніторинг оперативної обстановки на території держави, реагування на її зміни, збирання й опрацювання оперативної інформації, що надходить до чергової частини;

4) забезпечує повноту та об'єктивність формування оперативних звітів та введення працівниками чергової частини інформації до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – система ІПНП);

5) доповідає в установленому порядку керівникам відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України про кримінальні правопорушення та надзвичайні події, відомості про які надходять до чергової частини;

6) підтримує зв'язок і здійснює обмін оперативною інформацією із черговими Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Управління державної охорони України, Головного ситуаційного центру України при Раді національної безпеки і оборони України, Головного командного центру Збройних Сил України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Адміністрації Державної прикордонної служби України, іншими органами державної влади та правоохоронними органами інших держав, з якими здійснюється обмін інформацією відповідно до законодавства;

7) готує проекти інформаційних довідок до відповідних органів державної влади про правопорушення або подію;

8) здійснює передачу доручень керівництва Національної поліції України керівникам структурних підрозділів центрального органу управління поліції, МТО та ГУНП про проведення заходів з установлення

й затримання осіб, які підозрюються в учиненні кримінальних правопорушень, із службових питань, а також із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

9) забезпечує прийом заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, уживає заходів для організації уповноваженими підрозділами поліції перевірки та вжиття невідкладних заходів щодо відповідного реагування на них.

Поліцейські чергової зміни чергової частини апарату поліції несуть службу в єдиному однострої, із службовим посвідченням, спеціальним жетоном і табельною вогнепальною зброєю, постійно перебувають у залі оперативного управління чергової частини (службових приміщеннях чергової частини), яку можуть залишати тільки із службових питань, за вказівкою Голови Національної поліції України, його першого заступника та заступників, керівника ДООЗОР і його заступників, а також для вживання їжі та відпочинку (у межах адміністративного будинку).

Для ефективності здійснення цілодобового контролю за забезпеченням захисту прав громадян, правопорядку та протидії злочинності в Національній поліції України призначаються відповідальний по центральному органу управління поліції від керівництва Національної поліції України (далі – відповідальний по Національній поліції України).

Відповідальними по Національній поліції України на тиждень заступають керівники (із числа поліцейських) структурних підрозділів центрального органу управління поліції та МТО, а у вихідні та святкові дні відповідальними за координацію із центральними органами виконавчої влади призначаються перший заступник та заступники Голови Національної поліції України згідно з графіком, який затверджується Головою Національної поліції України (особою, яка виконує його обов'язки).

У структурних підрозділах центрального органу управління поліції та МТО за рішенням керівника призначаються відповідальні від цих органів та підрозділів поліції (далі – відповідальні по підрозділах апарату поліції).

Керівники структурних підрозділів центрального органу управління поліції та МТО не пізніше 25 числа кожного місяця подають до ДООЗОР пропозиції відповідальних по Національній поліції України, а також копії графіків чергувань відповідальних по підрозділах апарату поліції.

Під час чергування відповідальним по Національній поліції України надається право перевіряти в будь-який час доби організацію роботи добових нарядів чергової служби та нарядів поліції. У разі виявлення порушень ними невідкладно вживається заходів щодо їх усунення, а за потреби за фактами порушень у встановленому порядку ініціюється призначення службових розслідувань.

Відповідальні по Національній поліції України мають право надавати керівникам органів (підрозділів) поліції, закладів освіти, нарядів поліції обов'язкові до виконання доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних подій, запобігання кримінальним правопорушенням та їх припинення, установлення осіб, які підозрюються в їх учиненні.

Відповідальний по Національній поліції України зобов'язаний:

- 1) прибути перед заступанням на чергування до чергової частини апарату поліції та ознайомитися з оперативною обстановкою;
- 2) надавати доручення через головного інспектора – чергового чергової частини апарату поліції керівникам територіальних органів (підрозділів) поліції або закладів освіти щодо внесення тимчасових змін у розстановку сил і засобів у разі ускладнення оперативної обстановки;
- 3) виїжджати за потреби на місце вчинення кримінального правопорушення або виникнення надзвичайної події, що може викликати суспільний резонанс, для координації дій органів (підрозділів) поліції або закладів освіти, а також направляти на місця подій відповідальних по підрозділах апарату поліції за напрямками службової діяльності;
- 4) здійснювати в установленому порядку перевірки органів (підрозділів) поліції або закладів освіти, організовувати виїзди відповідальних по підрозділах апарату поліції для здійснення таких перевірок;
- 5) доповісти після завершення чергування Голові Національної поліції України (особі, яка виконує його обов'язки) про стан оперативної обстановки в державі, виявлені проблемні питання в роботі органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, а також подати пропозиції щодо вдосконалення службової діяльності.

Відповідальний по Національній поліції України після 21:00 з урахуванням оперативної обстановки, що склалася, може перебувати за місцем проживання.

Роботу чергової частини апарату поліції організовує її начальник, який:

- 1) організаційно забезпечує оперативне збирання та обробку інформації про події і правопорушення, підготовку добового оперативного зведення та інших відомостей;
- 2) забезпечує проведення службової підготовки поліцейських чергової частини та складає графіки чергувань чергових чергової частини;
- 3) забезпечує взаємодію із структурними підрозділами центрального органу управління поліції, МТО та ГУНП з питань діяльності чергової частини;

4) здійснює облік (розподіл) службового часу, веде облік чергувань поліцейських чергової частини в понаднормовий час, а також нічний час доби;

5) організовує підміну штатних чергових чергової частини;

6) бере участь у підготовці інформації керівнику Національної поліції України та його заступникам, заінтересованим органам державної влади, розробці пропозицій щодо підвищення готовності органів (підрозділів) поліції та закладів освіти до дій у надзвичайних ситуаціях;

7) здійснює контроль за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини апарату поліції в установленому порядку;

8) проводить щоденний інструктаж добового наряду, що заступає на чергування, дає оцінку роботі наряду чергової зміни, який змінюється;

9) вносить пропозиції керівнику ДОАЗОР щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності підлеглих;

10) бере участь у розробленні нормативно-правових актів щодо вдосконалення системи оперативного інформування та реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події;

11) перевіряє за дорученням керівника ДОАЗОР організацію роботи чергових частин органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, здійснює службові відрядження з метою вивчення стану організації роботи чергових служб та надання практичної допомоги;

12) здійснює розгляд заяв та звернень (скарг) громадян із питань, що стосуються діяльності чергової частини;

13) бере участь у складі комісії центрального органу управління поліції в проведенні службових розслідувань за фактами порушень поліцейськими чергових частин службової дисципліни та/або неналежного виконання ними службових обов'язків;

14) здійснює контроль за дотриманням у черговій частині вимог інструкції з охорони праці, правил пожежної безпеки та санітарних норм.

Заступник начальника чергової частини в разі відсутності начальника чергової частини виконує його обов'язки, а також:

1) здійснює розгляд заяв та звернень (скарг) громадян із питань, що стосуються діяльності чергової частини. Має право брати участь у складі комісії центрального органу управління поліції в проведенні службових розслідувань за фактами порушень поліцейськими чергових частин

службової дисципліни та/або неналежного виконання ними службових обов'язків;

2) здійснює облік та контроль за зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боеприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини апарату поліції в установленому порядку;

3) перевіряє за дорученням керівника ДОАЗОР організацію роботи чергових частин органів (підрозділів) поліції та закладів освіти;

4) здійснює облік (розподіл) службового часу, веде облік чергувань поліцейських чергової частини в понаднормовий час, а також нічний час доби;

5) здійснює контроль за додержанням у черговій частині вимог інструкції з охорони праці, правил пожежної безпеки та санітарних норм;

6) організовує та проводить додаткові заняття із службової підготовки з поліцейськими чергової частини;

7) може залучатися до чергування як оперативний черговий у разі значного некомплекту штатних посад оперативного чергового, хвороби підлеглих та в інших виняткових випадках, якщо не може бути забезпечено роботу щонайменше в три зміни.

У структурних підрозділах центрального органу управління поліції можуть створюватися чергові частини, діяльність яких має забезпечуватися відповідно до завдань та функцій, передбачених положенням про відповідний структурний підрозділ центрального органу управління поліції та Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440⁴⁸⁸.

Діяльність чергових частин МТО та їх територіальних (відокремлених) підрозділів, територіальних органів ПО, закладів освіти забезпечується відповідно до завдань і функцій, передбачених положенням про відповідний орган (підрозділ) поліції, заклад освіти та Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440⁴⁸⁹.

⁴⁸⁸ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁸⁹ Там само.

5.1.3 Організація діяльності чергових частин ГУНП та їх структурних підрозділів

Чергові частини ГУНП входять до складу УОАЗОР ГУНП.

Керівником ГУНП установлюється єдиний для всіх підпорядкованих підрозділів поліції час зміни нарядів поліції.

Старший інспектор з особливих доручень – черговий чергової частини ГУНП є старшим чергової зміни та добового наряду чергової служби ГУНП, який:

1) здійснює загальне керівництво роботою чергової зміни чергової частини та добового наряду чергової служби ГУНП;

2) забезпечує координацію та взаємодію із черговими частинами МТО, їх територіальних (відокремлених) підрозділів, територіальних органів ПО, ТВП та закладів освіти, які розташовані на території обслуговування;

3) забезпечує моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування, організацію реагування на її зміни, збирання й опрацювання інформації про події та правопорушення, своєчасне оперативне інформування чергової частини вищого рівня;

4) відповідає за повноту й об'єктивність формування інформаційних даних, своєчасне надання оперативних зведень та іншої інформації;

5) доповідає в установленому порядку керівнику ГУНП, його заступникам (відповідно до розподілу функціональних обов'язків) та керівнику УОАЗОР, а також інформує керівників органу досудового розслідування та оперативних підрозділів, а за потреби керівників інших підрозділів ГУНП про вчинення на території обслуговування резонансних кримінальних правопорушень чи надзвичайних подій;

6) підтримує зв'язок і здійснює обмін інформацією із черговими частинами центрального органу управління Національної поліції України, структурних підрозділів центрального органу управління поліції, МТО та їх територіальних (відокремлених) підрозділів, територіальних органів (підрозділів) поліції, закладів освіти, органами прокуратури, регіональними органами Служби безпеки України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України, оперативно-територіальними об'єднаннями та військовими частинами Національної гвардії України, територіальними управліннями Бюро економічної безпеки України, структурними підрозділами Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань, підрозділами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, іншими органами державної влади;

7) забезпечує в установленому порядку отримання кореспонденції, у тому числі від громадян, яка надходить до ГУНП в неробочий час, у святкові та вихідні дні, для подальшої її передачі до підрозділу документального забезпечення, а за потреби – для негайної доповіді керівнику ГУНП, його заступникам (відповідно до розподілу функціональних обов'язків) або відповідальному по ГУНП;

8) здійснює передачу доручень керівника ГУНП та його заступників із службових питань підпорядкованим поліцейським та уповноваженим службовим особам;

9) забезпечує введення ступенів готовності, організовує оповіщення керівників та поліцейських ГУНП;

10) забезпечує в установленому порядку введення в дію поліцейських операцій на території обслуговування, контролює їх виконання;

11) формує добові оперативні зведення та готує проекти інформаційних довідок про правопорушення або подію;

12) забезпечує прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, їх реєстрацію в установленому порядку в системі ІППП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, організацію негайного реагування на них;

13) здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства щодо внесення інформації поліцейськими (службовими особами) чергової частини до системи ІППП;

14) забезпечує контроль за організацією реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події диспетчерами, які несуть службу у складі добового наряду чергової служби;

15) здійснює координацію діяльності нарядів поліції, які виконують на території обслуговування завдання з охорони публічної безпеки і порядку, із запобігання правопорушенням та їх припинення, установлення та затримання осіб, які підозрюються в їх учиненні або можуть бути причетними до їх учинення, та контроль за їх роботою;

16) відповідає за зберігання та здійснює облік, видачу й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини в установленому порядку;

17) здійснює контроль у вечірній та нічний час за несенням служби нарядами з охорони адміністративних будинків ГУНП, забезпечує підтримання порядку в службових приміщеннях і побутових кімнатах чергової частини ГУНП;

18) доповідає при прийманні-здаванні чергування керівнику ГУНП та відповідальному по ГУНП про вчинені резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події, виявлені порушення службової дисципліни та вжиті заходи.

Чергові чергової зміни повинні перебувати в залі оперативного управління чергової частини (службових приміщеннях чергової частини), яку можуть залишати тільки із службових питань, за вказівкою керівника ГУНП, його заступників, керівника УОАЗОР, а також для вживання їжі та відпочинку (у межах адміністративного будинку).

Графік чергування поліцейських чергової частини ГУНП щомісяця затверджується керівником УОАЗОР (особою, яка виконує його обов'язки).

Для ефективності здійснення цілодобового контролю за дотриманням прав людини, забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидії злочинності в ГУНП призначаються відповідальний від керівництва ГУНП (далі – відповідальний по ГУНП) та його заступник.

Відповідальними по ГУНП в робочі дні є керівники структурних підрозділів ГУНП, визначені керівником ГУНП, а у вихідні та святкові дні – заступники керівника ГУНП.

Заступниками відповідальних по ГУНП призначаються керівники структурних підрозділів ГУНП, їх заступники, а також керівники підрозділів у складі структурних підрозділів ГУНП, визначених керівником ГУНП, та їх заступники.

Відповідальні по ГУНП та їх заступники чергують згідно з графіком, який затверджується керівником ГУНП (особою, яка виконує його обов'язки).

У структурних підрозділах ГУНП призначаються відповідальні (далі – відповідальні по структурних підрозділах ГУНП) із середнього складу поліції, список яких визначений та затверджений керівником структурного підрозділу поліції ГУНП.

Керівники структурних підрозділів ГУНП не пізніше 25 числа кожного місяця подають до УОАЗОР пропозиції щодо включення керівників зазначених підрозділів до графіка чергувань відповідальних по ГУНП та їх заступників, а також копії графіків чергувань відповідальних по структурних підрозділах ГУНП на наступний місяць.

Відповідальний по ГУНП зобов'язаний:

1) ознайомитися перед заступанням на чергування з оперативною обстановкою, перевірити готовність добового наряду чергової служби, СОГ, інших поліцейських, що залучаються до чергування, та провести інструктаж із питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю та несенні служби;

2) під час проведення інструктажу підбити підсумки роботи чергової зміни та добового наряду за минулу добу, проаналізувати допущені недоліки, з'ясувати їх причини, відзначити позитивні результати з наведенням прикладів, звернути увагу на забезпечення особистої безпеки поліцейських;

3) перебувати в службовому кабінеті за місцем розташування ГУНП, підтримувати постійний зв'язок із черговою частиною ГУНП, виїжджати на місце події, здійснювати перевірку організації несення служби нарядами поліції;

4) вносити через оперативного чергового тимчасові зміни в розстановку сил і засобів у разі ускладнення оперативної обстановки;

5) виїжджати для перевірки оперативної інформації, отриманої від оперативного чергового ГУНП, на місце вчинення резонансного кримінального правопорушення чи надзвичайної події, інформація про які підлягає передачі до чергової частини апарату поліції, координувати дії підпорядкованих підрозділів поліції, а за потреби направляти на місця подій заступника відповідального по ГУНП та відповідальних по структурних підрозділах ГУНП (за напрямками роботи);

6) в установленому порядку здійснювати перевірки територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП (вибірково або згідно із затвердженим графіком перевірок), організовувати виїзди заступника відповідального по ГУНП та відповідальних по структурних підрозділах ГУНП для здійснення таких перевірок.

Відповідальний по ГУНП в разі відсутності на місці керівника ГУНП має право підпису інформаційних довідок, необхідних для оперативного інформування чергової частини вищого рівня.

Відповідальний по ГУНП має право надавати керівникам ТВП та нарядам поліції обов'язкові для виконання доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо запобігання, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та з інших службових питань.

Відповідальний по ГУНП після 21:00 з урахуванням оперативної обстановки, що склалася, та за погодженням із керівником ГУНП може перебувати за місцем проживання.

Після завершення чергування відповідальний по ГУНП доповідає керівнику ГУНП (особі, яка виконує його обов'язки) про стан оперативної обстановки на території обслуговування, виявлені проблемні питання в діяльності ГУНП та ТВП, шляхи їх вирішення, результати надання практичної допомоги в усуненні виявлених недоліків, а також пропозиції щодо вдосконалення службової діяльності.

Заступник відповідального по ГУНП несе службу в єдиному однострої, із службовим посвідченням, спеціальним жетоном і табельною вогнепальною зброєю та зобов'язаний:

1) ознайомитися перед чергуванням з оперативною обстановкою, разом із відповідальним по ГУНП перевірити готовність чергової зміни та добового наряду чергової служби до несення служби, узяти участь у проведенні інструктажу;

2) перебувати протягом добового чергування в адміністративному приміщенні ГУНП (за винятком здійснення перевірок підпорядкованих підрозділів поліції, виїзду на місце вчинення правопорушення, надзвичайної або іншої резонансної події, а також для вживання їжі);

3) виїжджати за дорученням відповідального по ГУНП на місце вчинення резонансного кримінального правопорушення чи надзвичайної події, інформація про які підлягає передачі до чергової частини апарату поліції, для надання практичної допомоги та ліквідації їх наслідків;

4) здійснювати за дорученням відповідального по ГУНП (вибірково або згідно із затвердженим графіком перевірок) перевірки ТВП, у тому числі щодо наявності правових підстав для доставляння осіб до цих підрозділів, дотримання строків їх тримання, уживати заходів щодо негайного усунення виявлених недоліків;

5) виконувати доручення відповідального по ГУНП та оперативного чергового чергової частини ГУНП, які стосуються контролю за дотриманням прав людини, забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидії злочинності;

6) доповісти після завершення чергування відповідальному по ГУНП про проведену роботу, виявлені під час перевірок несення служби недоліки, ужиті заходи для їх усунення та пропозиції стосовно вдосконалення службової діяльності.

Відповідальні по ГУНП призначаються на тиждень, їх заступники та відповідальні по структурних підрозділах ГУНП – на добу. Після закінчення чергування відповідальним по ГУНП, їх заступникам та відповідальним по структурних підрозділах ГУНП надається відпочинок, ураховуючи фактично витрачений на чергування час (під час роботи до 21:00 – 12 годин, під час добової роботи – 24 години).

Роботу чергової частини ГУНП організовує її начальник (у разі його відсутності – заступник начальника), який:

1) організаційно забезпечує оперативне збирання та обробку інформації про правопорушення й інші події, підготовку добового оперативного зведення та інших відомостей;

2) забезпечує проведення службової підготовки з поліцейськими чергової частини;

3) вирішує питання, пов'язані з підміною штатних чергових чергової частини;

4) бере участь у проведенні щоденного інструктажу чергової зміни та добового наряду, які заступають на добове чергування, дає оцінку роботі наряду чергової зміни, який змінюється;

5) відповідає за якісне і своєчасне виконання покладених на чергову частину завдань, дотримання черговими чергової частини та іншими членами добового наряду службової дисципліни та режиму секретності;

6) здійснює контроль за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боеприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини в установленому порядку;

7) складає графіки чергування чергових чергової частини, відповідальних по ГУНП та їх заступників;

8) забезпечує щоденне збирання, обробку та аналіз оперативної інформації, підготовку проектів необхідних управлінських рішень;

9) здійснює контроль за своєчасним інформуванням чергової частини апарату поліції щодо вчинення резонансних кримінальних правопорушень чи надзвичайних подій, передачею інформаційних довідок про правопорушення або подію;

10) організовує виконання запланованих завдань і контролює роботу поліцейських чергової частини;

11) подає в установленому порядку пропозиції щодо призначення та бере участь у проведенні службових розслідувань за фактами порушень, які мали місце в роботі чергових частин ГУНП та ТВП;

12) здійснює облік (розподіл) службового часу, чергувань поліцейських (службових осіб) чергової частини в понаднормовий час, а також нічний час доби;

13) здійснює контроль за дотриманням правил особистої безпеки, вимог інструкції з охорони праці, правил пожежної безпеки та санітарних норм поліцейськими чергової частини;

14) здійснює контроль за прийняттям заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, їх реєстрацією в установленому порядку в системі ІППП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, організацією негайного реагування на них, а також наповнення поліцейськими чергової частини всіх необхідних реквізитів у системі ІППП.

Чергові частини можуть утворюватися у структурних підрозділах ГУНП, діяльність яких має забезпечуватися відповідно до завдань та функцій, передбачених положенням про відповідний структурний підрозділ ГУНП та Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440⁴⁹⁰.

5.1.4 Організація діяльності чергових частин територіальних відділів поліції ГУНП

Роботу чергової частини ТВП організовує її безпосередній керівник (особа, яка виконує його обов'язки).

Старший інспектор – черговий (інспектор-черговий) чергової частини ТВП є старшим чергової зміни та добового наряду, який:

1) здійснює загальне керівництво роботою чергової зміни та добового наряду ТВП, які заступили на добове чергування;

2) забезпечує взаємодію з іншими черговими частинами ТВП та черговою частиною ГУНП;

3) відповідає за повноту й об'єктивність формування інформаційних даних, своєчасне надання оперативних зведень та іншої інформації;

4) забезпечує безперервний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування, організацію реагування на її зміни, збирання й опрацювання інформації про події та правопорушення;

5) доповідає в установленому порядку керівнику ТВП, його заступникам (відповідно до розподілу функціональних обов'язків) та відповідальному по ТВП, а також інформує керівників органу досудового розслідування та оперативних підрозділів, а за потреби – керівників інших підрозділів ТВП про вчинені резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події, відомості про які надходять до чергової частини;

6) підтримує зв'язок і здійснює обмін інформацією із черговою частиною вищого рівня;

7) забезпечує отримання кореспонденції в установленому порядку, у тому числі від громадян, яка надходить до ТВП в неробочий час, у святкові та вихідні дні, для подальшої її передачі до підрозділу документального забезпечення, а за потреби – для негайної доповіді керівнику ТВП або відповідальному по ТВП;

⁴⁹⁰ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

8) здійснює передачу доручень керівника ТВП, його заступників та відповідального по ТВП із службових питань, а також щодо проведення заходів з установлення й затримання осіб, які підозрюються в учиненні кримінальних правопорушень;

9) забезпечує в установленому порядку оповіщення керівників та поліцейських ТВП;

10) формує добові оперативні зведення, відповідає за введення достовірної інформації до системи ІППІ;

11) приймає заяви і повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, реєструє їх в установленому порядку в системі ІППІ або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, організовує негайне реагування на них;

12) забезпечує в установленому порядку введення в дію поліцейських операцій на території обслуговування, контролює їх виконання;

13) управляє за погодженням із диспетчером чергової служби ГУНП (оперативним черговим чергової частини ГУНП) нарядами поліції та окремими поліцейськими, які залучені до оперативного реагування на території обслуговування, дає їм доручення, контролює їх своєчасне прибуття на місце вчинення кримінального правопорушення та виконання ними службових завдань;

14) відповідає за зберігання та здійснює облік, видачу й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини в установленому порядку;

15) доповідає під час приймання-здавання чергування керівнику ТВП про вчиненні резонансні кримінальні правопорушення та надзвичайні події, виявлені порушення службової дисципліни та вжиті заходи.

3. Для ефективності здійснення цілодобового контролю за забезпеченням захисту прав громадян, публічної безпеки і порядку в ТВП призначається відповідальний від керівництва ТВП (далі – відповідальний по ТВП).

У вихідні та святкові дні відповідальними призначаються заступники керівника ТВП та керівники структурних підрозділів ТВП, в інші дні – заступники керівників структурних підрозділів ТВП та найбільш досвідчені поліцейські із числа середнього складу поліції, список яких визначений та затверджений наказом керівника ТВП.

Відповідальний по ТВП заступає на добове чергування в єдиному однострої, із службовим посвідченням, спеціальним жетоном і табельною вогнепальною зброєю.

Відповідальний по ТВП після 21:00 з урахуванням оперативної обстановки, що склалася, та за погодженням із керівником ТВП може перебувати за місцем проживання.

Відповідальний по ТВП в разі відсутності його керівника (особи, яка виконує його обов'язки) має право підпису інформаційних документів, необхідних для оперативного інформування чергових частин вищого рівня.

Відповідальний по ТВП зобов'язаний:

1) прибути перед заступанням на чергування до чергової частини та ознайомитися з оперативною обстановкою, перевірити готовність чергової зміни, добового наряду та нарядів поліції ТВП, які залучаються до чергування, провести їх інструктаж;

2) перевірити наявність правових підстав доставлення до ТВП осіб, утримання їх у КЗ та при виявленні порушень їх прав, ужити невідкладних заходів щодо їх поновлення;

3) забезпечити організацію своєчасного розгляду обставин доставлення до ТВП осіб, які підозрюються в учиненні кримінальних правопорушень, та осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень;

4) перебувати в службовому приміщенні за місцем розташування ТВП, постійно бути на зв'язку із черговою частиною, виїжджати на місце подій та здійснювати перевірку організації несення служби нарядами поліції;

5) вносити через оперативного чергового за погодженням із керівником ТВП зміни в розстановку сил і засобів під час ускладнення оперативної обстановки;

6) виїжджати особисто на місце вчинення резонансного кримінального правопорушення чи надзвичайної події, інформація про які підлягає передачі до чергових частин вищого рівня та може викликати суспільний резонанс, для надання практичної допомоги, ліквідації наслідків надзвичайних подій;

7) забезпечувати контроль за своєчасним оперативним інформуванням чергових частин вищого рівня про вчиненні на території обслуговування резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події, інформація про які підлягає передачі в установленому порядку;

8) здійснювати вибіркові перевірки несення служби добовими нарядами та нарядами поліції в підпорядкованих підрозділах поліції.

Після завершення чергування відповідальний по ТВП доповідає керівнику ТВП про стан оперативної обстановки на території обслуговування, результати перевірок, виявлені проблемні питання, а також надає пропозиції щодо їх усунення та вдосконалення службової діяльності.

Після закінчення чергування відповідальному по ТВП надається відпочинок, ураховуючи фактично витрачений на чергування час (при роботі до 21:00 – 12 годин, при добовій роботі – 24 години).

Під час ускладнення оперативної обстановки, переведення ТВП на посилений варіант службової діяльності за дорученням його керівника чергова зміна та добовий наряд підрозділу можуть озброюватися автоматичною зброєю, а також можуть бути збільшені за рахунок працівників інших служб, крім працівників органу досудового розслідування та членів СОГ.

Чергові чергової зміни повинні перебувати в залі оперативного управління чергової частини (службових приміщеннях чергової частини), яку можуть залишати тільки за вказівкою керівника ТВП або його заступників, а також для вживання їжі та відпочинку (у межах адміністративного будинку).

Начальник чергової частини ТВП (начальник підрозділу моніторингу, заступник начальника підрозділу моніторингу – у підрозділах поліції, де не передбачено посади начальника чергової частини, або особа, яка виконує його обов'язки):

- 1) забезпечує проведення службової підготовки з поліцейськими чергової частини;

- 2) вирішує питання, пов'язані з підміною штатних чергових чергової частини;

- 3) розподіляє службові обов'язки між працівниками чергової частини;

- 4) здійснює контроль за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до чергової частини в установленому порядку;

- 5) надає керівнику ТВП пропозиції щодо створення належних умов для праці та відпочинку поліцейських чергової частини;

- 6) контролює дотримання поліцейськими чергової частини службової дисципліни, режиму секретності, прав і свобод людини та громадянина;

- 7) забезпечує збирання та обробку оперативної інформації, підготовку добового оперативного зведення, а також інших довідкових матеріалів та доповідає їх керівнику ТВП;

- 8) контролює збереження та використання автотранспорту і матеріально-технічних засобів, закріплених за черговою частиною;

- 9) здійснює контроль за додержанням вимог інструкції з охорони праці, правил пожежної безпеки та санітарних норм у службових приміщеннях чергової частини;

- 10) вживає заходів щодо вдосконалення роботи чергової частини ТВП;
- 11) оцінює роботу чергової зміни за минулу добу та бере участь у проведеному інструктажі нарядів, який заступає на службу;
- 12) веде облік (розподіл) службового часу, чергувань поліцейських чергової частини в понаднормовий час, а також нічний час доби;
- 13) складає графік чергування поліцейських чергової частини та відповідалних по ТВП.

5.1.5 Організація роботи чергових у відділах (секторах) поліцейської діяльності територіальних відділів поліції ГУНП

Керівник відділу (сектору) поліцейської діяльності організовує та контролює роботу чергових.

Інспектор-черговий відділу (сектору) поліцейської діяльності територіальних відділів поліції є старшим чергової зміни, який:

- 1) здійснює загальне керівництво роботою чергової зміни відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП;
- 2) забезпечує взаємодію із черговими частинами ТВП;
- 3) забезпечує безперервний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування, організацію реагування на її зміни, збирання й опрацювання інформації про події та правопорушення;
- 4) доповідає керівнику відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП про вчинені на території обслуговування правопорушення та інші події;
- 5) забезпечує оповіщення керівників та працівників відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП;
- 6) приймає та реєструє заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події в установленому порядку в системі ІПНП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події;
- 7) забезпечує зберігання та здійснює облік, видачу й приймання вогнепальної зброї, боеприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до відділу (сектору) поліцейської діяльності в установленому порядку;
- 8) проводить інструктаж поліцейських груп реагування патрульної поліції (далі – ГРПП) та інших підпорядкованих нарядів поліції перед чергуванням;
- 9) доповідає під час здачі чергування керівнику відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП про стан оперативної обстановки на території обслуговування та результати роботи поліцейських за минулу добу.

Чергові чергової зміни відділу (сектору) поліцейської діяльності повинні перебувати в залі оперативного управління підрозділу (службових приміщеннях підрозділу), яку можуть залишати тільки із службових питань, за вказівкою керівника відділу (сектору) поліцейської діяльності або його заступника, а також для вживання їжі та відпочинку (у межах адміністративного будинку).

Керівник (заступник керівника) відділу (сектору) поліцейської діяльності або особа, яка виконує його обов'язки:

- 1) забезпечує проведення службової підготовки із черговими підрозділу;
- 2) вирішує питання, пов'язані з підміною штатних чергових підрозділу;
- 3) розподіляє службові обов'язки між черговими підрозділу;
- 4) здійснює контроль за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боеприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку, а також іншого майна, переданого на зберігання до відділу (сектору) поліцейської діяльності та необхідного для забезпечення діяльності підрозділу в установленому порядку;
- 5) контролює дотримання черговими підрозділу службової дисципліни та законності, прав і свобод людини та громадянина;
- 6) контролює використання автотранспорту, збереження та використання матеріально-технічних засобів у підрозділі;
- 7) здійснює контроль за додержанням вимог інструкції з охорони праці, правил пожежної безпеки та санітарних норм у службових приміщеннях підрозділу;
- 8) проводить інструктаж чергових чергової зміни, поліцейських ГРПП та інших підпорядкованих нарядів поліції перед чергуванням;
- 9) веде облік (розподіл) службового часу та чергувань поліцейських чергової зміни підрозділу в понаднормовий час, а також нічний час доби;
- 10) складає графік чергування поліцейських чергових змін підрозділу, який щомісяця затверджується заступником керівника ТВП з превентивної діяльності.

5.1.6 Права оперативного чергового

Оперативний черговий чергової частини апарату поліції має право:

- 1) давати оперативним черговим органів (підрозділів) поліції та закладів освіти обов'язкові для виконання доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо

запобігання, припинення й розкриття кримінальних правопорушень, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) ініціювати в разі ускладнення оперативної обстановки питання щодо внесення змін у розстановку сил і засобів із подальшою доповіддю відповідальному по Національній поліції України;

3) уводити за наказом Голови Національної поліції України (особи, яка виконує його обов'язки) в дію спеціальні оперативні плани, оголошувати збір поліцейських центрального органу управління поліції та його структурних підрозділів за навчальними сигналами та сигналами оповіщення, здійснювати в установленому порядку приведення органів (підрозділів) поліції та закладів освіти у вищі ступені готовності;

4) витребувати від керівників органів (підрозділів) поліції та закладів освіти надання інформації, необхідної для виконання покладених на чергову частину апарату поліції завдань.

Оперативний черговий чергової частини ГУНП має право:

1) давати оперативним черговим чергових частин структурних підрозділів ГУНП та ТВП ГУНП, а також членам добових нарядів чергової служби та нарядам поліції, які несуть службу на території обслуговування, доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо запобігання, припинення й розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) здійснювати через диспетчерів та оперативних чергових чергових частин ТВП необхідне маневрування силами й засобами підпорядкованих підрозділів поліції при ускладненні оперативної обстановки з подальшою доповіддю про прийняте рішення керівництву ГУНП;

3) залучати для організації охорони місця події, переслідування й затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, наряди поліції, що несуть службу із забезпечення публічної безпеки і порядку, незалежно від їх підпорядкування з урахуванням першочерговості виконання завдань;

4) уводити в дію за наказом керівника ГУНП спеціальні оперативні плани, оголошувати збір поліцейських ГУНП та/або ТВП ГУНП за навчальними сигналами і сигналами оповіщення;

5) одержувати від керівників підпорядкованих ТВП інформацію, необхідну для виконання покладених на чергову частину завдань;

6) отримувати від старшого СОГ інформацію щодо результатів проведення першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій на місці вчинення кримінального правопорушення;

7) звертатися до чергових частин ГУНП в інших областях для отримання необхідної інформації та допомоги, а також при ускладненні оперативної обстановки;

8) залучати за погодженням із керівником ГУНП в установленому порядку додаткові сили поліції, окремих поліцейських, а також звертатися за допомогою до керівників територіальних органів і установ, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, розташованих на території обслуговування, з метою оперативного реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, розкриття кримінальних правопорушень, розшуку й затримання осіб, які обґрунтовано підозрюються в учиненні злочину.

Оперативний черговий чергової частини ТВП має право:

1) давати підпорядкованим черговим частинам ТВП та черговим підрозділів поліцейської діяльності ТВП, а також нарядам поліції, що несуть службу на території обслуговування, доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо запобігання тяжким та особливо тяжким злочинам, їх припинення й розкриття, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) звертатися при ускладненні оперативної обстановки до чергових частин вищого рівня та інших органів (підрозділів) поліції для отримання допомоги силами й засобами, а також необхідної інформації;

3) уводити в дію за наказом керівника ТВП спеціальні оперативні плани, оголошувати збір поліцейських ТВП за навчальними сигналами та сигналами оповіщення;

4) давати за погодженням із диспетчером чергової служби ГУНП службові завдання нарядам поліції, що несуть службу на території обслуговування, та контролювати їх виконання;

5) отримувати від старшого СОГ інформацію щодо результатів відпрацювання на місці вчинення кримінального правопорушення;

6) поміщати й утримувати в КЗ:

осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, за які передбачене покарання у виді позбавлення волі, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання особи, підозрюваної в учиненні злочину, відповідно до статті 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), а також осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання – на строк до 3 годин із подальшим поміщенням до ізоляторів тимчасового тримання (далі – ІТТ). Якщо доставлення зазначених осіб до ІТТ у цей строк неможливе через

віддаленість або відсутність належних шляхів сполучення, вони можуть триматися в КЗ не більше 24 годин;

осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, визначені пунктом 1 статті 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), на підставі протоколу про адміністративне затримання – на строки, визначені статтею 263 КУпАП;

військовослужбовців, які вчинили діяння, що мають ознаки кримінального чи адміністративного правопорушення, – до передачі їх посадовим особам Військової служби правопорядку у Збройних Силах України;

осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання, відповідно до пунктів 1, 2 частини першої статті 208 та частини другої статті 298² КПК України – не більше ніж на три години з моменту фактичного затримання;

осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання, якщо ця особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим, відповідно до пункту 2 частини четвертої статті 298² КПК України – не більше ніж на три години з моменту фактичного затримання з подальшим поміщенням до ІТТ. Якщо доставлення зазначених осіб до ІТТ у цей строк неможливе через віддаленість або відсутність шляхів сполучення – не більше 24 годин;

осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання за умови, якщо ця особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагалася залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконала законних вимог уповноваженої службової особи, відповідно до пункту 1 частини четвертої статті 298² КПК України – не більше ніж на три години з моменту фактичного затримання з подальшим поміщенням до ІТТ. Якщо доставлення зазначених осіб до ІТТ в цей строк неможливе через віддаленість або відсутність шляхів сполучення – не більше 24 годин;

7) проводити особисто чи доручати іншим членам чергової зміни або добового наряду ТВП проведення відповідно до законодавства поверхневої перевірки та огляду осіб, які доставлені до ТВП за підозрою в учиненні кримінального чи адміністративного правопорушення, предметів та документів, що знаходяться при них, транспортних засобів;

8) доручати членам добового наряду ТВП проведення фотографування, дактилоскопіювання, звукозапису, відеозйомки та перевірки

за обліками системи ІПНП осіб, затриманих за підозрою в учиненні правопорушень (затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт) відповідно до законодавства.

5.1.7 Обов'язки чергових

Черговий:

1) забезпечує приймання та реєстрацію заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

2) вживає заходів у разі отримання інформації про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо їх припинення, установлення та затримання правопорушників, надає допомогу в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

3) забезпечує вільний доступ громадян до скриньки «Для заяв, скарг і пропозицій», яка повинна бути розташована в доступному для громадян місці.

2. При надходженні телеграм, телефонограм або телетайпограм до органу (підрозділу) поліції черговий зобов'язаний:

1) забезпечити їх своєчасну реєстрацію в журналі обліку вхідних телеграм і телефонограм або у відповідній підсистемі системи ІПНП;

2) доповісти зміст телеграми (телефонограми, телетайпограми) керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки), а за його відсутності, залежно від її змісту, ознайомити керівників відповідних підрозділів поліції, поінформувати у визначених законодавством випадках про отримання телеграми (телефонограми, телетайпограми) інші правоохоронні органи, відповідні органи державної влади та місцевого самоврядування;

3) доповісти керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки) зміст телеграми (телефонограми, телетайпограми), після чого передати до підрозділу документального забезпечення для вручення виконавцю;

4) зареєструвати телеграму (телефонограму, телетайпограму), отриману для передачі каналами зв'язку чергової частини, у журналі обліку вихідних телеграм і телефонограм або у відповідній підсистемі системи ІПНП і надіслати адресатам; передати її в установленому порядку до підрозділу документального забезпечення з унесенням до журналу або відповідної інформаційної підсистеми системи ІПНП відповідного запису після надсилання телеграми (телефонограми, телетайпограми) адресатам;

5) прийняти доставлені до органу (підрозділу) поліції в нічний час, вихідні та святкові дні пакети з відповідною категорією секретності, перевірити цілісність упаковки й відбитків печаток, поставити підпис про їх отримання в здавальному реєстрі з проставленням печатки «Для пакетів»; обліковувати отримані пакети в журналі обліку пакетів;

6) повідомити керівника органу (підрозділу) поліції (особу, яка виконує його обов'язки) про отримання пакетів із позначкою «Терміново».

У разі введення ступенів готовності та поліцейських операцій чергової чергової частини зобов'язані:

1) забезпечити своєчасне оповіщення поліцейських, державних службовців та інших працівників органу (підрозділу) поліції за навчальними сигналами та сигналами оповіщення, знати місця їх збору;

2) знати порядок зв'язку з органами державної влади та місцевого самоврядування, дипломатичними установами, черговими територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, прокуратури, Служби безпеки України, Національної гвардії України, підрозділами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки і військовими частинами на території обслуговування.

Під час одержання із чергової частини вищого рівня будь-якого із сигналів про введення ступенів готовності, зазначених на пакетах, та пароля до них черговий зобов'язаний:

1) доповісти оперативному черговому і діяти за його вказівками, а також зафіксувати в зошиті для записів чергового точний час отримання сигналу й пароля, посаду і прізвище особи, яка передала сигнал, підтвердити його отримання;

2) відкрити пакет із позначенням отриманого сигналу, звірити пароль, що міститься в пакеті, з отриманим (здійснюється оперативним черговим або особою, яка виконує його обов'язки);

3) доповісти керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки) про отриманий сигнал і діяти відповідно до його доручень (здійснюється оперативним черговим) у разі відповідності прийнятого пароля, що міститься в пакеті;

4) повідомити оперативного чергового чергової частини вищого рівня та діяти за його дорученням (здійснюється оперативним черговим органу (підрозділу) поліції) у разі розбіжності отриманого пароля з паролем, що міститься в пакеті;

5) зафіксувати сигнал і негайно доповісти керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки) та діяти за його дорученням (здійснюється оперативним черговим) у разі отримання сигналів оповіщення від територіального органу Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

При отриманні від керівника органу (підрозділу) поліції або із чергової частини вищого рівня наказу про проведення поліцейської операції оперативний черговий у встановленому порядку реєструє інформацію про введення спеціального оперативного плану та одержане повідомлення, а також забезпечує виконання заходів, передбачених відповідним спеціальним оперативним планом.

Про проведення поліцейської операції або навчальних тренувань оперативний черговий уносить відповідну інформацію до системи ІППП, а в разі тимчасової відсутності технічної можливості внесення даних до системи ІППП записує всю необхідну інформацію до зошита для записів чергового. Після відновлення технічної можливості оперативний черговий невідкладно вносить уже зареєстровану інформацію до системи ІППП.

У ТВП призначається одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих у цьому підрозділі поліції, крім слідчих (дознавачів). Відповідальні за перебування затриманих осіб безпосередньо підпорядковуються та підзвітні керівникові органу досудового розслідування.

З метою забезпечення прав затриманих осіб, розгляд обставин їх затримання або доставлення до ТВП, опитування й інші процесуальні дії з відвідувачами, запрошеними та доставленими до ТВП особами проводиться в спеціально облаштованих службових приміщеннях ТВП, які охоплюються системою цілодобового відеоспостереження, із забезпеченням можливості зберігання записів не менше 30 діб, з обов'язковим виведенням відеозображення в режимі онлайн на монітор чергового чергової частини.

У разі тимчасової відсутності в адміністративній будівлі органу (підрозділу) поліції спеціально відведених та облаштованих службових приміщень або недостатньої їх кількості для забезпечення повноважень поліції опитування й інші процесуальні дії з відвідувачами, запрошеними та доставленими до ТВП особами можуть проводитися в службових кабінетах поліцейських, визначених керівником органу досудового розслідування ГУНП або ТВП ГУНП, з відеофіксацією таких дій у встановленому порядку.

Розгляд обставин затримання або доставлення осіб до ТВП проводиться відповідальними за перебування затриманих осіб.

Особи, які затримані, доставлені, викликані поліцейськими для складання матеріалів про адміністративні правопорушення, проведення

слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій чи прибули з особистих або службових питань, реєструються у відповідних інформаційних підсистемах системи ІПНП, а в разі відсутності такої технічної можливості зазначені відомості вносяться до журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, або службова особа, відповідальна за перебування затриманих у відповідному ТВП, негайно після такого затримання повідомляє затриману особу про те, що вона має право на захисника, та інформує відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної вторинної правової допомоги, зафіксувавши час повідомлення та дані посадової особи, яка його отримала, у журналі інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим та у відповідній інформаційній підсистемі системи ІПНП. Якщо цього не було зроблено, оперативний черговий негайно інформує із цього приводу керівника ТВП та відповідального по ТВП для вжиття заходів із відновлення прав затриманої особи.

У разі виявлення необґрунтованого затримання особи оперативний черговий негайно доповідає рапортом керівнику ТВП та усно – відповідальному по ТВП для термінового відновлення прав затриманої особи, про що робить запис у відповідній інформаційній підсистемі системи ІПНП.

Особливості затримання осіб окремих категорій визначаються главою 37 КПК України.

Дипломатичному представництву (посольству або місії) іноземної держави в Україні, консульській установі (генеральному консульству, консульству, віцеконсульству або консульському агентству) іноземної держави в Україні як органам іноземної держави, співробітникам дипломатичних представництв та працівникам консульських установ для здійснення їх функцій надаються передбачені Положенням про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затвердженим Указом Президента України від 10 червня 1993 року № 198 (далі – Положення), привілеї та імунітети, що визначаються відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року та Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 року. Належність до осіб, які користуються зазначеними в Положенні привілеями та імунітетами, посвідчується документами, що видаються Міністерством закордонних справ України⁴⁹¹.

⁴⁹¹ Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні : Указ Президента України від 10 червня 1993 року № 198. Дата оновлення: 10.06.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

Дії чергового при затриманні (доставленні) до ТВП осіб окремих категорій:

1) в разі затримання (доставлення) за вчинення правопорушень військовослужбовців, поліцейських, співробітників Служби безпеки України черговий повинен (після встановлення особи затриманого, місця проходження служби, підстав і законності затримання та складання відповідних матеріалів) повідомити про таке затримання відповідно підрозділ Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, командира військової частини, керівника органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, керівника територіального підрозділу Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України, керівника підрозділу головної інспекції ГУНП у відповідній області, чергового регіонального органу Служби безпеки України. Про вчинення кримінального правопорушення особами цієї категорії повідомити чергового окружної прокуратури та якщо така інформація належить до підслідності Державного бюро розслідувань – до територіальних управлінь Державного бюро розслідування;

2) в разі затримання (доставлення) до чергової частини ТВП іноземців (які не мають дипломатичного, консульського привілею та імунітету), осіб без громадянства черговий із метою встановлення законності перебування таких осіб на території України повинен поінформувати територіальний підрозділ та територіальний орган Державної міграційної служби України і відповідну дипломатичну (консульську) установу;

3) перевірити, чи повідомила уповноважена службова особа, яка здійснила затримання державного виконавця чи приватного виконавця, протягом 24 годин Міністерство юстиції України, а щодо осіб, які є приватними виконавцями – Міністерство юстиції України та Раду приватних виконавців України. У випадку нездійснення таких дій уповноваженою службовою особою оперативний черговий виконує їх самостійно або доручає їх виконання іншому черговому чергової частини та повідомляє про це керівника ТВП (особу, яка виконує його обов'язки) та чергову частину ГУНП із здійсненням відповідного запису в зошиті для записів чергового;

4) в разі доставлення неповнолітньої (малолітньої) особи, яка вчинила правопорушення, перебуває в стані сп'яніння внаслідок уживання алкоголю, наркотичних чи психотропних засобів, або дитини, яка заблукала, була підкинута або знайдена, передати доставлену особу (дитину) працівнику підрозділу ювенальної превенції для подальшого розгляду обставин правопорушення чи події;

5) якщо слідчий (дізнавач) установив, що в діях затриманого містяться ознаки кримінального правопорушення або він перебуває

в розшуку, незаконно зберігає заборонені предмети та речі, має підроблені документи, черговий повинен доповісти про це керівнику ТВП і повідомити керівників органу досудового розслідування та підрозділів кримінальної поліції;

6) рішення про можливість утримання осіб, які перебувають у непристосованому стані, мають небезпечні для життя чи здоров'я тілесні ушкодження, симптоми захворювань внутрішніх органів або зараження небезпечними для здоров'я оточуючих інфекційними хворобами (наявності скарг на такі захворювання), видимі ознаки отруєння алкоголем або сильнодіючими речовинами, втратили здатність самостійно пересуватися внаслідок важкого ступеня сп'яніння, жінок з ознаками вагітності чи із симптомами пологів, що наближаються, осіб, які є пацієнтами замісної підтримувальної терапії, хворих з опіоїдною залежністю, черговий приймає після проведеного огляду медичними працівниками бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги та надання ними відповідного висновку, що фіксується у відповідній інформаційній підсистемі системи ІППП (у разі тимчасової неможливості її ведення відомості реєструються в журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції з подальшим унесенням їх до інформаційної підсистеми системи ІППП), та доручення керівника ТВП. Заходи реагування до таких осіб можуть уживатися лише після надання їм невідкладної медичної допомоги або з дозволу медичного працівника бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги (лікаря відповідного закладу охорони здоров'я) за результатами проведеного ним огляду затриманої особи;

7) в разі доставлення (затримання) до чергової частини ТВП осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, на підставі протоколу про затримання, відповідно до абзацу другої частини другої, пункту 2 частини четвертої статті 298² КПК України оперативний черговий із метою перевірки обґрунтованості затримання такої особи перевіряє наявність в уповноваженої службової особи, яка здійснила затримання, відповідного документа, яким підтверджується перебування затриманого в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських засобів, що знижують увагу та швидкість реакції. У разі відсутності такого документа інформує службову особу, відповідальну за перебування затриманих у ТВП, негайно доповідає рапортом керівнику цього підрозділу поліції, усно – відповідальному по ТВП для організації доставлення затриманої особи до закладу охорони здоров'я і забезпечення проходження відповідного медичного освідчення, що фіксується у відповідній інформаційній підсистемі системи ІППП (у разі тимчасової неможливості її ведення

відомості реєструються в журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції з подальшим унесенням до інформаційної підсистеми системи ІППП).

Під час розгляду обставин учинення адміністративного правопорушення особою, яка доставлена до чергової частини ТВП, оперативний черговий або за його дорученням інший черговий чергової частини зобов'язаний:

- 1) установити особу затриманого, провести особистий огляд, огляд речей затриманої особи відповідно до вимог статей 264, 265 КУпАП та видати їй Пам'ятку для затриманих осіб;

- 2) вимагати від поліцейського, який затримав правопорушника, скласти й оформити в установленому порядку протокол про адміністративне правопорушення та протокол про адміністративне затримання;

- 3) перевірити правопорушника за обліками системи ІППП, а при затриманні осіб, які перебувають на профілактичному обліку, довести інформацію про них до відома працівників заінтересованих структурних підрозділів поліції;

- 4) повідомити в установленому порядку про місцеперебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, її родичів, а також, на її прохання, адміністрацію за місцем роботи чи навчання;

- 5) доповісти керівнику ТВП (особі, яка виконує його обов'язки) матеріали про адміністративне правопорушення (адміністративне затримання);

- 6) забезпечити цілодобове спостереження за поведінкою затриманих осіб із метою запобігання їх нападу на поліцейських, громадян, приховуванню предметів і речей, документів, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, уникнення можливості втечі, самогубства або заподіяння шкоди своєму здоров'ю;

- 7) в разі погіршення стану здоров'я (скарг на погіршення здоров'я) або вчинення спроби самогубства затриманою (доставленою) особою надати невідкладну домедичну допомогу, негайно викликати екстрену (швидку) медичну допомогу та доповісти про зазначену подію керівнику ТВП (особі, яка виконує його обов'язки), про що зробити записи у відповідній інформаційній підсистемі системи ІППП (у разі тимчасової неможливості її введення відомості реєструються в журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції з подальшим унесенням до інформаційної підсистеми системи ІППП);

- 8) при передачі затриманих (доставлених) осіб на лікування до закладу охорони здоров'я внести відомості до відповідної інформаційної підсистеми системи ІППП (у разі тимчасової неможливості її введення

відомості реєструються в журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції з подальшим унесенням до інформаційної підсистеми системи ІПНП);

9) в разі раптової смерті чи самогубства затриманої (доставленої) особи негайно викликати екстрену (швидку) медичну допомогу, доповісти рапортом керівнику ТВП, поінформувати чергову частину вищого рівня, чергового прокуратури та територіального управління Державного бюро розслідувань, ужити заходів щодо збереження обстановки на місці події.

Особистий огляд затриманого за адміністративне правопорушення, який поміщується до КЗ, проводиться особою однієї статі із затриманим і в присутності двох понятих тієї самої статі. Огляд речей, транспортних засобів та інших предметів здійснюється в присутності особи, яка є їх володільцем. За невідкладних обставин згадані речі, предмети за відсутності їх володільця можуть бути оглянуті в присутності двох понятих.

Про особистий огляд, огляд і вилучення речей та документів складається протокол або робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення або адміністративне затримання із зазначенням усіх вилучених речей та документів, їх індивідуальних ознак.

Вилучені в затриманої особи гроші, речі, інші цінності й документи поміщуються до сейф-пакета для збору і зберігання речових доказів, який має спеціальну сигнальну стрічку для захисту від несанкціонованого відкриття. На цьому пакеті уповноважена службова особа, яка проводить вилучення, робить кульковою ручкою запис про їх перелік та кількість.

Сейф-пакет разом із копією протоколу про адміністративне затримання зберігається в спеціальній шафі та передається під час зміни оперативними черговими із записом у книзі приймання-здавання чергування.

Під час звільнення затриманої особи їй повертають усі вилучені речі, документи і гроші, за винятком предметів, речей та документів, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, предметів і речей, що перебувають у розшуку, а також таких, що підлягають конфіскації або оплатному вилученню.

Про отримання речей, документів та інших цінностей особа, яка звільняється, ставить підпис у протоколі вилучення. У разі наявності претензій до поліцейських вона власноруч робить запис у протоколі про адміністративне затримання. Справи про адміністративні правопорушення разом із протоколами про адміністративні затримання (у разі їх складання), сторінки яких нумеруються і прошиваються, зберігаються в металевих сховищах органів (підрозділів) поліції за місцем прийняття рішення протягом трьох років із дня накладення адміністративного стягнення.

При розгляді обставин затримання особи, яка підозрюється в учиненні кримінального правопорушення, оперативний черговий зобов'язаний:

1) в разі затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, або особи, яка оголошена в міжнародний розшук та стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, негайно повідомити про це слідчого (дізнавача) та/або прокурора, зазначеного в ухвалі;

2) в разі затримання особи не уповноваженою на те службовою особою та тимчасового вилучення в неї майна отримати це майно для зберігання до передачі слідчому (дізнавачу) чи прокурору. Факт отримання тимчасово вилученого майна засвідчується в протоколі особистого обшуку затриманої або взятої під варту особи та огляду, який складається в трьох примірниках, один долучається до матеріалів особової справи затриманого, другий зберігається разом із вилученими в затриманого речами, поміщеними до сейф-пакета для збору та зберігання речових доказів, третій уручається затриманому. Подальша передача майна слідчому (дізнавачу) чи прокурору фіксується в протоколі;

3) роз'яснити затриманому підстави його затримання, права й обов'язки та видати Пам'ятку для затриманих;

4) перевірити, чи уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, дала затриманій особі можливість повідомити про своє затримання та місцеперебування близьких родичів, членів сім'ї, захисника чи інших осіб або здійснила таке повідомлення самостійно. У разі нездійснення таких дій оперативний черговий негайно повідомляє про це службову особу, відповідальну за затриманих, та керівника ТВП (особу, яка виконує його обов'язки) із здійсненням запису у відповідній інформаційній підсистемі системи ІППП;

5) в разі одержання від уповноваженої особи протоколу про затримання особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення, чи ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання забезпечити доставлення підозрюваного до ІТТ, передавши під підпис черговому ІТТ вилучені в затриманої особи речі та документи.

З метою забезпечення права затриманого на конфіденційне побачення із захисником у ТВП обладнується відповідна кімната для конфіденційного побачення.

Зустріч затриманого та його захисника в кімнаті для конфіденційного побачення має відбуватися під візуальним контролем уповноваженої службової особи, але в умовах, що виключають можливість передачі

будь-яких сторонніх предметів, прослуховування чи підслуховування, з метою забезпечення законності під час проведення такої зустрічі та заходів безпеки.

Відеофіксація такого побачення здійснюється відкрито. Затримана особа та захисник, який до нього прибув, мають бути повідомлені про місце встановлення відеокамери. Відеофіксація побачення камерою, про яку не повідомлено учасників побачення, забороняється.

Відеофіксація побачення здійснюється в спосіб, що унеможливорює фіксацію змісту документів, якими користуються затриманий та/або захисник, який до нього прибув.

Відеофіксація побачення здійснюється в спосіб, що унеможливорює фіксацію змісту розмови затриманого із захисником, який до нього прибув.

Не допускаються підслуховування, слуховий контроль та фіксація повідомлень, переговорів чи розмов захисника і затриманого, у тому числі за допомогою технічних засобів фіксації мовленнєвої інформації.

Про проведення конфіденційного побачення затриманої особи із захисником черговим здійснюється запис у відповідній інформаційній підсистемі системи ПНП та журналі інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим із зазначенням часу початку такого побачення та його закінчення.

Оперативний черговий, який закінчує чергування:

1) детально ознайомлює чергову зміну та добовий наряд чергової служби, які прибули на чергування, з оперативною обстановкою;

2) інформує про поточну роботу, учинені на території обслуговування кримінальні правопорушення та інші події, масові та інші заходи, що плануються, сили й засоби, які залучені до забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції, доручення керівника органу (підрозділу) поліції (особи, яка виконує його обов'язки) й керівництва вищого рівня.

Оперативний черговий, який заступає на чергування, приймає від чергового, який змінюється:

1) вогнепальну зброю (у тому числі не закріплену за поліцейськими), а також спортивну та навчальну зброю, що перебуває на тимчасовому зберіганні (крім вилученої, добровільно зданої та знайденої), боєприпаси, спеціальні засоби, засоби індивідуального захисту, засоби зв'язку, ключі від КЗ, кімнати зберігання зброї (далі – КЗ3) тощо. Озброєння, спеціальні та технічні засоби перевіряються поштучно (звіряється серія, номер та рік випуску). Особлива увага при цьому звертається на їх відповідну укомплектованість;

2) осіб, які утримуються в КЗ, матеріали, на підставі яких ці особи утримуються, вилучені в них речі, документи, гроші та цінності;

3) службову документацію чергової частини та інші довідкові матеріали.

Під час прийому чергування оперативний черговий, який заступає на службу, зобов'язаний перевірити технічну справність охоронно-пожежної сигналізації, виведеної на концентратор охоронної сигналізації органу (підрозділу) поліції, закладу освіти та засобів пожежогасіння, які зберігаються в приміщенні чергової частини.

Виявлені недоліки оперативний черговий засвідчує записом у книзі приймання-здавання чергування, після чого доповідає керівникові органу (підрозділу) поліції або закладу освіти (особі, яка виконує його обов'язки).

Про приймання і здавання чергування, зареєстровані кримінальні правопорушення та інші події, ужиті заходи оперативного реагування та їх результати, виявлені правопорушення, учинені поліцейськими або працівниками інших правоохоронних органів чи суду, оперативний черговий доповідає керівникові органу (підрозділу) поліції, а також надає необхідну службову документацію. Керівник органу (підрозділу) поліції оцінює роботу наряду чергової частини, який змінюється, проводить інструктаж нового добового наряду чергової служби та дозволяє провести зміну чергування (у вихідні та святкові дні може здійснюватися відповідальним по органу (підрозділу) поліції).

Оперативний черговий органу (підрозділу) поліції може залишати приміщення чергової частини (у межах адміністративного будинку) лише із службових питань або за вказівкою керівника цього органу (підрозділу) поліції (особи, яка виконує його обов'язки) після детального ознайомлення особи, яка його замінюватиме, з особливостями оперативної обстановки та внесення відповідного запису в зошит для записів чергових. Після повернення оперативний черговий приймає доповідь особи, яка його заміщала, про події та зміни в обстановці, що сталися за час його відсутності. Залишати приміщення чергової частини на одного чергового чергової зміни категорично забороняється.

За тимчасової відсутності оперативного чергового черговий, який виконує його обов'язки, після запису в зошиті для записів чергового про прийняття чергування користується правами, якими наділений оперативний черговий.

Після прибуття поліцейських, які заступають на чергування, черговий зобов'язаний:

- 1) вишикувати наряди поліції на інструктаж, перевірити згідно з розстановкою наявність усіх поліцейських;
- 2) з'ясувати їх стан здоров'я, а також обставини, що можуть завадити несенню служби;

3) ознайомити наряди поліції з орієнтуваннями, отриманою інформацією про вчинені кримінальні правопорушення, прикметами осіб, які розшукуються;

4) доповісти посадовій особі, яка проводить інструктаж, про готовність поліцейських до несення служби;

5) видати поліцейським вогнепальну зброю, боєприпаси до неї, засоби зв'язку, індивідуального захисту та спеціальні засоби після проведення інструктажу в установленому порядку, з дотриманням заходів безпеки при поводженні зі зброєю.

Під час несення служби нарядами поліції чергової чергової частини органу (підрозділу) поліції зобов'язані підтримувати з ними постійний зв'язок, приймати доповіді про обстановку, своєчасно інформувати їх про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, викрадені речі, осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, що розшукуються, їх прикмети, а також за дорученням керівника чи відповідального по органу (підрозділу) поліції (за їх відсутності – самостійно) здійснювати передислокацію нарядів поліції з урахуванням оперативної обстановки, що склалася.

У разі неприбуття після закінчення служби наряду поліції до органу (підрозділу) поліції або його відсутності на маршруті патрулювання оперативний черговий за допомогою телефонного або інших видів зв'язку зв'язується із старшим наряду або з його безпосереднім керівником та встановлює місцеперебування наряду поліції, з'ясовуючи при цьому причини запізнення або залишення нарядом місця несення служби. Після чого інформує про виявлений недолік керівника органу (підрозділу) поліції та діє в установленому порядку.

У разі прибуття до органу (підрозділу) поліції керівництва Національної поліції України оперативний черговий представляється їм, доповідає про оперативну обстановку на території обслуговування, повідомляє керівника органу (підрозділу) поліції та за потреби здійснює їх супровід у приміщення адміністративного будинку та на прилеглий території.

У разі прибуття до органу (підрозділу) поліції представників органів державної влади або місцевого самоврядування, працівників правоохоронних органів чи суду оперативний черговий представляється їм, повідомляє керівника органу (підрозділу) поліції та надалі діє за його вказівкою.

У разі прибуття до органу (підрозділу) поліції представників органів поліції вищого рівня, прокуратури, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та інших контролюючих органів, уповноважених на проведення перевірки, оперативний черговий:

1) представляється їм та доповідає керівникові органу (підрозділу) поліції, а також черговій частині вищого рівня;

2) перевіряє документи в зазначених осіб та встановлює їх повноваження;

3) здійснює супровід особи, яка здійснює перевірку, у приміщення адміністративного будинку та на прилеглій території або доручає це іншому поліцейському добового наряду;

4) надає особисто службову документацію під час перевірки чергової частини або дає доручення іншим черговим чергової зміни;

5) надає після закінчення перевірки посадовим особам книги перевірок для запису інформації про виявлені ними недоліки;

6) доповідає про результати перевірки керівникові органу (підрозділу) поліції, а також інформує чергову частину вищого рівня.

Черговим чергової зміни та членам добового наряду чергової служби забороняється:

1) здійснювати авторизацію в системі ІПНП не під своїм логіном;

2) розголошувати в будь-який спосіб інформацію, що зберігається в системі ІПНП або яка їм стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, крім випадків, передбачених законодавством;

3) видавати без потреби службову документацію.

5.1.8 Поміщення і тримання затриманих осіб у кімнатах для затриманих, нагляд за їх поведінкою

Тимчасове тримання осіб у ТВП, визначених у підпункті 6 пункту 3 розділу VI Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440, дозволяється в КЗ в установленому законом порядку, які обладнуються з дотриманням таких вимог:

1) в ТВП обладнується КЗ та за потреби, з урахуванням реальних потреб, кількість КЗ може бути збільшена в установленому порядку;

2) КЗ повинні розміщуватися на першому поверсі адміністративного будинку поруч із залом оперативного управління чергової частини для того, щоб її працівники могли контролювати поведінку затриманих;

3) затримані особи повинні утримуватися в КЗ із розрахунку не менше ніж 4 квадратних метри корисної площі на одну особу (без урахування площі, призначеної для умивальника та чаші klozetної);

4) КЗ повинні бути забезпечені природним та штучним освітленням відповідно до Державних будівельних норм України «Природне і штучне освітлення» (ДБН В.2.5.-28:2018), вентиляцією, в опалювальний

період – обігрівом, із температурою повітря не нижчою 18°C, із дотриманням рівня вологості повітря в межах норми⁴⁹²;

5) КЗ обладнуються засобами відеонагляду, санітарно-гігієнічними приладами (чашами kloзетними, умивальниками – із забезпеченням права на приватність) та меблями для забезпечення мінімальних потреб для осіб, які в них утримуються⁴⁹³.

У разі тимчасової відсутності / нефункціонування КЗ в ТВП, особи, визначені в підпункті 6 пункту 3 розділу VI Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440, поміщуються до ІТТ⁴⁹⁴.

Перед поміщенням до КЗ затриманої особи черговий зобов'язаний:

1) з'ясувати стан її здоров'я (за потреби діяти відповідно до положень підпункту 7 пункту 12 розділу VII Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440)⁴⁹⁵;

2) зареєструвати затриману особу в журналі обліку осіб, яких поміщено до кімнати для затриманих або у відповідній інформаційній підсистемі системи ІППП;

3) поінформувати затриману особу про наявність у КЗ системи відеоспостереження (забезпечити розміщення попереджувального знака при вході до зони з відеоспостереженням);

4) поінформувати затриманого про його права та обов'язки.

Забороняється поміщати до КЗ осіб, якщо стосовно них не складено протокол про адміністративне затримання або протокол про затримання особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення.

Чергові чергової частини повинні в межах компетенції забезпечити право затриманої особи звертатися із скаргами, заявами і листами до посадових осіб поліції, прокуратури, суду, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, а також до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав

⁴⁹² Державні будівельні норми України В.2.5-28:2018. Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення. Дата оновлення: 28.02.2019. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_5_28/1-1-0-1188 (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁹³ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁹⁴ Там само.

⁴⁹⁵ Там само.

людини, відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, або їх представників.

Для написання скарги затриманій особі на її прохання видається папір та кулькова ручка, а в разі звернення до прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи Європейського суду з прав людини – конверт, який запечатується. Написання скарги затриманою особою забезпечується в кімнаті для проведення слідчих (розшукових) і інших процесуальних дій під наглядом поліцейського.

Черговим чергової частини при розміщенні осіб у КЗ необхідно дотримуватися встановлених законодавством вимог щодо окремого тримання: чоловіків – від жінок; неповнолітніх – від дорослих; осіб, які вперше притягуються до кримінальної відповідальності, – від осіб, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності; осіб, обвинувачених або підозрюваних у вчиненні тяжких або особливо тяжких злочинів, – від інших осіб; осіб, які раніше працювали в правоохоронних органах, або колишніх суддів – від інших осіб; іноземців і осіб без громадянства – від інших осіб; обвинувачуваних або підозрюваних в одному й тому самому кримінальному правопорушенні; хворих на інфекційні захворювання – від здорових осіб.

Під час перебування правопорушників у КЗ оперативний черговий зобов'язаний:

- 1) організувати постійний нагляд за поведінкою затриманих;
- 2) контролювати додержання встановлених строків тримання;
- 3) не допускати спілкування сторонніх осіб із затриманими, передавання їм заборонених речей та предметів;
- 4) в разі тимчасового нефункціонування санвузла забезпечити затриманим можливість справляння природних потреб (за потреби);
- 5) в разі скарги затриманої особи на погіршення стану здоров'я та виявлення зовнішніх ознак такого погіршення або ознак отримання затриманим тілесних ушкоджень надати невідкладну домедичну допомогу та викликати екстрену (швидку) медичну допомогу;
- 6) в разі спроби затриманого вчинити самогубство, завдати шкоди своєму здоров'ю або іншим особам, які перебувають у КЗ, перевести його до іншої кімнати та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання затриманому необхідної медичної допомоги відповідно до його стану.

У виняткових випадках, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», чергові чергової зміни або інші члени добового наряду чергової служби мають право застосувати до затриманих заходи фізичного впливу (силу), спеціальні засоби, вогнепальну зброю;

7) в разі несправності освітлення чи опалення, займання або затоплення приміщень КЗ негайно викликати працівників аварійних служб та, дотримуючись правил техніки безпеки, ужити заходів для усунення несправностей, ліквідації наслідків аварії. Якщо обставини загрожують життю або здоров'ю затриманих, негайно перевести їх до інших приміщень чи організувати евакуацію, охорону та постійне спостереження за ними.

Особи, які утримуються в КЗ більше трьох годин, забезпечуються триразовим харчуванням відповідно до Норм харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 року № 336, та питною водою⁴⁹⁶.

З 01 січня 2023 року, після втрати чинності постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 року № 336, харчування організовується відповідно до Норм харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, місцях тимчасового тримання Державної прикордонної служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей та інших місцях тримання Національної поліції та спеціально відведених місцях для тимчасового тримання (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1150, та питною водою⁴⁹⁷.

Про надзвичайні події, які мали тяжкі наслідки під час утримання осіб у КЗ (затоплення, пожежа, втеча, спроба самогубства), ужиті заходи реагування черговий зобов'язаний доповісти керівникові ТВП та до чергової частини вищого рівня, а також повідомити чергового окружної прокуратури та територіального управління Державного бюро розслідувань, а про пожежу – чергового територіального підрозділу Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

⁴⁹⁶ Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 року № 336. Дата оновлення: 16.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

⁴⁹⁷ Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, місцях тимчасового тримання Державної прикордонної служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей та інших місцях тримання Національної поліції та спеціально відведених місцях для тимчасового тримання (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1150. Дата оновлення: 05.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

Забезпечення належних матеріально-побутових умов тримання осіб у КЗ, проведення капітальних та поточних їх ремонтів покладається на підрозділ логістики та матеріально-технічного забезпечення ГУНП.

За приведення КЗ в ТВП у відповідність до визначених законодавством норм та забезпечення в них належних умов тримання і санітарного стану відповідають керівники цих підрозділів поліції.

5.1.9 Контроль за здійсненням пропускового режиму та охороною адміністративних будинків органів (підрозділів) поліції та закладів освіти

Організація та забезпечення пропускового режиму до адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції або закладу освіти покладається на керівника цього органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, а контроль за здійсненням пропускового режиму – на чергових чергової служби. Для забезпечення охорони та пропускового режиму до адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, у разі відсутності підрозділу з охорони адмінбудинків, визначаються поліцейські з працівників органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, які заступають на добове чергування, з табельною вогнепальною зброєю та екіпіровані спецзасобами й індивідуальним бронезахистом.

У разі ускладнення оперативної обстановки, переведення органу (підрозділу) поліції або закладу освіти на посилений варіант службової діяльності за дорученням його керівника поліцейські, які здійснюють охорону адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, можуть озброюватися автоматичною зброєю, а також їх кількість може бути збільшена за рахунок поліцейських інших структурних підрозділів органу (підрозділу) поліції або закладу освіти.

Поліцейські з охорони адміністративного будинку повинні постійно перебувати у визначеному місці для здійснення пропускового режиму і можуть залишати його за вказівкою оперативного чергового, а також для вживання їжі та відпочинку (у межах адміністративного будинку).

У робочі години в ТВП забезпечення пропускового режиму покладається на поліцейських фронт-офісу.

З метою унеможливлення безпідставного перебування сторонніх осіб в адміністративному будинку поліції оперативний черговий зобов'язаний:

- 1) проводити особисто інструктаж поліцейського, який здійснює пропуск до адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, перевірити наявність у нього доступу до відповідної

підсистеми системи ПНП або журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених осіб для реєстрації доставлених, відвідувачів та запрошених до підрозділу осіб;

2) контролювати несення служби поліцейським, який здійснює пропуск до адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції або закладу освіти;

3) здійснювати за допомогою інформаційної підсистеми системи ПНП моніторинг строків візиту та підстав перебування в підрозділі осіб.

Для забезпечення належної охорони адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти оперативний черговий зобов'язаний:

1) знати плани охорони й оборони адміністративного будинку, його протипожежного захисту, розташування службових приміщень та їх блокування;

2) здійснювати силами добового наряду перевірки стану охорони адміністративного будинку та систем відеоспостереження, протипожежного захисту, справності заборів, дзвінків, сигналізації, засобів зв'язку з обов'язковим відображенням результатів проведеної роботи в зошиті для записів чергового. При виявленні порушень порядку несення служби або несправності технічних засобів уживати заходів щодо їх усунення в установленому порядку;

3) контролювати в нічний час за допомогою системи відеоспостереження та/або візуального огляду стан охорони адміністративного будинку та прилеглої території (ворота, вхідні двері та вікна будівель і службових приміщень повинні бути зачиненими);

4) організовувати в установленому порядку затримання сторонніх осіб під час спроби проникнення до адміністративного будинку. Про такий факт доповісти керівникові органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, а також відповідальному по органу (підрозділу) поліції та до чергової частини вищого рівня і діяти за їх вказівками;

5) під час збройного нападу на адміністративний будинок, спроби його захоплення або проникнення до службових приміщень сторонніх та/або агресивно налаштованих осіб діяти відповідно до законодавства.

5.1.10 Забезпечення збереження в черговій частині службової документації, засобів індивідуального захисту, засобів зв'язку та іншого майна

Оперативний черговий зобов'язаний:

1) забезпечити належне зберігання службової документації, засобів індивідуального захисту, засобів зв'язку та іншого майна, що зберігаються в службових приміщеннях чергової частини;

2) видавати засоби індивідуального захисту, засоби зв'язку та інше необхідне для виконання службових завдань майно, що зберігається в черговій частині, поліцейським, які входять до складу СОГ та інших нарядів поліції;

3) при прийманні від поліцейських засобів зв'язку та іншої техніки звірити їх номери й кількість, перевірити технічний стан і справність, розкласти в установлених для зберігання шафах і місцях;

4) про факти втрати, затримки із здачею засобів зв'язку та інших технічних засобів поліцейськими, а також у разі виявлення пошкоджень, несправностей, розукомплектування технічних засобів та засобів зв'язку доповідати рапортом керівникові органу (підрозділу) поліції або закладу освіти. Несправні (розукомплектовані) технічні засоби та засоби зв'язку зберігати окремо від справних;

5) з метою забезпечення працездатності переносних радіостанцій контролювати підзарядку їх акумуляторних батарей спеціалістом зв'язку (особою, яка виконує його обов'язки).

Прилади радіаційної, хімічної розвідки і дозиметричного контролю, засоби індивідуального захисту шкіри, органів дихання та зору (халат, бахіли, респіратор (протигаз) або одноразова марлева маска, гумові рукавички, окуляри відкритого і закритого типу тощо) та інше майно, що використовується в службовій діяльності періодично, повинно зберігатися в установленому порядку в окремих службових приміщеннях або в КЗЗ в окремих шафах чи ящиках. Зазначене майно приймається оперативним черговим на зберігання за відбитком печатки з відповідним записом у книзі прийому та здачі чергування. Один комплект ключів від цієї кімнати або шафи постійно знаходиться в опечатаному пеналі в приміщенні чергової частини.

Видавати без наявних підстав документи з грифом «Для службового користування» забороняється. Спеціальні оперативні плани видаються лише в разі введення поліцейських операцій, для їх коригування та проведення навчань із поліцейськими органу (підрозділу) поліції.

При роботі із зазначеною категорією документів оперативний черговий повинен дотримуватися таких вимог:

1) в разі видачі документів із грифом «Для службового користування» зробити запис у книзі видачі й приймання службової документації із зазначенням часу видачі, найменування документа та підпису особи, яка його отримала, а при поверненні – запису із зазначенням часу повернення й підпису оперативного чергового;

2) в разі вилучення (заміни) документів із грифом «Для службового користування», які втратили чинність, проставити відмітку в описі

приймання-здавання службових документів. На початку кожного року та під час будь-якої іншої перереєстрації документів із грифом «Для службового користування» складається новий опис.

Службова документація чергової частини (книги, журнали, робочі зошити), ведення якої передбачає ця Інструкція, підлягає реєстрації в установленому порядку в підрозділі документального забезпечення органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти.

5.1.11 Забезпечення довідкової роботи

Чергові чергової зміни, а також поліцейські первинної комунікації фронт-офісу зобов'язані володіти інформацією щодо:

- 1) структури органу (підрозділу) поліції або закладу освіти;
- 2) дислокації підпорядкованих структурних підрозділів, органів поліції вищого рівня, варіантів зв'язку з ними, а також завдань, покладених на відповідні підрозділи поліції;
- 3) інформаційних підсистем системи ІПНП та інших довідкових матеріалів, порядку доступу до них, видачі довідкової інформації.

При особистому зверненні до чергової служби поліцейських, службових осіб правоохоронних органів та суду в межах своїх повноважень, чергові чергової зміни після проведення їх ідентифікації зобов'язані надавати інформацію щодо:

- 1) заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;
- 2) затриманих осіб, які підозрюються в учиненні кримінальних або адміністративних правопорушень, із дотриманням вимог чинного законодавства;
- 3) транспортних засобів, які перебувають у розшуку;
- 4) результатів перевірок (у межах інформації, надання якої дозволено чинним законодавством), здійснених згідно із запитами працівників правоохоронних органів, які перебувають на місці події, беруть участь у забезпеченні публічної безпеки і порядку, виконують інші службові завдання за межами органу (підрозділу) поліції або закладу освіти;
- 5) місць розташування органів (підрозділів) поліції та номери телефонів їх чергових частин.

Під час особистого звернення телефоном до чергової служби посадових осіб та громадян її працівники зобов'язані надавати інформацію щодо:

- 1) місць розташування органів (підрозділів) поліції, які знаходяться на території обслуговування, номери телефонів їх чергових частин;

2) графіків прийому громадян керівниками відповідного органу (підрозділу) поліції;

3) номерів службових телефонів центрального органу управління поліцією;

4) дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади ТВП, які обслуговують відповідну поліцейську дільницю або територію громади (прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), номер службового телефону);

5) затриманих осіб за вчинення правопорушень, із дотриманням вимог чинного законодавства (крім випадків, якщо ці відомості на момент запиту не підлягають розголошенню).

Черговим, поліцейським первинної комунікації фронт-офісу та членам добового наряду чергової служби забороняється надавати інформацію про місце проживання, мобільні й домашні телефони поліцейських, державних службовців та інших працівників Національної поліції України, працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та членів їх сімей, потерпілих, свідків та інших учасників подій, а також відомості, які віднесені до категорії інформації з обмеженим доступом та персональних даних.

5.1.12 Контроль за діяльністю чергової служби

Здійснювати перевірку організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) поліції або закладів освіти при пред'явленні службового посвідчення мають право:

1) Голова Національної поліції України, перший заступник та заступники Голови Національної поліції України;

2) керівник ДООЗОР та його заступники;

3) керівники структурних підрозділів центрального органу управління поліції, МТО, ГУНП, ТВП, територіальних органів ПО, закладів освіти та їх заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

4) керівники підрозділів УООЗОР ГУНП, їх заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

5) керівники підрозділів моніторингу ТВП (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

6) керівники управлінь превентивної діяльності ГУНП, їх заступники, керівники підрозділів превенції ТВП та їх заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

7) керівники підрозділів поліцейської діяльності ТВП, їх заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

8) керівники закладів освіти та їх заступники (у підпорядкованих їм закладах освіти);

9) керівники чергових частин органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, а також їх заступники (у підпорядкованих чергових частинах);

10) працівники Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції та його територіальних (відокремлених) підрозділів;

11) відповідальний по Національній поліції України, відповідальний по ГУНП та його заступник, відповідальний по ТВП (у підпорядкованих їм органах та підрозділах поліції).

Здійснювати перевірку організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) поліції та закладів освіти при пред'явленні службового посвідчення та дозволу (припису) на право перевірки мають право:

1) працівники ДООЗОР Національної поліції України та УООЗОР ГУНП;

2) працівники Департаменту превентивної діяльності та управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

3) працівники Департаменту головної інспекції Національної поліції України та підрозділів головної інспекції ГУНП;

4) працівники Управління дотримання прав людини Національної поліції України (з питань дотримання прав і свобод людини в поліцейській діяльності);

5) працівники служби озброєння Департаменту управління майном Національної поліції України, управлінь логістики та матеріально-технічного забезпечення ГУНП (у підпорядкованих їм підрозділах поліції з питань організації зберігання озброєння).

Особи, зазначені в пункті 2 розділу XII Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 23 травня 2017 р. № 440, мають право здійснювати перевірку за наявності дозволу на право перевірки за підписом Голови Національної поліції України (особи, яка виконує його обов'язки) або першого заступника Голови Національної поліції України – начальника кримінальної поліції. У ГУНП право підпису дозволу на право перевірки мають керівники ГУНП (особи, які виконують їх обов'язки). Дозвіл скріплюється гербовою печаткою⁴⁹⁸.

Контроль за дотриманням режиму секретності працівниками чергової служби органів (підрозділів) поліції та закладів освіти здійснюють

⁴⁹⁸ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

працівники режимно-секретних органів (далі – РСО) з дозволу керівника цього органу (підрозділу) поліції або закладу освіти відповідно до вимог, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 939 (для службового користування), а працівники РСО підрозділу вищого рівня – за наявності припису на перевірку стану охорони державної таємниці, підписаного керівником підрозділу вищого рівня.

Працівники Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також члени мобільних груп із моніторингу забезпечення прав і свобод людини під час перевірок діють відповідно до вимог законодавства та при пред'явленні службового посвідчення мають право безперешкодно відвідувати органи (підрозділи) поліції та місця, в яких особи примусово тримаються за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону, у тому числі ІТТ та КЗ органів (підрозділів) поліції.

Питання для самоконтролю

1. Організація діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України.
2. Призначення та завдання чергових частин центрального органу управління поліції та його структурних підрозділів.
3. Основні завдання чергових частин ГУНП.
4. Призначення чергових частин територіальних відділів поліції ГУНП.
5. Права та обов'язки оперативного чергового.
6. Порядок тримання затриманих осіб у кімнатах для затриманих.
7. Організація та забезпечення пропускнуго режиму до адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції або закладу освіти.
8. Обов'язки оперативного чергового щодо забезпечення збереження в черговій частині службової документації, засобів індивідуального захисту, засобів зв'язку та іншого майна.
9. Порядок здійснення перевірок організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) поліції або закладів освіти.
10. Сервісна модель надання поліцейських послуг населенню.

Рекомендовані джерела

1. Державні будівельні норми України В.2.5-28:2018. Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення. Дата

- оновлення: 28.02.2019. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_5_28/1-1-0-1188 (дата звернення: 17.01.2023).
2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
 3. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Дата оновлення: 21.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
 4. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 17.01.2023).
 5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
 6. Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 року № 336. Дата оновлення: 16.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
 7. Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, місцях тимчасового тримання Державної прикордонної служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей та інших місцях тримання Національної поліції та спеціально відведених місцях для тимчасового тримання (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1150. Дата оновлення: 05.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
 8. Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні : Указ Президента України від 10 червня 1993 року № 198. Дата оновлення: 10.06.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

Словник основних термінів

Зал оперативного управління чергової частини – спеціально визначене приміщення чергової частини з обмеженим доступом для сторонніх осіб, обладнане необхідними засобами зв'язку, оргтехнікою, відповідним програмним забезпеченням, системою відеонагляду і призначене для здійснення координації та дистанційного управління силами й засобами органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти з метою забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Оперативний черговий – головний інспектор – черговий чергової частини Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України, старший інспектор з особливих доручень – черговий чергової частини структурних підрозділів центрального органу управління поліції, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції України, управлінь організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП, старший інспектор – черговий (інспектор-черговий) чергової частини структурних підрозділів ГУНП, територіальних (відокремлених) підрозділів МТО, територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП, чергової частини закладів освіти, інспектор-черговий підрозділів поліцейської діяльності територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП.

Поліцейські первинної комунікації фронт-офісу – поліцейські територіального (відокремленого) підрозділу поліції ГУНП, які забезпечують надання особам поліцейських послуг у робочі години: здійснення пропускового режиму, надання консультацій, довідкової інформації, прийняття заяв і повідомлень, унесення інформації до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», інформування заявників про результати розгляду їх звернень, отримання від осіб вхідної кореспонденції для подальшої її передачі до підрозділу документального забезпечення, запис осіб на особистий прийом до керівництва територіального (відокремленого) підрозділу поліції, реєстрація відвідувачів підрозділу поліції в системі ППНП.

Система відеонагляду та відеоаналітики – єдина система відеоспостереження, яка створена для своєчасного забезпечення органів (підрозділів) поліції та закладів освіти достовірною аудіовізуальною та

аналітичною інформацією, необхідною для виконання завдань, покладених на Національну поліцію України.

Ситуаційний аналітик – уповноважений працівник УОАЗОР ГУНП, який здійснює аналіз даних з інформаційних підсистем, що входять до системи ІППІ, інших баз даних, відкритих джерел інформації, СВВ, займається поглибленим дослідженням окремо взятих подій, готує інформаційно-довідкові та презентаційні матеріали.

Чергова служба – сукупність підрозділів поліції та окремих поліцейських (уповноважених службових осіб), визначених цією Інструкцією, які здійснюють невідкладні заходи із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Чергова частина – підрозділ, який у цілодобовому режимі забезпечує прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, координацію та оперативне управління силами і засобами органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, перебуває в постійній готовності до реагування на правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, а також здійснює інформування про оперативну обстановку на території обслуговування керівництва органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, чергових частин вищого рівня та інших заінтересованих органів державної влади (місцевого самоврядування).

Фронт-офіс – сервісна модель надання поліцейських послуг населенню, яка забезпечує відкритість та прозорість діяльності Національної поліції України.

5.2 Розгляд звернень громадян в органах та підрозділах Національної поліції країни

5.2.1 Порядок приймання, реєстрації, розгляду звернень громадян в органах та підрозділах Національної поліції України

Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затверджений наказом МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930, установлює єдиний для апарату центрального органу управління поліції, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України,

територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях, місті Києві, їх територіальних (відокремлених) підрозділів, а також підприємств, установ, організацій та закладів професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Національної поліції України (далі – органи (підрозділи) поліції), порядок приймання, реєстрації, розгляду звернень громадян, контролю за виконанням доручень за результатами розгляду звернень громадян та дотриманням строків їх розгляду, основні вимоги до організації проведення особистого прийому громадян і ведення діловодства за зверненнями громадян⁴⁹⁹.

Розгляд звернень та особистий прийом громадян в органах та підрозділах поліції є складовою механізму реалізації прав громадян на внесення до органів державної влади пропозицій щодо поліпшення їх діяльності, виявлення недоліків у роботі, оскарження дій посадових осіб та органів державної влади.

Громадяни України мають право звернутися до органів (підрозділів) поліції, їх керівників із зауваженнями, скаргами та пропозиціями з питань, пов'язаних з діяльністю Національної поліції України, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, із заявами або клопотаннями про реалізацію своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів, а також зі скаргами про їх порушення.

Особи, які не є громадянами України і законно перебувають на її території, можуть також подавати звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено законодавством України та міжнародними договорами.

Забороняється відмова в прийнятті та розгляді звернення з посиленням на політичні погляди, партійну належність, стать, вік, віросповідання, національність громадянина, незнання мови звернення.

Громадяни мають право звертатися до органів (підрозділів) поліції українською чи іншою мовою, прийнятною для сторін.

Робота зі зверненнями громадян і їх особистий прийом містить такі складові елементи: приймання, реєстрація і первинний розгляд звернень громадян; вирішення питань, порушених у зверненнях, та надання відповідей їх авторам; контроль за станом роботи зі зверненнями; узагальнення та аналіз звернень громадян; використання результатів аналізу для прийняття управлінських рішень.

⁴⁹⁹ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : наказ МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930. Дата оновлення: 21.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Керівники органів (підрозділів) поліції всіх рівнів згідно зі своїми посадовими інструкціями відповідають за організацію роботи зі зверненнями громадян та з питань їх особистого прийому.

Діловодство за зверненнями громадян ведеться структурним підрозділом органів (підрозділів) поліції, на який покладено ці обов'язки, або посадовими особами, відповідальними за організацію роботи зі зверненнями громадян (далі – служба діловодства), окремо від інших видів діловодства.

Порядок ведення діловодства за зверненнями громадян, які містять відомості, що становлять державну або іншу таємницю, яку охороняє закон, визначається спеціальними нормативно-правовими актами.

Звернення від громадян надходять до органів (підрозділів) поліції у вигляді листів, під час їх особистого прийому посадовими особами, з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку або за допомогою засобів телефонного зв'язку через контактні центри, телефонні «гарячі лінії».

Усі звернення громадян, що надходять до органів (підрозділів) поліції, підлягають обов'язковій класифікації за встановленими статтею 3 Закону України «Про звернення громадян» видами, а саме: пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги:

пропозиція (зауваження) – звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства;

заява (клопотання) – звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання – письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо;

скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб⁵⁰⁰.

⁵⁰⁰ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

Звернення може бути усним (викладеним громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії» та записаним (зареєстрованим) посадовою особою) чи письмовим, надісланим поштою або переданим громадянином особисто чи через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до законодавства України (у тому числі під час особистого прийому).

Письмове звернення також може бути надісланим із використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення).

Звернення може бути подане як окремою особою (індивідуальне), так і групою осіб (колективне).

Звернення в інтересах неповнолітніх осіб подаються їх законними представниками.

За ознакою надходження звернення громадян визнаються первинними, повторними, дублетними, неодноразовими, масовими.

Первинними є звернення, які:

надійшли від окремої особи (групи осіб), яка (які) вперше звернулася(ися) до органу (підрозділу) поліції;

надійшли від окремої особи (групи осіб), яка (які) не вперше звернулася(ися) до органу (підрозділу) поліції, але питання, що порушене у зверненні, жодним чином не стосується попередніх звернень, або є достатньо підстав для визнання звернення первинним;

надійшли від окремої особи (групи осіб), яка (які) не вперше звернулася(ися) до органу (підрозділу) поліції, але попередні звернення з питання, що порушене у зверненні, визнавались анонімними.

Повторними є такі звернення:

звернення від того самого громадянина з того самого питання, якщо перше не вирішено по суті або вирішено не в повному обсязі;

звернення, у якому оскаржується рішення, прийняте у зв'язку з попереднім зверненням громадянина;

звернення, у якому повідомляється про несвоечасний розгляд попереднього звернення, якщо з часу його надходження минув визначений законодавством строк розгляду, проте відповідь громадянину не надавалася;

звернення, у якому йдеться про недоліки, допущені під час розгляду попереднього звернення громадянина.

Якщо в повторному зверненні громадянин разом із питаннями, які вже розглядалися і на які була надана вичерпна відповідь або за якими прийняте відповідне рішення, звертається з іншими питаннями, новими фактами, звернення не є повторним і розглядається органами (підрозділами) поліції в установленому законодавством України порядку.

Дублетними є звернення тієї самої особи (групи осіб) з того самого питання, що відправлені особою (групою осіб) різним адресатам та надіслані адресатами на розгляд за належністю до органу (підрозділу) поліції.

Неодноразовими є звернення особи (групи осіб), які надійшли до органу (підрозділу) поліції з того самого питання, що і попереднє звернення, проте на попереднє звернення відповідь ще не надана, а визначений законодавством України строк його розгляду ще не закінчився.

Масовими є звернення, що надходять у великій кількості від різних громадян з однаковим змістом або суттю питання.

Звернення громадян оформлюються відповідно до статті 5 Закону України «Про звернення громадян». У зверненні зазначають прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина та викладають суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення має бути надруковане або написане від руки розбірливо і чітко, підписане заявником (групою заявників) із зазначенням дати.

В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису під час надсилання електронного звернення не вимагається⁵⁰¹.

Електронне звернення, надіслане без використання електронного підпису, повинно мати вигляд скан-копії або фотокопії звернення з підписом заявника із зазначенням дати.

Інформація про електронні поштові адреси розміщується на відповідних веб-сторінках офіційного сайту Національної поліції України в мережі Інтернет.

5.2.1.1 Організація роботи з питань приймання, попереднього розгляду та реєстрації звернень громадян

Звернення громадян, що надійшли до органів (підрозділів) поліції з використанням засобів поштового зв'язку, мережі Інтернет, електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України, приймаються, попередньо розглядаються

⁵⁰¹ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

та централізовано реєструються службою діловодства органу (підрозділу) поліції в день їх надходження, а ті, що надійшли в неробочий день і час, – наступного після нього робочого дня в журналі реєстрації звернень громадян або на реєстраційно-контрольних картках (далі – РКК), придатних для обробки персональними комп'ютерами.

Звернення громадян, які надійшли під час особистого прийому, обліковуються в журналі обліку особистого прийому громадян або на РКК.

Журнальна форма реєстрації пропозицій, заяв і скарг та обліку особистого прийому громадян допускається в органах (підрозділах) поліції з річним обсягом надходження до 600 пропозицій, заяв та скарг і такою самою кількістю звернень громадян на особистому прийомі.

Під час реєстрації на вільному від тексту місці першої сторінки звернення ставиться відповідний штамп реєстрації звернень громадян.

Конверти зі зверненнями громадян, які надходять до органів (підрозділів) поліції з використанням засобів поштового зв'язку, розкривають працівники служби діловодства.

Конверти, що надійшли на адресу керівництва органів (підрозділів) поліції з позначкою «Особисто», надаються на розгляд керівництву без порушення їх цілісності.

Такі конверти відкриває особисто адресат або особа, яка надала адресату зазначений конверт, у його присутності, після чого з резолюцією конверти повертають до служби діловодства для подальшої їх реєстрації та передачі виконавцям.

Після розкриття конвертів працівник служби діловодства перевіряє правильність оформлення звернення. У разі якщо у зверненні не вказано прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, не викладено суті порушеного питання та відсутній підпис, таке звернення протягом десяти днів від дня його реєстрації працівниками служби діловодства повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями. Копія такого звернення та конверта залишається в провадженні того органу (підрозділу) поліції, до якого громадянин звернувся.

Попередній розгляд звернень громадян:

1) метою попереднього розгляду звернень громадян є їх розподіл для доповіді керівникам органів та підрозділів поліції відповідно до їх функціональних обов'язків та надсилання їх за належністю до іншого органу державної влади у разі, якщо питання, порушені в зверненні, не входять до повноважень органів та підрозділів поліції;

2) попередній розгляд звернень громадян здійснюється керівництвом служби діловодства, його заступниками або відповідальною особою в день надходження або в перший наступний робочий день у разі

надходження їх після закінчення робочого дня, у вихідні, святкові та неробочі дні;

3) попередній розгляд звернень громадян здійснюється з урахуванням Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877⁵⁰², та положень про структурні підрозділи апарату Національної поліції України, міжрегіональні територіальні органи поліції, територіальні органи поліції, а також організаційно-розпорядчих актів Національної поліції України, які визначають розподіл обов'язків керівництва органів (підрозділів) поліції;

4) працівники служби діловодства доповідають керівництву органів (підрозділів) поліції про всі звернення громадян, які адресовані органу (підрозділу) поліції або його керівництву. Інші звернення громадян після розгляду керівництвом служби діловодства або відповідальними особами передаються до відповідних структурних підрозділів органу (підрозділу) поліції;

5) попередній розгляд звернень громадян, що надходять до структурних підрозділів центрального органу управління поліції, здійснюється керівниками служби діловодства або уповноваженими особами цих підрозділів.

Обов'язкової доповіді Голові Національної поліції, керівництву органів (підрозділів) поліції підлягають:

- 1) звернення Героїв України, Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, інвалідів Великої Вітчизняної війни;
- 2) звернення, адресовані Голові Національної поліції України, керівництву органів (підрозділів) поліції з позначкою «Особисто».

Про інші звернення, що потребують розгляду керівництвом Національної поліції України, працівники служби діловодства доповідають першому заступнику Голови Національної поліції України, заступникам Голови Національної поліції України відповідно до розподілу обов'язків.

Звернення громадян, які надійшли до апарату центрального органу управління поліції вперше та які не розглядалися міжрегіональними територіальними органами Національної поліції України, територіальними органами поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях, місті Києві, установами та організаціями, що належать до сфери управління Національної поліції України, службою діловодства

⁵⁰² Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 27.02.2023).

надсилаються до таких органів для вирішення по суті порушених у них питань.

Якщо до органів (підрозділів) поліції надійшло звернення, адресоване їх керівникам, але розгляд окремих зазначених у зверненні питань належить до компетенції інших органів чи підрозділів поліції, керівник цього органу (підрозділу) після реєстрації звернення рапортом (довідною запискою) протягом трьох діб доповідає про це керівництву апарату центрального органу поліції, міжрегіонального територіального органу поліції або територіального органу поліції для визначення головного виконавця. Такий рапорт (довідна записка) разом із зверненням передається до служби діловодства відповідних органів поліції для його реєстрації та передачі виконавцям. Термін розгляду вказаних звернень обчислюється з дня першої реєстрації.

Звернення, оформлені належним чином, підлягають реєстрації, під час якої зверненню надається відповідний індекс (реєстраційний номер), який починається кожного року з першого номера. Реєстраційний індекс звернення складається з початкової літери прізвища автора звернення, порядкового номера звернення, що надійшло (наприклад, М-70). Реєстраційний індекс може бути доповнений іншими позначеннями, що забезпечують систематизацію, пошук, аналіз і зберігання. При реєстрації колективного звернення реєстраційний номер складається з літер «Кол» та порядкового номера (наприклад, М-70/Кол).

Про зареєстроване звернення служба діловодства доповідає керівництву органу (підрозділу) поліції в день реєстрації звернення або в перший наступний робочий день.

Після розгляду звернень громадян керівництвом органу (підрозділу) поліції працівники служби діловодства:

вносять до журналу реєстрації звернень громадян, які надійшли з використанням засобів поштового зв'язку, мережі Інтернет, електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України, до РКК резолюцію керівництва та встановлені терміни виконання доручень за зверненнями громадян;

здійснюють відправлення звернень за належністю відповідному державному органу чи посадовій особі з питань, що не належать до повноважень поліції, про що інформують їх авторів;

забезпечують доведення звернень громадян до зазначених у резолюції виконавців;

беруть на контроль звернення громадян у разі визначення такого контролю керівництвом органу (підрозділу) поліції.

У разі якщо за резолюцією керівництва Національної поліції України звернення громадянина взято на контроль, у журналі реєстрації звернень громадян або в РКК зазначається «Контроль».

Зміна головного виконавця або зміни у складі співвиконавців на рівні структурних підрозділів органів поліції, визначених у резолюції, здійснюються за погодженням автора резолюції, посадової особи, яка виконує його обов'язки, або керівника органу поліції за умови доведення інформації про запропоновані зміни відповідним керівникам зазначених структурних підрозділів. Зміна головного виконавця за наявності відповідного погодження може бути здійснена в триденний строк з дати реєстрації звернення.

У разі зміни функцій структурних підрозділів органів (підрозділів) поліції (у результаті зміни структури, утворення нових структурних підрозділів, у тому числі на базі існуючих структурних підрозділів) або передачі функцій від одного структурного підрозділу до іншого, в якому відбулися зміни, служба діловодства в тижневий строк проводить інвентаризацію звернень громадян, щодо яких розгляд не завершено, визначає з них ті, що після зміни (передачі) функцій не належать до його компетенції, та передає їх відповідно до акта приймання-передавання на виконання структурному підрозділу органу (підрозділу) поліції, до компетенції якого вони належать. При цьому до завершення строку виконання конкретного звернення повинно залишатися не менше десяти робочих днів.

Один примірник акта приймання-передавання документів щодо звернень громадян надається службі діловодства відповідного органу (підрозділу) поліції для внесення відповідних змін до журналу реєстрації звернень громадян, журналу обліку особистого прийому громадян або РКК.

Звернення громадян, одержані структурним підрозділом органу (підрозділу) поліції для виконання, в обов'язковому порядку обліковуються в журналі реєстрації звернень громадян, які надійшли з використанням засобів поштового зв'язку, мережі Інтернет, електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України цього ж структурного підрозділу або на РКК.

Облік звернень громадян у структурному підрозділі та доведення їх до безпосереднього виконавця здійснюється в день їх надходження (під особистий підпис у журналі обліку).

Звернення, які надійшли з використанням мережі Інтернет, засобами електронного зв'язку (електронне звернення) на електронну адресу органу (підрозділу) поліції, приймаються та реєструються службою діловодства. Під час реєстрації таких звернень до реєстраційного номера додається позначка «ЕЗ» (наприклад, М-70/ЕЗ).

Датою подання електронного звернення є дата надходження звернення на визначену електронну адресу або дата заповнення електронної форми та її відправлення. Якщо електронне звернення надійшло на визначену електронну адресу в неробочий день та час, датою подання електронного звернення вважається наступний після нього робочий день.

Форма для подання електронних звернень громадян до Національної поліції України розміщується на офіційному веб-сайті Національної поліції України і повинна мати графи для зазначення громадянином свого прізвища, імені, по батькові, місця проживання, електронної поштової адреси (відомостей про інші засоби зв'язку з ним), викладення суті порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги, дати подання звернення.

Усні звернення, що надійшли на телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України (далі – «гаряча лінія») приймаються підрозділом забезпечення діяльності «гарячої лінії» (далі – контакт-центр) та заносяться до електронного реєстру вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію».

В електронному реєстрі вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію», на звернення заводиться електронна реєстраційна картка звернення, у якій зазначають прізвище, ім'я, по батькові заявника, номер контактного телефону, місце проживання заявника – фізичної особи, електронну адресу, на яку заявнику може бути надіслана відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним, викладається суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, прохання чи вимоги. Кожному зверненню надається індивідуальний номер.

У разі якщо заявник не називає свого прізвища, імені, по батькові, звернення реєструється як анонімне і розгляду не підлягає.

Звернення, в якому не викладено суті порушеного питання (зауваження, пропозиції, прохання або вимоги до органів поліції), не розглядається, про що працівник контакт-центру повідомляє заявника.

Інформацію про звернення, внесені до електронного реєстру вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію», контакт-центр у той самий день надсилає в електронному вигляді органу (підрозділу) поліції, до компетенції якого належить розгляд порушених у зверненні питань.

В органах (підрозділах) поліції, яким надано доступ до електронного реєстру вхідних дзвінків, що надходять на «гарячу лінію», визначається посадова особа, яка відповідає за прийняття, реєстрацію звернень громадян, що надійшли з контакт-центру (далі – відповідальна особа).

Відомості про відповідальних посадових осіб, їхні контактні телефони подаються до служби діловодства центрального органу управління поліції.

Під час прийняття звернень до розгляду відповідальною особою протягом доби до електронного реєстру вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію», вноситься інформація про реєстрацію звернень у журналі реєстрації звернень громадян або РКК.

У разі якщо питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції поліції, такі звернення протягом п'яти днів пересилаються працівниками контакт-центру за належністю відповідному органу державної влади або посадовій особі з одночасним повідомленням про це заявника. Відповідна інформація вноситься до електронного реєстру вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію».

Під час реєстрації звернень, які надійшли з контакт-центру, до реєстраційного номера додається позначка «ГЛ» (наприклад, М-70/ГЛ).

Інформацію про результати розгляду звернень відповідальна особа вносить до електронного реєстру вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію».

Прийняття звернень громадян, що надійшли на телефонну «гарячу лінію», здійснюється відповідно до затвердженого графіка роботи.

У разі надходження на «гарячу лінію» звернень громадян про вчинення кримінального (адміністративного) правопорушення чи іншу подію, яка потребує невідкладного реагування (аварія, стихійне лихо, епідемія, пожежа тощо), інформація негайно передається до чергової служби центрального органу управління поліції, міжрегіонального територіального органу поліції або відповідного територіального органу поліції та (за необхідності) до відповідного органу державної влади.

На звернення громадян довідкового характеру працівники контакт-центру в межах компетенції усно надають необхідні роз'яснення або довідкову інформацію, про що вносяться відповідні відомості до електронного реєстру вхідних дзвінків, які надходять на «гарячу лінію».

Усні звернення громадян, отримані під час проведення прямої телефонної лінії Кабінету Міністрів України, записуються відповідальною посадовою особою в картці реєстрації усних звернень громадян, отриманих під час прямої телефонної лінії Кабінету Міністрів України.

Звернення громадян, які надійшли з державної установи «Урядовий контактний центр», приймаються, роздруковуються та реєструються службою діловодства.

Під час реєстрації таких звернень до реєстраційного номера додається позначка «КЦ» (наприклад, М-70/КЦ).

За результатами розгляду вказаних звернень головний виконавець подає до служби діловодства скановану копію відповіді заявнику для внесення відповідної інформації до електронної бази даних звернень державної установи «Урядовий контактний центр».

Якщо у зверненні разом з питаннями, що належать до компетенції органу поліції, порушені питання, які підлягають вирішенню в інших органах державної влади, копія такого звернення протягом п'яти днів надсилається відповідному органу державної влади з одночасним повідомленням автора звернення.

Не допускається розголошення одержаних із звернень громадян відомостей про особисте життя громадян без їхньої згоди чи відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, конфіденційної та іншої інформації, якщо це обмежує права й законні інтереси громадян.

Не допускається з'ясування даних про особу громадянина, які не стосуються звернення. На прохання громадянина, висловлене в усній формі або зазначене в тексті звернення, не підлягає розголошенню його прізвище, місце проживання та роботи.

Ця заборона не поширюється на випадки повідомлення інформації, що міститься у зверненні, особам, яких стосується справа.

Повторні звернення громадян реєструються в тому самому порядку, що й первинні. При цьому в правому верхньому куті звернення проставляється штамп для позначення повторного звернення, а в журналі реєстрації звернень громадян, журналі обліку особистого прийому громадян або в РКК робиться відповідна відмітка. Таке звернення з урахуванням матеріалів розгляду попереднього звернення доповідається керівникові органу (підрозділу) поліції або його заступникам відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

Пропозиції, заяви і скарги одного й того самого громадянина з одного й того самого питання, що надіслані різним адресатам і надійшли на розгляд до однієї й тієї ж організації (дублетні), обліковуються за реєстраційним індексом першої пропозиції, заяви і скарги з доданням порядкового номера, що проставляється через дріб (наприклад, М-401/1, М-401/2, М-401/3).

Анонімні звернення відповідно до статті 8 Закону України «Про звернення громадян» розгляду не підлягають⁵⁰³ (крім анонімних повідомлень про порушення Закону України «Про запобігання корупції»⁵⁰⁴).

Анонімні звернення після реєстрації доводяться до відома керівників органів (підрозділів) поліції для врахування під час здійснення покладених на них завдань і функцій.

⁵⁰³ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁰⁴ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Працівником поліції без зазначення авторства (анонімно) може бути надано відповідне повідомлення, яке підлягає розгляду відповідно до статті 53 Закону України «Про запобігання корупції»⁵⁰⁵.

Якщо у зверненні, що надійшло до органу (підрозділу) поліції, міститься інформація про кримінальні правопорушення, що вчинені або готуються, після реєстрації в службі діловодства воно підлягає обов'язковій реєстрації в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та розгляду відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України⁵⁰⁶.

Інформація (номер та дата) про реєстрацію в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події працівниками чергової служби передається до служби діловодства відповідного органу (підрозділу) поліції.

5.2.1.2 Організація особистого прийому громадян

Особистий прийом громадян здійснюється керівництвом органів (підрозділів) поліції відповідно до розподілу обов'язків, у разі їх відсутності – уповноваженими ними посадовими особами, керівниками та посадовими особами структурних підрозділів органів поліції, до компетенції яких належать відповідні питання, за попереднім записом у дні та години, визначені графіком особистого прийому громадян, затвердженим керівником органу поліції.

У графіках особистого прийому громадян для керівництва органів (підрозділів) поліції визначаються прийомні дні. У разі кадрових змін керівництва або змін у структурі органів (підрозділів) поліції відповідні зміни до графіків вносяться протягом п'яти робочих днів від дня настання таких змін.

Графіки особистого прийому громадян керівництвом органів (підрозділів) поліції формуються із зазначенням прізвища, імені, по батькові посадової особи.

Інформація про порядок і графік особистого прийому громадян в органах поліції розміщується на відповідних веб-сторінках офіційного веб-порталу відповідного органу поліції в мережі Інтернет та на спеціальних стендах у місцях, доступних для громадян.

⁵⁰⁵ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁰⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Для прийому громадян в органах та підрозділах поліції облаштовуються приймальні громадян. Приймальня громадян забезпечується необхідними меблями, комп'ютерною технікою, оргтехнікою, засобами зв'язку та пожежогасіння, медикаментами, канцелярським приладдям, юридичною літературою та розташовується в приміщенні, доступ до якого не обмежений порядком внутрішньооб'єктового режиму, і містить вивіску зразка, встановленого постановою Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2011 року № 857 «Про затвердження зразків та описів печатки і таблички (вивіски) міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади»⁵⁰⁷.

Організація діяльності приймальні громадян здійснюється відповідно до Конституції України, законів України, указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових та організаційно-розпорядчих актів, що регламентують порядок організації особистого прийому громадян та роботи з їх зверненнями в органах (підрозділах) поліції.

Роботу приймальні громадян організовує служба діловодства. Працівники цієї служби відповідно до посадових обов'язків щодня здійснюють особистий прийом громадян, які звернулися до приймальні громадян органів (підрозділів) поліції, та забезпечують особистий прийом громадян керівництвом органів (підрозділів) поліції.

Використання приміщень приймальні громадян не за призначенням забороняється.

У приймальні громадян або в доступному для громадян місці розташовують: розклад її роботи, порядок особистого прийому громадян, графік прийому керівництвом органів (підрозділів) поліції, інші довідкові матеріали, що стосуються організації особистого прийому.

В органах (підрозділах) поліції в доступному для громадян місці встановлюється скринька «Для заяв, скарг і пропозицій».

Звернення громадян вилучаються зі скриньки щодня, крім вихідних та святкових днів, відповідальною особою служби діловодства. Оформлені відповідно до статті 5 Закону України «Про звернення громадян» звернення підлягають попередньому розгляду та реєстрації⁵⁰⁸.

⁵⁰⁷ Про затвердження зразків та описів печатки і таблички (вивіски) міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади від 03 серпня 2011 р. № 857. Дата оновлення: 12.08.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/857-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁰⁸ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

Громадян, які прибули на особистий прийом, попередньо реєструють відповідальні особи служби діловодства. Для цього такі громадяни:

1) пред'являють документи, які посвідчують їх особу, у разі необхідності – документи, які підтверджують їх повноваження щодо представництва інших осіб. Відсутність таких документів є підставою для відмови в особистому прийомі;

2) подають письмові звернення, оформлені з дотриманням статті 5 Закону України «Про звернення громадян», або в усній формі стисло висловлюють питання, яке вони мають намір порушити на прийомі⁵⁰⁹.

Особистий прийом громадян ведеться в порядку черговості. Прийом жінок, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», інвалідів Великої Вітчизняної війни, Героїв Соціалістичної Праці, Героїв Радянського Союзу, Героїв України здійснюється першочергово.

Особистий прийом іноземних громадян і осіб без громадянства здійснюється на загальних підставах. У разі необхідності для забезпечення їх прийому запрошують працівників поліції, які володіють іноземною мовою та використовують її в роботі.

На прийом не допускаються особи з тваринами та особи, що мають при собі громіздкі речі, валізи, зброю, в стані сп'яніння або з явними ознаками психічного розладу. Якщо поведінка осіб у стані сп'яніння або з явними ознаками психічного розладу створює небезпеку для оточуючих, для їх ізоляції викликають спеціальні медичні служби.

Під час особистого прийому громадян Голова Національної поліції України, його перший заступник і заступники в приміщенні приймальні громадян на території, що до неї прилягає, можуть вживати додаткових заходів безпеки.

Питання, з якими звертаються громадяни, по можливості вирішуються під час прийому. Посадова особа, яка здійснює прийом, керується чинним законодавством і в межах своєї компетенції має право прийняти одне з таких рішень:

задовольнити прохання чи вимогу й повідомити відвідувача про порядок і строк виконання прийнятого рішення;

відмовити в задоволенні прохання чи вимоги, повідомивши заявника про мотиви відмови і порядок оскарження прийнятого рішення;

прийняти письмове звернення, пояснити відвідувачеві причини неможливості вирішення порушеного питання під час особистого прийому, а також надати вирішення щодо порядку й строку розгляду його звернення.

⁵⁰⁹ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

У разі необхідності для участі в попередньому розгляді порушеного питання, яке належить до компетенції органів поліції, посадові особи можуть запрошувати керівників відповідних структурних підрозділів органів поліції.

У разі повторного звернення громадянина з одного й того самого питання, якщо перше вирішено по суті і за ним прийнято рішення відповідно до статті 8 Закону України «Про звернення громадян», посадова особа, яка здійснює прийом, пояснює громадянину суть прийнятого рішення та надає роз'яснення щодо порядку його оскарження. Такі звернення передаються до органів (підрозділів) поліції для долучення до матеріалів розгляду попередніх звернень⁵¹⁰.

Запис громадян на особистий прийом до Голови Національної поліції України здійснюється відповідальними особами в день його прийому з 09:00 до 12:00.

Громадяни, які виявили бажання потрапити на особистий прийом до першого заступника Голови, заступників Голови, реєструються в приймальні в день здійснення прийому з 09:00 до 11:00.

Запис на особистий прийом до інших керівників органів (підрозділів) поліції здійснюється попередньо і закінчується за добу до здійснення такого прийому.

У випадках, коли керівництво органів (підрозділів) поліції в день особистого прийому громадян з поважних причин не може здійснити прийом, відвідувачам надають вичерпні пояснення і пропонують зустріч з іншою посадовою особою, до компетенції якої належить вирішення порушеного питання, або посадовими особами, які визначені керівництвом органу (підрозділу) поліції.

У разі відмови від такої зустрічі відвідувачу пропонують залишити письмове звернення, про яке доповідають керівництву органів (підрозділів) поліції.

Посадова особа органу (підрозділу) поліції, яка здійснює прийом, для забезпечення кваліфікованого вирішення питань, порушених громадянином у зверненні, може залучати до розгляду працівників його структурних підрозділів або одержувати від них необхідну інформацію.

Інформація про посадових осіб структурних підрозділів органу поліції, які проводитимуть прийом або братимуть у ньому участь, надається службі діловодства не пізніше ніж за три робочих дні до дати прийому.

⁵¹⁰ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

Працівники служби діловодства супроводжують проведення прийому, забезпечують доступ громадян та їх представників, що мають право на участь у прийомі, до приймальні громадян, дотримання пропускнуго режиму, вирішують інші питання організаційного характеру, що можуть виникнути під час прийому.

Контроль за виконанням доручень до звернень громадян, які надійшли на особистому прийомі, та узагальнення інформації про наслідки їх розгляду здійснюються службою діловодства.

Керівництво органу (підрозділу) поліції зобов'язане забезпечити прийом усіх громадян у день їх звернення з урахуванням правил внутрішнього трудового розпорядку цього органу (підрозділу) поліції.

Несвоєчасний початок прийому та припинення його раніше встановленого строку неприпустимі. У разі неможливості з об'єктивних причин здійснити прийом усіх громадян, які на нього записалися, їм пропонується подати письмові звернення, після реєстрації яких в обов'язковому порядку доповідають посадовій особі, яка здійснювала цей прийом.

Якщо під час здійснення особистого прийому посадовою особою органу (підрозділу) поліції отримано звернення, розгляд якого віднесено до компетенції іншого органу (підрозділу) поліції, така особа після надання заявнику відповідних роз'яснень передає це звернення до служби діловодства для його реєстрації та доповідає керівництву цього органу (підрозділу).

Якщо вирішити порушені в усному зверненні питання безпосередньо на особистому прийомі неможливо, їх розглядають в тому самому порядку, що й письмові звернення.

Письмові й усні звернення громадян, що надійшли на особистому прийомі, реєструються в журналі обліку особистого прийому громадян або в РКК. При цьому до реєстраційного номера вноситься позначення «ОП» (наприклад, М-70/ОП).

У разі усного звернення громадянина під час особистого прийому працівник служби діловодства готує довідку за результатами усного звернення під час особистого прийому громадян. Про результати розгляду громадянину повідомляють письмово або усно (за його бажанням).

Якщо під час особистого прийому громадянину на його письмове звернення надано відповідні роз'яснення, посадова особа, яка здійснює особистий прийом, готує довідку про вирішення питання по суті безпосередньо на особистому прийомі громадян. Така довідка разом зі зверненням громадянина зберігається в службі діловодства.

На вимогу громадян на першому аркуші копії їхніх звернень, які подаються під час особистого прийому, проставляється штамп із зазначенням

найменування органу, дати надходження та реєстраційного номера звернення. Така копія повертається громадянину.

Виїзні особисті прийоми громадян у регіонах представниками центрального органу управління поліції здійснюються за рішенням керівництва Національної поліції України на підставі аналізу стану організації роботи зі зверненнями громадян у територіальних органах поліції за певний період часу. Про здійснення виїзного особистого прийому громадян видається наказ, який підписує посадова особа, яка прийняла рішення про здійснення такого прийому.

Звернення, прийняті під час особистого виїзного прийому громадян, реєструються в органі (підрозділі) поліції, представником якого здійснюється особистий прийом громадян, з метою надання доручень з порушених питань.

Виїзні особисті прийоми громадян керівництвом територіальних органів поліції здійснюються за окремим графіком особистих виїзних прийомів громадян, затвердженим керівником територіального органу поліції та оприлюдненим шляхом розміщення в засобах масової інформації, на офіційному веб-сайті цього органу.

Інформацію про дату, місце і час проведення виїзного прийому громадян працівники служби діловодства через засоби масової інформації доводять до відома громадян та вживають заходів щодо організації та створення відповідних умов для його проведення.

Виїзний особистий прийом громадян керівництвом територіального органу поліції здійснюється за попереднім записом.

Організацію особистого виїзного прийому громадян керівництвом територіального органу поліції забезпечує служба діловодства або відповідальна особа цих органів спільно з представниками їх територіальних (відокремлених) підрозділів, на території яких здійснюється особистий виїзний прийом.

Для забезпечення кваліфікованого роз'яснення питань, порушених громадянами, залучають посадових осіб усіх структурних підрозділів територіального (відокремленого) підрозділу органу поліції, на території якого здійснюється особистий виїзний прийом.

Питання, з якими звертаються громадяни, за можливості вирішуються під час особистого прийому. Особа, яка веде прийом, у межах своєї компетенції має право прийняти одне з таких рішень:

задовольнити прохання чи вимогу безпосередньо під час особистого прийому;

відмовити в задоволенні прохання чи вимоги з посиланням на законодавство, повідомивши заявнику про мотив відмови і порядок оскарження прийнятого рішення;

прийняти письмову заяву або скаргу за потреби додаткового вивчення і перевірки та пояснити громадянину причини неможливості розв'язання питань під час виїзного особистого прийому, а також порядок і термін розгляду його звернення.

Під час проведення особистого виїзного прийому відповідальна особа веде картку особистого виїзного прийому громадян, яку разом з оригіналом звернення громадянина (якщо таке наявне) не пізніше наступного дня передає до служби діловодства територіального органу поліції.

Картку особистого виїзного прийому громадян працівники служби діловодства територіального органу поліції після реєстрації передають виконавцям відповідно до доручення (резольюції), наданого під час особистого виїзного прийому.

Посадові особи, які організовують та проводять особистий прийом громадян, зобов'язані не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, що стала їм відома під час особистого прийому.

5.2.1.3 Розгляд звернень громадян, оформлення результатів розгляду звернень та надання відповідей заявникам

Керівники органів (підрозділів) поліції та їх заступники під час розгляду звернень громадян вивчають суть порушених у них питань, у разі потреби вимагають у виконавців матеріали попередніх перевірок за цими зверненнями, направляють працівників органів (підрозділів) поліції на місця для перевірки викладених у зверненнях фактів та вживають інших заходів для об'єктивного вирішення порушених авторами звернень питань.

Безпосередні виконавці під час здійснення перевірок за зверненнями громадян у разі необхідності та за наявності можливості спілкуються з їхніми авторами, з'ясовують усі порушені питання, уживають заходів щодо захисту конституційних прав громадян у межах компетенції відповідно до законодавства України.

До розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських і до перевірки інформації про неналежне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законодавства України можуть залучати представників громадськості.

Рішення, які приймаються за зверненнями, повинні бути мотивованими та ґрунтуватися на законодавстві України. Посадова особа, визнавши заяву такою, що підлягає задоволенню, зобов'язана забезпечити своєчасне виконання прийнятого рішення відповідно до законодавства України, у разі визнання скарги обґрунтованою – негайно вжити заходів щодо поновлення порушених прав громадян.

Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів (підрозділів) поліції, має права, визначені статтею 18 Закону України «Про звернення громадян»⁵¹¹.

Звернення вважаються вирішеними, якщо розглянуто всі порушені в них питання, ужито необхідних заходів і заявникам надано ґрунтовні та вичерпні відповіді.

Звернення розглядаються і вирішуються в термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, що не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник органу або підрозділу поліції або його заступники встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляють особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів. Якщо останній день терміну розгляду звернення припадає на вихідний, святковий день, останнім днем терміну вважається перший після нього робочий день.

Щодо кожного звернення не пізніше ніж у п'ятиденний термін повинно бути прийняте одне з таких рішень:

- 1) прийняти до розгляду;
- 2) передати на вирішення до підпорядкованого органу (підрозділу) поліції;
- 3) надіслати за належністю до іншого державного органу або посадовій особі, якщо питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції поліції, про що одночасно необхідно повідомити автора звернення;
- 4) залишити без розгляду за наявності підстав, визначених статтею 8 Закону України «Про звернення громадян»⁵¹².

У разі доручення розгляду звернення, яке надійшло до центрального органу управління поліції, органам поліції, через які вона реалізовує свої повноваження на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, термін розгляду такого звернення обчислюється з дня надходження його до органу поліції вищого рівня й закінчується днем надання відповіді тим органом поліції, який його розглядав по суті.

У разі надходження до органів (підрозділів) поліції звернень громадян із резолюцією керівництва Міністерства внутрішніх справ України

⁵¹¹ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵¹² Там само.

термін їх розгляду обчислюється з дати реєстрації в Міністерстві внутрішніх справ України.

За зверненнями громадян, за якими неможливо своєчасно закінчити перевірку та прийняти в установлений термін рішення, виконавець не пізніше ніж за три робочі дні до закінчення цього терміну письмово доповідає керівнику органу поліції або його заступнику та порушує питання щодо продовження терміну розгляду в межах, установлених законодавством про звернення громадян. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати 45 днів.

Про продовження терміну розгляду автора звернення повідомляють письмово.

Звернення громадян, що надійшли з редакцій газет, журналів, радіо і телебачення, розглядаються органами та підрозділами поліції в терміни, передбачені статтею 20 Закону України «Про звернення громадян»⁵¹³.

За результатами розгляду звернення громадянина виконавцем готується довідка про результати проведення перевірки інформації, викладеної у зверненні, яка доповідається керівнику органу (підрозділу) поліції разом з проектом відповіді заявнику. Керівник органу (підрозділу) пропоставляє свій підпис на довідці про ознайомлення із вжитими заходами під час здійснення перевірки інформації, викладеної у зверненні, або вчиняє резолюцію (доручення) про необхідність ужиття додаткових заходів з метою об'єктивного, усебічного та повного розгляду звернення.

До звернень, які не потребують проведення перевірки, довідки не складаються.

Відповідь за результатами розгляду звернення в обов'язковому порядку надає орган (підрозділ) поліції, який його отримав або до компетенції якого належить вирішення порушених у зверненні питань, та підписує керівництво цього органу.

Рішення про відмову в задоволенні вимог, викладених у зверненні, доводиться до відома громадянина в письмовій формі з посиланням на Закон України «Про звернення громадян» і викладенням мотивів відмови, а також із роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення⁵¹⁴. При цьому зазначають заходи, вжиті органом чи підрозділом поліції в межах його компетенції для захисту конституційних прав громадян.

Відповідь за результатами розгляду колективного звернення громадян (якщо звернення підписали двоє та більше громадян) надсилається тому

⁵¹³ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵¹⁴ Там само.

громадянину, який у зверненні першим поставив підпис або місце проживання якого вказане. У тексті відповіді необхідно зазначити загальну кількість громадян, які звернулися до органу (підрозділу) поліції.

Передача звернення громадянина від одного структурного підрозділу до другого, що входять до складу одного органу поліції, здійснюється через службу діловодства за наявності відповідного доручення керівництва органу.

Якщо викладена у зверненні інформація належить до компетенції поліції не повністю, розглядається лише та частина, що стосується компетенції Національної поліції України. У цьому випадку копія звернення у строк не пізніше п'яти днів з наступного дня після реєстрації спрямовується виконавцем за належністю, про що повідомляють заявника.

Не розглядаються повторні звернення до одного й того самого органу, від одного й того самого громадянина, з одного й того самого питання, якщо перше звернення вирішено по суті. За такими зверненнями виконавець складає висновок, який затверджує керівник органу.

Рішення про припинення розгляду такого звернення приймається керівництвом органу поліції, про що повідомляють особу, яка подала звернення.

Не підлягають розгляду та вирішенню скарги, подані з порушенням строків, передбачених статтею 17 Закону України «Про звернення громадян», крім випадків порушення строків з поважних причин⁵¹⁵.

Невирішення порушених у зверненні громадянина обґрунтованих питань, які належать до компетенції органу (підрозділу) поліції, що призвело до повторного звернення чи звернення до органу поліції вищого рівня, повинно ретельно аналізуватися та у разі його неналежного розгляду мають уживатися відповідні заходи реагування.

Якщо про результати розгляду звернення потрібно повідомити Адміністрацію Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство внутрішніх справ України, інші центральні органи виконавчої влади, орган поліції вищого рівня або якщо у зверненні порушуються важливі питання діяльності органів чи підрозділів поліції, такі звернення беруться на контроль і розглядаються в першу чергу. Звернення, на які даються проміжні відповіді, з контролю не знімаються. Контроль завершується тільки після прийняття остаточного рішення і вжиття заходів щодо вирішення питань, порушених у таких зверненнях.

⁵¹⁵ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

Рішення про зняття з контролю таких звернень приймають посадові особи, які прийняли рішення про взяття на контроль.

Результати розгляду звернення заносяться до журналу реєстрації звернень громадян, журналу обліку особистого прийому громадян або до РКК, а також до контрольної картки на звернення громадян, яка після підписання керівником структурного підрозділу подається до служби діловодства разом із копією відповіді заявнику для зняття з контролю.

Реєстрація відповідей на звернення громадян здійснюється за індексами, присвоєними під час реєстрації.

Відповіді на звернення громадян надсилаються на бланках відповідних органів (підрозділів) поліції.

Після закінчення перевірки і фактичного виконання прийнятого рішення звернення разом із матеріалами перевірки повертають до служби діловодства органу (підрозділу) поліції.

Розглянуті звернення з усіма документами щодо їх розгляду і вирішення розміщуються у справах за хронологічним, територіальним або алфавітним принципом. Документи становлять у справі самостійну групу і вміщуються в м'яку обкладинку. У разі одержання повторного звернення або появи додаткових документів їх підшивають до цієї групи документів. Під час формування справ перевіряється правильність оформлення документів, їх повнота (комплектність). Звернення, за яким рішення не прийнято, підшивати до справи забороняється.

Неправильно оформлені документи повертають для доопрацювання виконавцям.

Документи з питань листування щодо звернень громадян у всіх органах (підрозділах) поліції централізовано зберігаються у службі діловодства підрозділів – виконавців таких звернень. Забороняються формування і зберігання справ у виконавців.

Схоронність документів з питань листування за зверненнями в органах (підрозділах) поліції забезпечують їхні керівники і посадові особи, відповідальні за організацію роботи зі зверненнями громадян.

Строки зберігання документів за зверненнями визначаються Переліком типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : наказом Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 р. № 578/5⁵¹⁶.

⁵¹⁶ Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 р. № 578/5. Дата оновлення: 02.04.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

5.2.1.4 Розгляд скарг громадян

Скарга на дії чи рішення органу (підрозділу) поліції або їх посадових осіб подається в порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до законодавства України, у разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду.

Розгляд скарг громадян на дії (бездіяльність) працівників органів (підрозділів) поліції здійснюється в порядку, передбаченому Порядком розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затверджений наказом МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930⁵¹⁷.

За кожною скаргою громадян на наявність порушень чи недоліків у роботі органів (підрозділів) поліції або на дії (бездіяльність) поліцейських проводиться ретельна перевірка органом чи підрозділом поліції, до якого звернувся зі скаргою громадянин, або тим органом (підрозділом) поліції, якому доручено проведення відповідної перевірки керівництвом Національної поліції України.

За результатами перевірки виконавець складає і подає на розгляд керівнику органу (підрозділу) поліції або його заступникам рапорт (доповідну записку), в якому (якій) зазначає чи підтвердилися наведені відомості (факти) та яких заходів вжито для усунення виявлених порушень або недоліків.

Громадянину за наслідками розгляду скарги надається письмова відповідь.

Рішення за розглядом скарги громадянина приймає керівник органу (підрозділу) поліції (або його заступник), у провадженні якого знаходиться скарга.

У разі визнання скарги громадянина обґрунтованою або такою, що підлягає задоволенню, забезпечується повнота і своєчасність її розгляду, приймаються рішення відповідно до законодавства України і негайно вживають заходів щодо поновлення порушених прав громадянина.

Рішення вищого органу поліції за результатами розгляду скарги у разі незгоди з ним громадянина може бути оскаржено до суду в установленний законодавством України строк.

⁵¹⁷ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : наказ МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930. Дата оновлення: 21.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Забороняється надсилати скарги громадян для розгляду тим органам (підрозділам) поліції або їх посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються, а також тим, які не мають повноважень для їх розгляду.

У разі необхідності підпорядкованому органу (підрозділу) поліції може бути доручено проведення додаткової перевірки конкретних обставин чи відомостей (фактів), викладених у зверненні громадянина, відповідно до законодавства України.

Розгляд і вирішення скарги, поданої з порушенням зазначеного строку, можуть бути здійснені у разі поновлення органом (підрозділом) поліції чи посадовою особою, що розглядає скаргу, строку, якщо буде визнано, що він порушений з поважних причин.

5.2.1.5 Доступ громадян до інформації про них

У період збирання інформації, необхідної для здійснення перевірки за зверненнями, громадяни мають право:

- 1) знати, які відомості про них, з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони можуть використовуватися;
- 2) доступу до інформації про них, заперечувати її правильність, повноту, об'єктивність тощо;
- 3) вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої інформації про себе.

Забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних під час перевірки звернень громадян.

Зберігання інформації про громадян здійснюється з дотриманням строків, установлених нормативно-правовими актами, які розроблено відповідно до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»⁵¹⁸, Про проведення експертизи цінності документів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08 серпня 2007 р. № 1004⁵¹⁹, з урахуванням положень інших нормативних актів та методичних посібників з експертизи цінності документів.

Необхідна кількість даних про громадян, отриманих під час перевірки за зверненням, повинна бути максимально обмеженою і може використовуватися лише з метою перевірки викладених у зверненні відомостей.

⁵¹⁸ Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 грудня 1993 р. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵¹⁹ Про проведення експертизи цінності документів : постанова Кабінету Міністрів України від 08 серпня 2007 р. № 1004 Дата оновлення: 10.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргю до органів (підрозділів) поліції, має право ознайомитися з матеріалами перевірки. Ознайомлення з матеріалами перевірки здійснюється з урахуванням вимог Закону України «Про захист персональних даних»⁵²⁰. У разі прийняття рішення про обмеження доступу громадянина до відповідної інформації під час розгляду заяви чи скарги виконавець повинен скласти про це мотивовану постанову.

Якщо до органу (підрозділу) поліції надійшло звернення громадянина з вимогою ознайомлення (надання копії) зі скаргю (заявою), яка надійшла до органу (підрозділу) поліції стосовно нього від третіх осіб, для ознайомлення громадянину надається копія скарги (заяви) у частині, що його стосується, без розкриття персональних даних автора скарги (заяви), з урахуванням вимог Закону України «Про захист персональних даних»⁵²¹.

5.2.1.6 Узагальнення, аналіз письмових і усних звернень громадян і забезпечення контролю за їх розглядом

Письмові та усні звернення громадян, а також критичні зауваження, які в них містяться, повинні систематично, але не менше одного разу на квартал узагальнюватися й аналізуватися з метою своєчасного виявлення причин, що призводять до порушення конституційних прав і законних інтересів громадян, вивчення громадської думки, удосконалення роботи органів (підрозділів) поліції. Під час здійснення аналізу звернень особливу увагу необхідно звертати на усунення причин, спричинених повторними і колективними скаргами, а також змушують громадян звертатися до органів державної влади, редакцій газет і журналів з питань, які можуть і повинні розглядатися органом чи підрозділом поліції на місцях.

Звіт про стан розгляду звернень громадян складається відповідно до наказу керівництва Національної поліції України.

Аналіз звернень громадян здійснюється за такими напрямками:

- 1) статистичні дані за звітний період щодо кількості звернень громадян, які надійшли поштою та були подані на особистому прийомі, порівняно з показниками за аналогічний період попереднього року;
- 2) дані про тематику основних питань, порушених громадянами;

⁵²⁰ Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵²¹ Там само.

3) кількісні дані про структуру звернень за їх видами (пропозиції (зауваження), заяви (клопотання), скарги);

4) кількість і питома вага звернень жінок, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», інвалідів Великої Вітчизняної війни, Героїв Соціалістичної Праці, Героїв Радянського Союзу, Героїв України;

5) основні питання, порушені у зверненнях;

6) дотримання порядку та строків їх розгляду і вирішення порушених у них питань;

7) кількість звернень ветеранів війни і праці, інвалідів, непрацездатних осіб, а також осіб, що постраждали під час аварії на Чорнобильській АЕС, багатодітних сімей, одиноких матерів, інших громадян, які потребують соціального захисту та підтримки;

8) порядок розгляду та вирішення порушених ними питань;

9) вжиття заходів щодо забезпечення кваліфікованого, неупередженого, об'єктивного й своєчасного розгляду звернень громадян, оперативного вирішення порушених у них питань, задоволення законних вимог заявників, реального поновлення порушених конституційних прав та запобігання надалі таким порушенням;

10) інформація про здійснений особистий прийом громадян керівництвом органів (підрозділів) поліції та іншими посадовими особами, щодо графіків особистого прийому громадян, у тому числі поза робочим часом і за місцем проживання та роботи громадян, дотримання цих графіків;

11) інформація щодо звернень громадян, у яких йдеться про недоліки в роботі органів (підрозділів) поліції, оскарження рішень або дій їх посадових осіб. Кількість скарг на рішення або дії посадових осіб, які підтвердилися, та вжиття заходів щодо припинення неправомірних дій і скасування незаконних рішень;

12) відомості про здійснені перевірки стану роботи зі зверненнями громадян та їх особистого прийому;

13) виявлені факти порушень Закону України «Про звернення громадян»⁵²², невіршення порушених у зверненні обґрунтованих питань, що призвело до повторного звернення або звернення до органу (підрозділу) поліції вищого рівня, заходи реагування на них;

14) відомості про відшкодування органом (підрозділом) поліції моральної та матеріальної шкоди громадянам унаслідок порушення законодавства про звернення громадян;

⁵²² Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

15) заходи, вжиті органами (підрозділами) поліції, для поліпшення та вдосконалення роботи зі зверненнями громадян та їх особистого прийому;

16) пропозиції на наступний звітний період щодо поліпшення та вдосконалення роботи зі зверненнями громадян та їх особистого прийому.

Аналіз стану роботи зі зверненнями громадян та з їх особистого прийому використовується під час перевірок роботи підпорядкованих органів (підрозділів) поліції і є предметом розгляду на нарадах керівництва.

Стан роботи зі зверненнями громадян і з питань їх особистого прийому в органах (підрозділах) поліції перевіряється під час здійснення інспектування або контрольних та цільових перевірок.

Під час перевірок усебічно вивчається організація роботи зі зверненнями громадян та з питань їх особистого прийому, викриваються недоліки і надається практична допомога в їх усуненні. Не дозволяється робити висновки про стан цієї роботи, враховуючи лише статистичні показники.

Оцінка службової діяльності органів (підрозділів) поліції дається з урахуванням стану їх роботи зі зверненнями громадян та організації їх особистого прийому.

5.2.1.7 Контроль за розглядом звернень громадян

Керівники органів чи підрозділів поліції здійснюють безпосередній контроль за додержанням установленої законодавством і Порядком розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затверджений наказом МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930⁵²³ процедури розгляду звернень.

У службі діловодства облік узятих на контроль письмових та усних звернень громадян ведеться в алфавітному порядку.

На звернення, взяті на контроль, заповнюється контрольна картка у двох примірниках, один із яких надходить до контрольної картотеки, а інший – разом із зверненням вручають виконавцю. При цьому в правому верхньому кутку першого аркуша звернення ставиться штамп про взяття на контроль.

Працівники служби діловодства органу поліції вищого рівня на підставі контрольних карток та листування контролюють розгляд звернень,

⁵²³ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : наказ МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930. Дата оновлення: 21.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

надісланих до органів (підрозділів) поліції, і про результати доповідають відповідному керівнику цього органу поліції.

Під час здійснення контролю звертають увагу на строки і повноту розгляду порушених питань, об'єктивність та повноту перевірок, здійснених за зверненнями, законність і обґрунтованість прийнятих за ними рішень, своєчасність їх виконання і надання відповідей авторам.

Служба діловодства органу (підрозділу) поліції щотижня готує й подає виконавцям у друкованому вигляді інформацію (нагадування) про закінчення терміну розгляду контрольних звернень протягом наступного тижня.

У разі якщо взяте на контроль звернення не може бути вирішене в установленний строк, виконавець заздалегідь, але не пізніше ніж за три дні до закінчення зазначеного строку доповідає про це посадовій особі, яка здійснює контроль, і порушує питання про продовження строку в межах, установлених законодавством про звернення громадян. Про продовження строку розгляду письмово повідомляється автор звернення.

5.2.2 Реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події

Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357 встановлює порядок реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події (далі – правопорушення або події), а також оперативного інформування в центральному органі управління поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України, територіальних органах поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві (далі – ГУНП), їх територіальних (відокремлених) підрозділах (далі – ТВП)⁵²⁴.

З метою отримання телекомунікаційних послуг і оперативного реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події як кінцеве обладнання в органах (підрозділах) поліції використовуються телефони (стаціонарні, мобільні), радіостанції, планшетні пристрої та інші засоби зв'язку.

⁵²⁴ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Строк оперативного інформування обчислюється з моменту надходження до органів (підрозділів) поліції первинних відомостей (повідомлення телефоном або іншими видами зв'язку, усної чи письмової заяви, матеріалів з інших правоохоронних органів тощо) про вчинення правопорушення або виникнення події.

З урахуванням отриманої від заявника (інших джерел) інформації про вид, ступінь тяжкості, стадію та наслідок правопорушення або події, їх завершеності (закінченості), часу, який минув після вчинення правопорушення або виникнення події, місця перебування правопорушника та його суспільної небезпеки, заяви (повідомлення) поділяються на такі, що:

мають високий ступінь загрози особам та поліцейським (повідомлення категорії «Альфа»);

потребують негайного оперативного реагування (повідомлення категорії «Бета»);

відпрацьовуються в звичайному режимі (повідомлення категорії «Гамма»);

не потребують оперативного реагування (повідомлення категорії «Дельта»).

До заяв і повідомлень з високим ступенем загрози особам та поліцейським (повідомлення категорії «Альфа») належать:

1) повідомлення осіб, у змісті яких наявна інформація про злочини, які тривають і вчиняються із застосуванням (використанням) вогнепальної зброї, вибухових пристроїв або/та речовин (інших пристроїв, що можуть завдати фізичну шкоду правопорушнику та особам, які його оточують, а також про перебування (місцезнаходження, переховування) осіб, які їх скоїли, та вчинення ними збройного опору;

2) повідомлення, за якими введено поліцейські операції «Сирена», «Грім», «Заручник».

До заяв і повідомлень, які потребують негайного реагування (щойно вчинені або тривають) (повідомлення категорії «Бета»), належать повідомлення осіб, у змісті яких наявна інформація про правопорушення або події за умови, якщо:

на час отримання повідомлення вони тривають, тобто відбуваються (продовжуються) в реальному часі;

з часу їх учинення до моменту отримання повідомлення минуло не більше 15 хвилин (правопорушення, яке щойно вчинене). З урахуванням географічних, демографічних, економічних, соціальних та інших особливостей населеного пункту, місцевості та/або місця вчиненого правопорушення або події, а також криміногенної ситуації в регіоні (районі,

місцевості) за рішенням начальника ГУНП (особи, яка виконує його обов'язки) зазначений час може бути збільшено;

наявна інформація про місцезнаходження особи, яка причетна до вчинення правопорушення або події;

особи, які постраждали внаслідок правопорушень (подій) та/або нещасних випадків, перебувають у безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, і потребують невідкладної допомоги поліції (далі – особи, які потребують допомоги) – незалежно від часу, який минув з моменту їх учинення до отримання поліцейськими (працівниками поліції) такого повідомлення.

До заяв і повідомлень, які відпрацьовуються в звичайному режимі (повідомлення категорії «Гамма»), належать повідомлення осіб, у змісті яких наявна інформація про правопорушення або події, які вчинені за відсутності умов, передбачених пунктами 6-8 розділу I Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵²⁵.

До заяв і повідомлень, які не потребують оперативного реагування (повідомлення категорії «Дельта»), належать:

заяви і повідомлення, у змісті яких відсутні будь-які ознаки правопорушення, а реагування на них не належить до повноважень поліції, звернення довідково-консультативного характеру;

матеріали органу досудового розслідування поліції або інших правоохоронних органів, заяви про вчинені правопорушення або події, що надійшли до поліції поштою та не потребують невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на місце події з метою припинення правопорушення, збереження слідів злочину, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції.

Заяви і повідомлення, які не потребують оперативного реагування (повідомлення категорії «Дельта»), визначаються диспетчером.

Під час приймання та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення або події, організації та здійснення оперативного реагування на них посадовим особам, уповноваженим на здійснення прийому,

⁵²⁵ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення або події, а також поліцейським нарядів поліції забороняється:

заходити в систему ІПНП не під своїм логіном та паролем;

надавати заявникам інформацію про місце проживання працівників поліції, інших правоохоронних органів, суду, їх особисті номери телефонів;

надавати наявну в системі ІПНП інформацію стороннім особам, а також посадовим особам правоохоронних органів, яких працівник не може ідентифікувати.

Посадові особи, уповноважені на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення або події під час свого чергування, залишають розташування підрозділу лише з дозволу відповідного керівника.

5.2.2.1 Основні завдання органів (підрозділів) поліції щодо реагування на правопорушення або події та оперативного інформування чергових служб вищого рівня

Посадові особи органів (підрозділів) поліції під час реагування на правопорушення або події повинні:

1) незалежно від способу отримання інформації здійснювати направлення на місця подій сил і засобів поліції, необхідних для захисту прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їх реалізації;

2) підтримувати в постійній готовності сили і засоби поліції до реагування на правопорушення або події;

3) орієнтувати наряди всіх видів про вчинення кримінальних та інших правопорушень, прикмети осіб, які їх учинили, об'єкти посягань;

4) забезпечувати особисту безпеку громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням чи їх припинення, виявлення та затримання осіб, які їх учинили, усунення негативних наслідків правопорушень або подій;

5) здійснювати обмін інформацією та взаємодію з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності;

6) забезпечувати особисту безпеку працівників поліції, організацію їх навчання щодо дій у типових та екстремальних ситуаціях;

7) здійснювати оперативне інформування чергових служб вищого рівня, інших органів державної влади, підприємств, установ, організацій,

до компетенції яких належить надання допомоги громадянам, які звернулися з відповідною заявою або повідомленням до органу (підрозділу) поліції;

8) забезпечувати ефективне використання засобів зв'язку, технічних засобів та службового автотранспорту, їх належне зберігання.

Заяви і повідомлення про правопорушення або події працівниками чергової служби органів (підрозділів) поліції реєструються в інформаційних ресурсах системи ІПНП. У разі технічної несправності системи ІПНП направлення нарядів поліції та керування ними здійснюється за допомогою інших видів зв'язку.

Наряди поліції з метою отримання завдань для реагування на повідомлення про правопорушення або події забезпечуються планшетними пристроями з програмним забезпеченням, інтегрованим до системи ІПНП.

Працівники чергової служби з метою встановлення необхідної інформації про правопорушення або подію, забезпечення своєчасного та якісного реагування нарядами поліції за фактом їх учинення (виникнення) керуються Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби.

Попередня кваліфікація кримінального правопорушення працівниками чергової служби здійснюється, виходячи з явних ознак цієї події та відомостей, унесених до системи ІПНП чи Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Поліцейський незалежно від місця перебування, територіального чи структурного підпорядкування після отримання доручення диспетчера або оперативного чергового щодо реагування на правопорушення або подію зобов'язаний негайно вжити всіх необхідних заходів щодо безумовного виконання такого доручення.

5.2.2.2 Організація роботи підрозділів ГУНП та їх посадових осіб, уповноважених на приймання і реєстрацію заяв і повідомлень про правопорушення або події та реагування на них

Робочі місця працівників підрозділів «102» та диспетчерів розміщуються в приміщеннях ГУНП. Приймання екстрених викликів підрозділом «102» здійснюється централізовано зі всієї території обслуговування відповідного ГУНП. Кожен працівник підрозділу «102», диспетчер чергової зміни та службова особа підрозділу електронного моніторингу добового наряду забезпечується відповідним автоматизованим робочим місцем та повинен мати авторизований доступ до системи ІПНП.

Спеціалізоване програмне забезпечення АРМ «оператор «102» системи ІПНП, яке використовує працівник підрозділу «102», працює в таких режимах:

«прийом викликів» – режим, у якому надходять виклики;

«обробка викликів» – режим, у якому здійснюється обробка заяв і повідомлень, а також заповнення електронних контурів у системі ІПНП;

«перерва» – режим тимчасового припинення роботи або відпочинку працівника підрозділу «102». При цьому виклики на це робоче місце не розподіляються.

Заяви і повідомлення про правопорушення або події до органів (підрозділів) поліції, крім скороченого номера «102», можуть надходити за допомогою інших видів зв'язку, інтеграцію яких із системою ІПНП дозволено поліції, зокрема: у вигляді смс-повідомлень; електронною поштою; з мобільних додатків; з інших спеціалізованих програмно-технічних і технічних засобів.

В АРМ «оператор «102» зазначаються відомості про дату і час надходження заяви чи повідомлення, заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання (реєстрації), місце перебування, абонентський номер, стислий зміст заяви чи повідомлення, орган (підрозділ) поліції, до якого передано повідомлення, та інша інформація.

У разі припинення з технічних причин (несправність, збої) роботи АРМ «оператор «102» кожен працівник підрозділу «102» має бути забезпечений робочим зошитом, зареєстрованим у підрозділі документального забезпечення, для запису повідомлень про правопорушення або події. Передача прийнятої інформації диспетчеру та оперативному черговому в таких випадках здійснюється за допомогою телефонного або іншого виду зв'язку. Після відновлення роботи АРМ «оператор «102» працівник підрозділу «102» переносить прийняту інформацію про правопорушення або події з робочого зошита до системи ІПНП.

Прийняття викликів працівниками підрозділу «102» здійснюється державною мовою, а за бажанням заявника та можливостями працівника – тією мовою, якою розмовляє заявник.

Персональні дані осіб мають бути захищеними під час їх обробки. Порядок збирання, обробки, накопичення, зберігання персональних даних і доступ до них здійснюється відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»⁵²⁶.

⁵²⁶ Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Організація роботи працівників підрозділу «102», диспетчерів та службових осіб підрозділу електронного моніторингу здійснюється згідно із затвердженим керівником УОАЗОР графіком чергування. Режим внутрішнього розпорядку затверджується керівником органу (підрозділу) поліції. Поліцейські, які залучені до чергування, несуть службу в однострої, цивільний персонал – з дотриманням ділового стилю одягу.

Усі переговори працівників підрозділу «102» з використанням відповідного кінцевого обладнання фіксуються багатоканальним цифровим реєстратором документування мовленнєвої інформації.

Безпосередньо перед заступанням на чергування працівник підрозділу «102» зобов'язаний перевірити технічний стан АРМ «оператор «102».

Обов'язки посадової особи, уповноваженої на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень громадян про правопорушення або події, у разі надходження за скороченим номером телефону «102» заяви або повідомлення про правопорушення або подію:

- 1) забезпечувати протягом двох хвилин прийняття від заявника інформації про правопорушення або подію та її внесення до системи ІПНП. З об'єктивних причин цей строк може бути збільшено (алкогольне сп'яніння, хвилювання, мовні вади заявника, ненадання вичерпної відповіді на запитання тощо). У разі необхідності негайного реагування на правопорушення або події внесення та збереження інформації здійснюється раніше встановленого строку;

- 2) під час спілкування із заявником дотримуватися принципів професійної етики та моралі;

- 3) при надходженні повідомлень про факти вчинення домашнього насильства, злочинів проти статевій свободи та статевій недоторканості, а також інших злочинів запитати заявника, з оператором якої статі він бажає спілкуватися;

- 4) під час прийняття повідомлення про правопорушення або подію, спілкуючись із заявником, одночасно вносити отриману інформацію до системи ІПНП;

- 5) під час спілкування із заявником першочергово встановлювати та вносити до системи ІПНП інформацію про:

вид правопорушення або події (визначається з урахуванням можливості настання найбільш тяжких наслідків) та попередню кваліфікацію;

час, місце (адресу), обставини вчиненого правопорушення або події (у разі неможливості заявника назвати точну адресу вчинення правопорушення уточнити приблизну адресу, де вчинено правопорушення (район, напрям в'їзду або виїзду з міста, розташовані поблизу магазини, торговельні центри, парки або інші орієнтири), на електронній мапі

встановити маркер приблизного місця вчинення правопорушення та за його допомогою знайти найближчі орієнтири, які допоможуть зорієнтуватись заявнику);

дані про потерпілого або заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстрація місця проживання, місце перебування, абонентський номер, а також чи потребує він або інші особи медичної допомоги;

іншу необхідну інформацію, проставивши маркер події за територіальним місцем розташування підрозділу «102» в разі ненадання заявником своїх установчих даних або адреси місця вчинення правопорушення або події;

територію місця перебування заявника та місця вчинення правопорушення, якщо місце вчинення правопорушення або події не збігається з місцем перебуванням заявника;

6) унесену до системи ІППІ інформацію в електронному вигляді автоматично передавати для реагування працівникам поліції, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події;

7) у разі пошкодження основних і резервних каналів передачі інформації в електронному вигляді відомості про правопорушення або подію передавати уповноваженим працівникам, використовуючи інші види зв'язку;

8) уносити до системи ІППІ інформацію про правопорушення або події, отриману за допомогою інших видів зв'язку, у текстовому, аудіо-або відеоформаті та передавати на розгляд відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на них;

9) уносити до системи ІППІ первинну інформацію про правопорушення або події, які перебувають у стадії незавершеності та потребують негайного реагування;

10) у разі наявності технічних можливостей та необхідності залучати до спілкування із заявником у режимі конференції працівника поліції, уповноваженого здійснювати реагування на правопорушення або події та/або іншого працівника, визначеного керівником (старшим зміни), для уточнення інформації про правопорушення або подію;

11) після встановлення первинних даних зберегти в системі ІППІ початкові відомості, які направити відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події, повідомити заявника про виїзд наряду поліції та,

за необхідності, продовжити з'ясування та доповнення первинних даних інформацією про:

напрямок відходу правопорушників, пішки чи на транспортному засобі вони зникли, їх прикмети, номерні знаки та марку, модель транспортних засобів;

наявність на місці вчинення кримінального правопорушення потерпілих, їх стан здоров'я та місце перебування. Якщо потерпілі потребують медичної допомоги, поінформувати про це службу екстреної допомоги «103», у разі отримання повідомлення про пожежу – службу екстреної допомоги «112» («101»);

кількість правопорушників, їх прикмети, установчі дані (якщо відомо), наявність зброї;

предмети (речі), якими заволоділи правопорушники та прикмети викраденого;

сліди, які могли залишитися на одязі й тілах правопорушників;

інші дані, які сприятимуть розкриттю правопорушення по гарячих слідах;

12) після внесення всіх додаткових необхідних даних до системи ІПНП зберегти інформацію;

13) у разі звернення заявника мовою, якою не володіє посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень громадян про правопорушення або події, ужити заходів щодо залучення іншого працівника, який володіє іноземною мовою (за можливості в режимі конференції). У разі відсутності таких працівників зачитати англійською мовою інформацію, спрямовану на встановлення даних заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання (перебування), місце перебування (далі – установчі дані потерпілого або заявника), абонентський номер), суть події, про яку заявник хоче повідомити, а також роз'яснення, що його повідомлення буде записано та після перекладу йому зателефонують.

За наявності технічної можливості увімкнути заздалегідь записане вербальне повідомлення (роз'яснення) порядку дій заявника.

Зазначену інформацію в системі ІПНП надіслати відповідним працівникам поліції, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події, за місцезнаходженням підрозділу «102»;

14) невідкладно доповідати старшому чергової зміни про надходження скарг громадян на дії/бездіяльність працівників поліції, порушення їх прав і свобод, повторних звернень щодо неналежної організації реагування працівниками поліції на повідомлення та внести відповідну інформацію в систему ІПНП;

15) у разі раптового переривання дзвінка негайно зателефонувати заявнику для з'ясування обставин події чи правопорушення. Якщо заявник не відповідає на дзвінок і виникла підозра про вчинення стосовно нього протиправних дій (крики, шум боротьби та інші ознаки), уносити до системи ІПНП інформацію про те, що «зв'язок із заявником втрачено» та проставити відмітку «інформувати чергового». Якщо адреса місця вчинення правопорушення та/або місця перебування заявника невідома, проставити маркер на електронній мапі за місцем розташування підрозділу «102»;

16) уносити до системи ІПНП відомості про повідомлення підрозділів екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104») та передавати для реагування відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на них;

17) негайно проставляти відмітку «інформувати чергового» для здійснення відповідного реагування, якщо під час прийняття заяви або повідомлення стало відомо про те, що заявник або особа, яка вчинила правопорушення, перебуває в розшуку;

18) якщо в заяві чи повідомленні йдеться про питання, що не належать до компетенції поліції, та про дії, що не містять ознак правопорушення, звернення має довідково-консультативний характер або в ньому не викладено суті порушеного питання, заявник висловлює особисте ставлення до події, що відбувається, не називає своїх персональних даних, ввічливо роз'яснювати заявнику його подальші дії. При цьому інформацію, викладену заявником, необхідно внести до системи ІПНП (у разі достатності підстав надати події статус «без оперативного реагування»);

19) усі реквізити до системи ІПНП уносити державною мовою без скорочень (крім загальноприйнятих) з дотриманням правил правопису.

У разі надходження за скороченим номером «102» заяви або повідомлення про правопорушення або подію, які віднесені до категорій «Альфа» та «Бета», крім обов'язків, визначених пунктом 11 розділу III Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵²⁷, посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання

⁵²⁷ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

та реєстрацію заяв і повідомлень громадян про правопорушення або події виконує такі дії:

1) не пізніше ніж за 30 секунд з фактичного часу отримання інформації про правопорушення або події:

проставляє у відповідному діалоговому вікні електронної картки «102» АРМ «оператор «102» системи ІППП відмітку (позначку) про необхідність здійснення негайного реагування за отриманим повідомленням;

уносить до електронної картки «102» лише початкову інформацію про вид правопорушення або події (визначається з урахуванням можливості настання найбільш тяжких наслідків) та місце його вчинення;

зберігає електронну картку «102», яка автоматично з відповідною позначкою надходить до диспетчера та оперативних чергових ГУНП і ТВП за місцем учинення правопорушення або події;

2) до 2 хв з часу надходження повідомлення:

долучає (за потреби та наявності технічної можливості) до розмови із заявником диспетчера та/або оперативного чергового ГУНП у режимі конференц-зв'язку;

з одночасним заповненням електронної картки «102» продовжує з'ясовувати в заявника (у тому числі разом з диспетчером та/або оперативним черговим ГУНП) його установчі дані або відомості про потерпілого, обставини правопорушення або події, кількість та прикмети осіб, причетних до його вчинення, наявність у них зброї, місце їх перебування або напрямок відходу, наявність осіб, які потребують допомоги, а також іншу актуальну інформацію, необхідну для вирішення службових завдань;

за результатами опрацювання повідомлення повторно зберігає електронну картку «102» з унесеною інформацією про правопорушення або подію;

3) у разі необхідності продовжує з'ясовувати та доповнювати електронну картку «102» інформацією про обставини правопорушення або події, які мають значення для належної організації реагування на нього.

З об'єктивних причин строки опрацювання та передачі повідомлень про правопорушення або події визначених категорій може бути збільшено (алкогольне сп'яніння, хвилювання, мовні вади заявника, ненадання відповіді на запитання тощо).

Наведені в підпунктах 1, 2 пункту 12 розділу III Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від

27 квітня 2020 р. № 357⁵²⁸ відомості та порядок їх з'ясування не є вичерпними, їх послідовність може бути змінено, проте вони повинні бути достатніми для належної та своєчасної організації оперативного реагування на правопорушення або подію. У подальшому, за можливості, діє відповідно до пункту 11 розділу III Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵²⁹.

Якщо заявник застосовує ненормативну лексику, вдається до образ, закликів до розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі, працівник підрозділу «102», який приймає виклик, роз'яснює, що за такі дії заявник може нести передбачену законом відповідальність, та має право припинити спілкування з ним і заблокувати на добу за допомогою технічних засобів прийняття від нього звернень. Одночасно працівник підрозділу «102» відображає в системі ІПНП інформацію про протиправні дії заявника, яку направляє для відповідного реагування уповноваженим працівникам поліції.

Працівник підрозділу «102» має право припинити спілкування з особою, яка не повідомляє інформацію про настання екстреної ситуації та/або необхідність отримання екстреної допомоги, своїми діями відволікає його від виконання покладених на нього обов'язків. При цьому факт надходження такого виклику фіксується в ІПНП.

Відмова в прийнятті та реєстрації повідомлень про правопорушення або події не допускається.

Обов'язки старшого зміни працівників підрозділу «102»:

1) організовувати та контролювати роботу підпорядкованої зміни працівників підрозділу «102», зокрема вжиття працівниками підрозділів «102» заходів, насамперед віднесених до категорій «Альфа» та «Бета». У разі потреби надавати необхідну допомогу підлеглим в опрацюванні повідомлень про правопорушення або події та організації реагування на них;

2) розподіляти час чергування працівників підрозділу «102» з урахуванням навантаження на них. У разі завантаження всіх працівників приймати заяви і повідомлення про правопорушення або події особисто, а також залучати працівників, які перебувають на перерві (відпочинку);

⁵²⁸ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵²⁹ Там само.

3) готувати інформацію про кількість одержаних упродовж чергування заяв і повідомлень осіб за скороченим номером «102», утрачених дзвінків, повторних повідомлень, навантаження на працівників за добу;

4) здійснювати перевірки за скаргами і заявами осіб щодо неналежного виконання службових обов'язків працівників чергової зміни підрозділу «102»;

5) використовуючи багатоканальний цифровий реєстратор документування мовленнєвої інформації, здійснювати вибіркове прослуховування записів розмов працівників чергової зміни підрозділу «102» (не менше трьох розмов кожного працівника підрозділу «102») та вживати заходів щодо вирішення проблемних питань (за результатами прослуховування ставить відповідну відмітку в електронній картці «102» про її прослуховування). У разі виявлення незареєстрованої інформації про правопорушення або подію зареєструвати її в установленому порядку та доповісти про це керівникові підрозділу «102»;

6) перевіряти якість заповнення (з дотриманням усіх необхідних вимог) та достовірність інформації, унесеної працівником підрозділу «102» до системи ПНП;

7) уживати заходів щодо покращення стану прийому та опрацювання повідомлень осіб, а також усунення недоліків, допущених під час здійснення реагування на правопорушення або події, насамперед визначені категоріями «Альфа» та «Бета»;

8) забезпечувати ведення необхідної службової документації підрозділу «102»;

9) за наявності технічної можливості визначати абонентські номери заявників, які намагалися зателефонувати до підрозділу «102», але з'єднання з якими не відбулося з різних причин. Доручати працівникам передзвонити на такі номери для з'ясування обставин правопорушення або події;

10) під час приймання-здачі чергування підбивати підсумки роботи працівників чергової зміни підрозділу «102» за добу, визначати позитивні та негативні тенденції в їх діяльності, про що доповідати керівникові підрозділу «102» та старшому зміни диспетчера.

Обов'язки диспетчера:

1) перед заступанням на добове чергування перевіряти технічний та санітарний стан робочого місця, службову документацію, технічну справність оргтехніки, ознайомлюватися з оперативною обстановкою за минулу добу, брати на особистий контроль виконання нарядами поліції завдань, реагування на які здійснюється під час перезмінки, та не завершених;

2) перевіряти кількість нарядів, які заступають на чергування в зону оперативного реагування. У разі виявлення недостатності нарядів поліції в зоні оперативного реагування та інших недоліків доповідати старшому зміни або оперативному черговому для подальшого інформування керівництва ГУНП;

3) у системі ІПНП перевіряти готовність до несення служби всіх нарядів поліції, які залучені до охорони публічної безпеки і порядку на території обслуговування, наявність та працездатність планшетних пристроїв, відповідність даних, унесених до системи ІПНП відповідальними особами підрозділів поліції (прізвище старшого наряду, абонентський номер, режим несення служби, номерний знак службового транспортного засобу). У разі відсутності (несправності) планшетного пристрою, нестійкого рухомого (мобільного) зв'язку зв'язуватися з нарядом і здійснювати перевірку за допомогою наявних видів зв'язку;

4) контролювати проставлення нарядом поліції відмітки в системі ІПНП про тимчасову недоступність та незалучення його до обслуговування викликів, якщо наряд поліції, що несе службу, тимчасово не може здійснювати реагування на правопорушення або події (технічна несправність службового автотранспорту, виконання створеного нарядом поліції службового завдання тощо).

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію, що віднесені до категорії «Альфа»:

1) диспетчер до прибуття на місце події керівника органу, підрозділу поліції або іншої особи, відповідальної за організацію та координацію проведення першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій або проведення спеціальної (поліцейської) операції, не очікуючи надходження уточнених відомостей, негайно (не пізніше однієї хвилини) в системі ІПНП призначає та направляє на місце події наряди (наряд) поліції, насамперед поліцейських підрозділів поліції особливого призначення (інших нарядів поліції, спеціально створених для реагування на правопорушення або подію з високим ступенем загрози поліцейським). Їх кількість визначається з урахуванням наявної чисельності нарядів, виду, тяжкості та обставин правопорушення або події, а також іншої інформації про осіб, які його вчинили;

2) інформує оперативного чергового ГУНП про отримання повідомлення про правопорушення або подію вказаної категорії, відомі обставини їх учинення. Підтримує постійний зв'язок з черговою службою ГУНП та ТВП щодо обміну інформацією про правопорушення та необхідності залучення до реагування на цю подію додаткових сил поліції, інших підрозділів поліції, у тому числі спеціальних, підготовки орієнтувань тощо;

3) перевіряє зміст і повноту інформації про правопорушення або подію, за потреби з'ясовує в заявника додаткові відомості;

4) за наявності технічної можливості самостійно або за допомогою працівників інших підрозділів виводить на відеостіну (монітор) зображення з камер відеонагляду з місця події, прилеглої території;

5) визначає ймовірні напрямки руху транспортного засобу з особами, які вчинили правопорушення, оцінює час із моменту його вчинення та ставить завдання нарядам поліції з визначенням меж блокування населених пунктів, міст, районів, областей, а також маршрутів патрулювання;

6) контролює, у тому числі за допомогою можливостей системи ІПНП, своєчасне отримання завдань нарядами поліції, їх прибуття на місце події (в інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим) та маршрут руху, виконання поставлених завдань;

7) у разі відсутності вільного наряду поліції невідкладно (залежно від виду та тяжкості правопорушення або події знімає з обслуговування необхідну кількість нарядів поліції, залучених до реагування на події некримінального характеру або які не становлять значної суспільної небезпеки, та направляє їх для реагування на правопорушення або подію;

8) орієнтує в системі ІПНП, а також за допомогою засобів радіозв'язку або телефоном (використовуючи селектор) наряди поліції та оперативних чергових інших підрозділів поліції (у тому числі суміжних областей – у разі вчинення правопорушень або подій у районах, що межують з іншими регіонами) про обставини вчинення правопорушення або події, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу, марку, колір, номерний знак (якщо відомо) транспортного засобу, який викрадено чи використовується зловмисниками;

9) уживає заходів щодо направлення на місце події СОГ, працівників підрозділу кінологічної діяльності та/або вибухотехнічної служби, за потреби повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»);

10) за необхідності залучає до реагування на повідомлення про правопорушення або подію наряди поліції із суміжних територій, які знаходяться найближче до місця події;

11) здійснює управління залученими до оперативного реагування на повідомлення нарядами поліції (поліцейськими) з метою виявлення ТЗ та затримання осіб, які ним керують;

12) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІПНП стосовно особи, що здійснила виклик наряду поліції, або інших можливих учасників правопорушення або події

(наявність у власності зареєстрованої зброї, перебування в розшуку, категорію особи тощо);

13) з урахуванням наявної інформації про обставини правопорушення або події та осіб, які його вчинили, а також пропозицій поліцейських (їх керівників), які виконують завдання диспетчера, здійснює управління (маневрування) силами й засобами поліції з метою:

підготовки до проведення спеціальних (поліцейських) операцій (у разі введення їх у дію);

проведення пошукових заходів, спрямованих на виявлення (встановлення місцезнаходження) та затримання підозрюваних осіб або їх переслідування;

перекриття (блокування) ймовірних шляхів відходу та місць можливого перебування або появи підозрюваних осіб, а також недопущення сторонніх осіб до визначеної поліцейськими території;

перевірки осіб, які перебувають на місці події або прилеглий до неї території, а також у місцях можливого перебування або появи зловмисників;

установлення очевидців правопорушення або події, виявлення слідів та знарядь злочину, викраденого майна, інших речей, що можуть сприяти встановленню осіб, які його вчинили;

14) постійно підтримує зв'язок із залученими нарядами поліції (поліцейськими), СОГ, координує та контролює виконання ними поставлених завдань з реагування на правопорушення або подію. Своєчасно доводить до них наявну інформацію про обставини правопорушення або події та осіб, які причетні до їх учинення, додатково наголошує на дотриманні поліцейськими заходів особистої безпеки;

15) подає оперативному черговому ГУНП (для подальшої доповіді начальникові ГУНП або особі, яка його заміщує) пропозиції щодо введення в дію поліцейських (спеціальних) операцій («Грім», «Заручник», «Перехват», «Сирена»);

16) при введенні в дію поліцейської (спеціальної) операції («Грім», «Заручник», «Перехват», «Сирена») за дорученням оперативного чергового або керівника ситуаційного центру ГУНП здійснює маневрування (управління) силами та засобами поліції, контролює своєчасність виставлення постів та заслонів, періодично вибірково перевіряє обізнаність нарядів поліції, зокрема тих, які несуть службу на стаціонарних постах (дорожніх станціях патрульної поліції) та автошляхах, щодо прикмет злочинців, розшукуваного автотранспорту, а також виконує інші їх вказівки.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію (з відповідною позначкою про необхідність

здійснення негайного реагування на правопорушення або подію), які віднесені до категорії «Бета»:

1) після отримання від оператора електронної картки «102» з відповідною позначкою диспетчер, не очікуючи надходження уточнюючих обставин, негайно (не пізніше однієї хвилини) в системі ІПНП призначає та направляє на місце події (інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим) наряди (наряд) поліції (наряди реагування поліції охорони залучаються лише за наявності вільних нарядів, які не здійснюють реагування на сигнал «Тривога» з об'єктів, що охороняються, на відпрацювання повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що можуть викликати суспільний резонанс).

Кількість нарядів поліції, які залучаються до оперативного реагування, визначається з урахуванням їх наявної чисельності, виду, тяжкості та обставин правопорушення або події, а також іншої наявної інформації про осіб, які його вчинили;

2) перевіряє зміст і повноту інформації про правопорушення або подію, за необхідності з'ясовує в заявника необхідну додаткову інформацію;

3) контролює, у тому числі за допомогою можливостей системи ІПНП, своєчасне отримання завдань нарядами поліції, їх прибуття на місце події (інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим) та виконання поставлених завдань;

4) орієнтує в системі ІПНП, а також за допомогою засобів радіозв'язку або телефоном (використовуючи селектор) наряди поліції та оперативних чергових інших підрозділів поліції (у тому числі суміжних областей у разі їх учинення в районах, що межують з іншими регіонами) про обставини вчинення правопорушення або події, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу;

5) направляє на місце події СОГ, інших поліцейських та, за необхідності, повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»);

6) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІПНП стосовно особи, що здійснила виклик наряду поліції, або інших можливих учасників правопорушення або події (наявність у власності зареєстрованої зброї, перебування в розшуку, категорію особи тощо);

7) здійснює маневрування залученими до оперативного реагування на правопорушення або подію нарядами поліції (поліцейськими) з метою перекриття можливих шляхів відходу та місць перебування підозрюваних осіб або їх переслідування;

8) постійно підтримує зв'язок із залученими нарядами поліції (поліцейськими), СОГ, координує та контролює їх роботу з виконання поставлених завдань з реагування на правопорушення або подію;

9) у найкоротший строк після отримання інформації про виконання завдання нарядом поліції вивчає обґрунтованість погодження оперативним черговим ТВП його електронного рапорту та, за наявності зауважень, дає поліцейським доручення щодо вжиття додаткових (необхідних) заходів, спрямованих на відпрацювання правопорушення або події.

При організації реагування на повідомлення про правопорушення або подію, які віднесені до категорій «Альфа» та «Бета», у разі відсутності вільного наряду поліції у строк до трьох хвилин диспетчер:

1) знімає (за нагальної необхідності та, насамперед, для здійснення реагування на кримінальні правопорушення і події, які можуть викликати суспільний резонанс) з обслуговування наряд поліції (наряд поліції охорони – за умови наявності вільних нарядів, не залучених до реагування на сигнал «Тривога» з об'єктів, що охороняються), який здійснює обслуговування події некримінального характеру або яка не становить значної суспільної небезпеки, та направляє його за повідомленням з більшим ступенем суспільної небезпеки;

2) за необхідності та за погодженням зі старшим зміни диспетчерів (оперативним черговим ГУНП) до реагування на повідомлення про правопорушення або подію залучає наряди поліції із суміжних територій, які знаходяться найближче до місця події;

3) у разі неможливості призначити наряд поліції в системі ПНП ставить відмітку «відсутній вільний наряд» та негайно повідомляє оперативного чергового органу (підрозділу) поліції, на території обслуговування якого зареєстровано правопорушення (подія), для вжиття заходів щодо направлення на місце події додаткового наряду або інших працівників поліції. Строк визначення та направлення додаткових нарядів або інших працівників поліції не повинен перевищувати десяти хвилин.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію, які віднесені до категорії «Гамма»:

1) отримавши інформацію про таке правопорушення або подію, у строк до двадцяти хвилин в системі ПНП призначає та направляє на місце події наряд поліції або окремого поліцейського;

2) у разі відсутності вільного наряду поліції у строк до десяти хвилин уживає заходів щодо направлення на місце події (з повідомленням оперативного чергового) СОГ, нарядів поліції охорони (за умови наявності вільних нарядів, не залучених до реагування на сигнали «Тривога» з об'єктів, що охороняються), інших поліцейських або будь-яких інших нарядів;

3) якщо не вистачає вільних нарядів поліції, за нагальної необхідності знімає з обслуговування наряд поліції, який здійснює обслуговування події некримінального характеру і яка не становить значної суспільної небезпеки, та направляє його за повідомленням з більшим ступенем суспільної небезпеки;

4) якщо немає можливості призначити інший наряд поліції, у системі ІПНП проставляє відмітку «відсутній вільний наряд» та негайно повідомляє про це оперативного чергового органу (підрозділу) поліції, на території обслуговування якого зареєстрована подія, для вжиття заходів щодо направлення на місце події додаткового наряду або інших працівників поліції. Строк визначення та направлення додаткових нарядів або інших працівників поліції не повинен перевищувати десяти хвилин;

5) за необхідності та за погодженням з диспетчерами (оперативними черговими) інших адміністративних районів до реагування на повідомлення про правопорушення або події залучає наряди поліції із суміжних територій, які перебувають найближче до місця події;

6) у разі надходження заяви чи повідомлення, які за ознаками є повторними і не є скаргою на дії чи бездіяльність працівників поліції та не відрізняються за змістом від попередніх, приєднує їх до раніше зареєстрованих;

7) перевіряє зміст і повноту інформації про правопорушення або подію, своєчасність отримання завдань нарядами поліції, а також, за необхідності, телефоном з'ясовує в заявника необхідну додаткову інформацію;

8) у разі необхідності з використанням системи ІПНП передає інформацію про вчинене правопорушення та прикмети підозрюваних осіб іншим диспетчерам;

9) орієнтує за допомогою можливостей системи ІПНП, засобів радіозв'язку або телефоном (використовуючи селектор) усі наряди поліції та оперативних чергових інших підрозділів поліції про обставини вчинення правопорушення, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу;

10) направляє на місце події СОГ та, за необхідності, повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»);

11) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІПНП особи, що здійснила виклик наряду поліції, або інших можливих учасників правопорушення або події (наявність у власності зареєстрованої зброї, перебування особи в розшуку тощо);

12) постійно підтримує зв'язок із залученими нарядами поліції, СОГ, контролює роботу всіх нарядів поліції з виконання поставлених завдань щодо організації реагування на правопорушення або події;

13) контролює роботу всіх нарядів поліції в зоні оперативного реагування за допомогою можливостей системи ІПНП, перевіряючи інформацію, що надходить із планшетних пристроїв, закріплених за службовими автомобілями (трек маршруту та місце перебування наряду або СОГ, отримання ними завдання, підтвердження прибуття та виконання завдання). Інформацію про виявлені недоліки в роботі нарядів поліції з реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події доповідає старшому зміни;

14) при отриманні заяв чи повідомлень про кримінальні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, які можуть викликати широкий суспільний резонанс (далі – резонансне кримінальне правопорушення або надзвичайна подія), негайно проставляє відповідну відмітку в системі ІПНП та інформує оперативного чергового ГУНП;

15) у разі припинення з технічних причин роботи системи ІПНП (технічна несправність апаратури, збій програмного забезпечення) організовує направлення нарядів за допомогою радіо- або інших видів зв'язку, фіксуючи свої дії в робочому зошиті.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію, які не потребують негайного реагування та віднесені до категорії «Дельта»:

1) отримавши повідомлення (електронну картку «102») про правопорушення або подію вказаної категорії, перевіряє зміст та повноту інформації, а також, за необхідності, телефоном з'ясовує в заявника необхідні додаткові відомості;

2) надає заявнику роз'яснення щодо подальших дій та, у разі необхідності, орієнтовного часу прибуття поліцейських на місце події, про що зазначає в примітках;

3) при значному навантаженні на диспетчерів такі повідомлення, за їх дорученням, можуть опрацьовуватися працівниками чергової служби ТВП. У таких випадках вони оформлюються у вигляді направлення завдань, за результатами опрацювання яких працівники чергових служб ТВП складають електронні рапорти із зазначенням ужитих заходів. У разі встановлення працівниками чергової служби ТВП під час опрацювання такого повідомлення ознак правопорушення (або події, що належить до компетенції поліції) вони доповідають про це диспетчерові, який у визначеному порядку на місце події (інше місце) направляє наряд поліції для здійснення реагування;

4) у разі відсутності в змісті заяви чи повідомлення будь-яких ознак правопорушення та у випадках, коли реагування на них не належить до повноважень поліції, диспетчер в ІПНП проставляє відповідний статус «без оперативного реагування»;

5) матеріали органу досудового розслідування поліції або інших правоохоронних органів, інформація за заявами про правопорушення або подію, що надійшли до поліції поштою та не потребують невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на місце події з метою припинення правопорушення, збереження слідів злочину, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції, реєструються в системі ІППП, диспетчер проставляє відповідний статус «без оперативного реагування» та передаються відповідним структурним підрозділам поліції для розгляду та прийняття рішення.

Диспетчер, отримавши повідомлення визначеної категорії та оцінивши ситуацію, яка склалася, за наявності достатніх підстав уповноважений змінити категорію події, установлену оператором «102».

Обов'язки старшого зміни диспетчерів:

1) організовувати та контролювати роботу чергової зміни диспетчерів;

2) здійснювати розподіл диспетчерів за зонами обслуговування;

3) розподіляти час чергування диспетчерів з урахуванням навантаження на них. У разі завантаження диспетчерів залучати тих, які перебувають на перерві (відпочинку);

4) уживати заходів щодо дотримання дисципліни і внутрішнього порядку працівниками підпорядкованої зміни;

5) надавати необхідну допомогу підлеглим в організації реагування на правопорушення або події;

6) уживати заходів щодо усунення недоліків, допущених під час здійснення реагування на правопорушення або події;

7) подавати довідкову інформацію, яка стосується обслуговування виклику, у разі звернення поліцейських та вирішувати питання щодо залучення до реагування додаткових сил і засобів поліції (за необхідності);

8) інформувати оперативного чергового ГУНП про надходження скарг громадян на дії/бездіяльність працівників поліції, порушення їх прав і свобод, повторних звернень щодо неналежної організації реагування поліцейських на правопорушення або події та вживати заходів щодо усунення наявних недоліків;

9) взаємодіяти з поліцейськими ГУНП та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України та їх ТВП під час реагування на правопорушення або події;

10) уживати заходів щодо встановлення фактів призначення нарядів поліції завдань, не пов'язаних із виконанням службових обов'язків. Інформацію про всі недоліки, допущені працівниками нарядів поліції та

СОГ під час реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події, а також про всі випадки безпідставного призначення завдань нарядам поліції вносити до системи ІПНП;

11) узагальнювати інформацію про недоліки в роботі підрозділів «102», диспетчерів, чергових служб і нарядів поліції з реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події, яку щодня під час приймання – здачі чергування окремим рапортом доповідати начальникові УОАЗОР (особі, яка виконує його обов'язки).

5.2.2.3 Обов'язки оперативного чергового територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової частини вищого рівня

Оперативний черговий ТВП, заступаючи на чергування разом із відповідальним по ТВП (начальником СРПП), має перевірити наявність у нарядів поліції та працездатність планшетних пристроїв, відповідність даних, унесених у розстановку нарядів поліції: прізвище старшого наряду, абонентський номер, режим несення служби, номерний знак службового автомобіля тощо. У разі відсутності (несправності) планшетного пристрою, нестійкого рухомого (мобільного) зв'язку оперативний черговий має зв'язатися з нарядом поліції за допомогою телефону або радіозв'язку та здійснити перевірку.

Отримавши телефоном повідомлення про правопорушення або подію (електронне повідомлення про правопорушення або подію через систему ІПНП), оперативний черговий ТВП зобов'язаний:

1) ознайомитися зі змістом повідомлення та діяти, керуючись Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби;

2) невідкладно зареєструвати заяву чи повідомлення в системі ІПНП (у журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події (далі – журнал ЄО) – у разі тимчасової відсутності технічних можливостей для внесення таких відомостей до системи ІПНП);

3) за погодженням з диспетчером направити на місце вчинення правопорушення або події наряд поліції, окремих працівників, а у разі вчинення кримінального правопорушення – СОГ;

4) контролювати виконання завдань нарядами поліції та СОГ, які направлялися диспетчерами на відпрацювання правопорушення або події;

5) при отриманні від наряду поліції, який прибув на місце події, інформації про наявність ознак кримінального правопорушення невідкладно

направити на місце події СОГ, доповісти відповідальному по ТВП (начальнику СРПП), начальнику ТВП або особі, яка виконує його обов'язки, та внести відповідну інформацію до системи ІППП;

6) у разі надходження телефонного повідомлення від диспетчера про відсутність вільних нарядів і неможливості організації реагування силами наявних добових нарядів доповісти начальнику ТВП або особі, яка виконує його обов'язки, та відповідальному по ТВП (начальнику СРПП), які визначають додаткові сили і засоби, що необхідно залучити для реагування на ці повідомлення, та дають доручення щодо їх направлення на місця подій;

7) повідомити підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»), інші правоохоронні органи та органи державної влади (у разі необхідності);

8) при отриманні повідомлення про правопорушення або подію телефоном або під час особистого звернення заявника до підрозділу поліції, самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення правопорушення або події:

з'ясувати час, місце (адресу), спосіб та інші обставини правопорушення або події, абонентський номер та установчі дані потерпілого або заявника;

створити електронну картку «102» ІППП протягом двох хвилин прийняття від заявника інформації про правопорушення або подію; не пізніше ніж за 30 секунд з фактичного часу отримання інформації про правопорушення або події; до 2 хв з часу надходження повідомлення (залежно від категорії повідомлення);

унести самостійно або організувати внесення інформації про отримане повідомлення до системи ІППП;

направити за погодженням із диспетчером на місце події наряд поліції, окремих працівників, а в разі вчинення кримінального правопорушення – СОГ;

з'ясувати в заявника необхідну додаткову інформацію для вжиття заходів щодо встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;

видати під час особистого звернення заявника до поліції відповідний талон-повідомлення єдиного обліку про прийняття і реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення та іншу подію, форма якого визначена додатком 5 до Порядку ведення єдиного обліку⁵³⁰,

⁵³⁰ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100. Дата оновлення: 15.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n115> (дата звернення: 27.02.2023).

або за наявності технічної можливості, відправити заявнику смс-повідомлення чи електронною поштою інформацію про реєстраційний номер повідомлення;

9) контролювати своєчасне прибуття нарядів поліції на місце вчинення кримінального правопорушення та оперативне отримання інформації, необхідної для інформування чергової служби вищого рівня;

10) здійснити орієнтування всіх нарядів поліції про обставини вчинення кримінального правопорушення, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу. Організувати надсилання електронною поштою орієнтувань з прикметами осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, викраденого майна тощо;

11) інформувати наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІППІ стосовно особи, що здійснила виклик поліції, особи, щодо якої здійснено виклик, адреси виклику або іншої особи (наявність у власності зареєстрованої зброї, чи перебуває в розшуку, категорія особи);

12) контролювати виконання визначених завдань із відпрацювання вчиненого правопорушення шляхом підтримання зв'язку із залученими нарядами поліції та СОГ. У разі відсутності в нарядів поліції планшетних пристроїв організувати внесення до системи ІППІ інформації про результати їх виїзду;

13) опрацювати отриману під час чергування інформацію про правопорушення або події та на її основі підготувати добове зведення, яке подати керівництву ТВП та заінтересованим структурним підрозділам;

14) перевірити наявність у системі ІППІ відмітки щодо необхідності інформування про подію центрального органу управління поліції. За наявності такої відмітки чергова служба вищого рівня інформується в системі ІППІ автоматично в електронному вигляді. У разі відсутності технічної можливості проставлення таких відміток або тимчасової неможливості передачі даних про вчинені резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події інформація до чергової служби вищого рівня передається телефонним або іншим видом зв'язку;

15) доповісти про отримання повідомлення про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію, які мали місце на території обслуговування ТВП, начальникові ТВП, його заступникам (відповідно до розподілу функціональних обов'язків), відповідальному по ТВП (начальнику СРПП), а також повідомити чергову службу вищого рівня.

При організації реагування на правопорушення або події нарядом поліції з використанням планшетних пристроїв оперативний черговий ТВП повинен:

1) отримавши від наряду поліції в системі ІПНП електронний рапорт про результати відпрацювання виклику, у найстисліший строк опрацювати його зміст, за наявності зауважень зазначити їх у вільному полі розділу або погодити його;

2) роздрукувати остаточно сформований електронний рапорт про подію та підготувати проект відповіді заявникові (за необхідності);

3) про підготовлені матеріали доповісти керівнику ТВП до закінчення чергової зміни для їх розгляду та прийняття рішення згідно із законодавством;

4) інформацію щодо розгляду повідомлення про правопорушення або подію внести до системи ІПНП та надіслати відповідь заявнику в зазначений ним спосіб (поштою, на електронну скриньку, телефоном).

5.2.2.4 Обов'язки оперативного чергового ГУНП щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової частини вищого рівня

Оперативний черговий ГУНП є старшим оперативним керівником усіх працівників чергової служби ГУНП, чергових служб ТВП, а також усіх нарядів поліції (у тому числі міжрегіональних територіальних органів), які виконують на території обслуговування завдання з охорони публічної безпеки і порядку, запобігання правопорушенням та їх припинення, установлення та затримання осіб, що їх учинили, а також подолання наслідків надзвичайних ситуацій.

Порядок дій оперативного чергового ГУНП після отримання повідомлення про правопорушення або подію, які віднесено до категорій «Альфа» та «Бета»:

1) організовує оперативне збирання інформації про обставини правопорушення (події), результати вжитих заходів з його припинення та документування, установлення та затримання правопорушників, постраждалих осіб та наданої їм допомоги тощо;

2) контролює прибуття нарядів поліції на місце події (інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим), виконання ними завдань, пов'язаних зі здійсненням оперативного реагування на правопорушення (подію) (насамперед, інформація про які подається до центрального органу управління поліції);

3) доручає (у разі необхідності) працівникам диспетчерської служби, оперативним черговим територіальних відділів (відділень) поліції та нарядам поліції (поліцейським) здійснення визначених ним заходів, спрямованих на припинення правопорушення (події), установлення та затримання осіб, які їх учинили тощо;

4) організовує моніторинг та використання в розкритті кримінального правопорушення (установленні обставин події) інформації, що надходить до ГУНП із систем відеоспостереження, які знаходяться в місцях учинення правопорушення або події, можливого перебування правопорушників та за напрямками їх відходу тощо;

5) уводить у визначеному порядку в дію на території регіону або окремих його районів (територій) оперативний план проведення поліцейської (спеціальної) операції («Сирена», «Грім», «Заручник», «Перехват») залежно від виду правопорушення, його обставин та осіб, які його вчинили;

6) далі діє відповідно до вимог пункту 3 розділу V Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵³¹.

При отриманні інформації про резонансні кримінальні правопорушення або надзвичайні події, які мали місце на території оперативного обслуговування, оперативний черговий ГУНП зобов'язаний:

1) перевірити наявність відмітки в системі ІПНП щодо необхідності інформування про подію центрального органу управління поліції. За наявності такої відмітки чергова частина Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України (далі – чергова частина поліції) інформується в системі ІПНП автоматично в електронному вигляді. У разі відсутності технічної можливості або тимчасової неможливості передачі даних в електронному вигляді інформація про правопорушення або подію передається до чергової частини поліції телефонним або іншим видом зв'язку;

2) негайно доповісти начальникові ГУНП, його заступникам (відповідно до розподілу функціональних обов'язків), відповідальному по ГУНП, начальникові УОАЗОР. Поінформувати керівників та чергових працівників заінтересованих структурних підрозділів поліції та, за необхідності, чергових органів державної влади. Інформація про надзвичайні події за участю працівників поліції негайно доповідається начальникам територіального підрозділу Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України, управління головної інспекції ГУНП та територіального управління Державного бюро розслідування;

⁵³¹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

3) організувати оперативне збирання інформації про правопорушення або подію, а у разі необхідності, керуючись Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби, направити на місце вчинення кримінального правопорушення СОГ ГУНП, працівників кінологічного та вибухотехнічного підрозділів, повідомити підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»), інші правоохоронні органи та органи державної влади. Інформувати керівників ТВП міжрегіональних територіальних органів поліції у разі вчинення правопорушень або виникнення подій, реагування на які належить до їх компетенції, про необхідність направлення їх представників на місце події;

4) надати до відповідних територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Служби безпеки України інформацію про надходження до органів (підрозділів) поліції заяв і повідомлень про надзвичайні ситуації, правопорушення або події, які загрожують державній безпеці України або можуть викликати суспільний резонанс;

5) контролювати своєчасне прибуття нарядів поліції на місце вчинення кримінального правопорушення, отримання відомостей, необхідних для підготовки інформації до чергової служби вищого рівня;

6) витребувати інформацію з ТВП щодо реагування СОГ та інших нарядів поліції на правопорушення або подію, ужиті заходи щодо припинення правопорушення, виявлення та затримання підозрюваних осіб;

7) опрацювати отриману під час чергування інформацію про правопорушення або події та на її основі підготувати добове зведення, яке надати керівництву ГУНП та заінтересованим структурним підрозділам ГУНП.

Після отримання повідомлення про правопорушення або подію телефоном чергової служби або самостійного виявлення з іншого джерела обставин, які можуть свідчити про вчинення правопорушення або події, оперативний черговий зобов'язаний:

1) з'ясувати час, місце (адресу), спосіб та інші обставини вчиненого правопорушення або події, абонентський номер та установчі дані потерпілого або заявника;

2) організувати внесення інформації про отримане повідомлення до системи ПНП та направлення диспетчером наряду поліції, на території обслуговування якого вчинене правопорушення або виникла подія.

При особистому зверненні заявника до ГУНП оперативний черговий організовує прийняття заяви про правопорушення або подію, унесення відомостей до системи ПНП, контролює направлення диспетчером ГУНП наряду поліції, на території обслуговування якого вчинене

правопорушення або подія, а також повідомляє заявнику реєстраційний номер звернення та видає талон-повідомлення.

За результатами добового чергування оперативний черговий узагальнює інформацію про недоліки в роботі підрозділів «102», диспетчерів, чергових служб і нарядів поліції з реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події, яку щодня під час приймання-здачі чергування окремим рапортом доповідає начальникові ГУНП (особі, яка виконує його обов'язки).

5.2.2.5 Обов'язки оперативного чергового Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування керівництва поліції

Оперативний черговий чергової частини поліції є старшим оперативним керівником усіх нарядів та працівників поліції, залучених до реагування на правопорушення або події, забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання правопорушенням та їх припинення, установлення та затримання осіб, що їх учинили, а також подолання наслідків надзвичайних ситуацій.

Оперативний черговий чергової частини поліції, отримавши від чергової служби ГУНП (або з інших джерел, у тому числі шляхом ініціативного пошуку та моніторингу засобів масової інформації) інформацію про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію, зобов'язаний:

1) негайно доповісти Голові Національної поліції України, першому заступникові та заступникам Голови Національної поліції України (відповідно до розподілу функціональних обов'язків), відповідальному по центральному органу управління поліцією, начальникові Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України (далі – ДОАЗОР), поінформувати керівників заінтересованих структурних підрозділів центрального органу управління поліції та чергових цих підрозділів;

поінформувати чергового Державного бюро розслідувань про події та правопорушення у військових формуваннях, організаціях, установах і підприємствах, у тому числі оборонно-промислового комплексу, суб'єктах господарської діяльності незалежно від форм власності – виконавцях державного оборонного замовлення, підприємствах – зберігачах цінностей мобілізаційного резерву тощо, у тому числі щодо катувань

та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, інших кримінальних правопорушень, досудове розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань.

У разі технічної можливості інформування здійснюється в електронному вигляді;

3) організувати оперативне збирання інформації про правопорушення або подію та результати реагування на них;

4) опрацювати отриману під час чергування інформацію про правопорушення та події, підготувати добове зведення, яке подати керівництву поліції, заінтересованим структурним підрозділам центрального органу управління поліцією, відповідним органам державної влади.

Після отримання повідомлення про правопорушення або подію, яке надійшло телефоном або іншим шляхом, чи самостійного виявлення з іншого джерела обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, оперативний черговий чергової частини поліції зобов'язаний організувати внесення інформації про отримане повідомлення до системи ІПНП та проконтролювати направлення диспетчером ГУНП, на території обслуговування якого вчинено правопорушення або сталася подія, наряду поліції.

Під час особистого звернення заявника до центрального органу управління поліції оперативний черговий чергової частини поліції повинен організувати прийняття заяви про правопорушення або подію, унесення відомостей до системи ІПНП, проконтролювати направлення диспетчером ГУНП, на території обслуговування якого вчинено правопорушення або сталася подія, наряду поліції, а також повідомити заявнику реєстраційний номер звернення та видати талон-повідомлення.

5.2.2.6 Обов'язки керівників органів (підрозділів) поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової служби вищого рівня

За організацію реагування на повідомлення про правопорушення або події, достовірність, повноту і своєчасність подання інформації до чергової служби вищого рівня, інших органів державної влади відповідають начальники органів (підрозділів) поліції або особи, які виконують їх обов'язки.

З метою організації належного реагування на правопорушення або події, подолання наслідків надзвичайних ситуацій, забезпечення взаємодії з іншими правоохоронними органами, органами державної влади

та місцевого самоврядування, своєчасного інформування на місця подій виїжджають:

1) начальники ГУНП або особи, які виконують їх обов'язки, – під час отримання повідомлень, віднесених до категорії «Альфа», а також про вбивства, розбої, кримінальні правопорушення, учинені із застосуванням вогнепальної зброї чи вибухівки, та правопорушення або події, які можуть викликати суспільний резонанс;

2) відповідальні по ГУНП, начальники ТВП або особи, які виконують їх обов'язки, – під час отримання повідомлень про кримінальні правопорушення або події, які можуть викликати суспільний резонанс, та особисто з місця події доповідають оперативному черговому ГУНП, начальникові ГУНП або особі, яка виконує його обов'язки;

3) інші особи керівного складу ГУНП, ТВП – у випадках, передбачених Інструкцією чергової служби⁵³² та Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби.

За фактами невиїзду начальників органів (підрозділів) поліції або осіб, які виконують їхні обов'язки, інших посадових осіб органів (підрозділів) поліції на місця вчинених кримінальних правопорушень або подій, визначених підпунктами 1–3 пункту 2 розділу VII Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵³³, призначаються та проводяться службові розслідування.

У разі неможливості негайного реагування силами добового наряду на отримані повідомлення про правопорушення або події начальник органу (підрозділу) поліції або особа, яка виконує його обов'язки, визначає додаткові сили і засоби, які необхідно залучити до реагування на ці повідомлення, та дає доручення оперативному черговому щодо їх направлення на місця подій.

При отриманні доповіді оперативного чергового про надходження анонімного повідомлення щодо загрози безпеці громадян, знищення

⁵³² Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵³³ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

(пошкодження) об'єктів власності або можливого вчинення терористичного акту начальник органу поліції, особа, яка виконує його обов'язки, або відповідальний від керівництва органу поліції (з урахуванням інформації, отриманої від підрозділів кіберполіції, карного розшуку, вибухотехнічної служби, інших підрозділів поліції) приймає рішення про порядок реагування (види, кількість нарядів, які потрібно направити на місце події, та необхідність проведення евакуаційних заходів).

5.2.2.7 Обов'язки окремих посадових осіб органів (підрозділів) поліції, які здійснюють планування сил та засобів, залучених до реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події

Щотижня (рекомендовано щоп'ятниці на наступний тиждень) старші служб ГУНП, ТВП, відповідальні посадові особи управлінь патрульної поліції Департаменту патрульної поліції Національної поліції України (далі – УПП), органів поліції охорони Національної поліції України (далі – УПО) надають до чергової частини затверджені графіки чергування поліцейських підпорядкованих служб, що заступають у складі нарядів поліції, на наступний тиждень.

Заміна поліцейського, за необхідності, проводиться на підставі вмотивованого рапорту керівника служби, завізованого керівництвом ГУНП, ТВП, УПП чи УПО відповідно.

Відповідальні по ТВП (начальники СРПП), відповідальні посадові особи управлінь превентивної діяльності (далі – УПД) ГУНП, УПП, УПО щодня, до заступання на службу нарядів, уносять до системи ІПНП перевірені відомості про наряди поліції (у тому числі СОГ), які будуть чергувати.

Керівники УПД, УПП, СРПП з огляду на наявну штатну чисельність працівників, які виконують функції з охорони публічної безпеки і порядку, ураховуючи оперативну обстановку, визначають максимальну кількість нарядів, які можуть вийти на службу. Ця кількість фіксується в системі ІПНП.

Керівники підрозділів превентивної діяльності ТВП щодня вносять до системи ІПНП інформацію стосовно дільничних офіцерів поліції (прізвище, ім'я, по батькові, абонентський номер, місцезнаходження поліцейської станції, територія обслуговування тощо) та контролюють своєчасність її оновлення.

Відомості про наряди поліції та поліцейських, які вносяться до ІПНП, повинні мати такі реквізити:

- 1) дата, час початку та час закінчення несення служби;
- 2) ID планшетного комп'ютера (за наявності);

- 3) прізвища та абонентські номери поліцейських складу патруля;
- 4) регіон (ГУНП), орган (підрозділ) поліції, до якого належить наряд поліції, та територію (відділ, відділення поліції), де буде працювати наряд поліції;
- 5) служба, з працівників якої створено наряд поліції (ГУНП, територіальні відділи поліції (ТВП), підрозділи поліції особливого призначення (ППОП), патрульна служба поліції особливого призначення (ПСПОП), УПП, УПО, ГРПП, СОГ, НГУ, дільничні офіцери поліції (ДОП), підрозділи поліції на воді та в повітрі (УПВП);
- 6) лінія роботи, яку буде виконувати наряд поліції (патрулювання міста, району, водойми (ПМР), патрулювання автошляхів (ПА), робота в складі слідчо-оперативної групи (СОГ), робота на стаціонарних постах (СП), патрулювання у складі груп швидкого реагування (ГШР), несення служби у складі груп тактико-оперативного реагування (ТОР), чергування у складі добового наряду чергової частини (ЧЧ) чи як відповідального (ВП), несення служби поліцейськими ювенальної превенції (ЮП), безпека дорожнього руху (БДР) та інші види нарядів);
- 7) тип патруля (піший, авто, кінний, велосипедний, мотопатруль, інформування, патрульний катер);
- 8) повна назва патруля, його радіопозивний та номер зони несення служби;
- 9) зміна (1 – у разі несення служби в денну зміну, 2 – у разі несення служби в нічну зміну, 3 – у разі несення служби в добовому режимі).

При отриманні від оперативного чергового інформації про надходження анонімного повідомлення щодо загрози безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності або можливого вчинення терористичного акту керівник чи відповідальний працівник підрозділів кіберполіції, карного розшуку, вибухотехнічної служби, інших підрозділів поліції зобов'язані організувати, у межах компетенції, перевірку повідомлення та негайно (до 30 хвилин) подати результати перевірки та всю наявну інформацію начальникові органу, особі, яка виконує його обов'язки, або відповідальному від керівництва органу поліції.

5.2.2.8 Порядок дій нарядів патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції та інших нарядів поліції, залучених до реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події

Працівникам, що перебувають у складі наряду патрульної поліції, ГРПП, УПО, іншого наряду поліції, залученого до системи оперативного реагування, у разі отримання від диспетчера (оперативного чергового)

завдання про здійснення реагування на правопорушення або подію, які віднесені до категорій «Альфа» та «Бета», необхідно:

1) негайно виїхати на місце події (інше визначене диспетчером або оперативним черговим ГУНП місце);

2) за наявності планшетного пристрою проставити в системі ІПП відповідні відмітки про прийняття виклику, прибуття на місце події, закінчення виконання завдання, обставини правопорушення та результати реагування. Такі відмітки проставляються невідкладно після прийняття виклику, прибуття на місце події та після закінчення виконання завдання;

3) у разі введення в дію поліцейських (спеціальних) операцій («Грім», «Заручник», «Сирена») діяти відповідно до вимог Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій щодо розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, затвердженої наказом МВС України від 09 жовтня 2017 року № 841/ДСК;

4) оцінити обстановку, доповісти диспетчеру про прибуття та (за можливості) обставини події, перекрити можливі шляхи відходу зловмисників, обмежити доступ сторонніх осіб до місця події;

5) про всі зміни, які пов'язані з учиненням правопорушення та відбуваються в присутності поліцейських, доповідати (за можливості) диспетчерові (у тому числі з використанням заздалегідь розроблених кодованих слів) та діяти за його вказівками;

6) при безпосередньому контакті зі зловмисниками, дотримуючись особистої безпеки, ужити заходів для припинення правопорушення та їх затримання;

7) у разі перебування на місці події декількох нарядів поліції поліцейські мають розташовуватися так, щоб бачити один одного і при застосуванні вогнепальної зброї не опинитися на лінії вогню;

8) при застосуванні зловмисником(-ами) вогнепальної зброї стосовно поліцейських останні уповноважені діяти відповідно до вимог статті 46 Закону України «Про Національну поліцію»⁵³⁴, знайти укриття, доповісти про ситуацію диспетчерові (оперативному черговому ГУНП) й чекати введення спеціальної поліцейської операції та прибуття на місце уповноважених для її проведення поліцейських.

Працівникам, що перебувають у складі наряду патрульної поліції, ГРПП, УПО, іншого наряду поліції, залученого до системи оперативного

⁵³⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

реагування, у разі отримання від диспетчера (оперативного чергового) завдання про здійснення реагування на правопорушення або подію, які віднесені до категорії «Гама», необхідно:

1) негайно виїхати на місце події (інше визначене диспетчером або оперативним черговим ГУНП місце);

2) за наявності планшетного пристрою проставити в системі ІППП відповідні відмітки про прийняття виклику, прибуття на місце події, закінчення виконання завдання, обставини правопорушення та результати реагування. Такі відмітки проставляються невідкладно після прийняття виклику, прибуття на місце події та після закінчення виконання завдання;

3) за наявності на місці події осіб, які потребують медичної допомоги, викликати екстрену медичну допомогу, до прибуття якої вживати невідкладних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини;

4) за наявності на місці події заявника (потерпілого) з'ясувати обставини правопорушення або події;

5) у разі підтвердження ознак учиненого кримінального правопорушення поінформувати диспетчера (оперативного чергового) про необхідність направлення СОГ та перебувати на місці події до її прибуття;

6) до прибуття СОГ забезпечити охорону місця події та слідів учиненого кримінального правопорушення, унеможливити доступ на місце події сторонніх осіб. За необхідності місце події огородити спеціальною стрічкою «поліція» та здійснювати заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху. Після прибуття СОГ виконувати доручення старшого СОГ. У разі отримання нарядом поліції охорони до прибуття СОГ сигналу «Тривога» з об'єкта, що охороняється, повідомити про це диспетчера (оперативного чергового) для направлення на місце події найближчого наряду поліції, та здійснити негайне реагування на сигнал «тривога»;

7) установити потерпілих, свідків або очевидців кримінального правопорушення, прикмети осіб, які підозрюються в його вчиненні, та вжити заходів для їх затримання. Про прикмети правопорушників, напрямки їх руху (марка, модель транспортного засобу, номерний знак, інші характерні ознаки), об'єкти посягань поінформувати диспетчера (оперативного чергового) для орієнтування інших нарядів поліції;

8) у разі реагування на правопорушення або подію, які не містять ознак кримінального правопорушення, невідкладно забезпечити збирання необхідних матеріалів перевірки;

9) якщо заяви і повідомлення про правопорушення або події не потребують додаткової перевірки, за наявності планшетного пристрою поліцейський повинен увести до системи ІППП відомості про обставини

події, ужиті заходи та зазначити, що звернення розглянуто на місці або відомості про подію не підтвердилися;

10) з'ясувати в заявника (потерпілого) абонентський номер та адресу електронної пошти, а також зручний для нього спосіб отримання відповіді про результати розгляду його заяви чи повідомлення.

Рекомендований час прибуття наряду поліції на місце події з моменту призначення наряду для реагування на правопорушення або подію (з урахуванням середньої швидкості руху автомобіля 40-50 км/год) складає:

1) у межах міста: до 7 хвилин – при перебуванні наряду в зоні оперативного реагування; до 10 хвилин – якщо залучено наряд з іншої (сусідньої) зони обслуговування;

2) у сільській місцевості: до 20 хвилин – при перебуванні наряду в зоні оперативного реагування; до 40 хвилин – якщо залучено наряд з іншої дільниці.

У разі ускладнення погодних умов, дорожньої обстановки та особливостей місцевості або інших непередбачуваних обставин загальний строк прибуття наряду поліції на місце вчинення правопорушення або події не повинен перевищувати часу, мінімально необхідного для подолання відстані від місця знаходження наряду поліції до місця події.

Старший наряду поліції, який першим з'явився на місці події, зобов'язаний негайно поінформувати диспетчера (оперативного чергового) про прибуття та візуальне обстеження місця події, а в міру з'ясування обставин додатково надавати інформацію про заходи, які здійснено для охорони місця події, стан здоров'я заявника (потерпілого) та/або інших людей, пошкодження об'єктів, майна всіх форм власності, заходи, ужиті для встановлення та затримання осіб, які вчинили правопорушення, кількість інших нарядів поліції, які прибули на виклик, та іншу інформацію, яка, на думку поліцейського, є важливою для припинення/розкриття правопорушення.

Передавання завдання диспетчера з реагування на повідомлення про правопорушення або події одним нарядом іншому категорично заборонено.

За результатами виконання завдання старший наряду поліції повинен оформити результати реагування на правопорушення або подію в системі ПНП, унісши до електронного рапорту корисну інформацію щодо осіб, речей, виконаних дій, а також фотозображення, що можуть сприяти в установленні осіб, які їх учинили, та/або вирішенні інших службових завдань.

При отриманні нарядом поліції завдання диспетчера ГУНП (оперативного чергового ТВП) щодо здійснення оперативного реагування на правопорушення або подію під час виконання ним «службового завдання»,

його виконання негайно припиняється та здійснюються всі необхідні заходи щодо безумовного виконання доручення диспетчера ГУНП (оперативного чергового ТВП).

За відсутності (несправності) у наряді поліції планшетного пристрою, нестійкого рухомого (мобільного) зв'язку всі відмітки в системі ПІНП про призначення, прийняття, прибуття та виконання завдання, іншу необхідну інформацію за результатами реагування на правопорушення або події вносить диспетчер (оперативний черговий).

5.2.2.9 Порядок організації дій працівників слідчо-оперативної групи щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події

Працівникам та поліцейським, що перебувають у складі СОГ, у разі отримання від диспетчера (оперативного чергового) за допомогою планшетного пристрою або іншим шляхом завдання про здійснення реагування на правопорушення або подію, необхідно:

- 1) за наявності планшетного пристрою проставити в системі ПІНП відповідні відмітки про прийняття виклику, прибуття на місце події, закінчення виконання завдання, обставини правопорушення та результати реагування. Такі відмітки проставляються невідкладно після прийняття виклику, прибуття на місце події та після закінчення виконання завдання;

- 2) негайно виїхати на місце події. Рекомендований час збору до виїзду для основних і додаткових СОГ при чергуванні за місцем розташування підрозділу – до 5 хвилин; при перебуванні за місцем проживання – до 20 хвилин;

- 3) після прибуття на місце події слідчий (дізнавач) або уповноважена старшим СОГ особа негайно інформує оперативного чергового (диспетчера) про час фактичного прибуття, обставини та попередню кваліфікацію вчиненого кримінального правопорушення, за наявності підстав – про залучення додаткових сил і засобів для документування обставин учиненого кримінального правопорушення;

- 4) після з'ясування обставин події слідчий (дізнавач) або уповноважена старшим СОГ особа (за необхідності) додатково інформує оперативного чергового (диспетчера) щодо уточнення кваліфікації кримінального правопорушення. Після закінчення роботи на місці події старший СОГ доповідає про це оперативному черговому (диспетчеру) та діє за його вказівками;

- 5) на місці події члени СОГ та інші працівники поліції діють відповідно до вимог Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України

в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 липня 2017 року № 575⁵³⁵ (далі – Інструкція з організації взаємодії);

б) після закінчення обслуговування виклику слідчий (дізнавач) або уповноважена старшим СОГ особа за допомогою планшетного пристрою вносить до системи ПНП детальну інформацію про результати виїзду на місце події та вжиті заходи, а також корисну інформацію щодо осіб, речей, виконаних дій, а також фотозображення, що може сприяти в установленні осіб, які учинили злочини, та/або вирішення інших службових завдань.

За відсутності (несправності) планшетного пристрою, нестійкого рухомого (мобільного) зв'язку інформацію в системі ПНП про «призначення», «прийняття», «прибуття» та «виконання» завдання, результати виїзду на місце події та вжиті заходи вносить диспетчер (оперативний черговий) після доповіді слідчого (дізнавача) або уповноваженого старшим СОГ працівника.

5.2.2.10 Порядок дій начальника сектору реагування патрульної поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової служби вищого рівня

Начальник СРПП під час несення служби як відповідальний по ТВП здійснює загальне управління всіма нарядами поліції, які входять до складу чергової зміни.

З метою організації належного реагування на повідомлення про правопорушення або події, оперативного інформування чергової служби вищого рівня про їх учинення (виникнення) начальникові СРПП необхідно:

1) брати участь у проведенні інструктажу всіх нарядів поліції, які заступають на чергування, а за відсутності начальника ТВП – особисто проводити інструктаж нарядів поліції;

2) на підставі складених графіків чергування здійснювати розстановку працівників ГРПП та інших нарядів поліції;

3) доручати працівникам СРПП виконання інших завдань, покладених на сектор, зокрема щодо охорони адміністративної будівлі, конвоювання затриманих (у разі відсутності у штаті ТВП конвойного підрозділу), забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку під час

⁵³⁵ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 липня 2017 р. № 575. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

виконання судових рішень, проведення масових заходів, про що повідомляти диспетчера (оперативного чергового). Працівники нарядів поліції в разі отримання таких службових завдань повинні обов'язково вносити цю інформацію до системи ІПНП за допомогою планшетного пристрою (за наявності);

4) забезпечити контроль за оперативним реагуванням на повідомлення про правопорушення або події, своєчасним прибуттям ГРПП, нарядів поліції на місця подій, ужиттям необхідних першочергових заходів з реагування;

5) підтримувати постійний зв'язок та обмін інформацією з нарядами поліції, які забезпечують реагування. Організовувати взаємодію СРПП з іншими підрозділами поліції, недержавними охоронними структурами, громадськими формуваннями, залученими до забезпечення публічної безпеки і порядку;

6) здійснювати комплекс заходів щодо запобігання надзвичайним подіям за участю нарядів поліції, недопущення порушення прав і свобод людини, випадків загибелі (травмування) працівників поліції під час виконання ними службових завдань у ході реагування на правопорушення або події;

7) забезпечувати особистий контроль за своєчасним оперативним інформуванням чергової служби вищого рівня про вчинені резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події;

8) контролювати ефективне використання нарядами поліції засобів зв'язку, технічних засобів та службового автотранспорту, забезпечувати їх належне зберігання;

9) після закінчення чергування доповідати начальникові ТВП про результати роботи підпорядкованих нарядів поліції, виявлені недоліки та подавати пропозиції щодо їх усунення з метою підвищення ефективності оперативного реагування на правопорушення або події;

10) брати участь у розробленні планів заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку. Безпосередньо керувати нарядами поліції під час уведення в дію поліцейських операцій, посиленого варіанту службової діяльності, проведення цільових оперативно-профілактичних операцій, оперативно-профілактичних заходів (відпрацювань), а також проведення на території обслуговування підрозділу поліції інших заходів. У разі залучення до проведення зазначених заходів працівників інших підрозділів поліції здійснювати їх розстановку в групі реагування та забезпечувати загальне управління ними;

11) здійснювати перевірку роботи нарядів поліції на території обслуговування.

5.2.2.11 Організація реагування нарядів поліції на правопорушення або події, які не містять ознак кримінального правопорушення

Якщо заява чи повідомлення про адміністративне правопорушення або подію не потребує додаткової перевірки, поліцейський за допомогою планшетного пристрою доповнює первинну інформацію в системі ІПНП відомостями про обставини події, ужиті заходи та зазначає, що звернення розглянуто на місці або відомості про подію не підтвердилися.

У разі наявності заявника або свідків адміністративного правопорушення чи події поліцейські здійснюють їх опитування, уносять відомості про абонентський номер заявника та адресу електронної пошти, а також зручний для нього спосіб отримання відповіді про результати розгляду заяви чи повідомлення (поштою, електронною поштою).

У разі відсутності технічної можливості внести зазначені відомості до системи ІПНП поліцейський викладає необхідну інформацію в рапорті, який подає оперативному черговому підрозділу поліції, на території обслуговування якого відбулася подія.

Відповідальний по ТВП (начальник СРПП) або оперативний черговий роздруковує із системи ІПНП необхідні відомості про подію, додає до них рапорт наряду, який виїжджав на місце події, та матеріали перевірки (за наявності), після чого доповідає матеріали керівнику ТВП.

Відомості про результати розгляду заяви чи повідомлення про адміністративне правопорушення або подію вносяться уповноваженою посадовою особою до системи ІПНП, а відповіді надаються заявникам у зазначений ними спосіб.

5.2.2.12 Організаційні заходи щодо забезпечення оперативного реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події

Для підтримання постійної готовності сил і засобів поліції до реагування на повідомлення про правопорушення або події в органах (підрозділах) поліції відповідно до вимог Інструкції чергової служби призначаються відповідальні по органу (підрозділу) поліції⁵³⁶.

Для забезпечення реагування на повідомлення про правопорушення або події в органах (підрозділах) поліції формуються наряди поліції

⁵³⁶ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

в кількості, необхідній для своєчасного їх прибуття на місце події, з урахуванням наявної штатної чисельності.

Наряди поліції несуть службу відповідно до графіків чергувань, затверджених у встановленому порядку керівниками органів (підрозділів) поліції або особами, які виконують їх обов'язки, а в разі ускладнення оперативної обстановки до несення служби долучаються додаткові наряди поліції за рішенням керівників органів (підрозділів) поліції.

Поліцейські чергової служби органів (підрозділів) поліції та поліцейські, залучені до складу нарядів поліції, повинні нести службу у визначеному однострої, мати при собі службове посвідчення та спеціальний жетон.

Склад СОГ формується відповідно до вимог Інструкції з організації взаємодії⁵³⁷.

Наряди поліції забезпечуються планшетними пристроями з програмним забезпеченням, за допомогою якого здійснюється інформаційна взаємодія з інформаційними ресурсами системи ІПНП.

Планшетні пристрої видаються згідно з книгою видачі-приймання майна, закріпленого за черговою частиною (службою) органу (підрозділу) поліції.

Старший наряду поліції відповідає за збереження планшетного пристрою та роботу з ним під час чергування.

Під час несення служби забороняється вимикати планшетний пристрій та змінювати будь-які налаштування. У разі виявлення збоїв у роботі планшетного пристрою старший наряду може використати інший вид зв'язку та інше кінцеве обладнання для інформування диспетчера й оперативного чергового. Налаштування планшетних пристроїв, підтримання їх програмного функціонування в робочому стані покладається на працівників управління інформаційно-аналітичної підтримки ГУНП (далі – УІАП).

При зміні з об'єктивних причин службового транспортного засобу, складу наряду, абонентського номера відповідні дані вносяться до системи ІПНП за допомогою планшетного пристрою, про що старший наряду доповідає диспетчеру та оперативному черговому.

Поліцейські чергової служби органів (підрозділів) поліції під час чергування озброюються пістолетами з двома спорядженими магазинами, а поліцейські, що входять до складу нарядів поліції, крім зазначеного

⁵³⁷ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 липня 2017 р. № 575. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

озброєння, – ще й засобами індивідуального захисту (бронежилетом та захисним шоломом), активної оборони (гумовим або пластиковим кийком, засобами, спорядженими речовинами сльозогінної та дратівної дії, засобами обмеження рухомості). За необхідності з дозволу начальника органу (підрозділу) поліції їм можуть видаватися автоматична зброя та інші спеціальні засоби, визначені Законом України «Про Національну поліцію»⁵³⁸.

Забороняється включати до складу нарядів поліції осіб, за якими не закріплена табельна вогнепальна зброя.

Наряд поліції, який прибув на місце події, повинен бути екіпірований відповідно до пункту 10 розділу XIII Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵³⁹. Контроль за екіпіруванням нарядів поліції при виїзді на місце події покладається: у ГУНП – на відповідального по ГУНП, у ТВП – на начальника ТВП та відповідального по ТВП (начальника СРПП), в УПП – на відповідального по УПП, в УПО – на відповідального по УПО.

Під час чергування поліцейські, які залучені до несення служби в складі нарядів поліції, повинні перебувати на дільниці, визначеній для несення служби (зона оперативного реагування наряду поліції). У виняткових випадках, за вказівками оперативного чергового чи відповідального по підрозділу, наряди поліції здійснюють реагування на правопорушення або події, які вчинені на іншій дільниці, після інформування диспетчера. Залишати зону реагування нарядам поліції без дозволу диспетчера забороняється.

Службові завдання створюються нарядами поліції самостійно лише після попереднього інформування про це диспетчера.

Під час чергування працівники, які входять до складу СОГ (основної та додаткової), повинні перебувати у службових кабінетах; якщо службові кабінети розміщені на значній відстані від адмінбудівлі, де розташована чергова служба органу (підрозділу) поліції, – у кімнаті СОГ або приміщеннях чергової служби.

⁵³⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵³⁹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

З урахуванням наявної штатної чисельності допускається перебування інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів), які входять до складу СОГ, у робочий час у своїх службових кабінетах, у неробочий – за місцем проживання.

СОГ чергують цілодобово. Начальник ТВП зі штатною чисельністю до 60 одиниць може дозволити членам СОГ після 20.00, з урахуванням оперативної обстановки, перебувати за місцем проживання за умови визначення порядку прибуття зазначених працівників до місця вчинення правопорушення або події.

За оперативність прибуття нарядів поліції на місце події, результати роботи на місці вчинення правопорушення або події відповідає старший наряду (для ГРПП – старший ГРПП, для СОГ – відповідальний по ТВП або слідчий (дізнавач), який входить до складу наряду).

Інструктаж чергової служби та інших нарядів поліції в центральному органі управління поліції проводить щодня перед заступанням на службу відповідальний по центральному органу управління поліцією.

Інструктаж чергової служби, СОГ та інших нарядів поліції ГУНП проводить щодня перед заступанням на службу начальник ГУНП або відповідальний по ГУНП.

У ТВП інструктаж чергової служби, СОГ, ГРПП та інших нарядів поліції в робочі дні проводить начальник ТВП або особа, яка виконує його обов'язки, та відповідальний по ТВП (начальник СРПП), у вихідні та святкові дні – відповідальний по ТВП (начальник СРПП).

Інструктаж поліцейських УПП та УПО проводить щодня перед заступанням на службу командир, заступник командира підрозділу, відповідальний по підрозділу.

5.2.2.13 Порядок організації взаємодії між ГУНП та міжрегіональними територіальними органами Національної поліції України та їх ТВП під час реагування на правопорушення або події, що можуть викликати суспільний резонанс

Порядок організації взаємодії передбачає залучення працівників поліції територіальних органів та підрозділів поліції суміжних або інших регіонів (районів) до оперативного реагування на правопорушення або події, ужиття ними (у тому числі разом з поліцейськими, на території обслуговування яких учинено правопорушення або події) першочергових заходів, спрямованих на встановлення та затримання осіб, які підозрюються в їх учиненні (готують та/або намагаються вчинити), надання необхідної допомоги особам, що її потребують, а також своєчасного

документування обставин подій та дій підозрюваних осіб (далі – порядок організації взаємодії).

Підставами для застосування працівниками поліції заходів, передбачених у пункті 1 розділу XIV Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵⁴⁰ є надходження до них (отримання ними) у встановленому порядку повідомлення (інформації) про те, що:

1) особи (особа), які підозрюються в учиненні правопорушення, прямують на територію іншого регіону або перебувають (проживають) на території іншого регіону;

2) особи (особа), які готуються до вчинення правопорушення або події, перебувають на території іншого (суміжного) регіону;

3) можливі свідки (свідок) правопорушень (подій) прямують на територію іншого (суміжного) регіону або перебувають на території іншого (суміжного) регіону;

4) викрадене майно та транспортний засіб, яким незаконно заволоділи, переміщується в напрямі іншого (суміжного) регіону або вже перебуває там;

5) особи (особа), які постраждали внаслідок правопорушень (подій) та/або нещасних випадків, перебувають у безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя або здоров'я, та потребують допомоги на території іншого регіону;

6) особи (особа), які безвісно зникли або переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, прямують на територію іншого регіону або перебувають (проживають) на території іншого регіону.

Умовами застосування порядку організації взаємодії є:

1) доцільність (визначається, як правило, з урахуванням часу, що минув після вчинення правопорушення або події, до моменту надходження/отримання повідомлення/інформації) залучення працівників поліції суміжних (інших) територіальних органів та підрозділів поліції до оперативного реагування на правопорушення або подію, що може викликати суспільний резонанс;

⁵⁴⁰ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

2) необхідність ужиття поліцейськими іншого (суміжного) регіону конкретних (визначених) заходів із відпрацювання повідомлення про правопорушення або подію, яка може викликати суспільний резонанс (перекриття можливих шляхів відходу та місць перебування підозрюваних або їх переслідування; перевірка транспортних засобів та осіб; установлення та опитування можливих свідків правопорушення або події; збереження слідів кримінального правопорушення; надання допомоги потерпілим у межах повноважень поліції тощо).

У разі відсутності підстав та умов для застосування порядку організації взаємодії диспетчер (оперативний черговий) у визначеному порядку здійснює орієнтування територіальних органів (підрозділів) поліції, у тому числі суміжних (інших) регіонів, про обставини правопорушення або події, осіб, які підозрюються в причетності до них, викрадене майно тощо.

Організація взаємодії між територіальними органами (підрозділами) поліції під час проведення заходів, визначених порядком організації взаємодії, покладається на старших змін диспетчерів, а в разі вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину або події, що може викликати суспільний резонанс, – на оперативних чергових ГУНП.

Поліцейський, який залучений до оперативного реагування на правопорушення або подію, що може викликати суспільний резонанс, у разі отримання (надходження) з будь-якого джерела зазначеної в пункті 2 розділу XIV Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵⁴¹ інформації (повідомлення) негайно доповідає про це диспетчерові (оперативному черговому) для подальшого інформування старшого зміни диспетчерів (оперативного чергового ГУНП) та організації ним ужиття відповідних заходів.

У разі знаходження за скороченим номером «102» або безпосередньо до чергової служби органів (підрозділів) поліції повідомлення зі змістом, передбаченим пунктом 2 розділу XIV Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС

⁵⁴¹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵⁴², посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення або події одночасно з ужиттям необхідних заходів, визначених Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵⁴³:

1) уносить до електронної картки «102» наявну інформацію про правопорушення або подію, зокрема ту, яка може бути підставою та умовою застосування порядку організації взаємодії;

2) долучає (за потреби та наявності технічної можливості) до розмови із заявником диспетчера та/або оперативного чергового ГУНП в режимі конференц-зв'язку;

3) інформує працівників підрозділу «102» через старшого їх зміни про отримання такого повідомлення старшого зміни диспетчерів для вирішення ним питання щодо організації заходів відповідно до порядку організації взаємодії.

У разі отримання повідомлення (електронної картки «102») або інформації (з різних джерел, у тому числі від нарядів поліції, інших поліцейських, які залучені до оперативного реагування на правопорушення або його розкриття), у змісті яких наявні підстави та умови для застосування порядку організації взаємодії, диспетчер, уживає заходів, визначених Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵⁴⁴, та доповідає про це старшому зміни диспетчерів (оперативному черговому ГУНП), який у межах компетенції:

1) орієнтує або організовує орієнтування в системі ІПНП, а також за допомогою засобів радіо-зв'язку або телефоном (з використанням селектора) наряди поліції та оперативних чергових органів (підрозділів) поліції, у тому числі старшого зміни диспетчерів (оперативного чергового

⁵⁴² Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁴³ Там само.

⁵⁴⁴ Там само.

ГУНП) суміжного регіону (інших регіонів – за необхідності) про обставини вчинення правопорушення або події, прикмети осіб, які підозрюються в причетності до них, та напрями їх відходу, марку, колір, номерний знак (якщо відомо) транспортного засобу, яким незаконно заволоділи або який використовується такими особами;

2) у системі ІППП формує та надсилає до суміжного (іншого) регіону електронну картку «102» із зазначенням події «відпрацювання повідомлення з іншого регіону» (службове завдання) з переліком заходів, які необхідно здійснити нарядам поліції визначеного територіального органу (підрозділу) поліції;

3) перебуває на постійному зв'язку зі старшим зміни диспетчерів (оперативним черговим ГУНП) суміжного (іншого) регіону, інформує його про результати вжитих заходів із відпрацювання правопорушення або події на території обслуговування (за місцем його вчинення) та отриману (наявну) інформацію, що має значення для належного виконання ними службового завдання;

4) організовує оперативне збирання інформації про обставини правопорушення (події), результати вжитих заходів для його припинення та документування, установлення та затримання підозрюваних у вчиненні правопорушення осіб, постраждалих та надану їм допомогу тощо;

5) під час введення в дію поліцейської (спеціальної) операції («Грім», «Заручник», «Перехват», «Сирена») за дорученням оперативного чергового або керівника ситуаційного центру ГУНП здійснює маневрування (управління) силами та засобами поліції, контролює своєчасність виставлення постів та заслонів, періодично вибірково перевіряє обізнаність нарядів поліції, зокрема тих, які несуть службу на дорожніх станціях патрульної поліції та автошляхах, щодо прикмет підозрюваних у вчиненні правопорушення осіб, розшукуваного автотранспорту, а також виконує інші їх вказівки.

Порядок дій старшого зміни диспетчерів (оперативного чергового ГУНП), який отримав електронну картку «102» із зазначенням події «відпрацювання повідомлення з іншого регіону» (службове завдання):

1) невідкладно (не пізніше однієї хвилини) в системі ІППП доручає виконання службового завдання нарядам (наряду) поліції.

Кількість нарядів поліції, які залучаються до виконання службового завдання, визначається з урахуванням їх наявної чисельності, виду, тяжкості та обставин правопорушення або події, а також іншої інформації про осіб, які підозрюються в його вчиненні;

2) орієнтує в системі ІППП, а також за допомогою засобів радіозв'язку або телефоном наряди поліції та оперативних чергових підрозділів

поліції про обставини вчинення правопорушення або події, прикмети осіб, які підозрюються у причетності до них, та напрями їх відходу;

3) за наявності технічної можливості виводить на відеостіну (монітор) відео з камер відеонагляду, розташованих у місцях можливого перебування підозрюваних у причетності до правопорушень або подій осіб;

4) у разі необхідності направляє на місце події СОГ, поліцейських інших структурних підрозділів та повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112», «101», «103», «104», інші органи державної влади;

5) постійно підтримує зв'язок із залученими нарядами поліції (поліцейськими), координує та конт-ролює виконання ними службового завдання;

6) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІППП осіб, транспортних засобів, зброї, номерних речей, документів, що мають значення для належного виконання ними службового завдання;

7) здійснює маневрування залученими до виконання службового завдання нарядами поліції (поліцейськими) з метою перекриття можливих шляхів відходу та місць перебування підозрюваних або їх переслідування, виявлення викраденого майна і транспортних засобів, якими незаконного заволоділи;

8) у разі відсутності вільного наряду поліції у строк до трьох хвилин знімає (за нагальної необхідності та, насамперед, для здійснення реагування на кримінальні правопорушення та події, які можуть викликати суспільний резонанс) з обслуговування наряд поліції (наряд поліції охорони – за наявності вільних нарядів, не залучених до реагування на сигнал «Тривога» з об'єктів, що охороняються), який здійснює обслуговування події некримінального характеру або яка не становить значної суспільної небезпеки, та направляє його для обслуговування повідомлення з вищим ступенем суспільної небезпеки;

9) після отримання від наряду поліції в системі ІППП електронного рапорту про результати виконання службового завдання в найкоротший строк опрацьовує та перевіряє його зміст щодо повноти внесеної нарядом поліції інформації. За наявності зауважень зазначає їх у вільному полі розділу або погоджує його.

Оперативний черговий територіального (відокремленого) підрозділу поліції та наряди поліції після отримання електронної картки «102» із зазначенням події «відпрацювання повідомлення з іншого регіону» (службового завдання) діють відповідно до Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні

правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357⁵⁴⁵.

5.2.2.14 Порядок збирання, опрацювання та подання інформації в ГУНП, ТВП поліції

Інформування чергової частини поліції про резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події здійснюється через чергові служби ГУНП, ТВП автоматично в електронному вигляді шляхом проставлення диспетчером (оперативним черговим) відповідної позначки в системі ІПНП. При встановленні таких ознак поліцейськими, які першими були на місці події, старший наряду за допомогою планшетного пристрою проставляє відповідну відмітку в системі ІПНП. У разі відсутності технічної можливості інформація передається телефонним або іншим видом зв'язку до чергової служби вищого рівня.

Негайно після надходження до підрозділу поліції заяв і повідомлень про резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події начальник ТВП здійснює попереднє інформування телефоном начальника ГУНП та контролює подальше інформування чергової служби ГУНП. Начальник ГУНП про обставини вчинення правопорушення або події негайно телефоном доповідає Голові Національної поліції України або особі, яка виконує його обов'язки, та контролює подальше інформування чергової частини поліції, а також заступників Голови Національної поліції України (відповідно до розподілу функціональних обов'язків).

Про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію уповноваженою особою ТВП, ГУНП готується інформаційна довідка про правопорушення або подію. Зазначена довідка розміщується в інформаційній системі ІПНП.

В інформаційній довідці про правопорушення або подію відображаються такі відомості:

1) час і дата надходження заяви чи повідомлення до органу (підрозділу) поліції, номер реєстрації, номер кримінального провадження, час і дата внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР);

⁵⁴⁵ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. Дата оновлення: 24.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

2) обставини вчинення правопорушення, виникнення події (дата, час, місце, мотив, спосіб, причина та інше);

3) дані про учасників (заявника, підозрюваного тощо): прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстрація місця проживання, місце перебування, місце роботи, посада, родинні стосунки з іншими учасниками події, характер отриманих тілесних ушкоджень, наявність судимості (за якими статтями Кримінального кодексу України), можлива причетність до інших кримінальних правопорушень, чи перебували особи на момент учинення правопорушення в стані алкогольного, наркотичного, токсичного або психотропного сп'яніння;

4) назва та місце розташування об'єкта злочинних посягань, вид охорони, наявність і стан охоронно-пожежної сигналізації;

5) заподіяні матеріальні збитки, викрадене майно, знаряддя кримінального правопорушення, речі, які вилучено в підозрюваних, наявність речових доказів, слідів, їх характер, чи направлені вони на дослідження та які його попередні результати;

6) кваліфікація кримінального правопорушення;

7) посади та прізвища працівників поліції, які виїжджали на місце події;

8) застосовування службових собак та проведення аудіо-, відео-, фотофіксації, залучення мобільної криміналістичної лабораторії;

9) час уведення спеціального оперативного плану, його назва (при введенні);

10) ким та коли розпочато досудове розслідування;

11) подолання наслідків надзвичайних ситуацій та інших подій: які заходи вживаються для подолання наслідків масштабної аварії; чи проводилася евакуація людей; чи порушено виробничий процес; чи була затримка руху транспорту, як він організований у цих умовах; при затримці руху на залізницях – кількість і типи поїздів, на який час затримувалися;

12) при пожежах: дата, час виявлення пожежі; місцезнаходження об'єкта; назва об'єкта, його підпорядкованість (прізвище, ініціали керівника чи власника об'єкта); чи здійснювалися роботи на об'єкті; площа пожежі, що саме горить (кількість, місткість, маса); що знищено, пошкоджено, чи вплинула пожежа на технологічні процеси; пряма матеріальна шкода від пожежі (визначена чи орієнтовна); причина пожежі (установлена чи ймовірна); загинуло, травмовано осіб (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстрація місця проживання, місце перебування, місце роботи, посада, де перебували під час пожежі інші члени сім'ї, якщо пожежа виникла в будинку чи квартирі); час локалізації та ліквідації пожежі (ким і за допомогою яких засобів ліквідовано пожежу);

13) за фактами пожеж, після уточнення даних, але не пізніше 10 діб після події, подається доповнення, у якому відображаються: дані, які не були встановлені під час первинного інформування; хто здійснює досудове розслідування; остаточно встановлена причина пожежі; якщо закрито кримінальне провадження, направлено клопотання до суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності, звернення до суду з обвинувальним актом, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, то з якої причини;

14) при дорожньо-транспортних пригодах – належність транспортного засобу, марка, модель, номерний знак; категорія, клас та водійський стаж; місце роботи, а також чи є підозра щодо перебування водія в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;

15) при масових заворушеннях, групових порушеннях публічного (громадського) порядку, проявах групової непокори чи інших надзвичайних подій в ізоляторах тимчасового тримання – назва установи, кількість учасників, прізвище, ім'я, по батькові, дата народження організаторів заворушень (про затриманих та взятих під варту осіб – вид кримінального правопорушення, у вчиненні якого вони підозрюються чи обвинувачуються), дані про потерпілих та збитки;

16) при вчиненні кримінальних правопорушень працівниками поліції та інших подій за їх участю – назва органу (підрозділу) поліції, прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, звання, посада, з якого часу на службі, на посаді, освіта, склад сім'ї, чи був у стані алкогольного, наркотичного, токсичного або психотропного сп'яніння; наявність зброї, чи перебував в однострої, за матеріалами якого підрозділу і коли складено протокол про корупційні діяння (розпочато досудове розслідування), причини правопорушення та заходи щодо їх усунення; підрозділ, який проводить службове розслідування;

17) у разі участі іноземців – коли і з якою метою прибули в Україну (легально чи нелегально), ужиті запобіжні заходи щодо затриманих за підозрою в учиненні кримінальних правопорушень, де вони перебувають чи утримуються, стосовно загиблих (померлих) – де знаходиться тіло;

18) при самовільному залишенні військової частини зі зброєю – дата і місце призову військовослужбовця, його анкетні дані, прикмети, можливі причини залишення військової частини, номер військової частини та адреса її розташування, вид та кількість зброї, боєприпасів;

19) під час масових заворушень, групових порушень публічного (громадського) порядку – кількість учасників, затриманих, потерпілих, об'єкти погромів і пожеж, збитки, сили та засоби, залучені до стабілізації ситуації (усього та окремих підрозділів);

20) під час страйків – повна офіційна назва підприємства, організації, установи (без скорочень), його належність, загальна кількість робітників, з них – які страйкують (за добу за кожним підприємством окремо), повний список вимог;

21) під час масових заходів (мітинг, пікетування) – час початку та закінчення, ініціатор заходів (громадська організація, профспілка, підприємство), категорія учасників (пенсіонери, студенти, робітники, особи похилого віку тощо), їх кількість, повний зміст вимог та резолюцій, час початку і закінчення блокування проїзду транспорту, як при цьому здійснювався рух, хто з керівників правоохоронних органів та органів державної влади й управління зустрічався з учасниками, чи задокументовано дії організаторів та учасників несанкціонованих заходів, які заходи вжито до порушників, сили і засоби, залучені до стабілізації ситуації;

22) стосовно вогнепальної зброї і бойової техніки – належність, кількість, марка, номер, рік випуску;

23) під час внесення відомостей до ЄРДР про зникнення особи, яка не досягла 18-річного віку, – прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстрація місця проживання, місце перебування, інформація про батьків, опікунів (піклувальників) чи осіб, з якими проживала дитина, про вжиті слідчі (розшукові) дії, спрямовані на встановлення місця перебування дитини, за якою статтею Кримінального кодексу України кваліфіковано подію, чи застосовувалася службова собака, чи вилучалися особисті речі, наявність погроз про викрадення дитини, чи були раніше факти залишення місця проживання;

24) за кожним фактом порушення порядку охорони, тримання затриманих і взятих під варту осіб в ізоляторах тимчасового тримання, а також під час їх конвоювання – назва установи, підрозділу, місце та обставини події, кількість порушників, їх прізвища, імена та по батькові, дата народження, вид кримінального правопорушення, у вчиненні якого вони підозрюються чи обвинувачуються.

За повноту та своєчасність інформування чергової служби вищого рівня про правопорушення або події безпосередньо відповідають начальники ТВП та ГУНП або особи, які виконують їх обов'язки.

Через інформаційні ресурси системи ІППІ уносяться всі зміни щодо перекваліфікації правопорушення, додаткових обставин учинення, а також необхідна інформація про стан досудового розслідування кримінального провадження, встановлення осіб, причетних до його вчинення. За відсутності технічної можливості здійснення інформування в автоматичному режимі передача інформації проводиться за допомогою телефонного або іншого виду зв'язку.

Під час відпрацювання місця події слідчий (дізнавач) або визначений ним член СОГ, старший ГРПП чи іншого наряду поліції з метою належного інформування чергової служби негайно передає додаткові уточнювальні дані про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію, попередню кваліфікацію правопорушення згідно з Кримінальним кодексом України. Під час виникнення подій, які мають тривалий характер, оперативного чергового (диспетчера) інформують про їх розвиток через кожну годину, а в разі ускладнення – негайно.

Якщо в ході досудового розслідування встановлено, що про обставини вчинення кримінального правопорушення необхідно інформувати центральний орган управління поліції, за своєчасність подання інформації до чергової служби органу (підрозділу) поліції відповідає безпосередньо керівник органу досудового розслідування (дізнання) та слідчий (дізнавач), який проводить розслідування.

За своєчасність та повноту надання до чергової служби органу (підрозділу) поліції інформації про встановлення та затримання осіб, яким вручено письмове повідомлення про підозру в учиненні резонансного кримінального правопорушення, усі зміни кваліфікації такого кримінального правопорушення відповідають керівник органу досудового розслідування (дізнання) та слідчий (дізнавач), який здійснює розслідування кримінального правопорушення. Зазначена інформація надсилається до чергової служби вищого рівня у вигляді доповнення до інформаційної довідки про правопорушення або подію.

За підготовку та своєчасне подання до чергової служби органу (підрозділу) поліції інформації про надзвичайні події, пов'язані з працівниками поліції, відповідають керівники структурних підрозділів та підрозділів кадрового забезпечення органів (підрозділів) поліції.

5.2.2.15 Порядок збирання, оброблення та подання інформації в центральному органі управління поліції

Керівники міжрегіональних територіальних органів поліції та їх ТВП у разі надходження до них інформації про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію забезпечують невідкладне (попередньо телефоном) інформування Голови Національної поліції України або особи, яка виконує його обов'язки, чергової частини поліції про такі правопорушення або події; якщо така інформація належить до підслідності Державного бюро розслідувань – територіальних управлінь Державного бюро розслідування.

Під час надходження до чергової частини поліції інформації про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію оперативний черговий:

1) аналізує характер, суспільну небезпеку правопорушення або події, ефективність ужитих на місці заходів щодо ліквідації можливих негативних наслідків, установлення та затримання осіб, які підозрюються в їх учиненні, необхідності надання допомоги органам (підрозділам) поліції, перевіряє внесення цих відомостей до інформаційних ресурсів системи ІПНП;

2) негайно доповідає про правопорушення або події, які можуть викликати суспільний резонанс, Голові Національної поліції України або особі, яка виконує його обов'язки, першому заступникові та заступникам Голови Національної поліції України (відповідно до розподілу обов'язків), начальнику ДООЗОР, інформує керівників заінтересованих структурних підрозділів центрального органу управління поліції та (за необхідності й відповідно до розподілу обов'язків) інші заінтересовані органи державної влади, чергового Державного бюро розслідувань. У разі наявності технічної можливості таке інформування здійснюється автоматично в електронному вигляді;

3) доводить керівникам структурних підрозділів центрального органу управління поліції, начальникам міжрегіональних територіальних органів поліції, начальникам ГУНП доручення керівництва поліції про вжиття необхідних заходів у зв'язку з учиненням правопорушення або виникненням події;

4) здійснює аналіз довідкової інформації про правопорушення або події, звертаючи особливу увагу на її повноту та (за необхідності) витребує додаткові відомості.

5.2.2.16 Організація контролю за станом реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) поліції

Контроль за станом реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) поліції здійснюється уповноваженими посадовими особами, визначеними пунктом 1 та підпунктами 1, 4 пункту 2 розділу XI Інструкції чергової служби⁵⁴⁶.

⁵⁴⁶ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

Перевірки стану реагування органів (підрозділів) поліції на повідомлення про правопорушення або події можуть проводитися з наданням увідних завдань про вчинені правопорушення або події, які суттєво не перешкоджатимуть повсякденній службовій діяльності органу (підрозділу) поліції, а також шляхом проведення звірок записів у реєстраційних журналах, передбачених Інструкцією чергової служби⁵⁴⁷, з іншими джерелами інформації (реєстраторами документування мовленнєвої інформації, шляховими листами, бортовими журналами службових транспортних засобів).

Начальники УОАЗОР, відділів (секторів) моніторингу ТВП, а в тих територіальних підрозділах поліції, де зазначені посади відсутні, – керівники ТВП організовують щоденний контроль за станом оперативного інформування чергової служби вищого рівня.

5.2.3 Ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події

Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затверджений наказом МВС України «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події» від 08 лютого 2019 р. № 100 регулює ведення в центральному органі управління поліцією, міжрегіональних територіальних органах поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділах, головних управліннях Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві, територіальних (відокремлених) підрозділах поліції (далі – органи (підрозділи) поліції) єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події (далі – заяви (повідомлення) з використанням інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – ІТС ІПНП)⁵⁴⁸.

Джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події, зокрема, є:

1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування,

⁵⁴⁷ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. Дата оновлення: 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#n14> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁴⁸ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100. Дата оновлення: 15.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n115> (дата звернення: 27.02.2023).

або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень);

2) самостійно виявлені слідчим (дознавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення;

3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні;

4) інше.

З метою інформування громадськості щодо порядку прийняття, реєстрації заяв (повідомлень) у приймальнях громадян або в іншому доступному для них місці органу (підрозділу) поліції розміщується пам'ятка щодо порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

5.2.3.1 Прийняття заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в органах (підрозділах) поліції

Прийняття заяв (повідомлень) незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника здійснює цілодобово, безперервно та невідкладно орган (підрозділ) поліції, до якого надійшла така інформація.

Заяви (повідомлення) можуть бути усні або письмові:

усні заяви (повідомлення) від осіб уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський, до повноважень якого це належить, вносить до протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію;

під час особистого звернення заявника до органу (підрозділу) поліції із письмовою заявою (повідомленням) уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції її (його) приймає і реєструє.

Особу, яка заявляє або повідомляє про кримінальне правопорушення, уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський попереджає про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, передбачену статтею 383 Кримінального кодексу України⁵⁴⁹.

⁵⁴⁹ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 440. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2739> (дата звернення: 27.02.2023).

Уповноважена службова особа на лицьовому боці письмових заяв (повідомлень), протоколів прийняття заяв про кримінальне правопорушення та іншу подію, рапортів поліцейських проставляє штамп реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

Якщо заява (повідомлення) надійшла до органу (підрозділу) поліції під час особистого звернення заявника одночасно з її (його) реєстрацією в ІТС ІППП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події (далі – журнал ЄО), уповноважена службова особа оформлює та видає заявникові талон-повідомлення ЄО про прийняття і реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення та іншу подію.

Корінці талонів-повідомлень зберігаються в уповноваженій службовій особі.

Заява (повідомлення), що надходить телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102», реєструється в ІТС ІППП з автоматичним присвоєнням порядкових номерів ЄО.

Поліцейський незалежно від місця свого перебування в разі виявлення або отримання інформації про кримінальне правопорушення та іншу подію чи звернення до нього громадян із заявою (повідомленням) невідкладно повідомляє про це за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» і зобов'язаний ужити заходів щодо запобігання правопорушенню, його припинення, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, та охорони місця події.

Поліцейський у разі самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно, але не пізніше 24 годин рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки.

За рішенням керівника органу (підрозділу) поліції або особи, яка виконує його обов'язки, відомості про виявлене кримінальне правопорушення уповноважена службова особа реєструє в ІТС ІППП (журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей унесення таких відомостей до ІТС ІППП) та невідкладно, але не пізніше 24 годин реєстрації передаються:

до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) або надання цих відомостей до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня та їх внесення до ЄРДР;

у міжрегіональних територіальних органах поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділах – до органів (підрозділів) поліції,

Керівник органу (підрозділу) поліції або особа, яка виконує його обов'язки, доручає уповноваженій службовій особі невідкладно зареєструвати рапорт працівника поліції в ІТС ІПНП (журналі ЄО) та не пізніше 24 годин з моменту реєстрації надіслати зазначені матеріали до органу досудового розслідування органу (підрозділу) поліції для внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Заяви (повідомлення), що надійшли до органу (підрозділу) поліції з використанням засобів поштового зв'язку, мережі Інтернет, електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України, служби діловодства реєструють та невідкладно передають керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки.

Керівник органу (підрозділу) поліції або особа, яка виконує його обов'язки, невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту реєстрації в службах діловодства заяв (повідомлень) приймає рішення щодо їх реєстрації в ІТС ІПНП (журналі ЄО) для подальшого розгляду відповідно до законодавства України.

Анонімні заяви чи повідомлення, що містять відомості про кримінальне правопорушення чи іншу подію, які надійшли до органу (підрозділу) поліції, реєструються в ІТС ІПНП (журналі ЄО), службах діловодства органу (підрозділу) поліції та за дорученням керівника органу (підрозділу) поліції або особи, яка виконує його обов'язки, передаються до структурного підрозділу органу (підрозділу) поліції за відповідним напрямом діяльності для вжиття необхідних заходів.

Поліцейський у разі встановлення в анонімних заявах чи повідомленнях відомостей, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки, який вживає заходів у порядку, зазначеному в абзаці другому пункту 11 розділу II Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом МВС України «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події» від 08 лютого 2019 р. № 100⁵⁵².

⁵⁵² Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100. Дата оновлення: 15.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n115> (дата звернення: 27.02.2023).

5.2.3.2 Реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в центральному органі управління поліцією, головних управліннях Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділах поліції

Заяви (повідомлення), що надійшли до чергових служб центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції телефоном чи під час особистого звернення громадян, уповноважені службові особи реєструють в ІТС ІППП (журналі ЄО) та невідкладно передають до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня, на території обслуговування яких сталася подія, із зазначенням в ІТС ІППП (журналі ЄО) номера реєстрації в ЄО відповідного органу (підрозділу) поліції.

Про зареєстровані в ІТС ІППП (журналі ЄО) центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції заяви (повідомлення) уповноважена службова особа невідкладно з моменту реєстрації інформує керівництво відповідного органу поліції.

За дорученням керівництва центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції уповноважена службова особа такі заяви і повідомлення та рапорти невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту реєстрації надсилає до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня за місцем учинення кримінального правопорушення та іншої події.

Письмові заяви (повідомлення), що надійшли до центрального органу управління поліцією, головного управління Національної поліції, у яких є відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації службою діловодства працівники підрозділів діловодства невідкладно доповідають керівникові відповідного органу, після чого за його резолюцією невідкладно, але не пізніше 24 годин із часу реєстрації заяви чи повідомлення надсилають до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня, а копії цих матеріалів – до відповідного структурного підрозділу органу поліції за напрямом діяльності.

Структурний підрозділ органу поліції, якому передано копії матеріалів для опрацювання, зобов'язаний поінформувати заявника про надсилання його заяви чи повідомлення до органу (підрозділу) поліції нижчого рівня, а також забезпечити контроль за їх реєстрацією в ІТС ІППП (журналі ЄО) відповідного органу (підрозділу) поліції.

Чергові служби центрального органу управління поліцією або головних управлінь Національної поліції також реєструють в ІТС ІППП (журналі ЄО) заяви та повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення, за якими прийнято рішення щодо внесення їх до ЄРДР

та здійснення досудового розслідування слідчими підрозділами, підрозділами дізнання або уповноваженою особою інших підрозділів цих органів.

Заяви і повідомлення про інші події, що надійшли до чергової служби центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів поліції, у яких немає відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, уповноважена службова особа після реєстрації в ІТС ІПНП (журналі ЄО) невідкладно, але не пізніше 24 годин передає керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян»⁵⁵³ або Кодексом України про адміністративні правопорушення⁵⁵⁴.

Керівник головного управління Національної поліції та його територіального (відокремленого) підрозділу поліції або особа, яка виконує його обов'язки, у разі встановлення в отриманій(ому) від уповноваженої службової особи заяві (повідомленні) відомостей, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно повертає її (його) до чергової служби для передавання до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Заяви або повідомлення про кримінальні правопорушення, що надійшли до чергової служби головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів поліції, уповноважена службова особа після їх реєстрації в ІТС ІПНП (журналі ЄО) невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту реєстрації передає до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до ЄРДР та інформує про це керівника головного управління Національної поліції чи його територіального (відокремленого) підрозділу поліції або особу, яка виконує його обов'язки.

Керівник органу досудового розслідування або органу дізнання центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів поліції невідкладно, але не пізніше 24 годин із часу передання слідчому або дізнавачу для внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення інформує чергову службу про номер кримінального провадження,

⁵⁵³ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁵⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

дату і час унесення відомостей до ЄРДР, попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України⁵⁵⁵, прізвища, імені, по батькові (за наявності) слідчого (слідчих) чи дізнавача (дізнавачів), а також інформує відповідний структурний підрозділ органу поліції за напрямом діяльності упродовж 24 годин (за винятком вихідних та святкових днів) з моменту внесення відомостей до ЄРДР про кримінальне правопорушення, особу, яка підозрюється в його вчиненні (у разі встановлення), рух кримінального провадження.

Інформацію, отриману від керівника органу досудового розслідування або органу дізнання, уповноважена службова особа вносить до ІТС ІПНП (журналу ЄО), а поліцейський структурного підрозділу органу поліції не пізніше 24 годин – до ІТС ІПНП.

5.2.3.3 Реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в міжрегіональних територіальних органах Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів

Заяви (повідомлення), що надійшли до міжрегіонального територіального органу поліції або його територіальних (відокремлених) підрозділів:

засобами поштового зв'язку, мережі Інтернет, електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України, служби діловодства реєструють та невідкладно доповідають керівникові або особі, яка виконує його обов'язки, після чого уповноважена службова особа реєструє в ІТС ІПНП (журналі ЄО);

телефонним зв'язком або під час особистого звернення громадян, уповноважена службова особа реєструє в ІТС ІПНП (журналі ЄО) та невідкладно інформує керівника або особу, яка виконує його обов'язки.

За дорученням керівника міжрегіонального територіального органу поліції чи територіального (відокремленого) підрозділу або особи, яка виконує його обов'язки, зареєстровані в ІТС ІПНП (журналі ЄО) заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення уповноважена службова особа невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту реєстрації надсилає до органів (підрозділів) поліції, на території обслуговування яких сталася така подія, для внесення цих відомостей до ЄРДР.

⁵⁵⁵ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 440. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2739> (дата звернення: 27.02.2023).

Копії надісланих матеріалів зберігаються у структурному підрозділі міжрегіонального територіального органу поліції або його територіального (відокремленого) підрозділу, до якого вони надійшли.

Надсилаючи заяви або повідомлення до органів (підрозділів) поліції, на території обслуговування яких сталася така подія, структурний підрозділ міжрегіонального територіального органу поліції або його територіального (відокремленого) підрозділу одночасно зобов'язаний поінформувати про це заявника.

Заяви і повідомлення, у яких відсутні відомості про кримінальні правопорушення, що надійшли до міжрегіонального територіального органу поліції або його територіальних (відокремлених) підрозділів, служба діловодства цього органу або його територіальних (відокремлених) підрозділів реєструє та невідкладно, але не пізніше 24 годин передає керівникові або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду відповідно до Закону України «Про звернення громадян»⁵⁵⁶ або Кодексу України про адміністративні правопорушення⁵⁵⁷.

5.2.3.4 Особливості реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в органах (підрозділах) поліції в журналі ЄО

У разі тимчасової відсутності технічних можливостей реєстрації в ІТС ІПНП заяв (повідомлень), що надходять до органів (підрозділів) поліції, їх реєструють у журналі ЄО.

Журнали ЄО веде уповноважена службова особа органів (підрозділів) поліції.

Відомості із журналу ЄО уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції переносить до ІТС ІПНП невідкладно в разі відновлення технічної можливості (в ІТС ІПНП зазначає номер, за яким заяву (повідомлення) зареєстровано в журналі ЄО).

Журнали ЄО зберігаються в приміщенні чергової служби або службовому кабінеті уповноваженої службової особи органу (підрозділу) поліції, де вони зареєстровані в службах діловодства. Виносити журнали ЄО з адміністративної будівлі органу (підрозділу) поліції заборонено.

⁵⁵⁶ Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁵⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Журнали ЄО мають бути пронумеровані, прошнуровані, скріплені печаткою та зареєстровані в службах діловодства органу (підрозділу) поліції.

Уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції закінчені журнали ЄО та корінці талонів-повідомлень формує в окрему номенклатурну справу й передає на зберігання до служби діловодства органу (підрозділу) поліції.

5.2.3.5 Контроль за дотриманням вимог Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події

Повноту і достовірність інформації, унесеної до ІТС ІПНП (журналу ЄО) на підставі заяв (повідомлень), забезпечує уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції, а відомостей про кримінальне правопорушення, особу, яка підозрюється в його вчиненні, рух кримінального провадження, унесених до ІТС ІПНП на підставі інформації, отриманої від керівника органу досудового розслідування або органу дізнання, – поліцейський структурного підрозділу органу поліції за відповідним напрямом діяльності, який уніс цю інформацію.

Контроль за своєчасною реєстрацією уповноваженою службовою особою в ІТС ІПНП (журналі ЄО) заяв (повідомлень) покладається на безпосереднього керівника органу (підрозділу) поліції, а за внесенням поліцейським структурного підрозділу органу за відповідним напрямом діяльності в ІТС ІПНП відомостей про кримінальне правопорушення, особу, яка підозрюється в його вчиненні, рух кримінального провадження – на безпосереднього керівника структурного підрозділу органу поліції, де працюють уповноважена службова особа, поліцейський.

Контроль за додержанням вимог цього Порядку в органі (підрозділі) поліції здійснює керівник органу (підрозділу) поліції або особа, яка виконує його обов'язки, шляхом:

перевірки щодня ведення ІТС ІПНП (журналу ЄО) щодо повноти внесеної інформації про заяви (повідомлення) та внесення інформації про кримінальне правопорушення, особу, яка підозрюється в його вчиненні, рух кримінального провадження;

заслуховування щокварталу на нарадах стану прийняття та реєстрації в органі (підрозділі) поліції заяв (повідомлень).

Контроль за додержанням вимог законодавства, а також положень цього Порядку в органах (підрозділах) поліції покладається на підрозділи головної інспекції, підрозділи інформаційно-аналітичної підтримки

центрального органу управління поліцією та апаратів головних управлінь Національної поліції, а в територіальних (відокремлених) підрозділах головних управлінь Національної поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України – на визначених службових осіб.

Перевірку стану ведення єдиного обліку, додержання законності під час прийняття, реєстрації та розгляду заяв (повідомлень) здійснюють працівники поліції за наявності припису.

Перевірку стану внесення інформації про кримінальні правопорушення, осіб, які їх учинили, рух кримінальних проваджень здійснюють працівники поліції за наявності відповідного наказу організаційно-розпорядчого характеру.

За виявленими в органах (підрозділах) поліції фактами порушення вимог нормативно-правових актів під час прийняття, реєстрації та розгляду заяв (повідомлень), внесення до ІТС ІПНП інформації про кримінальні правопорушення, осіб, які їх учинили, рух кримінальних проваджень проводяться службові розслідування відповідно до Порядку проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 листопада 2018 року № 893⁵⁵⁸.

Заяви і повідомлення, за якими прийнято рішення відповідно Закону України «Про звернення громадян»⁵⁵⁹ або Кодексу України про адміністративні правопорушення⁵⁶⁰, надаються для ознайомлення за письмовим зверненням органів прокуратури (посадових осіб) з додержанням вимог Закону України «Про захист персональних даних»⁵⁶¹, за письмовим дозволом керівника органу (підрозділу) поліції або особи, яка виконує його обов'язки, і лише в приміщеннях органів (підрозділів) поліції, де вони зберігаються.

Надання стороні кримінального провадження чи суду (слідчому судді) матеріалів, за якими органами (підрозділами) поліції прийнято рішення

⁵⁵⁸ Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України: наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n17> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁵⁹ Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁶⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁶¹ Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 р. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

відповідно Закону України «Про звернення громадян»⁵⁶² або Кодексу України про адміністративні правопорушення⁵⁶³, здійснюється згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України⁵⁶⁴.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та види звернень громадян.
2. Порядок розгляду звернень в органах та підрозділах Національної поліції України.
3. Організація проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України.
4. Оскарження дій, бездіяльності та рішень поліцейських.
5. Право громадян на звернення до органів (підрозділів) поліції.
6. Організація реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України.
7. Порядок оперативного інформування в центральному органі управління поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України, територіальних органах поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, їх територіальних (відокремлених) підрозділах.
8. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.
9. Реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події в органах (підрозділах) поліції.
10. Контроль за своєчасною реєстрацією заяв (повідомлень) в органах (підрозділах) поліції.

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

⁵⁶² Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁶³ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

⁵⁶⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2739>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
5. Про затвердження зразків та описів печатки і таблички (вивіски) міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади від 03 серпня 2011 р. № 857. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/857-2011-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 липня 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14>
7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23 травня 2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#n14>
8. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>
9. Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 р. № 578/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#n14>
10. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9>
11. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n115>
12. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : наказ МВС України від 15 листопада 2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>

13. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
14. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#n18>
15. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>
16. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
17. Про проведення експертизи цінності документів : постанова Кабінету Міністрів України від 08 серпня 2007 р. № 1004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2007-%D0%BF#Text>
18. Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України: наказ МВС України від 07 листопада 2018 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n17>

Словник основних термінів

Автоматизовані робочі місця користувачів – робочі місця поліцейських та інших працівників, обладнані комп'ютерною технікою, у тому числі планшетними пристроями, які підключені до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» і призначені для автоматизації службової діяльності, реалізації повноважень щодо обробки інформації відповідно до наданого рівня доступу в системі ІППП.

Група реагування патрульної поліції – наряд патрульної поліції у складі не менше двох поліцейських, які в зоні оперативного реагування виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, взаємодії з населенням, безпеки дорожнього руху, запобігання правопорушенням або подіям та їх припинення, оперативного реагування на них.

Диспетчер – старший інспектор з особливих доручень, старший інспектор, інспектор управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП, уповноважений на здійснення управління нарядами поліції, у тому числі за допомогою автоматизованого робочого місця системи ІППП, з метою оперативного реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події.

Єдиний облік – прийняття та реєстрація органами (підрозділами) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

Заява (клопотання) – звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та законодавством їхніх прав

та інтересів або повідомлення про порушення законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання – письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Зона оперативного реагування наряду поліції – територія обслуговування, яка закріплена в системі ІПНП за конкретними нарядами поліції. Зони визначаються керівництвом територіальних органів (підрозділів) поліції та затверджуються наказом.

Інформаційна довідка про правопорушення або подію – електронний або паперовий документ визначеної форми, адресований Голові Національної поліції України, начальникам ГУНП та/або ТВП, що містить опис правопорушення або події.

Наряд поліції – ГРПП, наряди патрульної поліції, поліції охорони, поліції особливого призначення, слідчо-оперативні групи, дільничні офіцери поліції, інші сформовані наряди (у тому числі спільні наряди поліцейських різних підрозділів) у складі, не менше двох поліцейських, які в зоні оперативного реагування виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, взаємодії з населенням, безпеки дорожнього руху, запобігання правопорушенням або подіям та їх припинення, оперативного реагування на них.

Оперативне інформування – єдина система збирання, опрацювання та подання до чергової служби вищого рівня інформації про правопорушення або подію з метою організації контролю за встановленням і затриманням осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також оперативного реагування на надзвичайні ситуації.

Оперативне реагування – скоординовані дії чергової служби, нарядів патрульної поліції, ГРПП та інших нарядів, спрямовані на організацію невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на вказане місце події з метою припинення правопорушення, встановлення особи та затримання ймовірного правопорушника, збереження слідів правопорушення, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції.

Орган (підрозділ) поліції – центральний орган управління поліції, міжрегіональні територіальні органи Національної поліції України, ГУНП, ТВП.

Підрозділ «102» – відділ служби «102» УОАЗОР, працівники якого за допомогою автоматизованого робочого місця працівника підрозділу «102» системи ІПНП у цілодобовому режимі здійснюють приймання екстрених викликів і реєстрацію повідомлень про правопорушення або події,

що надходять телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102», а також за допомогою інших видів зв'язку.

Повторні заяви і повідомлення – заяви або повідомлення від одного або різних заявників щодо одного і того ж правопорушення або події.

Посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень про правопорушення або події – працівники підрозділу «102», диспетчери, оперативні чергові, їх помічники, службові особи підрозділу, на який покладено обов'язок здійснення електронного моніторингу УОАЗОР.

Працівник підрозділу «102» – працівник відділу служби «102» УОАЗОР, діяльність якої спрямована на приймання екстрених викликів за скороченим номером «102» та електронних повідомлень заявників, у яких міститься інформація про правопорушення або події, а також їх реєстрацію за допомогою АРМ «оператор «102» в системі ІППІ.

Прийняття та реєстрація заяв (повідомлень) – отримання заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події та присвоєння їм порядкового номера уповноваженими службовими особами органів (підрозділів) поліції.

Пропозиція (зауваження) – звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Реєстрація правопорушення або події – фіксація інформації про правопорушення або подію в системі ІППІ та/або журналах з присвоєнням записам порядкових номерів.

Сектор реагування патрульної поліції – підрозділ патрульної поліції, який цілодобово забезпечує оперативне реагування на повідомлення про правопорушення або події, у межах компетенції здійснює їх розгляд, а також комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів.

Скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Слідчо-оперативна група – організаційна форма взаємодії слідчих (дознавачів), працівників оперативних та інших підрозділів поліції з метою виявлення, фіксації, вилучення слідів кримінального

правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, встановлення осіб, які його вчинили, з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Уповноважена службова особа – працівник чергової служби, у разі відсутності в структурі органу (підрозділу) поліції відповідної чергової служби – інший визначений керівництвом органу (підрозділу) поліції працівник, якого уповноважено на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

5.3 Забезпечення публічної безпеки і порядку

5.3.1 Суб'єкти забезпечення публічної безпеки і порядку

Відповідно до законодавства Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Статтею 2 Закону України «Про Національну поліцію» одним із завдань у наданні поліцейських послуг у сфері є: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави⁵⁶⁵.

Окрім того, до заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку під час дії воєнного стану можуть бути залучені здобувачі освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, які мають спеціальне звання поліції⁵⁶⁶.

Закон України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» також у число завдань відносить виявлення причин, передумов і обставин кримінальних та інших правопорушень, вчинених у військових частинах та на військових об'єктах; запобігання вчиненню і припинення кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України; участь в охороні військових об'єктів та забезпеченні

⁵⁶⁵ Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення від 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁶⁶ Про додаткові заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку під час дії воєнного стану : Розпорядження КМУ від 02 грудня 2022 р. № 1078-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-dodatkovy-zakhody-iz-zabezpechennia-publichnoi-bezpeky-i-poriadku-pid-chas-dii-voiennoho-stanu-1078-021222>(дата звернення: 25.02.2023)

громадського порядку і військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;

забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів; участь у гарнізонних заходах тощо⁵⁶⁷.

Забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України полягає в тому, що вони:

1) з урахуванням методів та засобів забезпечення публічної безпеки і порядку визначають підстави та порядок їх застосування (*наприклад*, оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та ін.);

2) визначають процес забезпечення публічної безпеки та порядку встановлюючи першочерговість та порядок застосування окремих поліцейських заходів (*наприклад*, затримання транспортного засобу, вилучення водійських посвідчень, тощо);

3) здійснюють охоронну діяльність визначаючи порядок особливостей щодо спеціальних об'єктів (*наприклад*, охорона майна державної, особливої та комунальної власності);

4) здійснюють діяльність у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку у визначених законодавством конкретних формах.

Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, чітко передбачені діючим законодавством.

Аналізуючи структуру Національної поліції, яка визначена Законом України «Про Національну поліцію»⁵⁶⁸ (ст.13), а також їх основні завдання то забезпечення публічної безпеки та порядку покладається на структурні підрозділи, а саме: поліцію охорони та патрульну поліцію.

Відповідно до Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ⁵⁶⁹, завданнями патрульної служби є: забезпечення публічного порядку і громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій.

⁵⁶⁷ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України. Дата 01.04.2022 р. URL: https://protocol.ua/ua/pro_viyskovu_slugbu_pravoporyadku_u_zbroynih_silah_ukraini_stattu (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁶⁸ Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення від 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁶⁹ Про затвердження Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ» від 2 липня 2015 р. : наказ МВС України № 796. URL: onsultant.parus.ua/?doc=09NK68F509&abz=H8ZZL(дата звернення: 25.02.2023)

Основними завданнями Департаменту патрульної поліції є реалізація в межах компетенції державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави⁵⁷⁰

На поліцію охорони покладаються завдання: з організації охорони рухомого і нерухомого майна (об'єктів) суб'єктів господарювання різних форм власності, вантажів, що перевозяться, об'єктів права державної власності, визначених законодавством України, надання послуг з інкасації, забезпечення пропускнуго та внутрішньооб'єктового режимів на об'єктах охорони, оперативного реагування на повідомлення про спрацювання технічних засобів охорони на об'єктах, підключених до пунктів централізованого спостереження поліції охорони, чи інші повідомлення про правопорушення, особистої та майнової безпеки фізичних осіб, публічної безпеки і порядку (громадського порядку і громадської безпеки) в межах постів і маршрутів охорони, беруть участь у здійсненні державної охорони, профілактичних заходів, спеціальних операцій (оперативних планів), запобігають, виявляють і припиняють правопорушення в місцях несення служби⁵⁷¹.

На дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням покладено завдання проводити відкриті зустрічі та гласні виступи щодо стану дотримання законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результатів своєї діяльності на відповідній поліцейській дільниці⁵⁷².

Окрім, Національної поліції України участь в охороні громадського порядку можуть приймати і громадяни України. Так, відповідно першої статті Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»⁵⁷³ громадяни України мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяти органам місцевого самоврядування,

⁵⁷⁰ Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції : наказ Національної поліції України від 06.11.2015 р.№73. URL <http://tranzit.ltd.ua/nakaz> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁷¹ Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577.Дата оновлення 08.01.2019. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401__480230 (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁷² Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁷³ Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України. Редакція від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних і кримінальних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин. Вони можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння Національній поліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо.

Окрім того в Україні створено функціональну підсистему забезпечення охорони публічного (громадського) порядку і організації безпеки дорожнього руху єдиної державної системи цивільного захисту, до якої входять завчасно визначені сили і засоби, Національна поліція України, Національна гвардія України, органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, суб'єкти господарювання, що належать до сфери їх управління та виконують завдання цивільного захисту⁵⁷⁴.

Таким чином, коло суб'єктів, що здійснюють забезпечення публічної безпеки і порядку є досить широким.

Законом України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» визначено, *громадську безпеку*, як стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, від джерел небезпеки природного або штучного характеру під час підготовки та проведення футбольних матчів, за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння шкоди такими джерелами небезпеки; а, *громадський порядок*, як сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм⁵⁷⁵ та Законом України «Про національну безпеку», *громадська безпека і порядок* – захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина,

⁵⁷⁴ Про затвердження Положення про функціональну підсистему забезпечення охорони публічного (громадського) порядку і організації безпеки дорожнього руху єдиної державної системи цивільного захисту : наказ МВС від 04.10.2019 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1199-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁷⁵ Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів : Закон України. Редакція від 09.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз⁵⁷⁶

В проекті Закону України від 19.11.2018 № 9300, прийнятий на розгляд Верховною радою України, мова йде про публічний порядок, як урегульовану правовими та іншими соціальними нормами систему суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, повагу до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. А також, надано перелік публічних місць, до яких віднесено: територія міст, селищ, населених пунктів, об'єкти для спільного користування: державні установи, комерційні заклади, офіси, а також узбіччя доріг, підземні переходи, зупинки тощо; спортивні споруди (спортивні стадіони, легкоатлетичні манежі, тренувальні майданчики тощо); культурні об'єкти (театри, палаци відпочинку, кінотеатри, будинки дитячої та юнацької творчості тощо); місця відпочинку (парки, сквери, національні заповідники, ботанічні сади, алеї, дитячі майданчики тощо); частина (частини) будь-якої будівлі, споруди доступні або відкриті для населення вільно, чи за запрошенням або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, балкони житлових будинків, неогороджена прибудинкова територія тощо⁵⁷⁷

У Кодексі України про адміністративні правопорушення⁵⁷⁸ в главі 14 визначено види правопорушень, що віднесено до громадського порядку і безпеки.

5.3.2 Нормативно-правове забезпечення публічної безпеки і порядку

Забезпечення охорони публічної безпеки і порядку здійснюється на підставі

Законів України: Конституції України, «Про Національну поліцію», «Про національну безпеку України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», «Про правовий режим надзвичайного стану»,

⁵⁷⁶ Про національну безпеку України : Закон України. Редакція від 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁷⁷ Проект Закону України від 19.11.2018 № 9300. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH76C00A?ap=3/> (дата звернення: 25.02.2023)

⁵⁷⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення. Редакція від 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

«Про звернення громадян», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про Національну гвардію України», «Про захист персональних даних», **постанов Кабінету Міністрів України**: від 28 жовтня 2015 року № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України від 20 грудня 2000 року № 1872 «Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування» від 10 жовтня 2001 року № 1306 «Про Правила дорожнього руху» від 20 січня 2023 року № 57 «Про внесення змін до Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду»

Наказів МВС України:

від 10 грудня 2016 р. № 1560 «Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності»;

від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад»;

від 18.05.2022 № 301 «Про внесення змін до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 2017 року № 650»;

від 2 липня 2015 р. № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ»;

від 6 листопада 2015 р. № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції»;

від 09.11.2015 № 1452/735 «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» від 9 листопада 2015 р. № 1452/735;

Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України.

5.3.3 Види правопорушень у сфері публічної безпеки і порядку

У главі 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку.

До адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і безпеку, віднесені: дрібне хуліганство (ст. 173); поширювання неправдивих чуток (ст. 173¹); вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (ст. 173²); виготовлення та пропаганда георгіївської (гвардійської) стрічки (ст. 173³); булінг (цькування) учасника освітнього процесу (ст. 173⁴); мобінг (цькування) працівника (ст. 173⁵); Стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку (ст. 174); куріння тютюнових виробів у заборонених місцях (ст. 175¹); здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки (ст. 175²) та ін.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку.
2. Які завдання покладено на Національну поліцію України.
3. Дайте визначення поняття публічної безпеки.
4. Дайте визначення публічного порядку.
5. Що відноситься до публічних місць
6. Назвіть нормативно-правове забезпечення публічної безпеки і порядку.
7. Назвіть види правопорушень у сфері публічної безпеки і порядку
8. Як може здійснюватися взаємодія між суб'єктами забезпечення публічної безпеки і порядку
9. Які підрозділи Національної поліції здійснюють забезпечення публічної безпеки і порядку.
10. Хто має право на складання протоколів за адміністративне порушення публічної безпеки і порядку.

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Редакція від 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

2. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України. Документ 264/94-ВР. Редакція від 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
3. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України. Документ 3099-ІІІ. Редакція від 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
4. Про додаткові заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку під час дії воєнного стану : Розпорядження КМУ від 02 грудня 2022 р. №1078-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-dodatkovy-zakhody-iz-zabezpechennia-publichnoi-bezpeky-i-poriadku-pid-chas-dii-voiennoho-stanu-1078-021222> (дата звернення: 25.02.2023)
5. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text/> (дата звернення: 25.02.2023)
6. Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції : наказ Національної поліції України від 06.11.2015 р. № 73. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/> (дата звернення: 25.02.2023)
7. Про затвердження Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ» від 2 липня 2015 р. : наказ МВС України № 796. URL: onsultant.parus.ua/?doc=09NK68F509&abz=H8ZZL (дата звернення: 25.02.2023)
8. Про затвердження Положення про функціональну підсистему забезпечення охорони публічного (громадського) порядку і організації безпеки дорожнього руху єдиної державної системи цивільного захисту : наказ МВС від 04.10.2019 р. № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1199-19#Text/> (дата звернення: 25.02.2023)
9. Про захист персональних даних : Закон України. Документ 2297-VI. Редакція від 27.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
10. Про національну безпеку України : Закон України. Редакція від 15.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
11. Про Національну гвардію України : Закон України. Документ 876-VII. Редакція від 05.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
12. Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення від 06.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.02.2023)

13. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України. Документ 2135-XII. Редакція від 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
14. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 577. Дата оновлення 08.01.2019. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401__480230/ (дата звернення: 25.02.2023)
15. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів : Закон України. Редакція від 09.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text/> (дата звернення: 25.02.2023)
16. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України. Документ 1550-III. Редакція від 16.06.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 25.02.2023)
17. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України. Редакція від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text/> (дата звернення: 25.02.2023)
18. Проект Закону України від 19.11.2018 № 9300. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH76C00A?an=3/> (дата звернення: 25.02.2023).

5.4 Забезпечення безпеки дорожнього руху

Сутність забезпечення безпеки дорожнього руху слід визначити як законодавчо регламентовану сукупність суспільних відносин, які виникають, розвиваються, видозмінюються в зв'язку із переміщенням автомобільними дорогами людей і вантажів. Правові та соціальні основи дорожнього руху з метою захисту життя та здоров'я громадян, створення безпечних і комфортних умов для учасників руху та охорони навколишнього природного середовища визначені в Законі України «Про дорожній рух». Державне управління у сфері дорожнього руху та його безпеки здійснюється Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженими на це центральними органами виконавчої влади, органами виконавчої влади в Автономній Республіці Крим, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

5.4.1 До компетенції Кабінету Міністрів України у сфері дорожнього руху належить:

підготовка проектів законів, нормативно-правових актів з питань дорожнього руху та його безпеки, а також відповідальності за їх порушення на території України;

розробка і затвердження державних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки на автомобільних дорогах, вулицях і залізничних переїздах, вимог екологічної безпеки, а також програм координації використання всіх видів транспорту загального користування (автомобільний, залізничний, повітряний, водний);

фінансування, керівництво і контроль за виконанням державних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки;

координація діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, об'єднань та місцевого самоврядування у сфері дорожнього руху, а також вимог екологічної безпеки;

контроль за виконанням законодавства про дорожній рух;

визначення єдиного порядку організації дорожнього руху та його безпеки;

встановлення єдиних вимог щодо проектування, будівництва, реконструкції, ремонту, утримання та охорони автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, затвердження програм їх будівництва;

встановлення єдиних вимог щодо конструкції та технічного стану транспортних засобів, що експлуатуються в Україні;

визначення порядку видачі сертифікатів на здійснення діяльності, пов'язаної з виготовленням, ремонтом і експлуатацією транспортних засобів, перевезеннями вантажів і пасажирів, підготовкою водіїв, будівництвом, реконструкцією, ремонтом і утриманням автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, іншими видами діяльності, що впливають на безпеку руху;

визначення порядку здійснення державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку транспортних засобів, проведення їх обов'язкового технічного контролю та визначення обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, визначення переліку обладнання, необхідного для одержання суб'єктами господарювання права на здійснення обов'язкового технічного контролю транспортних засобів, призначених для експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування та зареєстрованих територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України (далі – суб'єкти проведення обов'язкового технічного контролю), а також переліку документів, що подаються для одержання такого права та інші повноваження, визначені цим Законом;

визначення порядку оформлення і видачі погоджень та дозволів, надання інших послуг, пов'язаних із забезпеченням безпеки дорожнього руху, а також визначення розміру плати за оформлення і видачу таких погоджень та дозволів, надання відповідних послуг;

встановлення правил приймання іспитів із знань Правил дорожнього руху і навичок керування транспортними засобами;

встановлення єдиних вимог і затвердження типових навчальних програм для учасників дорожнього руху, формування належної дорожньої культури та організація навчання різних груп населення правил дорожнього руху;

визначення порядку функціонування системи фіксації правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі;

затвердження методики визначення економічних втрат у зв'язку із загибеллю або пораненням (травмуванням) людей внаслідок дорожньо-транспортних пригод.

визначення порядку виготовлення та обліку номерних знаків для транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, та номерних знаків для разових поїздок;

Джерелами фінансування системи фіксації правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, виділені в порядку та обсягах, передбачених законодавством, кошти приватних інвесторів, у тому числі залучені за моделлю державно-приватного партнерства, залучені кошти, включаючи кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

До компетенції органів влади Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад, обласних, Київської та Севастопольської державних адміністрацій у сфері дорожнього руху належить:

прийняття нормативно-правових актів з питань дорожнього руху та його безпеки, за винятком тих, що належать до компетенції Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України;

затвердження регіональних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки;

державний нагляд та контроль за дотриманням законодавства про дорожній рух та його безпеку, за діяльністю підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та господарювання щодо планування та виконання заходів з безпеки дорожнього руху, вимог екологічної безпеки;

формування фондів для фінансування державних програм і окремих заходів, спрямованих на розвиток дорожнього руху та його безпеки;

забезпечення розвитку мережі місцевих автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, їх утримання та охорони;

керівництво діяльністю по організації дорожнього руху;

організація навчання населення Правил дорожнього руху, проведення виховних заходів серед різних соціально-вікових груп населення щодо його безпеки;

організація підготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів і розвиток мережі відповідних навчальних закладів;

організація та здійснення заходів для своєчасного забезпечення потерпілих внаслідок дорожньо-транспортних пригод екстреною медичною допомогою безпосередньо на місці події та їх транспортування для надання подальшої медичної допомоги до відповідних закладів охорони здоров'я;

створення умов для виконання бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги встановленого Кабінетом Міністрів України нормативу прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги до пацієнта;

організація та фінансування заходів, пов'язаних із профілактикою дитячого дорожньо-транспортного травматизму;

керівництво роботою по пропаганді безпеки дорожнього руху, вимог екологічної безпеки;

контроль за справлянням державних і місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів у сфері дорожнього руху;

організація забезпечення індивідуальних власників транспортних засобів платними стоянками та колективними гаражами;

вирішення інших питань дорожнього руху.

5.4.2 До компетенції міських рад та їх виконавчих органів, районних рад та районних державних адміністрацій у сфері дорожнього руху належить:

виконання вимог законодавства та рішень органів виконавчої влади про дорожній рух і його безпеку;

розробка, затвердження та реалізація міських і районних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки;

формування міських і районних фондів, у тому числі позабюджетних, для фінансування програм і окремих заходів, спрямованих на розвиток дорожнього руху та його безпеки;

контроль за організацією навчання різних соціально-вікових груп населення Правил дорожнього руху, планування заходів, пов'язаних із профілактикою його безпеки, та контроль за їх виконанням;

контроль за підготовкою і підвищенням кваліфікації водіїв, технічним обслуговуванням і ремонтом транспортних засобів, забезпеченням розвитку сфери цих послуг;

організація дорожнього руху на території міста і району згідно з відповідними генеральними планами, проектами детального планування та забудови населених пунктів, автоматизованих систем керування дорожнім рухом, комплексних транспортних схем і схем організації дорожнього руху та з екологічно безпечними умовами;

здійснення та фінансування заходів, пов'язаних із профілактикою дитячого дорожньо-транспортного травматизму;

проведення роботи по пропаганді безпеки дорожнього руху;

організація будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів;

встановлення порядку і здійснення заходів щодо забезпечення охорони транспортних засобів на платних стоянках та в колективних гаражах;

прийняття рішень про розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування транспортних засобів та стоянок таксі на вулицях і дорогах населених пунктів, здійснення контролю за дотриманням визначених правилами паркування транспортних засобів вимог щодо розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування;

керівництво та контроль за діяльністю підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та господарювання за виконанням вимог законодавства, рішень органів державної виконавчої влади про дорожній рух і його безпеку;

контроль за виявленням дорожньо-транспортних пригод та впровадженням заходів у місцях їх концентрації, на аварійно-небезпечних ділянках вулиць, доріг та залізничних переїздах;

організація системи заходів щодо медичного забезпечення безпеки дорожнього руху та контроль за їх реалізацією;

накладання у межах своєї компетенції адміністративних стягнень за порушення законодавства у сфері дорожнього руху та його безпеки;

керівництво роботою по справлянню податків, зборів та інших обов'язкових платежів у сфері дорожнього руху.

5.4.3 До компетенції міських рад та їх виконавчих органів у сфері дорожнього руху також належить:

затвердження вимог до облаштування майданчиків для паркування транспортних засобів з урахуванням норм, нормативів, стандартів у сфері

благоустрою населених пунктів, державних будівельних норм, технічних умов, Правил дорожнього руху та інших нормативних документів;

впровадження в межах відповідного населеного пункту автоматизованої системи контролю оплати вартості послуг з паркування, затвердження технічних вимог та завдання до цієї системи;

уповноваження інспекторів з паркування здійснювати у випадках, визначених законом, розгляд справ про адміністративні правопорушення та проводити тимчасове затримання транспортних засобів;

визначення шляхів стимулювання користування електробусами, електричними колісними транспортними засобами та іншими екологічними видами транспорту.

5.4.4 До компетенції сільських, селищних рад, їх виконавчих органів у сфері дорожнього руху належить:

забезпечення виконання вимог законодавства та рішень центральних органів виконавчої влади з питань дорожнього руху і його безпеки;

розробка, затвердження та виконання місцевих програм безпеки дорожнього руху;

створення позабюджетних фондів для додаткового фінансування заходів щодо безпеки дорожнього руху;

організація та контроль за діяльністю підприємств з питань дорожнього руху і його безпеки;

сприяння створенню на території відповідного населеного пункту підприємств і організацій для надання платних послуг, пов'язаних з підготовкою та підвищенням кваліфікації водіїв, технічним обслуговуванням і ремонтом транспортних засобів;

сприяння діяльності по утриманню у безпечному для дорожнього руху стані автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів та їх облаштуванню об'єктами сервісу;

прийняття рішень про розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування транспортних засобів та стоянок таксі на вулицях і дорогах населених пунктів, здійснення контролю за дотриманням визначених правилами паркування транспортних засобів вимог щодо розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування;

затвердження вимог до облаштування майданчиків для паркування транспортних засобів з урахуванням норм, нормативів, стандартів у сфері благоустрою населених пунктів, державних будівельних норм, технічних умов, Правил дорожнього руху та інших нормативних документів;

впровадження в межах відповідного населеного пункту автоматизованої системи контролю оплати вартості послуг з паркування, затвердження технічних вимог та завдання до цієї системи;

уповноваження інспекторів з паркування здійснювати у випадках, визначених законом, розгляд справ про адміністративні правопорушення та проводити тимчасове затримання транспортних засобів;

визначення шляхів стимулювання користування електричними колісними транспортними засобами та іншими екологічними видами транспорту;

сприяння організації та здійсненню медичної допомоги потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах та інших заходів щодо медичного забезпечення безпеки дорожнього руху;

проведення серед різних соціально-вікових груп населення профілактичних заходів щодо безпеки дорожнього руху;

навчання населення Правил дорожнього руху;

здійснення заходів щодо профілактики дитячого дорожньо-транспортного травматизму.

5.4.5 До компетенції власників автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів або уповноважених ними органів у сфері дорожнього руху належить:

розробка програм та здійснення заходів щодо розвитку, удосконалення, ремонту та утримання у безпечному для дорожнього руху стані доріг, вулиць та залізничних переїздів, зон відчуження;

визначення структур управління, проектування, будівництва та утримання доріг, вулиць та залізничних переїздів;

участь у розробці положень про спеціальні структури управління дорожнім рухом;

компенсація витрат власникам транспортних засобів, якщо дорожньо-транспортні пригоди сталися з причин незадовільного експлуатаційного утримання автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, за рішеннями судових органів;

забезпечення безпечних, економічних та комфортних умов дорожнього руху;

організація і здійснення заходів, спрямованих на захист навколишнього природного середовища;

забезпечення учасників дорожнього руху інформацією з питань стану аварійності та дорожнього покриття, гідрометеорологічних та інших умов;

вирішення питань експлуатації автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів у надзвичайних ситуаціях;

передача права на експлуатаційне утримання доріг, вулиць та залізничних переїздів іншим юридичним особам;

визначення нормативів та виділення необхідних коштів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів;

передача права на будівництво комунальних та інших споруд, прокладання комунікацій, на захисні роботи і споруди, сервісні споруди та обладнання відповідно до чинного законодавства;

проведення робіт по створенню і утриманню придорожніх зелених насаджень та інше;

термінове усунення пошкоджень на автомобільних дорогах, вулицях та залізничних переїздах;

влаштування місць для зупинок транспортних засобів, стоянок і відпочинку учасників дорожнього руху та створення інших об'єктів дорожнього сервісу;

розробка та облаштування автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів системами термінового зв'язку для виклику Національної поліції, екстреної медичної допомоги та технічної допомоги;

обладнання доріг, вулиць та залізничних переїздів технічними засобами регулювання дорожнього руху та їх утримання;

проведення лінійного аналізу аварійності на підвідомчих автомобільних дорогах, вулицях та залізничних переїздах;

виявлення аварійно-небезпечних ділянок та місць концентрації дорожньо-транспортних пригод у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства;

впровадження на аварійно-небезпечних ділянках та місцях концентрації дорожньо-транспортних пригод заходів щодо удосконалення організації дорожнього руху;

забезпечення роботи спеціалізованих служб по здійсненню заходів щодо організації дорожнього руху;

своєчасне виявлення перешкод дорожньому руху та їх усунення, а у разі неможливості – невідкладне позначення дорожніми знаками, огорожувальними і направляючими засобами;

організація виконання встановлених вимог щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

вирішення інших питань дорожнього руху згідно з чинним законодавством.

5.4.6 До компетенції власників транспортних засобів належить:

здійснення заходів щодо розвитку, експлуатації та утримання у справному технічному стані транспортних засобів;

розвиток мережі навчальних закладів по підготовці та підвищенню кваліфікації водіїв транспортних засобів;

організація та здійснення заходів щодо медичного забезпечення безпеки дорожнього руху;

організація та здійснення заходів щодо захисту навколишнього природного середовища від шкідливого впливу транспорту;

організація та фінансування заходів, пов'язаних із профілактикою дорожньо-транспортного травматизму;

вирішення питань експлуатації транспорту у надзвичайних ситуаціях;

створення за наявності більше п'ятнадцяти одиниць транспортних засобів, що дислокуються в одному населеному пункті, автотранспортного підприємства з відокремленою територією та комплексом відповідних умов, із введенням посад фахівців з безпеки дорожнього руху, відповідальних за зберігання, технічне обслуговування та експлуатацію транспортних засобів;

5.4.7 Участь міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та об'єднань у забезпеченні безпеки дорожнього руху

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та об'єднання у межах своєї компетенції забезпечують безпеку дорожнього руху, несуть відповідальність за виконання державних і галузевих програм у сфері дорожнього руху, видають нормативно-правові акти про дорожній рух, що не суперечать законодавству про дорожній рух, сприяють підприємствам, установам та організаціям, що входять до їх складу, у здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення безпеки дорожнього руху.

У міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади та об'єднаннях, підприємствах та організаціях, що мають транспортні засоби, при чисельності зайнятих експлуатацією транспортних засобів понад 50 чоловік, вводиться посада фахівця з безпеки дорожнього руху, а понад 500 чоловік – створюється служба безпеки дорожнього руху. Положення про цю службу затверджує Кабінет Міністрів України.

5.4.8 Участь підприємств, установ, організацій у забезпеченні безпеки дорожнього руху, обов'язки посадових осіб у цій сфері

1. Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та господарювання розробляють і здійснюють заходи для забезпечення безпеки дорожнього руху, проводять у трудових колективах профілактичну роботу по дотриманню вимог законодавства про дорожній рух, за згодою з первинними профспілковими організаціями включають до колективних договорів вимоги щодо форм впливу на членів трудового колективу у разі порушення ними обов'язків учасників дорожнього руху, встановлених чинним законодавством про дорожній рух.

2. Посадові особи, які відповідають за експлуатацію і технічний стан транспортних засобів, зобов'язані:

забезпечувати добір, підвищення кваліфікації та професійного рівня водіїв, здійснювати контроль за станом їх здоров'я і дотриманням режиму праці та відпочинку;

забезпечувати належний технічний стан транспортних засобів та дотримання екологічних вимог їх експлуатації;

не допускати до керування транспортними засобами осіб, які не мають права на керування транспортним засобом відповідної категорії, не пройшли у встановлений строк медичного огляду, перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції;

не випускати на лінію транспортні засоби, технічний стан яких не відповідає нормативам з безпеки дорожнього руху та вимогам правил дорожнього руху, а також якщо вони не зареєстровані у встановленому порядку, переобладнані з порушенням вимог законодавства або не пройшли обов'язкового технічного контролю.

1. Посадові особи, які відповідають за будівництво, реконструкцію, ремонт, експлуатацію та облаштування автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів, інших споруд, зобов'язані:

забезпечувати утримання їх у стані, що відповідає встановленим вимогам щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

при виникненні умов, що створюють загрозу безпеці дорожнього руху, здійснювати заходи для своєчасної заборони або обмеження руху, а також відновлення безпечних умов для руху;

впроваджувати у повному обсязі заходи щодо безпеки дорожнього руху при здійсненні будівництва, реконструкції та ремонту доріг, вулиць та залізничних переїздів;

позначати місця виконання робіт, місця, де залишено на дорозі, вулиці, залізничному переїзді машини і механізми, будівельні матеріали тощо, відповідними дорожніми знаками, огорожувальними і направляючими засобами, а в темний час доби і при тумані – сигнальними вогнями, передбаченими діючими нормами;

по закінченні робіт на дорозі, вулиці, залізничному переїзді негайно привести їх у стан, що забезпечує безперешкодний і безпечний рух транспортних засобів і пішоходів, та впорядкувати зони відчуження;

у разі забруднення проїзної частини доріг, вулиць, залізничних переїздів невідкладно здійснювати заходи для їх очищення і своєчасного попередження учасників дорожнього руху про загрозу безпеці руху, що виникла;

обладнувати їх технічними засобами регулювання дорожнього руху;

виявляти аварійно-небезпечні ділянки та місця концентрації дорожньо-транспортних пригод та забезпечувати здійснення у таких місцях відповідних заходів щодо удосконалення умов та організації дорожнього руху для забезпечення його безпеки;

своєчасно виявляти перешкоди дорожньому руху та забезпечувати їх усунення, а у разі неможливості – невідкладно позначати дорожніми знаками, огорожувальними і направляючими засобами;

щомісяця проводити лінійний аналіз аварійності.

4. Особи, які відповідають за експлуатацію під'їзних і ґрунтових доріг, а також власники транспортних засобів зобов'язані виключати можливість вносу транспортними засобами землі, каміння або інших матеріалів на автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди.

Участь об'єднань громадян і громадян у здійсненні заходів щодо безпеки дорожнього руху

Об'єднання громадян і громадяни мають сприяти державним органам у здійсненні заходів щодо безпеки дорожнього руху.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та об'єднання зобов'язані враховувати пропозиції об'єднань громадян і громадян з питань безпеки дорожнього руху.

Держава забезпечує проведення пільгової податкової політики щодо об'єднань громадян, головною метою яких є проведення заходів з безпеки дорожнього руху.

5.4.9 Учасники дорожнього руху

Учасниками дорожнього руху є особи, які використовують автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди або інші місця, призначені для пересування людей та перевезення вантажів за допомогою транспортних засобів.

До учасників дорожнього руху належать водії та пасажирів транспортних засобів, пішоходи, особи, які рухаються в кріслах колісних, велосипедисти, погоничі тварин.

Учасники дорожнього руху мають право на:

безпечні умови дорожнього руху, на відшкодування збитків, завданих внаслідок невідповідності стану автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів вимогам безпеки руху;

вивчення норм і правил дорожнього руху;

своєчасне забезпечення екстреною медичною допомогою;

отримання від гідрометеорологічних, дорожніх, комунальних та інших організацій, а також відповідних підрозділів Національної поліції, військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України інформації про умови дорожнього руху.

Учасник дорожнього руху може оскаржити дію працівника відповідних підрозділів Національної поліції, військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у разі порушення з його боку чинного законодавства.

Учасники дорожнього руху зобов'язані:

знати і неухильно дотримувати вимог цього Закону, Правил дорожнього руху та інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху;

створювати безпечні умови для дорожнього руху, не завдавати своїми діями або бездіяльністю шкоди підприємствам, установам, організаціям і громадянам;

виконувати розпорядження органів державного нагляду та контролю щодо дотримання законодавства про дорожній рух;

не створювати перешкод для проїзду спеціалізованого санітарного транспорту бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, який рухається з включеними пробісковим маячком та спеціальним звуковим сигналом;

у випадках, визначених Законом України «Про екстрену медичну допомогу», надавати необхідну домедичну допомогу та вживати всіх можливих заходів для забезпечення надання екстреної медичної допомоги, у тому числі потерпілим внаслідок дорожньо-транспортних пригод.

Поліцейські, працівники військової інспекції безпеки дорожнього руху, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, дорожньо-експлуатаційних служб та бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги при виконанні службових обов'язків можуть відступати від окремих вимог Правил дорожнього руху лише у випадках і при виконанні умов, викладених у них.

5.4.10 Основні положення щодо допуску до керування транспортними засобами

Кожний громадянин, який досяг визначеного цим Законом віку, не має медичних протипоказань та пройшов повний курс навчання за відповідними програмами, може в установленому порядку отримати право на керування транспортними засобами відповідної категорії.

Право на керування транспортними засобами відповідної категорії може бути надано:

мототранспортними засобами і мотоколясками (категорії A1, A) – особам, які досягли 16-річного віку;

автомобілями, колісними тракторами, самохідними машинами, сільськогосподарською технікою, іншими механізмами, які експлуатуються на вулично-дорожній мережі, всіх типів (категорії B1, B, C1, C, T), за винятком автобусів, трамваїв і тролейбусів, – особам, які досягли 18-річного віку;

автомобілями з причепами або напівпричепами (категорії BE, C1E, CE), а також призначеними для перевезення великогабаритних, великогабаритних і небезпечних вантажів, – особам, які досягли 19-річного віку;

автобусами, трамваями і тролейбусами (категорії D1, D, D1E, DE, T) – особам, які досягли 21-річного віку.

Перелік медичних протипоказань (захворювань і вад), за наявності яких особа не може бути допущена до керування відповідними транспортними засобами, визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я.

Особа, яка бажає отримати право на керування транспортними засобами відповідної категорії чи типу, зобов'язана пройти медичний огляд, підготовку або перепідготовку відповідно до типової навчальної програми, успішно скласти теоретичний і практичний іспити. Порядок підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів визначається Кабінетом Міністрів України.

Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів здійснюються в акредитованих закладах незалежно від форми власності та підпорядкування, які за результатами атестації отримали відповідний атестат. Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації водіїв здійснюються спеціалістами, які відповідають визначеним кваліфікаційним вимогам центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. Перелік вимог до закладів, кваліфікаційні вимоги до спеціалістів, які здійснюють таку підготовку, визначаються спільним актом

Міністерства внутрішніх справ України, центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах освіти і науки, транспорту та охорони праці.

Міністерство внутрішніх справ України створює та веде реєстр закладів, які здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, та здійснює державний контроль за додержанням ними вимог законодавства у цій сфері. Основною формою державного контролю у сфері безпеки дорожнього руху за діяльністю закладів незалежно від форми власності і підпорядкування є державна акредитація закладу та атестація його викладачів, яка проводиться не рідше одного разу на п'ять років у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, створює та веде реєстр закладів, які здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації трактористів-машиністів та здійснює державний контроль за додержанням ними вимог законодавства у цій сфері.

Теоретичний і практичний іспити для отримання права на керування транспортними засобами відповідної категорії складаються в територіальних органах Міністерства внутрішніх справ України, та в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі.

Право на керування транспортними засобами відповідної категорії підтверджується посвідченням водія транспортного засобу з установленим терміном дії. На території України відповідно до Конвенції про дорожній рух діють національні та міжнародні посвідчення водія. Порядок видачі, обміну та встановлення терміну дії таких посвідчень визначається Кабінетом Міністрів України.

Забороняється керування транспортними засобами особам, до яких застосовано адміністративне стягнення чи кримінальне покарання у виді позбавлення права керування транспортними засобами, протягом строку позбавлення, а також особам, щодо яких державним виконавцем встановлено тимчасове обмеження у праві керування транспортними засобами.

5.4.11 Основні права та обов'язки водія транспортного засобу

Водій має право:

керувати транспортним засобом і перевозити пасажирів або вантажі на дорогах, вулицях та в інших місцях, де рух транспорту не заборонено у встановленому порядку;

довіряти у встановленому порядку право користування і розпорядження приватним транспортним засобом іншій особі, яка має відповідне право на керування;

знати причину зупинки транспортного засобу посадовою особою державного органу, яка здійснює нагляд за дорожнім рухом, а також прізвище і посаду цієї особи;

відступати від вимог цього розділу Закону в умовах дії непереборної сили або коли іншими засобами неможливо запобігти власній загибелі чи каліцтву громадян;

на відшкодування витрат у разі надання транспортного засобу поліцейським та працівникам охорони здоров'я у випадках, передбачених цим Законом;

на відшкодування збитків, завданих внаслідок невідповідності стану автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів вимогам безпеки руху;

одержувати необхідну допомогу від посадових осіб, організацій, що беруть участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху.

Водій зобов'язаний:

мати при собі посвідчення водія, реєстраційний документ на транспортний засіб (у разі найму (оренди)/лізингу транспортного засобу замість реєстраційного документа на транспортний засіб водій може мати при собі та пред'являти його копію, вірність якої засвідчено нотаріально, разом з оригіналом або копією договору про найм (оренду)/лізинг транспортного засобу, вірність якої засвідчено нотаріально), а у випадках, передбачених законодавством, – поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страховий сертифікат «Зелена картка»), пред'явити у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в посвідченні водія, реєстраційному документі на транспортний засіб, або пред'явити електронне посвідчення водія та електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, чинний внутрішній електронний договір зазначеного виду обов'язкового страхування у візуальній формі страхового поліса (на електронному або паперовому носії, або відображення інформації про його наявність в електронному свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу), а також інші документи, передбачені законодавством;

виконувати передбачені законом вимоги поліцейського, а водії військових транспортних засобів – поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, що даються в межах їх компетенції,

передбаченої чинним законодавством, Правилами дорожнього руху та іншими нормативними актами. У випадку подання сигналу про зупинку водій зобов'язаний:

а) зупинити транспортний засіб з дотриманням вимог Правил дорожнього руху;

б) тримати руки в полі зору поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України і не виходити з транспортного засобу без дозволу;

на вимогу поліцейського, а водії військових транспортних засобів – поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України пред'явити у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в посвідченні водія відповідної категорії, реєстраційний документ на транспортний засіб, а у випадках, передбачених законодавством, – поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страховий сертифікат «Зелена картка») або пред'явити електронне посвідчення водія та електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, чинний внутрішній електронний договір зазначеного виду обов'язкового страхування у візуальній формі страхового поліса (на паперовому чи електронному носії або відображення інформації про його наявність в електронному свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу), інші документи, що визначені законодавством;

вживати всіх можливих заходів до забезпечення безпечних умов для пересування найбільш уразливих учасників дорожнього руху – дітей, осіб з інвалідністю, велосипедистів і людей похилого віку;

не допускати випадків керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також не передавати керування транспортним засобом особі, яка перебуває в такому стані або під впливом таких препаратів;

не допускати випадків керування транспортним засобом, щодо якого порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки його тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортний засіб використовується для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортний засіб передано у володіння, користування або розпорядження особі, яка не ввозила його на митну територію України або не поміщувала в митний режим транзиту;

перевірити перед вирушенням у дорогу технічний стан транспортного засобу та стежити за ним у дорозі;

своєчасно подавати транспортний засіб, що підлягає обов'язковому технічному контролю, на такий контроль;

під час руху на автомобілі, обладнаному ремнями безпеки, бути пристебнутим, а на мотоциклі – в застебнутому мотошоломі;

надавати переважне право для проїзду транспортним засобам із включеними синіми або червоними проблісковими маячками та спеціальними звуковими сигналами;

надавати переважне право руху пішоходу, який знаходиться на пішохідній доріжці (зебрі). У цьому разі водій зобов'язаний надати можливість пішоходу безпечно перейти дорогу, вулицю;

вживати заходів щодо збереження чистоти автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів та смуги відчуження, у тому числі з боку пасажирів;

оплачувати вартість послуг з користування майданчиком для платного паркування транспортного засобу.

Надавати транспортний засіб:

а) поліцейським та працівникам охорони здоров'я для доставки у найближчий медичний заклад осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, а водії військових транспортних засобів також і посадовим особам Військової служби правопорядку у Збройних Силах України;

б) поліцейським, а водії військових транспортних засобів також і посадовим особам Військової служби правопорядку у Збройних Силах України для виконання непередбачених і невідкладних службових обов'язків по затриманню правопорушників. При цьому водій має право на відшкодування збитків згідно з чинним законодавством.

5.4.12 Основні права і обов'язки пішохода

Пішохід, тобто особа, яка бере участь у дорожньому русі поза транспортними засобами і не виконує на дорозі будь-яку роботу (до пішохідів належать також особи, які рухаються в кріслах колісних із швидкістю пішохода, ведуть велосипед, мопед чи мотоцикл, везуть санки, візок, дитячу коляску або крісло колісне), має право:

на переважне перетинання проїзної частини по позначених пішохідних переходах;

при відсутності в зоні видимості переходу чи перехрестя переходити дорогу, вулицю, залізничний переїзд під прямим кутом до краю проїзної частини на дільниці, де вона добре проглядається в обидві сторони;

вимагати від державних та місцевих органів влади, власників автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів створення необхідних умов для забезпечення безпеки руху.

Пішохід зобов'язаний:

рухатися по тротуарах, пішохідних або велосипедних доріжках, узбіччях, а в разі їх відсутності – по краю проїзної частини автомобільної дороги чи вулиці;

перетинати проїзну частину автомобільної дороги, вулиці по пішохідних переходах, а в разі їх відсутності – на перехрестях по лінії тротуарів і узбіч;

керуватися сигналами регулювальника та світлофора в місцях, де дорожній рух регулюється;

не затримуватися і не зупинятися без необхідності на проїзній частині автомобільної дороги, вулиці і залізничному переїзді;

не переходити проїзну частину автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів безпосередньо перед транспортними засобами, що наближаються, поза пішохідними переходами при наявності роздільної смуги, а також у місцях, де встановлені пішохідні чи дорожні огороження;

стримуватися від переходу проїзної частини при наближенні транспортного засобу з включеними проблісковим маячком та спеціальним звуковим сигналом;

не виходити на проїзну частину із-за нерухомого транспортного засобу або іншої перешкоди, що обмежує видимість, не переконавшись у відсутності транспортних засобів, що наближаються.

5.4.13 Основні обов'язки та права пасажирів

Пасажир, тобто особа, яка користується транспортним засобом, але не причетна до керування ним, зобов'язаний:

здійснювати посадку в транспортний засіб лише із спеціального майданчика, а в разі його відсутності – з тротуару чи узбіччя;

здійснювати посадку і висадку лише після повного припинення руху транспортного засобу;

не відволікати увагу водія від керування транспортним засобом;

під час руху на автомобілі, обладнаному ремнями безпеки, бути пристебнутим, а на мотоциклі – в застібнутому мотошоломі;

під час зупинки транспортного засобу на вимогу поліцейського знаходитися на своєму місці до відповідного розпорядження або вимоги поліцейського;

на вимогу поліцейського вийти з транспортного засобу.

Пасажир при користуванні транспортним засобом має право на:
безпечне перевезення себе і багажу;
відшкодування заподіяних збитків;
своєчасну і точну інформацію про умови і порядок руху.

5.4.14 Основні права і обов'язки велосипедистів і погоничів тварин

Особи, які керують велосипедами без двигунів, мають право:
їздити по спеціальних велосипедних доріжках, а в разі їх відсутності – по краю проїзної частини дороги, вулиці чи узбіччю.

Вони зобов'язані:

використовувати технічно справні та належним чином обладнані велосипеди;

не перевозити вантажів, що заважають керуванню;

не перевозити пасажирів, за винятком дітей віком до семи років, на спеціально обладнаному сидінні.

Погоничі тварин зобов'язані:

не залишати тварин на проїзній частині без догляду, не переганяти тварин через залізничні колії та дороги, вулиці поза спеціально відведеними місцями, а також через проїзну частину в темний час доби і в умовах недостатньої видимості.

Візки (сани) повинні бути обладнані світловідбивними пристроями, а в темний час доби – і ліхтарями.

5.4.15 Основні права і обов'язки осіб, які рухаються в кріслах колісних

Особи, які рухаються в кріслах колісних, мають право:

рухатися по тротуарах, пішохідних або велосипедних доріжках із швидкістю пішохода;

рухатися по краю проїзної частини дороги, вулиці чи по узбіччю.

Особи, які рухаються в кріслах колісних із швидкістю пішохода по тротуарах, пішохідних або велосипедних доріжках, мають право на переважне перетинання проїзної частини дороги по позначених пішохідних переходах. Під час руху вони повинні виконувати Правила дорожнього руху щодо обов'язків пішоходів.

Особи, які рухаються в кріслах колісних по краю проїзної частини дороги, вулиці чи по узбіччю, повинні пересуватися в напрямку руху транспортних засобів по правій крайній смузі, поворот ліворуч та розворот дозволяються на дорогах з однією смугою для руху в кожному напрямку і без трамвайної колії посередині. Під час руху вони повинні виконувати Правила дорожнього руху щодо обов'язків велосипедистів.

Особи, які рухаються в кріслах колісних, зобов'язані:

використовувати технічно справні та належним чином обладнані крісла колісні;

не перевозити вантажі, що заважають керуванню;

не буксирувати причепа;

не перевозити пасажирів.

Крісла колісні повинні бути обладнані світловідбивними пристроями, а під час руху в темний час доби по краю проїзної частини дороги, вулиці чи по узбіччю – зовнішніми світловими приладами.

5.4.16 Навчання різних груп населення Правил дорожнього руху

Навчання громадян Правил дорожнього руху здійснюється згідно з типовими навчальними програмами, підготовленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, погодженими з Міністерством внутрішніх справ України і центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері транспорту, та затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, забезпечує вивчення Правил дорожнього руху в дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, а також підготовку і перепідготовку педагогічних працівників, діяльність яких пов'язана з навчанням громадян Правил дорожнього руху та підготовкою, перепідготовкою і підвищенням кваліфікації водіїв транспортних засобів.

Розвиток у дітей навичок безпечної поведінки на дорогах розпочинається в дошкільних навчальних закладах із трирічного віку. У загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах може проводитися навчання учнів Правил дорожнього руху за програмами підготовки водіїв категорій A1, A, B1, B.

Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція, медіа надають допомогу у проведенні профілактичних заходів і в навчанні різних груп населення Правил дорожнього руху.

5.4.17 Автомобільні дороги, вулиці, їх поділ, користування ними

Автомобільна дорога, вулиця являє собою частину території, в тому числі в населеному пункті, призначену для руху транспортних засобів і пішоходів, з усіма розміщеними на ній спорудами.

Автомобільні дороги, вулиці поділяються на: загального користування, відомчі та приватні.

Автомобільні (позаміські) дороги загального користування поділяються на дороги державного та місцевого значення. Автомобільні дороги державного значення поділяються на магістральні та інші.

У містах вулиці та дороги поділяються на магістральні вулиці та дороги, дороги та вулиці місцевого значення.

Порядок користування автомобільними дорогами визначається Кабінетом Міністрів України.

Основні вимоги щодо проектування автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів:

Організації та громадяни, які здійснюють розробку типових або індивідуальних проектів на будівництво, реконструкцію і ремонт автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, зобов'язані передбачати весь комплекс заходів, пов'язаних із забезпеченням безпеки дорожнього руху, екологічних вимог, з урахуванням специфічних потреб осіб з інвалідністю (у тому числі встановлення автоматизованих систем керування дорожнім рухом із звуковим сигналом).

Зменшення капітальних витрат за рахунок скорочення заходів, що впливають на безпеку дорожнього руху, забороняється. Проекти на будівництво, реконструкцію і ремонт автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів підлягають експертизі, погодженню в органах державного нагляду за дотриманням законодавства, правил, норм з безпеки дорожнього руху на відповідність вимогам правил, нормативів з безпеки дорожнього руху та оцінці впливу на довкілля, а виявлені відхилення від їх вимог – усуненню.

Основні вимоги щодо будівництва, реконструкції і ремонту автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів:

Усі роботи по будівництву, реконструкції і ремонту автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів повинні здійснюватись згідно з проектами та вимогами правил, нормативів України з безпеки дорожнього руху.

У разі виникнення умов, за яких неможливо реалізувати окремі проектні рішення, виконавець робіт зобов'язаний повідомити про це проєктувальника і замовника з метою розробки додаткових заходів щодо безпеки дорожнього руху.

Приймання завершених будівництвом, реконструкцією і ремонтом робіт на автомобільних дорогах, вулицях та залізничних переїздах проводиться за участю органів державного нагляду за дотриманням законодавства, правил, норм з безпеки дорожнього руху після виконання заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху.

Основні вимоги до діяльності власників доріг, вулиць та залізничних переїздів:

Власники доріг, вулиць та залізничних переїздів або уповноважені ними органи несуть відповідальність за створення безпечних умов руху на дорогах, вулицях та залізничних переїздах, що знаходяться у їх віданні.

При виконанні робіт по ремонту і утриманню автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів дорожньо-експлуатаційні організації у першочерговому порядку повинні здійснювати заходи щодо безпеки дорожнього руху на основі обліку і аналізу дорожньо-транспортних пригод, результатів обстежень і огляду автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, і передусім на аварійних і небезпечних ділянках та у місцях концентрації дорожньо-транспортних пригод.

Власники доріг, вулиць та залізничних переїздів або органи, уповноважені ними здійснювати експлуатаційне утримання автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, мають право вимагати від користувачів дотримання чинних законодавчих і нормативно-правових актів стосовно дорожнього руху, правил ремонту і утримання доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування дорогами і дорожніми спорудами та їх охорони.

Єдині правила ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, правила користування ними та їх охорони затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Власники доріг, вулиць та залізничних переїздів, керівні працівники дорожньо-експлуатаційних організацій несуть відповідальність, в тому числі і кримінальну, якщо дорожньо-транспортна пригода або несвоєчасне забезпечення екстреною медичною допомогою людини, яка перебуває у невідкладному стані сталася з їх вини.

Обладнання автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів об'єктами сервісу.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування зобов'язані разом з дорожніми органами здійснювати заходи щодо обладнання автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів об'єктами автомобільного сервісу згідно із затвердженими нормативами проектування, планами будівництва і генеральними схемами розміщення таких об'єктів, з дотриманням екологічно безпечних умов, а також організовувати їх роботу з метою максимального задоволення потреб учасників дорожнього руху. Автомобільні дороги, вулиці та залізничні переїзди з інтенсивним рухом обладнуються засобами аварійного зв'язку для виклику екстреної медичної

допомоги, поліцейських і працівників дорожньо-експлуатаційних організацій.

Виконавчі органи Київської, Севастопольської та Сімферопольської міських рад, міських рад міст, що є адміністративними центрами областей, забезпечують розміщення, обладнання та функціонування в межах міст майданчиків для паркування, кількість місць для паркування на яких має становити не менш як 10 відсотків кількості населення для міста Києва та не менш як 5 відсотків кількості населення для міст Севастополя, Сімферополя та міст, що є обласними центрами.

Обмеження або заборона дорожнього руху при виконанні робіт на автомобільних дорогах, вулицях та залізничних переїздах.

При виконанні робіт в смузі відведення автомобільної дороги, вулиці та залізничного переїзду, якщо це загрожує безпечному чи безперерйному руху транспорту і пішоходів, організації, що відповідають за утримання автомобільної дороги, вулиці та залізничного переїзду, можуть закрити чи обмежити рух на основі погодженого з Національною поліцією ордеру, який видається відповідним дорожнім органом, а в містах – службою місцевого державного органу виконавчої влади та місцевого самоврядування. У ордері викладаються умови заборони або обмеження руху, порядок інформування про це учасників дорожнього руху, заходи щодо безпеки дорожнього руху і строки проведення робіт.

Порушення цих вимог тягне за собою матеріальну відповідальність організацій, що виконують роботи.

Обмеження або заборона руху без ордеру можливі лише у випадках, пов'язаних із стихійними явищами, а також з необхідністю виконання аварійних робіт, про що повідомляється місцевим органам державної виконавчої влади, органам місцевого самоврядування і відповідним підрозділам Національної поліції.

Тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів, пішоходів на окремих ділянках вулиць, автомобільних доріг дозволяється під час проїзду автомобільним транспортом Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, а також глав іноземних держав, парламентів і урядів, керівників міжнародних міжурядових організацій та іноземних делегацій, які перебувають в Україні з офіційним візитом. Супроводження транспортних засобів, у яких пересуваються глави іноземних держав, парламентів і урядів, керівники міжнародних міжурядових організацій та іноземних делегацій, які перебувають в Україні з офіційним візитом, здійснюється з урахуванням принципу взаємності.

Безпечний та безперешкодний проїзд транспортних засобів з особами, зазначеними в частині першій цієї статті, забезпечується відповідними

підрозділами Національної поліції, Управління державної охорони України шляхом запровадження тимчасових обмежень, заборони руху інших учасників дорожнього руху або його регулювання відповідними підрозділами Національної поліції. Супроводження таких транспортних засобів здійснюється відповідними підрозділами Національної поліції з використанням спеціальних автомобілів або мотоциклів з розпізнавальним фарбуванням і написами відповідно до вимог нормативно-правових актів та увімкненими спеціальними світловими і в разі потреби звуковими сигнальними пристроями.

Тимчасове обмеження або заборона руху транспортних засобів, пішоходів на окремих ділянках вулиць, автомобільних доріг встановлюється не раніше ніж за десять хвилин до та відмінюється не пізніше ніж через три хвилини після проїзду осіб, зазначених у частині першій цієї статті.

Під час проїзду автомобільного транспорту з особами, зазначеними в частині першій цієї статті, дозволяється рух автомобілів спеціалізованих санітарних автомобілів бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, пожежної охорони, Національної поліції, оперативно-рятувальних та інших аварійних служб, які виконують невідкладні службові завдання.

Тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів, пішоходів на окремих ділянках вулиць, автомобільних доріг під час проїзду автомобільним транспортом інших осіб, крім зазначених у частині першій цієї статті, забороняється.

Безперешкодний проїзд офіційних делегацій та осіб, щодо яких здійснюється супровід кортежем (ескортом), забезпечується відповідними підрозділами Національної поліції.

Такий супровід здійснюється за відповідною технологією та в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України і Управлінням державної охорони України.

Організація дорожнього руху на автомобільних дорогах, вулицях та залізничних переїздах здійснюється із застосуванням технічних засобів інформаційно-комунікаційних та автоматизованих систем керування та нагляду за дорожнім рухом відповідно до правил і нормативів, а також на основі проектів і схем організації дорожнього руху, погоджених із відповідними підрозділами Національної поліції. До вказаних проектів і схем за приписами відповідних підрозділів Національної поліції можуть бути внесені зміни та доповнення.

Організація дорожнього руху здійснюється спеціалізованими службами, що створюються відповідними органами: на автомобільних дорогах, що перебувають у власності територіальних громад, – органами

місцевого самоврядування; на інших автомобільних дорогах – центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства та управління автомобільними дорогами; на залізничних переїздах – центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки на залізничному транспорті.

Зміни в організації дорожнього руху з метою підвищення інтенсивності руху транспортних засобів за рахунок зниження рівня безпеки дорожнього руху не допускаються.

У разі виникнення загрози безпеці дорожнього руху, перешкод у русі транспортних засобів і пішоходів відповідні посадові особи Національної поліції, дорожніх і комунальних служб мають право вносити оперативні зміни в організацію дорожнього руху і вживати необхідних заходів щодо усунення перешкод.

При виникненні місць концентрації дорожньо-транспортних пригод усі заходи щодо ліквідації їх причин та умов виконуються позачергово.

Рух велосипедистів, осіб, які рухаються в кріслах колісних, гужового транспорту та прогін погоничами домашніх тварин організовуються з використанням дублюючих шляхів, узбіч. На автомобільних дорогах державного значення такий рух обмежується.

До участі у дорожньому русі допускаються транспортні засоби, конструкція і технічний стан яких відповідають вимогам діючих в Україні правил, нормативів, що мають сертифікат на відповідність цим вимогам, укомплектовані у встановленому порядку, а у разі, якщо транспортний засіб згідно з цим Законом підлягає обов'язковому технічному контролю, пройшов такий контроль.

З метою збереження автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів участь у дорожньому русі транспортних засобів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні, допускається за наявності дозволу на участь у дорожньому русі таких транспортних засобів. Порядок видачі дозволу на участь у дорожньому русі транспортних засобів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні, та розмір плати за його отримання встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Місце переїзду автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів транспортними засобами на гусеничному ходу для виконання сільськогосподарських робіт встановлюється власником дороги, вулиці та залізничного переїзду.

Пересування транспортних засобів на гусеничному ходу дозволяється тільки на місцевих шляхах без твердого покриття при мінусовій температурі атмосферного повітря.

Не допускається участь у дорожньому русі транспортних засобів з прямим розташуванням керма.

5.4.18 Основні вимоги щодо переобладнання транспортних засобів, технічного стану, реєстрація та облік

Переобладнання транспортних засобів, тобто зміна типу або марки (моделі), призначення чи параметрів конструкції транспортних засобів, що перебувають в експлуатації, шляхом установки кабіни, кузова чи їх деталей, спеціального обладнання і номерних агрегатів, не передбачених нормативно-технічною документацією на даний транспортний засіб, повинно відповідати встановленим правилам і нормативам.

Не дозволяється без погодження з виробниками транспортних засобів та їх складових частин або іншої спеціально уповноваженої на це Кабінетом Міністрів України організації переобладнання, що призводить до зміни повної маси та її розподілу по осях, розміщення центру ваги, типу двигуна, його ваги і потужності, колісної бази чи колісної формули, системи гальмового і рульового керування та трансмісії.

У разі переобладнання п'яти і більше транспортних засобів протягом року суб'єкти господарювання, які здійснюють господарську діяльність з переобладнання транспортних засобів, повинні мати нормативно-технічну документацію на відповідний вид переобладнання та свідоцтво про погодження конструкції транспортного засобу щодо забезпечення безпеки дорожнього руху. Допуск до експлуатації переобладнаних транспортних засобів здійснюється лише шляхом проведення спеціальних випробувань та оформлення сертифіката на відповідність вимогам чинних в Україні

Переобладнання, що призвело до зміни облікових даних механічного транспортного засобу, повинно бути відображено у його реєстраційних документах.

Переобладнання транспортних засобів здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Технічний стан транспортних засобів, що перебувають в експлуатації, у частині, що стосується безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища, має відповідати правилам, нормативам, затвердженим у встановленому порядку.

Обов'язок щодо забезпечення належного технічного стану транспортних засобів покладається на їх власників або інших осіб, які їх експлуатують, згідно з чинним законодавством.

Державна реєстрація транспортного засобу полягає у здійсненні комплексу заходів, пов'язаних із перевіркою документів, які є підставою

для здійснення реєстрації, а також відсутності будь-яких обтяжень, у тому числі за даними Державного реєстру обтяжень рухомого майна, звіркою і, за необхідності, дослідженням ідентифікаційних номерів складових частин та оглядом транспортного засобу, присвоєнням буквено-числової комбінації номерних знаків з їх видачею або без такої, оформленням і видачею реєстраційних документів та/або їх формуванням в електронному вигляді.

Державний облік зареєстрованих транспортних засобів включає в себе процес реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про зареєстровані транспортні засоби та їх власників.

Державній реєстрації та обліку підлягають призначені для експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування транспортні засоби усіх типів: автомобілі, автобуси, мотоцикли всіх типів, марок і моделей, самохідні машини, причепа та напівпричепа до них, мотоколяски, інші прирівняні до них транспортні засоби та мопеди, що використовуються на автомобільних дорогах державного значення.

Державна реєстрація та облік автомобілів, автобусів, мотоциклів та мопедів усіх типів, марок і моделей, самохідних машин, причепів та напівпричепів до них, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів здійснюються територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України.

У разі звернення особи, яка внесена до Єдиного реєстру боржників, для здійснення перереєстрації, зняття з обліку транспортного засобу з метою його відчуження територіальні органи Міністерства внутрішніх справ України зобов'язані відмовити у вчиненні реєстраційної дії, про що не пізніше наступного робочого дня повідомити зазначений у Єдиному реєстрі боржників орган державної виконавчої служби або приватного виконавця із зазначенням відомостей про такий транспортний засіб.

Для автоматизованого обліку транспортних засобів, що використовуються на вулично-дорожній мережі загального користування і підлягають державній або відомчій реєстрації, та відомостей про їх власників та належних користувачів ведеться Єдиний державний реєстр транспортних засобів, держателем якого є Міністерство внутрішніх справ України.

Органи, які здійснюють відомчу реєстрацію транспортних засобів, що використовуються на вулично-дорожній мережі загального користування, після реєстрації (внесення змін у відомості про реєстрацію) транспортного засобу невідкладно подають відомості про нього до Міністерства внутрішніх справ України для внесення їх до Єдиного державного реєстру.

Відомчу реєстрацію та облік транспортних засобів Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, Служби безпеки України, житлово-комунального господарства, а також тих, що не підлягають експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування, здійснюють:

транспортних засобів, які належать військовим частинам, об'єднанням чи організаціям, що входять до складу Збройних Сил України, – уповноважений орган Міністерства оборони України;

транспортних засобів, які належать Національній гвардії України, – уповноважений підрозділ Головного органу військового управління Національної гвардії України;

транспортних засобів, які належать Державній прикордонній службі України, – уповноважений підрозділ спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону;

транспортних засобів, які належать Державній спеціальній службі транспорту, – уповноважений підрозділ органу управління Державної спеціальної служби транспорту;

транспортних засобів, які належать Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, – уповноважений орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації;

транспортних засобів, які належать Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту, – уповноважені органи (підрозділи) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

транспортних засобів, які належать Службі безпеки України, – уповноважений підрозділ Центрального управління Служби безпеки України;

великотоннажних транспортних засобів та інших технологічних транспортних засобів – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці;

трамваїв і тролейбусів – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері транспорту;

перегонових і спортивних транспортних засобів – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту;

тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської

техніки, інших механізмів – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі.

Порядок здійснення відомчої реєстрації та ведення обліку транспортних засобів визначається Кабінетом Міністрів України. Для ведення відомчого обліку зареєстрованих транспортних засобів відповідними органами, якими вони зареєстровані, створюються уніфіковані автоматизовані електронно-облікові системи. Відомості відомчого обліку щодо зазначених транспортних засобів є складовою частиною Єдиного державного реєстру. У разі наявності будь-яких обтяжень, реєстрація (перереєстрація) транспортних засобів здійснюється виключно за умови надання згоди на це обтяжувачем (обтяжувачами).

Транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більш як на 30 діб, підлягають державній реєстрації протягом десяти діб з моменту такого ввезення без зміни реєстраційних документів та національних номерних знаків країни їх реєстрації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Власники транспортних засобів та особи, які використовують їх на законних підставах, зобов'язані зареєструвати (перереєструвати) належні їм транспортні засоби протягом десяти діб після придбання, митного оформлення, одержання транспортних засобів або виникнення обставин, що потребують внесення змін до реєстраційних документів. У разі наявності обтяжень реєстрація (перереєстрація) транспортних засобів здійснюється за наявності згоди обтяжувача (обтяжувачів), справжності підпису (підписів) якого (яких) засвідчено нотаріусом.

На зареєстровані транспортні засоби оформляються та видаються реєстраційні документи, зразки яких затверджуються Кабінетом Міністрів України, та/або електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, таким транспортним засобам присвоюються номерні знаки (їх буквено-цифрова комбінація). Закупівля за державні кошти бланків реєстраційних документів та номерних знаків на транспортні засоби здійснюється відповідно до вимог законодавства органами, на які покладено обов'язок з їх реєстрації. Номерні знаки повинні відповідати встановленим зразкам та вимогам.

Єдині зразки номерних знаків та вимоги до них, у тому числі тих, що виготовляються за індивідуальним замовленням, встановлюються Міністерством внутрішніх справ України.

Власники транспортних засобів, зареєстрованих територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, можуть замовити один додатковий

комплект номерних знаків, який виготовляється за їх індивідуальним замовленням та відповідає встановленим вимогам.

5.4.19 *Обов'язковий технічний контроль транспортних засобів*

Транспортні засоби, що беруть участь у дорожньому русі та зареєстровані територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України, підлягають обов'язковому технічному контролю відповідно до цієї статті.

Обов'язковому технічному контролю не підлягають:

1) легкові автомобілі усіх типів, марок і моделей, причеми (напівпричеми) до них (крім таксі та автомобілів, що використовуються для перевезення пасажирів або вантажів з метою отримання прибутку), мотоцикли, мопеди, мотоколяски та інші прирівняні до них транспортні засоби – незалежно від строку експлуатації;

2) легкові автомобілі, що використовуються для перевезення пасажирів або вантажів з метою отримання прибутку, вантажні автомобілі незалежно від форми власності вантажопідйомністю до 3,5 тонни, причеми до них – із строком експлуатації до двох років.

3) технічні засоби для агропромислового комплексу, визначені Законом України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України»;

Обов'язковий технічний контроль транспортного засобу передбачає перевірку технічного стану транспортного засобу, а саме: системи гальмового і рульового керування, зовнішніх світлових приладів, пневматичних шин та коліс, світлопропускання скла, газобалонного обладнання (за наявності), інших елементів у частині, що безпосередньо стосується безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього природного середовища.

Порядок проведення обов'язкового технічного контролю та обсяги перевірки технічного стану транспортних засобів визначає Кабінет Міністрів України.

Обов'язковий технічний контроль транспортних засобів, призначених для експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування та зареєстрованих територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України, здійснюють суб'єкти проведення обов'язкового технічного контролю, які мають на правах власності або користування обладнання, що дає змогу перевіряти технічний стан транспортних засобів на відповідність вимогам безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища.

Перелік обладнання, необхідного для одержання права на здійснення обов'язкового технічного контролю транспортних засобів, а також документів, що подаються суб'єктами проведення обов'язкового технічного

контролю для одержання такого права, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Періодичність проходження обов'язкового технічного контролю становить:

для легкових автомобілів, що використовуються для перевезення пасажирів або вантажів з метою отримання прибутку, вантажних автомобілів (незалежно від форми власності) вантажопідйомністю до 3,5 тонни, причепів до них із строком експлуатації більше двох років – кожні два роки;

для вантажних автомобілів вантажопідйомністю більше 3,5 тонни, причепів до них та таксі незалежно від строку експлуатації – щороку;

для автобусів та спеціалізованих транспортних засобів, що перевозять небезпечні вантажі, незалежно від строку експлуатації – двічі на рік.

На кожний транспортний засіб, що пройшов обов'язковий технічний контроль і визнаний технічно справним, суб'єкт проведення обов'язкового технічного контролю складає протокол перевірки його технічного стану, який видається водію транспортного засобу. У протоколі зазначається строк чергового проходження обов'язкового технічного контролю транспортного засобу відповідно до періодичності проходження, встановленої частиною восьмою цієї статті.

Забезпечення суб'єктів проведення обов'язкового технічного контролю бланками протоколів перевірки технічного стану транспортного засобу, а також доступом до загальнодержавної бази даних про результати обов'язкового технічного контролю транспортних засобів здійснюється на платній основі. Порядок забезпечення суб'єктів проведення обов'язкового технічного контролю бланками протоколів, доступом до зазначеної загальнодержавної бази даних та розмір плати за надання таких послуг встановлює Кабінет Міністрів України.

Обов'язковий технічний контроль транспортних засобів, які належать військовим формуванням, Міністерству внутрішніх справ України, Національній поліції, Державній прикордонній службі України, Державній спеціальній службі транспорту, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту, покладається на ці формування та органи.

5.4.20 Планування заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху

Органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в межах своєї компетенції здійснюються підготовка, затвердження і реалізація відповідних програм забезпечення безпеки дорожнього руху.

Розробка їх здійснюється на основі раціонального поєднання територіального та галузевого планування, формування взаємопов'язаних збалансованих показників з урахуванням соціально-економічних і екологічних умов конкретного регіону, економічних втрат у зв'язку із загибеллю або пораненням (травмуванням) людей внаслідок дорожньо-транспортних пригод, рівня розвитку дорожньої мережі, стану аварійності та інших показників єдиної системи державного обліку дорожнього руху.

Програма забезпечення безпеки дорожнього руху повинна включати: аналіз стану безпеки дорожнього руху та прогноз на певний період; конкретні обґрунтовані цілі; заходи, реалізація яких дозволить досягти намічених цілей; вартість програми та джерела її фінансування; форми і періодичність контролю за виконанням програми.

Фінансування заходів, передбачених програмами, а також інших заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, відрахувань міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та об'єднань, місцевих бюджетів, позабюджетних коштів і фондів.

5.4.21 Медичний огляд і переогляд кандидатів у водії і водіїв транспортних засобів. Організація медичного забезпечення безпеки дорожнього руху

Медичний огляд проводиться з метою визначення здатності кандидатів у водії і водіїв до безпечного керування транспортними засобами. Зазначений огляд включає: попередні, періодичні, щозмінні передрейсові і післярейсові огляди, а також позачергові огляди, зумовлені необхідністю. Періодичність оглядів, порядок їх проведення і направлення водіїв на позачергові огляди визначаються спільним актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, і Міністерства внутрішніх справ України.

Організація забезпечення потерпілих під час дорожньо-транспортних пригод екстреною медичною допомогою здійснюється відповідно до Закону України «Про екстрену медичну допомогу» та планів, які щорічно розробляються та затверджуються обласними державними адміністраціями за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та відповідними підрозділами Національної поліції.

Забезпечення потерпілих внаслідок дорожньо-транспортних пригод та інших учасників дорожнього руху екстреною медичною допомогою та

іншою медичною допомогою здійснюється закладами охорони здоров'я, які відповідно до затверджених планів закріплені за конкретними ланками автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів та мають можливість для надання такої допомоги у цілодобовому режимі.

На ділянках доріг, вулиць та на залізничних переїздах встановлюються відповідні дорожні знаки з інформацією про найближчий заклад охорони здоров'я, який може забезпечити надання екстреної медичної допомоги або іншої медичної допомоги, напрямок руху та відстань до нього, а також про телефонний номер виклику екстреної медичної допомоги 103 та екстрену комунікацію за єдиним телефонним номером 112.

Інші заклади охорони здоров'я, що знаходяться у безпосередній близькості від автомобільних доріг, вулиць та залізничних переїздів, мають бути забезпечені необхідним медичним обладнанням згідно з переліком, затвердженим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, і позначені дорожнім знаком «Пункт медичної допомоги».

Зазначені заклади охорони здоров'я мають бути обладнані засобами зв'язку. На магістральних автомобільних дорогах закріплені заклади охорони здоров'я та станції екстреної (швидкої) медичної допомоги забезпечуються також системою сигнально-викличного зв'язку.

Медична підготовка водіїв, поліцейських і посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України

Водії транспортних засобів, поліцейські і відповідні посадові особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України зобов'язані володіти практичними навичками з надання домедичної і медичної допомоги потерпілим внаслідок дорожньо-транспортних пригод, періодично проходити відповідну підготовку за програмами, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Водії зобов'язані стежити за наявністю на транспортних засобах спеціальних медичних аптечок, їх укомплектуванням.

Поліцейські, посадові особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, які здійснюють безпосередній нагляд за дорожнім рухом, зобов'язані стежити за укомплектуванням закріплених за ними патрульних автомобілів і приміщень стаціонарних постів медичним майном і медикаментами для надання домедичної і медичної допомоги потерпілим внаслідок дорожньо-транспортних пригод згідно з переліком, що встановлюється

центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

5.4.22 Обов'язки адміністрації підприємств, установ і організацій щодо охорони здоров'я і контролю за умовами праці водіїв транспортних засобів

Адміністрація підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та господарювання, до штатів яких входять водії, зобов'язана:

- організовувати обов'язкове страхування кожного водія на випадок нещасної події;

- організовувати роботу водіїв згідно з чинним законодавством, режимом праці і відпочинку;

- запроваджувати заходи, спрямовані на зниження напруженості праці і втомлюваності водіїв;

- організовувати харчування водіїв у робочий час;

- забезпечувати водіїв санітарно-побутовими приміщеннями і обладнанням, а також приміщеннями для здійснення лікувально-профілактичних заходів;

- організовувати з участю місцевих органів охорони здоров'я роботу з водіями по вдосконаленню навичок подання першої медичної допомоги.

Для медичного контролю обслуговування водіїв та їх оздоровлення підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та господарювання при чисельності водіїв 100 і більше чоловік створюються відомчі спеціалізовані медичні, фельдшерські та оздоровчі пункти, медико-санітарні частини, поліклінічні відділення та заклади охорони здоров'я, а при чисельності водіїв менше 100 чоловік – з територіальними медичними закладами укладаються договори на їх медичне обслуговування.

Контроль за умовами праці водіїв, виконанням вимог органів державного нагляду, міжвідомчого і відомчого контролю для усунення порушень діючих правил по охороні праці і безпеки праці на робочих місцях водіїв здійснюють відповідні служби міністерств, відомств, концернів, корпорацій та інших об'єднань, первинні профспілкові організації, а також органи санітарно-епідеміологічної служби.

5.4.23 Контроль у сфері дорожнього руху

Контроль у сфері дорожнього руху спрямований на забезпечення дотримання міністерствами, іншими центральними органами

виконавчої влади та об'єднаннями, а також громадянами вимог законодавства України про дорожній рух.

Контроль у сфері безпеки дорожнього руху здійснюється Кабінетом Міністрів України, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, Національною поліцією, іншими спеціально уповноваженими на те державними органами (державний контроль), а також міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади (відомчий контроль).

До повноважень Міністерства внутрішніх справ України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належать:

участь у формуванні та реалізації в межах своїх повноважень державної політики щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, підготовка проектів законів та інших нормативно-правових актів, у тому числі правил, норм, державних і регіональних програм щодо забезпечення безпеки дорожнього руху та його учасників;

здійснення у випадках, передбачених законом, державної реєстрації та обліку транспортних засобів, приймання іспитів для отримання права керування транспортними засобами і видача відповідних документів;

погодження конструкцій транспортних засобів у частині дотримання вимог щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

ведення автоматизованого обліку, накопичення, оброблення та використання відомостей про транспортні засоби, що підлягають державній і відомчій реєстрації, та про їхніх власників;

здійснення у випадках, передбачених законом, контролю за внесенням обов'язкових платежів власниками транспортних засобів;

забезпечення організації та здійснення контролю за підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації водіїв транспортних засобів, обліком суб'єктів підприємницької діяльності всіх форм власності, що провадять таку діяльність, а також за прийманням іспитів з перевірки знань правил перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом та видачею відповідних свідоцтв установленого зразка;

ведення обліку торговельних організацій, підприємств-виробників та суб'єктів підприємницької діяльності всіх форм власності, що реалізують транспортні засоби або номерні складові частини до них, видача їм у встановленому порядку бланків актів приймання-передавання транспортних засобів, а також номерних знаків для разових поїздок;

ведення реєстру суб'єктів здійснення обов'язкового технічного контролю та державного контролю за додержанням такими суб'єктами вимог законодавства у цій сфері;

ведення Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, надання доступу до ресурсів цього реєстру щодо порушень правил зупинки, стоянки та паркування транспортних засобів, зафіксованих в автоматичному режимі або в режимі фотозйомки (відеозапису), посадовим особам, уповноваженим розглядати справи за такі правопорушення;

формування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, загальнодержавної бази даних про результати обов'язкового технічного контролю транспортних засобів на підставі інформації про результати перевірки технічного стану транспортного засобу, що надається суб'єктами проведення обов'язкового технічного контролю, та інформації про укладення договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що підлягають обов'язковому технічному контролю, що надається страховиками.

При розміщенні транспортних засобів на майданчику для платного паркування особи, які розміщують транспортні засоби на такому майданчику, оплачують вартість послуг з користування майданчиком для платного паркування транспортного засобу згідно з тарифом, встановленим органом місцевого самоврядування відповідно до порядку формування тарифів на послуги з користування майданчиками для платного паркування транспортних засобів, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Інспекторам з паркування забороняється приймати грошові кошти у готівковій формі в рахунок оплати вартості таких послуг та/або в рахунок оплати штрафів, накладених на місці вчинення правопорушення.

Положення частини першої цієї статті не застосовуються у випадках, визначених частинами шостою та сьомою статті 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» щодо місць для безоплатного паркування, а також до осіб та транспортних засобів, які відповідно до закону та/або рішення відповідної міської, селищної, сільської ради звільняються від оплати вартості послуг з користування майданчиками для платного паркування транспортних засобів на спеціально відведених (позначених) на цих майданчиках місцях.

Міські, селищні, сільські ради можуть прийняти рішення про впровадження на території населеного пункту автоматизованої системи контролю оплати вартості послуг з паркування, програмно-технічний комплекс якої надає можливість в онлайн-режимі контролювати оплату послуг з користування майданчиками для платного паркування.

У разі впровадження у відповідному населеному пункті автоматизованої системи контролю оплати вартості послуг з паркування оплата послуг з користування майданчиками для платного паркування транспортних

засобів здійснюється шляхом перерахування грошових коштів через установи банків, платіжні пристрої (банківські автомати, платіжні термінали), паркувальні автомати, засоби мобільного зв'язку, за допомогою інших програмно-технічних комплексів, призначених для автоматизованого зарахування грошових коштів на відповідні рахунки.

Особи, які розміщують транспортні засоби на майданчику для платного паркування в межах населеного пункту, в якому не впроваджено автоматизованої системи контролю оплати паркування, але фіксація обставин порушення правил паркування транспортних засобів здійснюється інспекторами з паркування в режимі фотозйомки (відеозапису), зобов'язані сплачувати вартість послуг з користування майданчиком для платного паркування транспортного засобу та залишати на час паркування під лобовим склом транспортного засобу відповідний документ про оплату послуг з користування майданчиком для платного паркування.

До повноважень Національної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належать:

- участь у реалізації в межах своїх повноважень державної політики у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;

- забезпечення безпеки дорожнього руху;

- організація в установленому порядку супроводження і забезпечення безпечного руху транспортних засобів спеціального та спеціалізованого призначення;

- погодження відповідно до вимог цього Закону, інших законодавчих актів проектів на будівництво, реконструкцію і ремонт автомобільних доріг, залізничних переїздів, комплексів дорожнього сервісу та інших споруд у межах відведення автомобільних доріг або червоних ліній міських вулиць і доріг;

- погодження поданих у встановленому порядку пропозицій стосовно обладнання засобами організації дорожнього руху місць виконання дорожніх робіт, проектів та схем організації дорожнього руху, маршрутів руху пасажирського транспорту, маршрутів організованого руху громадян і місць їх збору, порядку проведення спортивних та інших масових заходів, які можуть створити перешкоди дорожньому руху;

- видача в установленому порядку у випадках, передбачених законом, дозволів на участь у дорожньому русі транспортних засобів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні;

- здійснення контролю за безпекою дорожнього руху під час надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів, у тому числі небезпечних, додержанням законодавства у зазначеній сфері, розробленням і видачею в установленому порядку документів щодо погодження маршрутів

руху транспортних засобів під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів;

інформування учасників дорожнього руху про фіксацію фактів правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі.

Національна поліція також здійснює контроль за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, виконанням установлених Кабінетом Міністрів України правил паркування транспортних засобів у частині забезпечення безпеки дорожнього руху на майданчиках для паркування, а у випадках та порядку, визначених законом, тимчасово затримує і доставляє транспортний засіб, у тому числі з використанням спеціальних транспортних засобів (коли розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху), на спеціальні майданчики чи стоянки для тимчасового зберігання, відповідно до закону тимчасово вилучає посвідчення водія.

5.4.24 Відповідальність за порушення законодавства про дорожній рух

Юридичні та фізичні особи, винні в порушенні законодавства про дорожній рух, відповідних правил, нормативів, несуть відповідальність згідно з законодавством України.

Відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису)

Відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, або порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), несе фізична особа або керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу – належний користувач транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, – особа, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи.

Відповідальна особа, зазначена у частині першій цієї статті, у разі притягнення її до відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі,

або порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), має право зворотної вимоги до особи, яка керувала транспортним засобом у момент вчинення правопорушення.

Порядок та особливості притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), визначаються Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Питання для самоконтролю

1. Законодавство у сфері безпеки дорожнього руху.
2. Основні терміни і поняття Правил дорожнього руху.
3. Державне управління в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.
4. Учасники дорожнього руху їх права та обов'язки.
5. Правове становище учасників дорожнього руху.
6. Категорії та види транспортних засобів.
7. Надайте визначення автомобільні дороги та вулиці.
8. У яких випадках, водій під час руху може відступати від обов'язків, передбачених Законом України «Про дорожній рух».
9. Протягом якого часу з моменту придбання (отримання) або митного оформлення мотоцикла необхідно зареєструвати (перереєструвати) його у відповідних органах МВС або провести відомчу реєстрацію в разі, якщо законом встановлена обов'язковість її проведення.
10. При яких обставинах обов'язково перевіряється наявність цивільного страхування транспортного засобу.

Рекомендовані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/>
2. Конвенція про дорожній рух від 08 листопада 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
7. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2344-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>
8. Про автомобільні дороги : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15>
9. Про виконавче провадження : Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
10. Про дорожній рух : Закон України від 30 червня 1993 року № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>
11. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05 липня 2012 року № 5081-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-1>
12. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
13. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01 липня 2004 року № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
14. Деякі питання ведення обліку дорожньо-транспортних пригод : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/424-2019-%D0%BF>
15. Про єдині вимоги до конструкції та технічного стану колісних транспортних засобів, що експлуатуються : Постанова Кабінету Міністрів 307 України від 22 грудня 2010 року № 1166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166-2010-%D0%BF>
16. Про затвердження переліку автомобільних доріг загального користування державного значення : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1242-2021-%D0%BF>
17. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання : Постанова Кабінету Міністрів України від 04 червня 2007 року № 795. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-%D0%BF>
18. Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 травня 1993 року № 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-93-%D0%BF>

19. Про затвердження Положення про службу безпеки дорожнього руху міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, їх об'єднань, установ і організацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 1994 року № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-94-%D0%BF>
20. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 вересня 1998 року № 1388. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF>
21. Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2008-%D0%BF>
22. Про затвердження Порядку переобладнання транспортних засобів : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2010 року № 607. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2010-%D0%BF>
23. Про затвердження Порядку проведення обов'язкового технічного контролю та обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, технічного опису та зразка протоколу перевірки технічного стану транспортного засобу : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2012 року № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-2012-%D0%BF>
24. Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1086. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2008-%D0%BF>

Словник основних термінів

Автобус – автомобіль із кількістю місць для сидіння більше дев'яти з місцем водія включно, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів та їх багажу із забезпеченням необхідного комфорту і безпеки;

Автомагістраль – автомобільна дорога, що: – спеціально побудована і призначена для руху транспортних засобів, не призначена для в'їзду

на прилеглу територію або виїзду з неї; – має для кожного напрямку руху окремі проїзні частини, відокремлені одна від іншої розділювальною смугою.

Автомобільна дорога, вулиця (дорога) – частина території, зокрема в населеному пункті, з усіма розташованими на ній спорудами (мостами, шляхопроводами, естакадами, надземними і підземними пішохідними переходами) та засобами організації дорожнього руху, призначена для руху транспортних засобів і пішоходів та обмежена по ширині зовнішнім краєм тротуарів чи краєм смуги відводу. Цей термін охоплює також спеціально побудовані тимчасові дороги, крім довільно накатаних доріг (колій); автомобільні дороги державного значення – автомобільні дороги загального користування, до яких належать міжнародні, національні, регіональні та територіальні автомобільні дороги, які позначені відповідними дорожніми знаками; автопоїзд (транспортний состав) – механічний транспортний засіб, що з'єднаний з одним або кількома причепами за допомогою зчіпного пристрою.

Безпечна дистанція – відстань до транспортного засобу, що рухається попереду по тій самій смузі, яка у разі його раптового гальмування або зупинки дасть можливість водієві транспортного засобу, що рухається позаду, запобігти зіткненню без здійснення будь-якого маневру.

Безпечний інтервал – відстань між боковими частинами транспортних засобів, що рухаються, або між ними та іншими об'єктами, за якої гарантована безпека дорожнього руху.

Безпечна швидкість – швидкість, за якої водій має змогу безпечно керувати транспортним засобом і контролювати його рух у конкретних дорожніх умовах.

Буксирування – переміщення одним транспортним засобом іншого транспортного засобу, яке не належить до експлуатації автопоїздів (транспортних составів) на жорсткому чи гнучкому зчепленні або способом часткового навантаження на платформу чи на спеціальне опорне пристосування; вантажний автомобіль – автомобіль, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення вантажів.

Велосипед – транспортний засіб, окрім крісел колісних, що приводиться в рух мускульною силою людини, яка знаходиться на ньому.

Велосипедист – особа, яка керує велосипедом; велосипедна доріжка – доріжка з покриттям поза межами проїзної частини вулиці та/або дороги, розташована окремо чи суміжно з тротуаром або пішохідною доріжкою, що призначена для руху на велосипедах, і позначена дорожнім знаком 4.14 та горизонтальною розміткою 1.36.

Велосипедна смуга – смуга, призначена для руху на велосипедах у межах проїзної частини вулиці та/або дороги, яка позначена дорожнім

знаком 5.88 та відповідною горизонтальною дорожньою розміткою; велосипедний переїзд – місце перетину велосипедистами проїзної частини в межах перехрестя або поза ними, позначене дорожньою розміткою 1.15.

Видимість у напрямку руху – максимальна відстань, на якій з місця водія можна чітко розпізнати межі елементів дороги та розміщення учасників руху, що дає змогу водієві орієнтуватися під час керування транспортним засобом, зокрема для вибору безпечної швидкості та здійснення безпечного маневру; вимушена зупинка – припинення руху транспортного засобу через його технічну несправність чи небезпеку, яка спричинена вантажем, який перевозиться, станом учасника дорожнього руху, появою перешкоди для руху; випередження – рух транспортного засобу із швидкістю, що перевищує швидкість попутного транспортного засобу, що рухається поряд по суміжній смузі.

Власник транспортного засобу – фізична або юридична особа, яка володіє майновими правами на транспортний засіб, що підтверджується відповідними документами; водій – особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії. Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі.

Габаритно-ваговий контроль – перевірка габаритних і вагових параметрів транспортного засобу (в тому числі механічного транспортного засобу), причепу і вантажу на предмет відповідності встановленим нормам щодо габаритів (ширина, висота від поверхні дороги, довжина транспортного засобу) та щодо навантаження (фактична маса, осьове навантаження), яка проводиться відповідно до встановленого порядку на стаціонарних або пересувних пунктах габаритно-вагового контролю.

Газон – ділянка однорідної території із дерновим покривом, який штучно створюється шляхом посіву і вирощування дерноутворювальних трав (переважно багаторічних злаків) або одержування.

Гальмовий шлях – відстань, що проходить транспортний засіб під час екстреного гальмування з початку здійснення впливу на механізм керування гальмовою системою (педаль, рукоятку) до місця його зупинки; головна дорога – дорога з покриттям відносно ґрунтової або та, що позначається знаками 1.22, 1.23.1–1.23.4 і 2.3. Найявність на другорядній дорозі покриття безпосередньо перед перехрестям не прирівнює її за значенням до перехрещуваної.

Дати дорогу – вимога до учасника дорожнього руху не продовжувати або не відновлювати рух, не здійснювати будь-яких маневрів (за

винятком вимоги звільнити займану смугу руху), якщо це може примусити інших учасників дорожнього руху, які мають перевагу, змінити напрямок руху або швидкість; денні ходові вогні – зовнішні світлові прилади білого кольору, передбачені конструкцією транспортного засобу, установлені спереду транспортного засобу і призначені для покращення видимості транспортного засобу під час його руху у світлий час доби;

Дитяча утримуюча система – обладнання, що здатне утримувати дитину в сидячому або нахиленому положенні, яка у разі зіткнення або різкого гальмування транспортного засобу зменшує небезпеку травмування дитини, що в ньому перебуває, шляхом обмеження рухливості її тіла; **дозволена Максимальна маса** – маса спорядженого транспортного засобу з вантажем, водієм і пасажирями, що встановлена технічною характеристикою транспортного засобу як максимально допустима.

5.5 Превентивна (профілактична) діяльність

5.5.1 Визначення поняття превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності

Відповідно до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» основним завданням поліції покладено здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень та виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, а також вживати у межах своєї компетенції заходів для їх усунення⁵⁷⁹.

Визначення слова *praeventio* – випереджаю, попереджаю; англ. *prevention* – запобігання, попередження. Превенція є одним із напрямків у боротьбі з правопорушеннями. Поняття «превенція» включає врегульовані нормами права випереджувальні дії, спрямовані на недопущення настання небажаних наслідків⁵⁸⁰. В Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад зазначено, що превентивна (профілактична) діяльність дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад це – заходи, що ними застосовуються

⁵⁷⁹ Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 09.02.2023)

⁵⁸⁰ Превенція / Вікісловник. URL: <https://uk.wiktionary.org/wiki/превенція> (дата звернення: 09.02.2023)

у межах компетенції, спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування⁵⁸¹

Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, визначає та вказує на один із превентивних заходів, поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб, який застосовується стосовно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод та є наслідком передання її батькам, законним представникам або органам опіки та піклування.

А також, визначає, що профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей – діяльність підрозділів НПУ, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень. Окрім того визначається профілактичний облік дітей – комплекс заходів із взяття на облік, наповнення та підтримання в актуальному стані баз даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота⁵⁸². Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено, що профілактичний облік – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства⁵⁸³. В жодному із вищеназваних нормативних документів не вказано чітко який саме підрозділ займається превентивною (профілактичною) поліцейською діяльністю. Наказом МВС від 25.02.2019 р. «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом

⁵⁸¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС від 28.07.2017 № 650. Дата оновлення 03.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 09.02.2023)

⁵⁸² Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС від 9.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 09.02.2023)

⁵⁸³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023)

органу Національної поліції України» зазначається, що профілактичний облік кривдників та профілактична робота з ними в органах Національної поліції України здійснюються уповноваженим підрозділом органів Національної поліції України⁵⁸⁴.

Таким чином, превентивна (профілактична) діяльність це комплекс заходів, який здійснюють уповноважені на те працівники поліції, направлений на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, а також вплив на осіб, що схильні до протиправної поведінки.

5.5.2 Заходи превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності

Метою поліцейського заходу є оперативне вирішення будь-яких питань або ситуації на місці, шляхом використання визначених Законом засобів, який спрямований на забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії вчинення правопорушень та підтримання публічної безпеки і порядку. Лише за наявності фактичних та юридичних умов поліцейські можуть вчиняти відповідні дії або комплекс дій превентивного або примусового характеру. Поліцейський захід є законним коли він був вчинений на підставі та у межах закону, що впливає з ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України. Відповідно, їх вчинення всупереч закону так чи інакше може порушити права та обов'язки інших осіб, що зумовить настання відповідних правових наслідків

Поліцейські заходи можуть бути превентивного та примусового характеру.

Превентивна (профілактична) робота поділяється за:

- 1) рівнем (загальна, спеціальна, індивідуальна);
- 2) змістом (первинна, вторинна, третинна);
- 3) цільовою групою (стосовно окремих категорій правопорушників та девіантів (раніше засуджених, психічно невірноважених осіб, алкоголіків, наркоманів, дебоширів, неповнолітніх, схильних до правопорушень) та ін.

До загальної профілактики відноситься: проведення загальних зустрічей із громадськістю, представниками трудових колективів, адміністрацією навчальних закладів щодо; проведення загальнотематичних лекцій та практичних занять, спрямованих на спільне вирішення

⁵⁸⁴ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС від 25.02.2019 № 124. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/382672___692876 (дата звернення: 15.02.2023)

проблем, що турбують громадськість (розповсюдження наркотиків, пияцтво, насильницькі злочини у нічний час тощо); формування партнерських відносин.

До індивідуальної профілактики відноситься: ознайомлювальні, попереджувальні, виховні бесіди осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, із залученням до цієї роботи громадськості за місцем проживання чи роботи; бесіди з родичами, сусідами особи, схильної до вчинення правопорушень; з'ясування умов проживання, негативних чинників, що спонукають особу на протиправну поведінку; сприяння у вирішенні соціальних проблем, ініціювання перед органами місцевого самоврядування, відповідними службами питання надання необхідної соціальної, медичної, психологічної допомоги тощо.

До заходів індивідуальної профілактики відносяться: переконання (проведення профілактичних бесід; зауваження особі, припинення протиправних дій), допомоги (сприяння в трудовому і побутовому облаштуванні, сприяння у нормалізації відносин у родині,) та контролю (відвідування місць проживання і навчання відповідних осіб)

5.5.3 Превентивний (профілактичний) облік органами Національної поліції

Відповідно до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад – дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад здійснюють превентивні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, із залученням до цієї роботи громадськості, для запобігання вчинення ними правопорушень.

Вони ставлять на превентивний (профілактичний) облік та в межах своєї компетенції проводять профілактичну роботу з:

- 1) особами, звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законодавством порядку;
- 2) особами, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками).

У межах компетенції вживають усіх необхідних заходів із метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень. Припиняють виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення.

Виявляють на поліцейській дільниці осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників), та вживають превентивних заходів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання

правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством та насильством за ознакою статі.

Рішення про поставлення особи на превентивний (профілактичний) облік приймає керівник територіального відділу поліції або його заступник на підставі наданих матеріалів. Відомості про осіб заносяться до Єдиної інформаційної системи МВС. На осіб, узятих на превентивний (профілактичний) облік, заводяться облікові справи.

Облікові справи заводяться відносно раніше судимих осіб, щодо яких установлено адміністративний нагляд, та осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо ці особи після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження поліції, систематично порушують публічний порядок і права громадян, учиняють інші правопорушення. Ці справи реєструються в підрозділі документального забезпечення та зберігаються в начальника сектору превенції ТВП або працівника цього сектору. З моменту закінчення строку перебування на обліку особи справа передається на архівне зберігання.

У разі зміни постійного місця проживання особи, стосовно якої працівниками поліції проводяться превентивні заходи, до підрозділу поліції за територіальністю у стислі строки надсилається відповідна інформація.

Забороняється зняття з обліку особи, яка перебуває на превентивному (профілактичному) обліку та переїхала на нове місце проживання, без надходження з відповідного ТВП підтвердної інформації про поставлення її на профілактичний облік у зазначеному місці.

Адміністративний нагляд припиняється постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції України:

у разі погашення або зняття судимості з особи, яка перебуває під наглядом; достроково, якщо піднаглядний перестав бути небезпечним для суспільства і позитивно характеризується за місцем роботи і проживання.

Адміністративний нагляд автоматично припиняється:

після закінчення терміну, на який його встановлено, якщо органом Національної поліції України не подано клопотання про продовження нагляду або суддя відмовив у продовженні нагляду;

у разі засудження піднаглядного до позбавлення волі і направлення його до місця відбування покарання; у разі смерті піднаглядного⁵⁸⁵.

⁵⁸⁵ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС від 28.07.2017 № 650. Дата оновлення 03.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023)

Окрім того, Наказом МВС від 25 лютого 2019 року №124, передбачено процедуру взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, забезпечення контролю за дотриманням кривдником тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку з учиненням домашнього насильства⁵⁸⁶. Цим наказом зазначається, що організація взяття на профілактичний облік дитини-кривдника та проведення з нею профілактичної роботи в органах Національної поліції України здійснюються працівниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 року № 1044, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 07 червня 2018 року за № 686/32138.

Уповноважений підрозділ поліції бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Строки ведення профілактичного обліку кривдників установлюються:

відповідно до строків застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника, а в разі продовження припису – на встановлений судом строк;

упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства у випадку, коли обмежувальний припис стосовно кривдника судом не виносився;

упродовж одного року з дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

до набрання законної сили вирокom суду у кримінальному провадженні, відкритому стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства.

⁵⁸⁶ Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС від 25.02.2019 № 124. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/382672__692876 (дата звернення: 15.02.2023)

Строк зберігання відомостей про кривдника, який перебуває на профілактичному обліку, становить три роки з дня зняття його з такого обліку, після чого відомості про нього та постраждалу особу автоматично знеособлюються.

Підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік є:

складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП;

терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;

отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику;

рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП;

відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.

Протягом доби формуються матеріали за фактами вчинення домашнього насильства та інформується про це керівник уповноваженого підрозділу поліції для поставлення кривдника на профілактичний облік із наданням копій таких матеріалів.

Рішення про поставлення кривдника на профілактичний облік приймає керівник територіального (відокремленого) уповноваженого підрозділу поліції за результатами розгляду матеріалів, які є підставою для поставлення кривдника на профілактичний облік.

Відомості про кривдника вносяться до журналу реєстрації осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення домашнього насильства.(ведеться або в електронному вигляді, або у друкованому вигляді). А також, протягом доби вносяться до інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».

Підставами для зняття кривдника з профілактичного обліку є:

відсутність повторних випадків учинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік;

закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника;

закриття справи про адміністративне правопорушення стосовно кривдника;

закриття кримінального провадження за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, розпочатого у зв'язку з вчиненням кривдником домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства;

набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства;

рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть.

Працівникам підрозділу поліції, відповідальним за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку, забороняється розголошувати персональні дані, що вносяться до системи ІПП, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, крім випадків, передбачених законодавством.

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення поняття превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності
2. Мета проведення превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності
3. Назвіть нормативно правові документи, що регламентують превентивну (профілактичну) поліцейську діяльність
4. Відносно кого здійснюють превентивні заходи дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад
5. Назвіть види поліцейських заходів
6. Що відноситься до заходів індивідуальної профілактики
7. Назвіть підстави для постановки особи на профілактичний облік
8. Назвіть підстави для зняття кривдника з профілактичного обліку
9. Назвіть строки ведення профілактичного обліку
10. Чи несе відповідальність працівник уповноваженого органу за розголошення персональних даних осіб, які ставляться на облік

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення 21.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.02.2023)

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023)
3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС від 28.07.2017 № 650. Дата оновлення 03.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023)
4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС від 9.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 09.02.2023 (дата звернення: 15.02.2023))
5. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС від 25.02.2019 № 124. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/382672__692876 (дата звернення: 15.02.2023)
6. Про захист персональних даних. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 15.02.2023)
7. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2023)
8. Конституція України. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2023)
9. Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення 06.02.2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023)

5.6 Запобігання та протидія правопорушень серед дітей і захисту їх прав

5.6.1 Причини вчинення правопорушень дітьми

Причини правопорушень – це соціальні явища різного рівня, що призводять до їх вчинення на масовому, груповому та індивідуальному рівнях у будь-якій відносно самостійній сфері суспільства. Сьогодні надто актуальною виступає проблема зростання правопорушень серед молоді. Формування людини, як відомо, починається з дитинства. В молоді роки

закладається основа не тільки відповідних знань, але й норм поведінки, звичок, потреб особи. Необхідно здійснювати послідовний, систематичний процес виховання підлітка у сім'ї, школі тощо. Так як неповноліття – це період, коли молода людина формується фізично та психологічно, а тому легше підпадає під вплив зовнішнього середовища.

Серед ключових чинників ризику щодо можливості скоєння правопорушень неповнолітніми можна назвати такі:

- Негативний вплив у сім'ї:
 - тривала бездоглядність; діти систематично самовільно залишають місце постійного проживання;
 - зайва опіка і строгість;
 - конфліктні сімейні стосунки, ослаблення сімейних зв'язків, неналежне виховання в сім'ї, що посилює несприятливі умови життя;
 - розлучення батьків, асоціальна поведінка батьків, ухилення або відсторонення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дітей, жорстокість і насильство в сім'ях;
 - бідність, безробіття;
 - низький рівень правових знань батьків, недостатня увага, безпосередня зневага з боку батьків до виховання та проблем дітей;
 - підбурювання з боку дорослих до вчинення злочинів;
 - наявність криміногенного досвіду у батьків або інших членів сім'ї
- Шляхи подолання:
 - вивчення житлово-побутових умов неповнолітнього (працівник поліції разом із класним керівником здійснює вихід до місця проживання дитини);
 - вивчення оточення учнів за місцем проживання (працівник поліції разом із класним керівником, соціальним педагогом здійснює вихід до місця проживання дитини);
 - діагностика психологічного клімату сім'ї (може здійснювати психолог);
 - центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді спільно з працівниками поліції повинні сприяти налагодженню зв'язків з родиною та з найближчим оточенням дитини;
 - виявити причини негативного впливу сім'ї, встановлення умов (складних життєвих обставин), в яких перебуває дитина та негативно впливають на її життя, поведінку, розвиток;
- Негативне проведення дозвілля:
 - беззмістовне, бездіяльне проведення вільного часу в групі однолітків або старших товаришів разом з алкоголем та цигарками, такий спосіб життя стає звичкою, потім формує відповідні потреби;

- немедичне вживання наркотичних засобів та інших психотропних речовин;
 - необмежений доступ неповнолітніх до ігрового бізнесу;
 - недоліки у системи організації дозвілля дітей;
 - відсутність особистих інтересів.
- Шляхи подолання:
- сприяти розробці та впровадженню програм, які організовують дозвілля підлітків;
 - залучення працівників поліції, волонтерів до спільних заходів щодо проведення дозвілля з дітьми (спортивних змагань, конкурсів);
 - пропаганда здорового способу життя, комплексне і систематичне викладання всіх знань має стати частиною обов'язкового навчання у школі, розпочинаючи з молодших класів, профілактика інфекцій, які передаються статевим шляхом, та ВІЛ/ СНІДу (із залученням медичних працівників, соціальних педагогів, психологів, працівників поліції повинен систематично проводити профілактичні бесіди, демонструвати відео та мультимедійні презентації щодо впливу шкідливих звичок на здоров'я дитини);
 - роз'яснювальна робота серед вчителів, батьків, громадськості про недопустимість паління і вживання наркотичних речовин у присутності дітей;
 - проведення масових і групових культурних заходів, заняття фізичної культурою і спортом;
 - соціально-психологічне і психологічне індивідуальне консультування неповнолітніх, які вживають наркотичні засоби, психотропні речовини та алкогольні вироби.
- Вплив засобів масової інформації (ЗМІ):
- поширення в ЗМІ ідей і поглядів, що призводять до зростання нетерпимості, насильства, обману, наркоманії, алкоголізму, проституції, безтурботного легкого життя;
 - неконтрольований перегляд інтернет-сайтів, що містять ігри та сюжети з елементами насильства, жорстокості, розпусти;
 - вчинення правопорушень з використанням Інтернету або під впливом негативного контенту (інформація про виготовлення і розповсюдження наркотичних речовин, способи крадіжки грошей, виготовлення вибухових речовин, залучення до проституції тощо).
- Шляхи подолання:
- підвищення рівня просвітницької роботи з батьками щодо ризиків, які приховує глобальна мережа;
 - залучення кіберполіції для проведення превентивних заходів з метою надання допомоги батькам з питань захисту дітей від впливу

шкідливої інформації (під час батьківських зборів, проведення онлайн лекцій тощо);

- надання батькам та педагогам допомоги стосовно питань захисту дітей від ризиків Інтернету, надання переліку рекомендованих онлайн-ресурсів, що допоможуть дізнатися який сайт відвідує дитина, як встановити контроль за діяльністю дитини в мережі Інтернет, які програми встановити на комп'ютер, щоб надати захист дитині в Інтернет просторі.

- Фактори шкільного середовища:

- низькій рівень безпеки школи; доступ на територію школи сторонніх;

- продаж на території школи психотропних речовин тощо;

- надмірно жорсткі вимоги до успішності навчання;

- булінг – цькування дитини однолітками або іншими учасниками освітнього процесу;

- конфлікти між шкільними підлітковими угрупованнями;

- протиправна поведінка у найближчих шкільних друзів.

- Шляхи подолання:

- залучення учнів до соціально корисної діяльності та позаурочних чи позашкільних заходів;

- проведення профілактичних лекцій працівником поліції у шкільних закладах з учнями та педагогами щодо налагодження стосунків між учнями та педагогами, низького рівня успішності у навчанні, конкуренції між учнями, ставлення до навчання;

- розроблення та розповсюдження працівниками поліції друкованих інформаційних матеріалів, які містять інформацію щодо настання наслідків за вчинення булінгу, пропуск занять без поважних причин, вживання психотропних та алкогольних речовин тощо.

- Соціальні чинники:

- загострення соціальної нерівності;

- утрата моральних принципів суспільного життя, антигромадський спосіб життя;

- недостатній рівень правосвідомості та правових знань;

- недостатня мережа об'єктів культурно-побутового призначення, спортивних установ, обмежені ресурси для відпочинку;

- погіршення умов життя окремих соціальних груп;

- міграційні процеси (батьки їдуть на заробітки, з метою забезпечення освітою дітей, тим самим залишають їх без належного виховання);

- бездоглядність і відсутність належного контролю з боку відповідних служб за поведінкою, зв'язками і характером того, як підліток проводить час;

- недоліки у системі працевлаштування неповнолітніх;
- високий рівень злочинності у районі проживання дитини;
- відсутність державної чи громадської соціальної допомоги, родина залишається наодинці зі своїми проблемами.

➤ Шляхи подолання:

- організувати цикл лекцій і бесід із правових тем та проведення заходів з правової освіти (працівник поліції може залучати науково-педагогічний склад вищих навчальних закладів);

- залучення ЗМІ до пропаганди здорового способу життя, поваги загальнолюдських цінностей, підвищення рівня правової культури (працівник поліції може приймати участь у теле- та радіопередачах з цих проблем, висвітлення цих питань у пресі, залучати наукову спільноту для розробки методичних рекомендацій, наочних посібників з цієї проблематики);

- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді спільно з працівниками поліції повинні надавати допомогу в оформленні правових документів, сприяти попередньому вирішенню питань, пов'язаних з реєстрацією, працевлаштуванням або навчанням дитини; надання соціально-педагогічних, соціально-медичних, психологічних, юридичних, інформаційних послуг.

5.6.2 Поняття та види профілактики

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції належить здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. Розглядаючи термін профілактика як процес, слід зазначити, що це діяльність, спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню негативних соціальних явищ і їх небезпечних наслідків.

Первинна профілактика – здійснення комплексу заходів, що мають інформаційно-роз'яснювальний, просвітницький характер та спрямовані на підвищення обізнаності з певних питань, формування цінності здоров'я та відповідних якостей особистості, а також навичок, що допоможуть їй відмовитися від певних стандартів поведінки та негативних звичок.

Первинна профілактика спрямована на формування соціально прийнятної, законслухняної поведінки та є найбільш масовою, орієнтованою на широкі групи дітей і молоді. Важливими умовами ефективної первинної профілактики є своєчасність, повнота й постійність щодо запобігання порушень у поведінці людини. З урахуванням особливостей

діяльності структурних підрозділів Національної поліції, на первинному рівні профілактики має здійснюватись робота, спрямована на:

- формування в дитячому середовищі поваги до суспільних цінностей, що сприятиме формуванню соціально прийнятної, законослухняної поведінки;
- формування позитивного ставлення громадськості до діяльності підрозділів Національної поліції, що, у свою чергу, підвищить довіру та вірогідність звернення за допомогою у випадках ризику;
- активізація та залучення громадськості (неурядові організації, ЗМІ тощо) до створення безпечного і мирного середовища для дітей.

Заходи первинної профілактики можуть проводитись на базі загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, громадських організацій, які працюють з дітьми та учнівською молоддю, соціальних служб, під час групових та масових заходів, які відбуваються в громаді.

Вторинна профілактика передбачає обмеження поширення певних негативних явищ, що вже трапилися у суспільстві чи соціальній групі, чи на рівні особистості, запобігання поглибленню соціальної дезадаптації осіб, яким властива девіантна поведінка. Заходи з вторинної профілактики мають бути забезпечені тоді, коли вже відбуваються прояви протиправної поведінки або реєструється адміністративне правопорушення. На вторинному рівні профілактичні заходи мають бути спрямовані не лише на зміну поведінки, а й на обставини, що таку поведінку спричиняють.

На вторинному рівні профілактики проводиться робота з дітьми, які виявляють девіантну поведінку, вчинили адміністративні правопорушення. За наявності підстав, визначених в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ від 19 грудня 2017 р. № 1044, зокрема, такі діти підлягають взяттю на профілактичний облік.

Профілактичний облік дітей – це комплекс заходів із взяття на облік, наповнення та підтримання в актуальному стані баз даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота.

Вторинна профілактика передбачає:

- виявлення та усунення причин і умов, що сприяють формуванню девіантної поведінки;
- мотивування дитини до зміни способу життя та відмови від небезпечних та/або неправомірних поведінкових практик;
- формування знань, умінь та навичок, необхідних для подолання проблеми, негативного явища, складних життєвих обставин;

- забезпечення надання своєчасної підтримки дитині, її сім'ї, для усунення факторів ризику, подолання складних життєвих обставин;
- відпрацювання у дитини умінь та навичок, які дозволять відмовитись від руйнівної моделі поведінки на користь усвідомлених, безпечних поведінці;
- розвиток підтримуючих соціальних контактів дитини.

Заходи вторинної профілактики проводяться на індивідуальному рівні або на рівні групи дітей, які мають спільну проблему або яким властива певна асоціальна чи ризикована поведінка. Враховуючи цільову групу дітей, які залучаються до заходів вторинної профілактики, під час роботи з дитиною важливо залучати її батьків або законних представників, обговорювати з ними наявні ризики та стратегії подальшої роботи, спрямованої на зміну поведінки дитини. Також до профілактичної діяльності необхідно залучати заклад освіти (конкретніше, психолога, соціального педагога, інших), в якому навчається неповнолітній, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службу у справах дітей, громадські організації, які проводять профілактичну роботу з підлітками, надають допомогу та підтримку. Якщо дитина перебуває у закладі соціального захисту дітей, тоді заходи профілактики мають бути узгоджені з керівництвом закладу.

Третинна профілактика спрямована на попередження рецидивів негативних явищ у суспільстві та девіантної поведінки осіб, яким була властива така поведінка раніше, а також на відновлення особистісного і соціального статусу людини.

Третинна профілактика застосовується щодо підлітків, які скоїли правопорушення та перебувають у конфлікті із законом. Тому мета профілактики цього рівня – реабілітація правопорушника та повернення його в громаду.

Третинний рівень профілактики передбачає роботу з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, зокрема засудженими судом до покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, яким оголошено повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення, тощо. Робота має бути спрямована на допомогу дитині у відновленні психологічного та соціального статусу, покращення якості життя, попередження рецидивів. Такі діти підлягають взяттю на профілактичний облік.

Профілактична робота має проводитися у взаємодії із уповноваженими органами з питань пробації, закладами освіти (психолог, соціальний педагог, інші), в якому навчається неповнолітній, центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службою у справах дітей, громадськими організаціями, які проводять профілактичну роботу з підлітками, надають допомогу і підтримку.

Щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення і перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації, плануючи профілактичні заходи, необхідно взаємодіяти з працівниками органу пробації. Доцільно обговорювати заходи соціально-виховної роботи, які планує орган пробації, щоб уникнути дублювання із заходами, які планує підрозділ Національної поліції, визначати спільні стратегії впливу для зниження ризиків вчинення неповнолітнім повторного правопорушення. Це допоможе об'єднати наявні ресурси та забезпечити більш комплексний цілеспрямований підхід.⁵⁸⁷

5.6.3 Заходи індивідуальної профілактики

Заходи індивідуальної профілактики здійснюються щодо конкретної дитини, яка проявляє девіантну поведінку, схильна до вчинення, вчинила правопорушення. На індивідуальному рівні проводиться профілактично-виховна, корекційна робота, спрямована на створення умов для повноцінного розвитку і життєдіяльності дитини, задоволення її потреб у такий спосіб, що не призводить до негативних наслідків, формування правосвідомої поведінки. За змістом і спрямованістю, заходи індивідуальної профілактики відповідають вторинному і третинному рівням.

На основі аналізу соціальних й особистісних чинників, що призводять до девіантної поведінки дитини або вчиненню правопорушень, визначаються завдання індивідуальної профілактики:

1. Дослідити причини і фактори проблеми.
2. Запобігти негативному впливу середовища, що спричиняє проблеми чи знижує адаптивні можливості дитини.
3. Збільшити можливості для задоволення потреб, подолання проблем, повноцінної життєдіяльності (підвищити соціальні ресурси).
4. Подолати особистісні фактори, що сприяють виникненню чи загостренню проблем або заважають їх вирішенню.
5. Підвищити особистісні ресурси, здатність особистості адекватно реагувати на проблеми, вирішувати їх та задовольняти власні потреби, використовуючи соціально прийнятні норми поведінки.
6. Організувати взаємодію суб'єктів для надання допомоги дитині, її батькам або законним представникам.

⁵⁸⁷ Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей : навчально-методичний посібник. Ч. 1 / Т. В. Журавель, Т. В. Зуб, О. В. Ковальова, Ю. В. Пилипас. Київ, 2019. 515 с.

Для систематичного і цілеспрямованого здійснення заходів індивідуальної профілактики дитина підлягає взяттю на профілактичний облік.

Стосовно дитини, яка перебуває на профілактичному обліку, розробляється план заходів індивідуальної профілактики (форма плану передбачена у додатку 4 до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України).

Планування заходів індивідуальної профілактики має відбуватися з урахуванням віку, індивідуальних особливостей (стан здоров'я, психічний та фізичний розвиток) та потреб дитини.

Якщо до роботи з дитиною вже долучені або планується долучити інші установи, організації, заклади, доцільно ініціювати спільну зустріч, під час якої обговорити випадок та узгодити, скоординувати дії різних суб'єктів, долучених до роботи з дитиною та/або з її сім'єю. Слід звернути увагу на актуальність співпраці у випадках, якщо дитина та її сім'я перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема важливо взаємодіяти із центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службою у справах дітей; якщо дитина засуджена судом до покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, важливо взаємодіяти з уповноваженим органом з питань пробації; якщо дитина вчинила домашнє насильство, зі службою у справах дітей.

У процесі реалізації плану заходів індивідуальної профілактики, до нього має вноситися коригування за умов зміни інформації про дитину, змін, які відбулися в житті дитини та зумовлюють внесення доповнень/змін до заходів плану.

Заходи індивідуальної профілактики мають бути спрямовані на особистість дитини, середовище, яке її формує, а також на умови, обставини та ситуації, що призводять до вчинення дитиною правопорушень. До заходів індивідуальної профілактики відносять:

- ознайомлювальні, попереджувальні та виховні бесіди з дитиною за місцем проживання, навчання, роботи;
- ознайомлювальні, попереджувальні бесіди з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення правопорушення;
- залучення дитини до інформаційно-просвітницьких, корекційних занять, за темами, актуальними для дитини;
- організацію надання допомоги дитині у вирішенні питань, що пов'язані з навчанням, організацією дозвілля, установленням соціально корисних контактів, вибором життєвих цілей, а також залучення дитини до соціально корисних занять трудового, спортивного, творчого, самодіяльного характеру;

- відвідання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення правопорушень;

- сприяння у вирішенні соціальних проблем дитини, у тому числі конфліктних ситуацій у сім'ї, зокрема щодо батьків, законних представників, які не займаються вихованням дітей чи вчиняють стосовно них домашнє насильство, застосування заходів впливу згідно із законодавством, ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування питання щодо направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

Ознайомлювальна бесіда – захід, від змісту і результатів якого залежить хід подальшої профілактичної роботи.

Профілактична бесіда – захід, який проводиться або за наявності фактів антигромадської поведінки дитини, узатої на профілактичний облік, або без будь-яких зовнішніх приводів, у порядку індивідуальної профілактики та має на меті здійснення контролю за поведінкою дитини, а також використовується для інформаційного забезпечення індивідуальної профілактики злочинної поведінки.

Виховна бесіда – захід, який за змістом, способами впливу на свідомість, почуття і волю дитини подібний до попереджувальної бесіди та проводиться у неофіційній обстановці.

Основні вимоги до заходів індивідуальної профілактики:

- суворе дотримання прав, основоположних свобод та законних інтересів дитини, законності при здійсненні заходів індивідуальної профілактики;

- своєчасність виявлення й усунення криміногенних чинників, що збільшують вірогідність повторного вчинення дитиною правопорушення;

- послідовність у проведенні заходів індивідуальної профілактики, інтенсивність яких повинна зростати або зменшуватися залежно від результатів.

При здійсненні індивідуальної профілактики, з урахуванням ситуації, необхідно:

- а) відвідувати дітей, які перебувають на профілактичних обліках, за місцем їх проживання, навчання, роботи;

- б) складати протоколи про адміністративні правопорушення, учинені дітьми;

- в) складати протоколи стосовно дорослих осіб за вчинення ними адміністративних правопорушень, у тому числі щодо батьків, законних

представників у разі вчинення адміністративних правопорушень дітьми, які не досягли віку адміністративної відповідальності;

d) викликати дітей, їх батьків, законних представників під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, учинене дитиною;

e) отримувати в порядку, установленому законом, від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з провадженням у справі про адміністративне правопорушення;

f) уносити відповідним органам влади, адміністраціям навчальних закладів, установ незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми правопорушень.

5.6.4 Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ЮП

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ЮП заводить обліково-профілактичну справу (далі – ОПС) та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, дітей, щодо яких поліцейські ЮП здійснюють профілактичну роботу, яка включає:

- ✓ проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;

- ✓ проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

- ✓ складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;

- ✓ відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

- ✓ вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України.

Взяттю на профілактичний облік підлягає дитина:

- 1) засуджена до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

2) звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;

3) звільнена зі спеціальної виховної установи;

4) вчинила домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис чи виданий обмежувальний припис;

5) яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності;

6) яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей;

7) яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Підставами для взяття дитини на профілактичний облік є:

1) вирок (постанова) суду, що набрав(ла) законної сили, про застосування до дитини покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

2) рішення суду про звільнення дитини від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, крім випадків, коли дитину направляють до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;

3) довідка про звільнення зі спеціальної виховної установи для дітей;

4) матеріали, які підтверджують факт вчинення дитиною домашнього насильства (копія термінового заборонного чи обмежувального припису, постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення);

5) рапорт поліцейського підрозділу ЮП про дитину, яка впродовж року два і більше разів притягалася до адміністративної відповідальності, з долученням копій постанов суду про притягнення до адміністративної відповідальності;

6) рапорт поліцейського підрозділу ЮП щодо виявлення дитини, яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей, з долученням витягів з Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо зареєстрованих фактів безвісного зникнення дитини;

7) копія постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення дитини чи батьків або осіб, які їх замінюють.

5.6.5 Введення обліково-профілактичної справи (ОПС) дитини

За наявності підстав для взяття дитини на профілактичний облік поліцейський підрозділу ЮП у триденний строк виносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП.

ОПС реєструється в журналі реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік, який ведеться в електронній формі.

ОПС містить: прізвище, ім'я, по батькові, дату народження дитини, адресу її проживання, а також документи, передбачені у пункті 6 цього розділу.

Під час заведення ОПС поліцейський підрозділу ЮП зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні.

Про взяття дитини на профілактичний облік і заведення ОПС поліцейський підрозділу ЮП письмово повідомляє відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а про дитину, узятую на профілактичний облік відповідно до підпунктів 5 або 7 пункту 2 цього розділу – також відповідну службу у справах дітей.

До ОПС долучаються такі документи:

- ✓ постанова про взяття на профілактичний облік дитини та заведення ОПС;
- ✓ копія повідомлення дитини, її батьків, інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік;
- ✓ матеріали, що містять відомості про підстави взяття на профілактичний облік;
- ✓ характеристики з місця проживання, навчання або роботи дітей;
- ✓ копія повідомлення для відповідної служби у справах дітей про взяття дитини на профілактичний облік;
- ✓ план заходів індивідуальної профілактики, до якого можуть вноситися корегування за умов зміни інформації про дитину;
- ✓ копія постанови про оголошення в розшук дитини, яка перебуває на профілактичному обліку, як такої, що безвісти зникла або переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду чи ухиляється від відбуття кримінального покарання;

- ✓ постанова про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи;
- ✓ інші документи щодо проведеної профілактичної роботи з дитиною та її результатів.

Поліцейський підрозділу ЮП вносить інформацію до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, про взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку дітей, щодо яких заведено ОПС.

Відомості про дитину (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса проживання, номер і дата заведення ОПС, категорія обліку) поліцейський підрозділу ЮП протягом доби після заведення ОПС вносить до електронної картки інформаційної підсистеми. Категорія обліку проставляється відповідно до розмежувань, зазначених у довіднику електронної картки.

Якщо категорія профілактичного обліку дитини змінюється, поліцейський підрозділу ЮП упродовж доби вносить відповідні корективи до електронної картки.

На автоматизованому обліку дитина перебуває лише за однією категорією обліку, ступінь пріоритетності якої визначається поліцейським підрозділу ЮП за принципом – кримінальне правопорушення поглинає адміністративне правопорушення.

Якщо однією з категорій є «домашнє насильство», зберігаються дві категорії обліку.

У разі зміни дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання поліцейський ЮП повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Після одержання відповідної інформації щодо прибуття дитини до нового місця проживання поліцейський ЮП надсилає до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, ОПС для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини. Після одержання інформації про отримання ОПС та взяття дитини на облік за новим місцем проживання поліцейський ЮП вносить відповідну інформацію до журналу реєстрації ОПС дітей, взятих на профілактичний облік.

У разі переїзду дитини за кордон або на тимчасово окуповану територію, якщо з моменту переїзду минув рік, профілактичний облік автоматично припиняється.

Ведення ОПС контролюють:

- начальник підрозділу превентивної діяльності територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП або його заступник – один раз на квартал;
- начальник підрозділу ЮП ГУНП – один раз на півроку.

Профілактичний облік дітей із заведенням ОПС триває строком один рік з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

- 1) досягнення нею 18-річного віку;
- 2) закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- 3) набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;
- 4) рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;
- 5) відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року після останнього такого факту;
- 6) відсутність випадків вчинення адміністративного та/або кримінального правопорушення впродовж року з моменту взяття на облік;
- 7) відсутність випадків самовільного залишення сім'ї, навчально-виховного закладу чи спеціальної установи для дітей упродовж року з моменту взяття на облік;
- 8) обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- 9) відсутність випадків вчинення булінгу (цькування) впродовж року після останнього такого факту.

За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ЮП протягом однієї доби:

- ✓ виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття ОПС, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП;
- ✓ вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки;
- ✓ письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

Закриті ОПС зберігаються в територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП протягом двох років, після чого знищуються. Після знищення ОПС працівники, які виконали цю роботу, затверджують факт знищення підписами в акті, а в журналі реєстрації ОПС узятих на профілактичний облік дітей роблять відмітки про знищення справ із зазначенням номера акта і дати його реєстрації.

Питання для самоконтролю

1. Причини вчинення правопорушення дітьми.
2. Шляхи подолання вчинення правопорушень дітьми.
3. Поняття та види профілактики.
4. Первинна профілактика, вторинна профілактика, третинна профілактика.
5. Заходи індивідуальної профілактики.
6. Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ЮП.
7. Введення обліково-профілактичної справи (ОПС) дитини.
8. Підставами для взяття дитини на профілактичний облік
9. Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку.
10. Суб'єкти що здійснюють контроль за ведення ОПС.

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (з наст. змінами) *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.02.2023).
3. Академічний тлумачний словник української мови / за заг. ред. Білодід І. К. Київ : Наукова думка, 1976–1980. URL: <http://sum.in.ua/s/pikluvatysja>
4. Юридична енциклопедія. Укр. Енциклопедія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1998. Т. 4: 2002. 720 с.
5. Біла-Тюріна Ю. З. Адміністративно-правове регулювання послуг, що надаються Національною поліцією України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019.
6. Підготовка працівників структурних підрозділів Національної поліції України у частині забезпечення та захисту прав дітей : навчально-методичний посібник. Ч. 1 / Т. В. Журавель, Т. В. Зуб, О. В. Ковальова, Ю. В. Пилипас. Київ, 2019. 515 с.
7. Методичні рекомендації для працівників поліції щодо організації роботи з дитиною, яка перебуває у конфлікті з законом / О. В. Ковальова, А. О. Сухарева, О. О. Проценко. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022. 50 с.

Словник основних термінів

Дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Девіантна поведінка дитини – це система вчинків або окремі вчинки, які суперечать прийнятим у суспільстві нормам і виявляються у вигляді порушень у збалансованості психічних процесів, неадекватності, порушенні процесу самоактуалізації або у вигляді відхилень від морального й естетичного контролю за своєю поведінкою.

Правопорушення – це неправомірне (протиправне) суспільно-шкідливе винне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, за вчинення якого особа може бути притягнута до юридичної відповідальності. Правопорушення (delictum) за ступенем суспільної небезпеки поділяються на злочини і проступки.

Профілактика правопорушень серед дітей – діяльність, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання.

Первинна профілактика – здійснення комплексу заходів, що мають інформаційно-роз'яснювальний, просвітницький характер та спрямовані на підвищення обізнаності з певних питань, формування цінності здоров'я та відповідних якостей особистості, а також навичок, що допоможуть їй відмовитися від певних стандартів поведінки та негативних звичок.

Вторинна профілактика – передбачає обмеження поширення певних негативних явищ, що вже трапилися у суспільстві чи соціальній групі, чи на рівні особистості, запобігання поглибленню соціальної дезадаптації осіб, яким властива девіантна поведінка.

Третинна профілактика – спрямована на попередження рецидивів негативних явищ у суспільстві та девіантної поведінки осіб, яким була властива така поведінка раніше, а також на відновлення особистісного і соціального статусу людини.

5.7 Фізична та технічна охорона

5.7.1 Поняття і види охорони

В Україні наданням охоронних послуг відповідно статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» на органи поліції покладено здійснення охорони об'єктів права державної власності, а також брати участь у здійсненні державної охорони, також на договірних засадах здійснювати охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також об'єктів критичної інфраструктури⁵⁸⁸. Охорона покладається на органи поліції охорони, які відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», мають право застосовувати та використовувати вогнепальну зброю.

Поліція охорони – єдина в Україні охоронна структура, працівники якої мають визначені Законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування владних функцій щодо правопорушників⁵⁸⁹. Основні засади службової діяльності органів і підрозділів поліції охорони, спрямовані на організацію та виконання заходів з фізичної охорони об'єктів і майна усіх форм власності, фізичних осіб, прийнятих під охорону на договірних засадах⁵⁹⁰.

На поліцію охорони покладаються завдання: з організації охорони рухомого і нерухомого майна (об'єктів) суб'єктів господарювання різних форм власності, вантажів, що перевозяться, об'єктів права державної власності, визначених законодавством України, надання послуг з інкасації, забезпечення пропускового та внутрішньооб'єктового режимів на об'єктах охорони, оперативного реагування на повідомлення про спрацювання технічних засобів охорони на об'єктах, підключених до пунктів централізованого спостереження поліції охорони, чи інші повідомлення про правопорушення, особистої та майнової безпеки фізичних осіб, публічної безпеки і порядку (громадського порядку і громадської безпеки) в межах постів і маршрутів охорони, беруть участь у здійсненні державної охорони, профілактичних заходів, спеціальних операцій (оперативних планів), запобігають, виявляють і припиняють правопорушення в місцях несення служби.

⁵⁸⁸ Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення від 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 23.02.2023)

⁵⁸⁹ Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Поліція_охорони_\(Національної_поліції_України\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Поліція_охорони_(Національної_поліції_України)) (дата звернення: 23.02.2023)

⁵⁹⁰ Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 № 577. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401___480230

Види охоронних послуг, передбачені статтею 5 Закону України «Про охоронну діяльність»: 1) охорона майна громадян; 2) охорона майна юридичних осіб; 3) охорона фізичних осіб; 4) реагування в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані з посяганням на об'єкт охорони⁵⁹¹. Також, поліція охорони забезпечують: охорону туристичних груп; охорону вантажів і цінностей; майнову безпеку іноземних громадян; охорону міжбанківських перевезень тощо.

Вид охорони визначається органами поліції охорони спільно з органом, підприємством, установою, організацією, у віданні яких перебувають об'єкти, стосовно кожного окремого об'єкта з урахуванням його індивідуальних характеристик (розташування, територія, інженерна й технічна захищеність, наявність іншої охорони, протяжність поста / маршруту тощо)⁵⁹².

Фізична охорона об'єктів здійснюється відповідно наказу Міністерства внутрішніх справ України від 07 липня 2017 року № 577 «Інструкція про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів». Фізична охорона об'єктів забезпечується безпосередніми діями персоналу поліції охорони за місцезнаходженням об'єкта охорони.

Охорона об'єктів за допомогою засобів охоронного призначення здійснюється відповідно наказу Міністерства внутрішніх справ України від 23 червня 2017 року № 533 «Інструкції з технічної експлуатації засобів охоронного призначення і організації роботи пунктів централізованого спостереження в органах, підрозділах поліції охорони». Існує три види об'єктів⁵⁹³: звичайний об'єкт, об'єкт підвищеного криміногенного ризику та особливо важливий об'єкт.

До об'єкту відносяться будівлі, споруди, прилеглі до них території та акваторії, трубопроводи, транспортні засоби, валютні цінності, цінні папери, інше рухоме і нерухоме майно фізичних осіб та суб'єктів різних форм власності, квартири, публічна безпека і порядок на окремо визначених територіях, будівлях, спорудах, відносно яких нарядами поліції охорони здійснюються заходи охорони та інші, не заборонені законодавством України, превентивні дії;

⁵⁹¹ Про охоронну діяльність : Закон України. Зі змінами. URL: https://urist.com.ua/pro-okhoronnu_dialnist/st-5 (дата звернення: 23.02.2023)

⁵⁹² Про затвердження Порядку забезпечення охорони об'єктів органами поліції охорони на договірних засадах : наказ МВС від 14.12.2022 № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-23#Text> (дата звернення: 23.02.2023)

⁵⁹³ Інструкція про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 577. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401___378466#n14

До об'єктів підвищеного криміногенного ризику – об'єкти реальної загрози злочинних посягань, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, матеріальним та культурним цінностям. Залежно від ступеня небезпечності злочинних посягань на об'єкти встановлюються такі категорії підвищеного криміногенного ризику: I категорія – автозаправні станції, ювелірні магазини, ломбарди, кредитно-фінансові установи (у тому числі обмінні пункти), об'єкти (приміщення) зберігання зброї, боєприпасів, вибухових речовин, радіоактивних, наркотичних і психотропних речовин, прекурсорів, музейні заклади, інші об'єкти; II категорія – аптеки, торговельні заклади (крім ювелірних магазинів), службові приміщення, заклади громадського харчування, заклади освіти, території ринків, автостоянки та гаражні кооперативи; III категорія – інші об'єкти та приміщення з майном фізичних осіб.

Та до особливо важливих об'єктів – об'єкти, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, забезпечують стале функціонування життєдіяльності населення, руйнація або пошкодження яких призведе до людських жертв, техногенних катастроф, порушення транспортної та енергетичної систем, втрати історико-культурної спадщини держави, матеріальних збитків (шкоди) в особливо великому розмірі.

Слід зазначити, що об'єктом охоронної діяльності можуть виступати лише ті, що уклали договори у визначеному законодавством порядку про надання їм охоронних послуг з охоронними структурами.

Охорона майна та фізичних осіб забезпечується персоналом охорони шляхом здійснення таких заходів: 1) використання пунктів централізованого спостереження, технічних засобів охорони, транспорту реагування, службових собак; 2) контролю за станом майнової безпеки об'єкта охорони; 3) запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється.

Надання послуг охорони поза межами території України здійснюється відповідно до міжнародних договорів.

5.7.2 Нормативно-правове забезпечення фізичної та технічної охорони

Нормативно-правове забезпечення фізичної та технічної охорони здійснюється на підставі

Законів України: Конституції, «Про Національну поліцію», «Про охоронну діяльність», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України»;

постанов Кабінету Міністрів України:

від 21 листопада 2018 року № 975 «Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах»;

від 13 жовтня 2015 р. № 834 «Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ; від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху».

Про затвердження Порядку забезпечення охорони об'єктів органами поліції охорони на договірних засадах. Наказ МВС від 14.12.2022 № 816

Інструкції про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 липня 2017 року № 577.

Інструкції з технічної експлуатації засобів охоронного призначення і організації роботи пунктів централізованого спостереження в органах, підрозділах поліції охорони, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 23 червня 2017 року № 533,

Наказ МВС № 642 від 18.10.93 р Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. №706 «Про затвердження Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії»

Про охорону об'єктів у територіальних органах Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України Наказ від 05.11.2018 № 656 Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний Кодекс України.

5.7.3 Підстави здійснення фізичної та технічної охорони

Охорона об'єктів здійснюється тільки на підставі договору про надання платних послуг з охорони, який укладається на підставі письмового звернення особою до органу поліції охорони, який підписується замовником і керівником органу поліції охорони або особою, яка виконує його обов'язки. До письмового звернення замовником додаються завірени в установленому порядку копії: установчих документів та документів, які підтверджують право власності чи користування об'єктом на законних підставах, охорона якого є предметом договору. Органи поліції охорони можуть одержувати за письмовим запитом від замовника інші відомості

та копії документів, необхідні для здійснення заходів охорони на об'єкті охорони.

Юридичні особи, установчі документи яких оприлюднені на порталі електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, установчі документи в паперовій формі не подають. Відповідна документація зберігається в номенклатурній справі органу поліції охорони⁵⁹⁴.

За строком виконання договору поділяються на постійні, разові (строком до трьох діб), короткострокові (строком від трьох до тридцяти діб).

Під час здійснення охоронної діяльності поліція охорони виконує завдання з:

- 1) охорони об'єктів (майна) усіх форм власності шляхом контролю за станом майнової безпеки об'єкта охорони, використання пунктів централізованого спостереження та оперативного реагування нарядів поліції охорони на повідомлення про спрацювання технічних засобів охорони чи інші повідомлення про правопорушення;

- 2) охорони валютних та інших цінностей, вантажів під час їх перевезення транспортними засобами, інкасації;

- 3) охорони фізичних осіб шляхом запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється;

- 4) інші повноваження відповідно до законодавства України та нормативно-правових актів МВС⁵⁹⁵.

Для забезпечення фізичної охорони об'єктів (майна, фізичних осіб), публічної безпеки та порядку формуються такі види нарядів поліції охорони: наряди реагування; наряди охорони об'єктів і публічної безпеки; наряди охорони вантажів і мобільних об'єктів; наряди охорони фізичних осіб (забезпечення особистої безпеки) .

Поліцейські та працівники, які заступають на службу, до проведення інструктажу повинні отримати зброю та боеприпаси до неї (в обмін на картку-замісник), службову документацію (маршрутні або постові книжки, бортові журнали службового автомобіля, паролі, документи про відрядження та іншу службову документацію), засоби зв'язку, контролю, спеціальні засоби індивідуального захисту й активної оборони та інше спорядження.

⁵⁹⁴ Про затвердження Порядку забезпечення охорони об'єктів органами поліції охорони на договірних засадах : наказ МВС від 14.12.2022 № 816.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-23#Text>

⁵⁹⁵ Інструкція про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 577. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401__378466#n14

Перед інструктажем водії зобов'язані пройти медичний огляд та отримати перед рейсовий інструктаж.

Під час інструктажу персонал поліції охорони зобов'язаний занести до блокноту (особистої книжки) орієнтування про осіб (майно), які перебувають у розшуку, іншу інформацію, необхідну для виконання службових завдань.

Під час несення служби наряди поліції охорони використовують та застосовують: вогнепальну зброю; спеціальні засоби; фізичний вплив (силу); технічні засоби охорони; транспортні засоби (спеціалізовані та оперативні транспортні засоби, транспортні засоби, надані замовником); засоби (комплекси) телекомунікації та інформаційно-телекомунікаційні системи, прилади контролю; інженерні споруди і загородження; службових собак.

Працівників поліції охорони заборонено залучати до виконання завдань, що не належать до їх компетенції, окрім випадків з усунення наслідків надзвичайної ситуації (стихійне лихо, катастрофа, військові дії та інші позаштатні ситуації) в місцях несення служби.

Відповідно до Інструкції про організації службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів на працівників охорони покладаються зобов'язання, а саме:

1) вони повинні знати :

вимоги законодавчих та нормативно-правових актів МВС, розпорядчих документів НПУ, що регламентують діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки фізичних осіб, охороною об'єктів (майна), публічного порядку та безпеки, порядок застосування поліцейських заходів примусу;

оперативну обстановку на території обслуговування, а також в межах маршруту та зони обслуговування, рубіжність, особливості та категорійність об'єктів охорони, можливі місця проникнення до них, приховані підходи та під'їзди, характеристики та принцип дії тривожних сповіщувачів різного типу;

функціональні, основні та особливі обов'язки, порядок несення служби;

особливості місцевості на маршрутах руху, можливі місця посягань на об'єкти охорони;

дислокацію органів НПУ на території обслуговування, систему зв'язку з ними, місця розташування органів ДСНС, закладів охорони здоров'я;

порядок і тактику дій при виникненні надзвичайних ситуацій та інших позаштатних ситуацій;

2) діяти, у тому числі попереджати, виявляти та припиняти кримінальні або адміністративні правопорушення на об'єктах (маршрутах) охорони (патрулювання), лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

3) забезпечувати особисту безпеку фізичних осіб, охорону об'єктів (майна) відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС, розпорядчих документів НПУ, а також організаційно-розпорядчих документів з питань заходів охорони. З цією метою:

пильно охороняти об'єкт, здійснювати пропускний режим, допускаючи на територію об'єкта осіб тільки за наявності перепусток, перевіряти їх документи на право винесення (вивезення) матеріальних цінностей. Вести відповідний облік у журналі разових перепусток;

доповідати (виходити на зв'язок) згідно із затвердженим керівником графіком відповідальному або черговому УПО про результати несення служби, про що робити відповідний запис у журналі приймання (здавання) поста й перевірок несення служби з охорони або бортовому журналі службового автомобіля чи іншому обліковому документі.

У разі оснащення службового транспортного засобу системами відстеження рухомих об'єктів доповідь про результати несення служби та місцезнаходження наряду здійснюється за вимогою уповноваженої особи поліції охорони;

за наявності на об'єктах охорони засобів охоронної сигналізації приймати під охорону (знімати з охорони) приміщення, підключені до приймально-контрольних приладів;

здійснювати на об'єкті прийом (здачу) під охорону окремих його приміщень, вести журнал приймання під охорону (зняття з-під охорони) приміщень об'єкта матеріально-відповідальними особами;

дотримуватися графіка руху на пості охорони, здійснювати демонстративний під'їзд за адресами з підвищеним криміногенним ризиком;

дотримуватися маршруту руху за графіком з відміткою технічного контролю або контрольних жетонів;

у випадку виявлення на об'єкті охорони ознак надзвичайних ситуацій (подій), позаштатних ситуацій, слідів проникнення (пошкодження огорожі, вікон, дверей, стін, даху, підлоги, замків, люків, печаток та пломб та інші сліди проникнення); вчинення в межах поста правопорушення, а також за необхідності відхилення від маршруту для вирішення службових завдань – невідкладно доповідати відповідальному або черговому УПО для надання допомоги та виклику на місце події слідчо-оперативної групи, діяти за їх вказівками;

у кожному випадку переміщення (в точці очікування) перевіряти наявність стійкого радіо- або стільникового зв'язку;

про ознаки загрози або виникнення надзвичайних ситуацій та небезпечних подій на об'єкті негайно інформувати територіальний орган ДСНС, доповідати відповідальному або черговому УПО, вживати

заходів щодо евакуації людей і цінностей, ліквідації пожежі, не послаблюючи спостереження за іншими об'єктами охорони та навколишньої ситуацією;

4) вимагати від громадян дотримання пропускнуго режиму на об'єктах охорони, здійснювати поверхневу перевірку та огляд особи, майна, транспортного засобу під час виходу (виїзду) на об'єкт охорони. У разі виявлення порушень, що створюють загрозу громадянам і публічній (громадській) безпеці, або умов, що сприяють крадіжці майна, вживати заходів щодо ліквідації зазначених умов та припинення виявлених порушень.

Поверхнева перевірка осіб, огляд речей та транспорту здійснюються відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію»;

5) у разі отримання інформації під час несення служби про вчинене правопорушення або таке, що готується, чи інші події:

негайно прибувати до місця та встановлювати обставини події, з'ясувати відомості про заявника, підозрюваних і потерпілих осіб, та іншу інформацію, що має значення для розкриття злочину;

за отриманими прикметами вживати заходів щодо затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, про зміну оперативної обстановки на місці події негайно доповідати відповідальному або черговому УПО, оперативному черговому ГУНП для надання допомоги та направлення на місце події СОГ;

до прибуття СОГ забезпечувати охорону місця події, недоторканість обстановки, збереження слідів та речових доказів;

інформувати рапортом безпосереднього керівника;

6) у межах компетенції сприяти нарядам поліції, які несуть службу на території обслуговування, а також представникам інших правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків;

7) при посадці особи, підозрюваної у вчиненні правопорушення до службового автомобіля вживати заходів, які б унеможливили напад на персонал поліції охорони, шляхом надягання на правопорушника кайданок, страхування членами екіпажу дій один одного;

8) уживати заходів щодо забезпечення оборони об'єктів і охорони майна, а також публічної безпеки та порядку під час виникнення надзвичайних ситуацій (подій) та інших позаштатних ситуацій;

9) надавати невідкладну, у тому числі домедичну, допомогу особам, які знаходяться на об'єктах охорони, а також потерпілим від правопорушень і нещасних випадків, які перебувають у безпорадному або небезпечному для життя та здоров'я стані;

10) виконувати окремі доручення керівника в частині організації роботи серед населення на об'єктах охорони і в місцях відпрацювання тривожних сповіщень та інших повідомлень про протиправні посягання щодо популяризації та розширення послуг поліції охорони;

11) перевіряти несення служби персоналом поліції охорони в межах маршруту, реагувати на телефонні повідомлення та бути присутніми під час відкриття (зачинення) об'єктів згідно з установленим графіком, надавати допомогу в організації контролю за відомчою чи іншою охороною;

12) бути ввічливими і культурними під час спілкування з громадянами, дотримуватись заходів особистої безпеки, законності та службової дисципліни;

13) під час з'ясування причин тривожних сповіщень, що надійшли з об'єктів охорони, відпрацювання інформації та у випадках припинення правопорушень, перевірки документів у підозрілих осіб та здійснення демонстративного під'їзду за адресами з підвищеним криміногенним ризиком в обов'язковому порядку використовувати засоби індивідуального бронезахисту – кулезахисний шолом та бронежилет.

Кулезахисний шолом та бронежилет обов'язково використовуються під час виконання заходів охорони персоналом поліції охорони, одягнутим в однострій (спеціальний формений одяг), шляхом пішого супроводження уповноваженої особи замовника, в місцях інкасації (збору) валютних цінностей та доставки підкріплення⁵⁹⁶.

Окрім того на наряди охорони фізичних осіб (забезпечення особистої безпеки) покладаються особливі обов'язки :

1) визначення особливостей взяття особи під охорону та видів супроводження особи;

2) огляд приміщень та місць перебування особи, слідування (посадки, висадки) на транспорті;

3) виконання дій в особливих умовах та екстремальних ситуаціях, а також при раптовому нападі тощо.

Поліцейські (працівники поліції охорони) за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків, а також перевищення наданих їм прав та повноважень несуть відповідну юридичну відповідальність згідно із законодавством.

⁵⁹⁶ Інструкція про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 577. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401__378466#n14

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття служби охорони.
2. Назвіть види охоронних послуг
3. Що відноситься до об'єкту охорони
4. Чи мають право працівники служби охорони застосовувати зброю?
5. Назвіть нормативні документи якими регламентується діяльність органів охорони
6. Що відноситься до об'єктів підвищеного криміногенного ризику
7. Які бувають договори за строком виконання
8. Чи мають право працівники служби охорони застосовувати спеціальні засоби
9. Що заборонено здійснювати працівникам служби охорони.
10. Яку відповідальність несуть працівники служби охорони.

Рекомендовані джерела

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%> (дата звернення: 23.02.2023)
2. Інструкція про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 року № 577. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401__378466#n14 (дата звернення: 23.02.2023)
3. Перелік об'єктів державної та інших форм власності, охорона нерухомого майна яких здійснюється виключно органами поліції охорони на договірних засадах : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 937. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ministriv-kabineta-postanovi/postanova-vid-listopada-2015-937> (дата звернення: 23.02.2023)
4. Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 року № 834. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/248570738> (дата звернення: 23.02.2023)
5. Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2018 року № 975. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/370096__370161 (дата звернення: 23.02.2023)

6. Про затвердження Порядку забезпечення охорони об'єктів органами поліції охорони на договірних засадах : наказ МВС від 14.12.2022 року № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-23#Text> (дата звернення: 23.02.2023)
7. Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 року № 706 «Про затвердження Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточної та дратівної дії» : наказ МВС № 642 від 18.10.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0163-93#Text> (дата звернення: 23.02.2023)
8. Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення від 06.02.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 23.02.2023)
9. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 07.07.2017 року № 577. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/378401__480230 (дата звернення: 23.02.2023)
10. Про охоронну діяльність : Закон України. Зі змінами. URL: https://urst.com.ua/pro_okhoronnu_diialnist/st-5 (дата звернення: 23.02.2023)
11. Про охорону об'єктів у територіальних органах Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України : Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 05.11.2018 року № 656. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/370443__370508 (дата звернення: 23.02.2023)
12. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.02.2023)

5.8 Дозвільна діяльність

5.8.1 Визначення дозвільної діяльності

У своїй більшості, науковці розглядають як ліцензійно-дозвільну діяльність до якої входить перелік певних видів діяльності, здійснення яких можливо за умови отримання дозволу, ліцензії або сертифікату. Конституція України (ст. 42) гарантує кожному право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, але у разі якщо така діяльність

може викликати спричинення та завданням збитків правам громадянам, безпеці держави тощо необхідний відповідний дозвіл або ліцензія на її діяльність.

Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» визначено термін «дозвільна система у сфері господарської діяльності», як сукупність урегульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами, адміністраторами та суб'єктами господарювання у зв'язку з видачею документів дозвільного характеру, переоформленням, анулюванням документів дозвільного характеру⁵⁹⁷ У Положенні про дозвільну систему, зазначено, що дозвільна система – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян⁵⁹⁸. Тобто, це видача письмових офіційних дозволів уповноваженими державними посадовими особами у різних сферах господарювання на виконання певної дозвільної діяльності, за порушення та недотримання якої настає юридична відповідальність (адміністративна, кримінальна).

В основі дозвільної системи є отримання відповідних дозвільних документів, таких як дозволу (спеціального), ліценції та сертифікату.

Дозвіл (спеціальний), надає право на діяльність у різних специфічних галузях. Таких, як сфері цінних паперів; на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану; на відкриття підприємств, майстерень та лабораторій; на які поширюється дозвільна система на зберігання отруйних речовин, отримання доступу до інформації, користування нею та її поширення, набуття права на в'їзд на територію України та виїзд із її території, право на пересування територією України, тощо. Дозволи надаються, як правило, на конкурсних засадах. *Наприклад*: Міністерство внутрішніх справ України видає дозволи на придбання, зберігання, носіння та перевезення зброї, боеприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів і речовин щодо зберігання, на використання яких встановлено спеціальні правила, а також на відкриття об'єктів дозвільної системи, де вони використовуються.

⁵⁹⁷ Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6.09.2005 № 2806-IV. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення 01.02.2023).

⁵⁹⁸ Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова Кабінету Міністрів від 12 жовтня 1992 р. № 576. Дата оновлення від 19.05.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

Ліцензія – документ встановленого зразка, посвідчує право здійснення чітко визначено виду діяльності впродовж передбаченого ліцензії строку за умови дотримання всіх передбачених ліцензійних умов. *Наприклад:* ліцензія в галузі телебачення і радіомовлення; ліцензія на торгівлю спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими тощо.

Сертифікат – документ, який посвідчує якість отриманого за договором поставки товару його відповідність стандартам та технічним умовам. *Наприклад:* Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України видає свідоцтва на придбання і зберігання вибухових матеріалів, допущених до постійного виробництва та застосування.

5.8.2 Нормативно-правові документи, що регламентують дозвільну діяльність

Закони України: «Конституція України», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності»; «Про ліцензування видів господарської діяльності»; «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»; «Про Національну поліцію»; «Про основи Національного спротиву»; «Про перевезення небезпечних вантажів»; «Про мисливське господарство і полювання»; «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення»; «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»; «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв» та ін.

Постанова Верховної ради від 24.01.1995 «Про право власності на окремі види майна»

Постанови Кабінету Міністрів України:

від 12 жовтня 1992 р. № 576 « Про затвердження Положення про дозвільну систему»;

від 7 грудня 2016 р. № 922 «Деякі питання набуття права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності за декларативним принципом»;

від 7 вересня 1993 р. № 706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії»;

від 30 січня 2019 р. № 47 «Про затвердження Порядку внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відомостей про документи дозвільного

характеру»; від 27 січня 2010 р. № 77 «Деякі питання застосування принципу мовчазної згоди»;

від 29 грудня 2021 р. № 1448 «Про затвердження Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони»;

від 28 жовтня 2015 р. № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію».

Цивільний кодекс України; Кодекс цивільного захисту України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Кодекс адміністративного судочинства України та інші.

НАКАЗИ МВС:

від 21.08.98 р. № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»;

від 05.05.2017 р. № 745 «Про внесення змін до наказу МВС від 21.08.98 № 622»

від 26.06.2002 р. № 615 «Про внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів, що регламентують діяльність дозвільної системи МВС України»;

від 01.03.2022 р. № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану»;

від 31.05.1993 р. № 314 «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боеприпасів до неї» ;

від 16.07.2004 р. № 806 «Про затвердження Змін та доповнень до нормативно-правових актів, що регламентують діяльність дозвільної системи МВС України»;

НАКАЗИ: Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 24.10.2013 р. № 559 «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання зброї та боеприпасів до неї на державних підприємствах, що належать до сфери управління Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України»; Державного комітету України державного матеріального резерву від 01.12.2010 р. № 428

«Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї працівниками відомчої воєнізованої охорони на підприємствах, в установах і організаціях системи держрезерву України; Міністерства енергетики України від 13.10.2022 р. № 355 «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї і боєприпасів до неї та спеціальних засобів самооборони відомчою воєнізованою охороною Міністерства енергетики України» та ін.

5.8.3 Об'єкти дозвільної діяльності

Об'єкти дозвільної діяльності мають певні особливості, які полягають у тому становлять суспільну небезпеку, які можуть завдати шкоди суспільним та державним інтересам, життю та здоров'ю громадян. Законодавець у Положеннях про дозвільну систему від 12 жовтня 1992 р. № 576 та у Положенні про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування, спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії від 7 вересня 1993 р. № 706 до об'єктів дозвільної діяльності відніс:

вогнепальну зброю (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна); бойові припаси до вогнепальної зброї; холодну зброю (арбалети, мисливські ножі, луки з зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг тощо); пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони; вибухові матеріали і речовини; сильнодіючі отруйні речовини I-II класу безпечності, збудники інфекційних захворювань I-II групи патогенності і токсини; сховища, склади і бази, де вони зберігаються; стрілецькі тири і стрільбища; мисливсько-спортивні стенди, а також підприємства і майстерні по виготовленню і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазини, в яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, організації, що займаються збутом сильнодіючих отруйних речовин, і лабораторії, що проводять аналізи цих засобів і речовин, працюють із збудниками інфекційних захворювань I-II групи патогенності і токсинами; упаковки з аерозолями

сльозоточивої та дратівної дії (газові балончики); газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 міліметрів, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії^{599; 600}.

5.8.4 Роль Національної поліції в дозвільній діяльності

Органи Національної поліції України виконують основну функцію як щодо запобігання порушенням у дозвільній діяльності в цілому так і щодо видачі та анулювання дозволів певного напрямку.

Національна поліція України відповідно до статті 39 Закону «Про національну поліцію» здійснює перевірку дотримання вимог дозвільної системи. Зазначено, що поліція, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб – підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання. Особлива роль у цьому питанні визначена для відділень дозвільної системи в кожному міськрайоргані національної поліції, а особливо інспекторів служби дозвільної системи.

За результатами обстеження уповноваженими особами складається акт з викладенням висновків, які враховуються при вирішенні питання про відкриття об'єкта дозвільної системи. Видача дозволів громадянам на придбання, зберігання, носіння і використання зброї здійснюється лише після успішного прийняття уповноваженою комісією відповідних записів від особи, після проведеного з нею вивчення матеріальної частини зброї, правил поводження з нею, її застосування, без наявності медичної довідки про відсутність протипоказань, які перешкоджають володінню зброєю. Громадянин повинен отримати довідку. Видача дозволу здійснюється на оплатній основі.

⁵⁹⁹ Про затвердження Положення про дозвільну систему від 12 жовтня 1992 р. № 576 : Постанова Кабінету Міністрів від 12 жовтня 1992 р. № 576. Дата оновлення від 19.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

⁶⁰⁰ Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії : Постанова Кабінету Міністрів від 7 вересня 1993 р. № 706. Дата оновлення 19.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

Закон не обмежує громадян щодо кількості зброї, але чітко прописує, що на неї повинні бути офіційні дозволи та вона повинна знаходитися у відповідному сховищі, а саме: в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї.

Також, поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боеприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання.

Поліція має право в установленому порядку, вилучати зброю, спеціальні засоби, боеприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боеприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поводження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень⁶⁰¹.

Національна поліція України здійснює дозвільну діяльність щодо визначення умов та порядку видачі та анулювання дозволів на придбання, зберігання, обліку, охорону, носіння, перевезення і використання зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, боеприпасів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи, правил поводження з ними та їх застосування організовує та здійснює через структурні підрозділи.

Визначено періодичність перевірок, так об'єкти, де зберігається 20 чи більше одиниць бойової, спортивної (навчальної) вогнепальної зброї, а також базові склади вибухових матеріалів обстежуються щомісячно. Інші об'єкти дозвільної системи – щоквартально.

⁶⁰¹ Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Відповідно до Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів на кожний структурний підрозділ чітко визначено завдання так:

Уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією забезпечує контроль за дотриманням порядку на об'єктах дозвільної системи із вогнепальною, пневматичною і холодною зброєю, а також боеприпасами до зброї та вибуховими матеріалами; здійснює заходи щодо їх забезпечення надійними засобами охоронно-пожежної сигналізації; посилює контроль за додержанням порядку виготовлення, придбання, обліку, зберігання, охорони та використання предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система. Контролює дотримання правил вилучення, приймання, обліку і зберігання вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, а також її передачу до чергових частин органів поліції. Створює та регулює поповнення в кожній черговій частині картотек власників вогнепальної, пневматичної і холодної зброї тощо.

Департамент карного розшуку, Департамент кримінальної розвідки Національної поліції України відповідає за організацію постійної взаємодії оперативних служб у роботі з оперативного пошуку зброї, боеприпасів і вибухових матеріалів, що незаконно зберігаються, використовуються та раніше викрадені.

Головне слідче управління, Національної поліції України відповідає за своєчасне і якісне розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з крадіжками зброї, боеприпасів та вибухових матеріалів, а також незаконним їх володінням, зберіганням і носінням.

ДНДЕКЦ, УП ЦОУП за: взяття на облік експериментально відстріляних куль та гільз вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, відомчої і службово-штатної зброї, що зберігається та використовується на об'єктах дозвільної системи, а також нарізної зброї, що перебуває у власності громадян; створення державної кулегільзотеки; зберігання відстріляних гільз та куль.

Департамент управління майном Національної поліції України за: виконання роботи щодо обліку, зберігання, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї; проведення інвентаризації такої зброї на складах управлінь логістики та матеріально-технічного; виготовлення бланків дозволів та забезпечення ними органів поліції.

Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України за: забезпечення приймання, зберігання та охорону черговими службами органу Національної поліції України вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї; ведення в кожній черговій службі картотек власників вогнепальної, пневматичної, холодної зброї з метою своєчасної перевірки громадян, затриманих за різні правопорушення, та орієнтування нарядів поліції при виїзді їх на побутові конфлікти та за заявами про злочини.

Уповноважений підрозділ Національної поліції України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху за: здійснення контролю за безпекою дорожнього руху під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів, додержанням законодавства в зазначеній сфері; розроблення і видачу у визначеному порядку погоджень маршрутів руху транспортних засобів під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів.

Департамент поліції охорони Національної поліції України за: забезпечення засобами охоронної сигналізації об'єктів дозвільної системи, укомплектування підрозділів воєнізованої охорони особовим складом, спроможним за своїми діловими якостями та станом здоров'я забезпечити надійну охорону цих об'єктів

Контроль за дотриманням посадовими особами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та громадянами правил дозвільної системи органи поліції здійснюють шляхом обстеження таких об'єктів, погодження укладення трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів і матеріалів, проведення профілактичних заходів щодо попередження та припинення порушень правил дозвільної системи, а також притягнення осіб, що вчинили правопорушення, до відповідальності в порядку, встановленому законом⁶⁰².

У разі виявлення порушень порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття і функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система зі сторони

⁶⁰² Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС 21.08.98 № 622. Дата оновлення 02.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

посадових осіб та громадян, до них застосовуються відповідні заходи впливу та вони несуть юридичну відповідальність.

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачається анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством⁶⁰³.

Адміністративна відповідальність передбачена за правопорушення, пов'язані із дозвільною діяльністю у 11 випадках, а саме за:

- за стрільбу з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку (стаття 174 КУпАП);
- за порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї (стаття 190 КУпАП);
- порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (стаття 191 КУпАП);
- порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік (стаття 192 КУпАП);
- ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (стаття 193 КУпАП);
- порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (стаття 194 КУпАП);
- порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (стаття 195 КУпАП);
- порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони (стаття 195-1 КУпАП);
- порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них (стаття 195-2 КУпАП);

⁶⁰³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023)

- порушення правил застосування спеціальних засобів самооборони (статті 195-3);
- порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокерів пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами (195-4 КУпАП)⁶⁰⁴ За вищеперераховані адміністративні правопорушення протоколи складають уповноважені посадові особи органів Національної поліції.

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення дозвільної діяльності.
2. Назвіть нормативно правові документи, що регламентують дозвільну діяльність
3. Що відноситься до об'єктів дозвільної діяльності
4. Чи обмежує закон громадян щодо придбання кількості зброї
5. Назвіть основні накази МВС, що регламентують дозвільну діяльність Національної поліції
6. Назвіть періодичність перевірок об'єктів, де зберігається бойової, спортивна (навчальна) та вогнепальна зброя
7. Назвіть за результатами обстеження уповноваженими особами який складається документ ?
8. Які документи мають надати громадяни для отримання дозволу на зброю ?
9. Назвіть роль у дозвільній діяльності Уповноваженого підрозділу Національної поліції України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху
10. Назвіть за які правопорушення у сфері дозвільної діяльності настає адміністративна відповідальність.

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення 21.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.02.2023)
2. Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова Кабінету Міністрів від 12 жовтня 1992 р. № 576. Дата оновлення від

⁶⁰⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення 21.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.02.2023)

- 19.05.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Про внесення змін до наказу МВС від 21.08.98 № 622 : наказ МВС України від 05.05.2017р. № 745. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
 4. Про внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів, що регламентують діяльність дозвільної системи МВС України : наказ МВС України від 26.06.2002 р. № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0575-02#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
 5. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6.09.2005 № 2806-IV. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
 6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
 7. Про затвердження Змін та доповнень до нормативно-правових актів, що регламентують діяльність дозвільної системи МВС України : наказ МВС України від 16.07.2004р. № 806. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0952-04#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
 8. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС 21.08.98 № 622. Дата оновлення 02.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
 9. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боеприпасів до неї : наказ МВС України від 31.05.1993 р. № 314. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/167995__526946 (дата звернення: 01.02.2023).
 10. Про Національну поліцію : Закон України. Дата оновлення 06.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
 11. Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану : наказ МВС України від 01.03.2022 р. № 170.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

12. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії : Постанова Кабінету Міністрів від 7 вересня 1993 р. № 706. Дата оновлення 19.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

Розділ 6

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ

6.1 Формування реєстрів та баз (банків) даних

Активний розвиток інформаційних процесів, впровадження нових у виробничі та управлінські процеси досягнень науки та техніки, привели до не тільки до позитивних наслідків розвитку суспільства і держав, але й стали фактором збільшення числа злочинів і вдосконалення засобів і методів їх вчинення. Тому інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів України стає все більш актуальним. Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронних органів в умовах сьогодення стрімко удосконалюється, проте мають місце нагальні проблеми, так як наразі впроваджені інформаційні системи ще не здатні повною мірою реалізувати своє призначення.

У сучасних умовах розвитку людства інформація розглядається як один з найцінніших ресурсів суспільства. Традиційно інформацію поділяють за видами людської діяльності, які вона обслуговує, на наукову, технічну, виробничу, управлінську, економічну, соціальну, правову.

Інформаційно-аналітична діяльність поліції пов'язана з інформацією, яка супроводжує і відображає процеси боротьби зі злочинністю. Правова інформація є найважливішою складовою частиною управлінської інформації.

Робота з інформацією має джерело формування і її користувача. Джерелом формування інформації є діяльність об'єктів управління, якими є організації і установи. До споживачів відносять працівників різноманітних служб управління як всередині, так і за межами об'єктів.

Інформація проходить від латинського “*informatio*”, що означає роз'яснення, відомості, виклад факту, події, явища. У широкому розумінні *інформація* визначена як відомості про ту чи іншу сторону матеріального світу і процесів, що у ньому відбуваються.⁶⁰⁵

⁶⁰⁵ Катеринчук І. П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики : монографія. Одеса : ОДУВС, 2015. С. 24.

Дані – це інформація, подана у формалізованому вигляді, прийнятному для опрацювання автоматичними засобами за можливої участі людини (вхідні, вихідні дані, база даних тощо). Виходячи з наведених визначень, можна зробити висновок, що поняття «дані» є вужчим за поняття «інформація».

Вперше термін «інформація» знайшов своє відображення у математичній теорії інформатики і теорії передачі даних каналами зв'язку Клода Шеннона (1948), в якій він під «інформацією» розумів усі види повідомлень. К. Шеннон разом з У. Уївером запропонували імовірні методи для визначення кількості інформації, що передається. Однак такі методи описують лише знакову структуру інформації, не зачіпаючи її змісту.⁶⁰⁶

Як свідчать дослідження, сьогодні це визначення залежить від різних чинників (критеріїв). Зазначимо деякі з них: конкретна галузь знань чи суспільного життя, у якій ведеться дослідження (предметна галузь суспільних відносин, організація управління соціальною системою тощо); характер завдань, для яких вводиться це поняття; інші критерії.

Сучасні визначення категорії «інформація» намагаються відобразити спочатку філософську її суть, а потім – найважливіші властивості сфери суспільних відносин. Ось деякі з них:

- інформація – визначення змісту, отриманого з навколишнього світу;
- інформація – комунікація, зв'язок, у процесі якого встановлюється невизначеність;
- інформація – будь-яка сукупність сигналів, діянь чи відомостей,
- інформація – передача знань про різноманіття природи⁶⁰⁷.

У загальному розумінні інформація – це певні відомості, сукупність певних даних, знань. У філософській науці прийнято виділяти два аспекти існування інформації як субстанції – атрибутивний та функціональний.

Система обліку оперує відомостями про діяльність. Реєстрації підлягає не уся інформація, а лише та частина, що є цікавою для прийняття управлінських рішень. Для ефективної діяльності сьогодні не достатньо фіксувати дані про господарські процеси, що вже відбулися. Надзвичайно ваги набувають процедури аналізу, планування поточного, а особливо стратегічного. За таких умов потребують подальшого вдосконалення інформаційні системи та технології установ.

⁶⁰⁶ Мовчан А. В. Історичні аспекти створення обліково-реєстраційних підрозділів в органах внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2009. № 1. С. 53–58.

⁶⁰⁷ Катеринчук І. П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики : монографія. Одеса : ОДУВС, 2015. С. 28.

Одні під інформацією розуміють відображення предметного світу, які проявляються у вигляді сигналів та знаків. Інші розглядають її як повідомлення відомостей, даних тощо.

Згідно з Законом України «Про інформацію» інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді⁶⁰⁸. Але потрібно визнати, що в правовому полі залишається не будь-яка інформація, а тільки та, що складає інформаційні ресурси та системи, тобто окремі документи чи масиви документів (або такі відомості, які можна такими називати), які знаходяться в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, базах даних та ін.).

Інформаційні системи сьогодні – це не просто операційні системи, що фіксують поточні транзакції, це складні аналітичні системи і навіть системи підтримки прийняття рішень, що формують кілька можливих варіантів управлінських рішень, виходять у кіберпростір для взаємодії. (рис. 1). Сьогодні інформаційні технології використовуються для вивчення уподобань, звичок і потреб користувачів, тенденцій розвитку та стратегій.

Рисунок 1 – Структура сучасної інформаційно-аналітичної системи

Будь-яка інформаційна система комп'ютерна система, зокрема, у технічному сенсі містить такі складові:

- бази даних – сукупність формалізованих значень про господарську діяльність;
- системи управління баз даних – додаток, що здійснює накопичення, структуризацію, зберігання, формування звітів для користувачів і контроль доступу до даних;
- програмне забезпечення – складова, що здійснює діалог з користувачем та формування їх запитів, обробку і обчислення даних.⁶⁰⁹

⁶⁰⁸ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-12. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

⁶⁰⁹ Теорія систем та системний аналіз : навчальний посібник / О. А. Балтовський, К. Ю. Ісмаїлов, О. І. Сіфоров, Г. В. Форос, О. М. Заєць. Одеса : РВВ ОДУВС, 2021. С. 47.

Вказані складові взаємодіють між собою наступним чином (рис. 2).

Рисунок 2 – Складові інформаційної системи та їх взаємозв'язок

Комп'ютерна система обліку покликана реєструвати та обробляти дані про операції. Їх накопичення здійснюється у базах даних, що впорядковують і організовують інформацію.

База даних (англ. *database*) – це поіменована, структурована сукупність взаємопов'язаних даних, що належать до певної предметної області і зберігається на комп'ютерних носіях, зазвичай разом з прикладною програмою. Основне призначення баз даних – зберігання, накопичення, оновлення і пошук необхідної інформації.

Сьогодні найбільшого поширення здобули такий вид баз даних як реляційні бази даних (від англ. *relation* – відношення). Вони мають у своїй основі сукупність таблиць і відношень між ними. Дані подані у вигляді простих двовимірних таблиць, структурованих розробником, які мають унікальні імена. Такі бази даних покликані реєструвати щоденні поточні операції установи. Вони відображають актуальний стан його показників про стан.

Основне призначення баз даних, – одноразова реєстрація інформації та її багаторазове використання усіма користувачами; забезпечення високої швидкості проходження інформаційних потоків, що зв'язують учасників бізнес-процесів. При необхідності БД повинні бути синхронізовані з інформаційними системами управління технологічними процесами. Використання баз даних має також свої недоліки. А саме: їх орієнтація на одну предметну область, відображення лише внутрішніх інформаційних процесів.

Об'єднання кількох баз даних, його апаратного і програмного забезпечення а також персоналу, що його обслуговує утворюють банк даних.

Банк даних (БнД, Data Bank) – це автоматизована інформаційна система централізованого зберігання і колективного використання даних. До складу банку даних входять:

- 1) одна або кілька баз даних;
- 2) довідник баз даних;
- 3) системи управління базами даних (СУБД);

- 4) бібліотеки запитів і прикладних програм;
- 5) персонал, що забезпечує роботу банків.

Банк даних є складною системою, що містить забезпечуючі підсистеми, необхідні для функціонування будь-якої системи автоматизованої обробки даних.⁶¹⁰

Банк даних ще називають системою баз даних. Він включає одну або кілька баз даних, що узагальнюють інформацію про різні предметні області. Банки даних створюють зазвичай для не для вирішення якоїсь однієї задачі або одного користувача, а для багатоцільового використання. Наприклад, в окремих базах даних може бути згрупована інформація про операції, сукупність процесів.

Банки даних мають спеціальні мовні і програмні засоби, що полегшують виконання усіх операцій, пов'язаних зі зберіганням даних, їх корегуванням і доступом до них, – системи управління базами даних (СУБД).

Централізоване управління даними з допомогою інструментів СУБД дає ряд переваг. Звільнення від цих функцій усіх користувачів, крім адміністратора бази даних, приводить не лише до зменшення трудоемкості при створенні системи, але і до зниження вимог до інших учасників банку даних, підвищення якості розробок.

Бази і банки даних добре справляються зі задачами накопичення, групування, сортування даних. Тому вони стали стандартом при побудові інформаційних систем та комп'ютерних систем обліку, зокрема. Проте, вони не знатні виконувати завдання загального аналізу. Це зумовлено особливостями їх технології. Попередні наші дослідження дозволили виокремити такі характерні ознаки оперативних баз, що унеможливають здійснення такого аналізу.

А саме:

- дані підібрані відповідно до конкретних додатків (програмного забезпечення);
- дані організовано відповідно до процесів (виписування рахунків, вивантаження даних тощо);
- оперативний характер даних – істинність даних гарантована тільки момент читання, оскільки в наступну мить вони вже можуть бути змінені в результаті чергової транзакції;
- розробникам необхідно враховувати такі факти як боротьба з взаємним блокуванням процесів, зберігання цілісності даних, відкати транзакцій після збою сервера;

⁶¹⁰ Лук'янчиков С. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. С. 120.

– у базах даних не зберігаються підсумкові дані. Усі агреговані показники підраховуються заново на певну дату. Це обумовлено такими характерними ознаками економічної інформації як масовість, її проста арифметична обробка і при цьому складні логічні зв'язки. За таких умов дані значно легше повторно обрахувати, аніж зберігати. Це означає, що кожний агрегований показник має за собою «шлейф» первинних даних, а це значним чином ускладнює здійснення над ними аналітичних дій.⁶¹¹

Для автоматизації аналізу використовують технологію накопичення інформації у сховищі даних. Проблема аналізу початкової інформації для прийняття рішень виявилася настільки значимою, що з'явився окремий напрям інформаційних технологій- інформаційно-аналітичні системи, що об'єднані терміном *Business Intelligence*. У цілому склався ринок OLAP-систем, інформаційних сховищ (DWH), інтелектуального аналізу (DMg), систем підтримки прийняття рішень (DSS).

Поняття сховище даних (Data Warehouse (DWH)) визначене родоначальником цього напрямку Уільямом Інмоном (W. Inmon) як «предметно-орієнтоване, інтегроване, незмінне, таке що підтримує хронологію, набори даних, організоване з метою підтримання управління, покликане виступати в ролі єдиного джерела істини, що забезпечує менеджерів і аналітиків достовірною інформацією, необхідною для оперативного аналізу та прийняття рішень».

Основне призначення сховища даних – надання точних даних та інформації з найменшими затратами часу і коштів. Основний принцип його роботи був сформований автором: дані, одного разу занесені до сховища даних, у подальшому багаторазово витягуються з нього і використовуються для аналізу. Звідси випливає одна з основних переваг використання сховища даних в роботі підприємства – контроль за критично важливою інформацією, отриманою з різних джерел, як за виробничим ресурсом.

Дані в сховище надходять з баз даних, із зовнішніх джерел, наприклад статистичних звітів, «викачаних» з Інтернету прайс-листів інших компаній і т.п. Наповнення інформаційних сховищ відбувається в декілька етапів:

1) екстракція (витяг) – імпортування даних у сховище з інформаційних підсистем, виробничих відділів та інших джерел, а також дані з різних зовнішніх джерел, де вони можуть мати різні імена, атрибути, одиниці виміру і способи кодування;

⁶¹¹ Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. С. 128.

2) трансформація – консолідування, агрегування даних (тобто обчислюються сумарні або ін. показники), розбиття їх на фракції, коригування та трансформування у відповідні формати, «очищення» від індивідуальних ознак (тобто приведення до єдиного вигляду);

3) завантаження у сховище у вигляді «історичних пластів», кожен з яких належить до конкретного періоду часу (рис. 3).

У результаті записи у таблицях сховищ даних ніколи не змінюються являючи собою «знімки даних», зроблені у визначені відрізки часу. Надмірність даних є мінімальною, оскільки вони є відфільтрованими, сортованими і зведеними до єдиного формату.

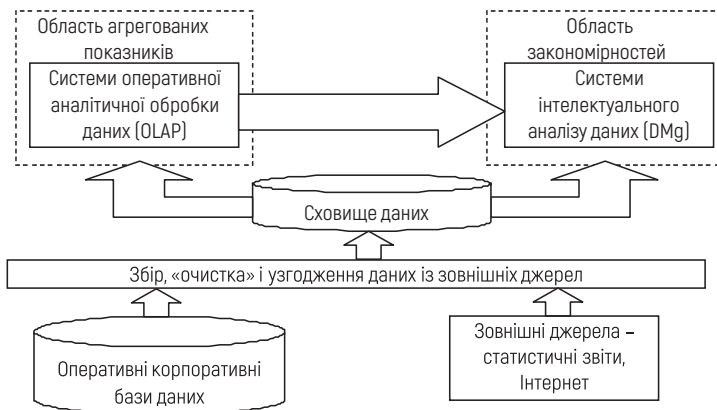

Рисунок 3 – Структура інформаційно-аналітичної системи

Обслуговування інформаційних сховищ полягає в:

- копіюванні баз даних,
- налаштуванні, тиражуванні, надсиланні застарілих баз даних до архіву,
- управлінні правами користувачів,
- створенні та редагуванні графічних діаграм баз даних, тощо.

Можливо виділити характерні властивості сховища (табл. 6.1).

Інформаційні сховища виконують задачі збору інформації з баз даних, що відображають окремі бізнес-процеси, автоматизованих робочих місць, оперативних інформаційних систем і інших джерел інформації у тому числі з глобальних комп'ютерних мереж. Збір даних з різних джерел зв'язаний з тим, що інформація в них формується в різних форматах, має різноманітну структуру. Потужні інформаційно-аналітичні системи налічують до 50 типів форматів, з якими може взаємодіяти система.

Таблиця 6.1 – Властивості сховища даних, сформовані Уїльямом Інмоном

Властивість	Характеристика
Предметна орієнтованість	Усі дані про певну сутність (бізнес-об'єкт, бізнес-процес і т. д.) з певної предметної області збираються з множин і різних джерел, очищаються, узгоджуються, доповнюються, агрегуються і подаються в єдиній, зручній для їх використання в бізнес-аналізі формі
Інтегрованість	Усі дані про різні бізнес-об'єкти взаємно узгоджені і зберігаються в єдиному загально-корпоративному сховищі
Підтримання хронології	Дані хронологічно структуровані й відображають історію за період часу, достатній для виконання завдань бізнес-аналізу, прогнозування та підготовки прийняття рішення
Незмінність	Вихідні (історичні) дані, після того як вони були узгоджені, верифіковані й внесені до загально-корпоративного сховища, залишаються незмінними й використовуються виключно в режимі читання

Постановою Кабінету Міністрів України (від 14 листопада 2018 р. № 1024) прийнято Положення «Про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ», визначено структуру, загальні засади функціонування єдиної інформаційної системи МВС, врегульовано порядок її формування та використання.⁶¹²

Постановою визначені основні терміни, та їх значення:

- єдина інформаційна система МВС – багатифункціональна інтегрована автоматизована система, що безпосередньо забезпечує реалізацію функцій її суб'єктів, інформаційну підтримку та супроводження їх діяльності і становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних;
- комплексів, програмно-технічних та технічних засобів телекомунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію;
- функціональні підсистеми єдиної інформаційної системи МВС – це сукупність технічних засобів та програмних комплексів, які автоматизують службові процеси суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС до рівня стандартів операційних процедур та автоматизованого робочого

⁶¹² Про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України № 1024 від 14 листопада 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

місця користувача, забезпечують формування, зберігання, спільне використання і верифікацію інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС;

- суб'єкти єдиної інформаційної системи МВС – апарат МВС та його територіальні органи з надання сервісних послуг МВС, Національна гвардія, заклади, установи і підприємства, що належать до сфери управління МВС (далі – система МВС), центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, інші державні органи, які обробляють інформацію в єдиній інформаційній системі МВС для реалізації своїх повноважень;

- інформаційні ресурси єдиної інформаційної системи МВС – визначені групи взаємозв'язаних задокументованих одиниць інформації, які формуються і об'єднуються в автоматизованих інформаційних системах суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС за певними ознаками, у тому числі зазначені в переліку пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024;

- інтеграція інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС – комплекс методів та процедур, спрямованих на логічне функціональне об'єднання інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС у визначених форматах, за узгодженими показниками, для їх автоматизованої обробки, використання та надання користувачам в уніфікованому вигляді;

- користувачі єдиної інформаційної системи МВС – фізичні особи та уповноважені посадові особи суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС, яким в установленому порядку надано відповідні права доступу до інформації в єдиній інформаційній системі МВС;

- сервіс єдиної інформаційної системи МВС – спеціальний програмний засіб, що забезпечує доступ користувачів єдиної інформаційної системи МВС до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС.

Власником і розпорядником єдиної інформаційної системи МВС є держава в особі МВС. Володільцем інформації, що обробляється в центральній підсистемі єдиної інформаційної системи МВС, є МВС. Володільцями інформації, що обробляється у функціональних підсистемах єдиної інформаційної системи МВС, є відповідні суб'єкти єдиної інформаційної системи МВС, які забезпечують захист інформації від випадкової втрати або знищення, незаконної обробки та незаконного доступу до інформації. Мета обробки інформації у функціональних підсистемах єдиної

інформаційної системи МВС установлюється нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність відповідних суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС, окремо для кожного визначеного пріоритетного інформаційного ресурсу.⁶¹³

Міністерство внутрішніх справ визначає структурний підрозділ апарату Міністерства, який забезпечує реалізацію пріоритетних напрямків інформатизації системи МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ (далі – служба єдиної інформаційної системи МВС).

Адміністратором єдиної інформаційної системи МВС є державне підприємство, яке належить до сфери управління МВС.

Єдина інформаційна система МВС функціонує з метою оптимізації інформаційної взаємодії суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС на рівні загальнодержавних інформаційних ресурсів в інтересах національної безпеки, захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;
- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;
- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Завданнями єдиної інформаційної системи МВС є:

- створення єдиного інформаційного простору системи МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ шляхом логічного об'єднання їх інформаційних ресурсів, оптимізація процесів спільного використання технічних та програмних ресурсів;

⁶¹³ Про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України № 1024 від 14 листопада 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).

- інформаційна підтримка діяльності суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС під час виконання завдань та функцій, покладених на них законодавством, з метою підвищення її ефективності;

- створення умов для електронної взаємодії суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС з метою оперативного виконання завдань, покладених на них законодавством, зменшення часових та фінансових витрат на адміністративно-управлінські, інформаційно-пошукові, розрахункові та аналітичні роботи, формування звітності;

- забезпечення інформаційної взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, суб'єктами господарювання та правоохоронними органами інших держав, у тому числі з використанням загальнодержавних інформаційно-телекомунікаційних систем, а саме системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта» та інтегрованої системи електронної ідентифікації.

Функціями єдиної інформаційної системи МВС є:

- інтеграція інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС;

- обробка інформації, що формується у процесі діяльності суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС;

- перевірка своєчасності внесення, достовірності та повноти інформації, яка відповідно до законодавства обробляється суб'єктами єдиної інформаційної системи МВС;

- систематизація та узагальнення інформації, перетворення її до формату, придатного для проведення подальшого аналізу та забезпечення роботи автоматизованих підсистем підтримки прийняття рішень, сигнальних та контрольних сервісів;

- автоматизація та верифікація процесів інформаційної діяльності суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС в інтерактивному режимі реального часу;

- забезпечення електронної інформаційної взаємодії та електронного документообігу між суб'єктами єдиної інформаційної системи МВС;

- розмежування прав доступу та надання контрольованого доступу користувачам єдиної інформаційної системи МВС до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС;

- забезпечення резервного копіювання, зберігання та комплексного захисту інформації, що міститься в інформаційних ресурсах єдиної інформаційної системи МВС.

Єдина інформаційна система МВС складається з постійно діючих:

- центральної підсистеми;

- функціональних підсистем;
- транспортної мережі передачі даних;
- центрів обробки даних, телекомунікаційних мереж суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС;
- комплексних систем захисту інформації підсистем єдиної інформаційної системи МВС з підтвердженою в установленому законодавством порядку відповідністю.

Центральна підсистема єдиної інформаційної системи МВС – обчислювальне середовище функціонування автоматизованих сервісів, яке забезпечує безперервність їх обслуговування в інтерактивному режимі реального часу та високий рівень продуктивності.

До складу центральної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС входять:

- центральне сховище даних – програмно-технічний комплекс, який складається із серверів баз даних та програмного забезпечення, призначених для безперервної обробки та зберігання інформації, ведення та зберігання системних журналів аудиту роботи користувачів єдиної інформаційної системи МВС, системних журналів реєстрації роботи програмних засобів і журналів аудиту засобів безпеки;
- центральний сервер обробки даних – програмно-технічний комплекс, який складається з основного та резервних серверів, баз даних, програмного забезпечення, призначених для безперервного виконання операцій з інформаційного обміну між центральним сховищем даних та суб'єктами і користувачами єдиної інформаційної системи МВС, записування та зберігання системних журналів аудиту приймання-передачі інформації;
- сервери додатків – програмно-технічні комплекси, які складаються із серверів та програмного забезпечення, призначених для безперервного функціонування програмних засобів обробки інформації в інтерактивному режимі реального часу, архівування та синхронізації інформації, записування та зберігання системних журналів аудиту приймання-передачі інформації, реєстрації роботи програмних засобів і журналів аудиту засобів безпеки;
- шлюзові сервери – програмно-технічні комплекси, які складаються із серверів та програмного забезпечення, призначених для забезпечення захисту інформації під час її приймання та передавання до центрального сховища даних, а також для запобігання можливості блокування доступу до програмно-апаратних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС;
- інші сервери та телекомунікаційне обладнання, які можуть використовуватися в разі розширення завдань та функцій єдиної інформаційної системи МВС у процесі її роботи;

- автоматизовані робочі місця користувачів центральної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС – робочі місця, обладнані програмно-технічними засобами доступу до відповідних програмно-інформаційних комплексів функціональних підсистем єдиної інформаційної системи МВС, призначені для забезпечення користувачам можливості обробляти інформацію відповідно до наданих прав;

- автоматизовані робочі місця адміністраторів центральної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС – робочі місця, обладнані технічними засобами та програмним забезпеченням, призначеними для моніторингу системних журналів реєстрації роботи програмних засобів, аналізу порушень у роботі єдиної інформаційної системи МВС, налагодження параметрів, необхідних для забезпечення стабільної роботи програмних та технічних засобів центральної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС;

- автоматизовані робочі місця адміністраторів безпеки єдиної інформаційної системи МВС.⁶¹⁴

Функціональними підсистемами єдиної інформаційної системи МВС є:

- національна система біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства;

- інформаційний портал Національної поліції України;

- єдиний державний реєстр транспортних засобів;

- реєстр адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху;

- система фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі;

- система екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером «112»;

- інтегрована міжвідомча інформаційно-телекомунікаційна система щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон;

- інформаційно-телекомунікаційна система прикордонного контролю «Гарт-1»;

- інші системи, реєстри та бази (банки) даних, створені суб'єктами єдиної інформаційної системи МВС в межах реалізації владних повноважень.

Транспортна мережа передачі даних – це універсальна мережа, що реалізує функції транспортування/комутації та об'єднує окремі мережі

⁶¹⁴ Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 03.09.2017. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023)

доступу із забезпеченням транзиту трафіку між ними високошвидкісними каналами.

Комплексні системи захисту інформації забезпечують захист інформації в підсистемах єдиної інформаційної системи МВС шляхом здійснення комплексу технічних, криптографічних, організаційних та інших заходів і використання засобів захисту інформації, спрямованих на недопущення блокування доступу до інформації, несанкціонованого ознайомлення з нею та/або її модифікації.

Загальні засади функціонування та використання єдиної інформаційної системи МВС

Для ефективного функціонування єдиної інформаційної системи МВС її суб'єкти забезпечують своєчасне:

- внесення до єдиної інформаційної системи МВС достовірної та повної інформації;
- надання/позбавлення доступу користувачам єдиної інформаційної системи МВС до функціональних підсистем відповідно до законодавства;
- інформування адміністратора єдиної інформаційної системи МВС про проблеми, що виникають під час функціонування єдиної інформаційної системи МВС.

Доступ до відкритої інформації єдиної інформаційної системи МВС реалізується через сервіси на офіційних вебсайтах суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС без електронної ідентифікації особи.

Перелік пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС подано в табл. 6.1.

Таблиця 6.2 – Перелік пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ

Інформаційні ресурси єдиної інформаційної системи МВС	Суб'єкти єдиної інформаційної системи МВС
1	2
1. Відомості, що містяться в:	
Єдиному державному реєстрі транспортних засобів	МВС
Реєстрі адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху	МВС
інтегрованої інформаційно-пошукової системи	МВС
реєстрі атестованих аварійно-рятувальних служб	ДСНС
Єдиному державному демографічному реєстрі	ДМС
Національній системі біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства	ДМС

Продовження таблиці 6.2

1	2
Єдиний інформаційно-аналітичний системі управління міграційними процесами	ДМС
Єдиному реєстрі досудових розслідувань про правопорушення, провадження за якими здійснюються працівниками органів Національної поліції, а також осіб, яким вручено повідомлення про підозру та стосовно яких закінчено досудове розслідування у кримінальному провадженні	Генеральна прокуратура України
Єдиному державному реєстрі судових рішень у справах про адміністративні правопорушення та про притягнення осіб до кримінальної відповідальності за рішеннями суду, що набрали законної сили	ДСА
2. Відомості про:	
облік вогнепальної зброї	МВС
дактилоскопічний облік	МВС
криміналістичний облік експертної служби	МВС
персонально-довідковий облік	МВС
осіб, щодо яких поліцейські проводять профілактичну роботу	Національна поліція
виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення, осіб, які їх вчинили, рух кримінальних проваджень, обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких надіслано до суду	Національна поліція
розшук підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду	Національна поліція
розшук осіб, зниклих безвісти	Національна поліція
установлення особи невідізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком	Національна поліція
зареєстровані в органах поліції кримінальні або адміністративні правопорушення, події, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайні ситуації	Національна поліція
осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт)	Національна поліція
осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією	Національна поліція

Закінчення таблиці 6.2

1	2
зареєстровані кримінальні та адміністративні корупційні правопорушення, осіб, які їх вчинили, та результати розгляду цих правопорушень у судах	Національна поліція
іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні	Національна поліція
викрадені номерні речі, цінності та інше майно, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речі, пов'язані із вчиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян	Національна поліція
викрадені (втрачені) документи за зверненням громадян	Національна поліція
знайдені, вилучені предмети і речі, у тому числі заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери	Національна поліція
викрадені транспортні засоби, які розшуковуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлені безгосподарні транспортні засоби, а також викрадені, втрачені номерні знаки	Національна поліція
видані дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху та дозволу на рух окремих категорій транспортних засобів	Національна поліція
зброю, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї	Національна поліція
викрадену, втрачену, вилучену, знайдену зброю, а також добровільно здану зброю з числа тієї, що незаконно зберігалася	Національна поліція
осіб, які перетнули державний кордон	Адміністрація Держприкордонслужби
осіб, яким органами охорони державного кордону заборонено в'їзд в Україну	Адміністрація Держприкордонслужби
іноземців та осіб без громадянства, які перевищили строк реєстрації паспортних документів в Україні	Адміністрація Держприкордонслужби
транспортні засоби, що перетнули державний кордон	Адміністрація Держприкордонслужби
осіб, затриманих за порушення законодавства про державний кордон	Адміністрація Держприкордонслужби
зареєстровані надзвичайні ситуації, у тому числі пожежі	ДСНС
3. Відомості, що формуються у процесі провадження оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону	Національна поліція

Відповідно до наказу МВС України «Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» від 3 серпня 2017 р. № 676 інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» – сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення. Система ІПНП є складовою частиною єдиної інформаційної системи МВС.⁶¹⁵

Основними завданнями системи ІПНП є: інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції України; забезпечення наповнення та підтримки в актуальному стані інформаційних ресурсів баз (банків) даних, що входять до ЄІС МВС; забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу; забезпечення електронної взаємодії з МВС та іншими органами державної влади.

Система ІПНП призначена для:

- формування інформаційних ресурсів ЄІС МВС;
- обробки інформації, яка утворена в процесі діяльності поліції;
- надання безпосереднього оперативного доступу до інформаційних ресурсів ЄІС МВС;
- генерації інтерфейсів та оброблення тимчасових наборів даних для здійснення інформаційної взаємодії органів (підрозділів) поліції з іншими органами державної влади, органами правопорядку іноземних держав, міжнародними організаціями;
- здійснення пошукових та аналітичних функцій для використання інформації з інформаційних ресурсів (баз даних) поліції, МВС та інших органів державної влади в межах службової діяльності відповідно до рівня доступу і повноважень за запитом або регламентом;
- використання програмних компонентів геоінформаційних підсистем для візуалізації інформації у вигляді електронних карт, автоматичної зміни зображеного образу об'єкта в залежності від зміни його характеристик, зміни масштабу та деталізації картографічної інформації в інформаційних ресурсах;
- забезпечення автоматизації процесів управління силами та засобами поліції;

⁶¹⁵ Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 03.09.2017. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023)

- забезпечення електронного документообігу в органах (підрозділах) поліції, обміну електронними документами з МВС;
- комплексного захисту інформації та розмежування доступу до інформації, що зберігається в базах даних системи ІПНП.

Інформаційними ресурсами системи ІПНП є інформація, що утворена в процесі діяльності поліції та використовується для формування:

- тимчасових наборів даних, що створюються в процесі діяльності поліції та використовуються для наповнення та підтримки в актуальному стані баз (банків) даних, які входять до ЄІС МВС та визначені статтею 26 Закону України «Про Національну поліцію»;
- баз даних у сфері управлінських відносин, необхідних для виконання покладених на поліцію повноважень;
- баз даних, необхідних для забезпечення щоденної діяльності поліції, у сфері трудових відносин, фінансового забезпечення, документообігу.

В інформаційних ресурсах системи ІПНП обробляється інформація, яка належить до державних інформаційних ресурсів.

Бази даних поліції, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції, містять відомості, зокрема, стосовно:

- повідомлень про кримінальні та адміністративні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, що надійшли технічними каналами зв'язку;
- щодобових переліків та складу нарядів поліції та слідчо-оперативних груп, що заступають на чергування;
- завдань та орієнтувань, що доводились до нарядів поліції для реагування на повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події.

Складовими системи ІПНП є: центральний програмно-технічний комплекс; автоматизовані робочі місця користувачів; телекомунікаційна мережа доступу; комплексна система захисту інформації.

До складу ІПНП входять інформаційні підсистеми:

«СЛІД» (облік інформації про об'єкти, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, у єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання; забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів (підрозділів) поліції, спрямованої на запобігання та розкриття кримінальних правопорушень; встановлення зв'язків між даними, що мають значення для кримінального провадження);

«Атріум» (призначеної для обробки відомостей під час наповнення електронного журналу контролю за прибуттям та поставленням на облік раніше судимих осіб, забезпечення вжиття профілактичних заходів

спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, щодо яких установлено адміністративний нагляд, за прибуттям осіб, звільнених з місць позбавлення волі, до обраного ними місця проживання);

«Єдиний облік» (призначеної для обробки відомостей під час прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події).

Банки даних накопичують різнопланову інформацію. Вони включають одну або кілька баз даних, що узагальнюють інформацію про різні предметні області. Бази і банки даних добре справляються зі задачами накопичення, групування, сортування даних. Тому вони стали стандартом при побудові інформаційних систем підприємства та комп'ютерних систем бухгалтерського обліку, зокрема. Проте, вони не знатні виконувати завдання економічного аналізу.

Крім того, за розкриття та розслідування злочинів використовуються такі бази даних Національної поліції:

- ІП «HotLine» – Call-центр Національної поліції (автоматизована система прийому повідомлень на «гарячу» телефонну лінію 0800-500202).
- ІП «102» (автоматизована підсистема прийому повідомлень «102» за допомогою телекомунікаційних мереж).
- ІП «Цунамі» (автоматизована підсистема централізованого управління нарядами поліції).
- Програмний модуль інтеграційної платформи ПНП (для взаємодії інформаційних підсистем НПУ з регіональними сегментами систем забезпечення публічної безпеки і порядку (в рамках реалізації проектів «Безпечне місто»), інформаційними підсистемами та реєстрами інших ЦОВВ).
- ІП картографічної інформації (програмні компоненти геоінформаційних підсистем, що необхідні для візуалізації інформації у вигляді електронних карт, автоматичної зміни зображеного образу об'єкта).
- ІП «ДТП» (автоматизований облік відомостей про дорожньо-транспортні пригоди, зокрема фото-відео-зображення з місця події, фіксування координат події на карті регіону (країни)).
- ІП «Кіберзлочин» (автоматизований облік відомостей щодо правопорушень та осіб, які причетні до скоєння злочинів у сфері інформаційних технологій).
- ІП «Дозвіл БДР» (автоматизований облік відомостей щодо дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів, зокрема небезпечних і негабаритних вантажів).
- ІП «ITT-Custody records» (автоматизована підсистема, що забезпечує відстеження порядку тримання осіб в ізоляторах тимчасового тримання головних управлінь НПУ).

- Сегмент порталу взаємодії з ресурсами в мережі Інтернет (програмний комплекс, що забезпечує підтримку мобільних додатків, призначених для інформування підрозділів поліції про правопорушення та події).

Розвиток програмного комплексу здійснюється на основі експериментального проекту мобільного додатку «Моя поліція», що здійснює опрацювання повідомлень і звернень громадян, які надійшли із застосуванням технологій для мобільних телефонних пристроїв (смартфонів).

За допомогою мобільного додатку передбачено опрацювання таких основних функціональних можливостей:

- кнопка «SOS» (для екстреного виклику на спецлінію «102»);
- повідомлення про правопорушення (зокрема з фото-, відео та аудіо-файлами);
- push-сповіщення (отримання користувачами важливої інформації від поліції (зокрема про надзвичайні новини, орієнтування, перекриття руху під час проведення масових заходів тощо));
- «активний свідок» (дозволяє швидко знаходити свідків правопорушення, використовуючи потенціал мобільних платформ);
- карта відділень поліції та медичних закладів (дає змогу відшукати найближче відділення, куди можна звернутися по допомогу);
- інструкція спілкування з поліцейськими (як правильно діяти у тій чи іншій ситуації, а також як мають поводитися поліцейські);
- моніторинг роботи поліцейських (користувачі програми мають змогу оцінити роботу поліцейського за п'ятибальною шкалою, а також залишити анонімний відгук);
- актуальні новини поліції (можливість користувачів ознайомитися з новинами поліції).⁶¹⁶

Відповідно до напряму функціонування галузевих служб Національної поліції розрізняють оперативні, кримінологічні, криміналістичні, адміністративні обліки.

Важливою умовою протидії злочинності є ефективне використання системи оперативних обліків. Оперативні обліки – це система реєстрації, накопичення, класифікації, зберігання та використання даних про осіб, предмети, події за їх прикметами та ознаками, призначена для ефективного забезпечення оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів, яка складається із автоматизованих інформаційних систем, картотек, оперативно-розшукових справ, справ

⁶¹⁶ Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»: наказ МВС України від 03.09.2017. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023)

контрольно-наглядового провадження та інших документів оперативно-розшукового та довідкового призначення.

Сховища даних призначені для акумуляції узагальнених і відсортованих показників про господарську діяльність підприємства. Дані є незмінними, і саме це робить їх придатними для аналізу. Зазвичай їх використовують в OLAP-системах для оперативної аналітичної обробки даних та DMg-системах для пошуку закономірностей.

Питання для самоконтролю

1. Що таке інформація та які види інформації Вам відомі?
2. Надайте визначення поняття «база даних» та встановіть їх призначення.
3. Які технології використовують для автоматизації аналізу?
4. Вкажіть структуру інформаційно-аналітичної системи.
5. В чому полягає сутність єдиної інформаційної системи МВС?
6. Які завдання поставлені перед єдиною інформаційною системою МВС?
7. Встановіть суб'єктів та користувачів єдиної інформаційної системи МВС.
8. Надайте перелік пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ.
9. В чому полягає призначення та завдання Інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»?
10. Вкажіть складові системи «Інформаційний портал Національної поліції».

Словник основних термінів

Автоматизована система (ас) – сукупність керованого об'єкта й автоматичних керуючих пристроїв, у якій частину функцій керування виконує людина. АС являє собою організаційно-технічну систему, що забезпечує вироблення рішень на основі автоматизації інформаційних процесів у різних сферах діяльності (управління, проектування, виробництво тощо) або їх поєднаннях.

Аналітична діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання та використання нових знань, що здійснюється із застосуванням наукових методів на основі процесу судження від конкретного до загального.

База даних – це поіменована, структурована сукупність взаємопов'язаних даних, що належать до певної предметної області і зберігається на комп'ютерних носіях, зазвичай разом з прикладною програмою. Основне призначення баз даних – зберігання, накопичення, оновлення і пошук необхідної інформації.

Географічні інформаційні системи (ГІС) – це набір комп'ютерних інструментів, які дозволяють людині модифікувати, візуалізувати, запитувати та аналізувати географічні й табличні дані. ГІС-системи є потужним інструментом програмного забезпечення і дозволяють аналітикам кримінальної розвідки створювати все що завгодно, від простих пін-карт до тривимірної візуалізації просторових або тимчасових даних.

Дані – факти або відомості, подані у формалізованому вигляді (наприклад, електронний або друкований документ), що забезпечує можливість їх зберігання, обробки та передачі.

Єдина інформаційна система МВС – багатофункціональна інтегрована автоматизована система, що безпосередньо забезпечує реалізацію функцій її суб'єктів, інформаційну підтримку та супроводження їх діяльності і становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних комплексів, програмно-технічних та технічних засобів телекомунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію.

Інформаційно-телекомунікаційна система – сукупність інформаційних та телекомунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле.

Інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» – сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення.

Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Інформаційна технологія (ІТ) – це комплекс методів і процедур, за допомогою яких реалізуються функції збирання, передавання, оброблення, зберігання та доведення до 3 користувача інформації в організаційно-управлінських системах з використанням обраного комплексу технічних засобів.

Система обробки даних – комплекс технічних і математичних засобів, що виконує автоматизовану обробку даних.

Технології – під поняттям технології ми розуміємо загальні знання та опанування засобами, необхідними для виконання якогось ремесла, мистецтва і т.п. Технології переносять принципи на робочий ґрунт. Їх застосування забезпечує більш легке, швидке, впевнене, більш точне досягнення цілей.

6.2 Інформаційно-пошукова та інформаційно-аналітична робота

Інформаційно-пошукова та інформаційно-аналітична робота в діяльності Національної поліції України посідає дуже важливе місце та є комплексом організаційних, правових і технологічних засобів, які забезпечують процес збирання, отримання, обробки, поширення, аналізу та використання інформаційних ресурсів, необхідних для виконання визначених чинним законодавством завдань і функцій правоохоронних органів.⁶¹⁷

Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності має два аспекти. По-перше, правовий, який стосується визначення правової основи проведення адміністративно-управлінських, оперативно-розшукових, слідчих заходів, умов та підстав для їхнього проведення, гарантій дотримання законності, прав та обов'язків підрозділів, по-друге – технічний, який полягає в забезпеченні доступу до інформаційних систем та підсистем усіх рівнів, отриманні та переданні інформації, забезпеченні захисту інформації.

Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності має два аспекти. По-перше, правовий, який стосується визначення правової основи проведення адміністративно-управлінських, оперативно-розшукових, слідчих заходів, умов та підстав для їхнього проведення, гарантій дотримання законності, прав та обов'язків підрозділів, по-друге – технічний, який полягає в забезпеченні доступу до інформаційних систем та підсистем усіх рівнів, отриманні та переданні інформації, забезпеченні захисту інформації. Саме інформаційно-аналітичне забезпечення можна розглядати як своєрідний загальний метод організації чи удосконалення тієї чи іншої діяльності.⁶¹⁸

⁶¹⁷ Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 1 (113).

⁶¹⁸ Теорія систем та системний аналіз : навчальний посібник / О. А. Балтовський, К. Ю. Ісмаїлов, О. І. Сіфоров, Г. В. Форос, О. М. Заєць. Одеса : РВВ ОДУВС, 2021. 156 с. С. 44.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення являє собою сукупність інформаційних підсистем певних обліків, побудованих з урахуванням дотримання таких вимог:

- наявності нормативно-правової бази;
- організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів;
- організації підготовки та перепідготовки кадрів;
- наявності відповідних технічних, програмних та телекомунікаційних технологій;
- матеріально-технічного та фінансового забезпечення.

Інформаційні підсистеми, як основні складові частини системи інформаційно-аналітичного забезпечення, призначені для збору, накопичення, зберігання та обробки інформації певних напрямків обліків і які орієнтовані на використання в діяльності багатьох служб, мають загальновідомчий характер і належать до загальновідомчих інформаційних підсистем.

Основною метою системи інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів є всебічна інформаційна підтримка їх діяльності в протидії злочинності в Україні на основі комплексу організаційних, нормативно-правових, технічних, програмних та інших заходів.

Від якості інформаційно-аналітичного забезпечення багато в чому залежить безпека не лише таких загальних об'єктів захисту як держава, суспільство, народ, а й будь-якого іншого об'єкту захисту. Тому, на нашу думку, головна мета інформаційно-аналітичного забезпечення полягає у вирішенні інформаційно-аналітичними засобами

Інформаційно-аналітична система, до складу якої входять підсистеми: збору даних, необхідна для збору даних різного типу – статистичних, текстових, табличних, графічних, кількісних, якісних тощо; вводу-виводу даних (інформації), необхідна для перетворення вихідних даних різного типу до єдиного вигляду; збереження даних, здійснює збереження вихідних даних та вторинних, після обробки; обробки даних; геоінформаційна підсистема; підсистема моделювання оперативно-службової діяльності; експертної підсистема; аналітиків.⁶¹⁹

Формування загальновідомчих та галузових інформаційних підсистем, які складають основу системи інформаційного забезпечення, здійснюються відповідно до таких принципів: функціонального призначення; нормативно-правової забезпеченості; фактичності даних; доцільності впровадження та експлуатації; нарощування та розвитку.

⁶¹⁹ Теорія систем та системний аналіз : навчальний посібник / О. А. Балтовський, К. Ю. Ісмаїлов, О. І. Сіфоров, Г. В. Форос, О. М. Заєць. Одеса : РВВ ОДУВС, 2021. С. 45

Принцип функціонального призначення. Згідно з цим принципом інформаційні підсистеми підрозділяються на загальновідомчі та галузеві. До категорії загальновідомчих належать такі інформаційні підсистеми:

- оперативно-розшукового призначення, які містять інформацію, безпосередньо пов'язану з кримінальною або оперативно-розшуковою справою, та передбачають її подальше використання;
- спеціалізовані інформаційні підсистеми оперативної інформації;
- оперативно-довідкового призначення, які містять фактографічну інформацію про осіб, об'єкти та речі, що становлять оперативний інтерес;
- кримінальної статистики, які містять інформацію про стан злочинності та результати боротьби з нею;
- адміністративно-управлінські, що містять інформацію загально-державного та загально-службового призначення.

До категорії галузевих інформаційних підсистем належать такі, що не містять загально-відомчої інформації.

Принцип нормативно-правової забезпеченості означає, що передумовою впровадження інформаційних обліків є погодження засад їхнього формування з діючим законодавством та розробка нормативної документації, що регламентує правила обліку в інформаційній підсистемі.

Принцип фактичності даних передбачає, що дані інформаційних підсистем повинні бути фактичними, тобто припускати однозначність інтерпретації та ідентифікації, а також повними, достовірними та актуальними.

Принцип доцільності впровадження та експлуатації. Доцільність впровадження будь-якої інформаційної підсистеми визначається відповідними експертними розрахунками (прогнозами) щодо ефективності її використання з урахуванням забезпеченості необхідними фінансовими, кадровими і технічними ресурсами.

Принцип нарощування та розвитку. Інформаційні підсистеми повинна забезпечувати можливість модернізації, інтеграції у систему інформаційного забезпечення, припускати включення до свого складу нових об'єктів обліку.

Наведеним принципам повинні відповідати всі діючі інформаційні підсистеми, які створюються або мають бути створені.

Для того, щоб інформаційно-аналітичні технології насправді змогли працювати як система засобів протидії інформаційній зброї, необхідно, щоб аналітик безупинно здійснював контроль за станом свого «моделного світу». Цей «моделний світ», у голові аналітика, є основою для реалізації всіх процесів цілеспрямованого пізнання істини.

Таким чином, із визначеної вище соціальної користі діяльності в сфері інформаційно-аналітичного забезпечення формується саме

той очікуваний суспільно значущий кінцевий результат – мета (ціль) інформаційно-аналітичного забезпечення як елемента управлінської діяльності.

Ціль інформаційно-аналітичного забезпечення полягає в тому, щоб особа, яка приймає рішення, мала у своєму розпорядженні необхідний і достатній обсяг інформації у вигляді інформаційних одиниць (повідомлень, довідок, розрахунків, схем, діаграм тощо) та максимально можливих варіантів вирішення проблеми (пропозицій, порад чи рекомендацій) з оцінкою реально прогнозованих як позитивних, так і негативних наслідків.

Завдання (тобто шляхи та способи) реалізації зазначеної мети інформаційно-аналітичного забезпечення:

- 1) на державному рівні покладено на інформаційно-аналітичні служби, управління, центри;
- 2) на рівні суб'єктів адміністративно-господарської та економічної діяльності – на інформаційно-аналітичні відділи, експертні групи, ради директорів та інші організаційні одиниці.

Проте, основою цих всіх структур є людина – інформаційний співробітник і фахівець-аналітик.

Оскільки керівник будь-якого органу влади чи господарської структури і аналітик завжди поруч, аналітик своїми рекомендаціями суттєво, а часом і визначально впливає на процеси управління. Будь-які радикальні реформи, що стосуються суспільства в цілому, проведені без належної підготовки і системної розробки призводять до великих втрат і негативних наслідків.

Аналітик – це поняття більш широке, ніж просто експерт у певній галузі знань, його інтелектуальний інструментарій та досвід практичної діяльності набагато ширше і не обмежується рамками однієї предметної області.⁶²⁰

Аналітик володіє сукупністю інтелектуальних технологій, що дає йому змогу:

- 1) адекватно відбивати суть явищ і процесів;
- 2) виявляти основні тенденції їх розвитку;
- 3) прогнозувати та створювати наукову основу для управлінських рішень.

Сучасний аналітик професійно оперує широким спектром різноманітних знань і методик, багатьма іншими інтелектуальними якостями.

⁶²⁰ Форос Г. В., Колпакова В. Окремі аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності. *Матеріали III Всеукраїнської НПК «Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання»*. Одеса, 2018. С. 23.

Завдяки енциклопедичним знанням, він краще інших розуміє суть процесів, що відбуваються в житті суспільства і в світі. Напрацьований життєвий досвід та знання дають йому можливість винаходити варіанти найефективніших способів і варіантів виходу із кризових ситуацій і вирішувати проблемні питання з реально прогнозованими ризиками.

У зв'язку з цим результати праці співробітників інформаційних підрозділів та фахівців-аналітиків складають основу, підґрунтя, для практичної повсякденної управлінської роботи осіб, які приймають відповідальні рішення в державних органах, господарських структурах.

Головні елементи інформаційно-аналітичної роботи:

1) збір та пошук інформації (головний, самий важливий і визначаючий елемент);

2) попереднє вивчення, інформаційно-аналітична обробка, формулювання висновків, облік;

3) підготовка інформаційних (інформаційно-аналітичних) документів.

Інформаційна діяльність ґрунтується на застосуванні наукового методу. В основі методології інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємництва лежить методологія наукового пізнання.

У зв'язку із цим можна сформулювати 10 основних етапів інформаційно-аналітичної роботи:

Етап 1. Загальне знайомство з проблемою.

Етап 2. Визначення термінів та понять, які планується використати (факти науки).

Етап 3. Збирання фактів. Накопичення знань та відомостей (факти дійсності).

Етап 4. Тлумачення фактів. Осмислення матеріалу.

Етап 5. Постановка проблеми.

Етап 6. Побудова гіпотези.

Етап 7. Побудова моделі, доказ.

Етап 8. Висновки. Умовиводи (наукові здогади) та висновки.

Етап 9. Перевірка висновків.

Етап 10. Викладення (написання інформаційного, інформаційно-аналітичного документу).⁶²¹

Усі ці теоретичні положення мають безпосередній зв'язок з практичною діяльністю.

Доброякісність аналізу і вірогідність аналітичних висновків будуть залежати насамперед від якості джерел інформації. Помилки,

⁶²¹ Основи кримінального аналізу: підручник / А. М. Бабенко, О. М. Заєць, В. А. Некрасов, К. Ю. Ісмаїлов, Д. О. Пефтієв та ін. ; за заг. ред. О.Є. Користіна. 2019. С. 72.

неузгодженості та всі інші недоліки, що є часом у звітності, можуть відбитися на аналітичних розрахунках, спотворити результати аналізу. Тому попередньою умовою аналізу є ретельна перевірка всіх залучених до аналізу матеріалів. Підготовка даних до аналізу полягає головним чином у їхній перевірці, у перевірці якості джерел інформації.

Перевірка джерел інформації проводиться з метою встановлення:

- 1) правильності оформлення звітів, правильності підрахунків і обчислень;
- 2) повноти, якості і термінів проведення звітності, відображення її результатів в обліку і заходах, вжитих по виявлених недоліках;
- 3) взаємного ув'язування показників, порівнянності звітних показників.

Вірогідність інформації в першу чергу залежить від джерела, з якого отримано документ: форми, таблиці, графіки тощо.

Треба мати на увазі, що надійність даних самого документа не можна ототожнювати з надійністю поданих даних.

Документи цільової спрямованості, досліджувані аналітиком, будуть надійними у тому випадку, коли передбачені звичайні операції контролю:

- джерело інформації повинно бути незалежним;
- слід повторно звертатися до того ж самого джерела даних;
- домінуючою повинна бути актуальна інформація.

Думки, оцінки, погляди потенційно мають менший рівень вірогідності і надійності, аніж інформація про конкретну економічну ситуацію, підтверджену конкретними кількісними показниками. Саме конкретна економічна ситуація є ключем до розгадування змісту поглядів, думок, що констатують економічний стан.

Що стосується самих інформаційних процесів, їх визначають як послідовну зміну стану та уявлення про інформацію в результаті дій, які з нею можна виконувати. Такими діями є – створення, збирання, зберігання, обробка(аналіз), відтворення, передавання, розповсюдження, використання і захист інформації.⁶²²

Під час інформаційного процесу дані перетворюються з одного виду в інший за допомогою певних методів. Інформаційні процеси відбуваються при передачі інформації від джерела до приймача за допомогою каналу передачі.

Схема передачі інформації (у загальному вигляді): джерело інформації – канал (аналітик) передачі – приймач(споживач, замовник) інформації.

⁶²² Краснобрижний І. В., Прокопов С. О., Рижков Е. В. Інформаційне забезпечення професійної діяльності: навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 102.

Джерелом інформації можуть бути природні об'єкти (планети, зірки, люди, тварини, рослини, поля, луки, ліси, гори...), книжки, газети, журнали, малюнки, наукові експерименти, конструкторські розробки, випробування нових матеріалів і приладів, бази даних з різних джерел тощо.

Каналами передачі можуть бути світлові, звукові, електричні сигнали та електромагнітні хвилі і сам аналітик як канал тощо. Для передачі інформації на значні відстані використовують технічні досягнення: телефон, телетайп (передача текстів), телефакс (передача зображень документів), модем (передача комп'ютерних сигналів).

Приймачами (споживачами) інформації найчастіше бувають споживачі (замовники), а також тварини, рослини, різного роду знаряддя і машини.

Основними інформаційними процесами є:

- пошук;
- збирання;
- накопичення;
- зберігання;
- опрацювання(аналіз);
- передавання;
- використання;
- захист інформації.

Пошук інформації. Однією з найважливіших операцій з інформацією є пошук повідомлень серед наявних, що містять принаймні якусь інформацію про ті чи інші явища, об'єкти, процеси. Пошук необхідної інформації невіддільний від опрацювання наявних даних. Такий пошук здійснюється в довідниках, енциклопедіях, архівах, словниках, журналах, книжках та інших засобах зберігання інформації за деякими ключовими словами. Сучасні системи для пошуку існують в Інтернет. Вони дають змогу знайти інформацію практично на будь-яку тему.

Збір інформації. Збором інформації можна називати найпростіші дії, які не раз виконувалися у повсякденному житті. Для пошуку і збирання повідомлень, що несуть потрібну інформацію, використовують різноманітні засоби і методи:

- опитування;
- спостереження, досліді;
- експериментування (випробування);
- анкетування;
- консультації з фахівцями з питань, що вивчаються;
- читання відповідної літератури;

- перегляд відео-, телепрограм;
- робота в бібліотеках, архівах;
- запити до інформаційно-пошукових систем мережі Інтернет.

Накопичення інформації. Як відомо, одного-двох джерел вкрай недостатньо для прийняття ефективного управлінського рішення, тому збирач інформації (аналітик) намагається якомога більше отримати необхідної інформації, її зберегти і ефективно використати.

Інформація, зібрана автоматизованими системами управління, запитується у відповідні бази даних, на її основі можуть складатися електронні архіви.

Зберігання інформації. Для зберігання великих масивів інформації їх заносять в бази даних, або на інші засоби (папір, дерев'яні, металеві та інші поверхні, кінострічки, магнітні стрічки і диски, лазерні диски). При цьому повідомлення відповідним чином впорядковують:

- за галузями знань (математика, історія, література, мистецтво);
- за мовами подання (англійська, іспанська, російська, українська);
- за алфавітом стосовно ключових слів (довідники, словники);
- за типами повідомлень і носіїв (для книжок – бібліотеки, для документів – архіви, для кінострічок – фільмотеки).

Щоб інформацію, яку несуть повідомлення, можна було використувати, причому багаторазово, їх необхідно зберігати. Спосіб зберігання повідомлень залежить від їх носіїв. Сховища інформації можуть бути різноманітні:

- бібліотеки, відеотеки, фонотеки, архіви, патенти, бюро, музеї, картинні галереї;
- комп'ютерні сховища – бази і банки даних, інформаційно-пошукові системи, електронні енциклопедії, медіатеки.

Опрацювання інформації (аналіз). Опрацювання повідомлень необхідне для виявлення інформації, яку вони несуть. При цьому повідомлення є інформаційним моделями процесів і явищ, описаних у повідомленнях. Слово «модель» означає образ, зразок, заміник, опис. Різні типи моделей використовують для опису та вивчення тих чи інших характеристик об'єктів навколишнього світу. Здійснюючи аналіз повідомлень, з наявних повідомлень виводять різні твердження та їх обґрунтування, висновки, узагальнення, тобто здобувають інформацію, подаючи результати у вигляді нових повідомлень, правил, тверджень, виявлених закономірностей, здійснюючи таким чином синтез нових знань, нової, аналітичної інформації. Інформація, що надійшла, називається вхідною(первинною) інформацією. З цієї інформації після опрацювання утворюється якісно нова, вихідна (аналітична) інформація.

Передавання інформації. Для передавання повідомлень люди здавна використовують різноманітні способи і засоби – сторожові вишки, сигнальні вогні, гінців, сплавляння носіїв повідомлень за течією рік. Сьогодні повідомлення письмові, звукові, візуальні передають за допомогою сучасних засобів телекомунікацій (віддаленого зв'язку) – телеграфних апаратів, телефонного, радіо, електронного та супутникового зв'язку на будь-які відстані.

Використання інформації. Сучасний світ взаємозалежний, взаємозв'язаний. Неправильне або зловмисне використання інформації в системах управління, зв'язку, виробничих та суспільних процесах може призвести до аварій, військових конфліктів, дезорганізації діяльності наукових центрів і лабораторій, краху банків і виробничих підприємств, соціальних криз тощо. Тому інформацію потрібно захищати від спотворювання, втрати, несанкціонованого доступу, зловмисного використання.

Захист інформації. Розвиток промислового виробництва призвів до появи великої кількості нових знань. Разом з тим виникла необхідність частину таких знань приховувати від конкурентів, захищати їх. Інформація сьогодні стала продуктом і товаром, який можна купувати, продавати, обмінювати.

Захистом інформації називають забезпечення неможливості:

- доступу до інформації сторонніх осіб (несанкціонований, нелегальний доступ);
- незумисного або недозволеного використання, зміни чи руйнування інформації.

За сучасних умов, особливо під час роботи в мережах, існує постійна небезпека псування або втрати інформації. Захист інформації слід здійснювати в кількох напрямках.

По-перше, це захист від випадкових чинників, тобто неправильних дій користувача, виходу з ладу апаратури.

По-друге, це захист від злочинних дій, що полягають у розкритті конфіденційності (секретної) інформації, у несанкціонованому доступі до інформаційних ресурсів. Ці завдання виконують служби безпеки, які забезпечують цілісність та надійність даних, контроль доступу до інформації і захист від збоїв апаратури.⁶²³

Використання працівниками правоохоронних органів навичок пошуку, перевірки, систематизації та аналізу інформації, яка необхідна

⁶²³ Основи кримінального аналізу: підручник / А. М., Бабенко О. М. Заєць, В. А. Некрасов, К. Ю. Ісмаїлов, Д. О. Пефтієв та ін.; за заг. ред. О. Є. Користіна. 2019. С. 103.

для виконання своїх службових обов'язків породжує концепцію «оперативно-аналітична інформація».

Оперативно-аналітична інформація – це продукт збору, оцінки і інтерпретації інформації. Тому, оперативно-аналітичну інформацію можна розглядати як інформацію з доданою складовою. Додана складова є результатом аналізу – роз'ясненням значення самої інформації. В нашому випадку оперативно-аналітична робота полягає в пошуку необхідної інформації, яка циркулює в цифровому вигляді в тому числі у глобальній мережі Інтернет з подальшою її упорядкуванню, систематизації та використання у аналітичних прогнозах. Алгоритмізація дій співробітників правоохоронних органів при проведенні оперативно-аналітичної роботи можливо представити у наступному вигляді.

Оцінка даних. Після збору інформації, її необхідно оцінити. Належна оцінка вимагає оцінки надійності джерела інформації, а також достовірності або правдивості її змісту. До надійних джерел інформації відносяться такі, наповнення яких контролюють державні владні органи (державні реєстри, офіційні інформаційні бази даних, електронні декларації). Перевірка достовірності або правдивості отриманої інформації з інших джерел здійснюється шляхом проведення перехресних запитів, тобто проведення пошуку необхідної інформації по різних джерелах з подальшим зрівнянням результатів пошуку. Якщо результати пошуку більш-менш співпадають то інформація скоріше всього має достовірний характер. Оцінка має критично важливе значення для аналітичного процесу і формуванню висновку. Упевненість, з якою можна зробити висновки залежить від якості даних, які ведуть до висновку.

Упорядкування даних. Упорядковування включає зберігання інформації і систему індексованих перехресних посилань для її витягання. Незалежно від засобів, що використовуються для впорядковування, мета полягає в забезпеченні оперативного і точного доступу до інформації, необхідної для аналізу.

У країнах Європейського Союзу, США та інших країнах світу запровадження у діяльність працівників правоохоронних органів основних елементів кримінального аналізу є загальнообов'язковим та відіграє досить вагоме значення у попередженні та розкритті злочинів. Його зміст, правила та процедура чітко визначено та врегульовано у правовому відношенні. Це, зокрема стосується ведення оперативно-розшукової діяльності, слідства та розгляду кримінальних справ у суді. Працівники правоохоронних органів здобувають достатній масив даних (в тому числі з відкритих джерел у мережі Інтернет), що містить інформацію про злочинну діяльність як окремих суб'єктів, так і організованих злочинних груп.

У зв'язку з чим надважливим на сьогодні є застосування аналітичних інструментів, які б надали можливість оперативно опрацьовувати високооб'ємні дані, а також виконувати автоматизовані аналітичні функції.

Аналітичний етап процесу починається з отримання відповідних даних і їх організації у формі, що дозволяє розумінню їх значення.

Опис даних. Даний етап, опис даних, сприяє виявленню відсутньої інформації і допомагає направляти подальші заходи по збору даних на отримання відсутніх даних (згідно напряму стрілки від опису даних до збору даних). Їм також утворюється основа для вживання індуктивного висновку з метою розробки однієї або більш гіпотез про ключові аспекти злочинної діяльності.

Індуктивний висновок. Індуктивна логіка – процес обґрунтовування від приватного до загального або від деталей до цілого. Тому, немає гарантії правильності висновків, навіть якщо засновки достовірні. Але, нас цікавлять ті випадки, коли висновок, ймовірно, вірний, якщо засновки достовірні.

Критичний елемент аналізу полягає у вживанні індуктивної логіки для формування висновку про злочинну діяльність, залучених ключових осіб, методи дії, і ступінь кримінальної діяльності або впливу. Індуктивна логіка є процесом розумового обґрунтовування для витягання значення з деталей і специфічних даних. Вона особливо корисна в аналізі, де основна мета полягає у формулюванні думки з уривчастої інформації з різних джерел. Аналітичний компонент скорочує дані до керованої форми шляхом перетворення в графічний формат, звичайно у формі графіка. Графік допомагає аналітику інтерпретувати дані, які часто виявляються неповними, і сприяє встановленню значення або значення даних.

Єдиного підходу до визначення поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення» не існує. Зазначимо основні підходи:

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення – цілеспрямований процес збирання, обробки та аналізу інформації про складні (самоорганізовані та саморозвинуті) соціальні, політичні та економічні системи, що становлять об'єкт управління, під керівництвом органу управління.

2. Інформаційно-аналітичне забезпечення – сукупність дій та заходів ... для збору, нагромадження, обробки та аналізу даних на основі інформаційних технологій, у процесі реалізації якого особливої ваги набуває систематичність визначення кола питань, що виникають у процесі базової діяльності споживача інформації, їх аналіз та прогнозування тенденцій розвитку.

3. Інформаційно-аналітичне забезпечення – сукупність інформаційних процесів, необхідних для доцільного, раціонального та ефективного процесу управління.

До поняття інформаційно-аналітичного забезпечення віднесений організаційний аспект, який вказує на головні напрямки правового регулювання інформаційно-аналітичного забезпечення. Таке значення зазначеного терміну може бути співвіднесене з діяльністю, що пов'язана із збиранням, реєстрацією, передачею, зберіганням і опрацюванням інформації.

Інформаційно-аналітичне забезпечення організації управління є однією з функцій створення умов (організовування) ефективності здійснення управлінської діяльності на всіх її рівнях від окремої посадової особи до вищих органів державної влади. Саме від інформаційно-аналітичного забезпечення залежить ефективність управління певною системою.

Інформаційно-аналітичне забезпечення можна розглядати як своєрідний загальний метод організації чи удосконалення тієї чи іншої діяльності.⁶²⁴ В той же час це процес, пов'язаний з отриманням (збиранням), переробкою, використанням та збереженням інформації, яка відображає реальні явища, події, факти. Що стосується діяльності Національної поліції з розкриття злочинів, то головним тут є швидке отримання актуальної та необхідної для такої діяльності інформації, чітке визначення її меж та документування з метою прийняття відповідних рішень чи заходів. Значення інформаційного забезпечення у даному разі полягає у тому, що усі заходи, спрямовані на розкриття злочину, мають ґрунтуватися на об'єктивних систематизованих даних про реальні події. Мова іде про інформаційну систему, де зберігається і перетинається різна за значущістю інформація, яка може використовуватися як правоохоронними, так і судовими органами, при з'ясуванні обставин конкретного злочину.

В основі інформаційно-аналітичного забезпечення будь-якої діяльності лежить інформаційно-аналітична діяльність. Інформаційно-аналітична діяльність полягає в узагальненні одержаної інформації, що добувається в результаті проведення розвідувально-оперативної діяльності, її оцінці, аналітичній обробці первинних інформаційних матеріалів і поданні кінцевої інформаційної продукції відповідним інстанціям-споживачам. Інформаційно-аналітична діяльність складається з системи певних інформаційно-аналітичних робіт.

Органи поліції у своїй роботі використовують інформацію, пов'язану не лише з відомостями про стан публічного порядку і рівня злочинності на певній території, але також і про самі органи та підрозділи, їх сили

⁶²⁴ Форос Г. В., Кірей Д. В. Інформаційно-аналітичний документ як результат інформаційно-аналітичної діяльності. *Матеріали Міжнародної НПК «Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання»*. Одеса, 2019. С. 56.

і засоби. Співробітники чергових частин, слідчі, працівники оперативних підрозділів карного розшуку, експерти-криміналісти, дільничні інспектора поліції, працівники паспортно-візових служб та інших підрозділів органів поліції у процесі своєї роботи накопичують величезні бази даних оперативно-довідкового і оперативно-розшукового призначення. У цих базах зазвичай міститься інформація, яка стосується обліково-реєстраційних даних громадян; правопорушень і кримінальних подій; правопорушників і злочинців; викрадених і вилучених речей, а також предметів антикваріату; власників авто-мото-транспортних засобів; власників вогнепальної зброї; громадян, що знаходяться в розшуку та безвісті зниклих громадян, а також інша інформація, що підлягає зберіганню. Уся ця інформація необхідна для ефективної роботи різних підрозділів правоохоронних органів та своєчасного прийняття практичних заходів у боротьбі зі злочинністю та правопорушеннями.

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію», поліція виконує інформаційно-аналітичну діяльність винятково для реалізації своїх повноважень, визначених цим Законом. Національна поліція в межах інформаційно-аналітичної діяльності:

- 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;
- 2) користується базами (банкami) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;
- 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;
- 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

Національна поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень. Для забезпечення публічної безпеки і порядку поліція може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою: попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб; забезпечення дотримання правил дорожнього руху. Інформація про розміщену автоматичну фототехніку

і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці. Діяльність Національної поліції, яка пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України. У МВС створена і функціонує Єдина цифрова відомча телекомунікаційна мережа МВС (ЄЦВТМ). ЄЦВТМ є логічно цілісною мультисервісною багаторівневою телекомунікаційною мережею МВС, що взаємодіє з Національною телекомунікаційною мережею, Національною системою конфіденційного зв'язку, телекомунікаційною мережею загального користування та містить сукупність технічних засобів телекомунікацій і транспортної телекомунікаційної мережі для забезпечення передавання інформації, яка належить до державних інформаційних ресурсів, з метою задоволення потреб споживачів у сервісних послугах ЄЦВТМ як у звичайних умовах, так і під час особливого періоду, а також в умовах надзвичайних ситуацій чи запровадження надзвичайного стану.

Національна поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України. Інформація про доступ до бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, разом з інформацією про поліцейського, який отримав доступ, і про обсяг даних, доступ до яких було отримано. Кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів фіксується в спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій МВС України. В електронному архіві фіксуються прізвище, ім'я, по батькові та номер спеціального жетона поліцейського, вид отриманої інформації, реєстр, із якого отримувалася інформація, час отримання інформації та інші дані, необхідні для ідентифікації поліцейського, який отримував інформацію з реєстрів.

Національна поліція вживає заходів щодо недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних із обробкою інформації. Поліцейські несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних із обробкою інформації.

Для систематизації та аналізу матеріалів, одержаних у результаті ОРД, у Департаменті інформаційно-аналітичної підтримки та управління інформаційно-аналітичної підтримки територіальних органів Національної поліції функціонує автоматизована інформаційна система оперативного призначення (АІС ОП). АІС ОП уведена в дію наказом МВС України від 20 жовтня 2017 р. № 870 «Про затвердження Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи

МВС» і призначена для накопичення й обробки відомостей, що утворюються в процесі оперативно-розшукової діяльності НПУ.

Функції АІС ОП полягають у такому: автоматизація процесів обліку отриманої в процесі ОРД НПУ інформації; збір, зберігання, пошук та узагальнення інформації; відображення повнотекстової, графічної, табличної та статистичної інформації, а також фото- і відеозображень; утворення електронного дос'є; формалізація технологічних процесів обробки інформації, визначення типових маршрутних технологічних схем для їх виконання; забезпечення надійного зберігання інформаційних обліків та їх систематизація; забезпечення комплексного захисту інформації та розмежування доступу до інформації, що зберігається в АІС ОП.

Обліку в АІС ОП підлягають відомості про осіб, щодо яких заведено оперативно-розшукові справи, які отримані:

- 1) від осіб, які конфіденційно співробітничали із оперативними підрозділами НПУ;
- 2) за вжиття оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукових справ.

Поряд із обліками спеціального призначення, які формують і використовують оперативні підрозділи Національної поліції, створені обліки загального користування, які ведуть слідчі, криміналістичні підрозділи, сервісні центри, поліція охорони тощо.

Підрозділи інформаційно-аналітичної підтримки НПУ здійснюють формування, супроводження та використання у службовій діяльності інформаційних ресурсів (обліків), держателем (власником) яких є МВС України, зокрема: Інформаційна підсистема «Оперативно-довідкова картотека» («ОДК») єдиної інформаційної системи МВС України.

ІІ «ОДК» містить відомості про осіб: які засуджені судами до будь-якого покарання за вчинене кримінальне правопорушення; які підозрюються в учиненні кримінального правопорушення; інформація стосовно яких знаходиться в архівних кримінальних справах, що зберігаються в Центральному державному архіві, обласних державних архівах України, галузевих державних архівах МВС України, СБУ, а також громадян України, засуджених судами інших держав.

Автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система «Дакто-2000» – автоматизований облік дактилоскопічних карт осіб, затриманих за підозрою в учиненні правопорушень, людей, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе та невпізнаних трупів.

ІІІ «Пізнання» – автоматизований облік інформації, зокрема біометричних даних щодо осіб, які переходять від органів влади, безвісти

зниклих осіб, невпізнаних трупів і людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію.

ІІІ «Затримані і доставлені» – автоматизований облік осіб, затриманих і доставлених до територіальних органів (підрозділів) поліції за підозрою в учиненні правопорушень і надання таким особам безоплатної вторинної правової допомоги (затримані на підставі ст. 208 КПК України; ухвали слідчого судді, суду; у зв'язку з розшуком; на підставі ст. 260 КУпАП (адміністративне затримання); постанови суду «адмінарешт»).

Єдиний реєстр досудових розслідувань – це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким урегульовано питання із захисту персональних даних і доступу до інформації з обмеженим доступом. Реєстр утворений та ведеться відповідно до вимог КПК України з метою забезпечення: реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, учинених у державі; інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів.

Національна автоматизована інформаційна система Єдиного державного реєстру Міністерства внутрішніх справ стосовно зареєстрованих транспортних засобів та їх власників («НАІС ЄДР МВС»). НАІС ЄДР МВС призначена для отримання інформації про зареєстровані транспортні засоби та їх власників. Органи та підрозділи Національної поліції здійснюють пошук у Реєстрі відомостей про зареєстровані транспортні засоби та їх власників відповідно до Порядку ведення Реєстру, щонайменше за одним із таких критеріїв:

- прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) власника та дата його народження;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта власника (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків і повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають позначку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта);
- повне найменування юридичної особи;

- ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (код згідно з ЄДРПОУ);
- номерний знак запитуваного транспортного засобу.

Крім зазначених, також можуть застосовуватися інші критерії пошуку, відповідно до повноважень користувача, визначених законом. Криміналістичні обліки МВС України. Обліки складаються з оперативно-пошукових та інформаційно-довідкових колекцій.

В експертно-криміналістичних підрозділах ведуться ручні або автоматизовані картотеки: фотознімків (колекцій) відбитків пальців рук, слідів взуття, транспортних засобів, знарядь учинення злочинів, мікрочасток, вилучених із місць подій; гільз, куль, набоїв, підроблених грошових знаків, документів, медичних рецептів на наркотичні та сильнодіючі лікарські препарати тощо.

Оперативно-пошукові колекції призначені для отримання інформації про особу, яка причетна до вчинення злочину; ідентифікації особи, знаряддя злочину (транспортного засобу, зброї, обладнання тощо, які використовувалися під час учинення злочину); установлення спільної родової (групової) належності матеріалів і речовин; інших фактичних даних, які свідчать про вчинення злочинів конкретною особою; отримання іншої інформації щодо вчинених злочинів та запобігання їм.

Інформаційно-довідкові колекції призначені для використання об'єктів, уміщених до них, під час проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм.

Криміналістичні обліки охоплюють такі їх види: трасологічний; дактилоскопічний; балістичний; холодної зброї; грошових знаків, бланків документів, цінних паперів і пластикових платіжних карток; осіб за ознаками зовнішності; вибухотехнічний; пожежно-технічний; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; генетичних ознак людини; записів голосів і мовлення осіб; ідентифікаційних позначень транспортних засобів і реквізитів документів (підписів, печаток, штампів); матеріалів, речовин і виробів.

Питання для самоконтролю

1. Вкажіть систему та основні завдання системи інформаційно-аналітичного забезпечення Національної поліції.

2. Надайте визначення поняття «аналітика» та основні методи аналітики.
3. Дайте характеристику основним методам організації інформаційно-аналітичної діяльності.
4. Вкажіть основні етапи інформаційно-аналітичної роботи.
5. В чому полягає сутність аналітичного прогнозу?
6. В якому випадку документи цільової спрямованості, досліджувані аналітиком, будуть надійними?
7. Охарактеризуйте основні методи збору інформації.
8. Перелічіть професійні вимоги до рівня фахової підготовки аналітика.
9. Окресліть загальноприйнятий алгоритм діагностики інформаційних подій і процесів.
10. Охарактеризуйте систему законодавчого забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності в Україні.

Словник основних термінів

Аналітик – 1. Фахівець, що володіє необхідними знаннями та досвідом аналізу управлінських ситуацій, підготовки аналітичних звітів, висновків та пропозицій. 2. Посадова особа підрозділу кримінального аналізу (кримінального аналізу та оперативного моніторингу).

Аналітична діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання та використання нових знань, що здійснюється із застосуванням наукових методів на основі процесу судження від конкретного до загального.

Аналітичні документи (довідки, інформаційні зведення, аналітичні огляди) – аналітичні продукти, які готуються в залежності поставлених завдань та об'ємів інформації за усіма напрямками діяльності підрозділу.

Аналітична робота – підбір, узагальнення й аналіз (логічне дослідження) накопиченої інформації і підготовка на цій основі висновків, прогнозів і пропозицій для опрацювання аналітичних оглядів і прийняття рішень.

Аналітичний прогноз – містить аналіз інформації, яка відображає характер змін стану досліджуваного об'єкта (його структури, найважливіших показників і чинників, що визначають його розвиток), з метою виявлення закономірностей розвитку об'єкта, необхідних для проведення робіт з прогнозування.

Збір інформації – діяльність суб'єкта, в ході якої він здійснює пошук і отримання відомостей про потрібний йому об'єкт.

Інформаційно-аналітична діяльність – це вид аналітичної діяльності, який полягає в отриманні, накопиченні, обробці, аналізі (логічному дослідженні, методологічному умінню пошуку взаємозв'язків), прогнозуванні, реалізації та збереженні інформації, яка відноситься до повноважень та реалізується у підрозділах, діяльність яких направлена на попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Інформаційно-аналітичний процес у сфері управління – процес пошуку, збору, переробки та подання інформації у формі, придатній для її використання при прийнятті управлінських рішень.

Надійність джерела інформації – здатність джерела об'єктивно відтворити обставини, які стали йому відомі (відносно особи) або в ньому (з його допомогою) відобразилися (відносно речових джерел).

Система обробки даних – комплекс технічних і математичних засобів, що виконує автоматизовану обробку даних.

6.3 Інформаційна взаємодія Національної поліції з іншими органами державної влади України

Сучасний процес державотворення зумовлює інтерес до широкого кола питань, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої, спільної діяльності правоохоронних органів щодо зміцнення законності і правопорядку в країні, забезпечення охорони прав і свобод людини й громадянина, закріплених Конституцією України. Без налагодження ділових контактів і взаємодії важко уявити ефективність здійснення органами дізнання, досудового слідства, прокуратурою та судом покладених на них завдань. Поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

Серед пріоритетів державного механізму та його складової частини – правоохоронних органів – за нинішньої суспільно-політичної та економічної ситуації в країні є вирішення проблем збільшення кількості протиправних проявів у сфері економіки, кредитно-фінансовій, банківській системах, паливно-енергетичному, агропромисловому комплексах, зовнішньоекономічній діяльності, у галузі приватизації, а також зростання корупції та розширення сфер впливу і масштабів діяльності організованої злочинності тощо.

Перш за все треба відмітити, що чинне законодавство не містить поняття взаємодії.

Взаємодія взагалі – це філософська категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, взаємозв'язки між різними об'єктами, характеристику форм людської події, людської діяльності і пізнання, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємовплив, а також породження одним об'єктом іншого. Так, взаємодія являє собою вид безпосереднього чи опосередкованого, зовнішнього чи внутрішнього відношення зв'язку.

Взаємодія – це універсальна форма руху, становлення, розвитку процесу, визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Внаслідок взаємодії стає можливим сучасне сприйняття багатофункціональних систем і підсистем у єдності та взаємозв'язку всіх утворюючих ці системи елементів. Це дало поштовх до широкого вживання в науковій літературі та правових актах термінів «взаємодія» та «організація взаємодії».

Варто зазначити, що взаємодія є ознакою, притаманною всім різновидам правоохоронної діяльності – як адміністративній, оперативнорозшуковій, так і кримінально-процесуальній, за своїм змістом вона має управлінське призначення та об'єднує зовнішньо-системні (правоохоронні) та внутрішньо-системні (організаційні) зв'язки учасників суспільних відносин, що характеризуються певними особливостями залежно від видів завдань та функцій правоохоронної діяльності Національної поліції України. У силу завдань, що стоять перед поліцією, – охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, – вона постійно повинна співпрацювати та активно взаємодіяти з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань, що відносяться до їх компетенції.

Інформаційна взаємодія поліції з іншими правоохоронними органами, судовими органами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, у тому числі й створення й користування (отримання доступу) до міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем здійснюється у порядку встановленому Законами України «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади» для центральних органів виконавчої влади діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

Порядок інформаційної взаємодії поліції та МВС України має бути визначений наказом Міністра внутрішніх справ України (Закон України «Про Національну поліцію», ст. 16, ч. 1, п. 2, 5), у тому числі й шляхом поширення Науково-практичний коментар 149 на поліцію дії Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України (наказ МВС України

від 28.03.2013 № 304 «Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується. Порядок електронної інформаційної взаємодії Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України визначений наказом СБУ та МВС (Наказ СБУ, МВС від 13.10.2022 № 360/657 «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України». Інформаційну взаємодію відповідно до цього Порядку здійснюють Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Суб'єкти інформаційних відносин передають та приймають інформаційні файли в обсягах та за змістом, необхідних для надання адміністративних послуг або здійснення інших повноважень відповідно до покладених на них завдань. Відомості надаються на обґрунтовані запити у визначених законодавством випадках для виконання завдань суб'єктів інформаційних відносин і досягнення законної мети. Інформаційна взаємодія здійснюється з використанням інформаційних систем суб'єктів інформаційних відносин, зокрема засобами центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ або системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів.

Органи державної влади і місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні сприяти поліції в її роботі. Якщо проаналізувати структуру підрозділів поліції, то можна дійти висновку про те, що деякі підрозділи безпосередньо пов'язані з діяльністю місцевих органів влади.⁶²⁵

Наприклад, поліція охорони безпосередньо забезпечує охорону різних об'єктів, у тому числі й об'єктів державної та комунальної власності. Для забезпечення публічного (громадського) порядку на об'єктах і територіях, що постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи створюється спеціальний підрозділ, який повинен тісно співпрацювати з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування для виконання зазначених завдань. Ці підрозділи

⁶²⁵ Вировий С.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Ефективність державного управління*. 2014. № 39. С. 201–206

повинні координувати проведення тих або інших заходів з місцевими органами публічної влади, включаючи й органи територіальної самоорганізації населення.

Органи поліції зобов'язані повідомляти органи державної влади та органи місцевого самоврядування про аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, і разом з цими органами вживати негайні заходи для ліквідації їх наслідків, рятування людей, надання їм допомоги, охорони майна, що залишилося без нагляду.

Органи поліції разом з органами місцевого самоврядування беруть участь у проведенні карантинних заходів під час епідемій і епізоотій як на місцевому, так і на регіональному рівнях.

У випадку оголошення воєнного або надзвичайного стану на всій території України або в окремих місцевостях поліція сприяє органам державної влади та місцевого самоврядування в забезпеченні відповідного режиму. Під час проведення масових заходів комерційного характеру на кошти організацій, що їх проводять на території певних адміністративно-територіальних одиниць, органи місцевого самоврядування дають згоду на проведення зазначених заходів, затверджують порядок їх проведення і залучають поліцію до забезпечення громадського порядку.

Забезпечення громадського порядку, громадської безпеки та спокою на певній місцевості (території) належить до сфери завдань публічної адміністрації (органів виконавчої влади), органів місцевого самоврядування.

Сутність взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, у цьому контексті, повинна спрямовуватися з метою забезпечення правопорядку на певній території, охорони прав і свобод громадян. Згідно зі ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, внутрішніх справ та адвокатури; життєв у разі стихійного лиха, екологічних катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних ситуацій необхідних заходів щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей.

Крім того, ст. 6 Кодексу України про адміністративні правопорушення прямо вказує на обов'язок місцевих рад координувати на своїй території роботу всіх державних і громадських органів щодо запобігання адміністративним правопорушенням.

Відповідно до статті 88 Закону України від 02.07.2015 «Про Національну поліцію», взаємодія між керівниками територіальних органів

поліції та представниками органів місцевого самоврядування не менше одного разу на два місяці повинні проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення.⁶²⁶

Керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень. Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює моніторинг оперативної обстановки в державі, вивчає, аналізує і узагальнює результати та ефективність поліцейської діяльності, інформує органи місцевого самоврядування про здійснення державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

З метою обговорення діяльності поліції, визначення поточних проблем та обрання найефективніших способів їх вирішення на керівників територіальних органів поліції покладається новий обов'язок проводити відкриті зустрічі з представниками обласних, районних, міських та сільських рад з періодичністю не менше одного разу на два місяці.

Відкритість таких зустрічей керівників територіальних органів поліції з представниками органів місцевого самоврядування забезпечується тим, що сесії ради проводяться гласно із забезпеченням права кожного бути присутнім на них, крім випадків, передбачених законодавством. Порядок доступу до засідань визначається радою відповідно до закону. Протоколи сесії ради є відкритими та оприлюднюються і надаються на запит відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. в редакції від 1 травня 2015 р.⁶²⁷

Для взаємодії органів поліції та органів державної безпеки виокремлюються такі пріоритетні напрями взаємодії, як:

- обмін інформацією про незаконно утворені озброєні формування, можливі захоплення заручників, різні прояви тероризму та інші напрямки і сфери взаємних інтересів з метою вжиття запобіжних заходів;

⁶²⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

⁶²⁷ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 18.01.2023)

- практичне відпрацювання конкретних спільних дій (заходів) щодо боротьби з тероризмом, замовними вбивствами, захопленням заручників та іншими проявами організованої злочинності;

- тимчасовий або постійний обмін працівниками;
- застосування оперативно-технічних засобів під час проведення спільних заходів;

- проведення спільних навчань і тренувань;
- створення тимчасових або постійних координаційних органів управління силами і засобами;

- обмін передовим досвідом боротьби зі злочинністю тощо.

Поліція має бути максимально прозорою для громадськості і готова надавати інформацію про свою діяльність. Разом з цим, поліція зобов'язана дотримуватися конфіденційності деяких відомостей. Звичайно, хоча в більшості держав такі ситуації цілком достатньо регламентовані, у поліції завжди буде певна свобода вибору для досягнення рівноваги між цими двома категоріями інтересів. Крім того, контакти між поліцією і ЗМІ можуть виявитися складними, і поліція не завжди може бути до них достатньо готовою. Тому в зазначених документах міститься рекомендація виробити відповідні директиви для регулювання відносин поліції зі ЗМІ.

Поліція інформує у порядку та спосіб, які передбачені законом, громадськість про здійснення державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Відділи (сектори) комунікації, управління (відділи) зв'язку та телекомунікації територіальних органів поліції оперативно надають засобам масової інформації об'єктивну та повну інформацію про діяльність органів поліції.

Систематичність інформування громадськості забезпечується шляхом періодичного, за заздалегідь оприлюдненим розкладом, проведення прес-службами та відділами по зв'язках з громадськістю територіальних органів поліції прес-конференцій, вміщення на веб-сторінках Інтернету і оновлення відповідних матеріалів.

Доступність інформації обумовлена не лише її юридичним статусом, а й фактичними умовами її використання для різних суб'єктів. Закон України «Про інформацію» передбачає поділ інформації за порядком доступу на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Для визначення останньої вживається ще закрита, або секретна, тобто така, що з тих чи інших міркувань являє собою таємницю і розповсюдження якої можливе лише за згодою органів, уповноважених

контролювати питання пов'язані з цією інформацією. Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений. Інформація з обмеженим доступом у свою чергу поділяється на конфіденційну, таємну і службову.

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Таємна інформація – інформація, доступ до якої обмежується відповідно до вищезазначених вимог, і розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

Відповідно до ст. 9 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» до службової може належати така інформація:

- що міститься в документах до державної таємниці.

Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом (ст. 20).⁶²⁸

Національна поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних», зокрема:

1) Державної прикордонної служби (Інтегрована міжвідомча автоматизована система обміну інформацією з питань контролю осіб,

⁶²⁸ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-12. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

транспортних засобів і вантажів, які перетинають державний кордон «Аркан») щодо:

- громадян України, іноземців та осіб без громадянства, зареєстрованих у пунктах пропуску через державний кордон;
- осіб, затриманих за порушення вимог законодавства про державний кордон;
- осіб, яким заборонено в'їзд в Україну;
- іноземців та осіб без громадянства, зокрема тих, яким оформлено посвідку на постійне проживання в Україні;
- транспортних засобів, що перетнули державний кордон;
- документів, що дають право на в'їзд до та виїзд із України;

2) Державної міграційної служби щодо:

- реєстрації місця проживання або місця перебування особи;
- документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України або спеціальний статус особи;
- імміграції в Україну;
- осіб, які отримали або претендували на отримання статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, осіб, які набули (припинили) громадянство України, та осіб, яким надано (скасовано) дозвіл на імміграцію в Україну.

Організація доступу до інформаційних ресурсів МВС, ДМС та Держприкордонслужби визначається Порядком організації доступу до інформаційних ресурсів під час інформаційної взаємодії між Міністерством внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України та Державною прикордонною службою України.⁶²⁹

Органи Національної поліції, відповідно до покладених на них завдань і повноважень, передбачених законом, в обсягах і порядку, встановлених законодавством і підзаконними міжвідомчими нормативно-правовими актами МВС України та держателів відповідних реєстрів, можуть використовувати інформацію:

- Державного реєстру фізичних осіб-платників податків;
- Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;
- Єдиного реєстру громадських формувань;
- Єдиного державного демографічного реєстру;
- Державного реєстру актів цивільного стану громадян;
- Єдиного реєстру нотаріусів;

⁶²⁹ Порядок організації доступу до інформаційних ресурсів під час інформаційної взаємодії між Міністерством внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України та Державною прикордонною службою України : наказ МВС від 26 вересня 2013 р. № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1771-13#Text> (дата звернення: 19.01.2023).

- Єдиного реєстру довіреностей;
- Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів;
- Державного реєстру атестованих судових експертів;
- Державного реєстру обтяжень рухомого майна;
- Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців;
- Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади»;
- Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство;
- Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень;
- Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;
- Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
- Єдиного державного реєстру судових рішень;
- Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;
- Державного реєстру виборців;
- Реєстру позичальників;
- Реєстру документів дозвільного характеру;
- Реєстру громадських об'єднань;
- Реєстру методик проведення судових експертиз;
- Спадкового реєстру;
- Електронного реєстру апостилів;
- Єдиного ліцензійного реєстру;
- Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що інформаційна взаємодія Національної поліції України – це своєчасна, систематична передача об'єктивної інформації в питаннях правоохоронної діяльності від одного суб'єкта взаємодії до іншого. Система взаємного інформування базується на доборі інформації відповідно до потреб сторін, які взаємодіють. Добре налагоджена інформаційна взаємодія позитивно впливає на поінформованість про хід проведення правоохоронних заходів, вона дозволяє значно інтенсифікувати діяльність взаємодіючих суб'єктів без додаткових витрат на кадри і технічні засоби. Пропонується об'єднання існуючих форм інформаційної взаємодії в умовні блоки: обмін інформацією; спільний аналіз інформації; розробка

і проведення в межах своєї компетенції спільних заходів щодо забезпечення надійного захисту інформації; проведення в межах своєї компетенції спільних заходів із вдосконалення діяльності щодо пошуку необхідної інформації; спільне здійснення пошуків та спеціальних операцій; вироблення та внесення до органів публічної влади спільних пропозицій щодо удосконалення діяльності; обмін службовим та оперативним досвідом.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність взаємодії?
2. На що спрямована взаємодія поліції з органами державної влади?
3. На що спрямована взаємодія поліції з органами місцевого самоврядування?
4. Охарактеризуйте порядок електронної інформаційної взаємодії Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.
5. Яким чином керівники територіальних органів поліції можуть підвищити авторитет та довіру населення до поліції?
6. До яких інформаційних ресурсів інших органів державної влади має безпосередній оперативний доступ органи Національної поліції?
7. Яким чином здійснюється взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування?
8. Які реєстри можу використовувати органи Національної поліції?
9. Вкажіть пріоритетні напрями для взаємодії органів поліції та органів державної безпеки?
10. За режимом доступу на які види поділяється інформація?

Рекомендовані джерела

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.01.2023).
2. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 17.01.2023).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 08.10.2016. № 2135-XII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 19.01.2023).
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-12. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text> (дата звернення: 18.01.2023).
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 18.01.2023).
6. Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 03.09.2017. № 676. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
7. Про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України № 1024 від 14 листопада 2018 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.01.2023).
8. Порядок організації доступу до інформаційних ресурсів під час інформаційної взаємодії між Міністерством внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України та Державною прикордонною службою України : наказ МВС від 26 вересня 2013 р. № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1771-13#Text> (дата звернення: 19.01.2023).
9. Використання комп'ютерних технологій в оперативно-розшуковій діяльності : навчальний-посібник / М. М. Перепелиця, О. В. Манжай, В. В. Шендрик ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Одеса : ОДУВС, 2011. 146 с.
10. Вировий С. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Ефективність державного управління*. 2014. № 39. С. 201–206.
11. Дяченко Н. П. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*. 2011. № 1 (118). С. 35.
12. Ісмаїлов К. Ю., Лефтеров О. І., Жогов В. С. Навчально-методичні рекомендації щодо пошуку оперативно-значущої інформації в мережі Інтернет. Одеса : РВВ ОДУВС, 2019. 26 с.
13. Кальман О. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 1. С. 49–54.
14. Катеринчук І. П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики : монографія. Одеса : РВВ ОДУВС, 2015. 392 с.

15. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 1 (113)
16. Короткий тлумачний словник керівника підрозділу кримінального аналізу : словник / К. Ю. Ісмаїлов, О. С. Кіреєва, В. В. Половніков, О. І. Постол, О. Б. Фаріон. Одеса : РВВ ОДУВС, 2018. 110 с.
17. Краснобрижний І. В., Прокопов С. О., Рижков Е. В. Інформаційне забезпечення професійної діяльності : навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2018. 220 с.
18. Лук'янчиков Є.Д . Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 360 с.
19. Марущак А. І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності : навчальний посібник. К. : Дакор, 2011. 344 с.
20. Методичні рекомендації щодо виявлення, фіксації та вилучення криміналістично значущої інформації з мобільних пристроїв під час розслідування кримінальних правопорушень / Д. С. Афонін, К. Ю. Ісмаїлов, Д. В. Лісніченко, О. І. Постол. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. 38 с.
21. Мовчан А. В. Історичні аспекти створення обліково-реєстраційних підрозділів в органах внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2009. № 1. С. 53–58.
22. Нормативно-правове забезпечення системи аналітичного забезпечення НП України. URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_n046_page_40.html
23. Основи кримінального аналізу : підручник / А. М. Бабенко, О. М. Заєць, В. А. Некрасов, К. Ю. Ісмаїлов, Д. О. Пефтієв та ін. ; за заг. ред. О. Є. Користіна. 2019. 270 с.
24. Теорія систем та системний аналіз: навчальний посібник / О. А. Балтовський, К. Ю. Ісмаїлов, О. І. Сіфоров, Г. В. Форос, О. М. Заєць. Одеса : РВВ ОДУВС, 2021. 156 с.
25. Форос Г. В., Кірей Д. В. Інформаційно-аналітичний документ як результат інформаційно-аналітичної діяльності. *Матеріали Міжнародної НПК «Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання»*. Одеса, 2019. С. 56.
26. Форос Г. В., Колпакова В. Окремі аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності. *Матеріали III Всеукраїнська НПК «Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання»*. Одеса, 2018. С. 23.

Словник основних термінів

Аналіз інформації – процес обробки інформації, який базується на логічному та креативному мисленні, спрямований на одержання якісної нової інформації у вигляді гіпотез, висновків, припущень, ситуативних картин тощо.

База стратегічних даних (БСД) – це стислий системний опис найсуттєвіших стратегічних елементів, що належать до зовнішнього середовища підприємства; вона (БСД) використовується для оцінки поточного становища, застосовується для визначення прояву процесів у майбутньому та для прийняття стратегічних рішень.

Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного простору, що забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави

Інформація з обмеженим доступом це – відомості конфіденційного або таємного характеру, правовий статус яких передбачений діючим законодавством України, які визнані такими відповідно до встановлених юридичних процедур і право на обмеження доступу до яких надано власнику таких відомостей.

Інформація моніторингова – інформація, що надходить у систему управління по каналам зворотного зв'язку і відображає реакцію керованої системи на управляючі впливи.

Реєстр – упорядкована інформаційна система або спеціалізована база даних.

Розділ 7

АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

7.1 Порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування

7.1.1 Провадження у справах про адміністративне правопорушення – як складова адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України

Аналіз змісту право охорони суспільних відносин свідчить про те, що працівники Національної поліції відносяться до числа основних суб'єктів адміністративної юрисдикції, від ефективної діяльності яких багато в чому залежить забезпечення публічної безпеки та порядку, захист прав, свобод і законних інтересів громадян, запобігання та припинення правопорушень.

Під адміністративною юрисдикцією (лат. *jus* – право, *dico* – кажу) прийнято розуміти доволі широкий перелік повноважень суб'єктів правоохоронної та правозастосовної діяльності щодо правової оцінки конкретних юридичних фактів, зокрема з вирішення спорів, припинення правопорушень, проведення адміністративних розслідувань та застосування передбачених законом санкцій.

Більшість науковців вважає, що адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України – це врегульована нормами адміністративного права діяльність щодо розгляду та вирішення по суті підвідомчих їм справ про адміністративні правопорушення⁶³⁰.

До особливостей адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції відносять: 1) вона є складовою частиною адміністративного процесу, який містить у собі як юрисдикційне, так і процедурне

⁶³⁰ Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с. С. 127.

провадження; 2) виникає з приводу конкретного адміністративно-правового спору; 3) однією зі сторін завжди виступає відповідний підрозділ чи посадова особа Національної поліції, уповноважені на вирішення спорів; 4) має правовий характер, тобто всебічно регламентується нормами адміністративного права; 5) ця діяльність спрямована на прийняття правозастосовного рішення на основі правової оцінки дій сторін виниклого спору.

З наведеного можна зробити висновок, що основу адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України складають провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються працівниками поліції в межах компетенції визначеною у ст. 222 КУпАП⁶³¹

7.1.2 Поняття, риси та види провадження у справах про адміністративне правопорушення

Сутність провадження у справах про адміністративні правопорушення визначаються через зміст основних завдань даного виду процесуальної діяльності, які були сформульовані законодавцем у ст. 245 КУпАП: своєчасне, усебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин і умов, що сприяють учиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, вихованням громадян у дусі дотримання законів, зміцнення законності⁶³².

Виходячи з наведеного, провадження у справах про адміністративні правопорушення необхідно розглядати як комплексну адміністративно-процесуальну діяльність, у яку інтегровані процесуально-процедурні норми й процесуально-процедурні дії суб'єктів правозастосування щодо забезпечення реалізації адміністративно-правових санкцій та здійснення превентивних заходів.

Провадження про адміністративні правопорушення проводиться з метою повного, об'єктивного та своєчасного вивчення обставин того, що сталося, винесення рішення у справі та визначення причин, які спонукали громадянина порушити закон.

⁶³¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶³² Там само.

Можна виділити його наступні особливі риси:

1) воно виникає тільки у зв'язку зі вчиненням адміністративного проступку;

2) скорочені терміни здійснення провадження (воно відбувається у скорочений термін у порівнянні з розслідуванням кримінальних проваджень); 3) йому притаманна індивідуальність процесуальних актів, які приймаються в ході провадження;

3) застосування під час даного провадження заходів державного примусу обумовлює високий ступінь формалізації процесу;

4) наявність великого переліку суб'єктів, які за законом можуть здійснювати провадження у адміністративних справах;

5) за допомогою даного провадження реалізуються міри адміністративної відповідальності.

За формою процесуального закріплення результатів виділяють два види провадження в справах про адміністративні правопорушення: звичайне та спрощене.

Звичайне, здійснюється у більшості справ і його процедура детально регламентована нормами чинного законодавства. Воно передбачає складання протоколу, проведення адміністративного розслідування, визначає зміст, права та обов'язки учасників провадження, запобіжні заходи та порядок їх застосування, порядок розгляду адміністративних справ.

Спрощене: передбачає оперативність, виконання процесуальних дій є мінімальним, зокрема, складання протоколу про адміністративне правопорушення у ньому не передбачено.

Протокол про адміністративні правопорушення не складається:

- у визначених у ст. 258 КУпАП випадках, якщо розмір штрафу не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- коли відповідно до закону штраф накладається і стягується, а попередження оформлюється на місці вчинення правопорушення, а правопорушник не оскаржує факт правопорушення⁶³³.

Відзначимо, що спрощене провадження застосовується щодо визначеної невеликої кількості правопорушень і в поліцейській діяльності широкого поширення не має.

Таким чином, провадження в справах про адміністративні правопорушення уявляє собою – особливий вид процесуальної діяльності, врегульована нормами адміністративно-процесуального права, що охоплює

⁶³³ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

діяльність уповноважених органів (підрозділів поліції та їх посадових осіб), яка спрямована на притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, а також виявлення причин і умов, що сприяли їхньому учиненню, запобігання правопорушенням, вихованням громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності та правопорядку.

Провадження в справах про адміністративні правопорушення доволі всебічно врегульовано нормами законодавчих та відомчих підзаконних актів. Порядок здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, підвідомчі Національній поліції України регламентований: 1) Кодексом України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-Х⁶³⁴; 2) Інструкцією з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженою наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376⁶³⁵. 3) Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженою наказом МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395⁶³⁶. 4) Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, затвердженою наказом МВС України від 13 січня 2020 року № 13⁶³⁷.

Процедура здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, підвідомчі поліції вирішує дві групи завдань: юрисдикційне, що полягає в прийнятті справедливого рішення по справі про адміністративне правопорушення і профілактичне – попередження нових правопорушень.

⁶³⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶³⁵ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376. Дата оновлення: 27.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення: 15.02.2023 р.).

⁶³⁶ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395. Дата оновлення: 25.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20#Text> (дата звернення: 18.02.2023)

⁶³⁷ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 року № 13. Дата оновлення: 25.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

Провадження у справах про адміністративні правопорушення як складова адміністративного процесу має свою структуру, утворену сукупністю стадій, що характеризуються функціональною специфічною спрямованістю, метою, відносною самостійністю й логічною завершеністю, процесуальним оформленням.

У провадженні у справах про адміністративні правопорушення уповноваженими на те органами і посадовими особами Національної поліції України реалізуються загально-юрисдикційні принципи, що мають свою специфіку, обумовлену адміністративно-правовою природою правовідносин, що виникають між учасниками провадження у справах про адміністративні правопорушення.

7.1.3 Принципи провадження у справах про адміністративне правопорушення

Принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення – це основні положення, закріплені в Конституції та інших законах України, на яких базується порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

У науці поліцейська діяльність виділяють наступні принципи провадження:

1. Принцип законності. Необхідно довести винність особи, притягнутої до адміністративної відповідальності відповідно до матеріальної та процесуальної норми закону.
2. Принцип оперативності. Необхідно дотримувати стислості матеріально-правових і процесуально-правових термінів у сфері адміністративної відповідальності.
3. Принцип безпосередності. Він складається у вимозі присутності особи, що скоїла адміністративне правопорушення, на розгляді своєї справи, його законних представників, усного провадження компетентним органом, оголошення винесеної постанови по закінченні процесу.
4. Принцип рівності сторін. Перед законом і органом, що розглядає справи, усі громадяни, незалежно від походження, соціального і майнового положення, расової, національної приналежності, статі, освіти, мови, відносин до релігії, роду і характеру занять, місця проживання, віку рівні.
5. Принцип публічності – означає, що всі справи про адміністративні правопорушення розглядаються офіційно, провадження по них носить публічний характер.

6. Принцип гласності. Справи про адміністративні правопорушення розглядаються відкрито, можуть залучатися представники громадськості, трудових колективів.

7. Принцип змагальності – полягає в поділі функцій захисту й обвинувачення. Органи, що розглядають справу, зобов'язані враховувати позицію учасників процесу і мотивувати в постанові прийняте рішення в справі з урахуванням думки учасників процесу.

8. Принцип національної мови. На території України офіційне діловодство ведеться українською мовою. Громадянин України, що не володіє українською мовою, має право виступити при розгляді справ про адміністративні правопорушення тією мовою, якою він володіє або отримати допомогу від перекладача.

9. Принцип об'єктивності істини. При здійсненні провадження по адміністративних правопорушеннях доведенню й оцінці підлягають: факт здійснення правопорушення; винність (чи невинність) особи, притягнутої до адміністративної відповідальності; пом'якшуючі й обтяжуючі відповідальність обставини; підстави для стягнення майнової шкоди (збитків) і її розмір; підстави для припинення провадження в справі.

10. Принцип двоступеневості. Потерпілий і особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, мають право на оскарження постанови по конкретній справі. Дана постанова може бути переглянута в органі надстоящої або судової інстанції.

11. Принцип диспозитивності. Учасники адміністративно-юрисдикційного провадження за власним розсудом можуть розпоряджатися своїми правами: звертатися чи не звертатися зі скаргами в органи адміністративної юстиції, знайомитися чи не знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, користатися послугами перекладача, оскаржити постанови по справах про адміністративні правопорушення.

12. Принцип усності. Учасники процесу по справах про адміністративні правопорушення дають усні пояснення, що заносяться у відповідні протоколи.

Слід наголосити, що чіткого переліку принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення у діючому законодавстві не встановлено.

7.1.4 Структура провадження у справах про адміністративне правопорушення

Структурно провадження містить у собі стадії, які складаються з етапів, на яких реалізуються певні процесуальні дії. Стадії провадження

у справах про адміністративні правопорушення підвідомчі поліції включають у себе наступні складові:

- 1) порушення справи і з'ясування її обставин;
- 2) розгляд справи про адміністративне правопорушення;
- 3) оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення;
- 4) виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування є першою стадією провадження в справах про адміністративні правопорушення і являє собою комплекс процесуальних дій, спрямованих на встановлення події правопорушення, обставин проступку, їх фіксування та кваліфікацію, встановлення причин і умов, що сприяли учиненню правопорушення, які мають метою підготовку справи про адміністративне правопорушення до її наступної стадії – розгляду та застосування до порушників передбачених законом заходів адміністративного впливу.

Стадія порушення справи складається з трьох процесуальних етапів:

- 1) офіційного отримання інформації про адміністративне правопорушення;
- 2) з'ясування обставин справи (адміністративне розслідування);
- 3) процесуальне оформлення результатів розслідування.

Перший етап стадії порушення справи про адміністративне правопорушення починається з офіційної реєстрації працівником поліції фактичних даних, які в юридичній літературі називають приводами для порушення адміністративної справи.

Відзначимо, що законодавець у нормах КУпАП не встановлює приводи для порушення справи про адміністративне правопорушення, в той час, як у ст. 360 Митного кодексу України такі приводи визначені⁶³⁸.

Підставою порушення адміністративної справи і проведення розслідування є вчинення особою діяння, що містить ознаки адміністративного правопорушення (фактична підстава). Однак, однієї фактичної підстави недостатньо для початку провадження, необхідна наявність ще формальної, процесуальної підстави. Вона повинна утримувати інформацію про наявність фактичної підстави, яка надходить від певних джерел і адресується уповноваженим органам, посадовим особам.

⁶³⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

Таким чином, щоб розпочалося провадження, необхідна інформація про протиправний проступок (подію), яка стала відомою посадовим особам, що здійснюють контроль за додержанням відповідних правил. Інакше кажучи, необхідна процесуальна підстава – привід для порушення справи.

Теорія адміністративного процесу під приводами до порушення справ про адміністративне правопорушення визначає: 1) усні або письмові звернення громадян; 2) офіційні повідомлення підприємств, установ, організацій; 3) акти контрольних перевірок та матеріали службових розслідувань; 4) статті, замітки й листи, електронні повідомлення (пости), оприлюднені в пресі або на Інтернет-сайтах, передачах по радіо, телебаченні; 5) матеріали, отримані в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноважених на те органів, і які містять ознаки адміністративного правопорушення; 6) безпосереднє виявлення ознак адміністративного правопорушення, уповноваженою посадовою особою; 7) заяви потерпілих, очевидців, родичів (як письмові, так і усні); 8) повідомлення (звернення) профспілкових та інших громадських організацій, товариських судів; 9) безпосереднє з'явлення правопорушника до правоохоронних органів з метою вчинення щирого розкаяння; 10) рапорти працівників поліції; 11) повідомлення судових органів, прокуратури.

Визначимо, що КУпАП не встановлює момент, з якого часу адміністративна справа має вважатися порушеною, і не визначає процесуального документа, яким порушення справи оформляється. Але КУпАП вказує на матеріальну обставину, за наявності якої справа повинна бути порушена. Цією обставиною є ознаки адміністративного проступку в діях певних осіб⁶³⁹.

Аналіз змісту поняття адміністративного правопорушення (проступку), визначається законодавцем у ст. 9 КУпАП, що дає змогу виділити наступні ознаки адміністративного проступку:

1) виключно діяння, тобто дія, яку вчинила особа, чи бездіяльність, коли особа зобов'язана була вчинити певну дію, але не вчинила її. Думки, бажання, інші психічні прояви не можуть виступати в якості ознак адміністративного проступку;

2) протиправність, яка виражається в забороні нормами матеріального права певних діянь і впливає з того, що особа здійснює заборонену законодавством дію або не здійснює тих дій, які необхідно здійснити. Саме протиправність відокремлює адміністративні проступки від інших проступків, на які законодавством не встановлено будь-яких заборон;

⁶³⁹ Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін. ; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с. С. 386.

3) винність, яка виражається власним ставленням особи до свого діяння і його наслідків. Законодавець вказує на форми вини які, мають юридичне значення при кваліфікації проступку та призначенні міри стягнення. Це умисел або необережність;

4) адміністративна караність, яка виражається у призначенні міри покарання (стягнення), передбаченого законом за вчинення конкретного правопорушення. Ця ознака дозволяє відмежувати адміністративний проступок від інших протиправних вчинків, які хоча і заборонені нормами права, але за їх вчинення не встановлена законом адміністративна відповідальність;

5) об'єкт посягання, на який спрямовані діяння. Це діяння, що посягають на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління. Проте суспільні відносини охороняються нормами адміністративної відповідальності значно ширші, ніж ті які наводить у переліку законодавець;

6) антигромадська спрямованість, яка виражається ступенем суспільної небезпеки та шкідливими наслідками і має принципові положення для здійснення розмежування злочинів, адміністративних і дисциплінарних правопорушень⁶⁴⁰.

Вказані ознаки адміністративного правопорушення (проступку) у своїй сукупності складають факт наявності події адміністративного правопорушення (проступку), юридичного явища як такого, спонукають уповноважені на те органи до вчинення відповідних процесуальних дій – складання протоколів: про адміністративне правопорушення, адміністративне затримання, особистий огляд і огляд речей, вилучення речей і документів тощо.

Таким чином, встановлення ознак адміністративного проступку (кваліфікація події) відбувається відповідно до повноважень, визначених адміністративно-процесуальним законом, підрозділами поліції та їх посадовими особами шляхом вчинення відповідних процесуальних дій з одночасною обов'язковою фіксацією у процесуальних документах.

Кваліфікація адміністративного проступку здійснюється:

1) особами, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, що визначені ст. 255 КУпАП;

2) особами, які уповноважені накладати стягнення у вигляді попеналізації або штрафу (у розмірі до трьох неоподатковуваних мінімумів

⁶⁴⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

доходів громадян) на місці вчинення проступків у випадках, передбачених ст. 258 КУпАП, без складання протоколу;

3) особами, які уповноважені здійснювати доставлення правопорушника відповідно до ст. 259 КУпАП;

4) особами, які мають право здійснювати адміністративне затримання відповідно до ст. 262 КУпАП;

5) особами, які уповноважені провадити особистий огляд і огляд речей відповідно до ст. 264 КУпАП;

6) особами, які мають право на вилучення речей і документів відповідно до ст. 265 КУпАП;

7) особами, які мають право щодо відсторонення від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан сп'яніння відповідно до ст. 266 КУпАП⁶⁴¹.

Отже, встановлена уповноваженою особою і зафіксована процесуальним документом подія адміністративного проступку є підставою для порушення (відкриття) провадження у справі про адміністративне правопорушення. Процесуальним документом, в якому зафіксована подія проступку, у всіх випадках є протокол про адміністративне правопорушення.

Необхідним елементом порушення справи про адміністративне правопорушення є наявність достатніх даних, на основі яких установлюють ознаки адміністративного правопорушення. Сукупність фактичних даних, що свідчать про ознаки адміністративного правопорушення, дає змогу зробити висновки про достатність підстав порушення справи про адміністративне правопорушення.

При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа) поліції, уповноважений розглядати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитися усним зауваженням.

У кожному конкретному випадку питання про достатність даних для порушення справи про адміністративне правопорушення вирішує працівник поліції відповідно до його внутрішнього переконання з урахуванням усіх первинних матеріалів.

У кожному випадку отримання та подальшої перевірки інформації про адміністративне правопорушення, так само як і безпосереднього

⁶⁴¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

виявлення такого правопорушення, працівник Національної поліції приймає одне з таких рішень:

- 1) про передачу матеріалів справи на розгляд за підвідомчістю;
- 2) про подальше проведення провадження у справі;
- 3) про припинення провадження у справі (ст. 247 КУпАП)⁶⁴².

У ст. 247 КУпАП перераховані обставини, що виключають здійснення провадження у справі про адміністративне правопорушення, тобто воно не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за таких обставин:

- 1) відсутність події і складу адміністративного правопорушення;
- 2) недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку;
- 3) неосудність особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність;
- 4) вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони;
- 5) видання акту амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення;
- 6) скасування акту, який встановлює адміністративну відповідальність;
- 7) закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП;
- 8) наявність по тому ж самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, або нескасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення, а також повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні по даному факту;

- 9) смерть особи, щодо якої було розпочато провадження в справі⁶⁴³.

Зазначимо, що строки порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративного розслідування у чинному законодавстві чітко не визначені. За загальним правилом, розслідування може проводитися на протязі строку давності притягнення до адміністративної відповідальності.

⁶⁴² Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁴³ Там само.

7.1.5 Протокол про адміністративне правопорушення – як процесуальна підстава для порушення провадження у справі про адміністративне правопорушення

Отже, встановлена уповноваженою особою і зафіксована процесуальним документом подія адміністративного проступку є підставою для порушення (відкриття) провадження у справі про адміністративне правопорушення. Процесуальним документом, в якому зафіксована протиправна подія, у всіх випадках є протокол про адміністративне правопорушення.

Він разом з протоколом про адміністративне затримання є первісним процесуальним документом в провадженні про адміністративне правопорушення, оскільки в ньому можуть фіксуватися всі дані, пов'язані з виявленням ознак проступку: результати особистого огляду і огляду речей; вилучення речей і документів; здійснення обстеження тощо.

Протокол про адміністративне правопорушення є універсальним документом, в якому реалізуються дві функції адміністративного провадження: порушення справи і розслідування її обставин, адже в ньому фіксується не тільки факт проступку, а й висновок щодо кваліфікації діяння за відповідною статтею КУпАП або іншого закону, якими передбачена адміністративна відповідальність, а також інші відомості, необхідні для вирішення справи⁶⁴⁴.

Законодавством передбачено, що протокол про адміністративне правопорушення не складається у випадках, коли відповідно до законодавства штраф накладається і стягується, а попередження фіксується на місці вчинення правопорушення (ст.ст. 254, 258 КУпАП). Слід зазначити, що протокол не складається в тому випадку, якщо порушник не висловлює заперечень щодо накладеного стягнення, у противному разі протокол має складатись з додержанням усіх вимог чинного законодавства.

У третьому розділі КУпАП визначені органи та посадові особи, уповноважені здійснювати провадження в справах про адміністративні правопорушення. Варто лише сказати, що перелік цих органів (посадових осіб) і їх компетенція щодо розгляду адміністративних справ чітко визначені законодавством України (КУпАП, ст. ст. 213–248, ст. 255)⁶⁴⁵.

⁶⁴⁴ Богущкий В. В., Богущка В. В., Мартиновський В. В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення : навч. посіб. Вид. 5-те, перероб. і допов. Харків : Юрайт, 2013. 224 с.

⁶⁴⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

Разом із тим, з огляду на розвиток законодавства про адміністративні проступки, в якому значне місце посідають склади правопорушень, що потребують певного часу для виявлення ознак проступку (проведення експертизи, обстеження, перевірки засобів ваги, міри, пред'явлення речей для впізнання, перевірки документообігу), складання протоколу про адміністративне правопорушення в такому випадку, мабуть, є передчасним. Він може бути складений лише після з'ясування відповідних обставин правопорушення і отримання висновків експертизи, обстеження, перевірки, впізнання тощо.

Усі адміністративні правопорушення, за якими складати протоколи мають право уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції, можна поділити на групи залежно від родового об'єкта:

- адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення (ч. 1 ст. 44, 44¹, ч. 1 ст. 44³, ст. 46¹, 46² КУпАП);
- адміністративні правопорушення, що посягають на власність (ст. ст. 51; 51², 51⁴ КУпАП);
- адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури (ст. 88¹, 89, 92, КУпАП);
- адміністративні правопорушення в сільському господарстві, порушення ветеринарно-санітарних правил (ч. 1 ст. 106¹, 106² КУпАП);
- адміністративні правопорушення на транспорті, у галузі шляхового господарства і зв'язку (ч. 4, 7–9 ст. 121, ч. 5, 7 ст. 122, ч. 1 ст. 122², ст. 122², 122, 122⁵, ч. 2, 3 ст. 123, 124, ч. 3 ст. 126, ч. 4 ст. 127, ст. 127¹, 130, ч. 3 ст. 133, ст. 135¹, 136 (про порушення на автомобільному транспорті), 139, ч. 4 ст. 140, ст. 148 КУпАП);
- адміністративні правопорушення в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою (ст. 151, 152, ч. 8 ст. 152¹, ст. 154 КУпАП);
- адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфери послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності (ст. 155, 155²–156, ч. 1–4 ст. 156¹, ст. 156², 156⁴, 159, 160, 162, 162³, ч. 1 ст. 163¹⁷, ст. 164, 164¹, 164², 164³, 164⁴, 164⁵, 164⁶, 164⁷, 164⁸, 164⁹, 164¹⁰, 164¹¹, 164¹⁵, 164¹⁶, 165¹, 165², 166¹⁴–164¹⁸, 166²⁷ КУпАП);
- адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (ст. ст. 172⁴–172⁹, ст. 172⁹⁻¹, 172⁹);
- адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку (ст. ст. 173, 173¹, 173², 174, 175¹ (за винятком порушень, учинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), 176, 177, 178, 179, 180, 181, 181¹, 182, 183¹, ч. 1–3 та 7 ст. 184 КУпАП);

– адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління (ст. ст. 184¹, 184², 184³, 185, 185¹, 185², 185⁴, 185⁵, 185⁶, 185⁷, 185⁸, 185⁹, 186, 186¹, 186³, 186⁵, 186⁶, 186⁷, 186⁸, 187, 188²⁸, 188⁴⁷, 189, 189¹, 189², 189³, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 195¹, 195², 195³, 195⁴, 195⁵, 195⁶, 204¹, 206¹, 212⁶ КУпАП);

– адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (ст. ст. 212⁷, 212⁸, 212¹⁰, 212¹², 212¹³, 212¹⁴, 212¹⁹, 212²⁰, 212²², 212²³, 212²⁴ КУпАП)⁶⁴⁶.

У процесі стадії адміністративного розслідування повинні бути встановлені фактичні обставини вчинення правопорушення. Перш за все, необхідно в'ясувати, чи мало місце протиправне діяння і до якого рівня правової кваліфікації слід віднести дану неформальну активність (чи бездіяльність) суб'єкта, тобто, чи є воно адміністративним правопорушенням по суті. Необхідно встановити також час, місце і спосіб вчинення правопорушення, оскільки без цих обставин неможливе і саме правопорушення.

Для деяких правопорушень кваліфікуючою ознакою є повторність (неодноразовість). Наприклад, правопорушення передбачені ч. 2, 3 ст. 178 КУпАП. Тому факт вчинення особою однорідних діянь у минулому також повинен бути встановлений⁶⁴⁷.

Крім того, обов'язково встановлюється вина особи у вчиненні адміністративного правопорушення. Вина, як відомо, має форму умислу, або необережності і її визначення впливає на кваліфікацію правопорушення, а отже і на визначення міри та виду покарання, що застосовується до винного.

Для правильної оцінки особи порушника і вибору справедливого заходу адміністративного впливу щодо нього, слід виявити і дослідити обставини, що пом'якшують, обтяжують вину і відповідальність (ст. ст. 34–35 КУпАП)⁶⁴⁸.

У процесі адміністративного розслідування виявляються конкретні причини адміністративних правопорушень і умови, що сприяли їх вчиненню. Обов'язок посадових осіб, що проводять адміністративне розслідування, виявляти такі причини і умови, інформувати про них відповідні органи з метою попередження правопорушень надалі.

⁶⁴⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁴⁷ Там само.

⁶⁴⁸ Там само.

У які ж способи відбувається встановлення поліцейськими фактичних обставин справи? Основним із них є опитування. Для опитування і отримання пояснень, можуть бути викликані особи, які можуть надати відомості, що мають значення для справи. Це наступні категорії учасників справи про адміністративне правопорушення: правопорушники, потерпілі, свідки.

У разі, коли виникає потреба в спеціальних знаннях, суб'єкт адміністративного розслідування призначає експерта або спеціаліста та вимагає надати різні довідки від підприємств, установ, організацій.

Дослідження фактичних обставин у справі може здійснюватися і при допомозі матеріальних, речових доказів і документів, одержаних в результаті затримання порушника, особистого огляду, огляду речей, вилучення речей та документів.

На стадії адміністративного розслідування, важливо визначити межі дослідження обставин справи. Тут повинні бути зібрані необхідні докази та виявлені і пов'язані зі справою факти. Головне, щоб висновок про наявність чи відсутність досліджуваних фактів підтверджувався такою сукупністю доказів, яка б не викликала сумнівів у їх достовірності, відповідності об'єктивній дійсності.

Як вже зазначалося, основним процесуальним документом, що фіксує початок і закінчення розслідування по адміністративній справі, є протокол про адміністративне правопорушення.

У дев'ятнадцятій главі КУпАП розміщені норми, які врегульовують питання оформлення протоколу про адміністративне правопорушення (ст. ст. 254–258 КУпАП)⁶⁴⁹, а також вони містяться у відомчих нормативних актах: наказі МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376, який затвердив «Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції»⁶⁵⁰ та наказі МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі»⁶⁵¹.

⁶⁴⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁵⁰ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376. Дата оновлення: 27.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення: 15.02.2023 р.)

⁶⁵¹ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395. Дата оновлення: 05.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

Протокол про адміністративне правопорушення складається уповноваженою на те особою поліції або представником громадської організації чи органу громадської самодіяльності у двох примірниках, один з яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності⁶⁵².

Протокол про адміністративне правопорушення складається на спеціальному бланку, що виготовлений друкарським способом згідно з технічним описом бланка протоколу про адміністративне правопорушення, на якому проставлено відповідні серія та номер.

Усі реквізити протоколу про адміністративне правопорушення заповнюються чорнилом чорного або синього кольору, розбірливим почерком, державною мовою (у разі якщо особа, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, не володіє українською мовою, протокол про адміністративне правопорушення складається за участю перекладача). Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що вносяться до протоколу, а також унесення додаткових записів після того, як протокол підписано особою, щодо якої його складено.

У графах, які не заповнюються при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, ставиться прочерк.

Зміст протоколу про адміністративні порушення викладено у ст. 256 КУпАП⁶⁵³.

У протоколі про адміністративне правопорушення зазначається:

- дата і місце його складення,
- посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення);
- місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення;
- нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення;
- прізвища, адреси свідків і потерпілих, прізвище викривача (за його письмовою згодою), якщо вони є;
- пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності;
- інші відомості, необхідні для вирішення справи.

⁶⁵² Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁵³ Там само.

Якщо правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду, про це також окремо зазначається в протоколі.

Протокол підписується особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, при наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами.

У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу, в ньому робиться запис про це. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви свого відмовлення від його підписання.

Під час складання протоколу про адміністративне правопорушення посадова особа, що його здійснює, роз'яснює особі, яка вчинила адміністративне правопорушення, її права, передбачені ст. ст. 55, 56, 59, 63 Конституції України⁶⁵⁴ та ст. 268 КУпАП⁶⁵⁵

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 року⁶⁵⁶ та пунктів 2, 10 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363⁶⁵⁷, під час складання протоколу про адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, роз'яснюється її право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги, про що робиться відмітка у протоколі.

7.1.6 Заходи забезпечення здійснення провадження у справах про адміністративне правопорушення

Здійснення провадження на першій стадії уповноваженими особами поліції у справах про адміністративні правопорушення передбачає виконання необхідних процесуальних дій, серед них важливе місце

⁶⁵⁴ Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).

⁶⁵⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁵⁶ Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Дата оновлення: 23.02.2023. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460> (дата звернення: 25.02.2023 р.)

⁶⁵⁷ Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. Дата оновлення: 02.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023 р.)

відводиться заходам припинення та забезпечення провадження, метою застосування яких є: припинення адміністративних правопорушень, усунення шкідливих наслідків протиправної поведінки, установлення особи правопорушника, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи.

Загальною підставою їх запровадження є наявність обставин, що визначають можливість застосування конкретного процесуального заходу, передбаченого правовою нормою, за умов яких вона може реалізовуватися. Їхня реалізація перш за все обумовлена об'єктивною необхідністю правового виконання юридичних обов'язків державними органами в межах адміністративного процесу.

До таких заходів в першу чергу відносять заходи адміністративного припинення. Ці заходи застосовуються за наявності факту правопорушення. Метою їх застосування можуть бути:

- припинення протиправних дій особи;
- усунення шкідливих наслідків протиправної поведінки;
- створення умов для можливого подальшого притягнення винних до відповідальності (забезпечення провадження у справах про адміністративні проступки).

До заходів адміністративного припинення загального призначення належать: 1) вимога про припинення злочину або адміністративного правопорушення, а також дії, що перешкоджають здійсненню повноважень поліції; 2) усунення від керування транспортними засобами осіб, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони перебувають у стані сп'яніння, а також не мають документів на право керування чи користування транспортним засобом; 3) заборона експлуатації транспортного засобу; 4) затримання транспортного засобу; 5) заборона діяльності об'єктів дозвільної системи; 6) вилучення речей, предметів та речовин, вилучених із цивільного обороту, що перебувають у громадян без спеціального дозволу.

Перелічені заходи адміністративного припинення носять загальний ординарний характер і застосовуються уповноваженими співробітниками поліції як звичайна правоохоронна реакція на виявлене протиправне діяння при виконанні покладених на них функціональних обов'язків.

У випадках, прямо передбачених законами України, із метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, установлення особи, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення допускається застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Оскільки заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення частіше за все пов'язані з обмеженням особистої свободи і волі громадян, що є характерною ознакою адміністративного примусу, тому їх застосування можливе лише у чіткій відповідності із нормою правового акту, що визначає їх призначення та процедуру застосування.

Гарантії законності в разі застосування окреслених заходів полягають у тому, що застосовуватися можуть тільки заходи, передбачені КУпАП таке право приймати рішення про застосування заходів забезпечення провадження в межах встановленої компетенції надане уповноваженим особам поліції. Передбачено складання ними спеціального протоколу або вказівки про застосування запобіжних заходів у протоколі про адміністративне правопорушення. Така процесуальна вимога є обов'язковою до виконання поліцейським на стадії порушення адміністративного провадження.

Слід розглянути безпосередній зміст заходів забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення, які застосовуються поліцейськими відповідно до положень КУпАП. Почнемо з процедури доставлення порушника (ст. 259 КУпАП)⁶⁵⁸.

Відзначимо, що законодавець у нормах КУпАПу не наводить визначення доставлення, його розроблено теорією науки адміністративного права і під яким розуміється «примусове супроводження фізичної особи з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення при неможливості його складання на місці виявлення адміністративного правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим»⁶⁵⁹.

Доставлення порушника для складання протоколу є первинною дією поліцейських, що здійснюється при виявленні адміністративного правопорушення. Доставлення особи можливо тільки в тих випадках, якщо скоєне адміністративне правопорушення, у якому особа підозрюється, вимагає складання протоколу.

У випадках, коли адміністративне покарання призначається (накладається) без складання протоколу про адміністративне правопорушення, вони визначені у ст. 258 КУпАП. А також, якщо особа оспорує сам факт здійснення ним адміністративного правопорушення в указаних випадках або вважає застосовуване до нього адміністративне покарання

⁶⁵⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁵⁹ Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с. С. 150.

неспіввимірним правопорушенню, вона так само може бути доставлена для складання протоколу⁶⁶⁰.

Зі змісту ч. 1 ст. 259 КУпАП очевидно, що фізична особа супроводжується з місця виявлення адміністративного правопорушення, тобто виявлений сам факт скоєння цього правопорушення, але не встановлено провини особи, що доставляється, у його скоєнні⁶⁶¹.

Необхідною передумовою доставлення порушника є наявність обставин, що перешкоджають складанню протоколу на місці виявлення правопорушення.

Доставлення порушника до органу поліцію має бути проведене в можливо короткий строк, а відомості про нього фіксуються в журналі обліку доставлених осіб, що вчинили адміністративні правопорушення, який за наявності технічної можливості ведеться в електронній формі.

Якщо особа доставляється поліцейським до штабу громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи до громадського пункту з охорони публічного порядку, або до приміщення виконавчого органу сільської, селищної ради то перебування доставленої особи там не може тривати більш як одну годину з моменту доставлення.

Іншим заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, що застосовуються до фізичних осіб, є адміністративне затримання (ст. 261 КУпАП), яке проводиться з метою припинення правопорушення, коли вичерпані інші заходи впливу, а також для встановлення особи порушника та складання протоколу про правопорушення.

У разі, якщо затриманий потребує необхідної медичної допомоги, посадова особа органу поліції повинна викликати швидку медичну допомогу. У протоколі про адміністративне правопорушення зазначають час надання медичної допомоги, номер бригади швидкої медичної допомоги, прізвище та ініціали лікаря, до якого закладу охорони здоров'я направлено затриманого.

Законодавець визначив, що за загальним правилом термін адміністративного затримання не повинен перевищувати три години (ч. 1 ст. 263 КУпАП)⁶⁶².

Після проведеного адміністративного розслідування, працівник поліції надсилає (передає) справу до відділу адміністративної практики де, після реєстрації та перевірки відповідності вимогам процесуального

⁶⁶⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁶¹ Там само.

⁶⁶² Там само.

оформлення, вона передається керівнику органу (заступнику начальника органу або уповноваженому керівнику підрозділу), працівники якого склали матеріали адміністративної справи для прийняття правомірного рішення. Якщо справа підлягає розгляду і іншій інстанції матеріали розслідування направляються по підвідомчості.

Термін, на протязі якого протокол повинен бути переданий уповноваженому органу (посадовій особі) для розгляду справи по суті, регламентовано нормами КУпАП та відомчими нормативними актами.

Усі протоколи, що поступають на розгляд до компетентного органу (посадової особи) повинні бути зареєстровані в журналі реєстрації справ про адміністративні правопорушення. У журналі відмічається дата його надходження і реєстраційний номер. Реєстраційний номер протоколу одночасно є номером справи про адміністративне правопорушення.

Матеріали про адміністративні правопорушення, оформлені поліцейськими, у тому числі тимчасово вилучене посвідчення водія (у разі його вилучення), протягом однієї доби надсилаються до підрозділів адміністративної практики для подальшої їх реєстрації, опрацювання, внесення інформації до автоматизованого обліку, зберігання або надсилання до органів (посадових осіб), яким надано право накладати адміністративне стягнення.

Автоматизований облік адміністративних правопорушень здійснюється в інтегрованій інформаційно-пошуковій системі (далі – ІПС) на підставі протоколів (постанов), складених (винесених) уповноваженими на те посадовими особами Національної поліції. У ході здійснення процедури реєстрації усі відомості про виявлене адміністративне правопорушення вносяться до електронної картки про адміністративне правопорушення (картка форми ЕАПР), яка заповнюється уповноваженим працівником органу Національної поліції, який є авторизованим користувачем та має доступ до ІПС для введення і коригування даних.

7.1.7 Особливості здійснення працівниками поліції адміністративних проваджень по правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху

Свої особливості мають здійснення провадження на першій стадії уповноваженими особами поліції у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі.

Порядок здійснення зазначеного виду провадження докладно регламентовані Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього

руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженої наказом МВС України від 07.11.2015 № 1395⁶⁶³.

У разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, розгляд якого віднесено до компетенції поліції, поліцейський виносить постанову у справі про адміністративне правопорушення без складання відповідного протоколу, таке провадження вважається за спрощеною процедурою.

Постанова виноситься в разі виявлення адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, передбачених ст. 80 і 81 (в частині перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах транспортних засобів), частинами першою, другою, третьою, п'ятою, шостою, восьмою, десятою і одинадцятою ст. 121, ст. ст. 121¹, 121², частинами першою, другою, третьою, четвертою, шостою і сьомою статті 122, частиною першою статті 123, статтями 124¹, 125, частинами першою, другою і четвертою ст. 126, частинами першою, другою і третьою ст. 127, ст. ст. 128–129, частиною першою ст. 132¹, частинами третьою, шостою, восьмою, дев'ятою, десятою і одинадцятою ст. 133¹, частинами першою, другою і третьою ст. 140, частинами шостою, сьомою і восьмою ст. 152¹ КУпАП⁶⁶⁴.

У разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, якщо воно вчинене особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, або його розгляд не віднесено до компетенції Національної поліції України, поліцейський відповідно до ст. 255 КУпАП складає протокол про адміністративне правопорушення.

Поліцейські складають протоколи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, передбачені частинами четвертою, сьомою – дев'ятою ст. 121, частинами п'ятою і сьомою ст. 122, частиною першою ст. 122², ст. ст. 122⁴, 122⁵, частинами другою і третьою ст. 123, ст. 124, частиною третьою ст. 126, частиною четвертою ст. 127, ст. ст. 127¹, 130, 139, частиною четвертою ст. 140, ст. 188²⁸ КУпАП⁶⁶⁵.

При порушенні правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів

⁶⁶³ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі: наказ МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395. Дата оновлення: 05.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁶⁶⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

⁶⁶⁵ Там само.

України військових формувань та Державної спеціальної служби транспорту – військовослужбовцями строкової служби штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. У цих випадках поліцейські передають матеріали про правопорушення до Військової служби правопорядку Збройних Сил України для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності.

Інформація про вчинене правопорушення, вноситься користувачами інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» за допомогою засобів центральної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС України до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Свої особливості має здійснення поліцейськими провадження на початковому етапі у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі.

Процедура здійснення такого виду проваджень докладно регламентована Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджені наказом МВС України від 07.11.2015 № 1395⁶⁶⁶.

Відповідно до Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі опрацювання матеріалів автоматичної фіксації здійснюється в один або два етапи (рівні) залежно від наявності та повноти інформації про зафіксований транспортний засіб або про особу, яка притягається до відповідальності, оцінки інших доказів у справі про адміністративне правопорушення⁶⁶⁷.

За результатами опрацювання на першому етапі (рівні) матеріалів автоматичної фіксації уповноважений поліцейський:

1) за наявності доказів у справі про адміністративне правопорушення, відповідності символів номерного знаку зафіксованого транспортного засобу, наявності та повноти інформації про зафіксований

⁶⁶⁶ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395. Дата оновлення: 05.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

⁶⁶⁷ Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі : постанова Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2017 року № 833. Дата оновлення: 23.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

транспортний засіб і про відповідальну особу, або особу, яка ввезла на територію України транспортний засіб, зареєстрований за межами України, відсутності інформації про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами та відсутності обставин, що виключають адміністративну відповідальність особи, із використанням засобів Системи вносить адміністративну постанову, зміст якої відповідає вимогам ст. 283 КУпАП⁶⁶⁸, із підтвердженням прийнятого рішення шляхом накладення цифрового підпису;

2) у разі необхідності додаткової перевірки фактичних даних учинення адміністративного правопорушення, відсутності достовірної або повної інформації щодо зафіксованого транспортного засобу особи, яка притягається до відповідальності, адміністративну постанову не виносить, а матеріали адміністративної справи з використанням засобів Системи невідкладно передає на другий етап (рівень) іншому уповноваженому поліцейському із зазначенням підстав передання для продовження їх розгляду шляхом більш детального опрацювання та уточнення наявних матеріалів автоматичної фіксації, іншої інформації стосовно транспортного засобу та особи, яка притягається до відповідальності, отриманої із Системи, з подальшим прийняттям відповідного рішення;

3) у разі наявності інформації про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами невідкладно, із використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до відповідної функціональної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС (далі – ФП ЄІС МВС) із метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством.

Водночас адміністративна постанова не виноситься у зв'язку зі звільненням відповідальної особи або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від відповідальності за зафіксоване адміністративне правопорушення.

На другому етапі (рівні) уповноважений поліцейський упродовж не більше трьох діб із моменту отримання із Системи опрацьовує передані на розгляд із першого етапу (рівня) матеріали автоматичної фіксації, оцінює наявні в них докази, за потреби з використанням відповідних ФП ЄІС МВС уточнює необхідні відомості для прийняття рішення у справі та за результатами опрацювання: при опрацюванні уповноваженим

⁶⁶⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

поліцейським матеріалів автоматичної фіксації та встановлення факту вчинення адміністративного правопорушення, розгляд якого віднесено до компетенції Національної поліції, цим уповноваженим поліцейським виноситься сформована Системою в автоматизованому режимі адміністративна постанова без складання протоколу про адміністративне правопорушення.

Винесена уповноваженим поліцейським адміністративна постанова автоматично вноситься засобами Системи до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, у якому здійснюється їх облік⁶⁶⁹.

Висновки. Виходячи з наведеного, провадження у справах про адміністративні правопорушення необхідно розглядати як комплексну адміністративно-процесуальну діяльність, у яку інтегровані процесуально-процедурні норми й процесуально-процедурні дії суб'єктів правозастосування щодо забезпечення реалізації адміністративно-правових санкцій та здійснення превентивних заходів.

Початкова стадія провадження у справі про адміністративні правопорушення проводиться з метою повного, об'єктивного та своєчасного вивчення обставин того, що сталося, винесення рішення у справі та визначення причин, які спонукали громадянина порушити закон.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття та особливості адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України.
2. Виділіть та охарактеризуйте ознаки адміністративного проступку.
3. Розкрийте поняття та завдання провадження у справах про адміністративні правопорушення.
4. Перерахуйте та охарактеризуйте підстави порушення адміністративної справи працівниками поліції.
5. Охарактеризуйте принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення.
6. Охарактеризуйте суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення.

⁶⁶⁹ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 року № 13. Дата оновлення: 25.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

7. Перерахуйте та охарактеризуйте процесуальні стадії та етапи порушення адміністративної справи по факту правопорушення.
8. Назвіть нормативно-правові акти, які регламентують порядок здійснення поліцейськими проваджень по фактах вчинення адміністративних правопорушень.
9. Охарактеризуйте поняття, призначення, зміст протоколу про адміністративні правопорушення.
10. Перерахуйте та охарактеризуйте підстави за яких протокол про адміністративні правопорушення поліцейським не складається.
11. Розкрийте порядок складання та процедуру реєстрації поліцейським протоколу про адміністративні правопорушення.
12. Розкрийте особливості здійснення проваджень з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі.
13. Розкрийте особливості здійснення проваджень з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі технічними засобами контролю.

Рекомендовані джерела

1. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. проф. В. В. Сокурєнка. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. 432 с.
2. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Адміністративне право : навчальний посібник. Одеса : ОДУВС, 2022. 666 с.
3. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
4. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
5. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2023).
6. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін. ; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
7. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

8. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.
9. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 року № 396/96-ВР. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.02.2023).
10. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Дата оновлення: 23.02.2023. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460> (дата звернення: 25.02.2023 р.)
11. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.01.2023).
12. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. Дата оновлення: 02.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
13. Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі : постанова Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2017 року № 833. Дата оновлення: 23.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.02.2023).
14. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376. Дата оновлення: 27.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text> (дата звернення: 15.02.2023 р.)
15. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395. Дата оновлення: 05.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
16. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лютого 2019 року № 100. Дата оновлення: 20.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text> (дата звернення: 21.02.2023).
17. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки

дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 року № 13. Дата оновлення: 25.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20#Text> (дата звернення: 16.02.2023).

18. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. Дата оновлення: 11.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443.20#Text> (дата звернення: 16.02.2023)

Словник основних термінів

Адміністративне затримання – це короткочасне обмеження свободи фізичної особи, яке може бути застосоване у виняткових випадках, якщо це необхідно для забезпечення правильного й своєчасного розгляду справи про адміністративне правопорушення, виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Адміністративна деліктоздатність – це юридична властивість або стан суб'єкта, що полягає в спроможності (можливості) прийняти на себе відповідальність за зроблений адміністративний проступок.

Адміністративне розслідування – це сукупність процесуальних дій, необхідних для отримання додаткових відомостей і матеріалів із метою правильного прийняття рішення про порушення справи, про адміністративне правопорушення

Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції – це врегульована нормами адміністративного права діяльність щодо розгляду та вирішення по суті підвідомчих їм справ про адміністративні правопорушення.

Доказуванням у справах про адміністративні правопорушення є заснований на адміністративно-процесуальних нормах процес збирання, закріплення, дослідження й оцінки уповноваженими на те органами і посадовими особами Національної поліції України фактичних даних, необхідних для встановлення істини у справі про адміністративне правопорушення і вирішення завдань адміністративно-деліктного провадження.

Доставлення – це примусове супроводження фізичної особи з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості його складання на місці виявлення адміністративного правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим.

Заходи адміністративного припинення – це передбачені законом засоби впливу, спрямовані на примусове переривання (припинення) діянь, які мають ознаки адміністративного правопорушення, а в окремих випадках – і кримінально-правовий характер, недопущення шкідливих наслідків протиправної поведінки, забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення і притягнення винного до адміністративної, а у виняткових випадках – до кримінальної відповідальності. адміністративне правопорушення й вирішення завдань адміністративно-деліктного провадження.

Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення – це передбачені адміністративно-процесуальним законодавством процесуальні засоби державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), які здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення, у чітко визначеному законом порядку, стосовно осіб, які залучаються до адміністративно-процесуальної діяльності для запобігання та припинення їх неправомірних дій, забезпечення виявлення та закріплення доказів, створення інших умов для об'єктивного розгляду адміністративних справ із метою досягнення дієвості адміністративної відповідальності.

Підрозділ адміністративної практики – структурний підрозділ поліції, працівники якого здійснюють облік надходження, видачі та використання бланків протоколів про адміністративні правопорушення, постанов у справах про адміністративні правопорушення, тимчасових дозволів на право керування транспортними засобами, а також реєстрацію, опрацювання матеріалів про адміністративні правопорушення та внесення інформації до автоматизованого обліку адміністративних правопорушень у встановленому порядку.

Порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування – є першою стадією провадження в справах про адміністративні правопорушення і являє собою комплекс процесуальних дій, спрямованих на встановлення події правопорушення, обставин проступку, їх фіксування та кваліфікацію, встановлення причин і умов, що сприяли учиненню правопорушення, які мають метою підготовку справи про адміністративне правопорушення до розгляду та застосування до порушників передбачених законом заходів адміністративного впливу.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення (як вид процесуальної діяльності) – це врегульований адміністративно-процесуальними нормами порядок здійснення дій учасників адміністративно-юрисдикційних правовідносин у зв'язку з реалізацією

завдань щодо своєчасного, усебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, вихованням громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Протокол про адміністративне правопорушення – це основний процесуальний документ, в якому фіксуються обставини правопорушення, інформація про учасників справи, їх пояснення по факту події, роз'яснення процесуальних прав та обов'язків, дані про місце і час розгляду справи, який має доказове значення у справі про адміністративне правопорушення і є підставою для прийняття рішення про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Суб'єкти провадження у справах про адміністративні правопорушення – це особи, що потенційно мають право (можуть) бути учасниками провадження за наявності відповідних юридичних фактів.

Учасники провадження у справах про адміністративні правопорушення – це особи, які реально беруть участь у провадженні по конкретній справі про адміністративне правопорушення.

7.2 Розгляд справи та внесення постанови по справі про адміністративне правопорушення

7.2.1 Розгляд справи про адміністративне правопорушення

Розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення по ній постанови – це основна стадія провадження в справах про адміністративні правопорушення, в ній вирішуються найважливіші завдання провадження.

Вона включає такі етапи, як:

- підготовка справи до розгляду та слухання справи;
- аналіз зібраних матеріалів про обставини справи;
- прийняття постанови по суті справи;
- доведення змісту цієї постанови до відома правопорушника.

На етапі підготовки справи до розгляду вирішуються наступні питання:

- чи належить до компетенції органу, посадової особи розгляд даної справи;

- чи правильно складено протокол та інші матеріали справи;
- чи сповіщено осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду;
- чи витребувані необхідні додаткові матеріали;
- чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката.

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються, як правило, за місцем їх вчинення (ст. 276 КУпАП) або за місцезнаходженням митного органу, в зоні якого вчинено правопорушення (ст. 388 МКУ). Як зазначалось вище, окремі справи за порушення водіями правил дорожнього руху можуть розглядатися також за місцем обліку тран спортних засобів.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, що зафіксовані в автоматичному режимі, розглядаються за місцем оброблення цих даних⁶⁷⁰.

7.2.2 Місце розгляду справи про адміністративне правопорушення (ст. 276 КУпАП)

Справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 80, 81, 121–126, 127¹–129 і статтею 139 (коли правопорушення вчинено водієм) КУпАП, можуть також розглядатися за місцем обліку тран спортних засобів або за місцем проживання порушників.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 177 і 178 КУпАП, розглядаються за місцем їх вчинення або за місцем проживання порушника.

Справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, розглядаються за місцем оброблення та обліку таких правопорушень.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені частиною другою статті 122-2, частинами другою, третьою статті 132¹ КУпАП, зафіксовані за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, розглядаються за місцем оброблення таких

⁶⁷⁰ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

правопорушень. Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 132² КУпАП, розглядаються за місцем їх виявлення⁶⁷¹.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 203, 203¹, 204¹, 204² і 204⁴ КУпАП, розглядаються за місцем їх виявлення.

Адміністративними комісіями справи про адміністративні правопорушення розглядаються за місцем проживання порушника.

Законами України може бути передбачено й інше місце розгляду справи про адміністративне правопорушення⁶⁷².

7.2.3 Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення

Справа про адміністративне правопорушення розглядається у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 42², частиною першою статті 44, статтями 44¹, 106¹, 106², 162, 172¹⁰–172²⁰, 173, 173¹, 173², 178, 185, частиною першою статті 185³, статтями 185⁷, 185¹⁰, 188²², 203–206¹, розглядаються протягом доби, статтями 146, 160, 185¹, 212⁷–212²⁰ – у триденний строк, статтями 46¹, 51, 166⁹, 176 і 188³⁴ – у п'ятиденний строк, статтями 101–103 КУпАП – у семиденний строк.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою, третьою та сьомою статті 122 (в частині порушення правил зупинки, стоянки), частинами першою, другою та восьмою статті 152¹ КУпАП, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), розглядаються уповноваженою особою невідкладно після виявлення правопорушення та отримання відомостей про суб'єкта цього правопорушення.

Законами України може бути передбачено й інші строки розгляду справ про адміністративні правопорушення.

Строк розгляду адміністративних справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, зупиняється судом у разі якщо особа, щодо якої складено протокол про таке правопорушення, умисно

⁶⁷¹ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁷² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

7.2.4 Повідомлення про розгляд справи

Повістка особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, вручається не пізніше як за три доби до дня розгляду справи в суді, в якій зазначаються дата і місце розгляду справи.

Інші особи, які беруть участь у провадженні по справі про адміністративні правопорушення, повідомляються про день розгляду справи в той же строк⁶⁷³.

7.2.5 Підготовка до розгляду справи про адміністративне правопорушення

Орган (посадова особа) при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення вирішує такі питання:

- 1) чи належить до його компетенції розгляд даної справи;
- 2) чи правильно складено протокол та інші матеріали справи про адміністративне правопорушення;
- 3) чи сповіщено осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду;
- 4) чи витребувано необхідні додаткові матеріали;
- 5) чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката⁶⁷⁴.

7.2.6 Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення

Розгляд справи розпочинається з оголошення складу колегіального органу або представлення посадової особи, яка розглядає дану справу.

Головуючий на засіданні колегіального органу або посадова особа, що розглядає справу, оголошує, яка справа підлягає розгляду, хто притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснює особам, які беруть

⁶⁷³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁷⁴ Там само.

участь у розгляді справи, їх права і обов'язки. Після цього оголошується протокол про адміністративне правопорушення. На засіданні заслуховуються особи, які беруть участь у розгляді справи, досліджуються докази і вирішуються клопотання.

7.2.7 Розгляд справ про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису)

У разі якщо адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху зафіксовано в автоматичному режимі або якщо порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів зафіксовано в режимі фотозйомки (відеозапису)⁶⁷⁵, посадова особа уповноваженого підрозділу Національної поліції або інспектор з паркування за даними Єдиного державного реєстру транспортних засобів, а також у разі необхідності – за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань встановлює відповідальну особу, зазначену у частині першій статті 14² цього Кодексу⁶⁷⁶.

За запитом посадових осіб уповноважених підрозділів Національної поліції, інспекторів з паркування у письмовій або електронній формі (у тому числі за умови ідентифікації цих посадових осіб за допомогою кваліфікованого електронного підпису) відповідні органи (підрозділи) Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України зобов'язані надавати відомості про належного користувача транспортного засобу, фізичну особу, керівника юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, особу, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи, з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

Якщо адміністративне правопорушення, передбачене частинами першою, третьою та сьомою статті 122 (в частині порушення правил зупинки, стоянки), частинами першою, другою та восьмою статті 152¹

⁶⁷⁵ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі і: наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁷⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

КУПАП, зафіксовано в режимі фотозйомки (відеозапису), посадова особа уповноваженого підрозділу Національної поліції або інспектор з паркування зобов'язані розмістити на лобовому склі транспортного засобу копію постанови про притягнення до адміністративної відповідальності (якщо технічні можливості дозволяють встановити відповідальну особу, зазначену у частині першій статті 14² КУПАП, на місці вчинення правопорушення) або повідомлення про притягнення до адміністративної відповідальності (якщо технічні можливості не дозволяють встановити відповідальну особу, зазначену у частині першій статті 14² КУПАП, на місці вчинення правопорушення).

Повідомлення про притягнення до адміністративної відповідальності має містити відомості, передбачені частинами другою – четвертою статті 283 КУПАП, крім відомостей про особу, стосовно якої розглядається справа. Повідомлення про притягнення до адміністративної відповідальності має містити також інформацію про порядок виконання адміністративного стягнення, у тому числі реквізити для сплати 50 відсотків розміру штрафу протягом 10 банківських днів з дня вчинення відповідного правопорушення, що вважатиметься виконанням адміністративного стягнення у повному обсязі.

Постанова про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), може виноситися без участі особи, яка притягається до адміністративної відповідальності⁶⁷⁷.

Інформація про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), та винесені постанови про накладення адміністративного стягнення не пізніше наступного робочого дня з дня встановлення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14² КУПАП, вноситься до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. Посадова особа уповноваженого підрозділу Національної поліції або інспектор з паркування при внесенні до Реєстру адміністративних правопорушень

⁶⁷⁷ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text\(дата звернення: 31.01.2023\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text(дата звернення: 31.01.2023)).

у сфері безпеки дорожнього руху інформації про зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, а також при винесенні постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення такого правопорушення перевіряє, чи не були відповідні обставини зафіксовані раніше, а також чи не притягалася відповідна особа до адміністративної відповідальності за це правопорушення іншою уповноваженою посадовою особою. Якщо відповідні відомості про зафіксоване правопорушення вже внесені до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху або відповідну особу вже притягнуто до адміністративної відповідальності за це правопорушення, постанова іншої уповноваженої посадової особи про притягнення до адміністративної відповідальності підлягає скасуванню.

Постанова про накладення адміністративного стягнення, що не була виконана шляхом сплати 50 відсотків розміру штрафу протягом десяти днів з дня її винесення, надсилається відповідальній особі, зазначеній у частині першій статті 14² КУпАП, рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця реєстрації (проживання) фізичної особи (місцезнаходження юридичної особи). За зверненням особи постанова про накладення адміністративного стягнення, що вважається виконаною, надсилається рекомендованим листом на її адресу протягом п'яти днів з моменту отримання звернення.

Днем отримання постанови є дата, зазначена в поштовому повідомленні про вручення її відповідальній особі, зазначеній у частині першій статті 14² КУпАП, або повнолітньому члену сім'ї такої особи.

У разі якщо відповідальна особа, зазначена у частині першій статті 14² КУпАП, відмовляється від отримання постанови, днем отримання постанови є день проставлення в поштовому повідомленні відмітки про відмову в її отриманні⁶⁷⁸.

У разі невручення постанови адресату за зазначеною в Єдиному державному реєстрі транспортних засобів адресою днем отримання постанови вважається день повернення поштового відправлення з позначкою про невручення до органу (підрозділу), уповноважена посадова особа якого винесла відповідну постанову.

⁶⁷⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

7.2.8 Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), вчинене на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України (ст. 279²)

У разі якщо транспортний засіб зареєстровано за межами України, інформація про вчинене адміністративне правопорушення, зафіксоване в автоматичному режимі, або порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), вноситься уповноваженою посадовою особою до відповідних електронних реєстрів Міністерства внутрішніх справ України та Державної прикордонної служби України⁶⁷⁹.

Відповідні органи (підрозділи) Державної прикордонної служби України за запитом посадових осіб уповноважених підрозділів Національної поліції, інспекторів з паркування у письмовій або електронній формі (в тому числі за умови ідентифікації цих посадових осіб за допомогою кваліфікованого електронного підпису) зобов'язані надавати відомості про особу, яка ввезла транспортний засіб на територію України, з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

Вручення особі, яка ввезла транспортний засіб на територію України, копії постанови про накладення адміністративного стягнення за порушення у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та/або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), покладається на органи Державної прикордонної служби України, а у разі якщо транспортний засіб ввезено на територію України громадянином (резидентом) України, розгляд відповідних справ та притягнення до адміністративної відповідальності зазначеної особи здійснюються у порядку, передбаченому статтями 279¹, 291, 300¹ КУпАП.

Відмова особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від виконання постанови про накладення адміністративного стягнення або її оскарження є підставою для внесення відповідних відомостей

⁶⁷⁹ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

про іноземців та осіб без громадянства до бази даних осіб, яким згідно із законодавством України не дозволяється в'їзд в Україну, що зберігаються до виконання або скасування зазначеної постанови.

**7.2.9 Звільнення відповідальної особи, зазначеної
у частині першій статті 14² КУпАП, особи,
яка ввезла транспортний засіб на територію України,
від адміністративної відповідальності за правопорушення
у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване
в автоматичному режимі, або за порушення правил зупинки,
стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване
в режимі фотозйомки (відеозапису) (ст. 279³)**

Відповідальна особа, зазначена у частині першій статті 14² КУпАП⁶⁸⁰, або особа, яка ввезла транспортний засіб на територію України, звільняється від адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), якщо протягом 20 календарних днів з дня вчинення відповідного правопорушення або з дня набрання постановою по справі про адміністративне правопорушення законної сили:

ця особа надала документ, який підтверджує, що до моменту вчинення правопорушення транспортний засіб вибув з її володіння внаслідок протиправних дій інших осіб, або щодо протиправного використання іншими особами номерних знаків, що належать їй транспортному засобу;

особа, яка керувала транспортним засобом на момент вчинення зазначеного правопорушення, звернулася особисто до органу (посадової особи), уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення, із заявою про визнання зазначеного факту адміністративного правопорушення та надання згоди на притягнення до адміністративної відповідальності, а також надала документ (квитанцію) про сплату відповідного штрафу.

У випадках звільнення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14² КУпАП, або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від адміністративної відповідальності на підставі:

⁶⁸⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

абзацу другого частини першої цієї статті – винесена стосовно відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14² КУпАП, або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, постанова про припинення до адміністративної відповідальності скасовується тим органом (посадовою особою), який її виніс;

абзацу третього частини першої цієї статті – до винесеної постанови стосовно відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14² КУпАП, або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, вносяться зміни щодо визначення суб'єктом правопорушення особи, яка фактично керувала транспортним засобом у момент вчинення правопорушення, зафіксованого в автоматичному режимі або в режимі фотозйомки (відеозапису).

**7.2.10 Інформування відповідальної особи, зазначеної
у частині першій статті 14² КУпАП, про правопорушення
у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване
в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки,
стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване
в режимі фотозйомки (відеозапису) (ст. 279⁴)**

За бажанням відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14² цього Кодексу⁶⁸¹, інформація про фіксування в автоматичному режимі або режимі фотозйомки (відеозапису) адміністративного правопорушення у сферах забезпечення безпеки дорожнього руху та паркування транспортних засобів, вчиненого на належному цій особі транспортному засобі, передається з використанням повідомлень рухомого (мобільного) зв'язку та/або електронної пошти⁶⁸².

Для отримання такої інформації відповідальна особа, зазначена у частині першій статті 14² цього Кодексу, звертається безоплатно до уповноваженого органу (підрозділу) Міністерства внутрішніх справ України з відповідною заявою, в якій зазначає бажаний спосіб отримання інформації та абонентський номер засобу рухомого (мобільного) зв'язку та/або адресу електронної пошти.

⁶⁸¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁸² Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

На підставі заяви, поданої відповідальною особою, зазначеною у частині першій статті 14² цього Кодексу, уповноваженим органом (підрозділом) Міністерства внутрішніх справ України інформація про абонентський номер засобу рухомого (мобільного) зв'язку та/або адресу електронної пошти такої особи безоплатно вноситься до Єдиного державного реєстру транспортних засобів.

Порядок безоплатного надання (у тому числі через мережу Інтернет) інформації про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), особам, за якими зареєстровано транспортні засоби, та/або безпосереднім користувачам цих транспортних засобів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

7.2.11 Особливості оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі

1. Справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення, за місцем проживання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, за місцем реєстрації транспортного засобу та на місці вчинення адміністративного правопорушення.

2. Постанова по справі про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 80 і 81 (в частині перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах транспортних засобів), частинами першою, другою, третьою, п'ятою, шостою, восьмою, десятою і одинадцятою статті 121, статтями 121¹, 121², частинами першою, другою, третьою, четвертою, шостою і сьомою статті 122, частиною першою статті 123, статтями 124¹, 125, частинами першою, другою і четвертою статті 126, частинами першою, другою і третьою статті 127, статтями 128–129, частиною першою статті 132¹, частинами третьою, шостою, восьмою, дев'ятою, десятою і одинадцятою статті 133¹, частинами першою, другою і третьою статті 140, частинами шостою, сьомою і восьмою статті 152¹ КУпАП, виноситься на місці вчинення адміністративного правопорушення.

3. Поліцейські розглядають справи про адміністративні правопорушення, визначені статтею 222 КУпАП.

4. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, користується правами, визначеними у статті 268 КУпАП.

5. Поліцейський під час підготовки до розгляду справи про адміністративне правопорушення вирішує такі питання:

- 1) чи належить до його компетенції розгляд цієї справи;
- 2) чи правильно складено протокол (якщо складання протоколу передбачено КУпАП) та інші матеріали справи про адміністративне правопорушення;
- 3) чи повідомлено належним чином осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду (якщо справа не розглядається на місці);
- 4) чи витребувано необхідні додаткові матеріали, які потрібні для вирішення справи;
- 5) чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката.

6. Справа про адміністративне правопорушення розглядається відкрито, крім випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці.

Розгляд справ про адміністративне правопорушення у закритому режимі проводиться із дотриманням усіх правил провадження. Під час розгляду справи про адміністративне правопорушення у закритому режимі можуть бути присутні лише особи, які беруть участь у провадженні в цій справі.

7. Провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за обставин, визначених у статті 247 КУпАП.

8. Справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. За відсутності цієї особи справа розглядається лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи (стаття 268 КУпАП).

Якщо при складанні протоколу (якщо складення протоколу передбачається КУпАП) особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, не була належним чином повідомлена про місце і час розгляду справи, їй за місцем проживання (перебування), роботи надсилається повідомлення про запрошення до підрозділу поліції (додаток 4) на розгляд справи.

9. Розгляд справи розпочинається з представлення поліцейського, який розглядає цю справу. Поліцейський, що розглядає справу, оголошує, яка справа підлягає розгляду, хто притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснює особам, які беруть участь у розгляді справи,

їх права і обов'язки. Після цього оголошується протокол про адміністративне правопорушення (якщо складення протоколу передбачається КУпАП), заслуховуються особи, які беруть участь у розгляді справи, досліджуються докази і вирішуються клопотання. Під час розгляду справи потерпілого може бути опитано як свідка.

10. Поліцейський оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю.

11. Якщо при розгляді справи поліцейський прийде до висновку, що в порушенні є ознаки кримінального правопорушення, матеріали передаються прокурору або органу досудового розслідування.

12. При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення поліцейський може звільнити особу, яка притягається до адміністративної відповідальності, від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням.

13. У випадку закінчення на дату розгляду справи про адміністративне правопорушення строків накладення адміністративного стягнення, передбачених статтею 38 КУпАП, справа про адміністративне правопорушення підлягає закриттю без накладення на особу, яка притягається до адміністративної відповідальності, адміністративного стягнення.

Поліцейський, розглядаючи справу про адміністративне правопорушення, залежно від установлених обставин зазначає у рішенні про наявність або відсутність вини конкретної особи у його вчиненні та за результатами розгляду справи по суті на підставі статті 247 КУпАП приймає рішення щодо закриття справи про адміністративне правопорушення у зв'язку із закінченням строків, передбачених статтею 38 КУпАП.

14. Поліцейський, який розглядає справу, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом тридцяти календарних днів з дня надходження пропозиції повідомляє орган (посадову особу), який вніс пропозицію.

15. Потерпілим, свідкам, експертам і перекладачам відшкодовуються у встановленому порядку витрати, яких вони зазнали у зв'язку з явкою до поліцейського, у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення

1. Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, поліцейський виносить постанову по справі про адміністративне правопорушення.

2. Зміст постанови по справі про адміністративне правопорушення повинен відповідати статті 283 КУпАП.

3. По справі про адміністративне правопорушення виноситься одна з таких постанов:

- 1) про накладення адміністративного стягнення;
- 2) про закриття справи.

4. Постанова про закриття справи виноситься при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу досудового розслідування, а також за наявності обставин, передбачених статтею 247 КУпАП.

5. Постанова про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі (додаток 5), складається у письмовій формі (заповнюється відповідно до вимог пункту 10 розділу XV цієї Інструкції)⁶⁸³ або за наявності технічної можливості в електронній формі у вигляді стрічки, яка роздруковується за допомогою спеціальних технічних пристроїв, із зазначенням відомостей, що відповідають пунктам постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, наведеної у додатку 5 до цієї Інструкції.

Постанова оголошується негайно після закінчення розгляду справи (стаття 285 КУпАП). Копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається поштою рекомендованим листом особі, стосовно якої її винесено.

Копія постанови в той самий строк вручається або надсилається потерпілому на його прохання. Копія постанови вручається під підпис. У разі якщо копія постанови надсилається, про це робиться відповідна відмітка у справі (стаття 285 КУпАП).

У випадках, передбачених статтею 258 КУпАП, копія постанови у справі про адміністративне правопорушення вручається особі, щодо якої її винесено, на місці вчинення правопорушення (стаття 285 КУпАП).

6. Постанова про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, набирає

⁶⁸³ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 р. № 1395. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

законної сили після її вручення особі або отримання поштового повідомлення про вручення, або про відмову в її отриманні, або після повернення поштового відправлення з позначкою про невручення.

7.2.12 Особливості оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції⁶⁸⁴

1. Розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснюють уповноважені посадові особи органів поліції відповідно до статті 222 КУпАП.

2. Проведення у справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за обставин, визначених статтею 247 КУпАП.

3. Справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення або місцем проживання правопорушника відповідно до статті 276 КУпАП у строки, визначені статтею 277 КУпАП.

У випадках, передбачених частиною першою статті 258 КУпАП, уповноваженими органами (посадовими особами) на місці вчинення правопорушення виносяться постанови по справі про адміністративне правопорушення відповідно до вимог статті 283 КУпАП.

4. Під час розгляду справи про адміністративне правопорушення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються її права, передбачені частиною першою статті 268 КУпАП та статтями 55, 56, 59, 63 Конституції України.

5. Справа про адміністративне правопорушення відповідно до частини першої статті 268 КУпАП розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. За відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

6. Уповноважені посадові особи органів поліції при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення відповідно до статті 278 КУпАП вирішують такі питання:

чи належить до їх компетенції розгляд даної справи;

чи правильно складено протокол та інші матеріали справи про адміністративне правопорушення;

⁶⁸⁴ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

чи сповіщено осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду;

чи витребувано необхідні додаткові матеріали;

чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвокатів.

7. Уповноважена посадова особа, яка розглядає справу про адміністративне правопорушення, відповідно до статті 280 КУпАП зобов'язана з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правомірного вирішення справи.

8. Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, уповноважена посадова особа органу поліції відповідно до статті 283 КУпАП виносить постанову по справі про адміністративне правопорушення.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення складається на спеціальному бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка постанови по справі про адміністративне правопорушення, на якому проставлено відповідні серію і номер.

За наявності технічної можливості постанова по справі про адміністративне правопорушення складається в електронній формі з використанням мобільного логістичного пристрою із автоматичним присвоєнням їй відповідної серії та номера, а також із зазначенням відомостей, визначених у додатку 7 до цієї Інструкції, яка інтегрується до електронної картки про адміністративне правопорушення та роздруковується за допомогою спеціальних технічних пристроїв у вигляді стрічки.

9. Бланк постанови по справі про адміністративне правопорушення заповнюється розбірливим почерком. Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що заносяться до постанови, а також внесення додаткових записів після того, як постанова підписана особою, щодо якої вона винесена. У разі допущення порушень при оформленні такої постанови її заповнений бланк вважається зіпсованим.

10. При винесенні постанови по справі про адміністративне правопорушення у ній зазначаються, зокрема:

у графі «посада, найменування органу поліції, звання, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка винесла постанову» – прізвище, ім'я,

по батьковій посадовій особі органу поліції, яка винесла постанову, та орган поліції (повністю, без скорочень);

у графі «установив» – число, місяць, рік, час та місце вчинення адміністративного правопорушення, а також обставини і суть правопорушення, установлені при розгляді матеріалів адміністративної справи;

у графі «ураховуючи, що гр-нин (ка)» – прізвище та ініціали правопорушника;

у графі «постановив» – уповноважена посадова особа органу поліції з урахуванням та зазначенням обставин, що пом'якшують (стаття 34 КУпАП) чи обтяжують (стаття 35 КУпАП) відповідальність за адміністративне правопорушення, зазначає прийняте у справі рішення.

11. У справі про адміністративне правопорушення посадова особа органу поліції, яка її розглядає, відповідно до статті 284 КУпАП виносить одну з таких постанов:

- про накладення адміністративного стягнення;
- про закриття справи.

12. Відповідно до частини першої статті 38 КУпАП адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про адміністративні правопорушення відповідно до КУпАП підвідомчі суду (судді).

13. Постанова про закриття справи про адміністративне правопорушення виноситься при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу досудового розслідування, а також за наявності обставин, передбачених статтею 247 КУпАП.

14. Особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, крім посадової особи, звільняється від адміністративної відповідальності, а матеріали передаються на розгляд громадської організації або трудового колективу, якщо з урахуванням характеру вчиненого правопорушення і особи правопорушника до нього доцільно застосувати захід громадського впливу.

Про заходи громадського впливу, застосовані до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, розгляд яких віднесений до компетенції органів поліції, власник підприємства, установи, організації, або уповноважений ним орган, або громадська організація повинні не пізніше як у десятиденний строк з дня одержання матеріалів повідомити орган (посадову особу), який (яка) надіслав(ла) матеріали (стаття 21 КУпАП).

15. Постанова по справі про адміністративне правопорушення відповідно до статті 285 КУпАП оголошується негайно після закінчення розгляду адміністративної справи.

Копія постанови по справі про адміністративне правопорушення протягом трьох днів вручається або надсилається особі, щодо якої цю постанову винесено. Копія постанови по справі про адміністративне правопорушення вручається особі, притягнутій до адміністративної відповідальності, особисто під підпис. У постанові по справі про адміністративне правопорушення зазначається дата її вручення і ставиться підпис правопорушника. У разі якщо копія постанови по справі про адміністративне правопорушення надсилається поштою, про це робиться відповідна відмітка у справі, до якої долучається корінець поштового повідомлення про її отримання.

Копія постанови по справі про адміністративне правопорушення в той самий строк вручається або надсилається потерпілому на його прохання (у ній зазначається дата її вручення і ставиться підпис особи, яка її отримала).

16. Особа, щодо якої винесено постанову по справі про адміністративне правопорушення, може її оскаржити в порядку, визначеному статтею 288 КУпАП, та в строк, визначений статтею 289 КУпАП.

17. Відповідно до статті 293 КУпАП посадова особа органу поліції, уповноважена розглядати справи про адміністративні правопорушення, при розгляді скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення перевіряє законність і обґрунтованість її винесення і приймає одне з таких рішень:

1) залишає постанову по справі про адміністративне правопорушення без зміни, а скаргу без задоволення та виносить рішення щодо залишення постанови по справі про адміністративне правопорушення без змін, а скарги або подання прокурора без задоволення;

2) скасовує постанову по справі про адміністративне правопорушення і надсилає справу на новий розгляд та виносить рішення щодо скасування постанови по справі про адміністративне правопорушення та надсилання справи на новий розгляд;

3) скасовує постанову по справі про адміністративне правопорушення і закриває справу та виносить рішення щодо скасування постанови по справі про адміністративне правопорушення і закриття справи;

4) змінює захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, але без посилення стягнення, та виносить рішення щодо зміни заходу стягнення.

18. Копія рішення по скарзі на постанову протягом трьох днів надсилається особі, щодо якої її винесено, у той самий строк копія постанови надсилається потерпілому на його прохання.

7.2.13 Розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі⁶⁸⁵

1. Уповноважені поліцейські розглядають справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, передбачені частинами першою – четвертою статті 122 (перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів, проїзду на заборонний сигнал світлофора, порушення правил зупинки, стоянки, порушення установлені для транспортних засобів заборони рухатися смугою для маршрутних транспортних засобів, тротуарами чи пішохідними доріжками, виїзду на смугу зустрічного руху), та частиною першою статті 123 (порушення правил руху через залізничний переїзд, крім в'їзду на залізничний переїзд у випадках, коли рух через переїзд заборонений) КУпАП (далі – адміністративні правопорушення).

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються за місцем оброблення та обліку таких правопорушень в уповноваженому органі (підрозділі) Національної поліції України.

2. Розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснює уповноважений поліцейський шляхом опрацювання інформаційних файлів та метаданих до них за результатами автоматичної фіксації подій з ознаками адміністративного правопорушення, отриманих в електронному вигляді із системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі (далі – Система), та інших відомостей, отриманих за допомогою Системи з відповідних реєстрів, баз (банків) даних, необхідних для винесення постанови про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі (далі – адміністративна постанова).

Уповноважений поліцейський з використанням засобів Системи за даними Єдиного державного реєстру транспортних засобів, відповідної інформаційно-телекомунікаційної системи Державної прикордонної служби України, а також (за потреби) – за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських

⁶⁸⁵ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text\(дата звернення: 31.01.2023\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text(дата звернення: 31.01.2023)).

формувань установлює фізичну особу або керівника юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо в Єдиному державному реєстрі транспортних засобів наявні відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу, – належного користувача транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, – особу, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи (далі – відповідальна особа), або особу, яка ввезла на територію України транспортний засіб, зареєстрований за її межами.

Для установлення відповідальної особи або особи, яка ввезла на територію України транспортний засіб, зареєстрований за її межами, уповноважений поліцейський засобами Системи формує в електронній формі запит, який після накладення ним кваліфікованого електронного підпису із застосуванням засобів кваліфікованого електронного підпису чи печатки, які мають вбудовані апаратно-програмні засоби, що забезпечують захист записаних на них даних від несанкціонованого доступу, від безпосереднього ознайомлення із значенням параметрів особистих ключів та їх копіювання (далі – цифровий підпис), автоматично надсилається засобами Системи до відповідних електронних реєстрів Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України або відповідної інформаційно-телекомунікаційної системи Державної прикордонної служби України, яка є функціональною підсистемою Єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ.

Під час опрацювання інформаційних файлів, метаданих до них за результатами автоматичної фіксації подій з ознаками правопорушення та інших відомостей, отриманих за допомогою Системи з відповідних реєстрів, баз (банків) даних, необхідних для винесення адміністративної постанови (далі – матеріали автоматичної фіксації), уповноважений поліцейський оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю.

3. При опрацюванні уповноваженим поліцейським матеріалів автоматичної фіксації та встановлення факту учинення адміністративного правопорушення, розгляд якого віднесено до компетенції Національної поліції, цим уповноваженим поліцейським виноситься сформована Системою в автоматизованому режимі адміністративна постанова, яка є електронним документом, без складання протоколу про адміністративне правопорушення.

4. Адміністративна постанова виноситься стосовно відповідальної особи, а в разі фіксації адміністративного правопорушення, учиненого на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України і такий транспортний засіб відповідно до законодавства не підлягає державній реєстрації в Україні, – стосовно особи, яка ввезла такий транспортний засіб на територію України.

5. Уповноважений поліцейський під час опрацювання матеріалів автоматичної фіксації з використанням Системи з'ясовує наступне:

1) наявність фактичних даних учинення адміністративного правопорушення, ознаки якого зафіксовані на фотознімках (відеозаписі) в інформаційному файлі;

2) відповідність символів номерного знака транспортного засобу на отриманих фотознімках (відеозаписі) символам, розпізнаним Системою;

3) наявність та повноту інформації про зафіксований транспортний засіб;

4) відповідність типу, марки та моделі зафіксованого транспортного засобу його реєстраційним даним, отриманим із Системи;

5) наявність у Системі інформації про те, що до моменту вчинення правопорушення зафіксований транспортний засіб вибув з володіння відповідальної особи внаслідок протиправних дій інших осіб або щодо протиправного використання іншими особами номерних знаків, що належать цьому транспортному засобу;

6) наявність та повноту інформації про відповідальну особу зафіксованого транспортного засобу, а в разі фіксації транспортного засобу, зареєстрованого за межами України, – інформації про особу, яка ввезла його на територію України;

7) наявність інформації про обставини, що виключають адміністративну відповідальність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Опрацювання матеріалів автоматичної фіксації здійснюється в один або два етапи (рівні) залежно від наявності та повноти інформації про зафіксований транспортний засіб або про особу, яка притягається до відповідальності, оцінки інших доказів у справі про адміністративне правопорушення.

6. За результатами опрацювання на першому етапі (рівні) матеріалів автоматичної фіксації уповноважений поліцейський:

1) за наявності доказів у справі про адміністративне правопорушення, відповідності символів номерного знака зафіксованого транспортного засобу, наявності та повноти інформації про зафіксований транспортний засіб і про відповідальну особу, або особу, яка ввезла

на територію України транспортний засіб, зареєстрований за межами України, відсутності інформації про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами та відсутності обставин, що виключають адміністративну відповідальність особи, з використанням засобів Системи вносить адміністративну постанову, зміст якої відповідає вимогам статті 283 КУпАП, з підтвердженням прийнятого рішення шляхом накладення цифрового підпису;

2) у разі необхідності додаткової перевірки фактичних даних учинення адміністративного правопорушення, відсутності достовірної та/або повної інформації щодо зафіксованого транспортного засобу, особи, яка притягається до відповідальності, адміністративну постанову не виносить, а матеріали адміністративної справи з використанням засобів Системи невідкладно передає на другий етап (рівень) іншому уповноваженому поліцейському із зазначенням підстав передання для продовження їх розгляду шляхом більш детального опрацювання та уточнення наявних матеріалів автоматичної фіксації, іншої інформації стосовно транспортного засобу та особи, яка притягається до відповідальності, отриманої із Системи, з подальшим прийняттям відповідного рішення;

3) у разі наявності інформації про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами невідкладно, з використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до відповідної функціональної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ (далі – ФП ЄІС МВС) з метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством. При цьому адміністративна постанова не виноситься у зв'язку зі звільненням відповідальної особи або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від відповідальності за зафіксоване адміністративне правопорушення.

7. На другому етапі (рівні) уповноважений поліцейський упродовж не більше трьох діб з моменту отримання із Системи опрацьовує передані на розгляд з першого етапу (рівня) матеріали автоматичної фіксації, оцінює наявні в них докази, за потреби з використанням відповідних ФП ЄІС МВС уточнює необхідні відомості для прийняття рішення у справі та за результатами опрацювання:

1) у разі наявності доказів учинення адміністративного правопорушення, відсутності в матеріалах автоматичної фіксації даних про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами, відсутності обставин, визначених статтею 247 КУпАП, з використанням засобів Системи вносить

адміністративну постанову, зміст якої відповідає вимогам статті 283 КУпАП, з накладенням цифрового підпису;

2) за наявності хоча б однієї з обставин, визначених статтею 247 КУпАП, закриває провадження у справі без винесення адміністративної постанови з унесенням відповідної інформації до Системи з накладенням цифрового підпису;

3) у разі отримання відомостей про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами невідкладно, з використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до ФП ЄІС МВС з метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством, а адміністративна постанова не виноситься у зв'язку зі звільненням відповідальної особи або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від відповідальності за зафіксоване адміністративне правопорушення.

8. Якщо під час опрацювання матеріалів автоматичної фіксації уповноважений поліцейський установить невідповідність типу, марки чи моделі зафіксованого на фотознімках (відеозаписі) з інформаційного файла транспортного засобу його реєстраційним даним, отриманим із Системи, або відсутність даних про цей транспортний засіб чи виявить ознаки інших правопорушень (зокрема, дорожньо-транспортної пригоди, експлуатації транспортного засобу, яким незаконно заволоділи, використання номерних знаків, що належать іншому транспортному засобу), не зазначених у пункті 1 цього розділу, невідкладно, з використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до ФП ЄІС МВС з метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством України.

9. Винесена уповноваженим поліцейським адміністративна постанова автоматично вноситься засобами Системи до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, у якому здійснюється їх облік.

Винесена уповноваженим поліцейським адміністративна постанова, яка не була виконана шляхом сплати 50 відсотків розміру штрафу протягом десяти днів із дня її винесення, друкується з використанням засобів Системи та протягом п'ятнадцяти днів із дня її винесення передається національному оператору поштового зв'язку для доставлення за адресою місця реєстрації (проживання) фізичної особи (місцезнаходження юридичної особи) рекомендованим листом з повідомленням про вручення. За зверненням особи адміністративна постанова, що вважається

виконаною, надсилається рекомендованим листом на її адресу протягом п'яти днів з моменту отримання звернення уповноваженим підрозділом Національної поліції України.

Друк постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, стосовно особи, яка має реєстрацію місця проживання / перебування (місцезнаходження юридичної особи) на території України, за формою, яку наведено в додатку 1 до цієї Інструкції, здійснюється на паперовому бланку із спеціальними елементами захисту разом з повідомленням про вручення поштового відправлення (рекомендованого листа з адміністративною постановою) та вкладенням у паперовий конверт (крім адміністративних постанов, які були виконані та надсилаються за зверненням особи в порядку, передбаченому частиною сьомою статті 279¹ КУпАП, а також у які вносяться зміни відповідно до вимог Порядку звернення особи, яка допустила адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, до уповноваженого підрозділу Національної поліції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2017 року № 833.

Звільнення від відповідальності за адміністративні правопорушення

1. Відповідальна особа або особа, яка ввезла транспортний засіб на територію України, зареєстрований за її межами, звільняється від відповідальності за адміністративне правопорушення, якщо протягом 20 календарних днів із дня вчинення відповідного правопорушення або з дня набрання адміністративною постановою законної сили:

1) така особа надала до уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України документ, який підтверджує, що до моменту вчинення адміністративного правопорушення транспортний засіб вибув з її володіння внаслідок протиправних дій інших осіб або щодо протиправного використання іншими особами номерних знаків, що належать її транспортному засобу. На підставі документа, що підтверджує надані особою відомості, винесена адміністративна постанова скасовується;

2) особа, яка керувала транспортним засобом на момент учинення зафіксованого адміністративного правопорушення, звернулася особисто до уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України, уповноважений поліцейський якого виніс адміністративну постанову, із заявою про визнання зазначеного факту адміністративного правопорушення та надання згоди на притягнення до адміністративної відповідальності, а також надала документ (квитанцію) про сплату відповідного

штрафу. Уповноважений поліцейський у порядку, визначеному пунктом 4 розділу IV цієї Інструкції, вносить зміни до відповідної адміністративної постанови.

2. Питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, учинені на території України іноземцями, які користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються відповідно до закону та міжнародних договорів України.

Складений уповноваженим поліцейським рапорт стосовно адміністративного правопорушення іноземцем, який користується імунітетом та акредитований при Міністерстві закордонних справ України, разом з матеріалами автоматичної фіксації правопорушення надсилаються через уповноважений орган (підрозділ) Національної поліції України протягом п'яти робочих днів до Міністерства закордонних справ України.

1. Уповноважені поліцейські розглядають справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, передбачені частинами першою – четвертою статті 122 (перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів, проїзду на заборонний сигнал світлофора, порушення правил зупинки, стоянки, порушення установлені для транспортних засобів заборони рухатися смугою для маршрутних транспортних засобів, тротуарами чи пішохідними доріжками, виїзду на смугу зустрічного руху), та частиною першою статті 123 (порушення правил руху через залізничний переїзд, крім в'їзду на залізничний переїзд у випадках, коли рух через переїзд заборонений) КУпАП (далі – адміністративні правопорушення).

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються за місцем оброблення та обліку таких правопорушень в уповноваженому органі (підрозділі) Національної поліції України.

2. Розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснює уповноважений поліцейський шляхом опрацювання інформаційних файлів та метаданих до них за результатами автоматичної фіксації подій з ознаками адміністративного правопорушення, отриманих в електронному вигляді із системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі (далі – Система), та інших відомостей, отриманих за допомогою Системи з відповідних реєстрів, баз (банків) даних, необхідних для винесення постанови про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі (далі – адміністративна постанова).

Уповноважений поліцейський з використанням засобів Системи за даними Єдиного державного реєстру транспортних засобів, відповідної

інформаційно-телекомунікаційної системи Державної прикордонної служби України, а також (за потреби) – за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань установлює фізичну особу або керівника юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо в Єдиному державному реєстрі транспортних засобів наявні відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу, – належного користувача транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, – особу, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи (далі – відповідальна особа), або особу, яка ввезла на територію України транспортний засіб, зареєстрований за її межами.

Для установлення відповідальної особи або особи, яка ввезла на територію України транспортний засіб, зареєстрований за її межами, уповноважений поліцейський засобами Системи формує в електронній формі запит, який після накладення ним кваліфікованого електронного підпису із застосуванням засобів кваліфікованого електронного підпису чи печатки, які мають вбудовані апаратно-програмні засоби, що забезпечують захист записаних на них даних від несанкціонованого доступу, від безпосереднього ознайомлення із значенням параметрів особистих ключів та їх копіювання (далі – цифровий підпис), автоматично надсилається засобами Системи до відповідних електронних реєстрів Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України або відповідної інформаційно-телекомунікаційної системи Державної прикордонної служби України, яка є функціональною підсистемою Єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ.

Під час опрацювання інформаційних файлів, метаданих до них за результатами автоматичної фіксації подій з ознаками правопорушення та інших відомостей, отриманих за допомогою Системи з відповідних реєстрів, баз (банків) даних, необхідних для винесення адміністративної постанови (далі – матеріали автоматичної фіксації), уповноважений поліцейський оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю.

3. При опрацюванні уповноваженим поліцейським матеріалів автоматичної фіксації та встановлення факту учинення адміністративного правопорушення, розгляд якого віднесено до компетенції Національної поліції, цим уповноваженим поліцейським виноситься сформована Системою в автоматизованому режимі адміністративна постанова,

яка є електронним документом, без складання протоколу про адміністративне правопорушення.

4. Адміністративна постанова виноситься стосовно відповідальної особи, а в разі фіксації адміністративного правопорушення, учиненого на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України і такий транспортний засіб відповідно до законодавства не підлягає державній реєстрації в Україні, – стосовно особи, яка ввезла такий транспортний засіб на територію України.

5. Уповноважений поліцейський під час опрацювання матеріалів автоматичної фіксації з використанням Системи з'ясовує наступне:

1) наявність фактичних даних учинення адміністративного правопорушення, ознаки якого зафіксовані на фотознімках (відеозаписі) в інформаційному файлі;

2) відповідність символів номерного знака транспортного засобу на отриманих фотознімках (відеозаписі) символам, розпізнаним Системою;

3) наявність та повноту інформації про зафіксований транспортний засіб;

4) відповідність типу, марки та моделі зафіксованого транспортного засобу його реєстраційним даним, отриманим із Системи;

5) наявність у Системі інформації про те, що до моменту вчинення правопорушення зафіксований транспортний засіб вибув з володіння відповідальної особи внаслідок протиправних дій інших осіб або щодо протиправного використання іншими особами номерних знаків, що належать цьому транспортному засобу;

6) наявність та повноту інформації про відповідальну особу зафіксованого транспортного засобу, а в разі фіксації транспортного засобу, зареєстрованого за межами України, – інформації про особу, яка ввезла його на територію України;

7) наявність інформації про обставини, що виключають адміністративну відповідальність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Опрацювання матеріалів автоматичної фіксації здійснюється в один або два етапи (рівні) залежно від наявності та повноти інформації про зафіксований транспортний засіб або про особу, яка притягається до відповідальності, оцінки інших доказів у справі про адміністративне правопорушення.

6. За результатами опрацювання на першому етапі (рівні) матеріалів автоматичної фіксації уповноважений поліцейський:

1) за наявності доказів у справі про адміністративне правопорушення, відповідності символів номерного знака зафіксованого

транспортного засобу, наявності та повноти інформації про зафіксований транспортний засіб і про відповідальну особу, або особу, яка ввезла на територію України транспортний засіб, зареєстрований за межами України, відсутності інформації про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами та відсутності обставин, що виключають адміністративну відповідальність особи, з використанням засобів Системи вносить адміністративну постанову, зміст якої відповідає вимогам статті 283 КУпАП, з підтвердженням прийнятого рішення шляхом накладення цифрового підпису;

2) у разі необхідності додаткової перевірки фактичних даних учинення адміністративного правопорушення, відсутності достовірної та/або повної інформації щодо зафіксованого транспортного засобу, особи, яка притягається до відповідальності, адміністративну постанову не виносить, а матеріали адміністративної справи з використанням засобів Системи невідкладно передає на другий етап (рівень) іншому уповноваженому поліцейському із зазначенням підстав передання для продовження їх розгляду шляхом більш детального опрацювання та уточнення наявних матеріалів автоматичної фіксації, іншої інформації стосовно транспортного засобу та особи, яка притягається до відповідальності, отриманої із Системи, з подальшим прийняттям відповідного рішення;

3) у разі наявності інформації про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами невідкладно, з використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до відповідної функціональної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ (далі – ФП ЄІС МВС) з метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством. При цьому адміністративна постанова не виноситься у зв'язку зі звільненням відповідальної особи або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від відповідальності за зафіксоване адміністративне правопорушення.

7. На другому етапі (рівні) уповноважений поліцейський упродовж не більше трьох діб з моменту отримання із Системи опрацьовує передані на розгляд з першого етапу (рівня) матеріали автоматичної фіксації, оцінює наявні в них докази, за потреби з використанням відповідних ФП ЄІС МВС уточнює необхідні відомості для прийняття рішення у справі та за результатами опрацювання:

1) у разі наявності доказів учинення адміністративного правопорушення, відсутності в матеріалах автоматичної фіксації даних про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його

номерних знаків іншими особами, відсутності обставин, визначених статтею 247 КУпАП, з використанням засобів Системи виносить адміністративну постанову, зміст якої відповідає вимогам статті 283 КУпАП, з накладенням цифрового підпису;

2) за наявності хоча б однієї з обставин, визначених статтею 247 КУпАП, закриває провадження у справі без винесення адміністративної постанови з унесенням відповідної інформації до Системи з накладенням цифрового підпису;

3) у разі отримання відомостей про протиправне використання зафіксованого транспортного засобу або його номерних знаків іншими особами невідкладно, з використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до ФП ЄІС МВС з метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством, а адміністративна постанова не виноситься у зв'язку зі звільненням відповідальної особи або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від відповідальності за зафіксоване адміністративне правопорушення.

8. Якщо під час опрацювання матеріалів автоматичної фіксації уповноважений поліцейський установить невідповідність типу, марки чи моделі зафіксованого на фотознімках (відеозаписі) з інформаційного файла транспортного засобу його реєстраційним даним, отриманим із Системи, або відсутність даних про цей транспортний засіб чи виявить ознаки інших правопорушень (зокрема, дорожньо-транспортної пригоди, експлуатації транспортного засобу, яким незаконно заволоділи, використання номерних знаків, що належать іншому транспортному засобу), не зазначених у пункті 1 цього розділу, невідкладно, з використанням засобів Системи, передає в автоматизованому режимі таку інформацію до ФП ЄІС МВС з метою інформування відповідних органів (підрозділів) Національної поліції України для прийняття рішення згідно із законодавством України.

9. Винесена уповноваженим поліцейським адміністративна постанова автоматично вноситься засобами Системи до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, у якому здійснюється їх облік.

Винесена уповноваженим поліцейським адміністративна постанова, яка не була виконана шляхом сплати 50 відсотків розміру штрафу протягом десяти днів із дня її винесення, друкується з використанням засобів Системи та протягом п'ятнадцяти днів із дня її винесення передається національному оператору поштового зв'язку для доставлення за адресою місця реєстрації (проживання) фізичної особи (місцезнаходження

юридичної особи) рекомендованим листом з повідомленням про вручення. За зверненням особи адміністративна постанова, що вважається виконаною, надсилається рекомендованим листом на її адресу протягом п'яти днів з моменту отримання звернення уповноваженим підрозділом Національної поліції України.

Друк постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, стосовно особи, яка має реєстрацію місця проживання/перебування (місцезнаходження юридичної особи) на території України, за формою, яку наведено в додатку 1 до цієї Інструкції, здійснюється на паперовому бланку із спеціальними елементами захисту разом з повідомленням про вручення поштового відправлення (рекомендованого листа з адміністративною постановою) та вкладенням у паперовий конверт (крім адміністративних постанов, які були виконані та надсилаються за зверненням особи в порядку, передбаченому частиною сьомою статті 279¹ КУпАП, а також у які вносяться зміни відповідно до вимог Порядку звернення особи, яка допустила адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, до уповноваженого підрозділу Національної поліції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2017 року N 833.

Звільнення від відповідальності за адміністративні правопорушення

1. Відповідальна особа або особа, яка ввезла транспортний засіб на територію України, зареєстрований за її межами, звільняється від відповідальності за адміністративне правопорушення, якщо протягом 20 календарних днів із дня вчинення відповідного правопорушення або з дня набрання адміністративною постановою законної сили:

1) така особа надала до уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України документ, який підтверджує, що до моменту вчинення адміністративного правопорушення транспортний засіб вибув з її володіння внаслідок протиправних дій інших осіб або щодо протиправного використання іншими особами номерних знаків, що належать її транспортному засобу. На підставі документа, що підтверджує надані особою відомості, винесена адміністративна постанова скасовується;

2) особа, яка керувала транспортним засобом на момент учинення зафіксованого адміністративного правопорушення, звернулася особисто до уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України, уповноважений поліцейський якого виніс адміністративну постанову,

із заявою про визнання зазначеного факту адміністративного правопорушення та надання згоди на притягнення до адміністративної відповідальності, а також надала документ (квитанцію) про сплату відповідного штрафу. Уповноважений поліцейський у порядку, визначеному пунктом 4 розділу IV цієї Інструкції, вносить зміни до відповідної адміністративної постанови.

2. Питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, учинені на території України іноземцями, які користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються відповідно до закону та міжнародних договорів України.

Складений уповноваженим поліцейським рапорт стосовно адміністративного правопорушення іноземцем, який користується імунітетом та акредитований при Міністерстві закордонних справ України, разом з матеріалами автоматичної фіксації правопорушення надсилаються через уповноважений орган (підрозділ) Національної поліції України протягом п'яти робочих днів до Міністерства закордонних справ України.

Порядок розгляду заяви особи, яка допустила адміністративне правопорушення

1. Заява особи, яка фактично керувала транспортним засобом на момент учинення адміністративного правопорушення (далі – заява), приймається посадовою особою уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції за умови ідентифікації заявника та незалежно від реєстрації його місця проживання / перебування відповідно до вимог Порядку.

Ідентифікація заявника під час подання ним заяви в письмовій формі особисто здійснюється посадовою особою уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України шляхом перевірки документа, що посвідчує цю особу.

Ідентифікація заявника під час подання ним заяви через офіційний вебсайт МВС (онлайн-сервіс «Електронний кабінет водія») здійснюється за допомогою кваліфікованого електронного підпису.

Документами, що посвідчують особу під час подання нею заяви в письмовій формі особисто, є документи, визначені статтею 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», паспортний документ іноземця або інший документ, що посвідчує його особу.

До заяви в обов'язкового порядку заявник додає документ (квитанцію) про сплату ним штрафу в установленний законодавством строк та в розмірі, визначеному відповідною адміністративною постановою.

2. Заява, подана особисто до уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України в установлений частиною першою статті 279³ КУпАП строк, реєструється в цьому органі (підрозділі) в день її подання.

Датою подання заяви через офіційний веб-сайт МВС є дата заповнення її електронної форми та накладення заявником кваліфікованого електронного підпису.

3. Розгляд заяви уповноваженим поліцейським здійснюється не пізніше десяти робочих днів із дня її реєстрації.

Під час розгляду заяви уповноважений поліцейський перевіряє відповідність її змісту вимогам пункту 7 Порядку звернення особи, яка допустила адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, до уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2017 року № 833, а також повноту та своєчасність сплати заявником штрафу, визначеного відповідною адміністративною постановою.

4. У разі відповідності заяви встановленим вимогам та підтвердження сплати заявником штрафу, визначеного відповідною адміністративною постановою, уповноважений поліцейський з використанням засобів Системи вносить до цієї постанови зміни щодо визначення суб'єктом правопорушення особи, яка фактично керувала транспортним засобом у момент учинення адміністративного правопорушення.

Унесені уповноваженим поліцейським зміни до адміністративної постанови автоматично вносяться засобами Системи до Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

5. Якщо під час розгляду заяви особи, яка допустила адміністративне правопорушення, уповноважений поліцейський виявляє інше правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, учинене цією особою, він діє відповідно до вимог Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженої наказом МВС від 07 листопада 2015 року № 1395, зареєстрованої в Міністерстві юстиції 10 листопада 2015 року за № 1408/27853.

6. Посадова особа уповноваженого органу (підрозділу) Національної поліції України відмовляє заявнику в розгляді заяви, якщо вона подана особою, яку неможливо ідентифікувати або яка зазначила в заяві неповну чи недостовірну інформацію, не надано документ (квитанції) про сплату заявником штрафу, а також у разі подання заяви після 20 календарних днів із дня набрання адміністративною постановою законної сили.

Про прийняте рішення щодо відмови в розгляді заяви особа, яка допустила адміністративне правопорушення, письмово повідомляється не пізніше п'яти робочих днів із дня реєстрації цієї заяви.

7.2.14 Розгляд справ про адміністративне правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті

У разі якщо адміністративні правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, передбачені частиною другою статті 122², частинами другою, третьою статті 132¹ цього Кодексу, зафіксовані за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, або в разі вчинення адміністративних правопорушень, передбачених статтею 132² цього Кодексу, уповноважені на те посадові особи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті, за даними Єдиного державного реєстру транспортних засобів, а в разі необхідності – за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань встановлюють відповідальну особу, зазначену у частині першій статті 14³ цього Кодексу, або вантажовідправника⁶⁸⁶.

За запитом уповноваженої на те посадової особи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті (у тому числі за умови ідентифікації такої посадової особи за допомогою кваліфікованого електронного підпису), відповідні органи (підрозділи) Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України зобов'язані надавати відомості про належного користувача транспортного засобу, фізичну особу, керівника юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, особу, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи, з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

За запитом уповноваженої на те посадової особи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті (у тому числі за умови ідентифікації такої посадової особи за допомогою кваліфікованого електронного підпису), відповідні органи державної влади або місцевого самоврядування, їх посадові (службові) особи зобов'язані надати відомості про зареєстроване місце проживання (перебування) фізичної особи вантажовідправника.

⁶⁸⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

Постанова про накладення адміністративного стягнення за правопорушення, передбачені статтею 132² цього Кодексу⁶⁸⁷, та правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, зафіксовані за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, може виноситися без участі особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Постанова про накладення адміністративного стягнення надсилається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, протягом трьох днів з дня її винесення рекомендованим листом з повідомленням на адресу місця реєстрації (проживання) фізичної особи (місцезнаходження юридичної особи).

Днем отримання постанови є дата, зазначена в поштовому повідомленні про вручення її особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, або повнолітньому члену сім'ї такої особи. У разі якщо особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, відмовляється від отримання постанови, днем отримання постанови є день проставлення в поштовому повідомленні відмітки про відмову від її отримання.

У разі невручення постанови адресату за зазначеною в Єдиному державному реєстрі транспортних засобів, Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань або Єдиному державному демографічному реєстрі адресою днем отримання постанови вважається день повернення поштового відправлення з позначкою про невручення до органу (підрозділу), уповноважена посадова особа якого винесла відповідну постанову.

7.2.15 Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, вчинене на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України

У разі якщо транспортний засіб зареєстровано за межами України, інформація про вчинене адміністративне правопорушення, передбачене частиною другою статті 122², частинами другою, третьою статті 132¹ цього Кодексу, зафіксоване за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, вноситься уповноваженою на те посадовою особою центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті,

⁶⁸⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

до відповідних електронних реєстрів Міністерства внутрішніх справ України та Державної прикордонної служби України⁶⁸⁸.

Відповідні органи (підрозділи) Державної прикордонної служби України за запитом уповноваженої на те посадової особи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті, у письмовій або електронній формі (у тому числі за умови ідентифікації такої посадової особи за допомогою кваліфікованого електронного підпису) зобов'язані надавати відомості про особу, яка ввезла транспортний засіб на територію України, з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

Вручення особі, яка ввезла транспортний засіб на територію України, копії постанови про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, зафіксовані за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, покладається на органи Державної прикордонної служби України, а якщо транспортний засіб ввезено на територію України громадянином (резидентом) України – розгляд відповідних справ та притягнення до адміністративної відповідальності здійснюються у порядку, передбаченому цим Кодексом.

Відмова особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від виконання постанови про накладення адміністративного стягнення або її оскарження є підставою для внесення відповідних відомостей про іноземців та осіб без громадянства до бази даних осіб, яким згідно із законодавством України не дозволяється в'їзд в Україну, що зберігаються до виконання або скасування зазначеної постанови.

7.2.16 Звільнення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14³ цього Кодексу, особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті

Відповідальна особа, зазначена у частині першій статті 14³ цього Кодексу⁶⁸⁹, або особа, яка ввезла транспортний засіб на територію України, звільняється від адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, зафіксовані за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі

⁶⁸⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁸⁹ Там само.

в автоматичному режимі, якщо протягом 20 календарних днів з дня вчинення відповідного правопорушення або з дня набрання постановою про накладення адміністративного стягнення законної сили:

така особа надала документ, який підтверджує, що до моменту вчинення правопорушення транспортний засіб вибув з її володіння внаслідок протиправних дій інших осіб, або щодо протиправного використання іншими особами номерних знаків, що належать її транспортному засобу;

особа, яка користувалася транспортним засобом на момент вчинення зазначеного правопорушення, звернулася особисто до органу (посадової особи), уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення, із заявою про визнання зазначеного факту адміністративного правопорушення та надання згоди на притягнення до адміністративної відповідальності, а також надала документ (квитанцію) про сплату відповідного штрафу.

У разі звільнення відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14³ цього Кодексу, або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, від адміністративної відповідальності на підставі:

абзацу другого частини першої цієї статті – винесена стосовно відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14³ цього Кодексу, або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, постанова про притягнення до адміністративної відповідальності скасовується тим органом (посадовою особою), який її виніс;

абзацу третього частини першої цієї статті – до винесеної постанови стосовно відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14³ цього Кодексу, або особи, яка ввезла транспортний засіб на територію України, вносяться зміни щодо визначення суб'єктом правопорушення особи, яка фактично користувалася транспортним засобом у момент вчинення правопорушення, зафіксованого в автоматичному режимі.

7.2.17 Інформування відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14³ КУпАП, про правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті

За бажанням відповідальної особи, зазначеної у частині першій статті 14³ цього Кодексу⁶⁹⁰, інформація про фіксування за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, адміністративного правопорушення у сфері безпеки

⁶⁹⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

на автомобільному транспорті, вчиненого на належному цій особі транспортному засобі, передається з використанням повідомлень рухомого (мобільного) зв'язку та/або електронної пошти.

Для отримання такої інформації відповідальна особа, зазначена у частині першій статті 14³ цього Кодексу, звертається безоплатно до уповноваженого органу (підрозділу) Міністерства внутрішніх справ України з відповідною заявою, в якій зазначає бажаний спосіб отримання інформації та абонентський номер засобу рухомого (мобільного) зв'язку та/або адресу електронної пошти.

На підставі заяви, поданої відповідальною особою, зазначеною у частині першій статті 14³ цього Кодексу, уповноважений орган (підрозділ) Міністерства внутрішніх справ України безоплатно вносить інформацію про абонентський номер засобу рухомого (мобільного) зв'язку та/або адресу електронної пошти такої особи до Єдиного державного реєстру транспортних засобів.

Порядок безоплатного надання (у тому числі через мережу Інтернет) інформації про адміністративне правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, зафіксовані за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, особам, за якими зареєстровано транспортні засоби, та/або безпосереднім користувачам цих транспортних засобів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

7.2.18 Обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення (ст. 280)

Орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Особливості розгляду справ про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), встановлюються статтями 279¹–279⁸ цього Кодексу⁶⁹¹.

⁶⁹¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

7.2.19 Протокол засідання колегіального органу по справі про адміністративне правопорушення

При розгляді колегіальним органом справи про адміністративне правопорушення ведеться протокол, в якому зазначаються:

- 1) дата і місце засідання;
- 2) найменування і склад органу, який розглядає справу;
- 3) зміст справи, що розглядається;
- 4) відомості про явку осіб, які беруть участь у справі;
- 5) пояснення осіб, які беруть участь у розгляді справи, їх клопотання і результати їх розгляду;
- 6) документи і речові докази, досліджені при розгляді справи;
- 7) відомості про оголошення прийнятої постанови і роз'яснення порядку та строків її оскарження.

Протокол засідання колегіального органу підписується головою на засіданні і секретарем цього органу.

7.2.20 Пропозиції про усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративних правопорушень

Орган (посадова особа), який розглядає справу, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом місяця з дня надходження пропозиції повинно бути повідомлено орган (посадову особу), який вніс пропозицію⁶⁹².

7.2.21 Зміст постанови по справі про адміністративне правопорушення

Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить постанову по справі. Постанова виконавчого органу сільської, селищної, міської ради по справі про адміністративне правопорушення приймається у формі рішення.

Постанова повинна містити:

найменування органу (прізвище, ім'я та по батькові, посада посадової особи), який виніс постанову;

⁶⁹² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

дату розгляду справи;

відомості про особу, стосовно якої розглядається справа (прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, місце проживання чи перебування;

опис обставин, установлених під час розгляду справи;

зазначення нормативного акта, що передбачає відповідальність за таке адміністративне правопорушення;

прийняте у справі рішення.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення у сферах забезпечення безпеки дорожнього руху та паркування транспортних засобів, крім даних, визначених частиною другою цієї статті, повинна містити відомості про:

дату, час і місце вчинення адміністративного правопорушення;

транспортний засіб, який зафіксовано в момент вчинення правопорушення (марка, модель, номерний знак);

технічний засіб, яким здійснено фото або відеозапис (якщо такий запис здійснювався);

розмір штрафу та порядок його сплати;

правові наслідки невиконання адміністративного стягнення та порядок його оскарження;

відривну квитанцію із зазначенням реквізитів та можливих способів оплати адміністративного стягнення у вигляді штрафу.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті, зафіксоване за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, або про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), крім даних, визначених частинами другою і третьою цієї статті, повинна містити відомості про адресу вебсайту в мережі Інтернет, на якому особа може ознайомитися із зображенням чи відеозаписом транспортного засобу в момент вчинення адміністративного правопорушення, ідентифікатор для доступу до зазначеної інформації та порядок звільнення від адміністративної відповідальності⁶⁹³.

⁶⁹³ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

Якщо при вирішенні питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення органами (посадовими особами), переліченими у пунктах 1–4 статті 213 цього Кодексу⁶⁹⁴, одночасно вирішується питання про відшкодування винним майнової шкоди, то в постанові по справі зазначаються розмір шкоди, що підлягає стягненню, порядок і строк її відшкодування.

Постанова по справі повинна містити вирішення питання про вилучені речі і документи, а також вказівку про порядок і строк її оскарження.

Постанова суду (судді) про накладення адміністративного стягнення повинна містити положення про стягнення з особи, щодо якої її винесено, судового збору.

Постанова колегіального органу приймається простою більшістю голосів членів колегіального органу, присутніх на засіданні.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення підписується посадовою особою, яка розглянула справу, а постанова колегіального органу – головоючим на засіданні і секретарем цього органу.

У випадках, передбачених законодавством України, про захід стягнення робиться відповідний запис на протоколі про адміністративне правопорушення або постанова оформляється іншим установленим способом.

7.2.22 Види постанов по справі про адміністративне правопорушення

По справі про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить одну з таких постанов:

- 1) про накладення адміністративного стягнення;
- 2) про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24¹ цього Кодексу;
- 3) про закриття справи.

Постанова про закриття справи виноситься при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу досудового розслідування, а також при наявності обставин, передбачених статтею 247 цього Кодексу⁶⁹⁵.

⁶⁹⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁹⁵ Там само.

7.2.23 Оголошення постанови по справі про адміністративне правопорушення і вручення копії постанови

Постанова оголошується негайно після закінчення розгляду справи. Копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено.

Копія постанови в той же строк вручається або висилається потерпілому на його прохання.

Копія постанови вручається під розписку. У разі якщо копія постанови висилається, про це робиться відповідна відмітка у справі.

По справах про порушення митних правил копія постанови вручається особам, щодо яких її винесено, в порядку, встановленому Митним кодексом України.

У випадках, передбачених статтею 258 цього Кодексу, копія постанови уповноваженої посадової особи у справі про адміністративне правопорушення вручається особі, щодо якої її винесено, на місці вчинення правопорушення⁶⁹⁶.

По справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 174 і 191 цього Кодексу, щодо особи, якій вогнепальну зброю, а також бойові припаси ввірено у зв'язку з виконанням службових обов'язків або передано в тимчасове користування підприємством, установою, організацією, суд надсилає копію постанови, крім того, відповідному підприємству, установі або організації для відома і Міністерству внутрішніх справ України для розгляду питання про заборону цій особі користуватися вогнепальною зброєю.

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, державному чи виборному органу, власнику юридичної особи або уповноваженому ним органу для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а також усунення причин та умов, що сприяли вчиненню цього правопорушення.

⁶⁹⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення за повторне вчинення порушення вимог законодавства у сфері ліцензування та з питань видачі документів дозвільного характеру, передбачених статтями 166¹⁰, 166¹² цього Кодексу, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування для прийняття рішення згідно із законом.

Особливості вручення постанови про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), визначаються статтями 279¹, 279², 279⁵, 279⁶ цього Кодексу^{697; 698}.

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене частиною сьомою статті 184 цього Кодексу, в одинденний строк з дня набрання нею законної сили направляється органам прикордонної служби для застосування до особи, стосовно якої винесено постанову, тимчасового обмеження права на виїзд за межі України з дитиною.

Питання для самоконтролю

1. Розгляд справи про адміністративне правопорушення
2. Місце розгляду справи про адміністративне правопорушення
3. Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення
4. Повідомлення про розгляд справи
5. Підготовка до розгляду справи про адміністративне правопорушення
6. Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення
7. Розгляд справ про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису)

⁶⁹⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶⁹⁸ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі: наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

8. Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), вчинене на транспортному засобі, зареєстрованому за межами України
9. Види постанов по справі про адміністративне правопорушення
10. Оголошення постанови по справі про адміністративне правопорушення і вручення копії постанови

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 р. № 1395. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
3. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
4. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

7.3 Оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення

7.3.1 Порядок оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення

Стадія оскарження постанови є факультативною та необов'язковою. Лише невелика кількість справ розглядається у порядку контролю, але вже сам факт існування такої можливості має велике превентивне значення, дисциплінує тих, кому доручено застосовувати адміністративні стягнення.

Відповідно до ст. 7 КУпАП⁶⁹⁹ одним із засобів забезпечення законності під час застосування заходів впливу за адміністративні правопорушення є реалізація повноважень прокурора щодо нагляду за додержанням законів у разі застосування заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Тому право на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення, окрім особи, щодо якої її винесено, а також потерпілого, має також і прокурор в окремих випадках.

Порядок оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення передбачено у ст. 288 КУпАП⁷⁰⁰. Постанова у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено у такому порядку:

1) постанову адміністративної комісії – у виконавчий комітет (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчі органи, що виконують їх повноваження) відповідної ради або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з особливостями, встановленими цим Кодексом;

2) рішення виконавчого комітету (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчих органів, що виконують їх повноваження) сільської, селищної, міської ради – у відповідну раду або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з особливостями, встановленими цим Кодексом;

3) постанову іншого органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, постанову по справі про адміністративне

⁶⁹⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

⁷⁰⁰ Там само.

правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі – у вищестоящий орган (вищестоящий посадовій особі) або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з особливостями, встановленими цим Кодексом.

Постанову про одночасне накладення основного і додаткового адміністративних стягнень може бути оскаржено за вибором особи, щодо якої її винесено, чи потерпілого в порядку, встановленому для оскарження основного або додаткового стягнення;

4) постанову інспектора з паркування про накладення адміністративного стягнення (частини перша, третя та шоста статті 122, частини перша, друга та восьма статті 152¹ цього Кодексу) – в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з урахуванням особливостей, визначених цим Кодексом;

5) постанову державного інспектора з контролю за використанням та охороною земель виконавчого органу сільської, селищної, міської ради про накладення адміністративного стягнення – у районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з урахуванням особливостей, встановлених цим Кодексом.

Скарга подається в орган (посадовій особі), який виніс постанову по справі про адміністративне правопорушення, якщо інше не встановлено законодавством України. Скарга, що надійшла, протягом трьох діб надсилається разом із справою органу (посадовій особі), правомочному відповідно до цієї статті її розглядати.

Особа, яка оскаржила постанову у справі про адміністративне правопорушення, звільняється від сплати державного мита.

Постанову про одночасне накладення основного і додаткового адміністративних стягнень може бути оскаржено за вибором особи, щодо якої її винесено, чи потерпілого в порядку, встановленому для оскарження основного або додаткового стягнення.

До виключно основних адміністративних стягнень віднесено такі: попередження, штраф, виправні роботи, громадські роботи, суспільно-корисні роботи, адміністративних арешт, арешт з утриманням на гауптвахті. Застосовуватися і як основні, і як додаткові можуть оплатне вилучення предмету, конфіскація предмету або грошей та позбавлення спеціального права. Позбавити права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю можна виключно у вигляді додаткового стягнення.

Скарга подається в орган (посадовій особі), який виніс поста нову у справі про адміністративне правопорушення, якщо інше не встановлено законодавством України. Скарга, що надійшла, протягом трьох діб надсилається разом із справою органу (посадовій особі), правомочному відповідно до цієї статті її розглядати.

7.3.2 Строк оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення

Скаргу на постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути подано протягом десяти днів з дня винесення постанови, а щодо постанов по справі про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті, зафіксовані за допомогою засобів фото-і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, постанов у справі про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 132² цього Кодексу⁷⁰¹, та/або про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), – протягом десяти днів з дня набрання постановою законної сили.

У разі пропуску зазначеного строку з поважних причин цей строк за заявою особи, щодо якої винесено постанову, може бути поновлено органом (посадовою особою), правомочним розглядати скаргу.

7.3.3 Набрання постановою адміністративного органу (посадової особи) у справі про адміністративне правопорушення законної сили

Набрання постановою адміністративного органу (посадової особи) у справі про адміністративне правопорушення законної чинності впорядковано ст. 291 КУпАП⁷⁰².

Постанова адміністративного органу (посадової особи) у справі про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку оскарження цієї постанови, за винятком постанов про застосування стягнення, передбаченого статтею 26 цього Кодексу, постанов по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у тому числі зафіксованого в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті, зафіксованого за допомогою засобів

⁷⁰¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

⁷⁰² Там само.

фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, постанов у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 132² цього Кодексу⁷⁰³, та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксованого в режимі фотозйомки (відеозапису), а також у випадках накладення штрафу, що стягується на місці вчинення адміністративного правопорушення.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у тому числі зафіксоване в автоматичному режимі, або про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), набирає законної сили після її вручення особі або отримання поштового повідомлення про вручення або про відмову в її отриманні, або повернення поштового відправлення з позначкою про невручення, або під час її виконання у випадках, передбачених частиною першою статті 300¹ цього Кодексу⁷⁰⁴.

Постанова у справі про адміністративне правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, зафіксоване за допомогою засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі в автоматичному режимі, та постанова у справі про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 132² цього Кодексу, набирає законної сили після її вручення особі або отримання поштового повідомлення про вручення, або про відмову в її отриманні, або повернення поштового відправлення з позначкою про невручення.

Постанова про позбавлення права керування транспортним засобом набирає чинності з наступного дня після закінчення строку на її оскарження, визначеного цим Кодексом, а у випадку такого оскарження – з дня набрання законної сили рішенням за результатами такого оскарження, яке винесено за наслідками розгляду справи по суті.

7.3.4 Строк розгляду скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення

Скарга на постанову у справі про адміністративне правопорушення розглядається правомочними органами (посадовими особами) в десятиденний строк з дня її надходження, якщо інше не встановлено законами України.

⁷⁰³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

⁷⁰⁴ Там само.

Відповідно до ст. 293 КУпАП⁷⁰⁵ орган (посадова особа) при розгляді скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення перевіряє законність і обґрунтованість винесеної постанови і приймає одне з таких рішень:

- 1) залишає постанову без зміни, а скаргу без задоволення;
- 2) скасовує постанову і надсилає справу на новий розгляд;
- 3) скасовує постанову і закриває справу;
- 4) змінює захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено.

Якщо буде встановлено, що постанову винесено органом (посадовою особою), неправомочним вирішувати цю справу, то така постанова скасовується і справа надсилається на розгляд компетентного органу (посадової особи).

У випадку оскарження постанови про накладення штрафу, штраф має бути сплачений порушником не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення⁷⁰⁶.

7.3.5 Оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі

У разі оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, які зафіксовані у автоматичному режимі – не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення⁷⁰⁷.

Не підлягає виконанню постанови про накладення адміністративного стягнення, якщо її не було звернуто до виконання протягом трьох місяців з дня винесення. У разі оскарження постанови перебіг строку давності зупиняється до розгляду справи. У разі відстрочки виконання постанови

⁷⁰⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

⁷⁰⁶ Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

⁷⁰⁷ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 р. № 1395. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

перебіг строку давності зупиняється до закінчення строку відстрочки (стаття 303 КУпАП).

Матеріали про адміністративні правопорушення (сторінки яких нумеруються та прошиваються) зберігаються в підрозділах поліції за місцем прийняття рішення протягом трьох років з дня накладення адміністративного стягнення. Після закінчення визначеного строку матеріали про адміністративні правопорушення підлягають знищенню комісією у складі не менше трьох осіб. Персональний склад комісії затверджується керівником відповідного підрозділу поліції. За наявності технічної можливості матеріали про порушення правил дорожнього руху, зафіксовані за допомогою фото- і кінозйомки, відеозапису, зберігаються в підрозділі поліції в електронному вигляді протягом одного місяця з дати фіксації порушення, а у випадку наявності інформації про оскарження – протягом строку оскарження та розгляду справи.

7.3.6 Оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі

У разі оскарження адміністративної постанови перебіг строків, визначених статтею 300¹ КУпАП, зупиняється до розгляду скарги.

За відсутності в Системі інформації про сплату штрафу в установлений КУпАП строк або про оскарження адміністративної постанови у встановленому законодавством порядку уповноважений поліцейський протягом десяти робочих днів з дати закінчення строку виконання адміністративної постанови з використанням засобів Системи формує заяву про примусове виконання рішення, форму якої наведено в додатку 4 (Заява про примусове виконання рішення) до цієї Інструкції, та разом з адміністративною постановою надсилає її в письмовій або електронній формі для примусового виконання до органу державної виконавчої служби за місцем проживання, перебування, роботи боржника або за місцем знаходження його майна в порядку, установленому законом.

У разі невиконання іноземцем або особою без громадянства, який (яка) увіз (ввезла) на територію України транспортний засіб, зареєстрований за її межами, винесеної стосовно нього (неї) адміністративної постанови протягом визначених статтею 300¹ КУпАП строків (відсутність у Системі інформації про сплату накладеного штрафу) або її оскарження уповноважений поліцейський упродовж десяти робочих днів з дати закінчення строків виконання адміністративної постанови з використанням засобів Системи формує та у порядку визначеному законодавством

надсилає до органів Державної прикордонної служби України в електронній формі повідомлення про невиконання адміністративної постанови або її оскарження (далі – Повідомлення про невиконання) та наявність підстав для заборони в'їзду в Україну такий особі і внесення відповідних відомостей про такого іноземця або особу без громадянства до бази даних осіб, яким згідно із законодавством України не дозволяється в'їзд в Україну⁷⁰⁸.

7.3.7 Набрання постановою судді у справі про адміністративне правопорушення законної сили та перегляд постанови

Стаття 294 КУпАП⁷⁰⁹ вказує, що постанова судді у справах про адміністративне правопорушення набирає законної чинності після закінчення строку подання апеляційної скарги, за винятком постанов про застосування адміністративного арешту (ст. 32 КУпАП) або арешту з утриманням на гауптвахті (ст. 32¹ КУпАП).

Постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена протягом десяти днів з дня винесення постанови особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим чи його представником, а також прокурором під час реалізації його повноважень щодо нагляду за додержанням законів у разі застосування заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про звернення громадян», скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб⁷¹⁰.

Апеляційна скарга, подана після закінчення цього строку, повертається апеляційним судом особі, яка її подала, якщо вона не заявляє клопотання про поновлення цього строку, а також якщо у поновленні строку відмовлено.

⁷⁰⁸ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

⁷⁰⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

⁷¹⁰ Про звернення громадян : Закон України від 12.10.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

Апеляційна скарга подається до відповідного апеляційного суду через місцевий суд, який виніс постанову. Місцевий суд протягом трьох днів надсилає апеляційну скаргу разом із справою у відповідний апеляційний суд.

Апеляційний перегляд здійснюється суддею апеляційного суду протягом двадцяти днів з дня надходження справи до суду.

Апеляційний суд повідомляє про дату, час і місце судового засідання особу, яка подала скаргу, інших осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, не пізніше ніж за три дні до початку судового засідання.

Неявка в судове засідання особи, яка подала скаргу, інших осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, не перешкоджає розгляду справи, крім випадків, якщо є поважні причини неявки або в суду відсутня інформація про належне повідомлення цих осіб.

Апеляційний суд переглядає справу в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції не обмежується доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Апеляційний суд може дослідити нові докази, які не досліджувалися раніше, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до місцевого суду або необґрунтованим відхилення їх місцевим судом.

За наслідками розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а постанову без змін;
- 2) скасувати постанову та закрити провадження у справі;
- 3) скасувати постанову та ухвалити нову постанову;
- 4) змінити постанову.

У разі зміни постанови в частині накладення стягнення, в межах, передбачених санкцією статті КУпАП, воно не може бути посилено.

Постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає.

Після закінчення апеляційного провадження справа не пізніше ніж у п'ятиденний строк направляється до місцевого суду, який її розглядав.

Про скасування постанови про застосування адміністративного арешту суд апеляційної інстанції негайно повідомляє керівника установи, в якій тримається арештований.

Копія рішення щодо скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення протягом трьох днів надсилається особі, щодо

якої її винесено. У той же строк копія постанови надсилається потерпілому на його прохання.

7.3.8 Наслідки скасування постанови із закриттям справи про адміністративне правопорушення

Скасування постанови із закриттям справи про адміністративне правопорушення тягне за собою повернення стягнених грошових сум, оплатно вилучених і конфіскованих предметів, а також скасування інших обмежень, пов'язаних із цією постановою. У разі неможливості повернення предмета повертається його вартість.

Відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконним накладенням адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або виправних робіт, здійснюється в порядку, встановленому законом.

Питання для самоконтролю

1. Порядок оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення.
2. Категорія осіб, яка має право на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення.
3. Строк оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення.
4. Набрання постановою адміністративного органу (посадової особи) у справі про адміністративне правопорушення законної сили.
5. Строк розгляду скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення.
6. Види рішень, що приймає орган (посадова особа) при розгляді скарги на постанову по справі про адміністративне правопорушення.
7. Оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі.
8. Оскарження постанови про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані у автоматичному режимі.
9. Набрання постановою судді у справі про адміністративне правопорушення законної сили та перегляд постанови.
10. Наслідки скасування постанови із закриттям справи про адміністративне правопорушення.

Рекомендовані джерела

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Про звернення громадян : Закон України від 12 жовтн. 1996. № 394/96-ВР. Дата оновлення: 16.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
3. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : наказ МВС України від 07 листопада 2015 р. № 1395. Дата оновлення: 09.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
4. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ МВС України від 13 січня 2020 р. № 13. Дата оновлення: 21.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20?find=1&text#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06 листопада 2015 р. № 1376. Дата оновлення: 24.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15?find=1&tex#Text> (дата звернення: 31.01.2023).

Словник основних термінів

Апеляційний суд – орган судової системи, уповноважений переглядати рішення судів нижчих інстанцій, а у встановлених законом випадках діє як суд першої інстанції. Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Оскарження – звернення зі скаргою до державних органів і органів і органів об'єднань громадян з приводу незаконності чи необґрунтованості рішень дій і дій службових осіб.

7.4 Виконання постанови по справі про адміністративні правопорушення

7.4.1 Основні положення виконання постанови по справі про адміністративні правопорушення

7.4.2.1 Провадження по виконанню постанови про винесення попередження

Постанова про накладення адміністративного стягнення у вигляді попередження виконується органом (посадовою особою), який виніс постанову, шляхом оголошення постанови порушнику. Якщо постанова про накладення адміністративного стягнення у вигляді попередження виноситься під час відсутності порушника, йому вручається копія постанови в порядку і строки, передбачені статтею 285 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

При винесенні адміністративного стягнення у вигляді попередження на місці вчинення порушень, воно оформляється способом, встановленим відповідно Міністерством внутрішніх справ України або центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері морського (внутрішнього водного) транспорту.⁷⁷⁷

7.4.2.2 Провадження по виконанню постанови про накладення штрафу

Штраф має бути сплачений порушником не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня вручення йому постанови про накладення штрафу, а в разі оскарження такої постанови – не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення.

У разі відсутності самостійного заробітку в осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративне правопорушення, штраф стягується з батьків або осіб, які їх замінюють.

Штраф, накладений за вчинення адміністративного правопорушення, вноситься порушником в установу банку України, за винятком штрафу,

що стягується на місці вчинення правопорушення, якщо інше не встановлено законодавством України.⁷¹¹

У разі несплати штрафу на місці вчинення адміністративного правопорушення документ, що підтверджує його сплату, або його копія не пізніше трьох робочих днів після закінчення строку, надсилається правопорушником до органу (посадовій особі), який виніс постанову про накладення цього штрафу.

У разі несплати правопорушником штрафу у строк, постанова про накладення штрафу надсилається для примусового виконання до органу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або за місцезнаходженням його майна в порядку, встановленому законом.

У порядку примусового виконання постанови про стягнення штрафу за вчинення адміністративного правопорушення з правопорушника стягується:

- подвійний розмір штрафу, визначеного у відповідній статті цього Кодексу та зазначеного у постанові про стягнення штрафу;
- витрати на облік зазначених правопорушень. Розмір витрат на облік правопорушень визначається Кабінетом Міністрів України.

Якщо в порядку спрощеного провадження штраф стягується на місці вчинення адміністративного правопорушення порушникові видається квитанція встановленого зразка.

Під час стягнення штрафу на місці вчинення адміністративного правопорушення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у тому числі зафіксовані в автоматичному режимі, застосовуються виключно безготівкові платіжні пристрої.

Постанова про накладення штрафу, за якою стягнення штрафу проведено повністю, з відміткою про виконання повертається органу (посадовій особі), який виніс постанову.

7.4.2.3 Провадження по виконанню постанови про оплатне вилучення предмета

Постанова про оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, виконується державним виконавцем.

Предмет, вилучений на підставі постанови про його оплатне вилучення, здається державним виконавцем для реалізації в порядку, встановленому законом.

⁷¹¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

Суми, виручені від реалізації оплатно вилученого предмета, відповідно до статті 28 Кодексу України про адміністративні правопорушення передаються колишньому власникові з відрахуванням витрат, пов'язаних з проведенням виконавчих дій.

7.4.2.4 Провадження по виконанню постанови про конфіскацію предмета, грошей

Постанови про конфіскацію предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, та грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, виконуються державними виконавцями в порядку, встановленому законом.

Виконання постанови про конфіскацію предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, здійснюється шляхом вилучення конфіскованого предмета і примусового безоплатного звернення цього предмета у власність держави.

Реалізація конфіскованих предметів, які стали знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, провадиться в порядку, встановлюваному законами України.

Постанова про конфіскацію предмета, грошей з відміткою про виконання повертається до суду, який виніс постанову.

7.4.2.5 Провадження по виконанню постанови про позбавлення спеціального права

Постанова про позбавлення права керування транспортними засобами виконується посадовими особами органів Національної поліції.

Постанова про позбавлення права керування суднами виконується керівником центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері морського (внутрішнього водного) транспорту, його заступниками, керівником територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері морського (внутрішнього водного) транспорту, його заступниками, капітаном морського порту, його заступниками.

Постанова про позбавлення права полювання виконується зазначеними у частині другій статті 242 Кодексу України про адміністративні правопорушення посадовими особами органів, мисливського господарства.

Виконання постанови про позбавлення права керування транспортним засобом здійснюється шляхом вилучення посвідчення водія на строк позбавлення права керування транспортними засобами та внесення до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України відомостей про позбавлення права керування транспортним засобом на строк, визначений постановою, та про вилучення посвідчення водія.

Особа вважається позбавленою права керування транспортним засобом після набрання законної сили рішенням суду про позбавлення цього права.

Якщо посвідчення водія не було тимчасово вилучено, особа, позбавлена права керування транспортним засобом, зобов'язана негайно здати посвідчення водія до уповноважених органів Національної поліції.

У разі виявлення в особи посвідчення водія, яке підлягає здачі, його вилучення здійснюється поліцейським.

Після закінчення строку позбавлення права керування транспортним засобом посвідчення водія повертається в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

У разі винесення постанови про позбавлення права керування морським, річковим, малим, спортивним судном або водним мотоциклом вилучене посвідчення (свідоцтво, диплом) особі, щодо якої застосовано даний захід адміністративного стягнення, не повертається.

Дія виданого замість вилученого посвідчення (свідоцтва, диплома) тимчасового дозволу на право керування морським, річковим, малим, спортивним судном або водним мотоциклом продовжується до закінчення строку, встановленого для подання скарги, або до прийняття рішення по скарзі.

Якщо в результаті розгляду скарги буде прийнято рішення про скасування постанови і закриття справи або про заміну позбавлення права керування морським, річковим, малим, спортивним судном або водним мотоциклом іншим заходом стягнення, вилучене посвідчення (свідоцтво, диплом) повертається особі, у якої його було вилучено.

Виконання постанови про позбавлення права полювання провадиться шляхом вилучення посвідчення мисливця.

У разі ухилення особи, позбавленої права полювання, від здачі посвідчення мисливця працівники, уповноважені здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання, вилучення посвідчення мисливця провадять у встановленому порядку.

Порядок вилучення посвідчення мисливця встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері лісового господарства.

Судноводії і особи, що порушили правила полювання, вважаються позбавленими спеціального права з дня винесення постанови про позбавлення цього права. Якщо зазначені особи, які позбавлені спеціального права, ухиляються від здачі документа, що посвідчує це право, то строк позбавлення їх спеціального права обчислюється з дня здачі або вилучення такого документа.

Після закінчення призначеного строку позбавлення спеціального права особі, щодо якої застосовано даний захід адміністративного стягнення, повертаються в установленому порядку вилучені в неї документи.⁷⁷⁷

7.4.2.6 Проведення про виконання постанови про застосування громадських робіт

Постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про накладення адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт надсилається на виконання органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, не пізніше дня, наступного за днем набрання нею законної сили.

Виконання стягнення у вигляді громадських робіт здійснюється шляхом залучення порушників до суспільно корисної праці, види якої визначаються органами місцевого самоврядування.

У разі втрати працездатності, призову на строкову військову службу, взяття під варту, засудження до кримінального покарання у виді позбавлення або обмеження волі, або якщо невідоме місцезнаходження особи, постановою суду (судді) за поданням органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, громадські роботи замінюються штрафом, розмір якого визначається з розрахунку, що чотири години невідбутих громадських робіт дорівнюють одному неоподаткованому мінімуму доходів громадян.

Строк стягнення у виді громадських робіт обчислюється в годинах, протягом яких порушник виконував визначену суспільно корисну працю.

Громадські роботи виконуються не більш як чотири години на день, а неповнолітніми – дві години на день.

На власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем відбування порушником громадських робіт покладається:

- погодження з органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань,

переліку об'єктів, на яких порушники відбувають громадські роботи, та видів цих робіт;

- контроль за виконанням порушниками визначених для них робіт;
- своєчасне повідомлення органів, що відають виконанням даного виду стягнення, про ухилення порушника від відбування стягнення;
- ведення обліку та інформування органів, що відають виконанням даного стягнення, про кількість відпрацьованих порушником годин.

У разі ухилення порушника від відбування громадських робіт постановою суду (судді) за поданням органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, невідбутий строк громадських робіт може бути замінено штрафом або адміністративним арештом.

Заміна громадських робіт штрафом застосовується за умови, що санкція статті, за якою на порушника накладено адміністративне стягнення, передбачає можливість застосування штрафу. Розмір штрафу в такому разі визначається із розрахунку, що чотири години невідбутих громадських робіт дорівнюють одному неоподаткованому мінімуму доходів громадян.

Заміна громадських робіт арештом застосовується за умови, що санкція статті, за якою на порушника накладено адміністративне стягнення, не передбачає можливості застосування штрафу. Строк арешту визначається із розрахунку, що одна доба арешту дорівнює п'яти годинам невідбутих громадських робіт, але не може перевищувати п'ятнадцять діб.

7.4.2.7 Провадження про виконання постанови про застосування виправних робіт

Постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про накладення адміністративного стягнення у вигляді виправних робіт надсилається на виконання органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, не пізніше дня, наступного за днем набрання нею законної сили.

Виправні роботи відповідно до статті 31 Кодексу України про адміністративні правопорушення відбуваються за місцем постійної роботи порушника.

На підставі постанови про накладення адміністративного стягнення у вигляді виправних робіт із заробітку порушника протягом строку відбування ним адміністративного стягнення провадяться відрахування в дохід держави у розмірі, визначеному постановою.

У разі втрати працездатності, призову на строкову військову службу, взяття під варту, засудження до кримінального покарання у виді

позбавлення або обмеження волі, або якщо невідоме місцезнаходження особи, постановою суду (судді) за поданням органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, виправні роботи замінюються штрафом, розмір якого визначається із розрахунку, що один день невідбутих виправних робіт дорівнює одному неоподаткованому мінімуму доходів громадян.

Відбування виправних робіт обчислюється часом, протягом якого порушник працював і з його заробітку провадилося відрахування.

Кількість днів, відпрацьованих порушником, має бути не менше кількості робочих днів, що припадають на встановлений районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) календарний строк стягнення. Якщо порушник не відпрацював зазначеної кількості робочих днів і відсутні підстави для зарахування невідпрацьованих днів у строк стягнення, відбування виправних робіт триває до повного відпрацювання порушником належної кількості робочих днів.

У строк відбування стягнення зараховується час, протягом якого порушник не працював з поважних причин і йому відповідно до закону виплачувалась заробітна плата. До цього строку також зараховується час хвороби, час, наданий для догляду за хворим, і час проведений у відпустці по вагітності і родах. Час хвороби, спричиненої сп'янінням або діями, зв'язаними з сп'янінням, до строку відбування виправних робіт не зараховується.

На власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем відбування порушником виправних робіт покладається:

- правильне і своєчасне провадження відрахувань із заробітку порушника в доход держави і своєчасний переказ відрахованих сум у встановленому порядку;
- трудове виховання порушника;
- повідомлення органів, що відають виконанням даного виду стягнення, про ухилення порушника від відбування стягнення.

У разі ухилення порушника від відбування виправних робіт постановою суду (судді) за поданням органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, невідбутий строк виправних робіт може бути замінено штрафом або адміністративним арештом⁷¹².

⁷¹² Порядок виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 19 березня 2013 року № 474/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21 березня 2013 року за № 457/22989 (далі за текстом-Порядок).

Заміна виправних робіт штрафом застосовується за умови, що санкція статті, за якою на порушника накладено адміністративне стягнення, передбачає можливість застосування штрафу. Розмір штрафу в такому разі визначається із розрахунку, що один день невідбутих виправних робіт дорівнює одному неоподаткованому мінімуму доходів громадян.

Заміна виправних робіт арештом застосовується за умови, що санкція статті, за якою на порушника накладено адміністративне стягнення, не передбачає можливості застосування штрафу. Строк арешту визначається із розрахунку, що одна доба арешту дорівнює трьом дням виправних робіт, але не може перевищувати п'ятнадцять діб.

7.4.2.8 Провадження про виконання постанови про застосування суспільно корисних робіт

Постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про накладення адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт надсилається на виконання органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, не пізніше дня, наступного за днем набрання постановою законної сили.

Виконання стягнення у вигляді суспільно корисних робіт здійснюється шляхом залучення порушників до суспільно корисної праці, вид якої визначається відповідним органом місцевого самоврядування.

За виконання суспільно корисних робіт порушнику нараховується плата за виконану ним роботу. Оплата праці здійснюється погодинно за фактично відпрацьований час у розмірі не меншому, ніж встановлений законом мінімальний розмір оплати праці.

Строк виконання адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт обчислюється в годинах, протягом яких порушник виконує призначену йому суспільно корисну працю.

Суспільно корисні роботи виконуються не більше восьми годин, а неповнолітніми – не більше двох годин на день.

На власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем виконання порушником суспільно корисних робіт покладається:

- погодження з органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, переліку об'єктів, на яких порушники виконують суспільно корисні роботи, та видів таких робіт;
- контроль за виконанням порушниками призначених їм робіт;

- своєчасне повідомлення органу центрального органу виконавчої влади,
- ведення обліку та інформування органу центрального органу виконавчої влади, про кількість відпрацьованих порушником годин;
- нарахування плати порушнику за виконання суспільно корисних робіт та перерахування її на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби для подальшого погашення заборгованості зі сплати аліментів.

У разі ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт вона підлягає притягненню до адміністративної відповідальності.

У разі злісного ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт вона підлягає притягненню до кримінальної відповідальності.

7.4.2.9 Провадження про виконання постанови про застосування адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті

Постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті виконується негайно після її винесення.

Осіб, підданих адміністративному арешту, тримають під вартою в місцях, що їх визначають органи Національної поліції. При виконанні постанови про застосування адміністративного арешту арештовані піддаються особистому оглядові.

Строк адміністративного затримання зараховується до строку адміністративного арешту.

Відбування адміністративного арешту провадиться за правилами, встановленими законами України.

Військовослужбовців, а також військовозобов'язаних чи резервістів під час проходження зборів, підданих арешту, утримують на гауптвахтах Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

У разі відсутності гауптвахти в органі управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, в зоні діяльності якого дислокується військова частина (установа), військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, піддані арешту на термін до трьох діб, в особливий період можуть за рішенням суду утримуватися в кімнатах тимчасово затриманих Військової служби правопорядку у Збройних Силах України з обов'язковим зазначенням про це у рішенні про застосування арешту з утриманням на гауптвахті.

Під час виконання постанови про застосування арешту з утриманням на гауптвахті арештовані піддаються особистому огляду.

Порядок та умови утримання військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, заарештованих в адміністративному порядку, визначаються Міністерством оборони України.

Організація трудового використання осіб, підданих адміністративному арешту, покладається на виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Особам, підданим адміністративному арешту, за час перебування під арештом заробітна плата за місцем постійної роботи не виплачується.

7.4.2.10 Провадження по виконанню постанови в частині відшкодування майнової шкоди

Постанова по справі про адміністративне правопорушення в частині відшкодування майнової шкоди виконується в порядку глави 33 Кодексу України про адміністративні правопорушення та є виконавчим документом.

Майнова шкода має бути відшкодована порушником не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня вручення йому копії постанови, а в разі оскарження такої постанови – не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення.

У разі невиконання постанови по справі про адміністративне правопорушення в частині відшкодування майнової шкоди у строк, вона надсилається для стягнення збитків у порядку виконавчого провадження.

Питання для самоконтролю

1. Дайте загальну характеристику виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення.
2. Визначте особливості виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення.
3. Сформулюйте види проваджень по виконанню постанов про накладення окремих видів стягнень.
4. Охарактеризуйте заходи забезпечення проваджень по виконанню постанов про накладення окремих видів стягнень.
5. Визначте порядок виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.
6. Визначте строки виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення.

7. Охарактеризуйте порядок виконання постанови про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, або про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису).
8. Відстрочка виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.
9. Строки і порядок виконання постанови про накладення штрафу.
10. Визначте порядок виконання постанови про винесення попередження.

Рекомендовані джерела

1. Бандурка О. М. Адміністративний процес України : монографія. Харків : ХНУВС, Майдан, 2019. 422 с.
2. Дмитрук І. М. Адміністративний процес : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 164 с.
3. Кузьменко О. В. Курс адміністративного процесу : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 208 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. М. Галунько та ін. Вид. 2-ге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.
5. Адміністративний процес України : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. В. Колеснікова, А. В. Солонар. Сумський державний університет, 2019. 108 с.
6. Адміністративний процес України : теорія, практика : підручник / М. І. Смокович, В. М. Бевзенко. 2020. 1346 с.

Словник основних термінів

Адміністративне правопорушення – коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Виконання постанови про накладення адміністративного стягнення – є завершальною стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення, зміст якої полягає в практичній реалізації обмежень особистого, морального і матеріального характеру, передбачених призначеним правопорушнику стягненням.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення (як вид процесуальної діяльності) – це врегульований

адміністративно-процесуальними нормами порядок здійснення дій учасників адміністративно-юрисдикційних правовідносин у зв'язку з реалізацією завдань щодо своєчасного, усебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, вихованням громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Протокол про адміністративне правопорушення – це основний процесуальний документ, в якому фіксуються обставини правопорушення, інформація про учасників справи, їх пояснення по факту події, роз'яснення процесуальних прав та обов'язків, дані про місце і час розгляду справи, який має доказове значення у справі про адміністративне правопорушення і є підставою для прийняття рішення про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Афонін Дмитро Сергійович, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань кримінального аналізу Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділи 4.13, 4.14, 4.15).

Барба Вячеслав Євгенійович, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії (підрозділи 4.1, 4.2).

Баранов Сергій Олексійович, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділи 1.3, 7.1).

Берендеева Анастасія Ігорівна, професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Боксгорн Анастасія Вікторівна, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.8).

Братель Сергій Григорович, перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор, полковник поліції (підрозділи 2.6, 5.1, 5.2).

Волокітенко Ольга Михайлівна, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук (підрозділ 1.6).

Галунько Віра Миколаївна, т.в.о. декана Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор (підрозділи 5.3, 5.5, 5.7, 5.8).

Грохольський Володимир Людвігович, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки

фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор (підрозділ 1.1).

Денисова Аліна Володимирівна, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор (підрозділ 7.4).

Десятник Анатолій Антонович, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, полковник поліції (підрозділ 2.7).

Домброван Наталія Василівна, начальник відділу організації наукової роботи Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, підполковник поліції (підрозділ 7.2).

Думанський Роман Вікторович, викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ (підрозділи 4.6, 4.7, 4.8).

Ізбаш Катерина Сергіївна, старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції (підрозділ 7.3).

Корнієнко Максим Вікторович, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції (підрозділ 4.12).

Коропатов Олександр Миколайович, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділи 2.4, 2.5, 4.4, 4.5).

Крикун Вячеслав Віталійович, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор (підрозділ 2.7).

Кузьменко Юлія Василівна, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор педагогічних юридичних наук, доцент (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3).

Нікітін Анатолій Анатолійович, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції (підрозділ 7.1).

Пишна Алла Георгіївна, завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів

превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції (підрозділи 3.4, 3.5, 4.9, 4.11).

Підпала Ірина Валентинівна, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук (підрозділ 1.2).

Позігун Інна Олександрівна, викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії (підрозділ 3.3)

Рудой Катерина Миколаївна, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції (підрозділ 1.4).

Сірко Вікторія Сергіївна, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук (підрозділ 1.5).

Сухарева Анна Олександрівна, доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, майор поліції (підрозділи 4.12, 5.6).

Томіна Вікторія Юріївна, професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділи 4.10, 5.4).

Форос Ганна Володимирівна, т.в.о. завідувача кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції (підрозділи 6.1, 6.2, 6.3).

Навчальне видання

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

Обкладинка	<i>А. Юдашкіна</i>
Верстка	<i>Н. Ковальчук</i>
Технічне редагування	<i>О. Гринюк</i>

Підписано до друку 03.04.2023 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 56,03. Наклад 300.
Замовлення № 046п/0624.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

